

4

2734

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Γυμνασιάρχου

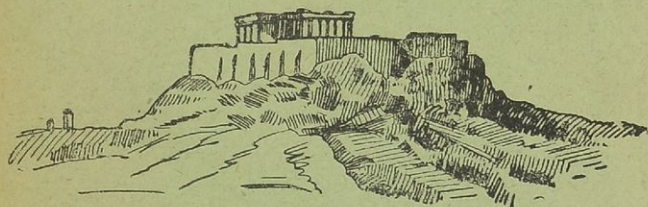
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΞΕΝΑΓΕΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

*Πατρίδα, σὺν τὸν ἥλιον σου
ἥλιος ἄλλοῦ δὲ λάμπει.*

ΜΑΒΙΛΗΣ

Τιμᾶται μετὰ τοῦ βιβλιοσήμου καὶ φόρου δρ. 61.45

(Βιβλίος. δρ. 16.20. Φόρος Ἀναγκ. Δανείου 4.90)

Ἄριθ. ἀδείας κυκλοφορίας 55811, 18 Σεπτεμβρίου 1930.

ΕΚΔΟΤΗΣ ΗΛΙΑΣ Ν. ΔΙΚΑΙΟΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΟΔΟΣ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΗ 9

1930

2734

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Γυμνασιάρχου

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ Δ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΞΑΤΕΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

*Πατρίδα, σὺν τὸν ἥλιο Σου
ἥλιος ἄλλοῦ δὲ λάμπει.*

ΜΑΒΙΛΗΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ ΗΛΙΑΣ Ν. ΔΙΚΑΙΟΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΟΔΟΣ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΗ 9

1930

Ἀριθ. Πρωτ. 33418

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Ἰουνίου 1930

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Πρὸς

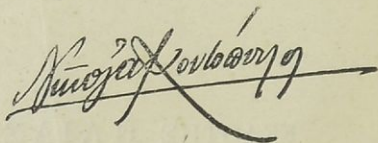
τὸν κ. Ἡλίαν Ν. Δικαῖον, βιβλιοεκδότην

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν, ὅτι δι' ἡμετέρας ταῦταριθμοῦ καὶ ἀπὸ 6 Ἰουνίου 1930 πράξεως καταχωρισθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 6 τῆς 7ης τοῦ αὐτοῦ μηνὸς φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως (Τεῦχος Β') ἐνεκρίθη συμφώνως τῷ νόμῳ 3438 τὸ ὑφ' ὑμῶν ὑποβληθὲν πρὸς κρίσιν διδακτικὸν βιβλίον **Νικολάου Κομποπούλου «ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ»** τετάρτης τάξεως Γυμνασίου ἀρρένων διὰ τρία σχολικὰ ἔτη, ἦτοι ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1930—31 ἕως τέλους τοῦ 1932—33 ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν αὐτοῦ ἐπενεχθῶσιν αἱ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδειχθεῖσαι τροποποιήσεις.

Ὁ Ὑπουργὸς
Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Ὁ Τμηματάρχης
Κ. Καμπέρης

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουσι τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκδότου.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Α'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Α') ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

1. Ο ΦΤΩΧΟΣ ΑΓΙΟΣ

Α'.

*Όταν ἤμεθα παιδιά, μὴ ἔχοντες τί νὰ κάμωμεν, διότι τὸ χω-
ριὸν μας δὲν εἶχεν ἄφθονα τὰ μέσα τῆς ψυχαγωγίας, συνωθεύο-
μεν πολλάκις τὰς μητέρας καὶ τὰς θείας μας εἰς ἐκδρομὰς ἀνά
τοὺς ἀγρούς καὶ τοὺς ἐλαιῶνας, διημερεύομεν εἰς γραφικὸὺς ὄρ-
μους παρὰ τοὺς ἀμμώδεις καὶ ἀσπίλους αἰγιαλοὺς, ἀπλῶς καὶ μό-
νον διὰ νὰ παρενοχλῶμεν καὶ χασομεροῦμεν μὲ τὰς ἀταξίας μας
τὰς φιλέργους γυναῖκας, τὰς ἀσχολουμένας εἰς τὸ λεύκασμα τῶν
ὄθρονων.

Ἐὰν γειτόνισά τις εἶχε τάξιμον ν' ἀνάψη τὰ κανδήλια τοῦ
δεῖνος ἀγροτικοῦ ἀγίου, χάριν τοῦ ξενιτεύοντος καὶ θαλασσοπο-
ροῦντος συζύγου της, εἰς ἀγαθὸς τις ἱερεὺς μετέβαινε νὰ λει-

τουργήση εἰς ἐξωκλήσιον, διεφεύγομεν τὴν ἐπίβλεψιν τῶν γονέων μας καὶ ἐτρέχομεν ἐθελονταὶ κατοπιν τῶν εὐλαβῶν προσκυνητιῶν, αἵτινες ἐξεπλήττοντο αἱ ἴδιαι ἀνακαλύπτουσαι ἡμᾶς συνοδοιπόρους, χωρὶς ἄλλο ἐφόδιον εἰμὴ ὀλίγον ἄρτον, ὃν εἶχομεν κλέψει ἀπὸ τοῦ ἐρμάριον τῆς πατρῶας οἰκίας.

Ἡ ἐξοχωτέρα τῶν ἐκδρομῶν τούτων ἦτο εἰς τὸ Κάστρον, τὴν παλαιὰν πόλιν τῆς νήσου, ἐρημωθεῖσαν μετὰ τὸ 1821.

Τὸ Κάστρον τοῦτο ἦτο ἀληθῆς φωλεὰ γλάρου, βράχου ἐξέχον ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν ὀργυιάς ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ διὰ στενοῦ λαιμοῦ συνδεόμενος μετὰ τὴν ξηράν, μεθ' ἧς συγκοινωνεῖ διὰ κινητῆς ξυλίνης γεφύρας.

Γράφω ἀπλῶς τὰς ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας μου, δὲν λέγω δὲ ὑπερβολὴν βεβαιῶν ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦτο μία τῶν ἀγριωτέρων τοποθεσιῶν, ὅσαι ἀπαντῶνται εἰς τὰ εὐκραῆ κλίματα καὶ τὰς μειδιώσας ἡμῶν παραλίαις.

Ἡ σημερινὴ κόμη, ὅπου συσφικίσθησαν μετ' ἄλλων ἀποίκων οἱ συμπατριῶταί μου, κεῖται εἰς εὐλίμενον μεσημβρινὸν τοπεῖον. Τὸ παλαιὸν Κάστρον ἦτο κατὰ τὴν βορειοτάτην ἐσχατιάν, εἰς ἄβατον καὶ ἀπρόσιτον μέρος, καὶ δύο ἐπιπροσθοῦντα αὐτοῦ νησίδια, βράχοι ἐπίσης χθαμαλότεροι τοῦ πρώτου, οὐδόλωσ ἴσχυον νὰ τὸ σκεπάσουν ἀπὸ τοῦ ἀνέμου. Ἐπὶ τῶν νησιδίων ἐκεῖνων, οὐδὲ δράκα χώματος ἐχόντων, ἐφύετο παραδόξως εἶδος ἀγρίας κράμβης ὑλόπικρον ἄλλ' εὐχυμότατον ἔδесμα, καὶ πολλοὶ πολλὰκις ἐκινδύνευον τὴν ζωὴν των ἀγωνιζόμενοι νὰ τὸ συλλέξωσιν ἐπὶ τοῦ ἀπορῶγος βράχου.

Τόσον κραταιὸς ἔπνεεν ὁ βορρᾶς εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο· τὰ δένδρα μαστιζόμενα ἐκάμπτοντο καὶ καθίσταντο ραχιτικά ὑπὸ τὴν πνοὴν του, μόνον δὲ τινες ἐρπιστικοὶ θάμνοι, προσφυόμενοι εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ ἐδάφους, εὕρισκον οἰκτρὸν ἄσυλον.

Ἐκεῖνο, ὅπερ δυσκολευόμενος νὰ ἐννοήσῃ σήμερον ὁ ἐπισκέπτης ἴσταται ἀπορῶν, εἶναι πῶς κατώρθωναν ἄνθρωποι νὰ ζῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀνύδρου καὶ ἀξένου ἐκεῖνου βράχου· ἀλλ' ἡ συνελαύνουσα καὶ προσβιάζουσα αὐτοὺς ἦτο προδήλως ἡ ἀνάγκη. Ὁ φόβος τῶν Ἀλγερίνων, τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Τούρκων τοὺς συνεπίεξε καὶ τοὺς ἐστοίβαζεν ἐπὶ τῆς φύσει ἀπορθητοῦ ἐκείνης κόγχης.

Ἐντὸς λοιπὸν καὶ πέριξ τοῦ παλαιοῦ ἐκεῖνου φρουρίου ἐσώζοντο εἰσέτι, ὅτε ἤμην παιδίον, περὶ τὰ τριάκοντα παρεκκλήσια.

λείψανα εὐσεβοῦς παρελθούσης ἐποχῆς· τὰ πλεῖστα τούτων ἦσαν ἔρεϊπια, ἄλλα μὲ τοὺς τέσσαρας τοίχους ὀρθοῦς, καὶ ἄλλα σεσυλημένα τὰ ἱερὰ καὶ τὰς εἰκόνας· ὀλίγα μόνον ἐλειτουροῦντο ἀκόμη. Τούτων τινὰ ὑποῦντο γραφικῶς ἐπὶ ὑπερηφάνων βράχων καὶ ἐπὶ σκοπέλων παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἐν τῇ θαλάσῃ, χρυσιζόμενα τὸ θέρος ὑπ' ἀπλέτου φωτός, βρεχόμενα τὸν χειμῶνα ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἅνα μαινόμενος Βορρᾶς ἐτάραττε καὶ ἀνεΐναξεν, ὀργόνων ἀνεन्दότως τὸ πέλαγος ἐκεῖνο, σπείρων εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς ναυάγια καὶ συντριμματα, ἀλέθων τοὺς γρανίτας εἰς ἄμμον, ζυμόνων τὴν ἄμμον εἰς βράχους καὶ σταλακτίτας, ἐκλικμύζων τὸν ἄφρον εἰς ἀκτινωτοὺς ραντισμούς.

Βαθὺς καὶ ἀτέρωμιν ἐξετείνεται ὁ ὄριζων, εὐρεΐα καὶ ἀχανὴς ἠπλοῦτο ἡ θάλασσα. Ἄλλ' ὅποια ἀνηλεὴς τρικυμία ἐθόλονεν ἐκεῖνον καὶ συνετάραττε ταύτην κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος. Ἐκεῖθεν ἠδύνατό τις ν' ἀπολαύσῃ πράγματι τὸ αἶσθημα τοῦ ὑψηλοῦ, οἷον μόνος ὁ ἐν ἀσφαλεῖα θεατῆς ἀπὸ τοῦ ὕψους ἀπορροῶγος ἀκτῆς δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ.

Εἰς τὸ μέρος λοιπὸν τοῦτο ἔτρεχον ἐκάστοτε μετὰ τῶν ὀμηλικῶν μου, κατὰ τὰς ἑορτὰς μάλιστα, ὅταν ἐτελοῦντο πανηγύρεις. Καὶ ἔβλεπες διὰ μιᾶς τὸ ἐρημωμένον μέρος ζωοποιούμενον καὶ λαμβάνον χαροπὴν ὄψιν, καὶ αἱ ἀπὸ μακρῶν χρόνων σιγῶσαι ἠχοῖ ἤρχιζαν ν' ἀντιλαλῶσι τὰς φαιδρὰς κραυγὰς τῶν παιδίων, καὶ τὴν χελιδονώδη λαλιὰν τῶν νεαρῶν γυναικῶν.

Ὅσάκις μικρὸς τις σύντροφός μας ἐξετέλει διὰ πρώτην φορὰν τὴν εὐσεβῆ προσκύνησιν, διότι ἕκαστος ἡμῶν ἀντιρέφετο μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ Κάστρου καὶ ἔδειματοῦτο μὲ τὰς εἰκόνας τῶν ἐν αὐτῷ ἐπιδημούτων ἀπειραρίθμων φασμάτων, ἡ πρώτη φιλάδελφος φροντίς μας ἦτο, παραφυλάττοντες τὴν ὄραν καθ' ἣν θὰ εἰσεῖρπε χάσκων εἰς τὸν ὑποσχότεινον πυλῶνα, νὰ κτυπήσωμεν, διὰ τὸ καλορρῖζικόν, τὴν κεφαλὴν του ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς πύλης, ἐπιφωνοῦντες : Σιδεροκέφαλος !

Οἱ πλεῖστοι ὁμως ἐξ ἡμῶν ἄφατον εὐρισκὸν τέρωπιν εἰς τὸ νὰ κρούσῃ μανιωδῶς τοὺς ραγισμένους παλαιοὺς κώδωνας τῶν δύο ἢ τριῶν ναῖσκων, τῶν σωζομένων ἀκόμη ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἀμιλλώμενοι τίς νὰ διαρρήξῃ αὐτοὺς μίαν ὄραν ἀρχύτερα, μεθ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ἀγαθοῦ ἱερέως καὶ τὸ ἐπισειόμενον ματίγιον τοῦ κλητῆρος τῆς δημαρχίας ἢ τοῦ χωροφύλακος.

Προσέτι δὲ εἶχον τὴν συνήθειαν, μικροὶ βάνδαλοι τινες ἐξ

ἡμῶν (πῶς νὰ τὸ γράψω ;) νὰ καταρρέπτωσι διὰ πυγμῶν καὶ λακτισμάτων τοὺς ὀλίγους τοίχους τῶν οἰκιῶν, ὅσοι ἴσταντο ἀκόμη ὄρθιοι, ἀνεκλάλητον ἠδονὴν εὐρίσκοντες εἰς τὸ νὰ ρίπτωσι τοὺς λίθους τούτους εἰς τὸ πέλαγος, τὸ ἀπλούμενον βαθὺ καὶ βοῖζον μανιωδῶς κάτωθεν τοῦ μεγαλοπρεποῦς βράχου, ὁπόθεν μακρὰ παρήρχοντο στιγμαί, ἕως οὗ ἀκουσθῆ καὶ φθάσῃ εἰς τὰ ὄτια ἡμῶν ὑπόκαφος ὁ πλαταγισμὸς τῆς πτώσεως τῶν συντριμμάτων τούτων.

* *

Τρεῖς ἢ τέσσαρες ὁδοὶ ἔφερον ἀπὸ τῆς νεωτέρας πολίχνης εἰς τὸ Κάστρον. Τούτων ἡ κυριώτερα ὠνομάζετο «ὁ μέγας δρόμος». Ὁ δρόμος οὗτος, ἀφοῦ διήρχετο διὰ πολλῶν τοποθεσιῶν, ὧν ἐκάστη εἶχε τὴν ἱστορίαν της καὶ τὰς περι φαντασμάτων καὶ νεραϊδῶν παραδόσεις της, ἔφθανεν εἰς μέρος τι ἀρκούντως ὑψηλόν, ἀποτελοῦν ζυγὸν μεταξὺ δύο κορυφῶν τῆς νήσου. Ἡ θέσις αὕτη ὠνομάζετο Σταυρός.

Ἰσταντο τῷ ὄντι ἐκεῖ, πρᾶγμα συνηθέστατον ἄλλως, οὐχὶ σταυρός, ἀλλὰ τρεῖς ξύλινοι σταυροὶ παμπάλαιοι, ὧν ὁ χρόνος καὶ αἱ καιριγίδες εἶχον ἐξαλείψει τὸ ἐρυθρὸν ἐπίχρισμα. Ὁ εἰς τούτων ἴστατο ἐξ ἀνατολῶν, ὁ δεύτερος ἔβλεπε πρὸς ἀργέστην καὶ ὁ τρίτος πρὸς λίβα.

Ἐκατὸν βήματα ἀπωτέρω, ὅπου ἡ ὁδὸς ἐκατηφόριζε καὶ ἐτρέπετο πρὸς τὸ Κάστρον, ἡμισείας ὥρας δρόμον ἀπέχον ἀκόμη, τὸ ἔδαφος ἦτον ὅλον κοκκινόχωμα ἐν μέσῳ ἐρεικῶν καὶ σχοίνων, αἱ δὲ μάμμαι μας καὶ προμάμμαι διηγοῦντο ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο, ἔχον ἀσυνήθη κοκκινωπὴν χροιάν, ἐξέπεμπε προσέτι εὐωδίαν ἀνεξήγητον.

Ἰσως εἴπη τις ὅτι εἴμεθα καὶ ἡμεῖς «ἀχροαταὶ τῶν ἔργων, θεαταὶ δὲ τῶν λόγων» (ἄλλος ἄς διορθώσῃ ὁσφρανταὶ τῶν λόγων, ἂν θέλῃ), ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἐφαίνετο καὶ εἰς ἡμᾶς ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο πράγματι εὐωδίαζεν.

Ἄνθρωπος εἶχεν ἀγιάσει ἐκεῖ, ἔλεγον. Πῶς ; Πότε ; Μὲ τὴν ἐπιπόλαιον παιδικὴν περιέργειαν, δὲν ἐξήτασα ἀκριτὰ καὶ δὲν ἠδυνήθην νὰ τὸ μάθω. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ παρόδοσις ἔμεινεν ἀμυδρά καὶ τὰ καθέκαστα ἀπωλέσθησαν. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μάρτυρος παρεδόθη εἰς λήθην. Κατὰ τὸ κοινὸν δὲ λόγιον «φτωχὸς ἅγιος δοξολογία δὲν ἔχει».

Παρήλθον πολλά ἔτη ἔκτοτε. Τῷ 1872, εἰκοσαετῆς ὄν, ἔτυχε νὰ μεταβῶ καὶ νὰ διατρίψω ἐπὶ τινὰς μῆνας ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἐγνώρισα ἐκεῖ ἔντιμον συμπατριώτην ἀπὸ πολλῶν ἑτῶν ἀποδημοῦντα. Μετ' ἀφελείας καὶ ἄνευ στόμφου ὁ ἀνὴρ οὗτος μ' ἐδίδαξε πολλά, μοὶ διηγῆθη δὲ καὶ πολλὰς ἀρχαίας παραδόσεις τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς μας.

Ἐνεθυμήθην τότε νὰ τὸν ἐρωτήσω, ἂν ἐγνώριζέ τι περὶ τῆς παραδόξου ἐκείνης εὐωδίας, ἣ ἂν ἤκουσε περὶ τοῦ ἀνδρός, ὅστις εἶχεν ἀγιάσει πλησίον τῶν τριῶν Σταυρῶν μοὶ διηγῆθη δὲ τὰ ἑξῆς :

Β'.

Ἐγεθθεὶς περὶ ὄρθρον βαθὺν ὁ πτωχὸς Τσόμπανος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἰγὰς καὶ μανδρίζων αὐτὰς εἰς τὸ κατὰμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, ἤμελξε τὰς αἰγὰς του καὶ ἀφυπνίσας τὸν παραγιόν του, τὸν ἔστειλε νὰ φέρῃ τὴν καρδάραν πλήρη εἰς τὸ χωρίον, πρὸς τὸν κολλήγαν του, τὸν προεστὸν, καὶ νὰ γυρίσῃ γλήγορα ὀπίσω. Ἐὰν ἰδῆ καὶ ἀργοῦν ν' ἀνοίξουν τὴν γέφυραν, τοῦ εἶπε νὰ κραῖξῃ τὸν φύλακα, τὸν πυλωρόν, καὶ ν' ἀνεβάσῃ τὸ γάλα μὲ τὸ παλάγκο εἰς τὸ Κάστρον ἐπάνω. Ἀλλὰ νὰ μὴ φύγῃ πρὶν λάβῃ εἶδησιν ἀπὸ τὸν κύρ Ἀναγνώστην, τὸν προεστὸν, τὸν κολλήγαν του, μὴ τυχὸν ἤθελε νὰ τοῦ παραγγείλῃ τίποτε. Ὁ παῖς ἐπέταξε τὴν κάπαν του, ἐνίφθη μὲ τὴν σιάμναν, ἐσοφγγίσθη μὲ τὰ μανίκια τοῦ ὑποκαμίσου του, ἤρπασε τὴν καρδάραν καὶ ἔφυγε τρέχων.

Ἐἶτα, ἀφοῦ ἐνέβαλε τὸ πολὺ γάλα εἰς μέγαν λέβητα καὶ ἔρριψεν ἄφθονον ἄλας ἐντός, ἐξ ἐκείνου τὸ ὅποῖον μόνος του ἐμάζευεν ἀπὸ ἀκρογιαλιὰ εἰς ἀκρογιαλιὰ, τρέχων ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους, ὅπου ἔβγαζε κογχύλια καὶ πεταλίδας, ὁ αἰπόλος ἦναψε πῦρ καὶ ἠσχολεῖτο νὰ τὸ βράσῃ καθότι ἐπρόβλεπεν ὅτι θὰ εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ γευματίσῃ, ὁ ἴδιος μὲ γάλα, πράγμα δυσάρεστον, ἐάν, ὡς ἦτο λίαν πιθανόν, ὁ κολλήγας του ὀλιγόφει νὰ τοῦ στείλῃ «κανένα ἀρμυρὸ ψάρι». Διότι αὐτὸς ὁ αἰπόλος δὲν ἦτο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ γίνονται φόρτωμα εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ ἂν ὁ κολλήγας δὲν εἶχε τὴν καλὴν διάθεσιν, αὐτὸς δὲν θὰ ἔρριχνε τὴν ὑπόληψίν του διὰ νὰ τὸν κάμῃ στανικῶς νὰ τὸν φιλέψῃ ἢ ἀρμυρὸ ἢ ἄλλο τίποτε, ἅς ποῦμε. Ἄλλοι ὅμως εὐρίσκουν, τρόπον τινά, τὸ μέσον νὰ τὰ ἔχουν καλὰ μὲ τὸν κολλήγα, κ' ἐνῶ τὰ

ἀρνάκια τὰ μισακά, κατὰ κανόνα, ὁ ἄετός τὰ τρώγει, ἂν καὶ τὰ ἰδικά τους τίποτε δὲν παθαίνουν, αὐτοὶ καὶ πάλι—νὰ ᾄχουμε καλὴ ψυχὴ—τὰ καταφέρνουν μιὰ χαρὰ ! Καὶ νὰ ἦτο τοῦλάχιστον ἀρκετὸν τὸ γάλα, διὰ νὰ πῆξη τυρὸν ἢ μυζήθραν, ὑπομονή ! 'Ἄλλ' ὀργὴ Θεοῦ εἶχε πέσει τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἰς τὰ βοσκήματα. Τὰ πράγματα τὰ μισὰ τοῦ εἶχαν ψοφήσει, ὀλίγαι μόνον γαλάραις τοῦ ἔμειναν· ὄλο καὶ στέρφαις. Δὲν ἔκαμε ὁ Θεὸς καλὸν καιρὸ νὰ βγάλῃ ἢ γῆ χορταράκι, νὰ βοσκῆσουν τὰ πράγματα. Τί νὰ σὲ κάμουν τὰ καημένα τὰ πράγματα !

Εἶτα ὁ πτωχὸς Τσομπανὸς ἤρχισε νὰ σοβῆ τὸ αἰπόλιον ἐξάγων τὰ ζῶα πρὸς νομὴν εἰς τὴν παρακειμένην κοιλάδα.—Τσοῦ ! τσοῦ ! στέρφα ! ἔ ! ψαρή ! ὄϊ ! ὄϊ !

Μόλις προέβη ὀλίγα βήματα, καὶ ἰδοὺ δύο ἄγνωστοι ἄνθρωποι παρουσιάζονται ἐνώπιόν του καὶ τοῦ κόπτουσι τὸν δρόμον. Ἐφόρουν ἀσυνήθη ἀναβολήν, καὶ τὸ ἦθός των ἐφαίνετο ὄχι πολὺ ἄγριον, ἀλλ' ὅπως οὖν ἀλλόκοτον.

Ἐφορῶντες δὲν ἐφοβήθη, ἐξεπλάγη μόνον.

Ἐφορῶντες σκύλαξ, προσηδῆσας εἰς ὑπάντησίν των, τοὺς ὑπέδεχθη μὲ ὀργίλας ὑλακάς.

Καὶ οἱ δύο ἐχαιρέτισαν τὸν αἰπόλον, φέροντες τὴν χεῖρα εἰς τὸ στῆθος, εἶτα εἰς τὸ μέτωπον.

Ἐφ' ἑστέων δὲ δύο ξένων, ὁ πρεσβύτερος, ἀποταθεὶς πρὸς τὸν ἀγρότην εἶπε μὲ λαρυγγώδη σκληρὰν φωνὴν εἰς ἑλληνοβάρβαρον ἀκατανόητον γλῶσσαν.

— Ἐσὺ μπελλέκ ἀνάραφ ἐμεῖς ντρόμο σούφτ ; (Ἐσὺ τοῦ χωρίου, εἰξέυρες εἰς ἡμᾶς τὸν δρόμον νὰ δεῖξης ;)

Ἐφορῶντες δὲν ἐνόησε γοῦ.

Ἐξένος ἐπανέλαβε συνοδεύων τὰς λέξεις δι' ἐκφραστικῶν χειρονομιῶν.

— Μπελλέκ, ποῦ πάει ντρόμο... πολλοί, πολλοί, ἐλέφ, ἐλεφίν ! (Εἰς τὸ χωρίον πόθεν φέρει ὁ δρόμος... (ὅπου κατοικοῦν) πολλοί, πολλοί χίλια χιλιάδες !)

Ἐφορῶντες τότε ἤρχισε νὰ ἐννοῆ ὅτι τὸν ἠρώτησαν τὸν δρόμον τὸν ἄγοντα εἰς τὸ Κάστρον.

Χωρὶς νὰ ὑποπτεύσῃ τίποτε, τοὺς ἔδειξε τὸν κυριώτερον δρόμον, τὸν φέροντα εἰς τὸ φρούριον, ὅστις ἄλλως τε ἦτο καὶ ὁ μόνος ὁρατός, καὶ διὰ νευμάτων τοὺς ἔδωκε νὰ ἐννοήσωσι ὅτι, ἂν ἐπροχώρουν ἀκόμη ἐκατοστιῶς τινὰς βημάτων, θὰ ἐβλεπον

μακρόθεν τὸ Κάστρον, προκῦπτον ἐκεῖ εἰς τὸν αἰγιαλὸν μεταξὺ γῆς καὶ θαλάσσης.

Οἱ ξένοι ἔκαμαν νεῦμα ἀποχαιρετισμοῦ καὶ ἀπεμακρύνθησαν. Ἄλλὰ μετὰ τινας στιγμὰς βλέπει καὶ ἄλλους τέσσαρας μὲ ὅμοια ἐνδύματα ἐξερχομένους ἀπὸ τῆς γείτονος λόχμης καὶ βαδίζοντας μετὰ προφυλάξεως πρὸς συνάντησιν τῶν πρώτων.

Οὗτοι μόλις ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἔγειναν ὄρατοί, ἅμα ἐξεληθόντες εἰς τινὰ ἀλωήν, καὶ ἔστρεφον ὀπίσω τὰς κεφαλὰς ὡς νὰ ἀνησυχουν μὴ τυχὸν παρατηρήθησαν, καὶ πάλιν ἐχώθησαν πάραυτα εἰς τὸ δάσος.

Ὁ αἰπόλος αὐθορμήτως, καὶ χωρὶς νὰ εἰξεύρῃ τὸ διατί, ἔσπευσε προλαβὼν κ' ἐκρύβη ὀπισθεν τῶν θάμνων. Εἶχεν αἰσθανθῆ ἀμυδρῶς ὅτι συνέφερε νὰ μὴ ἐννοήσωσιν οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι ὅτι τοὺς εἶδε.

Τέλος καὶ οἱ ἕξ ἔγειναν ἄφαντοι.

Ὁ βοσκὸς ἐστάθη ἐπὶ τοῦ ὄχθου τῆς γῆς, ἐφ' οὗ εὗρίσκετο, ὑψηλός, εὐθυτενής, μὲ ἀγριόξανθον τὴν τραχεῖαν στοιβωτὴν κόμην, ἐστάθη ἀκουμβῶν ἐπὶ τῆς ράβδου τοῦ τῆς μακρᾶς καὶ ἤρχισε νὰ σκέπτηται, καὶ ὑποψίαί καὶ φόβοι τὸν ἐκυρίευσαν. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ πρώτη ἀκτίς τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐφώτισε τὸ προώρως ἐρρουτιδωμένον μέτωπόν του καὶ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ ἰσχυροῦ προσώπου του, προσώπου μόλις τεσσαρακονταετοῦς καὶ ἡ μορφὴ του ἐφάνη μυστηριώδους θελγῆτροῦ μετέχουσα, καὶ δὲν ἐφαίνετο ἄμοιρος ψυχικοῦ ἢ καὶ αἰσθητοῦ κάλλους ὁ τραχὺς καὶ ἄξεστος Τσόμπανος, ὁ ὑψηλὸς καὶ σκληραγωγημένος καὶ ἠλιοκαής, ὁ βόσκων τὸς ὀλίγας αἰγὰς του εἰς τὸ κατὰμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν.

Ὅλιγα παρῆλθον στιγμαί, καὶ ἀκούει ὀπισθέν του, ὄχι πολὺ μακράν, θροῦν φύλλων καὶ κλάδων κινουμένων. Ὁ βοσκὸς ἀνεσίρτησεν.

Ὁ θόρυβος οὗτος ἦτο ὡς ἐκ βηματισμῶν ἀνθρώπων μετὰ πολλῆς πατούνητων προφυλάξεως, ἀλλὰ μὴ κατορθούντων, ἐν μέσῳ τοῦ χλοεροῦ δάσους, νὰ βωβάνωσιν ἐντελῶς τὸ βῆμα.

— Κι' ἄλλοι, κι' ἄλλοι ἔρχονται, ἐψιθύρισε· τ' εἶναι τάχα, Θεέ μου!

Τότε φῶς ἐπέλαμψε διὰ μιᾶς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς του, καὶ οἶονεὶ μυστηριώδης ἐπίνοια ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν νοῦν του.

— Θὰ εἶναι κλέφταις! εἶπε.

Καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, πηδᾷ ἑλαφρῶς ὄπισθεν τῶν θάμνων καὶ ἀρχίζει νὰ τρέχῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ φρούριον.

— Εἰς ὄνομα Κυρίου! ἐπιθύρῃσε μόνον.

Γ'.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς προλαβούσης ἑκατονταετηρίδος πειρατικὸν πλοῖον πλήρες ἀγρίων καὶ αἰμοχαρῶν Βαρβαρέζων προσωμίσθη διὰ νυκτὸς εἰς τὸν ὄρμον Ἀσέληνον, κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν τῆς νήσου.

Πάνοπλος συμμορία ἐν δεκαπέντε ἢ εἴκοσιν ἀνδρῶν, ἀποβιβασθεῖσα περὶ τὸ λυκαυγές, ἤρχισε ν' ἀνέρχεται τὰς κλιτύας τοῦ Ἀναργύρου, γραφικωτάτου βουνοῦ εἰς πολλὰς ράχεις τεμνομένου, προσφυλαττομένη καὶ βαίνουσα ἀπὸ στενωποῦ εἰς στενωπόν.

Ὡς διὰ νὰ ψεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ λιμενίσκου, ὡχρὰ μὴν φθίνουσα εἶχεν ἀνατείλει ἀργίως, φέγγουσα τὸν νυκτερινὸν δρόμον τῶν πειρατῶν.

Ἡ ἀγκάλῃ ἐκείνη, μυστηριώδης καὶ σκοτεινὴ, ἐθεωρεῖτο ἀπαίσιος διὰ τοὺς τιμίους θαλασσοπόρους· ἐχρησίμευε μόνον διὰ νὰ ἐκβράξῃ ἢ θάλασσα τὰ πτόματα τῶν πνιγομένων, ὅσους ὁ ἀντικρὺ κείμενος Λευτέρης—ἡ περίφημος αὕτη ὕφαλος, ἣν ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει Μύρμηκα καὶ ἱστορεῖ ὅτι ὁ Εὐρέξης διέταξε νὰ κτισθῇ ὑψηλὸν σῆμα ἐπ' αὐτῆς—ὅσους, λέγομεν, ὁ Λευτέρης, ἠλευθέρωνε κατὰ καιροὺς, ἀπιλλάττων τὰ μὲν πλοῖα τοῦ βάρους τοῦ φορτίου, τοὺς δὲ ναυβάτας τοῦ προσκαίρου ἄχθους τῆς ζωῆς.

Ὁ Σολμὰν βὲν-Μεϊμέτ, ὁ πρεσβύτερος τῆς συντροφίας, ἐβεβαίουν ὅτι εἶχεν ἐπισκεφθῆ ἄλλοτε τὸ φρούριον καὶ εἴξευρε ποῦ κατόκουν οἱ ἄπιστοι. Ἄλλως εἶχον παρέλθει, ἔλεγε, χρόνοι πολλοί, καὶ δὲν ἐνεθυμεῖτο καλῶς τὸν δρόμον.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Σολμὰν εἶχεν ἀνδραγαθήσει κατὰ τῶν ἀπίστων, ὁ μακρὸς στρημμένος καὶ ἀγκιστροειδῆς μύσταξ του ἦτο πιμμέλας, ὡς κόρακος πτερόν· καὶ τώρα ἡ χιών τοῦ γήρατος εἶχε λευκάνει δαιμιλῶς τὴν πλουσίαν χαίτην του.

Ἐν τούτοις ὁ γέρω—Σολμὰν εἶχε βάσει σημάδι, φαίνεται, τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλιτζανάκας, καὶ ὑπ' αὐτῆς ὀδηγούμενος ἐβάδιζε πρὸς βορρᾶν. Ἐκεῖ ἦτο ἡ φωλεὰ τῶν νησσῶν, τὰς ὁποίας ἤθελον νὰ μαθήσωσι.

Τὸ σχέδιον τῶν Ἀφρικανῶν δὲν ἦτο πολὺ πεπλεγμένον. Ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦτο ἡ τριήρης των, δὲν εἶχε τόσους μόνον ἐπιβάτας. Τὰ δύο τρίτα τοῦ πληρώματος εἶχον μείνει ἐπὶ τῆς νηός.

Προσφορμίσθησαν νύκτα εἰς τὸν Ἀσέληγον διὰ νὰ μὴ προδοθῶσιν. Ἄν ἔπλεον ὑπ' αὐτὸ τὸ φρούριον, ἦτο ὡς νὰ ἔδιδον εἶδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους νὰ κλείσωσι τὰς σιδηρᾶς πύλας καὶ νὰ σηκώσωσι τὴν γέφυραν. Οἱ δεκαπέντε ἢ δεκαοκτὼ οὖτοι ἄνδρες προσπορεύοντο πρόσκοποι, ὅπως ἐξαφνίσωσι τοὺς ἀπίστους, καὶ μὴ προλάβωσιν ἐκεῖνοι νὰ φυλαχθῶσιν. Ἐν τῷ μεταξῦ, τὸ πλοῖον μετὰ τοῦ λοιποῦ πληρώματος, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, ὑπῆνεμον, ἐκ μεσημβρίας, θὰ ἔπλεεν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, καταντικρὸν τοῦ φρουρίου καὶ ὅλη ἡ μικρὰ στρατιά θὰ ἐκυρίευσεν ἐξαπίνης τὴν πόλιν.

Οἱ θησαυροὶ τῶν Βενετῶν, τῶν Τούρκων, τὰ λάφυρα τῶν Ἑλλήνων κλεφτῶν, ὅσοι εἶχον πατήσει κατὰ καιροὺς τὸν πόδα εἰς τὴν μικρὰν νῆσον, τὴν γενομένην πολλάκις ὀρηκτήριον πολέμων καὶ ἐκστρατειῶν καὶ οὖσαν ἀληθῆ δρόμον μεταξὺ Κασσάνδρας Ὀλύμπου καὶ Ἀσπρης Θαλάσσης ἐφημίζοντο πόρρωθεν ὡς κεκρυμμένοι εἰς ἄγνωστα ἄντρα καὶ ὑπόγεια τοῦ Κάστρου καὶ ὅλης τῆς νήσου. Αἱ γυναῖκες τοῦ τόπου δὲν ἦσαν μὲν ὡς αἱ χανούμισσαι μαλθακαί, ἀλλ' ἐργατικά, καὶ ἐκρίνοντο ἄξια νὰ στολίζωσι τὰ χαρέμια τῶν ἀληθῶν πιστῶν ὡς σκλάβαι.

Ὅταν οἱ πρόσκοποι ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἡ αὐγὴ εἶχε πορφυρώσει τὴν ἀνατολὴν μὲ τὴν ροδίνην ἀλουργίδα της, καὶ αἱ δύο θάλασσαι ἐφαίνοντο ἕνθεν ἐξαπλούμεναι, ἡ μία ὡς ὀθόνη μὲ κυανοῦν στήμονα καὶ μὲ ἀλικην κρόκην δεχομένη τὰς ἀνταυγείας τῆς παμφαοῦς ἀνατολῆς, ἡ ἄλλη ὡς ὑπόσκιος μελανὴ ἄρουρα φέρουσα τὴν σκορίαν τοῦ σκότους ἀκόμη ἐγκατεσπαρμένην.

Τότε οἱ βάρβαροι ἐστάθησαν εἰς μίαν στενωπὸν, ἀόρατοι ὑπὸ τὰ πεύκα, ἐξ ὧν ἦτο κατάφυτον τὸ βουνόν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοὺς διέταξε νὰ μοιρασθῶσιν εἰς τρεῖς ὁμάδας καὶ νὰ βαδίσωσιν ἐκάστη χωριστά, εἰς πεντακοσίων βημάτων ἀπόστασιν ἢ μία ἀπὸ τῆς ἄλλης, διὰ νὰ μὴ φανῶσιν ὑποῖτοι εἰς πάντα ἀγροδιατον, ὅστις τυχὸν ὀρθοῖζων ἀπὸ τῆς αὐγῆς εἰς τὸ βουνόν, θὰ τοὺς παρετῆρει μακρόθεν. Εἶχον κρύψει ἐπιμελῶς τὰ ὄπλα ὑπὸ τὰ πλατέα βουρνούζια των, εἶχον ἀφαιρέσει τὰ σαρίκια ἀπὸ τὰ φέσια

των τὰ μακρά, ὀρθὰ καὶ ὑποστρόγγυλα, καὶ ὁμοιάζον μὲ Ἄνα-
τολίτας ζωεμπόρους ἢ μὲ περιπλανωμένους πραγματευτάς.

Ἡ ὁδὸς διὰ τὸ Κάστρον, ἐὰν ἐκατηφόριζαν κατ' εὐθειαν
ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου εἰς τὴν κοιλάδα τὴν
καλουμένην «τ' Ἀρβανίτη» ἦτο πολὺ συντομωτέρα, ἀλλ' ὁ γερο-
Σολμάν, ἐπειδὴ εἶχε βάλει σημάδι τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν,
τὴν Καραφιλιζανάκαν λεγομένην, τοὺς ὠδήγησεν ἀνατολικώτε-
ρον, πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ κατῆλθον εἰς τὴν ὠραίαν γραφικὴν το-
ποθεσίαν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ὅπου ἔπιον ὕδωρ δροσερὸν ἐκ
τῆς κρήνης τῆς διαυγοῦς, ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ σκιὰν γιγαντιαίων
πλατάνων. Ἦτο δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου, καὶ μὲ ὄλην
τὴν ἐπικρατοῦσαν δροσὸν, ἦτο ἄκρα νηνεμία, καὶ ἡ ἡμέρα προηγ-
γέλλετο λίαν θερμῇ, εἰ καὶ ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἀνατελεῖ ἀκόμη.

Ἐκεῖθεν στραφέντες πρὸς τὰ βορειοανατολικά, διέτρεξαν
μέγα ἐπικλινὲς ὄροπέδιον, ὁπόθεν ἡ θεὰ ἐκτείνεται ἀνά τὸ Αἰ-
γαῖον ἀχανῆς μεταξὺ τοῦ ὑψηλοῦ Ἄθω, τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν
νήσων, καὶ ὅταν ἐφθασαν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βουνοῦ τῆς Καρα-
φιλιζανάκας ἤρχισαν ν' ἀνέρχονται πρὸς τ' ἀριστερὰ βορειοδυ-
τικώτερον.

Εἰσῆλθον εἰς σύδενδρον σκιερὸν ρεῦμα εἰς θέσιν καλουμένην
«Κρύο Πηγάδι», γείτονα τῶν «Τριῶν Σταυρῶν», ὅπου τὸ παμπά-
λαιον φρέαρ εἶναι στοιχειωμένον, καὶ παρὰ τὸ χεῖλος αὐτοῦ οὐχί
σπανίως ἐξέρχονται φαντάσματα, σὺν τοῖς ἄλλοις εἰς ἀράπης μὲ
τὴν τσιμπούκα, οὐχί ἄραψ μελαψός, ὅπως αὐτοί, ἀλλ' αἰθίοψ
παμμέλας, ὡς ἐξ ἐβένου. Ὁ γερο Σολμάν, ὅστις ἐγνώριζε τὸ
πρᾶγμα, τοὺς ἐπρότεινε κ' ἔκαμαν ὄλοι, ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου,
εὐσεβῆ προσευχὴν, κροτήσαντες τρις τὰ μέτωπα εἰς τὸ λιθόστρω-
τον, ἐπικαλούμενοι ἴλεων τὴν σκιὰν τοῦ ἀρχαίου ὁμοθρήσκου
των, ὅστις, τίς οἶδε διὰ ποίαν ἁμαρτίαν, εἶχε μείνει ἔξω τοῦ Πα-
ραδείσου καὶ τὸ φάσμα του ἐξηκολούθει μετὰ τόσα ἔτη νὰ περι-
πλανᾶται εἰς τὴν μελαγχολικὴν ἐκείνην τοποθεσίαν.

Δ'.

Τὰς αἰγας τοῦ ὀπωχὸς αἰπόλος τὰς ἄφησεν ὅπως εὐρέθησαν
εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ εἶχε καιρὸν νὰ τὰς ὀδηγήσῃ ὀπίσω
εἰς τὴν μάνδραν, καὶ νὰ τὰς ἀσφαλίσῃ. Βοσκὸν ἄλλον ν' ἀφήσῃ
ἀναπληρωτὴν δὲν εἶχε τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ὁ ψυχογυῖός του

δὲν εἶχεν ἐπιστρέφει ἀκόμη ἀπὸ τὸ φρουρίον. Τὸ παλιόπαιδο θὰ ἤυρε τὰς πύλας ἀνοικτάς καὶ θὰ τὸ ἔστρωσε μὲ φίλους εἰς κατὰ νὲν κατηλεῖον. Τίς οἶδεν ἂν δὲν ἐπώλησε τὸ ἡμισυ τῆς καρδίας, τῆς προωρισμένης διὰ τὸν κολλήγαν, ἀντὶ ἡμισείας δωδεκάδος ἰχθυδίων παστῶν.

Ὁ βοσκὸς ὀλίγα μόνον βήματα ἔτρεξεν ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ καὶ εἶτα ἐστράφη πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ἐχώθη ἐν μέσῳ συστάδος θάμνων. Δὲν ἦτο μωρὸς αὐτὸς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχε δεῖξει ἀρίτως εἰς τοὺς κλέπτας. Ἐγνώριζε παμπόλλας πλαγίας ὁδοὺς, καὶ μονοπάτια γνωστὰ μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἐπαγγέλματός του.

Ἐκεῖ μεταξὺ τῶν θάμνων ἤρχιζε ἓνα μονοπάτι γνωστότατον αὐτῷ· χιλιάκις τὸ εἶχε διατρέξει. Διὰ τοῦ μονοπατίου τούτου θὰ προελάμβανε τοὺς πειρατὰς κατὰ χίλια τοῦλάχιστον βήματα. Εἶχε καιρὸν νὰ ὑπάγῃ, νὰ ἔλθῃ, κ' ἐκεῖνοι νὰ μὴν ἔχουν φθάσει ἀκόμη!

Ἦτο μονοπάτι καὶ ἦτο κρημνός. Ὁμοίεζε μὲ τὸν κρημνὸν καὶ μὲ τὸ μονοπάτι τοῦ δημῶδους Ἰσματοῦ. Ἄλλ' ἐγνώριζεν αὐτὸς ἀπὸ μονοπάτια. Ἀπὸ τέτοια «δὲν ἴδρωνε τὸ μάτι του». Ἐπάτει τόσον ἑλαφρὰ εἰς τὴν γῆν, ὥστε δὲν ἄφινε σχεδὸν ἴχνος. Εἰς τὸ ἐπίπεδον οἱ πόδες του ἔκοπτον ὡς τροχοί, εἰς τὸ κρημνώδες προσεκολλῶντο ὡς ἀράγαι. Οἱ καλῶς ἐσφιγμένοι περὶ τὰ σφυρὰ καὶ φολιδοειδῶς ἀνερχόμενοι εἰς τὴν κνήμην ἱμάντες τῶν πεδίων του ἦσαν ὡς πτερὰ εἰς τοὺς πόδας.

Ἐτρεχεν, ἔτρεχεν ἀναρριχώμενος εἰς βράχους, ὑπερπηδῶν χάνδακας, κατερχόμενος τὴν κρημνώδη ἀκτὴν, ταλαντευόμενος ἐπὶ τοῦ πρानοῦς, ὅπου ἄγρια ἀνθύλλια καὶ θάμνοι ἄζωοι καὶ ἄφυλλοι ἀσφόδελοι ἐφύοντο μόνον, αἰωρούμενοι ὑπεράνω τοῦ πελάγους προσπαίζοντες μαλθακῶς πρὸς τοὺς βράχους τῆς ἀπορροῦδος ἀκτῆς, ἔτρεχε καὶ συγχρόνως ἐμελέτα νοεῶς τὸ σχέδιόν του. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ εἶχον συνήθειαν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ὑπαγορευθεῖσαν, ν' ἀναβιβάζωσι τὴν γέφυραν καθ' ἑκάστην μικρὸν πρὸς τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, νὰ τὴν καταβιβάζωσι δὲ τὸ πρῶτ' ἅμα τῇ ἀνατολῇ. Ἐὰν εὗρισκε τὴν γέφυραν ὑψωμένην ἀκόμη, ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐξημερώσει ἤδη, θὰ ἐφάνει εἰς τὸν φύλακα τῆς πύλης τοῦ φρουρίου νὰ μὴ τὴν καταβιβάσῃ δι' ὄνομα Θεοῦ· ἐὰν τὴν εὗρισκε καταβιβασμένην, ὡς ἦτο πιθανόν, θὰ τὸν ἐξώρκιζε νὰ τὴν σηκώσῃ, νὰ τὴν ὑψώσῃ, νὰ τὴν μεταρσιώσῃ κόπτων πᾶ-

σαν συγκοινωνίαν με τὴν ξηράν, ἂν ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἄλλως τὸ Κάστρον χάνεται.

Καὶ τοιαύτας σκέψεις ἀνεκύκλου ἐν τῷ νῶ, καὶ τοιοῦτους φόβους ἔτρεφε κατερχόμενος τὴν ἀγρίαν ἐκείνην βορειοδυτικὴν ἀκτὴν, ὅπου αἶγες μόνον δύνανται νὰ πατώσι.

Φθάσας ἀντικρὺ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Σώζοντος, τοῦ ἐγειρομένου ἰδιορρυθμῶς ἐπὶ τινος σκοπέλου, ὀλίγας ὀργυιὰς ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ, ἔκαμε τρεῖς τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, κ' ἐπεκαλέσθη τὸν Ἅγιον τώρα διὰ νὰ δείξῃ, νὰ μὴ ψεύσῃ τὸ ὄνομά του.

Εἶτα διὰ τὸ ἀσφαλέστερον, κατῆλθεν ἀκόμη χθαμαλότερον πρὸς τὸν αἰγιαλόν, καὶ πάλιν ἤρχισεν ἑλαφρὰ καὶ γοργὰ πατῶν ν' ἀνέρχεται πρὸς τὴν γέφυραν τοῦ Κάστρου. Εὐρίσκετο ἐνώπιον τοῦ φρουρίου.

Φοβερόν βραχῶδες βάραθρον, ὅπου ἴλιγγος καὶ σκοτοδίνη κυριεύει τὸν ἄνθρωπον, ἄβυσσος ξηρὰ αἰωρουμένη ὑπεράνω τῆς ὑγρᾶς ἀβύσσου χάσκει ὑπὸ τὴν γέφυραν.

Ἡ γέφυρα ἦτο ὑψωμένη ἀκόμη, ἂν καὶ ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνατείλει πρὸ μικροῦ.

Ὁ βοσκὸς δὲν ἠδυνήθη τὴν ὥραν ἐκείνην νὰ μὴ ἐνθυμηθῇ τὸν παραγυιὸν του καὶ ἠπόρει τί νὰ ἔγινε. Μὴν ἔπαθε τυχὸν τίποτε ; μὴν ἔπεσε — Θεὸς φυλάξοι — εἰς τὰς χεῖρας τῶν κορσάρων ; μήπως τὸν συνέλαβον οὗτοι περιπλανώμενον καὶ τὸν ἐπῆραν σκλάβον ; Διότι ὁ βοσκὸς ἐνόει ἀμυδρῶς ὅτι, ἂν αὐτοῦ ἐφείσθησαν οἱ βάρβαροι, τὸ ἔκαμαν ἐκ περισσῆς προφυλάξεως, διὰ νὰ μὴ προδοθῶσι πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον. Ἄλλ' ὄχι ὁ παραγυιὸς του δὲν εἶχε πάθει — σίδερο στὴ μέση του ! — τίποτε. Ἐκ τῆς ἀπορίας ἔμελλε νὰ ἐξαχθῇ ὁ βοσκὸς πρὶν μάλιστα ἐρωτήσῃ.

Ἄσθμαίνων ὁ πτωχὸς Τσόμπανος ἐστάθη ἀριστερόθεν, κρυπτόμενος παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ ὑψηλοῦ πετρίνου θριγκοῦ, καὶ ἤρχισε μεγαλοφώνως νὰ καλῇ τὸν πυλωρὸν τοῦ φρουρίου.

— Ἐ! ἀπ' τὸ Κάστρο ! ἔ ! πορτάρη !

Οὐδεμία φωνὴ ἀπήντησεν.

Ὁ βοσκὸς ἔκραξε μὲ ὄσσην δύναμιν εἶχε, διὰ τῆς κεφαλικωτέρας καὶ βραχνοτέρας φωνῆς του.

— Ἐ ! πορτάρη ! ἔ ! ἀπ' τὴν Ταράτσα ! ἔ ! ἀπ' τὸ Κιόσι !

Ταράτσα ἦτο ὑψηλὸς ἀκρόδομος ὑπεράνω τῆς σιδηρᾶς πύλης κτισμένος, μὲ τὰς πολεμίστρας καὶ μὲ τὴν ἀπαραίτητον ζεματί-

στραν του, τὴν ὑπερθεν τῆς πύλης μακρὰν ὀπὴν, δι' ἧς ὡς τελευταῖον ὄπλον καὶ καταφύγιον, ἠπέλουν νὰ ζυματίσωσι πάντα ἐπιδρομέα κατορθώσαντα νὰ ζυγώσῃ εἰς τὴν σιδηρεῶν πύλην κ' ἐπιχειροῦντα νὰ τὴν βιάσῃ. Κίσοι (αἰόσκι) ἦτο τὸ μικρὸν περίπτερον ὅπου συνερχόμενοι ἐβουλεύοντο ἢ ἀπλῶς ἠρογολογουν οἱ προεστοὶ μὲ τὴν μακρὰντσιμπούκαν, μὲ τὰς ποικιλτὰς μανίκας καὶ τὰς κεντητὰς ζώνας των.

Καὶ πάλιν ἐκ τρίτου ἐπανέλαβεν.

— "Ἐ! ποριάρη! ἔ! σεῖς οἱ προεστοί!

Τὴν φορὰν ταύτην ἠκούσθη βραχνὸς ὁ βαρὺς καὶ ὀξὺς τριγμὸς τῶν σιδηρεῶν μοχλῶν.

'Ἄλλ' οὐχ' ἦττον παραδόξως ἡ πύλη ἔμεινε κλειστή, ὡς νὰ μετενόησεν ἐκεῖνος ὅστις ἔμελλε νὰ τὴν ἀνοίξῃ.

Συγχρόνως διὰ τινος πολεμιστρᾶς ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἀκροδόμου ἠκούσθη φωνή.

— "Ἐ! σύ, πῶς βιάζεσαι τόσο, Τσόμπανε; ἔχε ὑπομονὴ νὰ κατεβάσουμε τὸ γεφύρι. "Ἡ θέλεις νὰ σ' ἀνεβάσω καὶ σὲ μὲ τὸ παλάγκο, καθὼς ἀνέβασα τὸν παραγιό σου τὴν αὐγή;

— Τὸν ἀνέβασες μὲ τὸ παλάγκο; εἶπεν αὐτομάτως ὁ βοσκός.

— "Ἐφερε τὸ γάλα τοῦ κυρ' Ἀναγνώστη τοῦ προεστοῦ, καὶ ὁ κυρ' Ἀναγνώστης τὸ θέλει φρέσκο, κατάλαβες. 'Ἐγὼ κατέβασα τὸ παλάγκο, γὰ νὰ περάσῃ τὴν καρδάρια στὸ γάντζο, κ' ἡ ἀφεντειά του ἐδέθηκε ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ μοῦ 'πῆ. Σὰ βαρὺ τὸ γάλα, εἶπα, σὰν ἄρχισα νὰ τραβῶ τὸ παλάγκο. Σὰν τὸν ἀνέβασα ὡς τὸ μισὸ τὸ ὕψος, βλέπω τὴ μούρη τοῦ ψυχογιουῦ σου, καὶ μ' ἐκύτταζε καὶ γελοῦσε σὰν μαῖμοῦ. Εἶπα νὰ τοῦ παίξω καμιὰ δουλειά, ν' ἀφήσω μιὰ τὸ σκοινί, πὸν νὰ τοῦ φανῆ ὁ οὐρανὸς σφοντύλι..νὰ σοῦ τὸν φτιάσω ἐγὼ κοπανιστή...Μὰ ἄς ἔχη χάρι, λυτήθηκα τὸ γάλα τοῦ κυρ' Ἀναγνώστη, εἰ δὲ μή, ἓνα τσομπανόπουλο ὀλιγώτερο, ἓνα περισσότερο, θελὰ χάσῃ, κατάλαβες, ἡ Πόλι...

— Δὲ μὲ μέλει ἔμένα γι' αὐτά, τοῦ ἐφώνησεν ἀπ' ἀντικρὺ ὁ βοσκός, ἀρχίσας νὰ δυσφορῆ ἐπὶ τῇ πολυλογία τοῦ φύλακος, ὅστις ἀόρατος ὀπισθεν τοῦ τοίχου, διὰ τῆς πολεμιστρᾶς βλέπων τὸν βοσκόν, ἠὺχαριστεῖτο νὰ τὸν πειράξῃ, καπνίζων τὸ βραχὺτσιμπούκι του, ἔχων ἀξιώσεις δημογεροντικὰς καὶ τρέφων περιφρόνησιν πρὸς τὸ γένος τῶν ποιμένων.

— Καὶ γὰ τί πράμματα ἐσένα σὲ μέλει; ἀπήνητησεν ὁ πυλωρὸς μιμούμενος τὴν ἐπίρρινον φωνὴν τοῦ αἰπόλου.

— "Ακουσε νὰ σοῦ ᾠῶ! ποῦ εἶσαι! ἔκραξεν ἀνυπόμονος οὗτος· τρέχα νὰ πῆς στοὺς προεστοὺς τὸ καλὸ π' σᾶς θέλω.

— Νὰ μὴν κατεβάσετε τὸ γεφύρι! Τὸ καλὸ π' σᾶς θέλω!
Ἄκοῦς;

— Νὰ μὴν κατεβάσωμε τὸ γεφύρι; ἐπανελάβε μηχανικῶς ὁ πυλωρὸς ὀπισθεν τῆς πολεμίστρας.

— Νὰ μὴν τὸ κατεβάσετε! ἐφώνησεν ἐμφαντικώτερον ὁ βοσκός.

— Καὶ γιατί; ἐσὺ θὰ μᾶς προστάξης; Νὰ μὴν ὠνειρεύτηκες τίποτε;

Καὶ ἦτο ἔτοιμος, ὅπως πρότερον ἀνέβαλε ν' ἀνοίξη τὰς πύλας τοῦ φρουρίου ἀπλῶς διὰ νὰ βασανίσῃ τὸν βοσκόν, διότι τὸν ἐνόμισε θέλοντα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον δι' ἰδιαιτέραν του ὑπόθεσιν, οὕτω τώρα ν' ἀνοίξη τὴν πύλην καὶ νὰ σηκώσῃ διὰ τοῦ ἀρχετύπου μοχλοῦ τὴν γέφυραν μίαν ὥραν ἀρχύτερα, εἰς τὸ πείσμα τοῦ αἰπόλου, κελεύοντος νὰ μείνῃ ὑψωμένη ἡ γέφυρα.

— Ὁ μπαρμπα-Δῆμος (οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ πυλωρὸς τοῦ φρουρίου) ἦτο ἡ παραξενιὰ καὶ ἡ ἀντιλογία ἐμπρόσωπος.

— Ἦρθαν κλέφταις! ἐπανελάβεν ἡ φωνὴ τοῦ βοσκοῦ.
Ἦρθαν κορσάροι! Τοὺς εἶδα μὲ τὰ μάτια μου!

— Κλέφταις; Κορσάροι; ἐπανεῖπε καὶ ὁ μπαρμπα-Δῆμος.

— Σῦρε νὰ πῆς στοὺς προεστοὺς, πῆς καὶ τοῦ κυρ-Ἀναγνώστη τοῦ κολλήγα μου, χαιρετίσματα πολλὰ ἀπὸ μένα, ἦρθαν κορσάροι! Τοὺς εἶδ' ἀπάν' στὸ Σταυρό! Ἔτσι νὰ ἔχω καλὸ τέλος! Εἶδα παραπάν' ἀπὸ δέκα-δώδεκα. Θὰ εἶναι κι' ἄλλοι κρυμμένοι. Δὲν ξέρω ποῦ ἔχουν ἀραμένο τὸ καίκι τους... Ὡς τόσο τοὺς εἶδα. Ἦρθαν νὰ ἐρωτήσουν τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου ἀπὸ μένα.

Ὁ μπαρμπα-Δῆμος ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ὑπὸ σπουδαιοτέραν ᾄψιν τὸ πρᾶγμα, ἐν τούτοις ὅπως μὴ ἀφήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἀντιλογίαν του.

— Μὴν εἶδες ὄνειρο, ἄνθρωπε; ἐφώνησε. Ποῦ θελὰ βρεθοῦν οἱ κορσάροι;

— Τοὺς εἶδα, σοῦ λέω, μὲ τὰ μάτια μου. Ὅπου καὶ ἂν εἶναι ἔφτασαν! Μὴν κατεβάξης τὸ γεφύρι, πρὶν σοῦ δώσουν τὴν ἄδειαν οἱ προεστοί. Ἄς βάλουν βάρδια καὶ στὸ Πρεγάδι κι' ἀλλοῦ γιὰ νὰ μὴ σᾶς πατήσουν νύχτα.

Καὶ ταῦτα λέγων ὁ βοσκὸς ἤρχισε ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν γέφυραν.

— Εἶσαι στὰ σύγκαλά σου ; τοῦ ἐφώναξε διὰ τελευταίαν φο-
ρὰν ὁ μπαρμπα-Δῆμος.

— 'Εγὼ εἶμαι στὰ λογικά μου, ἠσύχασε' τώρα θὰ ἰδῆς.

— Καὶ σὺ ποῦ θὰ πᾶς ; τὸν ἠρώτησεν ὁ πυλωρός.

— 'Εγὼ ἔχω τὰ γίδια μου, καὶ ξέρω κι' ὅλαις ταῖς σπηλαιῖς
νὰ κρυφτῶ, ἀπήνησεν ὁ βοσκός.

Τῷ ὄντι, τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ ἦλθε τοῦ μπαρμπα-
Δῆμου ἡ ἀπορία : διατί, ἂν πράγματι εἶχαν ἔλθει πειραταί, ὁ
Τσόμπανος δὲν ἐφρόντιζε καὶ περὶ τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας
του ; 'Ἄλλ' ὁ βοσκὸς ἐξηκολούθησε ν' ἀπομακρύνεται καὶ μετ'
ὀλίγον ἐγένεν ἄφαντος.

Ὁ μπαρμπα-Δῆμος ἤρchiσε νὰ σταυροκοπῆται ἀφειδῶς ὀπι-
σθεν τῆς πολεμιστρας, εἶτα ἔσπευσε νὰ καταβῆ ἀπὸ τὴν Ταρά-
τσαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Κιόσκι καὶ μετέδωκε τὴν εἴδησιν εἰς
τοὺς δημογέροντας τοῦ φρουρίου.

Ε'.

Τῷ ὄντι, οὔτε ἰδέα δὲν τοῦ ἦλθε τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου, τοῦ
βόσκοντος ὀλίγας αἰγας εἰς τὸ κατὰμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν,
νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ μπαρμπα-Δῆμου νὰ τοῦ ρίψῃ τὴν σχοινί-
νην κλίμακα ἢ νὰ τοῦ καταβιάσῃ τὸν κάλων μὲ τὴν ἀρπάγην
καὶ τὴν θηλειάν, δι' ἧς ἀνῆλθεν εἰς τὴν Ταράτσαν τοῦ φρουρίου
ὁ παραγυῖός του, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ πυλωροῦ· ἀλλὰ πρῶ-
τον ἠλπίζεν ὅτι οἱ πειραταὶ δὲν θὰ ὑπωπτεύοντο τὸ παρ' αὐτοῦ
γενόμενον διάβημα, ἔπειτα αὐτός, ὅστις ἐγνώριζεν ὅλους τοὺς
κρημνοὺς καὶ ὅλα τὰ μονοπάτια, ἐγνώριζεν ἐπίσης καὶ ὅλα τὰ
σπήλαια καὶ τὰς κρύπτας, τὰς ἀνοιγομένας ἀνὰ τὰς βραχώδεις
βορεινὰς ἐσχατίας τῆς νήσου. Ἐλυπεῖτο δὲ τὸ πτωχὸν αἰπόλιόν
του τὸ ὅποιον ἐθεώρει ὡς παρακαταθήκην ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ
ὑπὸ τῆς φειδωλῆς μοίρας του πρὸς φύλαξιν.

Ὁ κολλήγας του, ὁ κύρ-'Αναγνώστης, ὁ προσετός, δὲν ἦτο
ἄνθρωπος μὲ ἀνοιχτὸ χέρι, βλέπεις, καὶ ἂν ὁ πτωχὸς Τσόμπανος
ἔχανε τὰς αἰγὰς του, ἦτο κατεστραμμένος, καὶ πολλὰς ἐλπίδας δὲν
εἶχε νὰ εὔρῃ σερμαγιά διὰ νὰ ἀγοράσῃ ἄλλας. Ἐπειτα ὅλοι θὰ
τὸν ὠνόμαζαν ἀνάξιον. Ἐνόει αὐτὸς καλὰ ἀπὸ κόσμον, ἄς ἦτο κι'
αἰγοβοσκός. Καὶ τυχερὸς νὰ εἶσαι, κατάλαβες, καλὸ δὲν σοῦ λέ-
γουν, μόνο «σοῦ κάνουν πρόσωπο», καὶ ἀπὸ πίσω σοῦ σκάβουν

N. Κομποπούλου—Νεοελληνικὰ Ἐργα Δ' τάξεως Γυμνασίου 2

τὸ λάκκο· καὶ ἄτυχος νὰ εἶσαι πάλιν, «τύφλα!» σοῦ φωνάζουν ὅλοι. Καὶ οὔτε ὠνειροπόλει ἀμοιβὴν ἢ μισθόν τινα, διότι κατὰ τὸ φαινόμενον, προσέφερε μεγάλην ἐκδούλευσιν πρὸς τοὺς συμπατριώτας του, ἀναγγέλλων τὸν ἐπιχειρούμενον φοβερὸν κίνδυνον, καὶ σώζων ἐκ φόνου καὶ διαρπαγῆς ὀλόκληρον χωρίον. Αὐτὰ εἶναι (πῶς νὰ εἴπη τις;) «ἱερὰ πράγματα», καὶ ἂν ὑπάρχη ἀμοιβή τις θὰ εἶναι ἄλλοῦ κάπου· εἶχεν ἀμυδρὰν τὴν συναίσθησιν ταύτην.

Τοιαῦτά τινα ἀνελογίζετο ὁ πτωχὸς αἰπόλος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἴγας εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, καὶ ἀνήρχετο δρομαῖος τὴν ἰδίαν ἀτραπὸν, δι' ἧς εἶχε κατέλθει εἰς τὸ φρούριον.

'Αλλ' ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ κρημοῦ, ὁπόθεν ἀρχίζει ἡ ἀτραπὸς νὰ διαχαράττηται, τρεῖς ἄνδρες κεκρυμμένοι εἰς τοὺς θάμνους ἀναπηδήσαντες τὸν συνέλαβον. Ὁ βοσκὸς ἀφῆκε πεπνιγμένην κραυγὴν. Οἱ ἔνοπλοι ἄνδρες ἐν ἀκαρεῖ τὸν ἐφίμωσαν καὶ τὸν ἔδεσαν. Τὸν μετέφερον δὲ πλησίον τῶν συντρόφων των.

Ἦτο ἡ ὀπισθοφυλακὴ τῶν Ἀγαρηῶν, ἧτις, φθάσασα εἰς τὴν κοιλάδα τὴν ἐκτεινομένην κάτω τοῦ ζυγώματος τῶν Τριῶν Σταυρῶν, εὔρε καλὸν ἔρμαιον τὰς αἴγας τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου. Οἱ βάρβαροι ἔσφαξαν πάραυτα τρεῖς τράγους, καὶ ὅσα ἐρίφια ὑπῆρχον τὰ ἔγδαραν καὶ τὰ ἐσοῦβλισαν.

Ἐπερίμεναν τὸ σημεῖον τῶν πέντε τουφεκισμῶν, τὸ ὁποῖον εἶχε συμφωνηθῆ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν προπορευθέντων συντρόφων των. Ἀμα ἐπατεῖτο τὸ Κάστρον, εἶχον καιρὸν νὰ ψήσωσι τὰ σφάγια καὶ νὰ εὐωχηθῶσιν. Οὐχ ἦτιον εἰς τούτων ἠναψε πῦρ καὶ κατεγίνετο νὰ ψήσῃ τὸ τρυφερώτερον τῶν ἐριφίων.

Τρεῖς ἢ τέσσαρες αὐτῶν εἶχον τοποθετηθῆ παρὰ τὸ κρημνὸν ἐπισκοποῦντες πρὸς τὸν Ἅγιον Σώστην. Ἐπερίμεναν ὁσονοῦπα τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πλοίου των.

Αὐτοὶ οὗτοι ἦσαν οἱ συλλαβόντες τὸν πτωχὸν αἰπόλον.

Τὸν ἐκράτησαν ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ δὲν τὸν ἠνώχλησαν ἄλλως. Προφανῶς οὗτοι εὐρίσκοντο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς καθόδου τοῦ βοσκοῦ πρὸς τὸ φρούριον, καὶ οὐδ' ὑπώπτευσαν ὅτι αὐτὸς εἶχε φέρει εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὴν εἶδησιν τῆς ἀφίξεώς των.

Παρηῆλθε μακρὰ ὥρα καὶ οἱ πειραταὶ ἤρχισαν ν' ἀνησυχῶσι. Τὸ μὲν πλοῖον ἐφάνη πλέον δειλῶς πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἁγίας Ἐλένης, καὶ ἔλθον προσωμίσθη οὐ μακρὰν τοῦ Ἁγίου Σώστη. Ἐκ τοῦ φρουρίου ὅμως οὐδὲν σημεῖον ἠκούσθη.

Τέλος, περὶ ὥραν τετάρτην τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ ἥλιος εἶχεν

ἀγέλθει ἤδη πολὺ ὑψηλά, οἱ δώδεκα σύντροφοὶ των κἀθίδροοι καὶ πνευστιῶντες ἐφθασαν ἄπρακτοι πλησίον των.

Ὁ πτωχὸς τσόμπανος, ὁ δεσμώτης, ἐνόει ἐκ τῶν ὀργίλων βλεμμάτων καὶ ἐκ τῆς θηριώδους ἐκφράσεως τοῦ προσώπου των (χωρὶς νὰ ἐννοῖ τίποτε ἐκ τῆς βαρβαροφάνου γλώσσης των), ὅτι εὔρον τὰς πύλας τοῦ φρουρίου κλειστὰς καὶ τὴν γέφυραν ὑψωμένην. Ὁ Ἅγιος Σώστης εἶχε κάμει τὸ θαῦμά του. Αἴφνης εἰς τῶν βαρβάρων διαπρεπῆς καὶ μεγαλόσωμος, ὅστις ἐφαίνεται ἔξασκῶν ἐξουσίαν τινὰ ἐπὶ τοὺς ἄλλους, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς ἀνατολάς, εἶπεν ἄραβιστί :

— Ὅμνύω εἰς τὸν Ἀλλάχ, ἂν πέσῃ ὁ προδότης εἰς τὰς χεῖρας μου, νὰ τὸν θυσιάσω ὡς αὐτοὺς τοὺς τράγους !

— Ποῖος προδότης ; ἠρώτησεν εἰς τῶν συντρόφων του.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ πρῶτος λαλήσας, ὅστις ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις μετὰ τοῦ γερο Σολμάν, τοῦ λαλοῦντος τὴν ἑλληνοβάρβαρον, εἶχεν ἐρωτήσῃ τὸ πρῶτὸν τὸν αἰπόλον περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ φρούριον, ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν σωρὸν ὃν ἀπετέλει ὁ δέσμιος βοσκὸς κείμενος παρὰ τινὰ σχοῖνον.

— Τί εἶν αὐτό ; εἶπε.

Καὶ κύψας ἐξήτασε τὸ πρόσωπον τοῦ αἰπόλου.

— Ἴδου ὁ προδότης ! σύντροφε, ἀπήντησε τότε ὁ μεγαλόσωμος βάρβαρος πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα προηγουμένως.

Καὶ εἶτα ἤρχισε νὰ ἐξηγῇ ἐν συντόμῳ πρὸς τοὺς πειρατὰς, ὅτι ἐκ τῆς κινήσεως ἦν παρετήρησεν ἐντὸς τοῦ Κάστρου μὲ τὸ ἐξησκημένον ὄμμα του, ἐκ τῶν βλεμμάτων τὰ ὁποῖα ἐμάντευεν ὀπισθεν τῶν πολεμιστῶν ἐκ τοῦ ἀκροδόμου, εἶχεν ὑποπτέσει ὅτι κάποιος ἔδωκεν εἶδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ μουσουλμανικοῦ στρατεύματος.

Ἀκολούθως τοὺς ἠρώτησε ποῦ ἦσαν τὸν ἄπιστον αὐτόν. Οἱ σύντροφοὶ του τοῦ διηγήθησαν ὅτι τὸν συνέλαβον ἀναρριχώμενον εἰς τὸν κρημνόν, ἐκεῖ κάτω, ὅπου τινὲς τῶν ἀνδρῶν εἶχον κρυβῆ παραμονεύοντες.

Καὶ τότε ἠλήθευσε διὰ μυριοστὴν φορὰν ἡ δεσποικὴ πρόρρησις, καὶ εἰς περιπλέον ἐνώμοτος βάρβαρος ἔδοξε λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ.

Ἀπήχθη μετὰ τῶν ἔρεικῶν καὶ σχοίνων, ὅπου δειλὰ ἀνθύλ-

λια ἐποίκιλλον τὸν πράσινον ἔαρινὸν τῆς γῆς τάπητα· ἐκεῖ τὸν ἔσυραν οἱ Ἄγαρῆνοι ἀλαλάζοντες, κ' ἐκεῖ ἔλουσε μὲ τὸ αἷμά του τὰ ἄνθη, καὶ τοὺς χλωροὺς κλάδους, καὶ ζέον ρεῖθρον ἐκοκίνισε τὴν γῆν, ἥτις εὐμενὴς τὸ ἐδέχθη, ἥ δὲ αὔρα πραεῖα ἀνέλαβεν ἐπὶ πτίλων τὴν πνοήν του, κ' ἐκεῖ ἐκοιμήθη τὸν ὕπνον τὸν παραδείσιον, ὁ πτωχὸς αἰπόλος ! μιμηθεὶς τὸν Ποιμένα τὸν καλόν, τὸν τιθέντα τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Καὶ ὕστερον πῶς νὰ μὴ μωσοβολᾷ τὸ χῶμα ;

1891

A. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ

2. Σ Π Α Θ Θ Γ Ι Α Ν Ν Ο Σ

— Ἔλα, ἡ μάννα μου· τ' ἄρματα καὶ τὴν εὐχή σου.

— Γιουρούσι πάλι ;

— Ναί, τώρα, ποῦ τοὺς χαμπαρίζομε πιά ! ..

Οἱ Σπετσονυδριῶτες σοῦ κάμανε τὸν Τοπάλη πασᾶ· στὴν Ἀλεξάνδρεια πῆρε τὸ φύσημά του. Τὰ προιάρια τοῦ Γιουσούφ πασᾶ τὰ ἔστειλαν στ' ἀνέμου τὴ μάννα· ὁ Κιουτάγιας ἔπεσε στὰ μαῦρα πανιά... Μωρὲ τί τραβᾶνε !...

— Ἀλήθεια !...

Καὶ τὸ ρυτιδωμένον πρόσωπον τῆς γραίας Μαλάμωσ, ἀνακαλούσης εἰς τὴν μνήμην της τὸν πρόσφατον θρίαμβον τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν, ἀνεξωογονήθη· οἱ ὀφθαλμοὶ της ἔλαμψαν ὕγραὶ καὶ τὸ ὑψηλὸν σῶμά της, τὸ ὁποῖον ἐστήριζε διὰ τῶν ἀγκώνων κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν καθημένη ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τοῦ χαμηλοῦ οἰκίσκου της, ὠρθώθη ὑπερήφανον κ' εὐθυτενὲς πρὸ τοῦ Ζάχου.

Οὔτε ἡ Μαλάμω ὅμως οὔτε ὁ υἱὸς της εἶχον ἄδικον νὰ χάρωσιν οὕτω καὶ νὰ ὑπερηφανεύονται. Τὸ Μεσολόγγι δευτέραν φοράν ἤδη ἐκινδύνευεν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Πολυάριθμος τουρκικὸς στρατὸς περιέκλειεν αὐτὸ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν συνέσφιγγε τὰς τάξεις του, ὡς οἱ ψαράδες τὴν γεροβολιά. Ὁ Κιουταχῆς κατεσκῆνου πρὸ τῶν τειχῶν του ἀπὸ τοῦ Μαΐτου τοῦ 1825, ἀπόφασιν ἔχων νὰ μὴν ὀπισθοδρομήσῃ ἄπρακτος· ὁ Τοπάλ πασᾶς παρέπλεεν ἐπιδεικνύων τὰ μεγάλα πλοιά του εἰς τοὺς πολιορκουμένους καὶ πολλὰ προιάρια τοῦ Γιουσούφ.

πασά τῶν Πατρῶν, διέσχίζον τὴν λιμνοθάλασσαν μεταφέροντα στρατιώτας ἐπὶ τῶν τεναγόνησων.

Ἡ χρισιωτέρα στιγμή ἤγγιζε διὰ τὸ Μεσολόγγι. Τὸ θράσος, τὸ ὁποῖον ἐδείκνυον οἱ πολιορκούμενοι ἀπορρίπτοντες τὰς περὶ παραδόσεως προτάσεις τοῦ Κιουταχῆ, στέλλοντες φιάλας ρουμίου διὰ τοὺς σημαιοφόρους του, δὲν ἦσαν παρὰ οἱ τελευταῖοι σπασμοὶ ψυχομαχοῦντος. Καὶ ὅμως μόνη ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ἑλληνικοῦ στολίσκου ἤρκεσε ν' ἀλλάξῃ τὰ πράγματα.

Ὁ Τοπάλ πιασᾶς μὲ τὴν πρώτην προσβολὴν ἐτραπή εἰς φυγὴν· τὰ προιάρια τοῦ Γιουσούφ κ' αἱ κανονιοφόροι συνελήφθησαν, αἱ τεναγόνησοι ἠνώθησαν καὶ ὁ Κιουταχῆς περιῆλθεν εἰς δύσκολον θέσιν ἀπομείνας ἄνευ ζωοτροφιῶν καὶ πολεμοφοδίων.

— Καὶ λὲς θὰ κάμετε γιουρούσι ; ἠρώτησε πάλιν ἡ Μαλάμω τὸν υἱὸν της.

— Ναί· ἀπόψε θὰ πλέξῃ τὸ μουσχάρι στὸ αἷμα· τ' ἔχει νὰ γένη ἓνας Θεὸς τὸ ξέρει... Οἱ καπεταναρέοι γροικήθησαν μὲ τὸν Καραϊσκάκη καὶ θὰ νά ῥθῃ μεντάτι... "Ἐλα, πῶχεις τᾶρματα ;

[Ὁ Ζάχος δισεκέλισε βιαστικὰ τὸ κατώφλιον καὶ εἰσῆλθε πρῶτος εἰς τὸν οἰκίσκον.] *rum*

Τὰ παλληκάρια σπανίως ἐχωρίζοντο τῶν ὄπλων των. Ἄλλ' ὁ Ζάχος πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως εἶχε χρηματίσει κλέφτης καὶ οἱ κλέφτες καθ' ὅλην των τὴν ζωὴν δύο πράγματα ἐφρόντιζον μετὰ ζήλου : τὸν τσαμπᾶν καὶ τὰ τσαπράζια των. Ἐνῶ ἡ λέρα τοὺς ἔτρωγε τὸ κορμί, τὰ μαλλιὰ των στίλβοντα ἀπὸ τοῦ μυελοῦ βοείων ὀστέων ἐχύνοντο ἀρειμανίως ἐπὶ τῶν ὠμοπλατῶν· τὰ δὲ τσαπράζια ἐκρέμαντο φεγγοβολοῦντα ἐπὶ τῆς μαύρης ἐνδυμασίας των. Πρὸ πάντων δ' ἔκαμνον τοῦτο, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πολεμήσουν, ὥσει μὴ θέλοντες κατὰ τὴν μάχην, ἂν ἐσκοτόνοντο, νὰ φανοῦν πρὸ τοῦ Χάρου, ποὺ εἶναι ἀδάμαστον παλληκάρι καὶ αὐτὸς κ' ἔχει ἄρματα λαμπρά, λεροὶ αὐτοὶ καὶ ἀκάθαροί. Ὄθεν ὁ Ζάχος μόλις ἔμαθεν ὅτι θὰ μετεῖχε τῆς νυκτερινῆς ἐξόδου πιστὸς εἰς τὴν κλέφτικην συνήθειαν, ἔσπευσεν εὐθύς ἂν ὄχι νὰ λουσοῦν, διότι τὸ νερὸ ἐσπάνιζεν εἰς τὴν πολιορκουμένην πόλιν, νὰ καθάρσῃ τοῦλάχιστον τᾶρματά του.

Ἡ Μαλάμω εἶδε τὰς ἐτοιμασίας αὐτὰς τοῦ υἱοῦ της κ' ἐμάντευσεν εὐθύς μ' ἓνα τῆς καρδίας κλονισμόν, ὅτι οὗτος θὰ ἐπήγαιεν εἰς κάτι παράτολμον. Μ' ἓνα μόνον κλονισμόν, ἐκεῖνον τὸν φερόμενον αἴφνης εἰς τὴν μητρικὴν καρδίαν πάσης γυναικὸς

ἔστω καὶ Σουλιωτοπούλας, ὅταν κινδυνεύῃ τὸ παιδί της· ἀλλ' ὄχι ἄλλον. Εὐθύς ἡ καρδιά ἀνέλαβε πάλιν τὸν τακτικὸν παλμόν, τὸν ἥσυχον, τὸν ἀδιάφορον καὶ εἰς τὰ φρικωδέστερα, ὅπως ἔπρεπεν εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ Σπαθόγιαννου. Ὡς τοιαύτη δὲ οὔτε νὰ ἐρωτήσῃ ἠθέλησεν, οὔτε τί καὶ πῶς νὰ μάθῃ, ἀλλὰ μὲ κρυφὸν θυμὸν πλανῶσα εἰς προσφιλές της ὄνειρον τὸν νοῦν ἐπερίμενεν. Ἦδη δ' εἰσελθοῦσα ὀπισθεν τοῦ Ζάχου ἔλαβε προθύμως τὸ γιαταγάνι λαμποκοποῦν ἐπὶ τοῦ ἄμαυροῦ τοίχου, καὶ τὸ ἐπέρασεν εἰς τὸν ὄμόν του. Ἐπειτα, ἐνῶ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὸ καριοφίλλι, διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐναγκαλισθεῖσα τὸν ἔσφιξε σπασμωδικῶς εἰς τὸν κόλπον της.

— Κοίταξε, νὰ μὴν ξεχνᾷς τὸν Ταχιρ Γιάτση! τοῦ εἶπε μὲ τρέμουσαν, ἀλλ' αὐστηρὰν φωνήν.

Ὁ Ζάχος συνωφρυνώθη καὶ δὲν εἶπε τίποτε. Ἡ Μαλάμο ἔσφιξε πάλιν αὐτὸν ἐπὶ τῆς καρδίας της προσβλέπουσα μὲ βλέμμα παρακλητικὸν τὴν Παναγίαν μικροῦ εἰκονισματίου, εἰς μίαν γωνίαν τοῦ οἰκίσκου ἀνηρητημένου, καὶ τὸν ὤθησε πρὸς τὴν θύραν.

— Μὰ γιὰ στάσου! στάσου! ἐφώναξεν αἴφνης, μειδιῶσα.

— Τ' εἶναι; ἠρώτησεν ὁ Ζάχος ἰστάμενος.

— Δέσε καλὰ τὸ πόσι σου, καϋμένε!

Ἡ Μαλάμο ἐπλησίασε καὶ ἀφήρησεν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὸ πόσι του, δεμένον ἀτάκτως ἄνω τοῦ φεσίου, ἐδίπλωσεν αὐτὸ ἐπιμελῶς ἐπὶ τοῦ γόνατος καὶ τὸ ἔδεσε πάλιν δις καὶ τρίς γύρω προσέχουσα νὰ μὴν προβάλλῃ καμμία πτυχή κ' ἔρριψε πλαγίως ἐπὶ τοῦ ὤμου τὰς δύο χρυσοκεντήτους καὶ θυσανοφόρους ἄκρας του. Τὸν ἠτένισε πάλιν, διευθέτησε τὰς ἀλύσους τοῦ κιουστεκίου του, τὸ ἀργυροῦν χαίμαλι τοῦ στήθους, τίς σαβατλίτικες παλάσκες τῆς μέσης, τοὺς τοκάδες καὶ τ' ἀλύσια τοῦ ἀσημοσογιᾶ κ' ἔστρωσε τὰς πτυχὰς τῆς λερῆς φουστανέλλας του. Μικρὸν κατὰ μικρὸν μήτηρ καὶ υἱὸς ἐβυθίζοντο εἰς τὴν σκιὰν τῆς ἐσπέρας ἐντὸς οἰκίσκου, χωρὶς νὰ τὸ ἐννοοῦν καὶ αὐτοί. Ὁ Ζάχος ἤθελε νὰ φύγῃ καὶ πάλιν ἐθρύπτατο πρὸς τὰς μητρικὰς ἐκείνας θωπείας, ὡς μικρὸς χαϊδεμένος.

— Ἄσε με δὰ καὶ δὲ θὰ πάω σὲ γάμο· εἶπε τέλος χαμογελῶν πρὸς αὐτήν.

— Κι' ὁ πόλεμος γάμος εἶναι· πῆγαινε, λεβέντη μου. Καὶ τὸν ὤθησεν ἔξω ῥίψασα πρὸς αὐτὸν φωτεινὸν βλέμμα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ σπάνια, πού ἐκφράζουν συγχρόνως εὐχὴν καὶ προσδοκίαν, φόβον μέγαν καὶ θάρρος ἀκατάβλητον, ἀνδρικὴν ῥώμην καὶ θεῖαν θέλησιν.

Ἡ Μαλάμω ἦτο Σουλιωτοπούλα, γυνὴ παλληκάρη! Κόρη πρὶν εἶχε φάγει μὲ τὴν φούστα τῆ μαρούτη, ὡς οἱ Μποτσαραῖοι καὶ Τζαβελλαῖοι, ὁ Πούλιω Δράκος καὶ Τζίμα Ζέρβας, παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ὁποίων ἐπολέμει πάντοτε, ὑπεραπιζομένη τοὺς βράχους τῆς πατρίδος τῆς. Κ' ἔπειτα ὡς γυναῖκα τοῦ Σπαθογιαννοῦ, τοῦ ἑξακουστοῦ κλέφτη τῆς Ρούμελης ἀπὸ τὰ παράβολά του κατορθώματα, ἀπὸ τοὺς τρομακτικούς κινδύνους του, ἀπὸ τὰς σφοδρὰς συγκινήσεις, εἰς τὰς ὁποίας τὴν ὑπέβαλλον καθ' ἡμέραν τὰ πάντοτ' ἔκτακτα καὶ πάντοτε μεγάλα ἐπιχειρήματά του, εἶχε τραχύνει τὴν ψυχὴν τῆς, ὥστε νὰ μὴν δέχεται τίποτ' ἐπάνω τῆς, ὅπως ὁ αἰθέρας καλοτροχισμένου σπαθίου.

Ἀπὸ τὴν ῥόκα ἤρπαζε τὸ καριοφίλλι καὶ ἀπὸ τ' ἀδράχτι τὸ γαταγάνι, μὲ ὄσσην εὐκολίαν δόκιμος μουσικὸς ἀλλάζει τὸν ταμπουρά μὲ τὴν φλογέραν. Τὸ αἶμα δὲν τὴν ἐφοβίζε καθόλου· οἱ βόγγοι καὶ οἱ δαρμοὶ τῶν πληγωμένων δὲν τὴν συνεικύνουν· τὰ πτώματα, ἂν ἦσαν ἐχθρῶν, ἦσαν σεβαστά, μόνον καθὸ ἀκίνδυνα πλέον κ' ἔτοιμα διὰ τὴν φθοράν· ἂν ἦσαν φίλων, ἦσαν ἄξια θρήνων καὶ τιμητικῆς ταφῆς.

Ἀφ' ἐνὸς ἡ καταγωγή καὶ ἀφ' ἐτέρου ὁ ἔγγαμος βίος, ὁ ἄνδρας εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθη ἡ Μαλάμω ἀπὸ τοὺς συμπατριώτας τῆς, παρὰ τὰ ἔθιμα, ὡς γέρας τῆς ἀνδρείας του καὶ τῆς ὑπηρεσίας, τὴν ὁποίαν προσέφερον ἄλλοτε κατὰ τοὺς στενοὺς καιροὺς τῆς πατρίδος των, τὴν ἔκαμον ὥστε νὰ μορφώσῃ αὐστηρὰ καὶ μεγάλας ιδέας περὶ πατρίδος καὶ τιμῆς καὶ οἰκογενειακῶν παραδόσεων. Τ' ὄνομα πρὸ παντός ἄλλου καὶ τὰ πάντα διὰ τ' ὄνομα! Τὸν πόλεμον ἐθεώρει ὡς κάτι ἀναγκαῖον, ἀπαραίτητον κ' ἔβλεπε τοὺς ἄνδρας ἀναχωροῦντας διὰ τὴν μάχην ἄνευ τῆς παραμικρᾶς συγκινήσεως, ὡς νὰ ἤξευρεν ὅτι πηγαίνουν εἰς γάμον.

Καὶ ὁμως τώρα, ὅταν ἀπεχωρέτα τὸν Ζάχον, μόνῃ ἡ ὑπερηφάνεια συνεκράτει τοὺς λυγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα δὲν ἤθελε νὰ ἰδοῦν οὔτε οἱ ἄψυχοι τοῖχοι τοῦ οἰκίσκου τῆς. Ὁρθία εἰς τὴν θύραν μὲ τὸν ἀγκῶνα ἐπὶ τῆς παραστάδος κ' ἐπ' αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἀτάκτως τυλιγμένην εἰς τὴν ἄσπρην μπόλια τῆς, παρηκολούθει διὰ τοῦ βλέμματος τὸν υἱόν, ὅστις μὲ ὑπόπερον βῆμα ἀνεπήδα τὰ χαλάσματα, σπεύδων πρὸς τοὺς συντρόφους του. Γύρω ἠπλοῦντο αἱ σκιαὶ τῆς νυκτός, προσδίδουσαι φανταστικὴν ὄλως ὄψιν εἰς τὰς κατρηιπωμένας οἰκίας, εἰς τοὺς ἡμικορημισμένους τοίχους, εἰς τοὺς σωροὺς τῶν χωμάτων καὶ τῶν ξύλων καὶ τῶν κεράμων, εἰς

τοὺς ὁποίους εἶχον μεταβάλει τὴν πόλιν αἱ βόμβαι τοῦ ἐχθροῦ. Σιγὴ κ' ἐρημία ἐβασίλευε πέριξ κ' ἐπάνω εἰς τὸν σκοτεινὸν οὐρανόν. Μόνον κατὰ σπάνια διαλείμματα ἠκούοντο κάπου δειλοὶ ψιθυροὶ κ' ἐφαίνοντο σκιαὶ ὀλισθαίνουσαι ἀνά τὰ χαλάσματα, πρὸς τὸν φωτεινὸν ναῖσκον τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος. Ἦσαν αἱ γυναῖκες, αἱ ἀδελφαί, αἱ κόραι κ' αἱ μητέρες τῶν πολιορκουμένων, αἱ ὁποῖαι ἐπήγαινον μὲ δάκρυα καὶ στηθοκτυπήματα ν' ἀναθέσουν εἰς τὸν πολιοῦχον ἅγιον τὴν πολύτιμον ζωὴν τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐξόδου.

Ἡ Μαλάμω δὲν συνηκολούθει εἰς τὸν ναόν. Ἐμενεν ἐκεῖ τηροῦσα τὴν ἀγαλαματώδη στάσιν της πρὸ τῆς θύρας καὶ ἀτενίζουσα μακρὰν, ὡς νὰ διέκρινεν ἀκόμη μέσα εἰς τὸ σκότος τὸν υἱόν της.

Αἴφνης ὅμως συνέσπασε τὰς ὀφρῦς κ' ἐν σπουδῇ εἰσηλθεν εἰς τὸν οἰκίσκον κ' ἔκλεισε θορυβωδῶς τὴν θύραν ὀπισθὲν της. Τ' ἀναπηδήσαντα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς της δάκρυα δὲν τὰ εἶδε κανεῖς, κανεῖς, οὐδὲ τὸ σκότος, διότι εὐθύς αἱ χειρῖδες της τὰ ἐξήλειψαν. Διὰ σταθερᾶς χειρὸς ἤναψε μικρὸν κηρίον, ἐνέπηξεν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ τοίχου πρὸ τοῦ εἰκονισματίου της καὶ γονυπετήσασα ἠτένισεν αὐτὸ εὐλαβῶς. Εἰς αὐτὴν τὴν Σουλιώτισσαν Παναγίαν, τὴν ὁποίαν ἔσωσεν ἡμίκαυστον φεύγουσα ἀπὸ τὴν Ρενιάσαν κατὰ τὴν πανωλεθρίαν τοῦ 1803, ἐνεπιστεύετο τὸν Ζάχον της. Δὲν ἐζήτηε μόνον νὰ τὸν φυλάξῃ κατὰ τὴν συμπλοκὴν· ἀλλὰ πρὸ παντὸς νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴν δύναμιν διὰ νὰ καταβάλλῃ τὸν Ταχιρ Γιάτσην. Αὐτὸς ἦτο ὁ πόθος της. Ὁ Ζάχος δὲν ἐπήγαινε μόνον νὰ πολεμήσῃ, ἀλλ' εἶχε νὰ ἐκκληρώσῃ καὶ ἄλλην ἱερὰν ἐντολήν.

Ὅταν ἡ Μαλάμω ἔλεγεν εἰς αὐτὸν νὰ μὴ λησμονῇ τὸν Ταχιρ Γιάτσην, δὲν ὠμίλει ὡς μήτηρ, ἀλλ' ὡς γυναῖκα τοῦ Σπαθόγιαννου. Ὡμοίαζε πρὸς τὸν γέροντα ἐκεῖνον βασιλέα τοῦ μύθου, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ εἶδε τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον πολλοὺς υἱοὺς του πορευομένους εἰς συνάντησιν τοῦ δράκου, τοῦ λυμαινομένου τὴν χώραν του, καὶ μὴ ἐπιστρέφοντας, ἠναγκάζετο νὰ στείλῃ καὶ τὸν τελευταῖον, τὸν μικρότερον καὶ εὐμορφότερον, εἰς τὸν ἀφευκτον ὄλεθρον. Καὶ ἦτο ἀληθινὰ ὁ Ταχιρ Γιάτσης δράκος ἀκατάβλητος κ' ἐξολοθρευτῆς τῆς οἰκογενείας τῆς Μαλάμω.

Πρῶτον ἐφόνευσε τὸν ἄνδρα της, διὰ νὰ λάβῃ τὸ περίφημον καριοφίλλι του. Ἦτο τοῦτο ἀπὸ τὰ πολυτελέστερα τοῦ καιροῦ του. Τὸ ἡμισελήνοειδὲς κοντάκι του περιέβαλλε στενὴ ἀργυρᾶ λωρὶς ἐπὶ τῆς μιᾶς αὐτοῦ πλευρᾶς ἔφερε χρυσοῦν καρυόφυλλον κ' ἐπὶ τῆς ἄλλης ἀργυρᾶν πλάκα, γράφουσαν ἐπάνω :

Πασά μου ἔχω τὸ σπαθί,
Βεζίρη τὸ νιουφέκι.
Κάλλιο νὰ ζῶ μὲ τὰ θεριά
Παρὰ νὰ ζῶ μὲ Τούρκους.

Ὁ λύκος του, μαλαμοκαπνισμένος, παρίστανε κεφαλὴν ὀχιάς, μὲ δέρμα φολιδωτὸν καὶ ὀφθαλμοὺς θυμώδεις, ὅταν ἔφερε καὶ τὴν πέτραν, ἐφαίνετο ἐτοιμὴ νὰ κεντήσῃ τὸν ἐχθρόν. Ἡ κάννα του, ἐνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου μακρά, βαθμηδὸν πρὸς τὰ ἔμπρὸς παχυνομένη, ἐξώνετο ἰσχυρῶς μετὰ τοῦ κοντακίου δι' ἐπὶ παφηλίων καταχρύσων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπιτήδειος τεχνίτης εἶχε σκαλίσει τοὺς πολέμους τοῦ φοβεροῦ στρατιώτου Κορκοονδεῖλου Κλαδᾶ κατὰ τῶν Τούρκων καὶ συγκρατητὰ τὰς σαράντα νίκας τοῦ Καστριώτου.

Δὲν ἦτον ὅμως ὀνομαστὸν τόσον διὰ τὴν πολυτελείαν του, παρὰ διότι ὑπῆρξεν ὄπλον τοῦ ἀρματωλοῦ Σπαθογιαννου, ἀκμάσαντος κατὰ τὸ 1680 καὶ πέραν, εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸ πρῶτον βάπτισμα τοῦ πυρός. Ἐφημίζετο ἀκόμη καὶ διὰ τὴν βροντώδη φωνὴν του, διὰ τῆς ὁποίας, ἐλέγετο ἐκ παραδόσεως, ὅτι ὁ ἀρματωλὸς ἔτρεψεν εἰς φυγὴν σαράντα Γκέκηδες παρὰ τὴν Κατούναν. Ἦτο διὰ τοῦτο ὁ φθόνος τῶν ἐχθρῶν καὶ τὸ καύχημα τῆς οἰκογενείας.

Ἐπὶ ἑκατὸν καὶ πλέον ἔτη μετέβαιναν ἀπὸ πατέρα εἰς υἱόν, ὡς ἱερὰ οἰκογενειακὴ παράδοσις, ἐξακολουθοῦν νὰ τρέφεται μὲ πυρίτιδα καὶ σφαίρας καὶ νὰ στέλλῃ τὸν Χάρον ἀμείλικτον εἰς τοὺς ἐχθρούς. Οὕτω ἔφθασε μέχρι τοῦ Γεωργίου Σπαθογιαννου, ὁ ὁποῖος τὸ ἔφερεν ἐντίμως, μέχρις οὗ ὁ Τόσκης ἐνεδρεύσας παρὰ τὸ Μαργαρίτι τὸ ἤρπασεν, ἀφοῦ ἤρπασε πρῶτον τὴν ζωὴν του.

Ἄλλ' ἢ τιμὴ τῆς οἰκογενείας ἀπῆτει πάσῃ θυσίᾳ νὰ ἐπανακτηθῇ τὸ καριοφίλλι. Ἀδιάκοπος καὶ πεισματώδης ἀγὼν ἤρχισε μεταξὺ τοῦ Ταχίρ Γιατση καὶ τῆς οἰκογενείας τῆς Μαλάμως. Τέσσαρες υἱοὶ τῆς, ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον, ἔτρεχον μὲ τοὺς κλέφτας εἰς τὰ Ἄγραφα ἀναζητοῦντες καὶ συγκρουόμενοι μετὰ τοῦ Τόσκη. Ἀλλὰ ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον εὗρισκον ὅλοι τὸν θάνατον ὑπ' αὐτοῦ. Αἱ συμφοραὶ ἐπλήγωσαν τὴν μητρικὴν καρδίαν τῆς Μαλάμως, ἀλλὰ δὲν κατέβαλον τὴν ὑπερηφάνειάν της. Ἦδη πληροφορηθεῖσα ὅτι οὗτος ἦτο ἔμπρὸς εἰς τὰ χεῖλη τῆς πόλεως ἔστειλε τὸν τελευταῖον υἱόν της νὰ κτυπηθῇ μὲ ἐκεῖνον. Κ' ἐνῶ τώρα γονατιστὴ εἰς τὴν σκιάν μόλις διέκρινε τὴν γαλήνιον μορφήν τῆς

Παρθένου, ἐσκέπτετο μὲ ἀνατριχίλαν, ἀλλὰ καὶ ἀπόφασιν σταθεράν, ἐὰν ὁ Ζάχος ἐφρονεῖτο, εἰς ἄλλην ἔξοδον αὐτὴ νὰ σηκώσῃ τὴν ποδιάν, νὰ ζωσθῇ τὰ ὄπλα καὶ νὰ ὑπάγῃ νὰ κτυπηθῇ μαζὶ του. Τί νὰ κάμῃ ; Ἄν δὲν πάρῃ ὀπίσω τὸ καριοφίλλι, ν' ἀποθάνῃ τοῦλάχιστον καὶ αὐτὴ, καὶ ὁ Ταχιρ Γιάτσης νὰ τὸ φέρῃ ἐπαξίως πλέον, ἀφοῦ ἐξωλόθρευσεν ὅλην τὴν οἰκογένειαν τοῦ Σπαθόγιαννου...

* * *

Ἐν τούτοις ὁ Ζάχος μ' ἐλαφρὸν καὶ γοργὸν βῆμα διῆλθε τοὺς στενοὺς πλήρεις χαλασμάτων δρομίσκους κ' ἔφθασε πρὸ τῆς πλατείας τῶν Καλυβοσπίτων. Ἡ νύξ εἶχεν ἔλθει πρὸ πολλοῦ σκοτεινὴ καὶ ἀσέληνος. Ἡ φρουρὰ ὑπὸ τὸν Ραζικότοικαν ἠγρύπνει παρὰ τοὺς προμαχώνας. Ὅλοι, ὀπλίται καὶ λαός, κατείχοντο ὑπὸ ἀνυπομονησίας. Ὁ γηραιὸς μαχητὴς Νότης Μπότσαρης ἀκούραστος μετέβαινεν ἀπὸ τούτους εἰς ἐκείνους διὰ τῶν συμπαθητικῶν λόγων του τοὺς μὲν ἐνθαρρύνων, τοὺς δὲ καθησυχάζων, καὶ εἶτα ἐπέστρεψε παρὰ τὸ ἐκκλησιδίδιον τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ὅπου ὄρθιοι συνεσκέπτοντο περὶ τῆς ἔξοδου ὁ Ἴσκος, ὁ Μακρῆς, ὁ Στουρνάρας, ὁ Βέϊκος, ὁ Κοντογιάννης καὶ ὁ Λιακατᾶς.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ θριάμβου τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν ἡ χαρὰ καὶ τὸ θάρρος τῶν πολιορκουμένων δὲν εἶχον ὄρια. Ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Κιουταχῆ ὑπὸ τοῦ Τοπάλ πασᾶ καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ Μιαούλη, τοῦ Ἀνδρούτσου, καὶ τοῦ Ἀποστόλη, τὰ ὅποια ἐφέροντο μετὰ θυμασμοῦ καὶ λατρείας ἀνὰ τὰ στόματα τῶν πολιτῶν καὶ τῶν παλληκαρίων, ἐξήγειρον τὸ φιλότιμον τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ περίστασιν ἐζήτουν ν' ἀναδειχθοῦν καὶ αὐτοί. Ὁ Καραϊσκάκης εἶχε πλησίον τὸ στρατοπέδόν του. Συνενοηθέντες μετ' αὐτοῦ ἀπεφάσισαν ἐκείνην τὴν νύκτα νὰ ἐπιπέσουν συγχρόνως κατὰ τοῦ ἀλβανικοῦ στρατοπέδου καὶ νὰ ἐπιφέρουν τὴν τελείαν αὐτοῦ ἀποσύνθεσιν.

Ἦδη ἡ συμφωνηθεῖσα ὥρα ἐπλησίαζε. Τὰ διακόσια ἐπίλεκτα παλληκάρια, τὰ προωρισμένα διὰ τὴν ἔξοδον, εἶχον διέλθει τὴν τάφρον κ' ἔκειντο πρηνῆ μὲ τὸ καριοφίλλι εἰς τὴν χεῖρα καὶ τὸ γιαταγάκι εἰς τοὺς ὀδόντας κάτω τοῦ ὑψηλοῦ προχώματος τῶν ἐχθρῶν, ἀντίπεραν τῆς τάπιας τοῦ Μακρῆ. Ἀπὸ τὴν ποικίλην αὐτῶν ἐνδυμασίαν καὶ τὰ καλύμματα τῆς κεφαλῆς, ἀπὸ τὴν διάταξιν τῶν τσαπραζίων τῶν διεκρίνετο ἑνὸς ἐκάστου ὁ χαρακτήρ

ἡ καταγωγή καὶ ὁ ταίφας, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆκε. Τὸ βλέμμα των, τὸ ὄξυ καὶ ἀλύγιστον, καὶ τὸ ἦθος των τὸ ἀρρενωπὸν, αἱ πληγαὶ καὶ αἱ ὀυτίδες ἐφανέρονον ὅτι ἦσαν οἱ ἄλλοτε λογάδες τοῦ Νικοτσάρα, μὲ τοὺς ὁποίους ἀνῆλθε καὶ κατήλθε τὴν Μακεδονίαν ἀκαταγώνιστος, τοῦ Γιάννη Σταθαῖ οἱ φοβεροὶ καταδρομεῖς, μὲ τοὺς ὁποίους ἐκαθάριζε τὰ πελάγη ἀπὸ παντὸς τουρκικοῦ σκάφους, καὶ οἱ ἔνθερμοι σύντροφοὶ εἰς τὸ πατριωτικὸν κίνημα τοῦ Μπλαχάβα. Λεῖψανα ἄλλης ἐποχῆς καὶ ἄλλων συμβάντων, ἀφοῦ ἐπότισαν τὴν δούλην γῆν μ' αἷμα ἐχθρικὸν καὶ εἰς κάθε ράχιν ὑψωσαν κιβούρι συντρόφου ἢ καπετάνου ἑξακουστοῦ, τώρα ἔστρεχον ἀνάμικτοι μὲ ἀδοκίμους ἐπαναστάτας ν' ἀποδώσουν τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς δούλους ἀδελφούς των. Ἐν μέσῳ τοῦ ποικίλου στρατοῦ τῆς ἐπαναστάσεως ὁμοιάζον πρὸς θραύσματα ἀγγεῖου ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης, ἀνάμικτα μὲ χάλικας τῆς συγχρόνου ἀγγειοπλαστικῆς. Δὲν ἀπέβαλλον ὁμως καθ' ὄλου τὸν ζῆλον καὶ τὴν καρτερίαν των ἦσαν οἱ ἴδιοι πάντοτε, φοβεροὶ καὶ ἀκαταγώνιστοι.

— Φωτιά στὸν Ἀἰ—Σημιό, καπετάνο! εἶπέ τις πλησιάσας ἡσύχως.

— Ναί, φωτιά...κι' ἄλλη φωτιά! ἐπανέλαβον πολλοί.

Τῷ ὄντι εἰς μίαν ράχιν τοῦ Ζυγοῦ, ὅστις ἠπλοῦτο σκοτεινὸς κ' ἔφρασεν ὅλον τὸν ἀρκτικὸν ὀρίζοντα ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς πεδιάδος μέχρι τῶν ἄστρων, ἔλαμπαν αἴφνης τρεῖς ὑψηλὲς φωτιᾶς καὶ ταυτοχρόνως ἠκούσθησαν πυροβολισμοί. Ἦτο τὸ σύνθημα τὸ ὁποῖον ἀνέμενον οἱ ὀπλαρχηγοί. Ὁ Καραϊσκάκης εἰδοποιεῖ αὐτοὺς ὅτι ἦτο ἐκεῖ κ' ἐπιπτεν ἤδη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Κ' εὐθύς, πρὶν ὀλόκληρος ἡ φρουρὰ διακρίνη τίς φωτιᾶς, ἀλαλαγμὸς ἠκούσθη ἀπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου· πολλοὶ ταυτόχρονοι πυροβολισμοὶ ἀντήχησαν, κλονίσαντες τὴν γῆν· ἠκούσθησαν φωναὶ ἀπελπιστικά, οἱ δὲ ἐντὸς τῶν προχωμάτων ἠσθάνθησαν ὥσει σάλον θαλάσσης πλησιάζοντα πρὸς αὐτούς. Τὰ παλληκάρια παρετήρησαν τὸ ἔν τὸ ἄλλο ὥσει συνεννοούμενα· μειδιάμα σαρκαστικὸν ἀνεφάνη ἐπὶ τῶν χειλέων των.

— Χτυποῦν, σὰν μανισμένοι λύκοι.

— Καὶ οἱ Τοῦρκοι φεύγουν σὰν ἀρνιά.

— Φόβο πὺ τὸν ἔχουν!

— Καὶ θυμὸ οἱ δικοὶ μας!

Ἦρχισαν ν' ἀνησυχοῦν τώρα. Ἔσφιγγον τὰ ὄπλα σπασμοδικῶς, ἔστριφον τοὺς μύστικας των ἀρειμανίως καὶ ὠλισθαῖνον

βῆμα πρὸς βῆμα εἰς τὰ προχώματα τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ θόρυβος τῆς συμπλοκῆς ἤρχισε νὰ γαλβανίζῃ τὰς ψυχὰς των· ἐστενοχωροῦντο νὰ μένουν ἐκεῖ, ἐνῶ ὁ Χάρος διέτρεχε τὸ ἐχθρικόν στρατόπεδον σύρων ὀπισθεν τοῦ Μαύρου του σωρείαν πικραμένων ψυχῶν καὶ οἱ ἀδελφοποιτοὶ των ἐπήδων εἰς τὸ μέσον τοῦ τόσου φόνου φοβεροί.

— Ἔτοιμοι, παιδιά ; ἠρώτησεν αἴφνης πλησιάζων πρὸς αὐτοὺς ὁ Μακρῆς.

— Ἔτοιμοι.

— Ἐμπρός !...

Καὶ συγχρόνως μὲ τὴν φωνὴν ὡς δι' ἐλατηρίου ἐπήδησαν ὄρθια τὰ παλληκάρια, εἰτίναξαν μὲ τὸς κεφαλὰς τοὺς δασεῖς τσαμπάδες των, ἐκίνησαν μὲ τὸ σῶμα εἰς κλαγγὴν τὰ τσαπράζια των, ὡσεὶ φοβερὰν προειδοποίησιν πρὸς τοὺς ἐχθρούς, ἐσταυροκοπήθησαν κ' εὐρέθησαν αἴφνης ὄρθια μετὰ τοῦ γιγαντώδους ἀρχηγοῦ των ἐπὶ τοῦ ἐχθρικοῦ προχώματος, ἀνήμεροι ἄγγελιοι τοῦ φόνου καὶ τοῦ ὀλέθρου.

* *

Ὅπως δύο μεγάλοι ποταμοί, τείνοντες νὰ συναντηθοῦν, κατατρώγουν καὶ παρασύρουν τὸ πρὸ αὐτῶν χῶμα, οὕτω οἱ δύο στρατοί, οἱ ἔξωθεν ἐρχόμενοι καὶ οἱ ἐκ τῆς πόλεως, κατέστρεφον πᾶν ἐμπόδιον κ' ἐπροχώρουν. Ὅπως δέ, ἀφοῦ συναντηθοῦν, ἀναμιγνύουν ἐν ἀφρώδει παφλασμῶ τὰ θολὰ νερά των καὶ τρέπονται πρὸς τὰ ἔμπρὸς μετὰ μεγαλυτέρας ὁρμῆς, οὕτω καὶ οὗτοι συναντώμενοι ἀντήλασσαν τὸ σύνθημα κ' ἔβαινον ἀδελφωμένοι καὶ περιχαρεῖς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

— Δαδί ! ἐφώναξεν ὁ ἕνας κρατῶν ὑψηλὰ τὸ γαταγάνι.

— Τσικούρι ! ἀπήντα ὁ ἄλλος.

Καὶ τὰ χεῖλη ἐσταυρόνοντο εἰς ἀδελφικὸν φίλημα, ἐνῶ ἡ χεὶρ κατέσφαζε τὸν πλησίον ἀλλόφυλον.

Οἱ ἐχθροὶ εἶχον ἐγερεθῆ τοῦ ὕπνου ἔντρομοι καὶ διεσκορπίσθησαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ὡς ἄχυρα εἰς τὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου. Πολλοὶ ἔδραξαν τὰ ὄπλα ν' ἀντιταχθοῦν πρὸς τὸν κίνδυνον, ἀλλὰ τὸ σκότος καὶ ἡ σύγχυσις ἔκαμνον αὐτοὺς νὰ μὴ βλέπουν ὅτι ἔσφαζον τοὺς ὁμοφύλους των. Εἰς τὰς ἀναλαμπὰς τῶν πιστολῶν, αἱ ὁποῖαι ἠπλοῦντο ἡμισεληνοειδεῖς διὰ μίαν στιγμὴν, διεκρίνοντο λάουγγες κομμένοι, κορμοὶ διχοτομημένοι, κεφαλαὶ οἰκτρῶς ποδοκυλούμε-

ναι και μορφάζουσαι κατά γῆς, βραχίονες και πόδες ἀδρανεῖς, χεῖρες συσφιγγουσαι μεταξὺ ψυχρῶν δακτύλων τὴν λαβὴν αἵματοβαμμένης μαχαίρας ἢ καπνίζούσης ἀκόμη πιστόλας, σώματα ὑπὸ τὸν αὐτόματον τῶν νεύρων ὄργανισμὸν ἀκέφαλα βεδίζοντα και κρημνιζόμενα αἴφνης, ὀφθαλμοὶ ἀνοικτοὶ, ἐκπεπληγμένοι, ὄψεις χίλια κατακίτρινοι κ' αἰμοστάλακτοι. Κ' ἐν μέσῳ τούτων τὰ παλληκάρια νὰ πηδοῦν καθ' ὀμίλους εἴτε μοναχὰ παντοῦ, νὰ εἰσέρχονται εἰς τὰς σκηνάς, νὰ κατατρέχουν τοὺς φεύγοντας, ν' ἀνακαλύπτουν τοὺς κρυπτομένους και πολλάκις νὰ συγκυλιώνονται μὲ τοὺς ἐχθρούς των κατά γῆς και νὰ γρονθοκοποῦνται και νὰ μαλλιοτραβοῦνται και νὰ κλωτσοῦνται, μέχρις οὗ ξεψυχήσουν. Και οἱ ὀπλαρχηγοὶ μεταξὺ των, ἐδῶ ὁ ὑψηλόκορμος Μακρῆς και ὁ Λιακατᾶς, ὁ κάλεσος, ἐκεῖ ὁ Βάσος, ὁ χαλκοπρόσωπος, παρέκει ὁ Χατζηπέτρος μὲ τὴν ἀσύγκριτη λεβεντιά του, πέρα τὸ λαμπρὸ Ἀρχοντόπουλο μὲ τὰ ζηλεμένα νιάτα του, ἄλλοῦ ὁ Καρατάσος, ὅλοι χρυσοφορεμένοι και ἀρματοστολίστοι νὰ τρέχουν παντοῦ δίδοντας τὸ παῖδαγμα τῆς ἀφοβίας και τῆς καταστροφῆς. Κ' ἐμπρὸς ὄλων ὁ ἀρχηγὸς μὲ τὴν ξηράν του ὄψιν και τὸν κόκκινον ντουλαμᾶ του και τοὺς μακροὺς ἀγριωποὺς μύστακάς του, πλήρης θυμοῦ κ' ἐχθρας, ἡ ὁποία ἀνεπὶ ἄε εἰς πλημμύραν φωτὸς ἀπὸ τοὺς μαύρους ὀφθαλμούς του, διεκρίνετο ἀνεμοταράττων και καταπλήττων τὰ ἐχθρικά πλήθη. Ἀντὶ ξίφους ἢ πιστόλας ἔφερε μόνον εἰς τὴν δεξιὰν βραχίονα ἀπελατίκι, τὸ φοβερὸν ὄπλον τῶν Ἀπελατῶν, και τὸ ἔσφιγγεν εἰς τὴν νευρώδη δεξιὰν του και τὸ κατέφερεν ἐδῶ κ' ἐκεῖ μὲ ταχύτητα ἀστραπῆς και ἀποτελεσμα βρέμοντος κεραυνοῦ. Κάθε κτύπημα ἤνοιγε κ' ἓνα τάφον. Ἄν ἦτο ἐκεῖ ὁ Διγενῆς, θὰ ὠμολόγει ὅτι εὐρέθη ὁ ἴσος του.

Ἀπὸ τῶν προπόδων τοῦ Ζυγοῦ μέχρι τῶν τειχῶν και τῆς λιμνοθαλάσσης πέραν ὀλόκληρος ἡ πεδιάς εἶχε μεταβληθῆ εἰς Κόλτσιν. Βοῆ και θόρυβος παντοῦ· φωναὶ ἀπειλητικαὶ και φωναὶ χαίρουσαι και φωναὶ παρακαλοῦσαι· γλῶσσαι, οἰκτρῶς μουρμουρίζουσαι ἀπὸ τὸ κτύπημα, και στεναγμοὶ και βόγγοι και θρηνοὶ και «ραὶ, ραὶ, καπειάνε!» Ἐν μέσῳ τοῦ σκότους ἐφαίνοντο οἱ σπινθῆρες τῶν πυρολίθων πλανώμενοι και διεκδικοῦντες τὴν πληθὺν και τὸ φέγγος πρὸς τὰ ἴλαρά ἀστρα τ' οὐρανοῦ. Ὁ λεπτὸς μεταλλικὸς ἤχος, τὸν ὁποῖον παρῆγον τὰ γιαταγάνια πίπτοντα ἐπὶ τῶν κοκκάλων, και ὁ βαρὺς βρόντος τῶν πυροβόλων συνεμίγνυντο εἰς συμφωνίαν ἀγρίας μουσικῆς.

Ὁ Ζάχος διεκρίνετο μεταξύ τῶν πρώτων εἰς τὴν συμπλοκήν. Ἀφοῦ ἄδειασε τὸ καριοφίλλι του, τὸ ἐκρέμασεν εἰς τὸν ὄμων καὶ φέρων στὴν δεξιὰν χεῖρα τὸ γιαταγάνι, εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν ἀσημοπιστόλαν ἐπροχώρει κτυπῶν πανταχοῦ καὶ σφάζων. Οἱ γεροντότεροι ἔλεγον περὶ αὐτοῦ ὅτι, καὶ ἂν δὲν ἦτο γνωστὸς ὡς ἔγγονος τοῦ Σπαθόγιαννου, αὐτὴ μόνη ἡ ἔξις του ἤρκει νὰ τὸν φανερώσῃ. Ὁ καπνὸς τῆς μάχης τὸν ἐμέθυεν· ἡ θέα τοῦ ἐχθροῦ ἐξήγειρεν εἰς τὴν ψυχὴν του ἄγρια ἔνστικτα μὴ ἱκανοποιούμενα εἰ μὴ δι' αἵματος πολλοῦ· ἡ συμπλοκὴ εἶχε δι' αὐτὸν ἀπαράμιλλα θέλητρα καὶ τὸν παρέσυρεν, ὡς ἡ θάλασσα τὸν κολυμβητήν. Ὁ Ζάχος καὶ τώρα παρασυρθεὶς ὑπὸ τοῦ πάθους του εἶχε λησμονήσει ὅλους καὶ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τῆς μητρὸς του τοὺς λόγους. Ἐκτύπα τὸν ἐχθρὸν κ' ἐξεστόμιζε πότε φοβερὰς βλασφημίας καὶ χονδρὰς ὕβρεις, χειροτέρας ἀπὸ τίς γιαταγανιές του, πότε ἐσύριζε διατόρως ὡς δῆθεν εἰς κοπάδι δειλῶν προβάτων καὶ πότε ἐτραγουδοῦσε δίστιχα :

Τ' ἔχουνε τὰ ματάκια σου, π' ὅταν μὲ βλέπουν κλαῖνε ;

Κι' ἂν ἔχουνε παράπονο, γιατί δὲν μοῦ τὸ λένε...

Αἴφνης ἐστάθη ἀκροώμενος. Ἐν μέσῳ τοῦ τόσοσ κτύπου καὶ θορύβου μεταξύ μυρίων πυροβολισμῶν ἡ ἐξησχημένη ἀκοὴ τοῦ κλέφτου διέκρινε μακράν, πρὸς ἀριστερά, ἓνα πυροβολισμὸν διαφέροντα κατὰ πολὺ τῶν ἄλλων. Εὐθὺς ἀνετριχίασεν ὅλος· αἱ δασώδεις οὐλαὶ ὄφρῦες του συνεπυκνώθησαν· τὸ μέτωπόν του ἐσκυθρώπασεν, ὁ δὲ κατάμαυρος καὶ μακρὸς τσαμπᾶς του συνεστράφη ἐπὶ τῶν ὀμοπλατῶν, ὡς χαίτη λέοντος πληγέντος καιρίως. Ἐγνώριζε πολὺ καλά τὸν ἦχον τοῦ ὄπλου ἐκείνου. Τὸν εἶχεν ἀκούσει ἄλλοτε, ὅτε μαζὶ μὲ τὸν τελευταῖον ἀδελφόν του, εἰς τὸν ταῖφᾶν τοῦ Τσόγκα εὐρισκόμενος, συνεκρούσθη πρὸς τοὺς Τουρκαλβανούς.

— Ἀκοῦς ! ἐκεῖνο εἶναι τὸ καριοφίλλι τοῦ παπποῦ· μὴν τὸ ξεχνᾶς ! τοῦ ἐσύστησεν οὗτος, πρὶν φονευθῆ ἀπὸ τὸν Ταχιο Γιάτση. Τὸ ἤκουσε πάλιν τώρα μετὰ δέκα ἔτη καὶ ἀνεγνώριζε τὸν ἦχον, ἂν κι εἰ δὲν ἐγνώριζε τὸ ὄπλον εἰ μὴ κατὰ παράδοσιν. Καὶ εὐθὺς ὡς εἰς ὄνειρον παρεστάθησαν ἐνώπιόν του ὁ πατήρ μὲ τὴν ἀνοικτὴν πληγὴν του εἰς τὴν πλευράν, οἱ τέσσαρες ἀδελφοὶ του αἱματόβρεκτοι, ἡ μήτηρ, δεικνύοντες πρὸς αὐτόν, εἰς τὸ βάθος τῆς μάχης, ἐν μέσῳ πτωμάτων καὶ καπνοῦ καὶ συντριμμάτων, μεταξύ ποταμοῦ αἵματος καὶ κοπετρῶν λεπίδων καὶ

ἀπειλητικῶν πυροβόλων, πού τὸ ἐφύλασσον, ὡς τὸ χρυσὸν μῆλον τοῦ παραμυθιοῦ, ἓνα κατακαπνισμένον καριοφίλλι. Καί μετ' ὀλίγον ἀκόμη διέκρινε μέσφ ἀργυρᾶς οὐμίχλης αὐτὸν τὸν ἴδιον Σπαθόγιαννον, τὸν πρῶτον του γενάρχη, ἰστάμενον ὡς πύργον θεμελιωμένον ἔμπρός του μετὰ τὸν βαρὺν ὄπλισμόν τῆς ἐποχῆς του, τὸν μακρὸν κατάλευκον τσαμπᾶ του, τοὺς μεγάλους μύτακας, τὴν ἰερακωτὴ μύτη τοὺς λάμποντας ὀφθαλμούς, τὰς μακρὰς ἀγκυλωτὰς βλεφαρίδας καὶ τὰς πυκνὰς ὄφρυς συνεσπασμένας, τοὺς ρωμαλέους ὤμους καὶ τὸ πλατὺ καὶ τριχωτὸν στῆθος του. Δὲν τὸν εἶχεν ἰδεῖ ποτέ, ἀλλ' ὑπέθετεν ὅτι τοιοῦτός τις, μέγας καθ' ὅλα, θὰ ἦτο ὁ διάσημος ἀρματωλός. Ἀπὸ τὸ βλέμμα του τὸ πύρινον, ἀπὸ τὴν στάσιν του τὴν αὐστηρὰν καὶ τὸ θλιμμένον ἦθος του ἐμάντευεν ὁ Ζάχος ὅτι καὶ οὗτος παρίστατο ἐκεῖ ζητῶν ἀπὸ αὐτὸν τὸ ὄπλον του. Κ' ἐνῶ ἔμενε ἀκίνητος ὑπὸ τὰς ἐντυπώσεις τῆς ὄψεως ἐκείνης, ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκοήν του καὶ δεύτερος πυροβολισμὸς ὅμοιος τοῦ πρώτου.

— Τὸ καριοφίλλι τοῦ Σπαθόγιαννου! εἶπε στραφεῖς πρὸς τοὺς συντρόφους του. Καὶ ὡς νὰ ἔβαλε πτερὰ εἰς τοὺς πόδας, ὁ νεαρὸς ἀρματωλὸς ἐτόρπη ἀκράτητος πρὸς τὸ μέρος ὅθεν ἤρχετο ὁ πυροβολισμὸς. Τῷ ὄντι ἐκεῖ συνεκροτεῖτο πεισματώδης ἀγὼν μεταξὺ τῶν Τόσκηδων καὶ εὐαρίθμων κλεφτῶν. Ὁ στρατὸς τοῦ Κιουταχῆ συνέκειτο ἀπὸ διάφορα Ἀλβανικὰ φύλα καὶ τὸν Ταχίρ Γιάννην, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχηγὸς τῶν Τόσκηδων. Οἱ Τόσκηδες ἐχωρίζοντο ἀπὸ τοὺς λοιποὺς Ἀλβανοὺς διὰ μίσους ἀδιαλλάκτου ἕνεκα πατροπαραδότου διαφορᾶς τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν· εἰς τὰ στρατόπεδα, ὅπου εὐρίσκοντο, πάντοτε συνεκρούοντο, καὶ εἰς τὰς μάχας διετέλουν εἰς λυσσώδη καὶ τυφλὴν ἀμιλλαν μεταξὺ των. Οἱ Τόσκηδες τώρα ἰδόντες ὅτι οἱ λοιποὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑπομείνουν τὴν αἰφνιδίαν ἐπίθεσιν τῶν Ἑλλήνων ἠθέλησαν νὰ φανοῦν ὑπέρτεροι καὶ ἀπεπειράθησαν ἐξ ἐφόδου νὰ κυριεύσουν τοὺς προμαχῶνας τοῦ Φραγκλίνου καὶ τοῦ Μπότσαρη, τοὺς ὁποῖους ὑπέθετον ἀφυλάκτους. Ἄλλ' ἢ φρουρὰ τῆς πόλεως καὶ οἱ πολῖται σπεύσαντες μετὰ ἀξίνας καὶ πελέκεις ἠνάγκασαν αὐτοὺς ν' ἀποσυρθοῦν. Ἐμειναν οὕτω ἐντὸς τῶν ὀχυρωμάτων των κ' ἐκείθεν ἤρχισαν ζωηρὸν πῦρ κατὰ τῶν γεωτοίχων.

Ὅταν ὁ Ζάχος ἔφθασε πλησίον τῶν Τόσκηδων, ἠ νύξ ἤρχισε νὰ ὀλιγοστεύῃ. Τὸ γλυκοχάραγμα ἀνεφαίνετο μετὰ τὰ θελκτικὰ

χρώματά του ἄνω τῆς Βαράσοβας, τῆς ὁποίας ἡ ἀνώμιλος κορυφή ἐκικτρίνιζεν ὡς ἀπὸ ἤλεκτρον σκεπασμένη. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ τοῦ φρουρίου ἐκάλουν ἤδη τοὺς στρατιώτας των νὰ παύσουν τὴν σφαγὴν καὶ ἀπεσύροντο ἐντὸς τῶν τειχῶν συναποφέροντες πλούσια λάφυρα. Ὁ Καραϊσκάκης ἐπέστρεφεν εἰς τὰ βουνά του, μόνον τὸ ἵππικὸν παρέμενεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ γαῦρον ἐπὶ τῶν ἐντόγων ἵππων του καὶ συναφρωμένον ὑπὸ τὰ βάρεα ταραμπουλούκια τῆς κεφαλῆς, τῆς ἐνδυμασίας καὶ τοῦ ὄπλισμοῦ τὸν ποικίλον κόσμον, προτεῖνον τὰ μακρὰ κοντάρια μὲ τὰ χρωματιστὰ φλάμπουρά των, ὡς Μακεδονικὴ φάλαγξ τὰς λαμπρὰς σαρίσσας τῆς, ἔτοιμον νὰ ματαιώσῃ ἐνδεχομένην καταδίωξιν τῶν Ἑλλήνων οἱ φυγάδες στρατιῶται τοῦ Κιουταχῆ στυνγοὶ ἐκ τοῦ φόβου ἐπανήρχοντο εἰς τὰς τάξεις των, καὶ μόνον οἱ Τόσκηδες μετὰ τῶν κλεφτῶν ἐξηκολούθουν ἀκόμη λυσοσδῶς ἀγωνιζόμενοι.

— Ὅρέ, Ταχίρ Γιάτση! αὐτοῦ εἶσαι, ὄρέ;.. ἐφώνησεν αἰφνης καταφθάσας ὁ Ζάχος.

— Ἐδῶ γιὰ! ἀπήντησε βροντώδης φωνὴ ἀπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ προχώματος.

— Ἐβγα, ὄρέ, νὰ πολεμήσουμε οἱ δύο· τὰ παλληκάρια δὲν κρύβονται στὸ μετερίζι.

— Καὶ ποιὸς εἶσαι σύ, μωρὲ;

— Εἶμ' ὁ Σπαθόγιαννος!..

Ἦκούσθη βόγγος, βόγγος βαρὺς ὡσεὶ λέοντος ἐνοχλουμένου ἐν τῇ ραθυμίᾳ του. Καὶ συγχρόνως ἐφάνη ἐπὶ τοῦ ἐχθρικοῦ προχώματος εἰς τὴν ἀριστερὰν κρατῶν μακρὸν καριοφίλλι μεγαλόσωμος ἀνὴρ, ὡς ἀνδριάς μυθικοῦ ἥρωος ἐποπτεύοντος τὴν ἀφιερωμένην χώραν καὶ ἐτοίμου νὰ ἐπέλθῃ ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων. Ὑπὸ τὸ ἀβέβαιον φῶς τῆς χαρναγῆς ὁ γέρον Τόσκης ἰσχνός, τραχύς, μὲ πρόσωπον μακρὸν, ἱερακωτὴ μύτη, ὀφθαλμοὺς σπινθηρίζοντας, εὐρὸν μέτωπον καὶ κόμην ξυρισμένην ἐμπρὸς καὶ πίπτουσαν εἰς τσαμπᾶν ψαρὸν ἐπὶ τῶν ὤμων, διεκρίνετο φέρων ἀπαράλλακτον τὸν τύπον τῆς φυλῆς του. Οἱ χρόνοι εἶχον χαράξει βαθεῖας ρυτίδας ἐπὶ τοῦ προσώπου του καὶ οἱ ἀδιάκοποι πόλεμοι μαύρας πληγὰς καθ' ὅλον του τὸ σῶμα. Δὲν ὑπέκλυπεν ὅμως οὔτε εἰς τοὺς χρόνους οὔτε εἰς τοὺς πολέμους, ἀλλ' ἔμενεν ἀκατάβλητος, ὡς βράχος βλέπων περιφρονητικῶς τὰς καταιγίδας ἐπερχομένας ἀνωθέν του. Ἡ ψυχὴ του ἦτο ἀκόμη γεμάτη ἀπὸ νεανικὸν σθένος, οἱ βραχίονές του πλήρεις ρώμης, τὰ νεῦρά του

εἰς ἀδιάκοπον ὄργασμὸν διὰ τὸν πόλεμον καὶ τὴν ταραχὴν. Τὴν ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν τοῦ Ταχίρ Γιάτση ἐξυμνοῦν ἀκόμη τ' ἀλβανικὰ τραγοῦδια.

Οἱ κλέφται, μόλις τὸν εἶδον, ἔπαυσαν τοὺς πυροβολισμούς. Καὶ οἱ Τόσκηδες τοὺς ἐμιμήθησαν προθύμως. Διότι κατέγαντι τοῦ Ταχίρ Γιάτση, ἐπὶ ἄλλου προχώματος, ἴστατο ὁ Ζάχος εἰς τὰ νύχια, ὡς πετρίτης ἀνυπόμονος νὰ πετάξῃ εἰς τὰ ὕψη κ' ἐκείθεν νὰ ἐπέλθῃ ὀρμητικὸς κατὰ τῆς λείας του. Ὅταν ἐπήδησεν ἐκεῖ, τ' ἀργυρᾶ του ἄρματα ἐβρόντησαν θορυβωδῶς, ὡς νὰ ἐκινήθῃ ὀλόκληρον χαλκαῖον ὑπὸ σεισμοῦ. Οἱ ἐχθροὶ δὲν ἐχόρταινον καταμαρόντες τὴν ὑπερήφανον στάσιν του, τὸ βλέμμα του, τὸ δῆξ καὶ ἀλύγιστον, τὸ μέγα καὶ κανονικὸν σῶμά του. Αἱ ἀκτίνες τῆς αὐγῆς παίζουσαι ἐπὶ τῶν τσαπραζίων του, ἔκαμνον ν' ἀναδίδῃ αἴγλην πολύχρωμον, ὡς παγῶνι δροσολουσμένον.

Οἱ δύο ἀντίπαλοι ἐμέτρησαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. Τὸ βλέμμα των διεσταυρώθη πλήρες μίσους· δι' ἑνὸς κινήματος ὕψωσαν τὰ καριοφίλλια κ' ἐπυροβόλησαν. Ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τοῦ ὄπλου τοῦ Ταχίρ Γιάτση ἐξῆλθε μετὰ συριγμοῦ ἡ σφαῖρα γλείψασα ἐλαφρὰ τὸν ἀριστερὸν ὄμων τοῦ ἀρματωλοῦ καὶ ματώσασα τὸ ὑποκάμισον. Τὸ καριοφίλλι τοῦ Ζάχου ἔδωκε ξηρὸν μόνον κρότον καὶ δὲν ἐξεπυρσοκρότησεν. Εἰς τὴν ὄψιν τοῦ ἀσπόνδου φονιά δὲν ἐνθυμήθη τὸ παλληκάρι ὅτι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς συμπλοκῆς δὲν εἶχε γεμίσει πλέον τὸ ὄπλον του.

— Ρίξε πάλε, μπρέ!... ἐφώναξε πρὸς αὐτὸν ὁ Ταχίρ, ἀκίητος εἰς τὴν θέσιν του, προτείνων τὰ στήθη ὡς σημάδι τοῦ ἀντιπάλου του.

— Ὅχι, ἀπήντησε μανιώδης ὁ Ζάχος.

Κι' ἔρριξε τὸ καριοφίλλι μακρὰν πρὸς τοὺς συντρόφους του. Ἔσυρον τότε τὰ γιαταγάνια κ' ἐβάδισαν ἐναντίον ἀλλήλων μὲ ἀργὸν βῆμα, μὲ μάτι σταθερὸν, παίζοντες τὰς λαμπρὰς λεπίδας ἐμπρός, κατὰ μέτωπον ὁ ἓνας τ' ἄλλουνοῦ. Ὁ Ταχίρ ἔκυπτεν, ὁ Ζάχος ὠρθόνητο, ἔκυπτεν ὁ Ζάχος, ὠρθόνητο ὁ Ταχίρ. Ἐκλινεν ὁ ἓνας ἀριστερά, ἐπήρχετο ὁ ἄλλος δεξιὰ τρομερός, ἀκράτητος. Αἱ λεπίδες ἔθιγον τὴν γῆν κ' αἴφνης ἐπέτων ἄνω λαμποκοπεῦσαι καὶ μανιωδῶς συρίζουσαι, ἀνυπόμονοι καὶ αὐταὶ νὰ κόψουν κρέας, νὰ λιανίσουν κόκκαλα.

Οἱ δύο μονομάχοι ἐβόγγων, ὕβριζοντο, ἐκάγχαζον, ὡς δύο

λυσσασμένοι σκύλοι, οἱ ὁποῖοι μὴ ἔχοντες ἄλλους νὰ τοὺς ἐρεθίσουν φροντίζουν νὰ ἐρεθισθοῦν μεταξύ των.

— Ποῦ φύτρωσες, μπρέ ! ἔλεγεν ὁ Ταχίρ ἐμπαικτικῶς.

Καὶ μὲ τὸν λόγον ἔφερεν ἀπὸ τὰ δεξιὰ διὰ χαμηλῆς, ἰσογείου σχεδὸν κλίσεως, εἰς τ' ἀριστερὰ τὸ γιαταγάνι καὶ ἀναταθεὶς κατέφευγεν αὐτὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ζάχου. Ἄλλ' ὅσον ἐπιτηδείως, ὅσον ὑπούλως καὶ ταχέως ἐνήργησεν ὁ Ἄλβανός, τὸ πᾶλλήκαρι ἐμάντευσε τὸν σκοπὸν του κ' αἱ δύο λεπίδες συνηντήθησαν ὑψηλὰ φοβεραί. Ὀχροκίτρινοι σπινθῆρες ἀνεπήδησαν μετὰ φλογὸς εἰς τὸν σκιερὸν ἀέρα, θλιβερὸν κλάγγασμα ἀντήχησε καὶ οἱ μονομάχοι κατέβασαν τὰ ξίφη των ἐλεεινά, κατεστραμμένα, ἀνίκανα διὰ τὴν πάλην πλέον.

— Ἐχεις τύχη, ἐφώνησεν ἐμπαικτικῶς ὁ Ἄλβανὸς ῥίπτων μακρὰν τὸ γιαταγάνι του.

— Κι' ἂν δὲν ἔχω, τὴν κερδίζω ! ἀπήντησε μὲ αὐτοπεποίθησιν ὁ ἀρματωλός.

— Φαίνεσαι νηστικός, δόλιε...

— Θὰ φάω ἐσένα !

Καὶ ὀρμήσας συνέσφιγξεν εἰς τοὺς βραχίονάς του τὸν Ταχίρ. Τότε ἤρχισεν ὁ πεισματωδέστερος ἀγὼν. Εἰς τὸ ἀντιπάτημά των ἡ γῆ ἀνετάραξεν ὑποκόφως δουποῦσα τὸ διακοπτόμενον ἄσματος ἀνακραυγὰς καὶ τοὺς βόγγους των διετρᾶνον τὰ γεινονικὰ βουνὰ εἰς ἤχους κανονίου· αἱ θῆκαι τῶν γιαταγανίων των, πλήρεις μεταλλίνων κοσμημάτων, ἀναπαλλόμεναι καὶ κτυπῶσαι ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐπὶ τῶν τσαπραζίων καὶ τῶν ἀρμάτων των ἐκλάγγαζον θορυβωδῶς.

Οἱ κλέφται καὶ οἱ Τόσκηδες, στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν ὄπλων των, παρηκολούθουν σκεπτικοὶ τὴν πάλην. Ὡς νὰ εἶχον συνομολογήσει ἀνακοχήν, συνωμίλουν ἤδη φιλίως καὶ ἀντήλλασον τὰς καπνοσύριγγας καὶ τὰς κρίσεις των ἐπὶ τῶν κινήσεων τῶν δύο μονομάχων.

— Εἶναι ἀσλάνι ὁ Ταχίρ· ἔλεγον οἱ Τόσκηδες.

— Καὶ ὁ δικός μας εἶναι δράκος· προσέθετον οἱ κλέφται.

— Καὶ οἱ δύο ἀσλάνια φοβερά !...

Ἡ διεξαγομένη πάλη εἶχε διαδοθῆ καθ' ὅλον τὸ ἄλβανικὸν στρατόπεδον. Τσάμηδες, Λιάπηδες, Γκέκηδες, Σέρβοι, Βούλγαροι συνέρρεον ἐκεῖ ἐπὶ τῶν λοφιδίων καὶ τῶν προχωμάτων θεώμενοι ἀπλήστως. Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἀδιακόπως αὐξάνον, ἐφώτιζε τώρα τὰ δασώδη βουνὰ τοῦ Ζυγοῦ, τὸ πολύχρωμον ἄλβανικὸν στρατό-

πεδον με τὰς σκηνὰς καὶ τὰς σημαίας του, τ' ἄμαυρὰ τείχη καὶ τοὺς προμαχῶνας τῆς πόλεως πλήρεις θεατῶν, τὴν λιμνοθάλασσαν κατάλευκον, σιζομένην ποῦ καὶ ποῦ ὑπὸ τῶν νησιδίων καὶ εἰς τὸ μέσον τούτου τοῦ πλαισίου τοὺς δύο μονομάχους ἀνημέρωσ παλαίοντας. Δύο φορὰς ὁ Ταχιρ Γιάτσης ἔσυρε τὸν ἀντίπαλον μέχρι τοῦ ὀχυρώματός του. Ἄλλας τόσας ὁ ἄρματωλὸς πλησίον τοῦ ἰδικοῦ του. Καὶ ἀνεκινούντο καὶ ἀντεπάτουν κ' ἐβεργολυγίζοντο· ἐπήγαινον ἐμπρός, ἐπισωπάτουν· ὠρθοῦντο ἐπὶ τῶν ὀνύχων, ἐγονάτιζον· μιὰ ἔρριπτεν ὄλον τὸν ὄγκον τοῦ σώματός του ὁ ἕνας ἐπὶ τοῦ ἄλλου, διὰ νὰ τὸν λυγίσῃ· μιὰ αἴφνης τὸν ἐσήκωσε διὰ νὰ τὸν ἐλαφρώσῃ καὶ τὸν εὔρη ἀπρόσεκτον ἀλλὰ ματαίως. Καὶ οἱ δύο ὅπως ἦσαν ἴσοι κατὰ τὴν ἀνδρείααν καὶ τὴν δύναμιν, τόσον ἦσαν ἴσοι καὶ εἰς τὰ πολεμικὰ τερτίπια. Τὸ πολῦπειρον καὶ δόλιον πνεῦμα τοῦ Ἀλβανοῦ ἤρχετο εὐθύς κ' ἐξουδετέρου ἢ θυμοσοφία τοῦ Ἑλλήνος, ὥστε δὲν ἔκαμνον ἄλλο παρὰ νὰ συμπληρόνῃ ὁ ἕνας τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰ μαθήματα τοῦ ἄλλου. Πολυλάκις προσεπάθησαν ν' ἀπαλλάξουν τὰς χεῖρας καὶ ν' ἀρπαχθοῦν πάλιν ἀπὸ τ' ἄρματα, ἀλλ' ἡ δυσπιστία εἶχεν ἐξεγερωθῆ καὶ εἰς τοὺς δύο καὶ καθενὸς οἱ βραχίονες ἐχρησίμευον ὡς σιδηραῖ λαβίδες διὰ τοὺς βραχίονας τοῦ ἄλλου.

Αἴφνης ἐστάθησαν εἰς τὸ μέσον με ἡμιάνοικτα σκέλη. Οἱ πόδες των ἀκίνητοι ἐφαίνοντο ριζώσαντες εἰς τὴν γῆν καὶ μόνον οἱ ἀγκαλιασμένοι κορμοὶ των συμπαγεῖς ἀνεκινούντο μικρόν, ὡς δύο μεγάλοι κυπάρισσοι, σφικτοδεμένοι, τοὺς ὁποίους μόλις κατορθόει νὰ κινήσῃ τὸ ὄρμητικὸν φύσημα.

Οὕτω ἐπάλαισαν ἐπὶ πολὺ ἀκόμη. Αἱ κεφαλαὶ των ἐκινούντο δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κ' ἐκολλῶντο οἱ ὀδόντες ἐπὶ τῶν ὤμων, ἐπὶ τοῦ τραχήλου, ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ τῶν βραχιόνων ἀνοίγοντες φοβερὰ αἱμάτων λακκώματα. Τὸ ταραμπουλούκι τοῦ Ἀλβανοῦ καὶ τὸ πόσι τοῦ κλέφτου εἶχον πέσει κατὰ γῆς ποδοκυλισμένα καὶ οἱ πλούσιοι τσαμπάδες ἀνεστρέφοντο ἐπὶ τῶν κεφαλῶν καὶ τῶν ὤμων κ' ἐπιάνοντο ἐπὶ τῶν κιουστεκίων καὶ συνεμιγνύοντο αἱ ἀργυραὶ τριχες τοῦ Τόσκη με τὰς μαύρας τοῦ Ζάχου ἐν φοβερᾷ κ' ἐχθρικῇ ἀδελφοποιήσει· τὰ ἐνδύματά των ἐπιπτον εἰς ράκη· τὸ αἶμα, ἀνάμικτον μετὰ ἰδρωτός, ἔτρεχεν εἰς αὐλακα· τὰ πρόσωπα εἶχον τελείως ἀλλοιωθῆ ἐκ τοῦ κόπου καὶ τῆς ὀδύνης· τὰ κόκκαλα των ἔτριζον, ὡς στελέχη ὀξυῶν ἀναρπαζομένων ὑπὸ θυέλλης.

— Ἄφσε με.

— Ἄφσε με καὶ σύ.

— Νά...

Οἱ δύο ἀντίπαλοι ὠπισθοδρομήσαν αἴφνης ἀποχωρισθέντες. Πρὶν ὅμως οἱ θεαταὶ προφθάσουν ν' ἀπορήσουν διὰ τοῦτο, εἶδον αὐτοὺς ἐπιπίπτοντας κατ' ἀλλήλων μετὰ τόσης σφοδρότητος, ὥστε ἐπίστευσαν ὅτι θὰ ἐσκορπίζοντο εἰς κόνιν ἐκ τῆς συγκρούσεως. Ὁ Ταχίρ, μεγαλόσωμος, ὑψηλὰ κρατῶν τὸ φοβερὸν χαρμπί του, ἔσπενδε νὰ τὸ κατεβάσῃ ἀπὸ τοῦ ὤμου μέχρι τῆς κοιλίας κ' ἤδη ἐπλάκονεν ὡς κατάμαυρο σύγγεφο φέρον τὴν καταγιγίδα ἐπὶ τῆς ἀβροῦς χλόης λιβαδίου. Ὁ Ζάχος πρῶτην φορὰν εἰς τὴν ζωὴν του ἐφρόγησεν. Ἐνόησεν ὅτι ἐφθασεν ὁ ἔσχατος κίνδυνος κ' ἐμαζεύθη τολμηρὸς καὶ ἄγρυπνος κάτω κρατῶν τὴν ὠπλισμένην χεῖρα καὶ μόλις ἠϊθάνθη πλησίον τὸν ἀντίπαλον ἀνευνάχθη κ' ἐσοῦβλισε τὸν θώρακα καὶ τὴν καρδίαν τοῦ Ἀλβανοῦ πέρα πέρα. Κρουνοὺς αἵματος ἐπήδησεν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Ταχίρ Γιάτση καὶ τὸ γιγάντειον σῶμά του ἐξηπλώθη μετὰ βρόντου, ὡς ἀμάξιον πορτηγὸν κατὰ κρημοῦ.

— Σκύλε ! μῶραγες ὄλη τὴ γενιά ! εἶπεν ὁ Ζάχος, πηδῶν ἐπάνω του.

* *

Ἡ Μαλάμω παρηκολούθει ἀπὸ τοῦ γεωτοίχου τὴν πάλην μετ' ἀγωνίαν· οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς καθ' ὄλην τὴν ὥραν ἔμενον προσηλωμένοι ἐκεῖ, ἀκίνητοι, ὡς τοῦ ἀτενίζοντος τὸν Ἀέρα, τὴν ἐκκλησιαστικὴν σινδόνην, ἣν οἱ ἱερεῖς ταλαντεύουν ἄνω τῆς ἀγίας Τραπεζῆς κατὰ τὴν ὥραν τοῦ Πιστεύω, ἵνα συγχωρηθῶσι τ' ἁμαρτηματά των. Εἰς κάθε κίνημα τοῦ Ταχίρ Γιάτση, εἰς κάθε κτύπημα, τὸ ὁποῖον ἠτοιμάζετο νὰ καταφέρῃ οὗτος κατὰ τοῦ Ζάχου, ἡ Μαλάμω ἐρρίγει ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. Ἐνόμιζεν ὅτι ἐπόνει ἡ ἰδία ἐκ τῆς συσφίξεως, τὴν ὁποῖαν ὑφίστατο οὗτος ὑπὸ τοὺς ρωμαλέους βραχίονας τοῦ Ταχίρ. Τὰ λάμποντα ξίφη καὶ τὰ χαρμπιά των παλαιόντων διεπέρων τὴν καρδίαν τῆς. Ὅτε τέλος εἶδε τὸν Ταχίρ Γιάτσην ἐξηπλωμένον καὶ τὸν Ζάχον ὄρθιον ἅμα καὶ λακίζοντα αὐτόν, ἀνέδωσε φωνὴν θριάμβου διάτορον.

— Γειά σου, μωρὸ γιέ !..

Κ' ἐπήδησε τοῦ γεωτοίχου σπεύδουσα πρὸς τὴν πύλην.

Ἄλλὰ δὲν ἐφώναξεν μόνον αὐτῇ. Μύριαι φωναὶ φρενήρεις καὶ

πυροβολισμοὶ ἰσάριθμοι ἀνέβρασαν ἀπὸ τοῦ τείχους χαιρετῶντες τὸν θείαμβον τοῦ ἀρματωλοῦ.

Ὁ Ζάχος ἤδη ἐπέστρεψε μετὰ τῶν συντρόφων του εἰς τὴν πόλιν φέρων τὸ προγονικὸν καριοφίλλι καὶ τὰ τσαπράζια τοῦ Ταχίε Γιάτση. Πρὸ τῆς πύλης ἡ φρουρά, ὁ λαὸς ὄλος, ἀνέμενον τοὺς κλέφτας. Αἱ γυναῖκες ἐδείκνυον εἰς τὰ τέκνα των τὸν Ζάχον ὡς πρότυπον ἀνδρείας καὶ οἰκογενειακῆς τιμῆς· τὰ παλληκάρια τὸν ἐξήλευον. Οἱ Σουλιῶται τὸν ἐφθόουν. Ἡ Μαλάμω μόλις συνενεράτει τὴν χαρὰν της· ἅμα διέκρινε μακρόθεν τὸν Ζάχον, ἔτρεξε καὶ ἤρπασε τὸ καριοφίλλι ἐκ τῶν χειρῶν του. Ἐν ᾧ δὲ οἱ ἄλλοι συνέρρεον ἐρωτῶντες, ψηλαφοῦντες καὶ θαυμάζοντες, ἡ Μαλάμω εἰς οὐδὲν ἄλλο προσεῖχεν εἰ μὴ εἰς τὸ καριοφίλλι. Τὸ κατεφίλει παντοῦ, ἐπὶ τοῦ κοντακίου, ἐπὶ τῆς κάννης, ἐπὶ τοῦ λύκου, ἐπὶ τῶν παφηλιῶν· τὸ ἐψηλάφει ἀπαλὰ φοβουμένη μήπως πονέση καὶ τοῦ ὀμίλει ἐνίοτε, ὡς νὰ ἦτο ἔμψυχον.

— Δὲ φιλεῖς καὶ τὸν γιό σου, κυρά; εἶπεν εἰς αὐτὴν ὁ Μακρῆς.

Ἡ Μαλάμω ἐστάθη εἰς τὴν φωνήν, ὡσεὶ τότε ἐξυπνήσασα. Ἔστρεψε τὸ βλέμμα, ἠτένισε τὸν υἱὸν της, ὁ ὁποῖος τῆς ἐφάνη παραπενούμενος διὰ τὴν προτίμησιν ἐκεῖνην.

— Τώρα ἔχω δυὸ γιούς· εἶπεν ὑπερηφάνως. Καὶ περιβαλοῦσα διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸν Ζάχον ἔσφιξεν αὐτὸν καὶ τὸ καριοφίλλι εἰς τὸν κόλπον της φιλοῦσα καὶ τὰ δυὸ μετὰ τῆς αὐτῆς ὁρμῆς.

1892

Κ. ΠΑΛΑΜΑ

3. ΠΑΛΑΙΟΙ ΚΑΙΡΟΙ

Πολὺ κοντὰ στὴν πόλιν, ξερικό, γυμνό, τὸ νησάκι· τὸ ἀντάμονε μὲ τὴν πόλιν μιὰ στενὴ πετρῆνια λουρίδα, τοῦ μόλου γλῶσσα. Μόλις πενήντα στρεμμάτων ἔπιανε τόπο στὴ ρηχὴ λιμνοθάλασσα. Κανένας τοῖχος δὲν τὸ προστάτευε τὸ νησάκι ἀπὸ τὴν πλημμύρα τῆ θαλασσινῆ, καὶ κανεὶς ἴσκιος ἀπὸ τὸν ἥλιο. Τὸ χῶμα του μιὰ γλίνα μὲ τὸν ἥλιο, γυαλίζουν ἐπάνω του, σὰν ἀσημόσκονη, σπυριά πηγμένου ἀλατιοῦ. Σπάνιο τὸ χορτάρι ἐκεῖ, περίσσια τὰ βοῦρλα. Οἱ ψαράδες διορθόταν τὰ προιάρια

τους ἀπάνω στὸ νησάκι, τραγουδῶντας συχνὰ πυκνά, καὶ παίζαν τὰ παιδιά πολυθόρυβα. Στὶς ὄμορφες ἡμέρες τὶς χειμωνιάτικες μακραίναν ἴσα μ' ἐκεῖ τὸν περίπατό τους, κάποτε, λιγοστοὶ πάντα, οἱ ἄνθρωποι. Κατάμεσα στὸ νησάκι ὑψόνονταν παλιὸς ἀνεμόμυλος ἐρειπωμένος. Ἡ στορογγυλάδα του γιομάτη ἀπὸ ραγισματιῆς κ' ἀπὸ χαλάσματα· οἱ πέτρες τῆς κορφῆς του πεσμένες σχηματίζανε στὴ ρίζα του πρόχειρα σκαλοπάτια καὶ καθίσματα. Ἐκεῖ πού μιὰ φορὰ κ' ἔναν καιρὸ ἀνοίγονταν ἡ πόρτα καὶ οἱ φεγγίτες τοῦ ἀνεμόμυλου, τώρα κρέμοταν πρὸς τὰ ἔξω πλαγιασμένο πάτερο, σάπιο, μισοφάγωτο, ἄμορφο κόκκαλο σκελετοῦ ἐκεῖ πού ἄλλοτε συνταράζονταν καὶ ζοῦσε τὸ πρόσωπο. Ὁ ἀνεμόμυλος ἄλλοῦ κιτρινισμένος, ἄλλοῦ κατάμαυρος κρατοῦσε τὰ σημάδια ἀπὸ δυὸ δυνάμεις ἀδάμαστες πὺν προσβάλλοντάς τον ὀλοένα τὸν εἶχανε γονατίσει : ἀπὸ τὸν καιρὸ κ' ἀπὸ τὴ φωτιά. Κ' ἐπάνω στὴν κορφὴ του καὶ στὴ βάση του κάτου τσουκνίδες τὸν περικύκλωναν· τὸ χόρτο πὺν φυτρώνει στὰ ρεπεθέμελα.

Ἐνα πρωτὶ — δεκαπέντε χρόνια περῶσαν ἀπὸ τότε — συναπαντηθήκανε στὸν ἀνεμόμυλο κοντὰ ὁ καπετὰν Μῆτρος, ὁ γέρος ἀγωνιστῆς, καὶ ὁ νέος κύριος Τιμόθεος, σπουδασμένος γιατρός. Ὁ νέος κύριος Τιμόθεος, μόλις χρονῶν εἰκοσιτέσσερων ὅτι γύρισε ἀπὸ τὸ Τριέστι. Ἐνα ἔτος εἶχε μείνει ἐκεῖ στὸ θεῖο του τὸ μεγαλέμπορο. Γιὰ κάμποσο καιρὸ ἔζησε μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ παρατήρησεν τοῦ Ἀσκληπιοῦ τὴ δούλεψη, νὰ γραφῆ στοὺς πιστοὺς τοῦ Ἑρμῆ. Μὰ στὸ Τριέστι τὸν ἤρρε μιὰ παράξενη νοσταλγία, καθὼς ἔλεγε. Καὶ μόλις ἔκλεισ' ἕνας χρόνος πίσω γύρισε στὸν τόπο του. Παρὰ νὰ μένη στὴν ξενιτιά μὲ μιὰ ξεκάρφωτη ἐλπίδα νὰ πλουτίσῃ, προτίμησε τὴ ζωούλα, κάνοντας τὸ γιατρό. Ἀπὸ τὸ φυσικὸ του εὐερέθιστος, μὰ κάπως ὀκνὸς σὲ ὄλα του, ὁ γιατρός μάλονε μέσα του μὲ τὸν ὄνειροπλέχτη. Οἱ φίλοι του τὸν ἔλεγαν αἰσθηματία· τίποτε παραπάνω.

Τὸν πρώτο χρόνο τῆς σπουδῆς του στὸ πανεπιστήμιο λιγοθύμησεν τρεῖς φορές, τὴ μιὰ στὴν ἄλλη ἀπάνου, στὸ μάθημα τῆς Ἀνατομικῆς. Ὅσο γιὰ τὸν καπετὰν Μῆτρο, ἐκεῖνος μὲ ὄλο τὸ βάρος τῶν ἑβδομήναια του Γενάρηδων, ἔστεκε ἀλύγιστος, ὀλόϊσος, σὰν ἀπὸ τὴ φυλὴ τῶν δυνατῶν καὶ τῶν ὑπέροχων πλασμάτων, πὺν ἢ βαλανιδιῆς ἢ ἄνθρωποι συντριβονται στὸ τέλος· δὲ λυγίζονται. Πλούσια διπλαρισμένη ἢ μακριὰ φουστανέλα του, σὰ νὰ κοίταζε νὰ ξεπεράσῃ στὴν ἀσπράδα τὸ πολὺ μουστάκι του· ἀση-

μένιο τὸ σελάχι στὴ μέση του. Ζοῦσε μὲ τὴ μνήμη του πού κρατοῦσε δοξασμένες μάχες καμιὰ δεκαριά βρέθηκε σ' αὐτὲς καὶ πολέμησε. Θεσαύρισε περίεργα ἡρωϊκὰ ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν ἐπικὴ τὴν ἱστορία τοῦ Ἀγῶνα. Τοῦ ἀρέσει πολὺ νὰ τρώῃ καὶ πολλὰ νὰ λέῃ. Τὶς νύχτες ἢ αὐπνία τὸν κυρίεψε, νωρὶς ἄφινε τὸ κρεσβᾶτι, κάποτε καὶ τὸ σπῖτι του νωρὶς, ἀπὸ πολλὴ στενοχώρια· ἄφοβα τότε παράδινε τὸ σῶμα του στὸ πρῶινὸ τὸ δρόσος, ἐκεῖ ἔξω, στὸ νησί· τὸ σπῖτι του, στὸ μὸλο ἐκεῖ σιμὰ στὸ νησάκι. Ὁ κύριος Τιμόθεος εἶχεν ἔρθει ἐκεῖ γιὰ νὰ κολυμπήσῃ στὴν ἀκρογιαλιὰ—ὁ μῆνας Ἀλωνάρης—γιὰ νὰ πάρῃ κ' αὐτὸς ἄερα δροσερὸ κομμάτι καὶ γιὰ νὰ χαρῆ τὴν ἀνατολή.

Γνώριμοι καὶ οἱ δύο, σὰν καλοὶ γειτόνοι. Ἀμέσως μὲ τοὺς πρῶτους χαιρετισμούς, ὁ νέος βρέθηκε νὰ κάθεται στὸ σωροβόλισμα τῆς πέτρας τοῦ ἀνεμομύλου, πλάι στὸ γέρο. Ὁ καπετὰν Μῆτρος δὲν ἄργησε νὰ τὸ ἀνοίξῃ τὸ δυσκολόκλειστο πάντα στόμα του. Καὶ ὁ κύριος Τιμόθεος μὴν ἔχοντας τὴν ὥρα ἐκαίνη σπουδαιότερη φροντίδα τῇ δέχτηκεν εὐχάριστα τὴ συντροφιά τοῦ γέρου. Στοχάστηκε μάλιστα πὼς εἶταν εὐκαιρ' ἢ περίστασις γιὰ νὰ λύσῃ κάποιες του ἀπορίες· ἀπορίες πού τις ἔφερε στὸ λογισμὸ ἴσα ἴσα ἢ παρουσία τοῦ καπετὰν Μῆτρον. Ἔτσι, ψαχουλεύοντας μὲ τὸ χέρι του τὸν ἀνεμόμυλο, πού ἀκκουμπούσανε στὸν τοῖχο του καὶ οἱ δύο, σὰ νὰ ζητοῦσε νὰ ξεκαθαρίσῃ κάποια ἱστορία τοῦ ἔρειπιου ὁ κύριος Τιμόθεος, ρώτησε :

— Καὶ δὲ μοῦ λές, καπετὰν Μῆτρο, πὼς βρέθηκε ὁ ἀνεμόμυλος ὀλομόναχος μέσα στὰ νερά μας, σὰν καράβι πού τὸ ἔροξε στὴν ξέρα ἢ τρικυμία ; Ἀπὸ τὰ μικρὰ μου χρόνια ἔτσι χάλασμα τότε θυμοῦμαι.

— Νὰ σοῦ πῶ, παιδί μου, καλὰ καλὰ κ' ἐγὼ δὲν ξέρω. Ἐδῶ κ' ἔξηναπέντε χρόνια, θὰ εἴμουν ἕξι χρονῶ παιδάκι, τότε θυμᾶμαι. Ὅμως τότε δὲν εἶτανε χάλασμα, σὰν καὶ τώρα. Τὸν ἀγνάντευ' ἀπὸ τὸ σπῖτι μας· τὸ σπῖτι μας εἶταν ἐκεῖ πού ἔκτισε τώρα τὸ σαράι του ὁ κουμπάρος μου ὁ Ἀποστόλης φαίνεται ἀπὸ δῶ· τὸ βλέπεis ; Θυμοῦμαι πὼς ὁ ἀνεμόμυλος εἶταν τὸ πρῶτο τὸ ἀντικείμενο πού σταματήσαν ἐπάνω του τὰ μάτια μου, ψηλόφερνε, ὀλοστρόγγυλος, μὲ τὴν κορφὴ του μυτερή, μὲ τὸ φεγγίτη του, μὲ τὰ φτερούγια του. Σὰ βασίλευε ὁ ἥλιος, χτυποῦσε ἀπάνω στὸ γυαλί τοῦ φεγγίτη, καὶ φεγγοβολοῦσε τὸ γυαλί· ἔτρεμ' ἀπὸ μακριά, δὲ μοῦ βαστοῦσε νὰ τὸ κοιτάζω, γιὰ φάνταζε σὰ μάτι Λάμιαι. Ἡ

μάννα μου, όταν έκλαιγα, με φοβέριζε πώς θα με δώση τῆς Λάμιας τοῦ μύλου νὰ με φάη, κ' ἐγὼ σόπαινα. Κι' ὄντας γυρίζανε στὸν ἄνεμο γλήγορα γλήγορα τὰ φτερούγια του, πάντα σκιασμένος ἀπὸ τὰ λόγια τῆς μάννας μου, νόμιζα πὼς ἡ Λάμια δούλευε τὴν ἀνέμη της. Καὶ δὲ μποροῦσα τότε—ἦταν ὁ φόβος μου νὰ τραβήξω ἀπὸ κεῖ πέρα τὰ μάτια μου. Ὑστερα, πὺν μεγάληωσα κάπως, δὲ γρικοῦσα πιά τέτοιους φόβους. Ἐμεῖς, τότε, καὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι, δὲν εἶχαμε φόβο· μῖσος μόνο τρέφαμε κατὰ τῆς σκλαβιάς. Τότε τὸ νησι δὲν ἦταν ἀνταμωμένο μετὰ τὴ χώρα, καθὼς τώρα πὺν μολόθηκε ἡ θάλασσα.

Ἐρχόνταν ἐδῶ μετὰ τις βάρκες ἢ μπαίνανε στὸ νερὸ καὶ τραβούσαν ἐδῶ πελαγοτά' ἴσα μετὰ τὸ γόνατο τοὺς ἔπαιρνε ἡ θάλασσα. Ἐνα δειλινό, ἐγὼ μετὰ κάποια παιδιὰ πελαγώσαμε γιὰ νὰ πᾶμε στὸ νησί.

Θέλαμε νὰ ἰδοῦμε τὸν ἀνεμόμυλο· εἶχε ἀνοίξει τὴν πορτοπούλα του κ' ἔπαιζε τὰ φτερούγια του.

Εἴμαστε στὴ μέση τοῦ δρόμου, όταν ἔτρεξε ὁ πατέρας μου, μετὰ δυὸ ἄλλους, τοὺς πατεράδες τῶν ἄλλων παιδιῶν, καὶ μᾶς γυρίσανε πίσω· μᾶς δείρανε καὶ μᾶς φοβερίσανε :—Μὴν ξανακάμειτε τέτοιον ταξίδι γιὰτ' εἴσατε χαμένοι!—Ἄκουσα ὕστερ' ἀπὸ τὸν πατέρα μου πὼς τὸν ἀνεμόμυλο τὸν ἔχει ἕνας Τοῦρκος Ἀγᾶς. Εἶχε πάει ἕνα πρωτὶ, σκότωσε τὸ μυλωνά, πήρε τὴ γυναῖκα τοῦ μυλωνᾶ καὶ τὸν ἀνεμόμυλο. Ἄλεθε τὰ γεννήματα τὰ δικά του, ἄλεθε καὶ τὰ γεννήματα τοῦ ξένου κόσμου, μὰ χωρὶς νὰ τὰ δίνη πίσω. Τοῦ φαίνονταν κανένας νοικοκύρης βαρετός; Τὸν καλοῦσε στὸν ἀνεμόμυλο νὰ φᾶνε, κ' ὁ ραγιάς δὲν ξαναγύριζε.

Βρωμόσκυλα! Παλιότουρκοι! Κ' ἔτσι ποτὲ μου δὲν τόλμησα νὰ πατήσω τὸ πόδι μου στὸ μύλο, ὡς τὴν Ἐπανάσταση. Τότε...

* *
*

Ὅταν τὸ σηκώσαμε, οἱ δικοὶ μας τότε σκοτώσαν τὸν ἀγᾶ, πήραν τὸ μύλο καὶ βάλαν ἐκεῖ πέρα φρουρά. Ὅταν, ὕστερ' ἀπὸ ἀποκλεισμὸ ἕξι μηνῶν, μπήκαν οἱ Τοῦρκοι μέσα στὸ κάστρο, οἱ δικοὶ μας, ὅσο τοὺς βάσταγε, τοὺς θερίσανε στὸ τουφεκίδι. Ἐπειτα πήραν ὅσους μποροῦσαν νὰ περπατήσουν, καὶ χτυπῶντας δεξὰ ζερβά, περάσαν ἀνάμεσα, βγήκαν, τραβηχτήκανε στὰ βουνά. Ἀφοῦ βγήκαν ἀπ' τὸ κάστρο, πέντε ἀδέρφια, τὰ παιδιὰ τοῦ Τασούλα,

βρεθήκανε στη μέση τοῦ δρόμου, ξεχωρισμέν' ἀπὸ τὰλλα. Μέσα στὸ κακὸ τῆς νύχτας παραστράτισανε· ἀντὶ νὰ τραβήξουν ψηλὰ πρὸς τὸ κάστρο, βρεθήκανε χαμηλὰ πρὸς τὴ θάλασσα, κατὰ δῶθε. Βλέπουνε, λαθέψανε, κάνουνε νὰ γυρίσουν· ἦταν ἀργά. Καμιὰ ἑκατοστὴ Λιάπηδες τοὺς κλείνουν ἀποπίσω τὸ διάβα. Τὰ πέντε ἀδέρφια ρίχνονται στὴ θάλασσα, πελαγόνουν, βγαίνουν ἐδῶ πέρα. Οἱ Λιάπηδες τοὺς μυρίζονται, βροχὴ τὸ τουφεκίδι. Κοιτάζουνε μὴν ἀγναντέψουνε στὴν ἄκρη κανένα μονόξυλο· ποῦ νάγναντέψουνε μέσα στὴ νύχτα! Δὲ χάνουν καιρὸ, τραβᾶν μπροστά, πελαγόνουνε· μέσα στὴ θάλασσα· ρηχὰ τὰ νερά. Προσμένανε νὰ ξεμακρύνουν, κ' ἐγὼ δὲν ξέρω τί προσμέναν. Ψηλὰ τὰ καριοφίλλια· τὸ σελάχι στὸ λαιμό, τὰ χατζάρια στὰ χέρια. Οἱ Ἀρβανίτες παίρνουνε δυὸ βάρκες, μπαίνουν ὅσοι χωρούσανε μέσα, δὲν τοὺς ἀφίχνουνε νὰ ξανασάνουν ἀπὸ τὸ τουφεκίδι. Ἐνα βόλι σκοτόνει τὸ ἕνα ἀπὸ τὰδέρφια. Τότε εἶπαν :

— Βρὲ τ' εἶμαστ' ἔμεῖς ; γυναικόπαιδα νὰ μᾶς κυνηγᾶν οἱ Τοῦρκοι ; — Πάμε νὰ πάρουμε πίσω τὸ αἶμα τοῦ ἀδελφοῦ μας. — Ἀπάνω τους, τὰ σκυλιά ! — Γυρίζουν ἴσα ἀπάνου στίς κάννες τῶν τουφεκιῶν. Οἱ Ἀρβανίτες κοντοστέκονται γιὰ μιὰ στιγμή σὰν ξαφνισμένοι, δίχως ἀπόφαση. Καὶ στὴ στιγμή τὰδέρφια βλέποντας ἀνοιχτὴ τὴν πορτοπούλα τοῦ ἀνεμομύλου, — μόλις εἶχε βγῆ τὸ φεγγάρι, — δὲ χάνουν καιρὸ· πάντα τὸ πρόσωπο κατὰ τοὺς Ἀρβανίτες, ρίχνοντας βόλια καὶ ρίχνοντας κορμιά, ζυγόνουν τὸν ἀνεμόμυλο, μπαίνουνε, φράζουν τὴν πόρτα. Πολεμοῦν ἀπὸ μέσ' ἀπὸ τοὺς δυὸ φεγγίτες, βαστοῦνε ἴσα μὲ τὰ ξημερώματα. Ποῦ νὰ σιμάσουν οἱ Ἀρβανίτες ! Οἱ δυὸ φεγγίτες εἶναι δυὸ ἔξυπνα μάτια καὶ ματιές τους τὰ βόλια. Μὰ κοντὰ στὰ ξημερώματα οἱ Ἀρβανίτες λυσσασμένοι τὰ καταφέρνουν καὶ τοὺς χαλοῦν τοὺς φεγγίτες. Ὁ τοῖχος γκρεμίστηκε, βλέπεις, ἀπόμεινε καθὼς εἶναι τώρα· οἱ φεγγίτες ἀνοίξανε, σκιστήκανε, φαίνονταν ὁ μύλος ἀπὸ μέσα κι' ἀπόξω μαυρισμένος, τρυπημένος, μισοκρυμμένος μέσα στὸν καπνὸ. Ἀπάνου κάτω καθὼς φαίνεται καὶ τώρα. Μὰ δὲ φαίνονταν ὅμως καὶ τὰ τέσσερα τὰδέρφια...

Ἐξαφνα, Θεέ μου ! τ' εἶν' ἐκεῖνο ποὺ ἀπλόνηται, ταμπούρι ἀπάντεχο, καὶ ζητάει νὰ βουλῶση τὸν ἕνα τὸ φεγγίτη ;

Καὶ ὁ καπετὰν Μῆτρος ἀναστηλωμένος μὲ τὸ πρόσωπο γυρισμένο πρὸς τὸν ἐπικὸ ἀνεμόμυλο, δὲν ἔδειχνε πὼς ξεμυστηθεύαταν μιὰ ἀπλὴν ἱστορία μονάχα, μιὰ, ποιὸς ξέρει ! πὼς καὶ πόσο ἀλ-

λασμένη παράδοση. Ἐδειχνε πὼς ἔπαιζε, τραγικὸς ὑποκριτὴς, τὸ δράμα τὸ ἡρωϊκὸ μπροστὰ στὸ νέο πού συγκινημένος τὸν ἄκουγε. Κι' ἀκόμα περισσότερο· κι' ὁ ἴδιος φαίνοταν πὼς τὰ ξάνοιγε ζωντανὰ μπροστὰ του νὰ ξετυλίγωνται τὰ πράγματα σὲ κάποιαν ὑπερφυσικὴ ὄπτασι· καὶ παθαίνοταν καὶ μεθοῦσε ἀπὸ τὸ κίταγμα τους.

— Εἶναι στρωῶμα ; Εἶναι σακί ; Τί νὰ εἶναι ; Ἄχ ! Κοριμιά εἶναι· εἶναι δυὸ ἀπὸ τὰ δέροφια ! Πὼς εἶναι στριμωμένα, κουλουριασμένα ! Τοῦ ἐνὸς κρέμονται τὰ χέρια ἀπόξω· τοῦ ἄλλου τὰ πόδια. Τὰ δυὸ ἄψυχ' ἀδέροφια, ἔτσι ἀνταμωμένα, κάνουνε μιὰ γερὴ φυλάχτρα στ' ἄλλα τὰ δέροφια πού βρίσκονται ἀκόμα ζωντανά. Τώρα ὁ ἄλλος ὁ φεγγίτης δουλεύει μοναχά· ὁ μύλος ἀπόμεινε μ' ἓνα μάτι. Ἄραπηδες, Κονιάροι, Τόσκηδες, Γκέκηδες, ὅλοι μαζόνονται, λυσομανοῦν, καὶ χυμᾶνε καὶ ῥίχνουνε· μὰ δὲν ἀποκοτοῦν καὶ νὰ κοντοζυγώσουν. Πρωῦ, θαμπόφεγγε. Ἐξαφνα σωμαίνει τὸ τουφεκίδι τοῦ μύλου. Ἄνοιγ' ἢ πορτοπούλα διάπλατη· γρικιέται μιὰ φωνή : « Στὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ! Πίσω, σκυλιά ! ». Καὶ πετιέτ' ἓνας λεβέντης, ἀρχιπαλλήκαρος, δράκοντας ἀπὸ λύσσα, ἄη-Γιῶργης ἀπὸ λάμψη. Δὲ σοῦ τὸ εἶπα τ' ὄνομά του : ὁ Τάσος Τασούλας. Ἴσα τραβάει κατὰ τὰ σκέρια, σαῖττα, βοριάς, ἀστραπή. Μωρὲ πιστεύεις, παιδί μου, μωρὲ τὸ πιστεύεις ; Κανεὶς δὲν ἀπλόνει νὰ τόνε βαρέσῃ· παραμερίζουν ὅλοι. Μὲ δυὸ τρεῖς πήδους φτάνει στὴν ἄκρια τοῦ νησιοῦ. Θάλασσα μπροστὰ, ῥίχνεται πάλι μέσα. Μὰ δὲ μπορούσε νὰ προχωρήσῃ μέσα στὰ ρήχη· ὅλο καὶ κολλοῦσε στὸ βουῖλκο· πιάστηκε σὰν τὸ πουλάκι στὰ ξόβεργα. Τότε κράζουν ἀπὸ τ' ἄσκέρι. — Κανεὶς νὰ μὴν τοῦ ῥίξῃ. Ζωντανὸ νὰ τὸν πιάσομε ! Στὸν Πασᾶ νὰ τὸν πᾶμε ! Καὶ τρέχουνε. Μὰ προτοῦ φτάσουν, ὁ Τασούλας μὲ τὸ πιστόλι του τίναξε τὰ μυαλά του. — Ἐσεῖς ἐμένα ! Πρόφτασε μόνον νὰ φωνάξῃ καταφρονετικά. Ἐπεσε, μωρὲ παιδί μου, τὰπίστομα στὸ νερὸ κι' ἀπλώσανε τὰ μακριὰ μαλλιά του καὶ βαφτήκανε γύρω του κόκκινα τὰ νερά. Θεόρατος χρυσοδέλφινας, καὶ τὸν ἔρριξε τὸ βόλι τοῦ κυνηγοῦ. Χάθηκε γιὰ μιὰ στιγμὴ, καὶ πάλι φάνηκε. Τὴν ὥρα ἐκεῖνὴ ἀνάτελλε ὁ ἥλιος, καθὼς βγαίνει καὶ τώρα, καὶ πρωτολαμπύριξε στὴ σβυσμένη τὴν ὄψη του καὶ ἀπάνου σι' ἄρματα του. Πέρα στὸ νησι καὶ οἱ Τοῦρκοι μισοκρυμμένοι μέσα στοῦ καπνοῦ τὴ θολούρα, δαιμόνοι μέσα στὴν κόλαση. Ἐκεῖνος ἄστραφτε...

— Σὰ νὰ ξεχύνονταν ἀπὸ τὴν ὄψη του κι' ἀπὸ τᾶρματί του ἡ ἀνάσταση τοῦ Γένους! Συμπλήρωσε ὁ νέος τοὺς λόγους τοῦ γέρον, ἔτσι μὲ μιὰ εἰκόνα λυρική.

* *

*

Πολλὲς φορὲς εἶχεν ἀκούσει ἱστορισμένα κατορθώματα ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση κι' ἀκόμα θαυμαστότερα. Μὰ δὲ θυμότανε νὰ τὴν εἶχε τρυπήσει τὴν καρδιά του ἔτσι βαθιὰ μπαίνοντας μέσα τῆς ἱστορίας σὺν αὐτῇ τοῦ καπετὰν Μήτρου. Λίγα λεπτὰ πρὶν, ἀπὸ τὸ ἀπέναντι ἀκροτόπι, τὸ ὑψωμένο ἀπότομα, ἀγριοπὰ μέσα στὸν ἀπὸ παντοῦ ἀνοιγμένον ἰλαρὸν ὀρίζοντα, λίγα λεπτὰ πρὶν, εἶχεν ἀνατείλει ὁ ἥλιος. Καὶ τοῦ βουνοῦ ἡ τρικέφαλη κορφὴ κεντιστὴ, πλουτισμένη ἀπὸ μακρόσυρτα ροδοχρωματισμένα ἀραβουργήματα. Κατακλυσμὸς τοῦ ἡλίου οἱ ἀχτίδες ἀπάνου σὲ ὅλη τὴν ἀκρογιαλιά· ὅλα τὰ βέλη τῆς χρυσῆς φαρέτρας του τὰ τίναξε καταπάνω τῆς ὁ αἰώνιος ἀρματηλάτης. Μὲ τοῦ ἡλίου τὸ φῶς χαρὰ καὶ ἀναγάλλιασμα στὸν κόσμον, πέρα γιὰ πέρα. Ἀκούγονται κελαϊδισμοὶ πουλιῶν, μιὰ ἡδονόπαθη λαχτάρα τρεμοσάλευε τὰ ἴσα μὲ τὰ τώρα ἤσυχια νερά· κυματάκια ἀπαλοσβούσανε, ἀβρά, χαϊδευτικά, ἀγγίζανε τίς ἀκρονησιές, καὶ δὲν ξεχώριζες ἂν εἶτανε κυμάτου φλίφλισμα ὁ φλοῖσπος τοὺς ἢ μουσικὴ φιλιῶ. Χιονάτοι γλάροι προβάλλανε καὶ χαμηλότανε κλαγγάζοντας γιὰ νὰ ψαρέψουν τὴ βορά τους· ἀπὸ τὰ προιάγια βροντεροὶ ἀντιλαλούσανε χίλιες φορὲς οἱ πυροβολισμοὶ τῶν κυνηγῶν ποὺ εἶχανε στὸ σημάδι νῆσσοι καὶ φαλαρίδες. Θεῖο πανηγύρι γιορταζότανε στὸν αἰθέρα. Καὶ μὲ τὴν ἐντύπωση τῆς ἱστορίας τοῦ Τάσου Τασούλα ὄλο ἐκεῖνο τὸ μάγεμα τῆς φύσης κατάβαθα τρύπωνε στὴν ψυχὴ τοῦ κυρίου Τιμοθέου, καὶ μετουσιόνοταν ἐκεῖ σὲ ἀμίλητο πόθο, σὲ μιὰ δίψα ἡρωϊσμοῦ.

— Αὐτὸς εἶναι θάνατος, ἔκραξε! Ἔτσι νὰ πεθαίνης, τὸ καταλαβαίνω.

— Ὅλα αὐτὰ ποὺ σοῦ εἶπα, παιδί μου, φρόντισε νὰ συμπληρώσῃ ἐπεξηγηματικὰ τὴν ἱστορία του ὁ καπετὰν Μήτρος, ὄλ' αὐτὰ μοῦ τὰ εἶπε κ' ἐμένα ἄνθρωπος ποὺ τὰ εἶδε μὲ τὰ μάτια του, Θεὸς σχωρὲς τον! Ὁ κύρ Ἀρσινόης τὰ εἶδε, κρυμμένος ἐδῶ πέρα πίσω ἀπὸ μιὰ τρυπημένη παλιόβαρκα, στὸ νερὸ χωμένος ὡς τὸ λαιμό. Τὸν κυνηγήσανε κι' αὐτὸν οἱ Ἀρβανίτες, καὶ

τούς ξέφυγε καὶ χώθηκ' ἐκεῖ πέρα. Καλὸς κρυψώνας, λίγα βήματα μακριὰ ἀπὸ τὸν ἀνεμόμυλο. Ἔκουσε καὶ εἶδε μὲ τ' αὐτιά του καὶ μὲ τὰ μάτια του. Σοῦ τὰ ξαναεἶπα μὲ τὸ νῖ καὶ μὲ τὸ σίγμα καθὼς τὰ μολόγησε. Ὁ κακομοίρης ὁ Ἀποστόλης τρεῖς μέρες ἔμεινε χωμένος πίσω ἀπὸ τὴν παλιόβαρκα. Ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ δὲν τὸν πήρανε χαμπάρι. Τὴν τρίτη τὴν ἡμέρα πέρασ' ἓνα κεφαλλονίτικο καΐκι καὶ τότε συμμαζώξε. Ἀνίσως ρωτᾶς καὶ γιὰ μένα, ἐγὼ ἤμουνα τότε μὲ τὸν Καραϊσκάκη...

Ἔστερ' ἀπὸ λιγάκι ἀποχωρίστηκαν ὁ νιὸς καὶ ὁ γέρος.

Ὁ ἥλιος, καθὼς χρύσωνε τὸν ἀνεμόμυλο, ἔλαμπε ἀπάνω του σὰ χαμόγελο σὲ ὄψη ἑνὸς ἑκατοχρονίτη. 1920

Β') ΗΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΙΑΚΩΒΟΥ ΠΟΥΛΛΑ

1. ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ ΛΑΘΟΣ

Ἦταν Μέγα Σάββατο, δύο ὥρες νὰ ξημερώσῃ· εἰς τὸ μικρὸ προαύλι μιᾶς κατοικίας χαμηλῆς, εἰς τὴν ἄκρην καὶ ἀνάμερα τοῦ χωριοῦ, ἡ Μαρία ἐβοηθοῦσε τὸν ἄνδρα τῆς νὰ φορτώσῃ τὸ ἄλογο του μὲ λάδι ἀπὸ τὸ ὕστερο ἄλεσμα ἐκείνης τῆς καρποφορίας.

— Μὴν ἀνησυχῆς ἂν νυκτώσω, τῆς εἶπεν· ἔχω πολλὰ πράγματα νὰ τελειώσω εἰς τὴν πόλιν.

— Μὴ λησμονήσῃς τὸν καλὸν ἄνθρωπον, ὅπου σ' ἐκνυγήσῃς τόσον ἐφέτος, μὴν ἔχωμε πάλι βάσανα.

— Νὰ μὴν ἀνακατώνεσαι εἰς τὲς δουλειές μου· σοῦ τὸ εἶπα ἔκατὸ φορὲς.

Καὶ μὲ τοῦτο ὁ Πέτρος ἐκίνησε τὸ ἄλογο φορτωμένο καὶ κατέβη προφυλακτικὰ τὸ λιθόστρωτο μονοπάτι, ποῦ μὲς' ἀπὸ τὸ χωριὸ ἐβγαίνει εἰς τὸν δημόσιον δρόμον.

* *
*

Οἱ πρῶτες ἀκτίνες τοῦ Ἡλίου, μὲς' ἀπὸ τὴν θύραν καὶ ἀπὸ τὸ παράθυρο, ἐφώτιζαν τὸ φτωχικὸ ἐκεῖνο χαμόγι καὶ τὰ ὄλγια

σκεύη του, ένα μικρό βουσί, ένα σκαφόκι, ένα τραπέζι και δύο καθίσματα· εις τὸ ἓνα πλάγι εἶχαν τὸ κρεβάτι και εις τὸ ἄλλο τὴν γωνίστραν. Ἡ Μαρία ἐβάλλθη ἀμέσως νὰ κάμῃ τὴν ἐργασίαν τῆς παραμονῆς· ἐσάρωσε, ἐξαράχνιασε τὴν σκέπην, ἐξεσκόνισε ὅλα τὰ σκεύη, ἐγέμισε τὸ καντήλι τῆς Παναγίας, ἔβαλε καθαρὰ σεντόνια εις τὸ κρεβάτι κ' ἐπάνω τὸ καλλίτερο πάπλωμά της· κατόπιν ἄλλαξε και αὐτὴ, ἐκάθισεν εις τὸ κατώφλι και ἔστειλε συλλογισμένη.

— Μὰς λείπει, ἔλεγε, ἀπὸ τὸ Πάσχα· ἔφθασε ἡ Λαμπρὴ και εὐρίσκεται ἀκόμη εις τὰ ξένα, και ἔχομε ἓνα μῆνα ὁποῦ δὲν ἐπιάσαμε γράμματά του· ὅταν τὸν εἶχα κοντά μου, ἔβαζα τὸ χρυσὸ μου παιδί τὸν καλὸν του λόγον και ἡμέρουν ἡ παραξενιὰ τοῦ πατρὸς του· ἄ! πόσο θὰ τοῦ πονῆ νὰ περνᾷ τὲς καλὲς τοῦτες ἡμέρες μακρὰ ἀπὸ τὴ μαννούλα του. Τὰ θηλυκὰ τί θὰ μοῦ κάνουν τὰ καυμένα; κακοπανδρεμμένες και οἱ δύο. Ὑπομονή· ἔχει ἀκόμη σαράντα ἡμέρες νὰ κάμῃ στρατιώτης· ἅμα γυρίσῃ, θὰ εἶναι ὅλα καλά. Πάσχασε μὲ τὴν εὐχή μου, παιδάκι μου.

Αὐτὰ ἔλεγε μὲ τὸν νοῦν της ἡ Μαρία και ἐδάκρυζε· εις τὸ πρόσωπό της, ὁποῦ ἄλλοτε εἶχε βασιλεύσει τὸ κάλλος και ἡ φαιδρότης, ἐφαίνοντο ἐκεῖνες οἱ στερεὲς και αὐστηρὲς γραμμὲς, ὁποῦ ἀγάλη ἀγάλη χαρακόνει τὸ πρόιμο γῆρας, ὁ κόπος, ὁ πόνος και ἡ χριστιανικὴ ὑπομονή.

Ἀπὸ τοὺς στοχασμοὺς της ἔξαφνα τὴν ἐσήκωσε ὁ ἦχος ἀπὸ ὅλα τὰ κωδωνοστάσια τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ χωριοῦ, ἦταν ἡ Ἄναστασις· διότι εις τὴν Κέρκυραν, τὸ Μέγα Σάββατο, τέσσερες ὥρες ἀφ' οὗ ἀνατείλλῃ ὁ ἥλιος, ἀπ' ὅλες τὲς ἐκκλησίες τῆς πόλεως τὸ χαρμόσυνο μῆνυμα, ὡς ἠλεκτρικὴ σπίθα, περνᾷ εις τὰ σιμοτινὰ χωριὰ και ἀπὸ αὐτὰ ἕως εις τὰ ἀκρινώτερα τῆς νήσου, ὥστε ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν ἐννεήντα χωριῶν σχεδὸν εις τὴν ἰδίαν στιγμήν πανηγυρίζουν τὴν Ἀνάστασιν μὲ κωδωνοκρουσίαις και τουφεκισμοὺς. Ἡ Μαρία ἐσφόγγισε τὰ δάκρυά της, ἔκαμε τὸν σταυρὸν της και ἐκίνησε πρὸς τὴν πρωτεύουσαν ἐκκλησίαν νὰ παρευρεθῆ, εις τὴν ἀγίαν τελετήν.

* *

Τὸ ἐσπέρας ὁ ἄνδρας της ἔφθασε ἀπὸ τὴν πόλιν.

— Λάβε, τῆς εἶπε, τὰ χρυσάφια σου· τὰ σήκωσα ἀπὸ τὸ Κατά-

στημα νὰ τὰ φορέσης αὐριο· ἔστειλα καὶ δεκαπέντε δραχμὲς τοῦ Ἀντωνάκη μας νὰ καλοπεράσῃ αὐτὲς τὲς ἅγιες ἡμέρες· θὰ τὲς λάβῃ τὴν Νιὰ Δευτέρα· μᾶς γράφει ὅτι εἶναι καλά, καὶ μᾶς εὐχεται καλὴν Λαμπρὴν· πάρε τὸ γράμμα νὰ τὸ φυλάξῃς μὲ τὰ ἄλλα.

— Καλὴν φώτισιν σοῦ ἔδωκεν ὁ Θεός· λέγω γιὰ τὸ παιδί μας, ὄχι γιὰ τὰ χρυσάφια μου· εἰς περασμένες ἡμέρες, ὡσὰν νέα κ' ἐγώ, ἐξήλευα νὰ τὰ φορῶ· ἀμμή τώρα... καί, ὕστερα, ἔμαθα ἀπὸ πολὺν καιρὸν νὰ τὰ ἔχω εἰς τὸ Κατάστημα· κοίταξε πῶς ἐμαύρισαν τὰ μαραμμένα.

Καὶ ἀμέσως ἐβάλθη νὰ ξεσκονίσῃ τὸ μαῦρο βελουδένιο χρυσοκέντητο πεσελί, νὰ τρίψῃ τὲς ἀσημοχρυσωμένες φούμπιες, τὰ ἀσημένια σκουλαρίκια, τὸν χρυσοῦν λαιμόν, τὲς χρυσὲς περόνες τῆς κεφαλῆς καὶ τὰ δακτυλίδια. Καὶ ἐν ᾧ ἔκαμνε αὐτὴν τὴν ἐργασίαν, αἰσθάνετο ὅτι ἐπιάνετο ἡ καρδιά της.

— Παναγία μου, ἔλεγε μέσα της, κάμε νὰ ἔχῃ καλὸ τέλος τούτη μου ἡ χαρά· δὲν ἐπερίμενα τόσην καλωσύνην ἀπὸ τὸν ἄνδρα μου· θὰ τὸν ὠδήγησῃ ἴσως ὁ καλὸς μου πνευματικός· καὶ ὅμως ἐγὼ ποτέ μου δὲν ἄνοιξι τὸ στόμα νὰ παραπονεθῶ γιὰ τὲς κακοτροπίες τοῦ συντρόφου μου· γνωρίζω πόσες φροντίδες, πόσα βάσανα ἔχουν αὐτοὶ οἱ δύστυχοι ἄνδρες· εἶναι ἀναγκασμένοι εἰς τὴν ἀνέσοδη νὰ χρεωθοῦν γιὰ τὸ θεόψωμο, καὶ συμβαίνει πολλὰς φορὲς, γιὰ τὲς ἁμαρτίες μας, εἴτε ἡ ὕστρια νὰ χαλάσῃ τὸν καρπὸν, εἴτε τὸ κρῦο ἀπριλιάτικα νὰ κάψῃ τὰ σταφύλια μὲς τὸ ἀνθισμά τους· καὶ τότε ὁ τοκογλύφτης τοὺς φοβερίζει μὲ φυλάκισιν γιὰ νὰ τοὺς βιάσῃ νὰ τοῦ γράψουν τὸ ἓνα δέκα, εἴκοσι, πενήντα—ὦ! οἱ μαῦρες ψυχές, διάδικον νὰ ἔχουν τὸν Θεὸν—καὶ ὕστερον οἱ ἄνδρες νὰ γριεύουν, μᾶς μαλόνουν ἄδικα γιὰ τὸ παραμικρὸ ἔ! ἢ φτώχεια γεννᾷ τὴ γρίνια. Πόσες φορὲς αὐτὰ τὰ χρυσάφια, αὐτὸ τὸ πεσελί μου, τούτη ἡ καυμένη προῖκα, ἐχρησίμευσε γιὰ νὰ σηκώσωμε ἀπὸ τὸ Κατάστημα καμιὰ πενηνταριά δραχμὲς, διὰ νὰ μὴ σαπῇ ὁ ἄνδρας μου εἰς τὴν φυλακὴν. Ἄ! νὰ περάσουν γρήγορα αὐτὲς οἱ σαράντα ἡμέρες, νὰ γυρίσῃ τὸ παιδάκι μου νὰ μᾶς βοηθήσῃ.

Ἡ καυμένη της προῖκα! Ὅποιος δὲν γνωρίζει τὴν ἐξοχὴν τῆς Κερκύρας θὰ παραξενευθῇ ν' ἀκούσῃ ὅτι οἱ γυναῖκες συνήθως φέρνουν μόνην τους προῖκα καμιὰ διακοσαριά δραχμὲς χρυσάφια καὶ κάποτε δύο ἢ τρία ἐλαιόδενδρα ἢ ἓνα δυὸ τσαπιῶν ἀμπέλι, εἰσόδημα δέκα δραχμῶν τὸν χρόνον, ἀλλὰ ἡ θαυμαστὴ

χωριανή φέρνει με τὸ σῶμά της τὸ εὔρωστο καὶ με τὴν εὐγενικὴν ψυχὴν της θησαυρὸν ἀτίμητον εἰς τὴν οἰκογένειαν ὅπου ἔρχεται νύφη καὶ ἀγογγύστως ἐργάζεται καὶ κοπιάζει καὶ ὅταν συμβαίῃ νὰ χηρεύσῃ με ἀνήλικα παιδιά, τότε με τὸ προνοητικὸ της πνεῦμα, με ὑπεράνθρωπον ἀγῶνα κυβερνᾷ τὴν οἰκογένειαν, καὶ ἄπειρα ἔχομεν παραδείγματα, ὅπου γυναῖκα χήρα ἀνάστησε σπίτι ξεπαιτωμένο.

* *
*

Ἐπέρασε τὸ Νιοβδόμαδο ἡσυχὰ κ' ἐξημέρωσε ἡ Δευτέρα. Ὁ Πέτρος ἀναχώρησε γιὰ τὴν πόλιν νὰ φέρῃ τροφίμα γιὰ τοὺς ἐργάτες εἰς τὸ σκάψιμο τῶν ἀμπέλων· οἱ πολλὲς καὶ οἱ συχνὲς βροχὲς τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς καὶ κατόπιν οἱ ἐορτάσιμες ἡμέρες εἶχαν ἐμποδίσει αὐτὴν τὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία γίνεται τακτικῶς τὸν Φεβρουάριον καὶ τὸν Μάρτιον.

Τὸ μεσημέρι ἡ Ἐλένη ἤλθε νὰ εὔρῃ τὴν μητέρα της.

— Μάννα, τῆς εἶπε, νὰ λυτρώσῃς τὸ σπίτι μου· τὸ παιδί μου ἐξημέρωσε χειρότερα, ὅλο τὸ κορμάκι του εἶναι φωτιά, παραλογάει· ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ ἰατρὸν καὶ φάρμακα.

— Τί νὰ σοῦ κάμω, παιδί μου· τὸ γνωρίζεις πῶς περνᾶμε· ὁ καρπὸς ἐσώθηκε· ἂν μᾶς ἔμειναν ὀλίγα λεπτά, αὐτὰ μᾶς χρειάζονται νὰ πλερώσωμε· ἐργάτες γιὰ τ' ἀμπέλια· μᾶς λείπει τὸ μόνκριβό μας παλληκάρι, καὶ ὁ Πέτρος δὲν προφθάνει νὰ τὰ σκάψῃ μόνος του, ἂν καὶ τὸν βοηθῶ κ' ἐγώ· ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου τὰ παιδιά μας πηγαίνουν στρατιῶτες, πιάνομε κ' ἐμεῖς αἱ γυναῖκες τὸ τσαπί.

— Μάννα, σπλαχνίσου μας· δὲν ἔχομε πεντάρια καὶ μᾶς χρειάζονται αὔριο ἀμέσως δεκαπέντε δραχμὲς γιὰ τὸν ἰατρὸν καὶ δέκα γιὰ τὸ ἀμάξι, χωρὶς τὰ φάρμακα καὶ ὅ τι ἄλλο διορίσῃ.

— Καὶ ποῦ νὰ τὰ εὔρω, παιδί μου; Ὁ πατέρας σου, εἰς τούτην τὴν ἐσοδείαν, ἐξ ἀφορμῆς ὅπου ἦταν ὀλίγη καρποφορία δὲν μοῦ ἄφησε τὰ ὑστερομαζώματα, καθὼς ἦταν ἡ παλαιὰ συνήθεια νὰ τ' ἀφίνουν τῶν γυναικῶν γιὰ νὰ ἔχουν καὶ αὐτὲς ὀλίγα λεπτά εἰς τὴν κασέλα τους.

— Ἀμμὴ σοῦ ἔφερε ἐφέτος τὰ χρυσάφια σου· κάμε τὸ καλὸ νὰ μοῦ τὰ δώσῃς γιὰ κανένα μῆνα νὰ τὰ βάλω μ' ἐκεῖνα τὰ ὀλίγα τὰ δικά μου εἰς τὸ Κατάστημα, νὰ οἰκονομήσωμε αὐτὲς τὲς

δραχμές· ἕως τὴν Ἀνάληψιν δὲν θὰ ἔχῃς ἀνάγκην νὰ τὰ φορέσῃς· μάννα, κάμε το, ἂν μ' ἀγαπᾷς.

— Δὲν τὸ ἔλεγα ἢ δύστυχη ὅτι αὐτὰ τὰ χρυσάφια θὰ μοῦ γίνουν φαρμάκι ; Εἶσαι βέβαιη, Ἐλένη μου, ὅτι ἕως τὴν Ἀνάληψιν θὰ τὰ ξαγοράσῃς ;

— Βεβαιότατη· θὰ πουλήσῃ τὸ δαμάλι ὁποῦ ἔχει μισιακό· θὰ πουληθῇ ἴσια ἴσια τὲς παραμονὲς τῆς Ἀναλήψεως.

— Θὰ εἶναι ἐδῶ ὁ Ἀντωνάκης μου, εἶπε μέσα τῆς ἡ Μαρία, καὶ τότε, ὅτι καὶ ἂν τύχῃ, ὅλα διορθώνονται. Καὶ πῶς νὰ μὴν τὴν σπλαχνησθῶ, εἶναι ἀκόμη ἀδύνατη ἀπὸ τὴν ὑστερή τῆς ἀρρώστια, καὶ μὴ μοῦ πάθῃ.

— Κάμε το, μητέρα, νὰ χαρῆς τὸν Ἀντώνη μας· θὰ γυρίσῃ γλήγορα ὡς ἀκούω.

— Ναί· θὰ εἶναι ἐδῶ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς.

Ἐσηκώθη καὶ ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν κασέλα τὰ χρυσάφια.

— Πάρε τα, παιδί μου, καὶ βάλε εἰς ὄρκον τὸν ἄνδρα σου νὰ μὴ μὲ ὁμολογήσῃ· ἂν τὸ μάθῃ ὁ πατέρας σου, ἐχάθηκα.

* *
*

Ἐπιμένα ζῶν δυστυχισμένην ὁποῦ περῶμε ἐδῶ εἰς τὸ χωριό ! ἔλεγε μόνη τῆς ἡ Μαρία, νὰ μὴν εὐρίσκειται ἰατρός νὰ ἔλθῃ νὰ καθίσῃ ἐδῶ νὰ κἀνῃ χριστιανικὰ τὴν ἐπιστήμην του· ἀμμή νὰ εἶμαστε ἀναγκασμένοι, ὅταν ἀρρωστήσῃ κανένα παιδί μας, ἢ νὰ τὸ φέρνωμε εἰς τὴν ἀγκαλιά μας εἰς τὴν Πόλιν, θερμασμένο, τρεῖς ὥρες δρόμον, μὲ τὸ ἡλιοπύρι, γιὰ νὰ τὸ ἰδῇ μίαν μόνην φορὰν ὁ ἰατρός, ἢ νὰ ἐξοδεύωμε φοῦκτες φράγκα γιὰ νὰ τὸν φέρωμεν ἐδῶ, καὶ ἂν πουλῇ κανεὶς αὐτὸ τὸ εὐλογημένο κινίνο, νὰ τὸ πλερόνωμεν ὡσὰν χρυσόχωμα. Ἔτσι ἐχάθη τὸ σπῖτι τοῦ πατρός μου· ἀπὸ ἀρρώστιας ἐξεγίνηκε· γιὰ νὰ κοιτάξῃ τὸ μονάκριβό του ἀρσενικό—ἐνδεκα μῆνες ἀρρώστια—ἐπούλησε ὅτι καὶ ἂν εἶχε, καὶ τὸ ἐχάσαμε γιὰτὶ δὲν ἔφερε τὸν ἰατρὸν ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Ἀπὸ τοῦτο ἐξέπεσε τὸ σπῖτι μας· προῖκα δὲν εἶχε νὰ μοῦ δώσῃ ὁ πατέρας μου παρὰ αὐτὰ τὰ εὐλογημένα στολίδια τῆς μητρὸς μου· καὶ ὅμως μ' ἐπῆρε τοῦτος ὁ χριστιανός, καλός, ἀμμή, ὁ Θεὸς φυλάξῃ, ἂν τοῦ ἔλθῃ τὸ νευρικό· σ' ὄλλιον καιρὸν ἔθαψα τὸν καλόν μου πατέρα καὶ ἡ χήρα ἢ μάννα μου ἔμεινε κορμός· καὶ Θεὸς τὸ ἡξεύρει τί γεράματα περῶ εἰς τὸ ἐρμόσπιτό της

᾽Ωϊμένα, δὲν ἤξεύρω γιατί σήμερα ὅλα τὰ παλαιά μου δυστυχήματα μοῦ ξαναφανερόνονται εἰς τὸ πνεῦμα, ὡς νὰ ἦσαν χθεσινά. Ἐπέρασα τόσφ ἤσυχα αὐτὲς τὲς ἅγιες ἡμέρες, καὶ τώρα μοῦ ἀρρώστησε αὐτὸ τὸ μικρό μου ἐγγόνι· δὲν μ' ἀρέσει αὐτὴ ἡ ἀρρώστια· καὶ πῶς νὰ μὴ δώσω τῆς Ἐλένης τὰ χρυσάφια ;

Μὲ αὐτοὺς τοὺς συλλογισμοὺς ἀνέβη εἰς τὴν σιμοτινὴν ράχην νὰ μᾶση ἀγριολάχανα γιὰ τὸ δεῖπνον, καὶ ἀφοῦ τὰ ἔβαλε νὰ βράσουν, ἔπεσε γονατιστὴ εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ὅπου εἶχε ἐπάνω εἰς τὸ προσκέφαλον τῆς νυμφικῆς της κλίνης.

— Παναγία μου, εἶπε δακρῦζοντας, τί εἶναι αὐτὸ ποῦ αἰσθάνομαι μέσα μου ; βοήθησέ με, μὴ πεθάνω πρὶν ἰδῶ τὸ παιδί μου.

* *
*

Ἦταν δύο ὄρες νύκτα καὶ ἄρχισε ἡ Μαρία ν' ἀνησυχῆ.

— Ἄν ἔχη ἄλλα κακά, ὅμως δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποῦ χάνονται εἰς τὴν χώραν μέσα εἰς τὰ καπηλειὰ ἢ χασομεροῦν εἰς τὸν δρόμον μέσα εἰς τ' ἀργαστήρια.

Καὶ ἔστρεκε ἀκίνητη χωρὶς νὰ βγάλῃ ἄχνα, καὶ ἐφαντάζετο ν' ἀκούσῃ τὰ πέταλα, καθὼς τ' ἄκουε πάντοτε κάμποσα λεπτὰ πρὶν φθάσῃ, ὅπως τὸ ἄλογο ἐτετραπόδιζε εἰς τὸ λιθόστρωτο μονοπάτι.

— « Ἦλθεν, ἐφώνασε· εἶναι τὸ πάτημά του· πῶς, ἔρχεται μὲ τὰ πόδια ; » καὶ μὲ αὐτὸ ἐπετάχθη εἰς τὸ μονοπάτι καὶ σ' ὀλίγα λεπτὰ τῆς ἐφανερῶθη ὁ ἄνδρας της.

— Καλησπέρα, τῆς εἶπε μουγκόφωνα.

— Καλῶς ὄρισες· τί ἐγένηκε τὸ ἄλογό μας ; τοῦ ἔχω ἔτοιμον τὸν σανό.

— Τὸ ἄλογό μας ξεσυκτάει ἄλλοῦ· ἄφησέ με ἤσυχον νὰ ξανασάνω· ὁ Θεὸς θέλει νὰ μᾶς παιδεύσῃ· ἐλάβαμε γράμματα ἀπὸ τὸν Ἄντωνάκη μας.

Ἡ Μαρία ἐρρίγωσε.

— Τί γράφει ;

— Ἐγύρισα βιαστικὰ καὶ δὲν ἐπρόφθασα νὰ εὔρω κανέναν φίλον νὰ μοῦ τὸ διαβάσῃ· πάρε το νὰ σοῦ τὸ διαβάσῃ ὁ πνευματικός μας.

Ἡ Μαρία ἐπῆρε τὸ γράμμα καὶ τῆς ἔτρεμαν τὰ γόνατα, τὸ ἔβαλεν εἰς τὸν κόρπον της καὶ ἐβγῆκε.

Ν. Κοντοπούλου—Νεοελληνικὰ Ἀναγν. Δ' τάξεως Γυμνασίου 4

— Τί νά γίνω ὁ δύστυχος ; ἔλεγε μόνος του· εἶμαι πάλι ἀναγκασμένος νά τῆς τὰ πάρω· τὸ γνωρίζω ὅτι δὲν θὰ μοῦ κάμη τὴν παραμικρὴν δυσκολία, ἅμα γνωρίση τί περιστατικὸ μοῦ ἔτυχε ἀλλὰ τὸ ἔχω σ' ἐντροπὴν ὕστερ' ἀπ' ὀλίγες ἡμέρες.

Εὔρησε ἡ Μαρία τὸν πνευματικὸν τῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπου, κατὰ τὸ σύστημά του, ἀνεγίνωσκε πρὶν πάη νά πλαγιάσῃ τὲς ἐσπερινές του εὐχές. Εἰς ὄλον τὸν ναὸν τὸ τέμπλο μοναχὰ μὲ τὰ δεσποτικὰ εἰκονίσματα καὶ τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους ἐφωτίζετο ὀλίγο ἀπὸ τὸ καντήλι ἔμπροσθεν εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καὶ ἀπὸ ἓνα κερὶ στηλωμένο εἰς τὸ ἀναλόγι· αὐτοῦ ὁ ἀσπρομάλλης ἐφημέριος, χωρὶς τὸ καμυλαύκι, ἐπροσεύχετο μὲ ταπεινὴν φωνήν, μὲ καθαρὴν προφορὰν, γεμάτην χριστιανικὴν κατάνυξιν. Ἡ Μαρία ἐμπῆκεν εἰς τὸν νάρθηκα, ἐστάθη εἰς τὴν θύραν, καὶ μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο ἔλεγε μέσα τῆς τὰ πατερημά τῆς· ὅταν ὁ Παπᾶς ἔκλεισε τὸ εὐχολόγι, ἐπλησίασε καὶ τοῦ ἐφίλησε τὸ χερί.

— Γιὰ καλὸ, Μαρία, τέτοια ὦρα ;

— Δέσποτά μου, συγχώρησέ με· κάμε τὸ καλὸ νά μεῦ διαβάσῃς τοῦτο τὸ γράμμα τοῦ Ἀντωνάκη μου.

— Ἄ ! τὸ καλὸ παιδί ! γρήγορα σώνεται ὁ καιρὸς του.

Ἡ Παπᾶς ἀνοίξε τὸ γράμμα.

«Καλέ μου πατέρα. Ἔλαβα τὸ γράμμα σου καὶ τὰ δεκαπέντε φράγκα· σᾶς εὐχαριστῶ· ἀλλὰ γιατί νά στερηθῆτε σεῖς οἱ καυμένοι γονεῖς μου ; ἐδῶ, χάρις εἰς τὸν Θεόν, δὲν μοῦ λείπει τίποτε· ὁ λοχαγὸς μου μὲ ἀγαπᾷ καὶ μ'ἐπῆρε καὶ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν του· ἀλλὰ τὸ βάρος τῆς ξενιτειᾶς τὸ αἰσθάνομαι περισσότερο αὐτῆς τῆς ἁγίας ἡμέρας· εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ὅπου δὲν εὐορίζω εἰς τὸ σπιτάκι μας. Ἀλλὰ καὶ σεῖς πρέπει νά ἔχετε ὑπομονήν· μάθετε ὅτι ἤλθε διαταγὴ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον νά μᾶς κρατήσουν καὶ ἄλλους τρεῖς μῆνες, ὥστε μόνον τὸν τρύγον θὰ μ'ἔχετε κοντὰ σας· γιὰ τοῦτο ἄργησα νά σᾶς γράψω, γιὰ νὰ μὴ σᾶς πικρᾶνω μίαν ὥραν πρωτύτερα. Πόσο θὰ βαρυφανῆ τῆς καυμένης μου μάννας ! Πατέρα μου, ἀν μὲ ἀγαπᾷς, μὴ τὴν λυπήσῃς, καθὼς συμβαίνει κάποτε νά θυμόνης. Σᾶς φιλῶ τὰ μάτια καὶ τὰ χέρια. Θὰ σᾶς γράφω ἀπὸ ἐκεῖ, ὅπου θὰ μετατεθῆ τὸ τάγμα, ἀπὸ τὰ σύνορα. Ὁ ἀγαπητὸς σου υἱός».

Ἄμα ἐτελείωσε ὁ Παπᾶς, ἡ Μαρία, ὅπου ἔκλειε ὅλην τὴν ὥραν, ἐρώτησε :

— Δέσποτά μου, τί εἶναι τὰ σύνορα ;

— Τὸ Βασίλειόν μας εἶναι τὸ περισσότερο μέρος ζωσμένο ἀπὸ θύλασσα, καὶ ἀπὸ τὴν στερεὰν γειτονεύει μόνον μὲ τὸ Βασίλειον τῶν Ἀπίστων· αὐτοῦ εἶναι τὰ σύνορα.

— Μήπως θὰ ἔχωμε πόλεμο ;

— Μὴ βάζης αὐτὸ στὸν νοῦν σου, Μαρία· καὶ ἂν ἠθέλαμε, καὶ ἂν ἠμπορούσαμε νὰ ἐλευθερώσωμε τοὺς ἀδελφούς μας, δὲν θὰ μᾶς ἄφιναν οἱ Κραταιοὶ τῆς Γῆς. Ἡούχασε· δὲν εἶναι κίνδυνος τώρα νὰ αἱματωθοῦμε.

— Αὔριο πρωτὶ θὰ ἔλθω, Παπᾶ μου, νὰ μ' ἐξομολογήσης.

— Ἀμαρτίες ποῦ θὰ ἔκαμες καημένη, ἀπὸ τὴν Μεγάλην Πέμπτην· λέγε τα μιὰ στιγμή τώρα.

— Εἶναι ἀργά, Δέσποτά μου, καὶ μὲ περιμένει ὁ Πέτρος· ἔρχομαι αὔριο.

— Αὔριο πηγαίνω εἰς τὴν πόλιν· μὲ προσκαλεῖ ὁ Δεσπότης γιὰ πνευματικὴν ὑπηρεσίαν· ἔλα τὸ βράδυ, εἰς αὐτὴν τὴν ὥραν, ἢ τὴν Τετράδη τὸ πρωτὶ.

Ἡ Μαρία τοῦ ἐφίλησε τὸ χέρι καὶ αὐτὸς τὴν εὐλόγησε, καὶ ἔν φ' ἐκείνη ἀναχωροῦσεν, ἔλεγε μόνος του :

« Ἁγία γυναῖκα ! δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ σὲ ἐξομολογήσω, ὅχι ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλός, ἀλλὰ οὔτε ὁ Πατριάρχης· θὰ τῆς φαίνεται πὼς ἔχει κανένα ἄχυρο ἐπάνω εἰς τὴν συνείδησίν της καὶ δὲν βλέπει τὴν ὥραν νὰ ξαλαφρωθῇ ἄλλοι, καὶ πόσοι ! ἔχουν δύο λίτρος βολίμ^ι καὶ δὲν τὸ αἰσθάνονται. ὦ Παντοδύναμε, ἂν ὅλοι εἶχαν τὴν καρδιά της, τοῦτος ὁ κόσμος θὰ ἦταν Παράδεισος. Φοβοῦμαι μὴ πάθῃ κάποτε αὐτὴ ἢ γυναῖκα ἀπὸ τὴν περισσὴν ἀγάπην της ».

* *
*

Ἡ Μαρία εἶπε τοῦ ἀνδρός της ὅτι περιεῖχε τὸ γράμμα.

— Ὑπομονή, Μαρία, καὶ γι' αὐτὸ καὶ γιὰ κάτι ἄλλο ποῦ θ' ἀκούσης τώρα. Μάθε ὅτι καθὼς ἔμπαινα εἰς τὴν πόλιν, ὁ κλητῆρας μοῦ ἔπιασε τὸ ἄλογο, καὶ ἠθελε νὰ μὲ φέρῃ εἰς τὴν φυλακὴν. Τοῦ χάρισα δέκα φράγκα γιὰ νὰ μοῦ ἀφήσῃ καιρὸν νὰ ἠμερώσω τὸν δανειστὴν μου· φαίνεται ὅτι τοῦτος ὁ ἀθεόφοβος ἔμαθε ὅτι ἐξαγόρασα τὰ χρυσάφια κ' ἐσυμπέρανε ἀπὸ αὐτὸ πὼς ἔχω ὁ δούτυχος νὰ τὸν ἀποπλερώσω καὶ δὲν θέλω. Ἐτοίμασέ τα λοιπόν, ὅτι αὔριο ἔνωρίς θὰ πάω νὰ τὰ ξαναβάλω σημάδι, νὰ δώσω τοῦ δανειστοῦ μου ὅσα ἐσυμφώνησα· διαφορετικὰ θὰ χάσωμε τὸ

ἄλογό μας, θὰ μὲ βάλουν εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ θὰ μείνουν χέρσα τ' ἀμπέλια.

“Ὁ τι αἰσθάνθη ἡ δυστυχισμένη γυναῖκα εἰς ἐκείνην τὴν στιγμήν δὲν λέγεται· καὶ πῶς νὰ περιγραρῇ ψυχικὴ κατάστασις, εἰς τὴν ὁποῖαν ὁ ἄνθρωπος, ἂν καὶ ἀθῶος, ἄγνός, δοκιμάζει πρῶτην φορὰν ὅλην τὴν ὀδύνην ἐνόχου συνειδήσεως; Ἡ Μαρία δὲν ἐπρόφθερε λέξιν, ἔπεσε χάμου καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ, καὶ τὰ δάκρυά της δὲν εἶχαν κρατημὸν.

— Μὰ τὴν ἀλήθειαν, καλὴ καὶ προκομμένη νοικοκυρά! ἐφώναξε ὁ ἄνδρας της, κύτταξέ την! κλαίει καὶ μύρεται ὡσὰν νυφοῦλα ὁποῦ θὰ τῆς πάρουν τὰ στολίδια της. Μάθε, κυρά μου, ὁπού, θέλης καὶ μὴ θέλης, αὔριο τ' ἀποταχῶν θὰ μοῦ δώρη; τὸ κλειδί τῆς κασέλας νὰ τὰ πάρω; ἐγὼ εἶμαι ὁ κύριος ἐδῶ.

— “Α! Πέτρος, σκληρὸς ὁποῦ εἶσαι, ἄδικος—νὰ ἤξευρες—αὔριο, αὔριο, τ' ἀποταχῶν.

“Ὁ Πέτρος τὴν ἄφησε αὐτοῦ σωριασμένην κατὰ γῆς, ἀναφετὸ τσιμπούκι του, ἐκάθισε εἰς τὸ προαύλι κ' ἔβριξε εἰς τὸν νοῦν του χίλιες ὑποψίες.

* *
*

Πνεῦμα ἀνθρώπινο δὲν θὰ ἦταν ἱκανὸ νὰ ξανοίξῃ, καὶ πολὺ ὀλιγώτερο νὰ ἐννοήσῃ τί συνέβαινε ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμήν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τῆς Μαρίας· χωρὶς νὰ ἤξεύρῃ ποῦ εὐρίσκεται, χωρὶς νὰ δύναται νὰ προσηλώσῃ τὸ πνεῦμά της εἰς τὰ ἐρχόμενα ἢ νὰ τὸ στρέψῃ εἰς τὰ περασμένα, ἐρρίχθη ὅπως ἦταν εἰς τὸ κρεββάτι, καὶ τὴν ἔπιασε λυγρὸ ὦς; νὰ ἐψυχομαχοῦσε, ἀλλὰ τὸ ἔπνιγε μὲ τὸ προσκέφαλο μὴ τὴν ἀκούσῃ ὁ ἄνδρας της καὶ τὴν ἀνασχυντήσῃ πάλιν. Ὑστερ ἀπὸ κάμποσιν ὥραν, λάλημα πεταινοῦ, ἀποκορώθη καὶ ἐπέρασε ἀμέσως εἰς τὸν μυστηριώδη κόσμον τῆς φαντασίας· ἡ Μαρία ἔβλεπε συχνὰ ὀνειράτα, πάντοτε φειδῶ καὶ ξάστερα, καὶ πολλὰς φορὰς ξυπνῶντας ἔλεγε ὅτι δὲν ἐγνώρισεν ὥραν καλὴν παρὰ μέσα εἰς τὸν ὕπνον της. Θλυμασία οἰκονομίας τῆς φύσεως, εὐλογημένο δῶρον τῆς θείας εὐσπλαγχνίας!

* *
*

Εὐρίσκετο εἰς ἓνα μέρος γνωστὸ της καὶ ἀγαπημένον ἀπὸ τὰ μικρὰ της χρόνια· πλαγιά μεγάλη ἐγλυκοκατέβαιναν ἀπὸ τὴν κο-

φωφὴν τοῦ βουνοῦ ἕως εἰς τὸν ἄμμον, εἰς τὸ ἀκρογιάλι, τὸ ἐπάνω
της μέρος ἕως εἰς τὴν μέσην μὲ μεγαλόδενδρον φουντωτὸν ἐλαι-
ῶνα, καὶ ἀπὸ τὴν ζώνην ἕως κάτω ἀμπελόφυτο πλάγι· ἀντίκρυ
θάλασσα ἀπέραντη σμίγει μόνον μὲ τὸν οὐρανόν· οἱ χωρικοὶ τὴν
ὄνομαζουσι ἀγριοπέλαγο, ὅτι αὐτὴ τὲς περισσότερες φορὲς εἶναι
ἀφρισμένη καὶ φαίνεται πῶς τελείως ἀπομονώνει τὴν νησον μας
ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμον, ἐν ᾧ ἡ ἄλλη θάλασσα, ὁ κόλπος, ὁποῦ βρέ-
χει τὸ ἀνατολικὸ πλευρὸ τῆς νήσου καὶ τὴν ἀντίκρυ ἤπειρον,
ὁμοιάζει τὲς περισσότερες φορὲς ἤσυχη λίμνη.

Ἡ τοποθεσία εἶναι μαγευτικὴ—ἐκεῖ ἀπὸ ἓνα μέρος ἡ βαθειὰ
πρασινάδα τῶν ἐλαιοδένδρων καὶ ἡ τρυφερώτερη τῶν ἀμπέλων,
καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ καταγάλαξη ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης—ἀλλὰ
γιὰ τὴν Μαρίαν πρὸ πάντων ἡ οἰκουμένη δὲν εἶχε τόπον νὰ τὴν
εὐχαριστήσῃ περισσότερο· ἐκεῖνη ἡ πλάσις, μὲ ὄλην της τὴν φυ-
σιογνωμίαν, εἰς τὴν στερεὰν καὶ εἰς τὸ πέλαγο, ἔκαναν μέσα εἰς
τὴν ψυχὴν της ἓνα μὲ τὰ ἀρρώτερα καὶ φαιδρότερα αἰσθήματα
τῆς παιδικῆς καὶ νεανικῆς ἡλικίας της· καθὼς συμβαίνει ὅταν παί-
ζεται μουσικὴ ὁποῦ πρωτακούσαμεν εἰς τὴν νεότητά μας· ὁ ἦχος
της μᾶς συγκινεῖ, μᾶς μαγεύει, καὶ ἀποροῦμεν πῶς ἐκεῖνος ὁ
ρυθμὸς δὲν προξενεῖ εἰς τοὺς νέους ὅ τι ἔμελλε αἰσθανόμεθα—
διότι ἐκεῖνη ἡ μουσικὴ, ἂν καὶ ἀκούωνται ἄλλες μελωδικώτερες,
ἔγινεν ἀπὸ πολὺν καιρὸν μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μας, εἶναι ὁ μακρι-
νός, γλυκὸς ἅμα καὶ λυπητερός ἀντίλαλος τῶν εὐτυχισμένων ἡμε-
ρῶν μας· παρομοίαν μουσικὴν ἔχει μία γνωστὴ μας φυσικὴ το-
ποθεσία· ἓνας ξερὸς βράχος, ὁποῦ ἐφύτρωσε κ' ἐμεγάλωσε μονα-
χικὸ κυπαρίσσι, ἔχει τὴν ἀγάπην μας ὅσον δὲν τὴν ἔχει κάθε
ἄλλο ὠραιότερο θέαμα· φαίνεται ὅτι ἐκεῖνοι οἱ χαρακτῆρες φυ-
λάγουσι, μέσα εἰς τὴν φαντασίαν καὶ εἰς τὴν καρδίαν μας, τὴν
ποθητὴν ἀληθινοῦ εἰκόνα τῆς ζωῆς μας, ὅπως ἦταν, πρὶν
τὰ πάθη καὶ τὰ παθήματα τῆς ἀφαιρέσουσι τὴν φυσικὴν ἀθφ-
ρότητα καὶ τὴν γαλήνην.

* *

Αὐτοῦ ἀκολουθοῦσε μικροῦλα, πέντε ἢ ἕξι χρόνον κόρη, τοὺς
γονεῖς της, εἰς ὅλους τοὺς μῆνες, διότι δὲν εἶναι μῆνας ὁποῦ ὁ
καλὸς γεωργὸς νὰ μὴν εὖρη νὰ κάμῃ ἐργασίαν εἰς τὸ ἀμπέλι καὶ
εἰς τὸν ἐλαιῶνα, καὶ ἐκεῖνο τὸ κτῆμα ἦταν ἀληθινὸ περιβόλι.

Τοιουτοτρόπως ἡ φανταστικὴ καὶ μεγαλοπρεπὴς ἐκείνη πλαγιά με κάθε φυτὸν, με κάθε δένδρο ἡμερο ἢ ἄγριο, με κάθε χειρόκτιστην λιθιά ἢ ριζόπειτραν, με κάθε δέμα, με κάθε φρούδι, με κάθε μονοπάτι, με κάθε παρακλάδι, με κάθε στένωμα, εἶχε μείνει βαθειὰ χαραγμένη εἰς τὸ νεανικὸ τῆς πνεῦμα, ὥστε ἂν ἦταν ζωγράφος θὰ ἠμποροῦσε νὰ μορφώσῃ ἀπὸ ἐκείνην τὴν θέσιν πολλὰς καὶ ὠραιότατες εἰκόνες νὰ μὴ παραλλάξουν παντάπασιν ἀπὸ τὸ φυσικὸ τους. Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖνο τὸ πέλαγο εἶχεν ἀνοίξει τὸν νοῦν τῆς, εἶχε φτερώσει τὴν φαντασίαν τῆς, καθὼς εἰς ὅλες τὰς ἐποχὰς τοῦ χρόνου καὶ εἰς ὅλες τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας. ἐν ᾧ ἐδιάβαινε, ἀπὸ ψηλὰ τὸ ἐθεωροῦσε, πότε θεωρούμενο καὶ μελανό, πότε ἡμερο καὶ ἀσπρογάλαζο, καὶ κάποτε, εἰς τὸ βασίλειμα, σύννεφα νὰ καθίζουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ μέσα εἰς αὐτὰ νὰ ἀνοίγωνται σκοτεινὰ λαγκαθία καὶ χρυσοῖ ποταμοὶ νὰ χάνωνται εἰς τὰ βάθη. Ἰδοὺ πῶς ἀδελφώθη, ἡ τρυφερὴ ψυχὴ τῆς μ' ἐκεῖνο τὸ μέρος, καὶ τὴν βαθεῖαν ἐκείνην συμπάθειαν ἤλθεν, εἰς τὴν νεανικὴν τῆς ἡλικίαν, νὰ στερεώσῃ καὶ νὰ κλείσῃ διὰ πάντοτε εἰς τὴν καρδίαν τῆς ὁ πόνος· πόσο ἔκλαιεν ὅταν ὁ πατέρας τῆς ἀναγκάσθῃ νὰ πουλήσῃ ἐκεῖνο τὸ περὶήφανο κτήμα, ὅπου ἀρκοῦσε νὰ ζωοθρέψῃ τὴν οἰκογένειάν του, καὶ ὅπου εἶχε προσδιορίσει πατόκορφα μίαν μικρὴν λουρίδα προῖκα τῆς ἀγαπητῆς του Μαρίας!

* *

Εἰς ἐκεῖνο τὸ ἀμπέλι εὐρίσκετο, εἰς τ' ὄνειρό τῆς, τώρα πρώτη φορά, ἀφ' οὔ δὲν εἶχε πατήσει αὐτοῦ εἴκοσι χρόνια. Εἶχε φθάσει ἐκεῖ με τοὺς γονεῖς τῆς καὶ με μισθωμένες τρυγητρες, τὴν ὥραν ὅπου ὁ ἥλιος, ὡς ἐσηκόνετο ὀπισθεν, ἀπὸ τὸ βουνό, μόλις ἔχρυσονε τὰς ἄκρας τῶν ἐλαιοδένδρων, ἐν ᾧ ὅλ' ἡ πλαγιά ἔμενεν ἀκόμη ἰσκιωμένη καὶ ἡ ἀντίκρου θάλασσα ἐλακτύριζε πέρα-πέρα ἀπὸ τὰς ἀργυρὰς προωινὰς ἀκτῖνες. Ἐστάθησαν ὅσο νὰ πέσῃ ἡ δροσιά τῆς νυκτός, γιὰ νὰ κόψουν στεγνὰ τὰ σταφύλια· ἔπειτα ἄρχισεν ὁ τρύγος καὶ σ' ὀλίγην ὥραν, διότι κάθε κλῆμα τὰ εἶχε πλάτῃ, αὐτὴ με τὴν σύντροφόν τῆς ἐγέμισε δύο τετρικά, ἡ μητέρα τῆς τὰς ἐβόηθησε καὶ τὰ ἐφόρτωσαν εἰς τὸ κεφάλι τους, καὶ δύο μικρὰς τρυγητρες ἐπῆραν καὶ αὐτὰς δύο κάνιστρα γιὰ νὰ γίνῃ σωστὸ τὸ φόρτωμα. Ἐπειτα, ἐκίνησαν καὶ οἱ τέσσαρες, ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, τὸ ἀμπέλι ἀμπέλι, καὶ ὕστερ' αὐτ' ὀλίγο διάστη-

μι ἐδιάβηκαν, πάντοτε ἀλύγιστες καὶ ἀτάραχες, τὸ στένωμα, ὅσο μιν διασκελιὰ μόνον πλίτος, καὶ μάρκος τριάντα βήματα, ὅπου δεξιὰ ἔχει κρεμαστοὺς βρῖχους, καὶ ἀριστερὰ τρομάζει ὁ ἄνθρωπος νὰ βλέπη, ἀπὸ ἐκατὸ μέτρα ὕψος, τὰ κοντροῦκια καὶ παρακάτω τὰ φύκια, ὅπου ξερνᾷ ἀκατάπαυτα τὸ ἀγριοπέλαγο· τὸ τρομικτικὸ ἐκεῖνο πέραμι ὀνομάζεται *κακὴ σκάλα*. Ἐκεῖ ποὺ ἔπυε τὸ στενὸ μονοπάτι εὗρηκαν τὸν ἀγωγιάτην, ὅπου μόλις εἶχε φθάσει· ἐφορώθη τὸ ἄλογο, καὶ ὁ ἀγωγιάτης, ἐν ᾧ ἀναχωροῦσε «Κοπέλλες, τοὺς εἶπε, μὴν ὀκνηρεύεσθε, νὰ εὗρω ὅταν γυρίσω ἔτοιμα τερτικά· τὸ ἄλογό μου εἶναι παλληκᾶρι».

«Ἄς καθίσωμε ἐδῶ, Αὐγερινή, εἶπεν ἡ Μαρία, νὰ ξανασάναμε ὀλίγο· τὰ σταφύλια τὰ εὐλόγησε ὁ Θεὸς ἐφέτος, καὶ δὲν ἀρογοῦμε νὰ τὰ πιστρεύωμε».

Κ' ἐκάθισεν ἐπάνω εἰς ἕναν ὄχθον, ἡ Αὐγερινὴ ὀλίγο παραπάνω· τὰ κορίτσια ἔτρεχαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ κ' ἐπαιγνίδιζαν τριγύρω.

«Πόσο μοῦ ἀρέσει, Αὐγερινή μου, τούτη ἡ θάλασσα! Δέγουν πὼς εἰς τὸ ἄλλο μέρος ἡ ἄλλη θάλασσα εἶναι σκεπασμένη μὲ καρῖβια μικρὰ μεγάλα· ἐδῶ σπάνιες φορὲς διαβαίνει κανένα βαπόρι πολὺ μακρὰ, πέρα πέρα, ὡσὰν ἴσκιος· καλλίτερα εὐχαριστοῦμαι εἰς τὸ πέλαγο τοῦτο· ἐδῶ δὲν φαίνονται παρὰ βάρκες μὲ τὰ πανάκια τους, δελφίνια ὅπου κοπαδιαστά παίζουσι, καὶ θαλασσοπούλια Ὡ! ἰδές, Αὐγερινή, πόσοι γλάροι στριφογυρίζουσι ἐπάνω εἰς τὸ νερό· δείχνει ὅτι θ' ἀλλάξῃ ὁ καιρὸς. Τί λὲς εἰς τοῦτο;»

Ἀκούσθη ἕνα χασκόγελο, ἡ Μαρία ἐγύρισε καὶ δὲν εἶδε οὔτε τὴν Αὐγερινὴν οὔτε τὰ κορίτσια, καὶ ἐπάγωσεν ὅλη καὶ ἄκουσε τὴν καρδίαν της ὅπου βροντοκοποῦσε· ἔστρεψε πάλι τὰ μάτια πρὸς τὴν θάλασσαν· αὐτοῦ, ὅχι μακρὰν ἀπὸ τὸ ἀκρογιάλι, σηκώνεται βράχος ὑψηλός, ὅπου τὸν λέγουσι ὁ ρ θ ο λ ἰ θ ι· ἐπάνω εἰς τὸν θεόκτιστον ἐκεῖνον πύργον ἦταν ὀρθὴ στηλωμένη ἡ Αὐγερινὴ μὲ τὰ μαλλιά ἀπλωμένα εἰς τὰς πλάτες· μὲ τὸ ἕνα χέρι ἐκρατοῦσε τ' ἀσημοχρῶσαφα τῆς Μαρίας, ὅπου ἀστραφταν εἰς τὸν ἥλιον, καὶ μὲ τὸ ἄλλο τῆς ἔγνευε, ὡσὰν νὰ τῆς ἔλεγε·

«Κατέβα ἐδῶ κάτω νὰ τὰ πάρῃς, εἰδεμὴ τὰ ρίχνω εἰς τὴν θάλασσαν».

Ὅπως ἡ Μαρία ἐπειτάχθη νὰ ριχθῇ ἀπὸ τὸ φρούδι τοῦ βουνοῦ εἰς τὴν ἄμμον νὰ πάρῃ νὰ πάρῃ τὰ χρυσάφια της, ἐκόπη τὸ ὄνειρό της, ἐξύπνησε καὶ ἐν ᾧ ἀγκομαχοῦσε κ' ἔκλαιε, ἄκουσε τὴν φωνὴν τοῦ ἀνδρός της·

— Παῦσε τώρα, σήκω συγύρισε τὰ χρυσάφια καὶ τὸ πεσελί, νὰ φύγω.

* *
*

Ἔπεσαν ἡ δύστυχη Μαρία γονατιστὴ ἔμπροσθέν του καὶ μὲ κομμένην μιλιὰ τοῦ ὠμολόγησεν ὃ τι ἔκαμε.

— Σοῦ ἔπταισα πολὺ, ἀφέντη· σοῦ ἔπταισα πολὺ, ἀλλὰ στοχάσου, ἀφέντη, πὼς αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη καὶ ὕστερη φορὰ ποὺ σοῦ πταίω· μὴ μὲ σκοτώσης καὶ κολαστῆς καὶ σύ· ἄδικα θὰ εἶχες τὴν ἁμαρτίαν· τούτη εἶναι ἡ ὕστερη ἡμέρα τῆς ζωῆς μου.

— Μ' ἐπῆρες, μωρὴ, στὸν λαιμόν σου· σ' ἀφίνω εἰς τὴν ὄρ-
γὴν τοῦ Θεοῦ· καὶ μὲ τοῦτο κατέβη τὸ μονοπάτι.

* *
*

Ἡ ὄρφανὴ Μαρία ἔμεινεν αὐτοῦ λιποθυμισμένη, ἀνάισθητη ὅταν συνῆλθεν, ὃ ἥλιος εἶχε μεσουρανήσει. Ἐσηκώθη, ἄλλαξεν ὄλη, ἔβαλεν εἰς τὸν κόρφον τῆς τὸ γραμμα τοῦ παιδιοῦ τῆς, ἔπεσ' ἐπίστομα ἔμπροσθεν εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, κ' εἶπε μέσα τῆς·
«Καὶ αὐτὸ ἠθέλησε ὁ Θεός, νὰ μοῦ λείπη σήμερα ὁ ἅγιος ἄνθρωπος».

Καὶ ἀφ' οὗ εἶπε τὰ πατερημά της, ἐπῆρε τ' ἀκρινὸ μονοπάτι τοῦ χωριοῦ καὶ σ' ὀλίγα λεπτὰ ἔφθασεν εἰς τὸ σπίτι τῆς μητρὸς τῆς. Ἡ γραῖα ἦταν καθισμένη εἰς τὸ κατώφλι καὶ εἰς τὰ πόδια τῆς ἡ ἐγγονὴ τῆς, κόρη τῆς Ἑλένης. Ἄμα τὴν εἶδε ποὺ ἀνέβαινε τῆς εἶπε·

— Τί σοῦ ἐστάθηκε, Μαρία! τὰ συνηθισμένα σας· θὰ σ' ἐβάρησε ὁ Πέτρος.

— Μαννοῦλά μου, ἦλθα νὰ πεθάνω κοντὰ σου. Καὶ τῆς διηγήθη τὸ δυστύχημά της.

— Κακὰ ἔκαμες, Μαρία· εἰς τὸν καιρόν μας οἱ γυναῖκες δὲν ἔκαναν τὸ παραμικρὸ χωρὶς τὸ θέλημα τοῦ ἀνδρός· τώρα ἐκάκωσαν καὶ τὰ θηλυκά.

— Ὅχι, μάννα. Ὁ τι ἔκαμα δὲν τὸ ἔκαμα γιὰ νὰ ἀδικήσω τὸν ἄνδρα μου· μάρτυς μου ὁ Θεός· σπλαγχνίσου κάνε σύ—δὲν μὲ βαστᾷ ἡ καρδιά νὰ γυρίσω σπίτι μου.

— Αὐτὸ εἶναι ἀκόμη χειρότερο, νὰ φύγης ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ ἀνδρός σου· ὁ κόσμος θὰ εἰπῇ πὼς ἔπραξες ἄτιμα πράγματα.

— Μητέρα, θὰ πάω νὰ πνιγῶ.

— Σῦρε, τῆς εἶπεν ἡ γραῖα.

— "Α! μάννα, μάννα!

Καὶ ἀνέβη τρέχοντας τὸ στενὸ μονοπάτι, ὅπου κατόπιν ἐσχί-
ζετο εἰς δύο, τὸ ἓνα κατέβαιναν εἰς τὴν ἄλλην ἄκρην τοῦ χωριοῦ,
καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀντίστροφα ἐπήγαιναν εἰς τὴν ἀκροθαλασσιά.

Ἡ γερόντισσα ἔμεινε μὲ τὸ κεφάλι κάτω, ἀνήσυχη, καὶ ὕστερ'
ἀπ' ὀλίγην ὥραν εἶπε τῆς μικρῆς ἐγγονῆς της·

— Τρέχα, παιδί μου, πρόφθασέ την· εἰπέ της νὰ γυρίσῃ ὀπί-
σω, νὰ περάσῃ ἐδῶ τὴν νύκτα.

* *
*

Ὡστόσο ἡ Μαρία εἶχε πάρει τὸν κατήφορον, ὅχι μέσα εἰς τὸ
μονοπάτι, ἀπ' ὅπου ἐπερνοῦσεν ὅλος ὁ κόσμος, ἀλλὰ εἰς ἓνα πα-
λαιὸ παρακλάδι, ὅπου καὶ αὐτὸ ἔβγαιναν εἰς τὸ περιγιάλι. Καθὼς
αὐτὴ ἐρροβολοῦσεν ἀπὸ τὸ βουνό, ὁμοίως σ' ἐκείνην τὴν ὥραν
ὁ ἥλιος ἐκατέβαινε πρὸς τὴν ἄκρην τῆς θαλάσσης, μίαν ὄργυιὰ
ἀκόμη ὑψηλά· τὸν εἶχε πλαγινὰ καὶ ἔβλεπεν ἔμπροσθέν της τὸ
ἄπειρο φῶς ὅπου ἐπλημμυροῦσε τὸ ἀπέραντο πέλαγο εἰς ἐκείνην
τὴν στιγμὴν ἠσυχώτατο καὶ ὡσὰν ἀσημοχρυσωμένο, ἔρημο· που-
θενὰ βαροκῦλα, οὔτε εἰς τὰ πανιὰ οὔτε δεμένη εἰς τὸ ἀκρογιάλι,
μόνον αὐτοῦ τὸ ὀρθολίθι, μαύρη θαλασσοδαρτη πέτρα, ὅπου ἀπὸ
τὸ μέρος τῆς γῆς ἔχει ρηχὰ τὰ νερὰ καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θα-
λάσσης ἄπατα, γεφύρι ἀπὸ τὴν στεριὰν εἰς τὴν ἄβυσσον. Ἐκον-
τοστάθῃ ἡ Μαρία καὶ προσήλωσεν ἐκεῖ τὰ μάτια της, ὡς εἶχε
πάντοτε ἔμπροσθέν της τὸ ἀποταχυνό της ὄνειρο, καὶ ἅμα εἶδε
τὸ ὀρθολίθι τὴν ἔπιασε χαροτρομάρα· κατόπιν ἀκολούθησε βια-
στικὰ τὸν δρόμον της ὅσο πού ἔφθασεν εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος·
ἐξυπολύθη, ἐδιάβηκε τὴν θάλασσαν, ἐσκαρφαλώθη μὲ κόπον ἐπά-
νω εἰς τὸν βράχον, καὶ ὡσὰν φρενιασμένη τὸν ἐξέταζεν ὅλον τρι-
γύρω, τὸν ἐπασπάτευε καὶ ἔχωνε τὰ χέρια εἰς ὅλες τὰς μεγάλες
μικρὰς χαραμάδας, κατόπιν συχνοκινῶντας τὴν κεφαλὴν ἀνέβη
ἕως εἰς τὴν ζώνην τοῦ βράχου· ἐκεῖθε ἐγύρισε τὰ μάτια της ὡσὰν
γιὰ νὰ ὑστεροκουτιᾷ τὴν πλάσιν, τὸν οὐρανόν, τὴν θάλασσαν
καὶ τὰ κατάχλωρα πλάγια μὲ τὰ ἐλαιόδενδρα, ὅπου εἰς ἐκείνην
τὴν στιγμὴν ἔτρεμαν ὅλα μὲ τὰ φύλλα τους καταχρυσωμένα ἀπὸ
τὰς πορφυρῆς ἐτοιμόσβυστες ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου—καὶ τότε ἔξα-

φρα εἰς τὸν ἀσυγγένιαστον γῦρον, ὅπου ἀνταμόνονται θάλασσα καὶ οὐρανός, ἐφανερώθηκαν σπίτια, ἐκκλησίες, κωδωνοστάτια, πύργοι, ὅλα λευκώτατα, ὡς νὰ εἶχε αὐτοῦ σηκωθῆ θεόπλαστη παραθυλάσσια πολιτεία νὰ δώση ζωὴν καὶ ὄρια εἰς ἐκεῖνα τὰ ἔρημα καὶ ἀτελεύτητα πλάτη τῆς θαλάσσης

Ἔτσι ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου εἶχε βουλήσει, καὶ εἰς τὴν ὄριζοντα ἐφαίνετο τὸ ὀλοστρόγγυλο ὁμοίωμα του μεγαλωμένο, ἀλλὰ ἀπὸ ἀκτῖνες ὀρφανό, ὥστε ἡ δυστυχησμένη ἠμπόρεσεν ὑπερηφορὰ ν' ἀναπαύσῃ τοὺς ὀφθαλμούς της εἰς ἐκείνην τὴν σκιὰν τοῦ ἄστρου τῆς ἡμέρας, ἐν ᾧ εἰς ὅλον σχεδὸν τὸν οὐράνιον θόλον ἐλαμποκοποῦσαν τ' ἀστέρια. Τὰ ἡμερινὰ πουλιὰ εἶχαν ὅλα ἡσυχάσει εἰς τὰς φωλιὰς τους καὶ εἰς τὰ δένδρα, τὰ νυκτοπούλια ἔσχιζαν πανταχοῦ τὸν σκοταδερὸν ἀέρα μὲ τὸ νεκρὸ τους φτερούγισμα, καὶ μόνον ἀκούετο ὁ ἀδιάκοπος τακτικὸς ἀναστεναγμὸς τῆς θαλάσσης. Ἡ Μαρία ὀλόρθη εἰς τὸν βράχον ἔβγαλε μέσα ἀπὸ τὸν κόρφο της τὸ γράμμα τοῦ παιδιοῦ της, τὸ ἐφίλησε καὶ ἔκαμε τρεῖς φορὰς τὸν σταυρὸ της· ἀκούσθη ἓνα τρελὸ χασκὸγελο, κ' εὐθύς κατὸ τι κάτω ἀπὸ τὸ ὀρθολίθι ἓνας βρόντος· τὴν ἀκόλουθην αὐγὴν ψαράδες εὐρῆκαν βγαλμένο εἰς τὴν ἀμμουδιά τὸ σῶμα τῆς Μαρίας.

G. BIZYHNOY

2. ΤΟ ΜΟΝΟΝ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΟΥ ΤΑΞΙΔΙΟΝ

Τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ εἰργαζόμεθα, ἦτο μικρὸν ἀνώγειον, ἐκτισμένον ὡς φωλεὰ χελιδόνος, ὑψηλά, μεταξὺ δύο θολοσκεπῶν ἀψίδων, εἰς αἷς ἀπολήγουν αἱ περὶ τὴν αὐλὴν τῶν χανίων λιθόκτιστοι στοαί. Εἰς τὸ ἀνώγειον τοῦτο ἀνέβυνε τις ἀπὸ τῆς στοαῆς διὰ στενῆς κλίμακος στηριζομένης κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον εἰς αὐτὸ τὸ δάπεδον, ἐφ' οὗ καὶ ἐκαθήμεθα ἐργαζόμενοι. Μόλις λοιπὸν παρῆλθε μία στιγμὴ, ἀφ' ἧς ἤκουσα τὸ ὄνομά μου, καί, ὀπισθεν τῶν σαθρῶν κιγκλίδων τῆς κλίμακος ταύτης, προέβαλε πρῶτα-πρῶτα ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀναβαίνοντος Θύμιου. Τὸ προαίσθημά μου ἐπηλήθευσεν, οἱ σοβαροὶ τοῦ Θύμιου ὀφθαλμοὶ ἀνεξήτουν τινὰ

μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν μου. Δὲν ἐπερίμενα νὰ μὲ καλέσω· δὲν ἐπερίμενα ν' ἀναβῆ τὴν κλίμακα ὀλόκληρος, ὅπως πεισθῶ ὅτι δὲν μὲ ἀπατῶσιν αἱ αἰσθήσεις μου. Ἐτινάχθην ἀπὸ τῆς θέσεώς μου ὡς αἰχμάλωτον πτηνόν, τὸ ὁποῖον εὐρίσκει ἀπροσδοκῆπως ἀνοικτὴν τὴν θύραν τοῦ κλωβίου του.

— Ὁ παπποῦς παλεύει μὲ τὸν ἄγγελο ! εἶπεν ὁ Θύμιος ἐν ᾧ ἀνέβαινε ἀκόμη καὶ χωρὶς τινος εἰσαγωγικῆς διατυπώσεως. Ὁ παπποῦς ψυχομαχᾷ καὶ σὲ γυρεύει· ἔλα, πάμε γρήγορα. Γιατί, ἂν δὲν προφθάσῃς, θ' ἀποθάνῃ καὶ θὰ μείνουν ἀνοικτὰ τὰ μάτια του.

Καὶ στηριχθεὶς ἐπὶ τοῦ κεφαλοσκάλου ὁ Θύμιος ἔδωκεν εἰς τοὺς λόγους του μίαν πρόσθετον βαρύτητα, νεύσας πρὸς ἐμέ, ὡς ἄνθρωπος ὅστις δὲν εἶχε καιρὸν νὰ περιμένῃ.

Δὲν ἤξεύρω ἂν ἦτο ὁ τόνος τῆς φωνῆς, τὸ σοβαρὸν τοῦ βλέμματος, ἢ τὸ περιεχόμενον τῶν λόγων του τὸ συντελέσαν περισσότερον εἰς τὴν ταραχὴν μου. Ἐνθυμοῦμαι μόνον ὅτι πολλὴν ὥραν ἄφ' οὗ ἐσιώπησεν ὁ Θύμιος ἐγὼ ἰστάμην ἀκόμη ἀκίνητος καὶ ἐνεός, εἰς ἣν θέσιν εὐρέθην καθ' ἣν σιγμὴν ἐπρόφερε τὰς πρώτας του λέξεις, καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἀπὸ τὴν ἐπήρειαν αὐτῶν ἀλλεπάλληλοι ριγηλαὶ φρικιάσεις ἐκλόνισαν τὰ νεῦρά μου.

Ὁ παπποῦς παλεύει μὲ τὸν ἄγγελον ! Αὐτὸ βεβαίως δὲν ἦτο καλὴ δουλειά. Ἄλλ' ὁ παπποῦς γυρεύει καὶ μένα. Αὐτὸ ἦτον ἀκόμη χειρότερον ! Αὐτὸ θὰ 'πῆ πῶς ὁ παπποῦς μοναχός του δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ 'βγάλῃ πέρα μὲ τὸν ἄγγελο καὶ μὲ καλεῖ νὰ τὸν βοηθήσω.

Ἡ παιδικὴ αὐτῆ σκέψις μοὶ ἐπῆλθε, διότι ἄλλοτε ἐσυνήθιζον νὰ παλαίω μὲ τὸν παπποῦν, ἀναρριχώμενος ἐπὶ τῆς ράχως καὶ τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ ὤμων, πρὸ πάντων ὁσάκις τὸν κατελάμβανον καθήμενον ἐπὶ τοῦ μεντερίου του παρὰ τὴν ἐστίαν. Ὁ παπποῦς κατὰ τοὺς θορυβώδεις ἐκείνους ἀγῶνας ἐκηρύττετο πάντοτε ἠττημένος καὶ πάντοτε μὲ ἀνεγνώριζεν ὡς ἰσχυρότερον, συνιστῶν με εἰς τοὺς παρατυγχάνοντας ἐπισήμως ὡς τὸν πεκληθάνην του, δηλαδὴ τὸν ἐξ ἐπαγγέλματος παλαιστὴν, ὃν οἱ πασάδες τρέφουν συνήθως, ἔτοιμον νὰ παλαίσῃ πρὸς τὸν ὅστις ἤθελε καυχηθῆ ὅτι εἶναι ὁ δυνατώτερος τῆς χώρας, καὶ ἢ νὰ τὸν καταβάλῃ, ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸν νικητὴν τὴν θέσιν του. Ἄφ' οὗ λοιπὸν μετὰ τοσοῦτου κόμπου ἔφερον ἄλλοτε τὸν τίτλον ἐκείνον, μοὶ ἐφάνη πολὺ φυσικόν, ἐὰν ὁ παπποῦς, μὴ ἤξεύρων τώρα πῶς νὰ ξεκάμῃ μόνος του μὲ τὸν ἄγγελον, προσεκάλει ἐμὲ τὸν πεκληθάνην του

Ἰδιὰ νὰ τὸν βοηθήσω νὰ βροντήξῃ τὸν ἀντίπαλόν του χαμαί, διὰ νὰ ἀναλάβω ἴσως-ἴσως ἐγὼ αὐτὸς τὸν φοβερὸν ἐκείνον ἀγῶνα περὶ ζωῆς καὶ θανάτου!...

Καὶ πῶς θὰ τὰ καταφέρω; Καὶ ποῦ θὰ παλαίσω μὲ τὸν ἄγγελον; Ἐπάνω εἰς τὸ μεντέρι τοῦ παπποῦ, ἢ μέσ' στὸ μαρμαροστρωτο τ' ἄλωνι;

"Ὅχι, ὄχι, ὄχι! Φοβοῦμαι! Δὲν βαστῶ!

Καὶ συνεκρούοντο τὰ γόνατά μου ἐκ τρόμου, καὶ ἔκλινον νὰ καθήσω ἐπιστραφείς εἰς τὴν θέσιν μου. 'Ἄλλ' ἐκεῖ ἐσυλλογίσθην ἑξελίφνης ὅτι αὐτὴ ἦτο ἡ μόνη εὐνοϊκὴ περίστασις ν' ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ μαστόρου μου.

'Ἄλλ' ὁ μάστορς; Νὰ ἰδοῦμεν τί λέγει ὁ μάστορς! Θὰ μὲ ἀφήσῃ ἄρᾳ γε νὰ ὑπάγω; Καλέ, αὐτὸς πρὸ μιᾶς ὥρας διεβεβαίου, ὅτι ὅλοι οἱ μαθηταὶ εἴμεθα ἀναπαλλοτριώτα κτήματά του, καὶ τώρα θὰ μοῦ ἀφήσῃ νὰ τοῦ ξεφύγω; "ὦ, συμφορὰ μου!

Αὐτὸ ἔπρεπε νὰ σκεφθῶ πρῶτα-πρῶτα!

'Ὁ μάστορς, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀνῆλθεν ὁ Θύμιος εἰς τὸ δωμάτιόν μας, ἀφῆκε τὸ ψαλίδιον αὐτοῦ μετὰ κρότου ἐπὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ τεζιαχίου καὶ ὑψώσας τὰς μεγάλας αὐτοῦ διόπτρας ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπὶ τοῦ ρυτιδωμένου μετώπου του ἐστήριξε τὰς χεῖρας προκλητικῶς ἐπὶ τῶν λαγόνων καὶ διετέλει ἑξακοντίζων ἀπειλητικώτατα βλέμματα κατὰ τοῦ τολμήσαντος νὰ εἰσχωρήσῃ οὕτως εἰς τὸ τυραννοκρατικὸν αὐτοῦ βασίλειον, χωρὶς τινος προηγουμένης διατυπώσεως. Οἱ συμμαθηταὶ μου ἦσαν πάντες συγκινημένοι, οὐδείς ὅμως ἐτόλμησε νὰ κινηθῇ ἢ ν' ἀνακύψῃ. Ταῦτα πάντα ἦσαν κακοὶ οἰωνοί. Βεβαίως δὲν θὰ μὲ ἀφήσῃ ν' ἀναχωρήσω.

— Ὁ παπποῦς του παλεύει μὲ τὸν ἄγγελο! εἶπεν ὁ Θύμιος τώρα πρὸς αὐτὸν κρεμῶν ἔτι μᾶλλον τὰ κατεβασμένα του μούτρα. Ὁ παπποῦς του μᾶς ἀφίνει χρόνια, κ' ἐγύρευε νὰ δῇ τὸ παιδί. Ξέρεῖς, εἶναι ἢ ὑστερινή του θέλησι.

'Ὁ μάστορς, τοῦ ὁποίου ἡ ὀργὴ ἐφαίνετο εἰς τὸ ἔπακρον κορυφωμένη, ἤνοιγεν ἤδη τὰ σπασμωδικῶς κινούμενα χεῖλη διὰ νὰ βλασφημήσῃ, ὡς ἐσυνήθιζε κατὰ τὰς βιαίας ἐκρόξεις τοῦ θυμοῦ του. 'Ἄλλ' ἡ τελευταία φράσις τοῦ Θύμιου, προφερθεῖσα μετὰ τινος μυστηριώδους εὐλαβείας καὶ μὲ παρηλλαγμένον τόνον φωνῆς, ἐνήργησεν ὡς μαγεία ἐπὶ τοῦ σκληροῦ, τοῦ ἀπανθρώπου ἐκείνου γέροντος. Τὸ ἑξημμένον αὐτοῦ πρόσωπον ἡμέρωσεν εὐ-

θύς, τὸ προκλητικὸν τοῦ σώματος παράστημα κατέπεσεν ἐν ἀκα-
ρῶϊ, καὶ μετ' ἀγχιότητος, ἦν πρώτην φορὰν ἔβλεπα παρ' αὐτῷ,
ἔτεινε πρὸς ἐμὲ τὴν χειρὰ του νὰ τὴν ἀσπασθῶ. Τοῦτο ἦτο
ἄδεια πρὸς ἀναχώρησίν μου.

* *
*

✧ Ἡ σύγχυσις καὶ ἡ ἀπειρία μὲ ἔκαμαν νὰ πιστεύσω ἐκείνην
τὴν στιγμὴν ὅτι ὁ Θύμιος, ὅπως ἤξευρε νὰ δαμάξῃ τοὺς ἀτιθά-
σους τοῦ πάππου μου ταύρους διὰ τῆς στεντορείας φωνῆς καὶ
τῶν χαλυβδίνων χειρῶν του, οὕτως εἶχε τὴν μυστηριώδη δύνα-
μιν νὰ ἐπάθῃ μακρόθεν ἑξημερῶν τὴν θηριωδίαν τοῦ ἀγριωτέρου
μαστόρου. Ἐξ ὅσων ὅμως συμπεραίνω, σήμερον, τὴν ἀπροσδόκη-
τον ἐκείνην μεταβολὴν προεκάλεσεν ἡ κοινῇ ὀφειλομένη πρὸς
τοὺς ἀποθνήσκοντας θρησκευτικὴ εὐλάβεια.

Εἶναι ἀληθῶς θαυμαστὴ ἡ προθυμότης καὶ ἡ εὐσέβεια, μεθ'
ἧς καὶ ὁ δυστροπώτερος τῶν ἀνθρώπων ὑπακούει παρ' ἡμῖν εἰς
τὴν τελευταίαν ἐπιθυμίαν τῶν ἀποθνησκόντων. Δὲν ἤξευρω ἢ
πιστεῖται, ὅτι οἱ μὴ συντείναντες πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτῆς προ-
καλοῦσιν ἄρ' ἐαυτῶν τὴν τοῦ οὐρανοῦ δυσμένειαν. Ἴσως κατὰ
τὴν φιλοσοφικωτάτην ἠθικὴν τοῦ λαοῦ ἀποφρῦγει ἕκαστος νὰ
πράξῃ ὅ τι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ συμβῇ εἰς αὐτόν. Τὸ βέβαιον εἶναι
ὅτι ἡ ἀποδημοῦσα ψυχὴ, ἐφ' ὅσον ἔχει ἀκόμη ἐπιθυμίαν τινὰ
ἀνεκπλήρωτον, δὲν δύναται νὰ ἀποσπασθῇ τοῦ ξένου πλέον αὐτῆ
σώματος καὶ ἀναχωρήσῃ, ἀλλὰ τριγυρίζει γογγύζουσα καὶ παρα-
ποιουμένη ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ ψυχορραγοῦντος· φορικτὸν δὲ
θεωρεῖται καὶ στιγματίζεται ὡς ἀσέβεια ἐὰν οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ
οἰκεῖοι δὲν σπεύδουν νὰ πράξωσι πᾶν τὸ ἐπ' αὐτοῖς, ὅπως ἐτοι-
μάσωσιν ἥσυχον καὶ εὐχαριστημένην τὴν ἀναχώρησιν τῆς ψυχῆς
ἀπὸ ἕνα κόσμον εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἀνήκει μὲν πλέον, μετὰ τοῦ
ὁποίου ὅμως τὴν συνδέει ἀκόμη ἡ τελευταία τῆς ἐπιθυμία. Ἐκ
τῆς ἐκφράσεως μάλιστα, ἦν λαμβάνει τὸ πρόσωπον τοῦ νεκροῦ
ἄφ' οὗ ἐκπνεύσῃ, δύναται νὰ ἀποφανθῇ τις ἀλανθάστως, ἂν τοῦτο
ἐγένετο ἢ ὄχι.

Ἐκ τούτου συμβαίνει νὰ λαμβάνωσι χώραν παρὰ τὴν κλίνην
τῶν θανατιώντων σκηναὶ συγκινητικώταται, σπαραξικάρδιοι ἐνίοτε.
Ἐδῶ, ὁ ἄσωτος υἱός, ἡ ἀπερίσκεπτος κόρη, ὧν ἡ ἐλαφρὰ δια-
γωγὴ, ἐξοργίσασα τὸν αὐστηρὸν πατέρα, ἀπέκλεισεν αὐτοὺς ἀπὸ

τῆς ὀλομελείας τοῦ οἴκου, συνιστῶνται ὑπὸ τῆς ὀλιγοδρανοῦς πλέον μητρός των εἰς τὴν ἐπιείκειαν τοῦ πατρὸς, ὅστις ὀλολύζων τοῖς ἀνοίγει πάλιν φιλοστόργως τὰς ἀγκάλας ἐν μέσῳ τῶν θαλερῶν δακρῶν τῶν παρισταμένων. Ἐδῶ, ἢ ἀνέκαθεν μισητοτάτη παρὰ τοῖς Ἑλλησι μητροιά, ἐμπιστευομένη παρὰ τοῦ ψυχορραγοῦντος πατρὸς εἰς τὴν στοργὴν τοῦ ἐκ τῆς προτέρας συζύγου τέκνου του, εὕρισκει παρ' αὐτῷ τὴν θερμότεραν, τὴν μᾶλλον ἀφωσιωμένην περίθαλψιν. Ἐδῶ, συμβιβάζονται μακρὰ οἰκογενειακὰ διχόνοια· ἐξαλείφονται ὑπουλα μεταξὺ ἀδελφῶν μίση· διαλύονται ἔχθραι, καὶ αὐταὶ αἱ θανασιμώτεραι, μεταξὺ συγγενῶν καὶ οἰκείων. Ἐδῶ τέλος πάντων, τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἀπωτάτων, συνέρχονται ἀπὸ τῶν περᾶτων τῆς χώρας, ἐπὶ τὸ αὐτό, οὐχὶ ἐκ χαιρεκάκου, ἐξ ἀσεβοῦς προσδοκίας ὑλικῆς κληρονομίας, ἀλλὰ διότι αἱ ψυχαὶ αὐτῶν, συνδεδεμένα ὑπὸ τῆς φύσεως στενότερον πρὸς τὴν ἀποδημοῦσαν ὑπαρξιν, ἔλκονται ὀρμεμφύτως νὰ συναντηθῶσιν ἔτι ἀπαξ μετ' αὐτῆς, ἐν ὅσῳ εὕρισκεται ἀκόμη πλησίον των, ἐν τῷ ἐπιγίῳ κόσμῳ, ν' ἀνταλλάξωσι μυστηριωδῶς τὸ τελευταῖον αὐτῶν φίλημα. Διότι, ποῖος δὲν τὸ βλέπει; ἢ ψυχὴ, ἀνιπταμένη ἐν μέσῳ τῶν εὐχῶν καὶ τῶν εὐλογιῶν των, ὑπάγει ἐκεῖ ὅπου εὕρισκονται τὰ προαποθανόντα μέλη τῆς οἰκογενείας. Ὁ ἀποχωρισμὸς λοιπὸν οὗτος, ὁ μερικὸς, εἶναι γενικὴ συνάντησις μετὰ τῶν ψυχῶν ἐκείνων, εἶναι ἔμμεσος πρὸς τοὺς νεκροὺς συγκοινωνία τῶν ζώντων. Ἡ ἀποδημοῦσα ψυχὴ θὰ εὐρεθῇ μετ' ὀλίγον ἐν τῷ μέσῳ τῶν φιλότατων αὐτῶν εἰς τὰς ὑπερκοσμίους χώρας, καὶ θὰ περικυκλωθῇ ἔρωτωμένη, ἂν εἶδε καὶ πῶς εἶδε τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἀγαπητοὺς των. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ λείπῃ ἀπὸ τῆς κλίνης τοῦ ἀποθνήσκοντος οἰκείου ὁ μὴ ὢν ἄμοιρος καὶ τῆς ἐσχάτης πρὸς τοὺς νεκροὺς του εὐσεβείας καὶ στοργῆς. Ἐάν τις ἐκ τῶν οἰκείων, ἢ ἀσθενῶν βαρέως, ἢ εὕρισκόμενος πολὺ μακρὰν εἰς τὰ ξένα, δὲν ἤμπορῇ νὰ παρευρεθῇ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκείνην συνάντησιν, οἱ παρόντες ἀποφεύγουσιν ἐπιμελῶς νὰ κάμνωσι μνεῖαν τοῦ ὀνόματός του, μὴ τυχὸν ἀκούσας ἐπιθυμῆσῃ ὁ ἀσθενὴς νὰ τὸν ἴδῃ. Διότι τότε, ἐὰν ὁ ποθούμενος δὲν προφθάσῃ νὰ ἔλθῃ, θὰ μένουν αἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ νεκροῦ ἠμίκληστοι προσδοκῶντες τὴν ἀφίξιν του, καὶ ὅταν ἀκόμη ἢ ἐν αὐτοῖς ζωὴ πρὸ πολλοῦ ἀπεσβέσθῃ.

Ἴδου τί ἐνόει κυρίως ὁ Θύμιος λέγων πρὸς ἐμὲ ὅτι, ἐὰν δὲν

προφθάσω, θ' ἀποθάνῃ ὁ παπποῦς, καὶ θὰ μείνουν ἀνοικτὰ τὰ μάτια του.

Διὰ τοῦτο, ὅταν παρῆλθεν ἡ πρώτη ἐκείνη σύγχυσις μου, ὄτε, λαβὼν τὴν ἄδειαν πρὸς ἀναχώρησιν, ἐξήλαυνον ἐκ τοῦ 'Εδιονέ-Καπουσοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀπισωκάπουλα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μετὰ τοῦ Θύμιου καμηλοῦψοῦς ἵππου τοῦ παπποῦ μου, καὶ σφίγγων ἀμφοτέροις ταῖς χερσὶ τὴν ἐρυθρὰν τοῦ Θύμιου ζώνην, ἐκ φόβου μήπως ὀλισθήσας κατακρημισθῶ ἀπὸ τῶν ἰσχυροτάτων ὀπισθίων τοῦ ζώου περὶ οὐδενὸς ἐφροντίζον, περὶ οὐδενὸς ἀνησύχουν τόσον, ὅσον περὶ τοῦ μήπως δὲν προφθάσω μεν ἐγκαίρως εἰς τὸ χωρίον, καὶ ἀποθάνῃ ὁ καυμένος ὁ παπποῦς, καὶ ἀπομείνουν ἀνοικτὰ τὰ μάτια του.

* *
*

Ὁ μακροσκελέστατος ἐκεῖνος ἵππος ἔτρεχεν, ὅσον ἐπέτρεπεν εἰς τὰ γηρατεῖά του τὸ διπλοῦν αὐτοῦ φορτίον ἀφ' ἑνός, ἡ ἔλεεινὴ τῶν ὁδῶν κατάστασις ἀφ' ἑτέρου. Ἐν τούτοις ὁ δρόμος δὲν ἔτρεπε νὰ διανύσωμεν ἤτο μακρὸς, καὶ ὁ Θύμιος ἀφῆκε τὸν παπποῦν ἀπὸ τῆς προχθῆς ἤδη, εἰτοιμοθάνατον. Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ παπποῦς δὲν ἠμποροῦσε βεβαίως νὰ ἀντέχῃ παλαίων μὲ τὸν ἄγγελον. Τὰ ἐνενήκοντα ὀκτὼ χρονάκια του τοῦ εἶχαν κυρτώσει πρὸ πολλοῦ ἤδη τὸ λεβέντικόν του ἀνάστημα. Βέβαια, βέβαια! Ὁ ἄγγελος θὰ μοῦ τὸν ξαπλώσῃ τὸν καυμένον χαμαί, πρὶν τὸν προφθάσω, καὶ θ' ἀποθάνῃ ὁ παπποῦς, καὶ θὰ μείνουν ἀνοικτὰ τὰ μάτια του!

Ὁ Θύμιος, ὅστις δὲν μοὶ ἀπέτεινε τὸν λόγον εἰμὴ ὀσάκις ἐνθυμεῖτο νὰ μ' ἐρωτήσῃ ἂν κάθημαι ἀκόμη εἰς τὰ ὀπίσθια τοῦ ἵππου, φαίνεται ὅτι κατείχετο ὑπὸ τῶν αὐτῶν μετ' ἐμοῦ σκέψεων, διότι δὲν ἔπαυε μαστίζων τὸν ἵππον διὰ νὰ τρέχῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον.

Ἐπὶ τοιαύτας περιστάσεις δὲν ἤτο ἀπίθανον νὰ ἐρωτήσῃ μετ' ὀλίγον, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ πλέον κανεὶς ἐπὶ τῶν ὀπισθίων τοῦ ἵππου νὰ τῷ ἀπαντήσῃ. Ὁ Θύμιος τὸ ὑπωπιεύθη ἐγκαίρως κατ' εὐτυχίαν. Ἐξεζώθη λοιπὸν ἐν μέρος τῆς πολυγύρου ἐρυθρᾶς του ζώνης καὶ τὸ ἐτύλιξε δύο-τρεῖς φορὰς περὶ ἐμὲ καὶ περὶ τὴν μέσῃν του συγχρόνως. Τοιοῦτοτρόπως προσηρημένος πλέον ἀσφαλῶς εἰς αὐτόν, ὡς ἐὰν ἤμην κανὲν ἄψυχον παρόρημα

ἔξ ὅσων φέρουν οἱ χωρικοὶ συνήθως ἐσφιγμένα περὶ τὴν ζώνην των, ἐξηκολούθησα τὸ φανταστικὸν ἐκεῖνο ταξίδιον, τοῦ ὁποῦ τὰς ἐντυπώσεις ποτὲ δὲν ἔλησμόνησα.

Ἦτο φθινόπωρον καὶ ἤρχιζεν ἤδη νὰ καλονυκτώνῃ· ψυχροὶ πλέον οἱ ἄνεμοι ἐσύριζον διὰ τῶν ἀραιῶν τοῦ δάσους δένδρων, ταρασσόντες τὸν ριγηλὸν ὕπνον τῶν ἡμιγύμων αὐτῶν κλαδίων, ἀφ' ὧν, κλαυθμηρῶς γογγύζοντα, ἐστροβιλίζοντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀναρίθμητα φύλλα. Κατὰ τοιαύτας νύκτας, ἢ ἐκ διαλειμμάτων ὀπισθεν θολερῶν συννέφων προφαίνουσα σελήνη, αὐξάνουσα τὴν ἀγρίαν μελαγχολίαν τῆς φύσεως διὰ τῶν ὠχρῶν, τῶν νεκροχλωμῶν αὐτῆς ἐπιχρώσεων, ἀντὶ νὰ παρηγορήσῃ, πληροῖ τὴν καρδίαν τοῦ ὁδοιπόρου ἀορίστων φόβων καὶ ἐπανειλημμένων φρικιάσεων. Τὴν ἀγριότητα τοῦ ἡμετέρου ταξιδίου ἐπυῖξαν ἢ ἀνώματος ταχύτης, μεθ' ἧς ὁ ὑψηλὸς ἡμῶν ἵππος παρήλαυνεν ἔμπροσθεν τῶν ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ ἡμῶν ἀντικειμένων, πρὶν ἢ προφθάσω νὰ διακρίνω τὰ ἀμφίβολά των σχήματα πρὸς καθυσύχασιν τῆς ὑπόπτου καρδίας μου. Ἡ διαρκὴς καὶ ἐπίσημος σιγὴ τοῦ Θύμιου, τὸ ἀπρομελέτητον τῆς ὁδοιπορίας, ὁ σκοπός, δι' ὃν αὕτη ἐγίνετο, ὁ τρόπος τῆς φανταστικῆς ἐκείνης ἵππασίας, ἐν ἧ κατὰ μὲν τὸ ἥμισυ ἐκρεμάμην ἀπὸ τῆς ζώνης τοῦ Θύμιου, κατὰ δὲ τὸ ἥμισυ ἐλικνιζόμην ἐπὶ τῶν ὀπισθίων τοῦ ἵππου — ταῦτα πάντα, ἐν ᾧ ἐκράτουν τὴν παιδικὴν μου καρδίαν εἰς διαρκῆ ἀνησυχίαν, ἐξῆπτον τὴν φαντασίαν μου μέχρι παραισθησίας.

Δὲν νομίζω νὰ ἠτένισα κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην παραδόξους συμπτώσεις νεφῶν, τῶν μὲν ἐπὶ τῶν δὲ φερομένων ὑπὸ τοῦ ἀνέμου χωρὶς νὰ τὰ συμπληρώσω τῇ βοηθείᾳ τοῦ σεληνιακοῦ φωτὸς καὶ τῆς προκατειλημμένης φαντασίας μου εἰς πελώριον σύμπλεγμα παλαιστῶν ἀγωνιζομένων τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων κίνδυνον. Ὁ εἷς μὲ τὸ λευκὸν καὶ πολύπτυχον αὐτοῦ φόρεμα ἀνεμιζόμενον εἰς τὸν ἄερα, μὲ τὰ εὐρέα, τὰ κεντητὰ μανίκια τοῦ ὑποκαμίσσου του, ἦτον ἀναμφιβόλως ὁ παπποῦς μου. Ὁ ἕτερος μὲ τὴν μακρὰν καὶ λυτὴν αὐτοῦ κόμην κυμαινομένην, μὲ τὰς λευκὰς ἐπὶ τῶν ὤμων πτέρυγας, μὲ τὸν φολιδωτὸν του θώρακα περὶ τὸ στήθος, καὶ τὴν φλογιγὴν ρομφαίαν εἰς τὴν γυμνὴν δεξιάν του, αὐτὸς ἦτο βεβαίως ὁ ἄγγελος. Τόσας φορὰς τὸν εἶχον ἰδεῖ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς θύρας τοῦ Ἀγίου Βήματος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ χωρίου μας!

Ὁ καῦμένος ὁ παπποῦς! Πῶς θὰ τὰ βγάλῃ πέρα μὲ τὸσον φοβερὸν ἀντίπαλον!

Ὅσαίς, ἀπηυδαμένους πλέον ἔκ τε τοῦ κόπου καὶ τῆς ὑπερβολικῆς ἐντάσεως τῶν νεύρων, ἔκλινον τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ὤμου καὶ ἔκλειον τοὺς ὀφθαλμούς, ὠνειρευόμεν τὸν παπποῦν μακρὸν μακρὸν, ἐξηπλωμένον χαμαὶ εἰς τὴν σάλαν τῆς γυαγιάς, μέσα εἰς τὸ ζωγραφισμένον σάβανον, τὸ ὁποῖον τῷ εἶχε φέρει ἔξ Ἱερουσαλήμ, μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτοῦ, μὲ τὰ κίτρινα κηρία κολλημένα εἰς τὰ κοκκαλιασμένα δάκτυλα τῶν ἐσταυρωμένων χειρῶν του. Βασιλικός, θρύμβος, ἐλίχρυσος, καὶ ὅσα ἄλλα ἄνθη εἶναι ἔθος νὰ κοσμῶσι τοὺς γέροντας νεκροὺς ἐκάλυπτον τὸν παπποῦν ἀπὸ τῆς μέσης καὶ κάτω. Τὰ θυμιατὰ καὶ δύο λαμπάδες ἔκαιον ἐστημένα ὑψηλὰ ἐκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς του καὶ μεταξὺ τῶν λαμπάδων τούτων ἔκυπτεν, ἐπὶ σκαμνίου καθήμενον, παιδίον τοῦ σχολείου ἀναγινῶσκον μεγαλοφώνως τὸ Ψαλτήριον καὶ φέρον ἐπιδεικτικῶς τὴν προκαταβεβλημένην αὐτῷ ἀμοιβὴν ἐπὶ τοῦ ὤμου, κόκκινον κεντητὸν μανδύλιον μὲ ἓνα κόμβον εἰς τὴν ἄκρην.

Τὸ προσκεφάλαιον τοῦ παπποῦ ἦτο τὸ ἥμισυ τοῦ μεταξωτοῦ προσκεφαλαίου, τὸ ὁποῖον τόσας φορὰς μᾶς ἔδειξεν ὑπερηφάνως ἢ γυαγιά, λέγουσα ὅτι αὐτὸ ἦτο τὸ μαξιλάρι, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρὸ ἐνεήκοντα περιόπου χρόνων ἐπάτησεν αὐτὴ καὶ ὁ νοικοκύρης της, ὅταν ἐστεφανόνοντο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Τὰ πράγματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἦτο γεμισμένο τὸ προσκεφάλαιον τοῦ παπποῦ, ἦσαν τὸ ἥμισυ αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἀγνωρίστων πλέον τώρα ἀνθέων καὶ λουλουδιῶν, μὲ τὰ ὁποῖα τοὺς ἔβραναν οἱ παρευρεθέντες ὡς νεονύμφους κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. Τὰ ὄξεα τῶν θρηνηδῶν μοιρολόγια, ἱκανὰ νὰ κινήσουν εἰς δάκρυα καὶ αὐτὸν τὸν ἀπαθέστατον ἄνθρωπον, παρίστων τὸν πάππον μου ὡς τὸν μᾶλλον ἀγαθόν, τὸν μᾶλλον ἐνάρετον ἄνθρωπον. Διατί λοιπὸν ἡ κεφαλὴ του δὲν ἀναπαύεται ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου ἐν ἡσυχίᾳ; Ἐπὶ τῆς μορφῆς αὐτοῦ διατί δὲν βασιλεύει ἡ ἀγία ἡμερότης, ἡ βαθέως ὠνειρευτικὴ ἐκείνη ἔκφρασις, ἡ συνήθης ἐπὶ τῶν ἐν εἰρήνῃ διὰ παντός κεκοιμημένων γερόντων; ἐπὶ τῶν πελιδνῶν αὐτοῦ χειλέων ψιθυρίζει, νομίζει, θλιβερότερον παράπονον! Ὑπὸ τὰς λευκὰς καὶ πυκνὰς αὐτοῦ ὀφρῦς οἱ ὀφθαλμοὶ του χύνουσι λάμπην θυμβοῦ κρυστάλλου, ἀνοικτοί, ἀτενεῖς, πρὸς τὴν θύραν τῆς οἰκίας. Ποῖον περιμένει; ποῖον ἔκ τῶν ἀγαπητῶν του ἐπεθύμει λοιπὸν ἔτι νὰ

Ν. Κοντοπούλου—Νεοελληνικά Ἀναγν. Δ' τάξεως Γυμνασίου 5

ἴδῃ, καὶ ἀπέθανεν ὁ καυμένος ὁ παπποῦς, καὶ ἔμεινεν ἀνοικτὰ τὰ ἴματα του ;

Καὶ ἐξύπνων τεταραγμένος ἐκ τῆς φρίκης τοῦ ὄνειρου, καὶ ὄρθονα ὀλίγον τὸν μαρῶμένον μου λαιμόν, καὶ ἔκλινον τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος ἀποκοιμώμενος ἐκ νέου.

Ἐκεῖ μοι ἐφαίνετο ὡσὰν νὰ ἐπέρασε πολὺς καιρὸς, ἀφ' ὅτου ἀπέθανεν ὁ παπποῦς, ὡσὰν νὰ τὸν εἶχον θάψει πλέον εἰς ἓνα τάφος ἐμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας. Ὁ τάφος ἦτον αὐτοῦ νεοσκαφῆς, ἀλλ' ὁ παπποῦς ἔκειτο μέσα εἰς τὸ κιβούρι του· ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ χώματος ἀκουμβημένος εἰς τὸν λευκόν, τὸν λίθινον σταυρόν, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης. Εἰς τὸν πόδα τοῦ σταυροῦ ἔκαιε μικρὸς λύχνος καὶ ἐκάπνιζε θυμιαστήριον· παρέκει ὑπῆρχε μικρὸν μελίχριστον τσουρέκιον καὶ πήλινον ἀγγεῖον γεμάτον ἐκ μαύρου παλαιοῦ οἴνου. Ἄλλ' ὁ παπποῦς μὲ τὴν κουλουροειδῆ αὐτοῦ σερβέταν χαμηλὰ περὶ τὸ μέτωπον, μὲ τὰ λευκά του ὄφρυδια κατεβασμένα, δὲν ἐφαίνετο εὐχαριστημένος ἀπ' αὐτά, δὲν εἶχεν ὄρεξιν νὰ τὰ ἐγγίσῃ, ἀλλ' ἐκράτει τὸ θλιβερόν του βλέμμα προσηλωμένον εἰς τὸν δρόμον, καὶ ἔβλεπεν, ἔβλεπεν, ἔβλεπεν, ὡσὰν νὰ ἐπερίμενε κανένα νὰ ἔλθῃ μεθ' ὄλονεν αὐξούσης ἀνυπομονησίας. Ἐκεῖ ἔξαφνα, ὡσὰν νὰ ἐξηντλήθη πλέον ἡ ὑπομονή του, ὁ παπποῦς ἐτινάχθη ἐκ τῆς θέσεώς του, ὑψηλὸς ὑψηλός, καὶ μαζί μὲ αὐτὸν ἐσηκώθη καὶ ὁ σταυρὸς ἐφ' οὗ ἐστηρίζετο, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἦτο πλέον ὁ σταυρὸς, ἀλλ' αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ λευκόν, τὸ καμηλοῦψές τοῦ παπποῦ ἄλογον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐπέστρεφον ἐγὼ εἰς τὸ χωρίον, ἀσέλλωτον, ἀχαλίνωτον, ὑπὲρ ποτε ἰσχνὸν καὶ ἀγριωμένον. Ὁ παπποῦς ἐπήδησεν ἐπὶ τῆς ράχεώς του, καὶ ὁ ἵππος ἐρρίφθη μανιώδης εἰς τὸν ἄερα, μὲ φλογώδεις ὀφθαλμούς, τεταμένους ἀχνίζοντας ρώθωνας, μὲ τὴν χαίτην ἀτάκτως κυμαινομένην.

Ἴππος καὶ ἀναβάτης ἐφαίνοντο τρέχοντες πρὸς ἐμὲ μετ' ἀπεριγράπτου ἐκφράσεως ὀργῆς καὶ ἐκδικήσεως. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἀμφοτέρω ἐφέροντο εἰς τὸν ἄερα, ἐγὼ ἤκουον τοὺς κρότους τοῦ καλπάζοντος ἵππου καὶ ὑφιστάμην τοὺς ἐκ τῶν βημάτων αὐτοῦ κλονισμούς, ὡς ἐὰν ἐκαθήμην ἐγὼ ἐπὶ τῶν νότων του. Ἡ μεγάλη τοῦ παπποῦ σερβέτα ξεσφιχθεῖσα κατὰ τὸ ἐν ἄκρον καὶ ἐκτυλιχθεῖσα ἐσεῖετο ἀναπεπταμένη εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ καθιστώσα τὴν ἐμφάνισίν του τόσον φανταστικῶς φρικώδη, ὥστε, ἐφ' ὅσον μὲ προσήγγιζεν οὕτως ἔφιππος, ἐπὶ τοσοῦτον ηὔξανεν ἡ στενο-

χωρία μου, συνεσφίγγετο ἡ καρδία, ἰλιγγία ὁ νοῦς, ἐξέλιπον αἱ αἰσθήσεις μου. Δύο-τρεις φορές ἐδοκίμασα νὰ φωνάξω βοήθειαν, νὰ ζητήσω ἔλεος, ἀλλ' ἡ φωνή μου ἦτο κρατημένη. "Ὅτε δὲ ὑπὸ τὸ κράτος καταπληκτικῆς ἀγωνίας ἐξέβαλον ἰσχυρὰν κραυγὴν φρίκης, τότε μοι ἐφάνη ὅτι ἐσηκώθη ἀπὸ τὸ στήθος μου μία μεγάλη μυλόπετρα. Διότι ἐξύπνησα. Περιττὸν νὰ εἶπω ὅτι μετὰ τοιαύτας συγκινήσεις δὲν ἐτόλμησα νὰ νυστάξω ἐκ νέου. "Ἄλλως τε ἦτον ἤδη περὶ τὰ ἐξημερώματα καὶ ἐνόμιζον, ὅτι θὰ εἰσέλθω-μεν μετ' ὀλίγον εἰς τὸ χωρίον.

* *

Ἐν τούτοις ὅταν ἐξεπεξεύταμεν πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ παπποῦ, εἶχε παρέλθει καὶ ἡ μεσημβρία. Ὁ Θύμιος, χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν, διηυθύνθη πρὸς τοὺς σταύλους διὰ νὰ περιποιηθῆ τὸν ἀποκαμόντα ἵππον. Ἐγὼ εἰσῆλθον εἰς τὸ πλακόστρωτον κατώγειον, ἀνοίξας ἀθορύβως τὴν θύραν. Βαθεῖα σιωπὴ ἐπεκράτει ἀνά τὴν οἰκίαν. Ἄλλὰ τὰ πάντα περὶ ἐμὲ ἦσαν ἀμετάβλητα ἢ αὐτῆ, ὡς καὶ ἄλλοτε καθαριότης παντοῦ, ἢ αὐτῆ τάξις, ἢ αὐτῆ ἀκριβεία περὶ τὴν τοποθέτησιν ἑνὸς ἐκάστου οἰκιακοῦ σκεύους, μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ διὰ ποικιλοχρῶων τσοχίνων λωρίδων κεκοσμημένου σαρώθρου. Μόνον τὰ ὑποδήματα τοῦ παπποῦ, τὰ πάντα ξεσκονισμένα καὶ λαμπερά, μόνον αὐτὰ δὲν εὗρισκοντο μετὰ τὰς μύτας αὐτῶν ἐστραμμέναις πρὸς τὴν ἔξοδον, πρὸ τῆς θύρας τοῦ δωματίου, ἐν ᾧ συνήθως διημέρευεν ὁ γέρον. Ἡ ἔλλειψις αὕτη ἔκαμε τὴν οἰκίαν νὰ φανῆ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου κενή, ἔρημος, ἐγκαταλελειμμένη. Ὁ παπποῦς ἔλειπε ! Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠδυνάμην νὰ ὑποθέσω ὅτι ἔλειπεν εἰς κανὲν ταξίδιον, θλιβερὸν προαίσθημα ἀνεβίβασε τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου.

Ἐξαφνα ἐκ τοῦ βάθους τοῦ κατωγείου, πρὸς τὰ δεξιὰ, ὅπου ἦτον ἡ θύρα τοῦ κελλαρίου ἀνοικτή, ἤκουσα γογγύζουσαν τὴν φωνὴν τῆς γαγιαῖς μου. Πιρὲβαλον τὸ οὐ; καὶ ἠκραόσθη. Ἡ γαγιαὶ ἐγόγγυζεν, ὡς συνήθως, καλοθέτουσα τὰ σκεύη καὶ μαλώνουσα ἐν τῷ μεταξὺ πρὸς τινα.

— Ἐ, θέλεις νὰ σὲ θρέψω; θέλεις νὰ σὲ θρέφω, μωρὲ τεμπέλη; Ἄμ' τὰ κουλά σου γιατί σὲ τὰ δωσ' ὁ Θεός; Γιὰ νὰ ἴλογυρνᾷς κατατόδι μου; Ἄντε πάνε νὰ δουλέψης, γιατί τώρα σὲ τινάζω τῆ γοῦνά σου, ἄ!

Καὶ ἐκ τοῦ κρότου τὸν ὁποῖον ἔκαμνον οἱ χαλέντζες (ὑψηλότατα τσόκαρα) αὐτῆς ἐπὶ τῶν πλακῶν τοῦ ἐδάφους ἐσυμπέρανα

ὄτι ἔτρεχε κυνηγοῦσά τινα πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ἀπειλῆς ἐκείνης. Ἐκεῖ ἐξώρμησε τῆς θύρας τοῦ κελλαρίου τρέχων πάσαις δυνάμεσιν ὁ γάττος τῆς οἰκίας μὲ τὴν οὐρὰν ὑψηλὰ σηκωμένην, καὶ μὲ μίαν ἔκφρασιν τῶν ὀφθαλμῶν, ὡς ἐὰν ἤθελε νὰ εἴπῃ καὶ εἰς ἐμέ: «Ὁ σφῶζων σφζέτω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν»!

ᾠ—ἔσκέφθη κατ' ἑμαυτὸν—ὁ καϋμένος ὁ παπποῦς ἀπέθανε, καὶ ἡ γιαγιά, ἀφοῦ δὲν ἔχει πλέον μὲ ποῖον νὰ τὰ βάλῃ, μαλλοκοπιέται μὲ τὸ γάττο τῆς!

Ἐκεῖ ἐπρόβαλε καὶ ἡ γιαγιά, γογγύζουσα μὲν ὅπως πάντοτε, ἀλλὰ μὲ τὸν βραχίονα ὑψωμένον καὶ μὲ τὸ γλιτήρι εἰς τὴν χεῖρά τῆς.

Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου καὶ τὴν στάσιν τοῦ σώματος αὐτῆς, ὅταν μὲ εἶδεν οὕτως ἀπροσδοκῆτως ἐν τῇ οἰκίᾳ.

— Ἐγοῦ! ἀνεφώνησεν ἡ γιαγιά μετὰ τινος στιγμῆς ἀφώνου ἐκπλήξεως, καὶ ἀφῆκε τὸ γλιτήρι νὰ πέσῃ χαμαί, καὶ ἐκτίπησε δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὰ γόνατά τῆς. Ἐπειτα οὕτω προσκεκλιμένη μὲ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν γονάτων, μὲ ἠτένισεν ἐκ νέου διαποροῦσα, καί, ὡς ἐὰν ἐκοινολόγει τὸ πρᾶγμα πρὸς τὴν καρδίαν αὐτῆς, ἤλθε τὸ Ἐσειδρό μας! εἶπε μετ' ἀληθοῦς ἀγαλλιάσεως.

Ἐγὼ ὄρμησα νὰ χυθῶ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς. Ἄλλ' ἡ γιαγιά, συνοφρωθεῖσα αἴφνης καὶ παρατηροῦσα πρὸς ἐμέ, ὡς ἐὰν ἀμφέβαλλε τώρα περὶ τῆς ταυτότητός μου.

— Ἀμ' ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι, μωρὲ πολλακαμένε; εἶπεν ἐπιπληκτικῶς προσβλέπουσα, ἔ; ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι; Ἀπὸ τὸ φεγγάρι ἔρχεσαι; Ἡ μήπως ἔφαγες ὄλο τὸ θειάφι τῶν Ἑβραίων καὶ ἤλθες νὰ μοῦ φέρῃς τέτοια κίτρινα μούτρα; Ἐγοῦ στήν ἴντροπή! . . . . . ἔγοῦ, ἔγοῦ! Μωρ' τί στέκεις αὐτοῦ ἴσαν κρεμασμένος; Ἐ; τί στέκεις αὐτοῦ; Πιάσε νὰ φέρῃς ἄλλο νερὸ γρήγορα!

Καὶ λαβοῦσα ἡ γιαγιά μου μοὶ ἐνεχείρισε μίαν λαγίαν εἰς ἑκατέραν τῶν ἀδρανῶς κρεμασμένων χειρῶν μου. Τὰς ἔλαβον μηχανικῶς, ἀλλὰ δὲν ἐκινήθην.

Ἐγνώριζον, ὅτι οὐδεὶς ποτε ὑπερέβη τὸ κατώφλιον τῆς γιαγιάς χωρὶς νὰ ἀγγαρευθῇ παρ' αὐτῆς εἰς τινα ὑπηρεσίαν. Ἡξίου ὅμως, ὕστερον ἀπὸ τὸν τρόπον καθ' ὃν καὶ τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἀνεκαλούμην ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, νὰ πληροφορηθῶ τί ἀπέ-

γινεν ὁ καυμένος ὁ παπποῦς κατὰ τὸν μεταξὺ τοῦ ἀγγέλου καὶ αὐτοῦ ἀγῶνα. Ἰστάμην λοιπὸν αὐτοῦ, κρατῶν τὰς λαγήνους ἀκουσίως καὶ ἀπορῶν πῶς νὰ θίξω τὸ ζήτημα τοῦτο, μετὰ τὴν συμπεριφορὰν τῆς συζύγου του καὶ τὴν ὑποδοχὴν, ἣτις ἐγένετο εἰς ἐμὲ τὸν ἐπίκουρον. Ἄλλ' ἢ γιαγιά, μὴ συνηθισμένη εἰς τοιαύτας ἀναβολὰς τῶν προσταγῶν τῆς :

— Ἐ! τί στέκεις ἔτσι; ἐφώναξε. Φοβᾶσαι νὰ μὴν πέσουνε τὰ νεφρά σου; οὐ! . . . . πού μοῦ ἤθελες καὶ 'πουκάμισο μὲ κολλάρο! Ἀχρημάτιστε! Πολλακαμένε!

Ἡ γιαγιά, εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ὁμοίαζε μὲ τοὺς μηχανισμοὺς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἄκαξ χορδισθῶσι, πρέπει νὰ παίζωσι πλέον τὴν μουσικὴν αὐτῶν μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου τόνου. Διαφορὰ ὑπῆρχε μόνον ἐν τούτῳ, ὅτι τὴν μουσικὴν τῆς γιαγιάς οὐδεὶς ὑπέμενε νὰ τὴν ἀκούσῃ ποτὲ μέχρι τέλους. Μόλις λοιπὸν προελόγισεν ἐκείνη ὡς ἀνωτέρω, ἐγὼ ἔσφιγξα τὰς λαγήνους καὶ ἔσπευσα ν' ἀπέλθω διευθυνόμενος πρὸς τὴν βρύσιν. Ἡ ὑπακοή μου ἐν τούτοις δὲν ἔσχυσε νὰ τὴν διακόψῃ. Ἡ γλῶσσα τῆς γιαγιάς ἐξηκολούθησε τὸν σκοπὸν αὐτῆς τίς οἶδε πόσῃν ὥραν καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου, διότι, ὅταν ἐπέστρεψα ἐγὼ, ἐκείνη ἐγόγγυζεν ἀκόμη πολὺ ἰσχυρότερον παρ' ὅ τι ἔκαμνε συνήθως χωρὶς τινος αἰτίας. Διὰ τοῦτο, ὅταν λαβοῦσα τὰς γεμάτας λαγήνους; ἐκ τῶν χειρῶν μου ἀντικατέστησεν αὐτὰς διὰ δύο κενῶν, δὲν ἐσκέφθην νὰ διστάσω ποσῶς, ἀλλ' ἔδραμον πρὸς τὴν βρύσιν προθυμότατα τώρα, ἵνα τὴν ἐξιλεώσω.

— Ποῦ εἶναι ὁ παπποῦς, γιαγιά; ἠρώτησα εὐλαβῶς, ἐπιστρέψας μετ' ὀλίγον καὶ εὐρὸν αὐτὴν εἰς τὰ καλά τῆς, πιθανῶς διότι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη τις ἐργασία πρόχειρος δι' ἐμέ.

— Ἀμ' ποῦ ν' ἔτος γιά; ποῦ ν' ἔτος! ἀνέκραξεν ἐκείνη, χορδισθεῖσα τώρα ἐπὶ ἄλλου τόνου. Ἐπῆγε καὶ μὲ ἄφηκε! . . . . Ὁ τεμπέλαρος! Ὁ ἀχρημάτιστος! . . . . καὶ οὕτω καθεξῆς ὁ...ὁ...ὁ...μέχρι τέλους.

Ἡ γιαγιά ἐσκέφθην κατ' ἐμαυτὸν θὰ ἔχη τὴν ἀπαίτησιν νὰ βγαίη ὁ παπποῦς ἀπὸ τὸν τάφον νὰ κάμνῃ τὰς ἐργασίας μ' ὅσας τὸν ἐπεφόρτιζεν ἐν ὄσῳ ἔζη, καὶ τὸ ἐσπέρας νὰ γυρίζῃ πάλιν ὀπίσω εἰς τὸν λάκκον του!

— Τώρα πού δὲν ἔχει δουλειά, τί νὰ κάμνῃ ἀρὰ γε ὁ καυμένος ὁ παπποῦς; εἶπον ἔπειτα χαμηλοφώνως καὶ τρόπον τινὰ πρὸς ἐμαυτὸν διαλεγόμενος.

— 'Αμ' λιάζεται ! υπέλαβεν ἡ γιαγιά χορδιζομένη εἰς ὑψηλό-
τερον τόνον. Ὁ ψωμοκαταλύτης ! Ὁ ἀνάξιος ! ὁ...ὁ...ὁ...πάλιν
μέχρι τέλους.

Περίεργον πρᾶγμα ! ἐσκέφθην ἐγώ. Ὡς καὶ στὸν ἄλλον κό-
σμο τὸν παραφυλάγει τὸν ἄνθρωπο, γὰρ νὰ ξεύρη τί κάμνει !

— Καὶ ποῦ λιάζεται, γιαγιά ; ἠρώτησα τώρα μετὰ δειλίας,
διότι τὴν υπέθεσα ἱκανὴν νὰ ἤξεύρη καὶ ἂν ὁ παπποῦς λιάζεται
εἰς τὸ θάλλπος τοῦ Παραδείσου ἢ εἰς τὸν καύσωνα τῆς Κολάσεως.

— 'Αμ' πάνου στὴν Μπαήρα ! ἐφώνησεν ἐκείνη ἐξαφθεῖσα
καὶ πάλιν. Πάνου στὴν Μπαήρα !

Δὲν τὸν ξεύρεις ; Τὸν σαχλό ! Τόν... τόν...τόν...Ταύτην τὴν
φορὰν δὲν ἐπερίμενα νὰ τελειώσῃ. Ἐξέδρομον τῆς οἰκίας χωρὶς
νὰ εἶπω λέξιν.

* *
*

Ἡ Μπαήρα εἶναι τὸ πρὸς βορρᾶν τῆς οἰκίας τοῦ παπποῦ
μέγα βραχῶδες ὑψωμα, ἐφ' οὗ ἄλλοτε ἦτον ἐκτισμένη ἡ ἀκρό-
πολις τοῦ τόπου, νῦν δὲ ὑφούται ἐπὶ τῶν πελασγικῶν αὐτῆς τει-
χῶν τὸ τουρκικὸν διοικητήριον καὶ οἰκίαι τινὲς τῶν ἐγκρίτων
ὀθωμανῶν, γραφικώτατον παρέχουσαι θέαμα ἐν τῇ πικριλίᾳ τῶν
χρωμάτων καὶ τῇ ἀνωμαλίᾳ τοῦ ρυθμοῦ αὐτῶν. Τὰ οἰκοδομήμα-
τα ταῦτα, προστατεύοντα τὴν μεσημβριὴν τοῦ ὑψώματος πλευ-
ρὰν ἀπὸ τῶν βορείων καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἀνέμων καὶ συγκεν-
τροῦντα καὶ ἀντανακλῶντα τὰς ἐλευθέρως τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς
ἀκτίνας, παρέχουσι θαλπερὸν πρὸ αὐτῶν καταφύγιον καὶ κατ'
αὐτὸν ἀκόμη τὸν χειμῶνα.

Ὁ παπποῦς, ὡσάκις ἐβαρύνετο πλέον τὰ συναξάρια τῆς για-
γιᾶς, υπεξέκλεπτεν ἑαυτὸν ἐπιτηδείως καὶ ἀνερορχατο τὸ ἄναντες
ἐκεῖνο βράχωμα, ὅπως καθήσῃ ἐπὶ τινὰς ὥρας ὑψηλὰ εἰς τὸν
ἥλιον. Τὴν ἐκλογὴν τῆς θέσεως τὴν ἐδικαιολόγει διαβεβαιῶν ὁ
παπποῦς ὅτι μαζὶ μὲ τὸ θάλλπος ἐκεῖ ἐπάνω ἀπελάμβανε καὶ τὸ
μαγευτικὸν θέαμα τοῦ πανοράματος τῆς χώρας.

Ὁλος ὁ κόσμος ἐν τούτοις ἐγνώριζεν ὅτι ὁ παπποῦς ἀνέβαινε
τόσον ὑψηλά, διότι ἔνεκα τῶν ρευματισμῶν τῆς ἡ γιαγιά μόνον
αὐτοῦ ἐπάνω δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀναβῆ διὰ νὰ τὸν περιμαζεύσῃ.

Ἐκεῖ ἐπάνω λοιπόν, εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς ἀκροπό-
λεως, ἔσπευσα ν' ἀναβῶ κ' ἐκεῖ, ἐπὶ τῆς συνήθους, τῆς γνω-

στῆς αὐτοῦ θέσεως, εἶδον τὸν παπποῦν καθήμενον εἰς τὸν ἥλιον. Εἰς τὰς χεῖράς του ἐκράτει ὁ παπποῦς μίαν κάλτσαν—τῆς γιαγιάς ὑποθέτω—πλέκων αὐτὴν μὲ μεγάλας πυξίνας βελόνας, τὰς ὁποῖας τόσον ἐπιτηδείως ἤξευρε νὰ κατασκευάζῃ καὶ νὰ χειρίζεται. Ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἐνόμισα ὅτι ὄνειρεύομαι ἀκόμη.

Ἄλλ' ὑπὸ τοῦς σπεύδοντας πόδας μου κυλιόμενα τὰ χαλκία καὶ τὰ χόματα τοῦ ἀνωφεροῦς ἐδάφους προσεκάλεσαν τὴν προσοχὴν τοῦ γέροντος. Μόλις ἐσήκωτε τὸ βλέμμα ἀπὸ τοῦ ἔργου χείρου του καὶ μὲ ἀνεγνώρισεν.

Αὐτὸ δὲν ἦτο πλέον ἀπάτη. Δὲν ἦτο φάντασμα. Ὁ παππούλης ἐβρόντηξε τὸν ἄγγελον χαμαὶ καὶ τὴν ἐσκαπούλησε!—ἐσκέφθη κατ' ἑμαυτόν. Τί χαρά! τί ἀγαλλίασις!...

— Ἐπῆγες εἰς τὴν Πόλι, ψυχὴ μου, εἶπεν ὁ παπποῦς, ὅταν ἐτελείωσαν αἱ περιπτύξεις καὶ τὰ φιλήματα καὶ ἐστέγνωσαν τὰ δάκρυά μου. Ἐπῆγες εἰς τὴν Πόλι; Εἶδες πολὺν κόσμον;

— Ναί, παπποῦ. Εἶδα τὴν Σηλυβριά μὲ τὸ Παραπόρτι ἀψηλά—ἀψηλά καὶ μὲ κάτι μύλους ποὺ ἔχουν φτερά καὶ γυρίζουν μὲ τὸν ἄνεμο.

— Ἄς τα αὐτά! εἶπεν ὁ παπποῦς. Ἐπέρασες ἀπὸ τὴ χώρα ποὺ ψὴν' ὁ ἥλιος τὸ ψωμί; Καὶ εἶδες τοὺς Σκυλοκεφάλους;

— Ὅχι, παπποῦ! δὲν τοὺς εἶδα. Ποῦ εἶναι αὐτοὶ οἱ Σκυλοκέφαλοι;

— Νά, κομματί παρ' ἐδῶ ἀπὸ τὴν χώρα, ποὺ ψὴν' ὁ ἥλιος τὸ ψωμί, εἶπεν ὁ παπποῦς, σημειῶν τὸ «παρ' ἐδῶ» εἰς τὸν ὀρίζοντα διὰ δεικτικῆς χειρονομίας, ὡς κάμνουν οἱ γεωγράφοι, ὅσοι ἐπεσκέφθησαν τὰ μέρη περὶ ὧν διδάσκουσιν.

Ἄπ' ἐμπρὸς εἶναι ἄνθρωποι—ἐξηκολούθησεν ὁ παπποῦς—καὶ ἀπὸ πίσω σκύλοι. Ἄπ' ἐμπρὸς μιλοῦν καὶ ἀπὸ πίσω γανγίζου. Ἄπ' ἐμπρὸς σὲ καλοπιάνουν καὶ ἀπὸ πίσω σὲ τρώνε! Γι' αὐτό, ψυχὴ μου, καλλίτερα ποὺ δὲν ἐπῆγες.

— ὦ! βέβαια καλλίτερα! εἶπον ἐγώ. Καλλίτερα ποὺ δὲν μ' ἔφαγαν κ' ἐπῆγα στὴν Πόλι μὲ τὸ καίκι. Νὰ ἰδῆς δά, παπποῦ, καὶ τὴ θάλασσα! Ἔτσι ὡς πάνου γεμάτη νερό! καὶ μέσα στὸ νερὸ τὰ καίκια. Φσσσσ! φσσσσ! περπατοῦν μὲ τὰ πανιά φουσκωμένα!

— Ἄς τ' αὐτά! εἶπεν ὁ παπποῦς πάλιν. Ἐπέρασες ἀπὸ τῆς θάλασσας τὸν ἀφαλὸ καὶ εἶδες τὸ νερὸ ποὺ γυρίζει γύρω—γύρω γύρω, καὶ γίνεται μιὰ τρύπα μέσ' στὴν μέση;

— "Όχι, παππού, δὲν τὸ εἶδα !

— "Ὡχ ! ψυχὴ μου ! δὲν εἶδες τίποτε λουπόν.

— Καὶ ποῦ εἶναι αὐτό, παππού ;

— Αὐτὸ εἶναι, ἔτσι κομμάτι παρ' ἐδῶ, εἶπεν ὁ παππούς, δεικνύων εἰς τὸν ὀρίζοντα διὰ τῆς χειρὸς—ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκειται ἡ Φώκια, ἡ μάννα τ' Ἀλεξάνδρου. Αὐτὴν τὴν εἶδες κἄν, τὴν εἶδες ;

— "Όχι, παππού, δὲν τὴν εἶδα !

— "Ἄχ ! ψυχὴ μου, ἀνεστέναξε βαθύτερον ὁ παππούς, τίποτε δὲν εἶδες ! τίποτε ;

— Καὶ πῶς εἶναι ἡ Φώκια, παππού ;

— Νά ἔτσι, εἶπεν ὁ παππούς χειρονομῶν οὕτως ὡς ἐὰν εἶχε τὴν Φώκιαν ἐνώπιόν του καὶ μοὶ ὄριζεν ἀνατομικῶς τὰ μέλη της. Ἄπὸ τὸν ἀφαλὸ καὶ πάνου εἶναι ἡ ἔμμορφότερη γυναῖκα, ἀπὸ τὸν ἀφαλὸ καὶ κάτω εἶναι τὸ φοβερώτερο ψάρι. Κάθεται στὸν πάτο τῆς θάλασσας. Μὰ κεῖ ποῦ σκιαχθῆ κανένα καράβι ποῦ περνᾷ ἀπὸ πάνω, κάνει μία χόπ ! καὶ βγαίνει στὴν ἐπιφάνεια, κάμνει μιὰ χάπ ! καὶ ἀρπάζει τὸ καράβι μὲ τὸ χέρι της καὶ τὸ σταματᾷ. Ἄπαί, φωνάζει τὸν καπετάνιο καὶ τὸν ἐρωτᾷ : Ἄλέξανδρος ὁ Βασιλεὺς ζῆ καὶ βασιλεύει ; τρεῖς φορὲς τὸν ἐρωτᾷ ψυχὴ μου, καὶ τρεῖς φορὲς ὁ καπετάνιος σὰν τῆς εἰπῆ πὼς ζῆ καὶ βασιλεύει, τὸν ἀφίνει καὶ πάγει στὴ δουλειά του. Σὰν τῆς εἰπῆ πὼς δὲ ζῆ, τὸν βουλᾷ καὶ τὸν πνίγει.

Καὶ ἀναποδίσας τὴν κάλτσα τῆς γιαγιᾶς καὶ σείσας αὐτήν, οὕτως ὥστε νὰ πέσῃ τὸ ἐντὸς αὐτῆς κουβάριον, μοὶ ἔδειξε πὼς ναυαγοῦν τὰ πλοῖα ὁ παππούς, καὶ γι' αὐτό, ἐπρόσθεσε, καλλιτέρα, ψυχὴ μου, ποῦ δὲν τὴν εἶδες.

— "Ὡ ! βέβαια καλλίτερα, παππού ! γιατί διὲς πὼς θὰ ἐπήγαινα στὴν Πόλη σὰν ἐπνιγόμεον. Νὰ ἰδῆς δά, παππού, τί μεγάλη ποῦ εἶναι ἡ Πόλη, καὶ τί λογιῆς—λογιῆς ἄνθρωποι ποῦ εἶν' αὐτοῦ, καὶ χανούμισσες καὶ βασιλοπούλ...

— Ἄς τ' αὐτά !! διέκοψεν ὁ παππούς πάλιν, ὡς ἐὰν ὀμίλων περιπραγμάτων κοινῶν καὶ τετριμμένων. Εἶδες τὸν τόπο, ποῦ εἶναι οἱ ἄνθρωποι οἱ μαρμαρωμένοι ;

— "Όχι, παππού, δὲν τὸν εἶδα !

— Ἄάχ ! ψυχὴ μου. Τίποτε δὲν εἶδες στὴ ζωὴ σου, τίποτε !

— Καὶ ποῦ εἶν' αὐτό, παππού ;

— Αὐτό, εἶπεν ὁ παππούς ὡς ἄνθρωπος συγκεντρῶν τὴν μνήμην του, αὐτὸ εἶναι βαθειὰ μέσα σ' ἓνα δάσος, μέσα σ' ἓνα,

σπήλαιο. Ἔτσι καθὼς ἔμβρυς, ἀπ' αὐτὴν τὴν μεριά, βλέπεις ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πού ἔγιναν μάρμαρα. Γιατί αὐτοῦ μέσα εἶναι μιὰ μάγισσα πού ὅποιον διῆ πῶς περνᾷ τὸν παραπλανᾷ νὰ ἔμβρη αὐτοῦ μέσα καὶ τὸν κάμνει μάρμαρο καὶ τὸν ἔχει αὐτοῦ πέρα στημένο, γιὰ νὰ μὴ τῆς φύγη. Ὅποτε θέλει αὐτή, παίρνει τὸ ἀθάνατο νερὸ καὶ τοῦ στάζει τρεῖς κόμβους ἐπάνω στὴν κορφή, καὶ στὴ στιγμὴ τὸ μάρμαρο μαλακόνει καὶ γίνεται ἄνθρωπος ἑμμορφότερος ἀπὸ πρῶτα. Τότε κάθεται καὶ τρώγει καὶ πίνει καὶ διασκεδάζει μαζί του· σὰν διασκεδάση κ' ὕστερα, μιὰ τὸν βλέπει καλὰ—καλὰ στὰ μάτια καὶ τὸν κάμνει πάλι μάρμαρο. Γι' αὐτό, ψυχὴ μου, καλλίτερα πού δὲν τὴν εἶδες !

* *

Ποτὲ δὲν ἀμφέβαλλον ὅτι ὁ παπποῦς μου ἦτο κοσμογυρισμένος ἄνθρωπος. Ἄλλ' ὅπως δὴποτε ἐπέστρεφον καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὸ μακρότερον—μετὰ τὸν Ἅγιον Τάφον—ταξίδιον, ἀπὸ τὴν Πόλιν. Εἶχον ἰδεῖ τόσα καὶ τόσα πράγματα. Ἐνόμιζον λοιπὸν ὅτι ἔφερον μετ' ἑμαυτοῦ ἀφηγητικὴν ὕλην, ἱκανὴν νὰ ἀπασχολήσῃ ἐπὶ τινὰς τοῦλάχιστον ἡμέρας τὴν προσοχὴν, ἂν οὐχὶ τὸν θαυμασμὸν τοῦ γέροντος. Ἄλλ' ὅτε τὸν ἤκουσα νὰ προφέρῃ οὕτως ἀκαταδέκτως καὶ περιφρονητικῶς ἐκεῖνο τὸ «ἄς τ' αὐτά», νὰ διακόπη τὰ σπουδαιότερά μου θέματα, ὡς εἰάν ἦσαν μηδὲν δι' αὐτόν, καὶ νὰ ἀντικαθιστᾷ ταῦτα δι' ἰδίων τόσον θαυμασῶν, τόσον ἀγνώστων εἰς ἐμὲ διηγημάτων, ἔπηξα κατησχυμμένος ὑπὸ τὸ μέγεθος τῆς ἀνεξαντλήτου κοσμογονίας αὐτοῦ καὶ δὲν ἐτόλμησα πλέον νὰ εἶπω τίποτε.

Μετὰ πολλὴν ὄραν σιωπῆς, καθ' ἣν ἡ θιθανόμην τὸν παπποῦν θριαμβεύοντα ἐπὶ τῆς ἀπειρίας μου, ὕψωσα ἐκ νέου τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς αὐτόν.

— Πολλὰ ταξίδια θὰ ἔκαμες εἰς τὴν ζωὴν σου, τῷ εἶπον.

Καὶ ἐπρόφερα τὰς λέξεις μετὰ θαυμασμοῦ, πολλῆς μετέχοντος τῆς κολακείας.

Ὁ παπποῦς ἔξαφνίσθη. Προφανῶς ἡ ἐρώτησις τῷ ἦλθεν ἀπροσδόκητος. Ἐπὶ τινὰς στιγμὰς μὲ ἠτένισεν ὡς ἄνθρωπος σιγῆλὰ διαμαρτυρούμενος κατὰ τινος συκοφαντίας. Εἶτα—Ἐγὼ : εἶπεν. Ἐγὼ ταξίδια ; Ἡ γιὰ σοὺ ἡ Χατζίδενα !

Ἐν τῇ προφορᾷ τῶν λέξεων τούτων ὑπενοεῖτο ὀλόκληρος

ιστορία. 'Επειδὴ ὅμως ἐγὼ δὲν ἔδειξα ὅτι ἐκατάλαβα τὴν σημασίαν αὐτῆς, ὁ παπποῦς προσέθηκε τὴν ἱστορίαν χαμηλῇ τῇ φωνῇ :

— Μιὰ φορὰ—τότε δὲν ἦτο ἀκόμη Χατζίδενα—Ψυχὴ μου, τῆς λέγω, ἐτάχθηκα νὰ πάγω στὴ Σαρακηνοῦ, στὸ πανηγύρι.

— Νὰ πᾶς, βέβαια, νὰ πᾶς, λέγει αὐτὴ.

— 'Ε, τί σὲ θέλω 'δῶ πέρα ; Τί σὲ θέλω νὰ κάθεις νὰ μὲ φυλάγῃς ; >—καὶ χαμηλώσας ἔτι μᾶλλον τὴν φωνήν,—ὁ τέτοιος καὶ τέτοιος καὶ τέτοιος, προσέθηκεν ὁ γέρον ἐκφραστικῶς.—Πολὺ καλά, ἐξηκολούθησεν ἔπειτα. Σοῦ κάμνω, ψυχὴ μου, ὄλες τὲς ἐτοιμασίαις. Ξουρίζουμαι, στολίζουμαι, σελλόνω τ' ἄλογο, βάλλω τὸ σταυρὸ μου νὰ καβαλλικέσω—νά σου τὴν καὶ παρουσιάζεται.—Καὶ χαμηλώσας τὴν φωνὴν οὕτως ὥστε μόλις ν' ἀκούεται ὁ παπποῦς :

— Μωρέ, ποὺ νὰ πάθῃς, ποὺ νὰ δεῖξῃς, ποῦ θὰ πᾶς ; εἶπε μιμούμενος τῆς γαργιάς τὰ σχήματα. 'Ε ; ποῦ θὰ πᾶς ;

— Στὴν Παναγία, ψυχὴ μου, στὴ Σαρακηνοῦ.

— Μωρέ, θ' ἀφήσῃς τὴν ἀγελάδα νὰ πᾶς στὴν Παναγία ;

Μωρέ, τέτοιοι καὶ τέτοιοι καὶ τέτοιοι, τὸ πανηγύρι τὸ συλλογιέσαι, καὶ τὴν ἀγελάδα, τὴν ἴγαστρομένη τὴν ἀγελάδα, δὲν τὴν συλλογιέσαι ; ποὺ εἶναι στὴν ἑβδομάδα τῆς, δὲν τὴν συλλογιέσαι ;

— Τώρα, θέλω νὰ τῆς συντύχω, εἶπεν ὁ παπποῦς ἀναλαβὼν τὴν στάσιν του, μὰ ποὺ δὲν σ' ἀφήνει νὰ ῥθῃς στὴν ἀράδα ; Σὰν εἶδα ποὺ δὲν τὰ βγάζω στὸ κεφάλι ;

— Καλό, ψυχὴ μου, τῆς λέγω ἐγὼ—ἐβαργέσισα.—'Αμ' ὁ κόσμος, ὁ κόσμος τί θὰ πῆ, ποὺ ἔκαμες ἐτοιμασίαις κ' ἀγόρασες τὰ κερὰ καὶ τὸ λάδι καὶ τὸ θυμίαμα ; Καὶ τ' ἄλογο τί θὰ 'πῆ, ποὺ τὸ καλίγωσες καὶ τὸ σέλλωσες ;

— Τ' ἄλογο θέλει δρόμο ! εἶπεν ὁ παπποῦς κλείσας πρὸς ἐμὲ ἐκφραστικῶς τὸν ὀφθαλμὸν καὶ περιμένων νὰ τὸν ἐννοήσω. Καὶ περιμένων εἰς μάτην ;

— Δὲν καταλαμβάνεις ; ἀνεφώνησεν ἐπὶ τέλους· ὁ καυγᾶς ἦταν γιὰ τὸ πάπλωμα ! Τὴν ἐσήκωσα, ψυχὴ μου, τὴν ἐκάθισα πάνω στ' ἄλογο, καὶ τὴν ἔστειλα στὸ πανηγύρι μὲ τὸν ἀδελφὸ τῆς.

— Κ' ἐσύ, παπποῦ ;

— 'Εγὼ, ψυχὴ μου, ἐφύλαγα μέσ' στὸν σταῦλο νὰ γεννήσῃ ἡ ἀγελάδα. Καὶ ἄφησε σύ, ποὺ δὲν ἐγέννησε, τὸ γδιάρμα, προσέθηκεν ἔπειτα, ὡσὰν νὰ ἔπταιε τὸ ζῶον διὰ τὴν ἀποτυχίαν, μόνον ποὺ ἐσήκωσε τ' ὀγούρι ἀπὸ τὰ ταξίδια, καὶ ὄσες φορὲς ἐκίνησ'

ἀπὸ τότε γιὰ ταξίδι, ψυχὴ μου, βρέθηκεν ἐμπόδιο μέσ' στὸ δρόμο μου !

— Πῶς, παπποῦ ;

— Αἶ ! εἶπεν ἐκεῖνος, ἀμηχανῶν πῶς νὰ συνδυάσῃ τὰ ὁδοιπορικά του ἀτυχήματα μὲ τὸν καθυστερήσαντα τοκετὸν τῆς ἀγγελιάδος. Αὐτὸ κ' ἐγὼ δὲν τὸ ξέρω. Μά, σὰν εἶναι μέσα ἵνεκατωμένη ἢ γιαγιά σου, ἢ Χατζίδενα, πάνε σὺ πλιὰ νὰ βρῆς λογαριασμό ! Πῶς σοῦ τὸ κατάφερνε, ψυχὴ μου, πῶς σοῦ τὸ μαστόρευε εἶναι νὰ χάσῃς τὸ νοῦ σου ! Ὅσες φορὲς ἐτοιμάσθηκα νὰ ταξιδεύσω πότ' ἐγεννοῦσε κάνα προᾶμμα, πότε ξεπετοῦσε τὸ μελίτσι, πότ' ἀρρωσιοῦσε κανένας, πότε ἤρχονταν μουσαφίρης—θαρρεῖς ποὺ τὰ εἶχε παραγγελμένα, ψυχὴ μου, ἴσα-ἴσα τὴν ὥρα ποὺ ἔκαμνα τὸν σταυρό μου νὰ καβαλικέψω !

Τόσα χρόνια πανδρεμένος, ἐγὼ ἔκαμνα τὰς ἐτοιμασίας κ' ἐκίνη ἡ πῆγαινε στὸ ταξίδι ! Ἔτσι στὴ Ραιδεστό· ἔτσι στὴ Σηλυβρία· ἔτσι στὴ Μήδεια· ἔτσι παντοῦ. Ἐνα ταξίδι, ψυχὴ μου, αὐτὸ τὸ μελετοῦσα κρυφά, τὸ φύλαγα γιὰ λόγου μου. Καιροὺς καὶ χρόνους ἐμάζευα τὰ μαδιὰ καὶ τὰ ἔκρυβα ὅπου κ' ὅπως ἤμποροῦσα. Σὰν ἐμάζωξα πενήντα χιλιόδες γρόσια τὸ βάλλω μιά ἡμέρα στὸ κέφι καὶ φωνάζω τῇ γιαγιά σου—ὅταν τὸ εἶχα στὸ κέφι δὲν τὴν ἐγιόρταζα πολὺ πολὺ. — Τῆς λέγω λοιπόν, ψυχὴ μου, ἔτσι δὰ μ' ἀπόφασι : — Χρουσῆ ! ἐβάλθηκα νὰ πάγω σὲ ταξίδι, κοίταξε μὴν εἶναι κανένα προᾶμμα ἐτοιμογέννητο ἢ ἀρρωστο ἢ χρειαζούμενο, καὶ κοίταξε μὴν ἔμβῃ κανένας μουσαφίρης στὸ σπῆτι, γιατί, διές, τοῦ σπάζω τὰ πόδια του ! Καὶ ὁ παπποῦς ἔκαμεν ὡς ἐὰν ἐθαύμαζε τὸν εαυτὸν του πῶς τὰ ἐκατάφερε. Σὲ ἤθελα, εἶπεν εἶτα πρὸς ἐμέ, νὰ τὴν δῆς πῶς τὰ ἐχρειάσθηκε ! Τσιμουδιά δὲν ἔβγαλε ! Κ' ἐγὼ αὐτὸ ἤθελα. Στέλνω, ψυχὴ μου, στὸν πνευματικὸ κ' ἔρχεται καὶ ξεμολογοῦμαι· φωνάζω τῇ γιαγιά σου μπροστά του καὶ τῆς γράφω ὅλο τὸν βιὸ ἐπάνω της. Φωνάζω τοὺς χωριανούς καὶ παίρνω συγχώρεσι ἀπὸ τὸν καθένα, γιατί, διές, ψυχὴ μου, τὸ ταξίδι εἶναι τὸ μακρύτερο ταξίδι τοῦ κόσμου κ' ἐμεῖς ἔχουμε ζωὴ καὶ θάνατο !

Τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα τραβῶ τὸ ἄλογο καὶ κάμνω τὸ σταυρό μου νὰ καβαλικέψω. Ἡ γιαγιά σου—τότε δὲν ἦτον ἀκόμη Χατζίδενα—ἔσκυψεν ἀπὸ τὴ θύρα νὰ με δῆ· ἐγὼ τὸ εἶχα τσατισμένο· κοίταξε ! Μιά νὰ μ' ἔβγαζε τίποε στὴ μέση, τὸ 'παιρνεν ἢ εὐχὴ !

Ἡ γιαγιά σου τὸ ἤξευρε· δὲν εἶπε λόγο. Κ' ἐγὼ αὐτὸ ἤθελα. Σὰν ἔκαμα τὸ σταυρό μου νὰ καβαλικέσω.

— Ἐλα, Χρουσῆ, τῆς εἶπα, ἔχουμε ζωὴ καὶ θάνατο, συχώρα με καὶ ὁ Θεὸς συγχωρέσει σε! Ἐκεῖ, ψυχὴ μου, τὴν παίρνουν τὰ κλάμματα, εἶπεν ὁ παπποῦς τεταραγμένος, ὡς ἂν συνέβαινε τὸ πρᾶγμα ταύτην τὴν στιγμὴν ἐνώπιόν του. Καὶ προσπαθῶν ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ νὰ παραστήσῃ τὴν μεγάλην τῆς συζύγου θλίψιν.

— Ἀχ! ποὺ νὰ μὴν ἔσωνα! ποὺ νὰ μὴν ἔδειχνα! εἶπεν ὁ παπποῦς μισοκλαίων. Ἡ ἄτυχη! ἡ κακόμοιρη, ἡ ἀρίζικη! ποὺ θὰ χάσω τὸ ταίρι μου, τὸν νοικοκύρη μου, τὸν ἀφέντη μου!

Καὶ ἐκπεληγμένος ἐκ τῶν κοσμητικῶν τούτων τοῦ ἐπιθέτων ὁ παπποῦς—Αὐτό, ψυχὴ μου, εἶπε, δὲν τὸ ἐπερίμενα. Ὅλος ὁ κόσμος νὰ χαλοῦσε—τὸ εἶχα τσατισμένο. Μὰ σὰν εἶδα τὴ γιαγιά σου, τὴ γυναϊκά μου, νὰ κλαίῃ, ἐκόπηκαν τὰ ὑπάτά μου! Πῶς νὰ τὴν ἀφήσω νὰ πάγω στὴν ἄκρια τοῦ κόσμου!

— Εἶμαι ταμμένος στὸν Ἅγιο Τάφο, τῆς λέγω, ψυχὴ μου! πῶς νὰ κάμω τώρα; Σὰν δὲν πάγω, θὰ κριματισθοῦμε.

— Σὰν εἶσαι ταμμένος, νοικοκύρη μου, ἀνδρόγυνο δὲν εἶμαστε; Εἴτε σὺ ἐπῆγες εἴτ' ἐγὼ, τὸ ἴδιο πρᾶμμα κάνει.

— Τὰ δάκρυα στὰ μάτια τῆς! εἶπεν ὁ παπποῦς, ἀλλάξας τὸν τόνον τῆς φωνῆς του· τί νὰ πῶ; Τὴν ἀνεβάξω, ψυχὴ μου, στ' ἄλλογο, καὶ τὴν στέλνω στὸν Ἅγιο Τάφο μὲ τὸν ἀδελφὸ τῆς.

Ἀπὸ τότε καὶ νὰ 'πάγῃ, εἶπεν ὁ παπποῦς κροτῶν τὰς παλάμας ὡς ἂν τὰς ἐξεσκόνιζεν—, ἀπὸ τότε καὶ νὰ 'πάγῃ δὲν ἐδοκίμασα νὰ ταξιδεύσω.

— Καὶ τὸν κόσμο ποὺ ἐγύρισες, παπποῦ, τὰ μεγάλα ταξίδια ποὺ ἔκαμες, θὰ τὰ ἔκαμες λοιπόν, πρὶν πάρης τὴ γιαγιά; Ὅριστε;

Ὁ παπποῦς ἀνέλαβε πάλιν τὸ ἐργόχειρόν του· θλιβερόν μειδίαμα ἐκάθητο ἐπὶ τῶν χειλέων του.

— Πρὶν μὲ δώσουν στὴ γιαγιά σου τὴ Χατζίδανα, εἶπε ταπεινώσας τοὺς ὀφθαλμούς, δὲν ἤμουν ἀγόρι.

— Ἄμ τί, παπποῦ, κορίτσι ἦσουν;

— Πῆς πῶς ἤμουνα κορίτσι, ψυχὴ μου, εἶπεν ὁ παπποῦς μὲ τὸ θλιβερόν του μειδίαμα, ἀφοῦ κ' ἐγὼ τὸ θαρροῦσα πῶς ἤμουνα, κ' ὁ κόσμος τὸ ἐπίστευεν.

Αἱ λέξεις μοὶ ἐνεποίησαν παράξενον ἐντύπωσιν. Ὁ παπποῦς ἐκράτει εἰς τὰς χεῖράς του γυναικεῖον ἐργόχειρον· καὶ—μ' ὄλον τὸ λεβέντικόν του ἀνάστημα—τὸ ἐπιμελῶς ἐξυρισμένον πρόσω-

πον, ὁ φιλαρέσκως ἐπὶ τοῦ ἄνω χείλους ψαλιδισμένος μύσταξ, ἡ ὄλη τῆς μορφῆς του ἔκφρασις μοι ἐφάνη τὴν σιγμὴν ἐκείνην ἐνέχουσα πολὺ τὸ θηλυπρεπὲς καὶ γυναικεῖον.

— Ναί, ναί, ψυχὴ μου, εἶπεν ὁ παπποῦς, ἀναστενάξας καὶ γενόμενος αἴφνης σύννους. Ἔσεῖς ζῆτε σὲ χρυσοῦς καιροῦς! ταξιδεύετε, σ' ὅτι ὥρα θέλετε, σ' ὅποια χώρα θέλετε. Καὶ τὸ κάτω — κάτω, ψυχὴ μου, ξέρετε τί εἶστε. Ἐμεῖς ἐξοῦσαμε σὲ βίσεκτους καιροῦς, δυστυχισμένους! Οἱ μάννες μας ἐγονάτιζαν μπρὸς σὲ εἰκόνες, ψυχὴ μου, καὶ ἔλαιαν στὴν Παναγιὰ ἢ νὰ τοὺς δώσῃ κορίτσι, ἢ νὰ σκοτώσῃ τὸ παιδί πὺ εἶχανε στὰ σπλάγγχνα τους, διὰ νὰ μὴ γσννηθῇ ἀγόρι.

+ Γιατί, παπποῦ;

+ Γιατὶ κάθε λίγο καὶ πολὺ, εἶπεν ὁ παπποῦς ὀλονὲν σκυθρωπότερος, ἔβγαίνε, ψυχὴ μου, τὸ Γενιτσαριὸ — κάτι μεγάλοι καὶ φοβεροὶ Τουρκαλάδες, — κ' ἐγύριζαν ἀρματωμένοι στὰ χωριά, μὲ τὸν ἱμάμη ἐμπρός, μὲ τὸν τζελάτη καταπόδι, κ' ἐμάζευαν τὰ εὐμορφότερα, τὰ ἐξυπνότερα χριστιανόπουλα, ψυχὴ μου, καὶ τὰ τούρκευαν.

+ Γιατί, παπποῦ;

+ Γιὰ νὰ κάμουν Γενιτσαροῦς, εἶπεν ὁ γέρον ἀγανακτῶν. Γιὰ νὰ τὰ κάμουν σὰν τὸν ἑαυτὸ τους.

Ἄνάθεμα τὴν ὥρα
τὴν πρώτη Ἀπριλιά
πὺ βγῆκε τὸ Ἰζάμι
καὶ μάζωξε παιδιὰ!

Ἐστέναξεν ἀπαγγελίας ὁ παπποῦς καὶ ἀπέμαξε τὰ δάκρυά του.

+ Γι' αὐτό, ἐξηκολούθησεν ἔπειτα, ὅταν ἐγεννήθηκα ἐγώ, ψυχὴ μου, καὶ μ' ἐβάπτισαν, μὲ ἔβγαλαν Γεωργία, πὺ θὰ πῆ μοῦ ἔδωκαν θηλυκὸν ὄνομα, καὶ μαζὶ μὲ τὸ ὄνομα, καθὼς ἔβγαζαν τότε Κωσταντινιά, Θανασία καὶ Δημήτρω — ὄλο ἀρσενικὰ παιδιὰ, ψυχὴ μου, μὲ θηλυκὸν ὄνομα — μ' ἐφόρεσαν καὶ κοριτσίστικα ρούχα.

Ἔσα χρονάκια πέρασαν, ψυχὴ μου, τόσες φορὲς ἀπὸ τὴν θύρα τοῦ σπιτιοῦ μας δὲν ἐβγῆκα, σὰν καποκόριτσο πὺ θάρρενα νὰ εἶμαι. Σὰν ἔγινα καμιά δεκαριά χρονῶ, μὲ πιάνει μίαν ἡμέρα — ὁ Θεὸς σχωρέστονε — ὁ κύρης μου, μὲ καθίζει στὸ σκαμνί,

μὲ κόφτει τίς μεγάλες μου πλεξοῦδες, μοῦ βγάξει τὰ φουστα-
νέλια καί :

— Διὲς ἔδῳ, μὲ λέγει, Γεωργία, ἀπὸ σήμερα καὶ νὰ πάγη
εἶσαι Γεώργης, εἶσαι ἀγόρι, ἀπὸ αὔριο καὶ νὰ πάγη εἶσαι ἄνδρας,
ὁ ἄνδρας τῆς Χρουσῆς ποὺ παίζετε κάθε μέρα τίς κοῦκλες καὶ
τὰ πεντόβολα.

— Αὐτὸ ἦταν ὄλο κ' ὄλο ποὺ μὲ εἶπε, καὶ μ' ἐφόρεσε τ' ἀγο-
ρίστικα ροῦχα.

Τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα, ψυχὴ μου, ἦλθαν τὰ βιολιά καὶ τὰ
λαγοῦτα, καὶ μ' ἐπῆραν στὴν ἐκκλησιά καὶ μ' ἔστεφάνωσαν μὲ
τὴν γιαγιά σου.

— Πῶς, παπποῦ ; Ἔτσι μικρὸς ποὺ ἦσουνα ;

— Ναί, ψυχὴ μου, εἶπεν ὁ παπποῦς συναπορῶν καὶ αὐτός.
Ἄκόμα δὲν ἔμαθα πῶς νὰ δένω τὸ καινούργιο μου καβάδι, καὶ
μ' ἔδωκαν καὶ γυναῖκα γιὰ νὰ κυβερνήσω ! Μὰ—εἶπεν εἶτα συ-
νωφρωμένος—ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Περισσότερον καιρὸ δὲν ἤμπο-
ροῦσαν νὰ μὲ κρύβουν· καὶ τὸ φερμάνι ἔλεγε πῶς μόνον τοὺς
ἀνυπάνδρους νὰ παίρνουν οἱ Γενίτσαροι, μ' ἐπάνδρεψαν λοιπόν
ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει, καὶ ἔτσι, ψυχὴ μου, ἀντὶ νὰ μὲ πάρῃ
κανένας Γενίτσαρος—μ' ἐπῆρεν ἡ γιαγιά σου.

— Καὶ ποὺ θὰ πῆ, λοιπόν, παπποῦ, ἐσὺ δὲν ἔκαμες κανένα
ταξίδι στὴ ζωὴ σου ! Μῆτε πρὶν πανδρευθῆς, δὲν ἐταξίδευσες ;

Ἦ παπποῦς ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἐφάνη ἀμηχανῶν πῶς πρέπει
ν' ἀπαντήσῃ. Ἐπειτα χαμηλώσας αἰδημόνως τὸ βλέμμα :

— Τί νὰ σὲ πῶ, ψυχὴ μου, εἶπε. Πρὶν πανδρευθῶ ἔκαμα
ἓνα ταξίδι, μὰ τί τᾶθελος — ἔμεινε κ' αὐτὸ στὴ μέση. Ἔμειν'
ἀτελείωτο . . .

— Πῶς, παπποῦ ; Πότε ;

Ἦ γέρον παρήτησε τὸ ἐργόχειρόν του χαμαί, καὶ τείνας τὸ
βλέμμα πρὸς τὸν ὀρίζοντα ἐφαίνετο ἓνασχιλῶν σιγηλὰ τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς του μὲ τὴν θεάν τῆς πρὸ ἡμῶν ἐκτεινομένης χωριογραφίας.

* *
*

Ἦ οὐρανὸς ἦτον ἀνέφελος, ὁ ἥλιος χαμηλὰ εἰς τὸν ὀρίζοντα
καὶ τὸ ὑψηλὸν τῆς θέσεως, ἐφ' ἧς εὐρισκόμεθα, παρεῖχεν εἰς τὸν
θεατὴν λίαν ἀχανὲς καὶ ὁμῶς εὐπερίληπτον πανόραμα.

— Περὶ τὰ κράσπεδα τῆς ἀκροπόλεως, ἀμέσως ὑπὸ τὰ βλέμ-

ματά μας, ξεκιντο κατά συγκεχυμένας ομάδας αἱ οἰκίαι τῆς πολίχνης, ἐν ταῖς αὐλαῖς τῆς ὁποίας ἔβλεπέ τις ἄνδρας, γυναῖκας, παιδιά, ἐνασχολουμένους νὰ εἰσάγωσι τὰ φθινοπωρινὰ αὐτῶν προϊόντα εἰς τὰς ἀποθήκας. Ἀμέσως περὶ τὴν πόλιν ἐφαίνοντο οἱ λαχανόκηποι μὲ τὰ γηρολέα, τὰ φυλλοροοῦντα δένδρα περὶ τοὺς λελυμένους φραγμούς των· καὶ τοὺς τελευταίους τρυγητὰς φορτόνοντας τὰ ὄψιμα λαχανικὰ ἐπὶ τῶν ἀμαξῶν των· αὐτοῦ πλησίον ἐκάπνιζον καιόμενα τὰ ἄχρηστα ἀπομεινάκια τῶν ἐρήμων πλέον ἀλωνίων. Παρέκει ἤρχοντο ἐκτεινόμενοι ἡμικυκλικῶς εἰς μεγίστην ἀκτῖνα οἱ καρποφορώτατοι τῆς χώρας ἄγροί, ἐν οἷς ὅμως δὲν ἐσειόντο πλέον βαρεῖς τῶν δημοτριακῶν καρπῶν οἱ στάχεις ὡς ἐπιφάνεια ξανθῆς κυμαινομένης θαλάσσης, ἀλλ' ἔβασκον ἐλευθέρως δαπανῶντα καὶ τὴν τελευταίαν χλωρὰν βοτάνην τὰ βραδέως πρὸς τὴν πόλιν ἐπιστρέφοντα ποίμνια καὶ ἀγέλαι. Εἰς τὸ ἀπώτατον τοῦ ὀρίζοντος βάθος ἔκλειον, ὡς ὑψηλὸν περιθώριον, τὴν ἀχανῆ ταύτην εἰκόνα οἱ ἀμπελώνες τοῦ τόπου, ἔρημοι καὶ οὗτοι μετὰ τὸν τρυγητὸν κ' ἐγκαταλελειμμένοι. Ἡ λαμπρὰ ποικιλία τῶν τελευταίων φθινοπωρινῶν χρωμάτων, οἱ κατὰ συχνὰ διαστήματα διαυλακοῦντες τὴν χώραν ποταμίσκοι, τὰ παρὰ τὰς ὄχθας αὐτῶν γραφικῶς ἐγειρόμενα συμπλέγματα δένδρων καὶ οἰκοδομῶν, οἱ κατὰ τόπους ὡς μέγιστα κωνοειδῆ χώματα ὑψούμενοι τῶν Ὀδρουσῶν τύμβοι, ὅχι μόνον διέκοπτον τὴν συνήθη τῶν ἐπιπέδων χωρογραφικῶν μονοτονίαν, ἀλλὰ καὶ παρεῖχον εἰς τὴν ἀπέραντον ἐκείνην εἰκόνα ἔκτακτον, θαυμασίαν ἐνότητα καὶ ποικιλίαν.

Καὶ ὅμως πρὸ τοῦ τερπνοτάτου τούτου θεάματος—τὸ ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη—μυστικῆ τις ἀνησυχία, θλιβερόν τι προαίσθημα συνεῖχε τὴν καρδίαν μου. Ἐνόμιζες ὅτι ἡ ζωὴ, ἡ ἄλλοτε τόσον σφριγωδῶς ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης ἐπανθίσασα, ὑπεχώρει τώρα βραδέως ἀλλὰ σταθερῶς πρὸς τοὺς ἐνδομυχωτάτους μυχοὺς τῆς φύσεως· ἢ δ' ἐπὶ τῆς ὄψεως αὐτῆς ἐναπομένουσα λαμπρότης δὲν ἦτο εἰμὴ τὸ τελευταῖον, τὸ ὕστατον μεδίαιμα ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ θανατιῶντος.

Ὁ παπποῦς, ἀφ' οὗ ἔφ' ἱκανὴν ὥραν ἐνησχολήθη μὲ τὸ θέαμα τοῦτο, σιωπηλὸς καὶ ἀφρημένος, ἐστήριξε τὸ βλέμμα ἐπὶ ἐνὸς τῶν ἀπωτέρων κωνοειδῶν χωμάτων εἰς τὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντος, καὶ δεξίας διὰ τοῦ δακτύλου :

— Τὴν βλέπεις, ψυχὴ μου, εἶπεν, ἐκείνην τὴν τούμβα.

— Ποιάν, παππού ;

— Νά ἐκεῖνην τὴν ὑψηλότερη, ἀπὸ ὅλες τὰς ἄλλες, ποὺ φαίνεται ἐκεῖ ποὺ τελειώνει τῆς γῆς τὸ πρόσωπο.

— Τὴν βλέπω· ἐγγίξει τὸν οὐρανὸ μὲ τὴν κορφὴ τῆς, παππού.

— "Αἰ χάκ ! Εἶπεν ὁ παππούς εὐχαριστημένος ἐκ τῆς ἀπαντήσεως. Ὁ οὐρανὸς ἀκουμβᾷ πάνου τῆς. Δὲν ἀκουμβᾷ ;

— Ναί, παππού ! Ἡ γῆς τελειώνει αὐτοῦ πέρα καὶ ἀρχίζει ὁ οὐρανός.

— "Αἰ χάκ ! ἀνεφώνησεν ὀγέρων ἔτι μᾶλλον εὐχαριστημένος.

Εἶτα προσηλώσας ἐπ' ἐμοῦ ὑπερήφανον βλέμμα, — Ἐκεῖ πέρα, εἶπε, μ' ἐβάσταξε νὰ ταξιδέψω.

Καὶ ἐπρόφερε τὰς λέξεις μὲ ὕφος τόσον ἐναβρυντικόν, ὥστε δὲν ἠνόησα εὐθύς, ἂν τοῦ παππού τοῦ ἐβάσταξε νὰ ταξιδέψῃ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, ἢ μέχρι τῆς τούμβας, ἐφ' ἧς ἐφαίνετο ὁ οὐρανὸς στηριζόμενος.

Ὁ παππούς ἐξηκολούθησεν :

— Ἡ τούμβα φαίνεται ἀπὸ τὸ παράθυρό μας· ἀπὸ μικρὸ παιδί τὴν ἔβλεπα καὶ τὸ εἶχα ἕνα μερσίκι—μιά μεγάλη ἐπιθυμία— νὰ ἦτανε βολετὸ νὰ πῆγαινα ἐκεῖ κάτω ν' ἀνέβω στὴν κορφὴ τῆς τούμβας, νὰ 'μβῶ εἰς τὰ οὐράνια. Μὰ ἔλα ποὺ ἤμουνα κορίτσι ! Πῶς νὰ βγῶ μέσα στοὺς δρόμους ;

Σὰν μ' ἔκοψε ὁ κύρης μου τὰ μαλλιά καὶ μ' ἔβαλε καβάδι, καὶ μ' ἔκαμεν ἔτσι διὰ μιᾶς ἀγόρι—ἐκεῖνοι ἐψαλίδιζαν χαρτιὰ καὶ ἔπλεκαν τοῦ γάμου τὰ στεφάνια—ἐγὼ μὲ κλωθογυρνῶ τὴν ἄκρη—ἄκρη, καὶ βγαίνω στὴν αὐλή. Τὸ ταξίδι εἶχα στὸν νοῦ μου, καὶ μόνο τὸ ταξίδι.

Μετά τινα σιωπὴν, καθ' ἣν ὁ παππούς ἐφαίνετο συγκεντρῶν τὰς ἀναμνήσεις του.

— Ἐξω ἀπ' τ' ὄρνιθαριό, εἶπεν, ἦτον ἕνα ξύλο στημένο, μὲ κάτι ξυλάκια σταυρωτά, πάνω σ' αὐτὸ καρφωμένα, γιὰ νὰ πατοῦν οἱ ὄρνιθες ν' ἀνεβαίνουν στὰς φωλιές των. Τὸ εἶχα ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς στὸ μάτι. Θὰ τ' ἀκουμβήσω στὸ γυαλί τοῦ οὐρανοῦ, ἔλεγα μὲ τὸ νοῦ μου, σὰν σκάλα, θ' ἀνέβω, θὰ τρυπήσω μιὰ τρύπα—θᾶμβω μέσα. Ἔτσι, ψυχὴ μου, σοῦ παίρνω τὸ ξύλο στὸν ὄμο, καὶ σὰν μὲ διοῦν ἄς μὲ γράψουν.

Βγαίνω ἀπὸ τὴν αὐλή, στρίβω δεξιὰ καὶ δρόμο ! Ὁ κόσμος ποὺ μ' ἔβλεπε, ποῦ νὰ μὲ γνωρίσῃ πῶς ἤμουν ἡ Γεωργία ἡ θυγατέρα τοῦ Σύρμα ! Ἦτᾶν σὰν νὰ ἦρθα πρώτη φορὰ στὸν κόσμο.

Ὡς καὶ ἡ Χρουσῆ ἦ γιαιγιά σου, ποὺ μὲ εἶδεν ἔτσι μ' ἔβαλε μπροστὰ μὲ τὲς πέτρες. Ὅχι τάχα πὼς μ' ἐγνώρισε, μὰ ἔτσι τὰ κατάρτεχεν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς τ' ἀγόρια. Ἐγὼ δρόμο. Ἀπὸ τέτοιον ταξίδι ποιὸς μπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ; Βγαίνω στοὺς κήπους, ἔμβαίνω στὰ χωράφια, περνῶ τὸν ποταμό· τὰ μάτια καρφωμένα στὴν τούμβα καὶ δρόμο. Πάγω ἓνα μίλι, πάγω δυό. Μὰ τί θαρρεῖς, ψυχὴ μου; Ἡ τούμβα, ὅσο προχωρῶ, τραβιέται μακρύτερα! Ὁ οὐρανός, ὅσο κοντεύω, σηκώνεται τ' ἀψηλότερα! Ἄ! αὐτό, ψυχὴ μου, μ' ἔκοψε τὰ γόνατα! Κουρασμένος ἦμουν ἀπὸ πολὺ πρῶύτερα, μὰ δὲν μ' ἀποφάνηκε παρὰ σὰν εἶδα πὼς ἡ ἄκρα τοῦ οὐρανοῦ ἐπήγαιν' ὄλονεν μακρύτερ' ἀπὸ τὴν τούμβαν, ποὺ λογάριζα νὰ τὸν εὔρω. Τότε ἐννοιῶσα, πὼς εἶμαι κουρασμένος, πὼς πεινῶ, πὼς τὸ ξύλο ποὺ σηκώνω βαραίνει σὰν μολύβι, πὼς ἄρχισε νὰ βραδυάζῃ καὶ τὸ τί τὰ θέλεις, ψυχὴ μου;—τότες ἐγύρισα πίσω καὶ ἀφῆκα τὸ ταξίδι ἀτελείωτο!

— Γιατὶ διέξ, ἐπρόσθεσεν εἶτ' ἀμέσως ὁ γέρον, ἐσυλλογίσθηκα κοντὰ εἰς τ' ἄλλα καὶ τὸν κύρη μου. Αὐτὸς—Θεὸς σχωρὲς' τονε—δὲν ἔμοιαζε τὴν γιαιγιά σου τὴν Χατζίδενα.

— Πῶς, παπποῦ;

— Χι! εἶπεν ἐκεῖνος ἐκφραστικῶς μειδιάσας.

Ἡ γιαιγιά σου, ψυχὴ μου, μπουμπουνίζει, μὰ δὲν βρέχει. Ὁ κύρης μου ἔβρεχε, μὰ δὲν ἐμπουμπουνίζει! Γι' αὐτό, ψυχὴ μου, ἐγύρισα πίσω. Ἦταν τὸ μόνο ταξίδι τῆς ζωῆς μου, ἐπρόσθεσεν εἶτα σύννους ὁ γέρον, μὰ ἔμειν' ἀτελείωτο!

— Καὶ τὰ πράγματα ποὺ εἶδες, παπποῦ, καὶ ξέρεις;—ἠρώτησα ἐγὼ τότε ἐν μεγίστῃ ἀπορίᾳ.

Στὴ χώρα ποὺ ψὴν' ὁ ἥλιος τὸ ψωμί, ἐκεῖ κοντὰ ποὺ ζοῦν οἱ Σκυλοκέφαλοι πότε ἐπήγες, παπποῦ;

— Ὡ! εἶπεν ἐκεῖνος τότε. Αὐτοῦ, ψυχὴ μου, δὲν ἐπήγα· μὲ τ' ἀφηγήθηκεν ἡ γιαιγιά μου, ὅταν μ' ἐμάθαινε νὰ πλέω.

— Καὶ στῆς θάλασσας τὸν ἀφαλὸ, παπποῦ, ποὺ βγαίν' ἡ Φώκια καὶ πιάνει τὰ καράβια καὶ τὰ ρωτᾷ γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο τὸν βασιλέα; Κ' ἐκεῖ δὲν ἐπήγες;

— Ὅχι, ψυχὴ μου! κι' αὐτὸ μ' ἀφηγήθηκ' ἡ γιαιγιά μου.

— Καὶ στὸ σπῆλαιον, παπποῦ, ποὺ εἶν' ἡ Μάγισσα ποὺ μαρμαρόνει τοὺς ἀνθρώπους, κ' ἐκεῖ δὲν ἐπήγες;

— Ὅχι, ψυχὴ μου! Ἡ γιαιγιά μου μὲ τ' ἀφηγήθηκε, ἡ γιαιγιά.

Ἀπερίγραπτος εἶναι ἡ αὔξουσα ἔντασις τῆς ἀπογοητεύσεώς

μου ἀνὰ πᾶσαν αὐτοῦ ἀπόκρισιν. Ὅλη λοιπὸν ἡ μεγάλη ἐκείνη ἰδέα μου περὶ τῶν ταξιδίων τοῦ παπποῦ, ὅλη μου ἡ πρὸς αὐτὸν ὑπόληψις καὶ ἐμπιστοσύνη διὰ τὴν κοσμογνωσίαν καὶ πολυπειρίαν του περιορίζετο ἔξαφνα εἰς τὰς διηγήσεις, δηλαδὴ τὰ παραμύθια, τὰ ὁποῖα ἤκουσεν ἀπὸ τὴν μάμμην του καθ' ὄν χρόνον εἶχε τὴν ἀφέλειαν νὰ πιστεύῃ ὁ πτωχὸς ὅτι ἦτο θηλυκοῦ καὶ οὐχὶ ἀρσενικοῦ γένους! Ἀπελπισία καὶ ἀγανάκτησις κατεῖχε τὴν καρδίαν μου.

Ἄλλ' ὅτε, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμούς, εἶδον τὸν παπποῦν μὲ τὸ ὄνειροπολοῦν αὐτοῦ βλέμμα διαρκῶς προσηλωμένον μακρὰν ἐπὶ τοῦ κωνοειδοῦς ἐκείνου χώματος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἤλπισέ ποτε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ οὐράνια, δὲν ἤξεύρω ποῖα μυστηριώδης δύναμις ἐδέσμευσε τὴν φωνὴν ἐπὶ τῆς γλώσσης μου.

Ὁ ἥλιος εἶχε κατέλθει πολὺ χαμηλότερα πρὸς τὴν δύσιν. Πᾶσα ὑπαρξις, πᾶσα ἐκδήλωσις ζωῆς ἀπεσύρετο σιγαλὰ καὶ βραδέως πρὸς τὰ ἐνδοτέρω τῆς πόλεως.

Ἡ ἔκφρασις τῆς χωριογραφίας μοὶ ἐφάνη τώρα μελαγχολικωτέρα, θλιβερωτέρα. Ἡ καρδία μου ἐταράχθη ἐκ νέου. Μεταξὺ τῆς φυσιογνωμίας τῆς σκηνῆς καὶ τῆς ἐκφράσεως τοῦ ὠχροῦ καὶ μαραμμένου τοῦ παπποῦ προσώπου, ὅπως ἐφωτίζετο ὑπὸ τῶν τελευταίων τοῦ ἡλίου ἀκτίνων, ὑπῆρχε τόση ὁμοιότης, τόση στενὴ συγγένεια! . . .

Ὁ καυμένος ὁ παπποῦς! ἐσκέφθην πρὸς ἐμαυτὸν, ἐπάλαισε κ' ἐνίκησε τὸν ἄγγελον χωρὶς τῆς βοηθείας μου, ἀλλὰ ἐξηντλήθη καὶ ἀδυνάτισε τόσο πολὺ, πὺν ἂν ξανακυλήσῃ, ἔτσι, καθὼς εἶναι, κανεὶς δὲν τὸν γλυτώνει.

— Ἀρχισε νὰ κάμνῃ κρῦο, ψυχὴ μου—εἶπεν ὁ γέρον ἐξαφνα—ἔλα νὰ πᾶμε.

Τῷ ἔτεινα σιωπηλῶς τὴν χεῖρα καὶ ὑποστηρίζων αὐτὸν ὅσον ἠδυνάμην τὸν συνώδευσα εἰς τὴν οἰκίαν του.

* *

Τὴν νύκτα ἐκείνην ἔκαμε τῷ ὄντι πολὺ ψῦχος. Τῇ δὲ πρώτῃ τῆς ἐπιούσης παχεῖα πάχνη ἔκειτο λευκάζουσα ἐπὶ τῶν μεμαραμμένων φύλλων τῶν καλυπτόντων τὸ ἔδαφος τοῦ κήπου μας. Μόλις ἀφυπνίσθη καὶ ἔδραμον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀγαπητοῦ μου παπποῦ. Ἄλλ' ὁποῖα διαφορὰ ἀπὸ τῆς χθὲς μέχρι σήμερον!

Πλήθος συγγενῶν καὶ οἰκείων συνωστίζοντο σοβαροὶ καὶ ἄφω-
νοι εἰς τὴν αὐλήν, εἰς τὸ κατώγιον, εἰς τὴν σάλαν τῆς γαργιάς,
ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἔκειτο μακρὸς μακρὸς ὁ παπποῦς. Ἐφαί-
νετο πὼς δὲν ἐξύπνησεν ἀκόμη.

Βαθεῖα εἰρήνη ἐβασίλευεν ἐπὶ τῆς μορφῆς του. Μία ὑπερκό-
σμιος ἀγγλιχὴ ἐν εἶδει μειδιάματος βαθμηδὸν ἀποσβεννυμένου
ἔπαιζε μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του.

Ἡ γαργιά μὲ τὰς χεῖρας θηλυκωμένας περὶ τὰ γόνατά
της, μὲ τὸ ἀπελπισμένο της βλέμμα ἀπλανὲς ἐπὶ τῆς ὄψεως
τοῦ παπποῦ, ἐκάθητο ὠχρά, βωβή, ἀκίνητος ὡς ἀπολιθωμένη
παρὰ τὸ πλευρόν του. Ἡ ταλαίπωρος ! Τί δὲν θὰ ἔδιδεν ὅπως
τὸν ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦτο τὸ ταξίδιον ! Διότι τὸ μειδιάμα τοῦ παπ-
ποῦ ἦτον ἡ λάμψις, ἣν ἔστυρεν ὀπίσω της ἡ πρὸς οὐρανὸν ἀπο-
δημοῦσα ψυχὴ του.

E. PO'IDH

3. ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΝΟΣ ΑΛΟΓΟΥ

Ἄν καὶ ἐπλησίαζε νὰ τελειώσῃ ὁ Νοέμβριος, δὲν ἐνθυμοῦ-
μαι ἄλλας μακροτέρας εἰς τὸν βίον μου ἡμέρας συμπιπτούσας
παραδόξως μὲ νύκτας ἀτελευτήτους. Οἱ πρῶτῃν συμμαθηταὶ μου
εἶχον διασπαρῆ κνηγοῦντες τὴν τύχην εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς,
ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ροδανοῦ καὶ τοῦ Δουνάβους μέχρι τοῦ Νεί-
λου, τοῦ Γάγγου ἢ καὶ τοῦ Μισισσιππῆ, πλὴν μόνον τριῶν ἢ τεσ-
σάρων, οἵτινες ἀνεπαύοντο ὑπὸ τὰς πλάκας τοῦ ἁγίου Γεωρ-
γίου. Μεγάλῃ λοιπὸν ὑπῆρξεν εἰς τὴν τοιαύτην μόνωσιν καὶ πλῆ-
ξιν ἡ χαρὰ μου, ὅταν πρωτῶν τινὰ προσέκρουσα ἀπροσδοκῆτως
πρὸς πυρόξανθον γερόντιον, φέρον διόπτρα γαλανὰ καὶ τρισμέ-
γιστον ὑπὸ τὸν βραχίονα χαρτοφυλάκιον. Οὗτος ἦτο ὁ παλαιὸς
μου διδάσκαλος τῆς ζωγραφικῆς κ. Κρέϋζερ, Μπιβαρός τὸ γέ-
νος καὶ ἀληθὴς τεχνίτης προσαράξας, δὲν ἠξέσρω πῶς, εἰς τὴν
Σύρον καὶ οὐδ' ἐκεῖ εὐδοκίμησας. Ἀποστραφεὶς τὴν ἀριστοκρα-
τίαν τῆς νήσου εἶχεν ἐπιδοθῆ, ὡς ὁ Λύτρας, εἰς παράστασιν
λαϊκῶν, ζωγραφίζων ψαρποῦλας, τηγανιστὰς συκωτίων, ἀγυιό-
παιδεις τῆς ἀνω Σύρου ἱπεύοντας χοίρους γιγαντιαίους, γραίας
σαβανωτρίας καὶ ἐπαίτας ἀναπήρους. Ὀλίγον διάφοροι τῶν ἀν-
θρωπίνων τούτων ἐρειπίων ἦσαν οἱ δυστυχεῖς ἵπποι τοὺς ὁποίους

κατεγίνετο ἀπὸ μηνὸς ὁ Κρέυζερ νὰ εἰκονίσῃ τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον. Μὴ ἔχων ἄλλο τι διασκεδαστικώτερον νὰ πράξῃ ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς τὴν πρότασιν νὰ συνεργασθῶ μετ' αὐτοῦ. Εἰς δὲ τοὺς κλίνοντας νὰ θεωρήσωσιν ἀλλόκοτον τὴν ἐκλογὴν τοιούτων προτύπων ἀρκοῦμαι νὰ παρατηρήσω ὅτι, ἂν πλαστικῶς ἐξεταζόμενον οὐδὲν εἶχον κοινὸν τὰ τρισάθλια ἐκεῖνα ζῶα πρὸς τοὺς εὐτραφεῖς βουκεφάλους τοῦ Φειδίου ἢ τὴν λεπτότητα τῶν ἀραβικῶν, ἦσαν ἀφ' ἐτέρου ὑπὸ ψυχολογικὴν ἔψωσιν ἀσυγκρίτως ἀνώτερα τούτων. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι οὔτε ὁ τράχηλος αὐτῶν ἐκάμπτετο τοξοειδῶς ὡς ὁ τοῦ κύκνου, οὔτε ἐκάμπνιζον οἱ μυκτῆρες, οὔτε ἐσπινθήριζον οἱ ὀφθαλμοί· ὅτι τὰ γόνατα αὐτῶν ἐφαίνοντο καμπτόμενα ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ σώματος καὶ τὰ κόκκαλα εἴτοιμα νὰ τρυπήσωσι τὸ δέρμα, πόση ὅμως εἰκονίζετο εἰς τὴν στάσιν καὶ τὸ βλέμμα των ἡμερότης, καλωσύνη, στωικὴ ἐγκαρτέρησις καὶ ἀμνησιακία!

Τῶν τοιούτων ἀρετῶν ἐστρεφεῖτο τελείως ἕνας μόνον ἐκ τῶν ὑποτρόφων τοῦ ἱππικοῦ ἐκείνου καταγωγίου. Οὗτος ἦτο εὐρωστος ψαροκόκκινος ἵππος καλούμενος Ζαναμπέτης, ὅστις εἶχεν ἀγορασθῆ εὐθηνὰ οὐχὶ ἔνεκα γήρατος, οἰδημάτων, χολότητος, ψώρας, ρευματισμοῦ ἢ ἄλλου ἐλαττώματος σωματικοῦ, ἀλλὰ διὰ μόνην τοῦ χαρακτῆρος τὴν ἀγριότητα καὶ δυστροπίαν. Ἡ ἐλάττωσις τῆς μερίδος κριθῆς καὶ ἡ αὔξησις τῶν ὠρῶν ἐργασίας συνετέλεσαν νὰ τὸν καταστήσωσι διὰ τοῦ χρόνου κατὰ τι χειροθεύστερον. Καὶ πάλιν ὅμως ἠναγκάζοντο οἱ πλησιάζοντες αὐτὸν νὰ προφυλλάσσωνται κατ' ἐνδεχομένης αὐτοῦ ζαναμπειῆς, ἦτος κακῆς χρήσεως τῶν ποδῶν ἢ τῶν ὀδόντων του. Ὁ μόνος, οὐδὲν ἔχων ἐξ αὐτοῦ νὰ φοβηθῆ, ἦτο μικρόσωμον καὶ καχεκτικὸν δεκαπενταετὲς περίπου παιδάριον καλούμενον Τσέκος, τέκνον μεθύσου Ἰταλοῦ πρόσφυγος ὑπηρετοῦντος εἰς τὸν στάβλον. Μόνον ὁ Τσέκος οὗτος ἐπλησίαζεν ἀφόβως, ἐθώπευε τὸν τράχηλον καὶ τὰς πλευρὰς ἢ λαμβάνων εἰς χεῖράς του τὴν κεφαλὴν κατεφίλει τοὺς ῥώθυνας τοῦ φοβεροῦ ζῴου, τὸ ὅποιον ἀπέδιδε τὰς θωπείας γλείφων τοῦ μικροῦ φίλου του τὸ μέτωπον καὶ τὰς παρειάς. Τὸ δὲ ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι κατώρθωσε διὰ τοῦ γλείψιματος τούτου νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ παιδίον ἀπὸ χρόνιον ἐξάνθημα, κατὰ τοῦ ὁποίου εἶχον ἀποτύχει ὅλοι αἱ ἀλοιφαί! Οὐδὲ περιορίζοντο αἱ τοιαῦται τρυφερότητες ἐντὸς τοῦ στάβλου, ἀλλ' ὁσάκις συνέβαινε νὰ ἐκπεμφθῆ ὁ Τσέκος πρὸς ἐκτέλεσιν παραχ-

γελίας δὲν ἔλειπε νὰ μεταβῆ εἰς τὴν πλατείαν τῶν ἀμαξῶν διὰ νὰ ἰδῆ τὸν φίλον του ὑπὸ τὸν ζυγόν. Κατὰ δὲ τὰς θεομᾶς ἡμέρας ἐδρόσιζε, αὐτὸν πλύνων διὰ σπόγγου τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τοὺς μυτιῆράς του ἢ προσφέρων ὡς ἀναφυκτικὸν ξυλάγγουρον ἢ καὶ βοιτρούδιον σταφυλῆς.

Κατ' ἐκεῖνο τὸ θέρος ἔτυχεν ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ κόπου νὰ πάθωσιν αἱ κνῆμαι τοῦ ἵππου οἰδήματα, λεγόμενα γάγγλια ἢ κοινῶς νερά, κατὰ τῶν ὁμοίων οὐδὲν ἄλλο γνωρίζουσι φάρμακον οἱ ἐκτελοῦντες καθήκοντα κτηνιάτρου. Συριοιοὶ πεταλωταὶ παρὰ μόνην τὴν φωτιάν, ἤτοι τὴν διὰ πυρακτωμένου σιδήρου στιβῆν ἢ καὶ αὐτλάκωσιν τοῦ πάσχοντος μέλους. Τὸ μέγιστον βάσανον τῶν ὑποβαλλομένων εἰς τοιαύτην ἐγχείρησιν ζῶον εἶναι αἱ ἀπειροπληθεῖς μυταὶ αἱ συσσωρευόμεναι εἰς τὰ αἰμοσταγῆ ἔλκη. Ταύτας ἠγωνίζετο ὁ Τσέκος ν' ἀπομακρύνῃ ραντίζων διὰ ψυχροῦ ὕδατος τὰς πληγὰς, ὁ δὲ ἵππος ἐξεδήλωνε τὴν εὐγνωμοσύνην του προσηλόνων ἐπ' αὐτὸν ἀνθρώπινον σχεδὸν βλέμμα, τρίβων τὴν κεφαλὴν του εἰς τὸν ὦμόν του καὶ ἡρέμα χρεμετίζων ὡς ἂν τοῦ ὠμίλει εἰς τὸ ὠμίον. Ἄλλοτε πάλιν ἐχώνετο παίζον τὸ παιδάριον ὑπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ ἵππου καὶ προβάλλον τὴν κεφαλὴν μεταξὺ τῶν ἐμπροσθίων σκελῶν του ἐκαμόνετο ὅτι θέλει νὰ τὸν σηκώσῃ, ὁ δὲ Ζαναμπέτης ὕψονε τοὺς πόδας τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον, ὡς ἐπιθυμῶν νὰ τὸ κάμῃ νὰ πιστεύσῃ ὅτι κατώρθωσε τοῦτο. Πολὺ πρὶν εἰσέλθῃ εἰς τὸν στάβλον ἠθιάνετο πλησιάζοντα τὸν μικρόν του φίλον, ἂν δὲ συνέβαινε νὰ παραταθῆ ἢ ἀπουσία του, ὑπεδέχετο αὐτὸν ἐπιστρέφοντα με ἀξίας σκύλου φιλοφρονήσεις καὶ θωπείας, προσέχων ὅμως νὰ μὴ ἀποβῶσιν αἱ ἐνδείξεις τῆς ὑπερβολικῆς του ἀγάπης ἐπικίνδυνοι εἰς τὸ παιδίον.

* *

Ὅταν ἦλθεν ἡ σειρὰ τοῦ Ζαναμπέτη νὰ ζωγραφισθῆ, ὁ Κρέυζερ ὑπερευχαριστηθεὶς ἐκ τοῦ προτύπου του ἠθέλησε νὰ τὸν ἀνταμείψῃ προσφέρων εἰς αὐτὸν κουλούραν. Ταύτην λαβὼν ὁ Ζαναμπέτης διὰ τοῦ ἄκρου τῶν ὀδόντων τὴν ἀφῆκε νὰ καταπέσῃ εἰς τὴν φάτνην. Ὁ ζωγράφος βλέπων ὅτι δὲν τὴν καταδέχεται ἠθέλησε νὰ τὴν ἀναλάβῃ διὰ νὰ τὴν δώσῃ εἰς ἄλλον ἵππον. Ἄλλ' ὅταν ἤτλωσε τὴν χεῖρα εἰς τὴν φάτνην, ὁ Ζαναμπέτης ἔκλινε

πρὸς τὰ ὀπίσω τὰ θῖα δεικνύων τοὺς ὀδόντας. Ὀλίγας στιγμὰς ἔπειτα ἐπλησίασεν αὐτὸν ὁ Τσέκος, εἰς τὸν ὁποῖον ἔσπευσε πρὸς μεγάλην ἡμῶν ἐκπληξιν νὰ προσφέρει τὴν κουλούραν, καὶ τοῦτο ἔπραξε καὶ τὰς δύο ἐπομένους ἡμέρας. Τὸ θέαμα ἦτο ἀληθῶς κατινυκτικόν. «Τί θὰ γίνῃς, δυστυχημένε», εἶπεν ὁ ζωγράφος εἰς τὸν Τσέκον, «ὅταν σοῦ πάρουν τὸν φίλον σου διὰ νὰ τὸν στείλουν εἰς τὸ σφαγεῖον;» Τὸ παιδίον μᾶς ἐκοίταξεν ἀγρίως, ἔπειτα ἔκρυψε τὸ πρόσωπον εἰς τὰς χεῖράς του καὶ ἤρχισε νὰ κλαίῃ κράζον: «Μὴ μοῦ τὸ λέτε!».

Κατ' ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας συνέβαινε νὰ παρέχωσιν ἀρετὴν ὕλην μεμψιμοιρίας εἰς τὸ ἀντιπολιτευόμενον φύλλον τῆς νήσου οἱ καθημερινοὶ ἄθλοι ἐπιφόβου φυγοδίκου, πρῶτον νεκροθάπτου καὶ ἔπειτα ἐρημωτοῦ ὀρνιθῶνων, μπουγαδοκλέπτου καὶ ἐν ἀνάγκῃ μαχαιοβγάλτου, τὸν ὁποῖον ματαίως κατεδίωκεν ἀπὸ μηνῶν ἡ ἀστυνομία. Τὸν κακώτροπον τοῦτον εἶχε τὴν δυστυχίαν νὰ συναντήσῃ ὁ Τσέκος ἐσπέραν τινὰ εἰς ἔρημον πλησίον τοῦ στάβλου μονοπάτι, ἐν ᾧ ἐπέστρεφε φέρων καλάθιον μὲ τροφίμα διὰ τὸ δεῖπνον τῶν ἀμαξηλατῶν. Ἐζήτησε ν' ἀρπάσῃ τὸ καλάθιον, τὸ δὲ παιδίον τολμῆταν ν' ἀντισταθῇ ἐδέρετο παρ' αὐτοῦ ἀσπλάχως καὶ ἐξήτει βοήθειαν διὰ γοερῶν κραυγῶν. Ταύτας ἀκούσας ὁ Ζαναμπέτης καὶ ἀναγνωρίσας τὴν φωνὴν ἤρχισε νὰ ταράττεται, καὶ νὰ σείῃ τὴν κεφαλὴν, μέχρις οὗ κατορθώσας νὰ θραύσῃ τὸν ρυτιῆρά του διήλθεν ὡς βέλος διὰ τῶν ἐκπλήκτων ἱποκόμων, ὑπερέβη διὰ τεραστίου πηδήματος τὸ περίφραγμα τῆς αὐλῆς καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν τόπον τῆς πάλης μὲ καπνίζοντας μυκτῆρας καὶ φλογοβόλους ὀρθαλομύς. Εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ φοβεροῦ τούτου ζῆου ἐτρόπη ὁ κακοῦργος εἰς φυγὴν. Ἄλλ' ὁ Ζαναμπέτης τὸν ἔφθασε μὲ δύο πηδήματα, τὸν ἀνέτρεψε, τὸν ἐκοπάνισεν ὑπὸ τοὺς πόδας του, ἀπῆκεν αὐτὸν λιπόθυμον καὶ ἐπανήλθεν ἔπειτα πρὸς τὸν μικρὸν φίλον του, τὸν ἐνεθάρρυνε διὰ παντοίων θωπειῶν καὶ ἐπέστρεψε μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν στάβλον ὡς θριαμβευτῆς, φέρων εἰς τὸ στόμα τὸ καλάθιον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε πλέον δύναμιν ὁ Τσέκος νὰ σηκώσῃ.

Αἱ πληγαὶ τοῦ συλληφθέντος φυγοδίκου, ἂν καὶ ὀδυνηραί, δὲν ἦσαν θανατηφόροι οὐδὲ καὶ ἐπικίνδυναι, ὁ δὲ μετὰ τινος ἡμέρας θάνατος αὐτοῦ εἰς τὰς φυλακάς προήλθε, κατὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ ἱατροῦ, ἐκ τῆς δυσκρασίας του καὶ τῆς καταπόσεως τῆς ρακῆς, τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει διὰ νὰ βρέχῃ τῶν μολώπων του.

τοὺς ἐπιδέσμους. Ἡ τοιαύτη ὁμως γνωμοδότησις δὲν ἠμπόδισε τοὺς ἀμαξηλάτας νὰ κηρύξωσι τὸν Ζαναμπέτην φονιᾶν καὶ νὰ τὸν μεταχειρίζωνται ὡς τοιοῦτον. Ἡ κατὰ τοῦ δυστυχοῦς ζῶφου ἀντιπάθεια ἠῤῥεανε καθημέραν, οὐδ' εἶναι ὑπερβολὴ ἂν εἴπωμεν ὅτι ἔτρωγε πολὺ περισσότερον ξύλον παρὰ κριθήν.

* *
* *

Εἰς τοιαύτην εὐρίσκοντο τὰ πράγματα θέσιν, ὅταν ἡμέραν τινά, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον εὐκαιρήσει νὰ μεταβῶ εἰς τὸ μάθημα ἵππογραφίας, εἶδον αἴφνης εἰσερχόμενον εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ ξενοδοχείου μου τὸν γέροντα Κρέυξερ, κρατοῦντα ἐκ τῆς χειρὸς τὸν Τσέκον μὲ ἐνδύματα καταματωμένα καὶ οἰμώζοντα ἔλθειν ὡς Καὶ αὐτοῦ τοῦ ζωγράφου ἢ συγκλήσεως καὶ ἡ στενοχωρία ἦτο τσοσαύτη, ὥστε ἠδυνάτεται ἐπὶ πολλὴν ὥραν ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς ἐρωτήσεις μου. Ἐπὶ τέλους μου διηγήθη τὰ ἑξῆς :

« Ἦμουν τὸ πρῶτ' ἄνθρωπος εἰς τὸν στάβλον, ὅταν ὁ ἀμαξηλάτης διαταχθεὶς ἀπροσδοκῆτως νὰ ζεύξῃ ἐν ᾧ ἠτοιμάζετο νὰ προγευματίσῃ, ἦλθε νὰ καταθέσῃ τὸ ψωμοτύρι του εἰς τὴν φάτην ἀπουσιάζοντος ἵππου. Μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἀνθρώπου τούτου ὁ Ζαναμπέτης ἐφάνη ὀρεχθεὶς τὰ φαγώσιμα ταῦτα καὶ μὴ δυνάμενος νὰ τὰ φθάσῃ ἀπ' εὐθείας ἐμηχανεύθη νὰ σύρῃ πρὸς τὸ μέρος του τὸ ἄχυρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχον ἀποτεθῆ. Κατορθώσας οὕτω νὰ οἰκιοποιηθῆ τὸ ποθούμενον πρόγευμα ἔκρουψεν αὐτὸ πλησίον του διὰ νὰ τὸ προσφέρῃ ἔπειτα εἰς τὸν Τσέκον. Μαντεύσας τοῦτο ἐσκόπευα νὰ πληροφορήσω κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του τὸν ἀμαξηλάτην περὶ τῆς τύχης τοῦ προγεύματός του καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ τὸν ἀποζημιώσω. Ἀφ' οὗ εἰργάσθη ἐπὶ μίαν ἀκόμη ὥραν, ἐπεθύμησα νὰ καπνίσω, ἀλλ' ἡ σιγαροθήκη εἶχεν ἐξαντληθῆ. Μὴ ἔχων κανένα νὰ στείλω μετέβην ὁ ἴδιος εἰς γειτονικὸν καπνοπωλεῖον. Ἡ ἀπουσία μου δὲν διήρκεσε βεβαίως περισσότερον τῶν 10 λεπτῶν. Κατὰ τὸ διάστημα ὁμως τοῦτο συνέπεσε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν στάβλον ὁ Τσέκος καὶ νὰ δεχθῆ μετὰ πολλῆς χαρᾶς τὰ ὑπὸ τοῦ φίλου του ὑπεξαιρεθέντα φαγώσιμα, τὰ ὁποῖα ὑπέθεσε προερχόμενα ὡς καὶ τὰς προηγουμένας κουλούρας ἐξ ἰδικῆς μου μεγαλοδωρίας.

Ἄλλ' ἐν ᾧ κατεβρόχθιζε ταῦτα μὲ ἡτυχον συνείδησιν, ἐπα-νῆλθε πεινασμένος ἐκ τοῦ δρόμου του ὁ νόμιμος αὐτῶν κύριος,

ὁ ὁποῖος βλέπων τὸ πρόγευμά του εἰς ξένας χεῖρας ἤρχισε νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ ὑβρίζῃ ὡς κλέπτῃν τὸ παιδίον. Εἰς τὰς φωνὰς ἐκείνας προσῆλθεν ὁ πατήρ του κατὰ τὸ σύνηθες μεθυσμένος. Χωρὶς νὰ θελήσῃ ν' ἀκούσῃ τίποτε, ἔσπευσε νὰ ἀρπάσῃ ἀπὸ τὸ ὦτιον τὸν Τσέκον ζητοῦντα ἄσυλον μεταξὺ τῶν σκελῶν τῶν ἴππων, κράζων «'Αχρεεῖ, κλέφτη, ἀτιμάζεις τὸν πατέρα σου». Κατέκλεινεν τὴν στιγμὴν εἰσηρχόμενῃ δρομαῖος εἰς τὸν στάβλον καὶ ἐπροσπάθουν νὰ καθησυχάσω τὸν κακότροπον Ἴταλόν, ἐξηγῶν πῶς συνέβησαν τὰ πράγματα. Ἄλλ' ἐκεῖνος δὲν ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ μ' ἐννοήσῃ. Μὲ ἐκοίταζεν ἀγρίως καὶ μ' ἐσυμβούλευσε νὰ κοιτάζω τὴ δουλειά μου. Ξεκρεμάσας ἔπειτα ἀπὸ τὸν τοῖχον τὸ βούνευρον τὸ χρησιμεῦον διὰ τοὺς σκύλους ἤρχισε νὰ μαστιγῶν ἀλύπητα τὸν υἱόν του. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς σκηνῆς ταύτης τὰ ὄψα τοῦ Ζαναμπέτη ἦσαν κλιτὰ πρὸς τὰ ὀπίσω, οἱ ὀδόντες του ἐφαίνοντο ἕως τὴν ρίζαν καὶ ἀπὸ στιγμὴν εἰς στιγμὴν ἀπέβαινον ὀξύτεροι οἱ χρομετισμοὶ του καὶ ἠχηρότερος ὁ ποδοβολητός. Κατορθώσας ἐπὶ τέλους νὰ σπᾶσῃ τὸ πετραχήλι του ὤρμησε κατὰ τοῦ μαστιγωτοῦ, τὸν συνέλαβε διὰ τῶν ὀδόντων ἀπὸ τὴν ράχην καὶ τὸν ἐσφενδόνισεν εἰς τριῶν βημάτων ἀπόστασιν ἐπὶ σωροῦ κοπρίας. Ἡ ὄψις τοῦ ζῴου ἦτο τόσον φοβερά, ὥστε ἐτράπημεν ὅλοι εἰς ἄτακτον φυγὴν. Καὶ αὐτὸς ὁ Τσέκος ἐκρύβη ὀπισθεν δέματος ἀχύρων, φοβούμενος ὅχι νὰ τὸν κακοποιήσῃ ὁ Ζαναμπέτης, ἀλλὰ τοῦ πραξικοπήματος αὐτοῦ τὰς συνεπεΐας.

* *
*

Ἐν τούτοις πεσὼν εἰς τὰ μαλακὰ δὲν εἶχε πάθει τίποτε. Αἱ ζημίαι του περιορίζοντο εἰς τὴν τρομάραν καὶ τὸ σχίσμα τοῦ ὑποκαμίσου του. Εὐθὺς ἅμα ἠγέρθη ἔτρεξεν εἰς τὴν αὐλὴν νὰ καταγγείλῃ τὴν νέαν φονικὴν ἀπόπειραν τοῦ Ζαναμπέτη εἰς τοὺς συντρόφους του, οἱ ὁποῖοι βλέποντες αὐτὸν ἡμίγυμνον, κάτωχρον καὶ ριγοῦντα ἐκ τοῦ τρόμου ἐθεώρησαν πρόπον νὰ εἰσορμήσουν εἰς τὸν στάβλον ὀπλισμένοι μὲ σιδηρὰ δικράνια. Οὐδὲ περιορίσθησαν ἐπὶ πολὺ νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτὰ ὡς ρόπαλα κατὰ τοῦ θύματος αὐτῶν. «Αὐτὸ τὸ κατηραμένον ζῴον πρέπει νὰ τὸ ξεκάμωμεν, εἰδεμὴ θὰ μᾶς φάγῃ ὅλους τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον», ἀνέκραξεν ὁ Ἴταλὸς ἐμπήγων τὸ δικράνι του εἰς τοῦ ἀλόγου τὴν κοιλίαν, καὶ τὸ παράδειγμά του ἔσπευσαν οἱ

ἄλλοι νὰ μιμηθῶσιν. Ἐζήτησα νὰ τοὺς ἐμποδίσω, ἀλλὰ τὰ δι-
κράνια ἐστράφησαν ἐναντίον μου. Ὁ Τσέκος ἔκρυπτε τὸ πρόσω-
πον εἰς τὰς χεῖράς του διὰ νὰ μὴ βλέπη. Τὸ αἷμα ἔτρεχε ποτα-
μηδὸν ἐκ τῶν πλευρῶν τοῦ ἵππου, ὁ ὁποῖος ὑπέμενεν ὄρθιος,
ἀκίνητος καὶ ὡσεὶ ἀνάλσθητος εἰς τὰς πληγὰς. Ἐπὶ τέλους κατέ-
πεσε, τὸ δὲ παιδίον δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ τοὺς λυγμούς του.
Οἱ ὄδυμοι οὗτοι ἐξηγόρῳσαν τὸν ἀποθηριωθέντα πατέρα του,
ὅστις ἀναλαβὼν τὸν βούρδουλαν ἤρχισε καὶ πάλιν νὰ τὸν μα-
στιγόνῃ. Τότε συνέβη τι φοβερόν. Εἰς τὰς φωνὰς τοῦ παιδίου τὸ
ἄλογον, τὸ ὁποῖον ἐνομίζαμεν νεκρόν, ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς
καὶ κατώρθωσε δι' ὑπερτάτου ἀγῶνος νὰ ὀρθωθῆ ἔπι τῶν κλο-
νουμένων ποδῶν του. Καὶ πάλιν ἔκλιναν εἰς τὰ ὀπίσω τὰ ὀπιά
του, ἐφάνησαν οἱ ὀδόντες του, ἤστραψε τὸ βλέμμα του καὶ ὤπι-
σθοδρόμησαν οἱ δῆμοι μετὰ τρομοῦ. Ὁ Τσέκος εἶχε κρεμασθῆ
εἰς τὸν τράχηλον τοῦ προστάτου του. Ἡ νεκράνάστασις ὅμως αὐ-
τοῦ δὲν διήρκεσε πολὺ δύο μόνον ἢ τρία δευτερόλεπτα καὶ ἔπεσε
πάλιν συμπαρασύρων εἰς τὴν πτώσιν του καὶ τὸ παιδίον».

1894

K. ΡΑΔΟΥ

4. ΤΑ ΚΑΚΑΒΟΥΛΙΑ

Ὁ ἥλιος ἦταν καὶ δὲν ἦταν ἀκόμα δυὸ καλάμια ψηλά, ἀπάνω
ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς Ζαργάτας, ὅταν ὁ τσιμπουχτοῆς ἐχτύπησε τὴν
πόρτα τοῦ μπέη.

- Ποιός εἶναι, μορέ, προῦ-προῦ ;
- Ὁ παπα Γιάννης ἀπ' τὴν Πανωγί.
- Ἄ, καλά. Νᾶρθῃ μέσα !

Ἡ πόρτα ἀνοίξε κι' ὁ παπᾶς, ψηλὸς ἴσα μὲ 'κεῖ πάνω, λι-
γνός, σκέλεθρο ἀπ' τὴν πείνα, μὰ γερὸ κόκκαλο μανιάτικο, τὸ
σκοῦφό του σφιχτὰ δεμένον μὲ τὸ μαυρομάντηλο στὸ κεφάλι,
τυλιγμένος σ' ἓνα παλιόρασο κιτρινιασμένο, μπῆκε, σκυφτὰ-σκυ-
φτὰ, ντροπαλὸς στὸν ὄντᾶ, προσκύνησε καὶ τραβήχτηκε στὴν ἄκρη.

— Καλῶς τὸν παπα Γιάννη, εἶπε μὲ μιὰ συρτὴ βελουδένια
φωνὴ ὁ Τζανέτ-μπεης Γρηγοράκης, γυρμένος στὸ ντιβάνι. Κά-
θισε, παπα-Γιάννη. Τί μαντάτα 'πὸ πάνω ;

Ὁ παπα-Γιάννης τυλίχτηκε ἀκόμη πιὸ πολὺ στὸ ράσο του καὶ κάθισε ἄκρη ἄκρη στὸ μεταξοσκέπαστο μεντέρι σὰν νὰ φοβότανε μὴν τὸ λερῶσῃ.

— Αἶ, τί μαντάτα νᾶναι ἀπὸ πάνω, ὑψηλότατε, ἀπ' τὴ δυστυχισμένη τὴν Πανωγή, εἶπε μιλῶντας σιγὰ μέσ' στὰ κάτασπρα γένεια του καὶ κουνῶντας μελαγχολικὰ τὸ κεφάλι. Πείνα, πείνα καὶ πάλι πείνα ! Κοντεύουμε νὰ χαθοῦμε.

— Πῶς πείνα ! ξεινάχτηκε ὁ μπέης ἀπάνω στὸ ντιβῦνι καὶ τοῦ 'φυγε τὸ κομπολοῖ.

Ἐσκυψε ὁ παπᾶς καὶ τοῦ τό 'δωκε.

— Πῶς πείνα, βρὲ παιδί μου, ξανάειπε μὲ χαμηλότερη φωνὴ ὁ μπέης στὸν παπᾶ, τριάντα χρόνια γεροντότερο. Δὲ σᾶς ἔστειλα τίς προάλλες πενήντα φορτώματα στάρι νὰ περάστε τὸ χειμῶνα ; Δὲ σὲ καταλαβαίνω !

— Οὔτε τάειδαμε, ὑψηλότατε. Δὲν τ' ἀφήσανε νὰ περάσουν. Τὰ σκοπίσανε, κι' ἄλλα πήρανε. Ὁ πύργος τοῦ Μουρτζέα εἶν' ἀπάνω στὸ δρόμο. Δὲ μᾶς ἀφίνει ν' ἀνασάνουμε. Καὶ τίς γυναῖκες ἀκόμη, ὅταν πᾶνε κεῖθε νὰ μαζέψουν χορτάρια, τίς τουφεκᾶνε.

— Τί ἔχει πάλι μαζί σας ὁ Μουρτζέας !

— Εἶν' αἷμα στὴ μέση. Ὁ δικός μας ὁ Ντομπροτσανάκος εἶχε σκοτώσει τὸν ἀδελφὸ τῆς γυναίκας του, δέκα χρόνια τώρα. Μὰ ὁ Μουρτζέας παντρευάμενος πῆρε προικιὸ καὶ τὴν ἐκδίκησι. Μακρύναμε ἕναν καιρὸ τὸ φονιά ; μὰ τώρα ξανᾶρθε, γιατί κλαιγόντουσαν οἱ δικοὶ του κ' εἶναι φαμιλιάρης. Ὁ Μουρτζέας τό 'μαθε καὶ μᾶς μήνυσε : «τί τὸν μαζέψατε ; θὰ σᾶς κάψω ὅλους !» Εἴμαστε μονάχα εἰκοσιπέντε τουφέκια κ' εἶναι ἑκατό.

Ὁ μπέης σηκώθη ὀλόρθος κ' ἔβαλε τὸ χέρι στὶς ἀσημοκαπνισμένες πιστόλες του, πούηταν κοντὰ του σ' ἕνα τραπεζάκι. Τὰ φρούδια του σμίξανε.

— Γιὰ κοιτάχτε καλά ! Μὴν ἀνοίξετε πάλι τὸ τουφέκι στὸ Κακοβούνι, γιατί μαῦρο φίδι σᾶς ἔφαγε !

Ἡ φωνὴ τοῦ μπέη δὲν ἦτανε πιὰ βελουδένια. Πετάχτηκε στὴν πόρτα κ' ἔβγαλε τὸ κεφάλι.

— Τσιμπουχτοῦ ! τὸν καπταν-Θανασούλη !

Ὁ καπταν-Θανασούλης τ' ἄκουσ' ἀπὸ κάτω κ' ἔκανε ὄλη τὴ σκάλα σὲ δυὸ σάλτους. Γκλάν, γκλάν βρόντησαν τὰ γαντζοῦδια του κ' οἱ παλάσκες. Μπήκε σβέλτος στὸν ὄντᾶ κρατῶντας στὸ ξερβὶ τὴν πάλαι, ἔβαλε τὸ δεξιὸ στὴν καρδιά καὶ στάθηκε.

— Προστάξτε !

— Νὰ στείλῃς ἀμέσως καβαλλάρη στὶς Κορφές νὰ πῆ τοῦ Μουριτζέα νὰ ἡσυχάσῃ, ἂν θέλῃ νάχη γιὰ καιρὸ ἀκόμα τὸ κεφάλι του ἀπάνω στὶς πλάτες. Τὸν Ντομπροτσανάκο θὰ τὸν κρίνω ἐγώ. Νὰ στείλῃς νὰ τὸν πιάσουν.

— Πῶς σκότωσε, σκότωσε; εἶπε ὁ παπᾶς σὰν νὰ μιλοῦσε μονάχος του. Μὰ πῶς; Τοῦ κάνανε χωσιὰ. Τοῦ ρίξαν τέσσερες κ' ἔρριξε τελευταῖος.

Ἐπιπέδου μπέης ἔρριξε μιὰ στραβὴ ματιὰ στὸν παπα-Γιάννη :

— Σώπα ! παπᾶ ! Τὰ λές στὴν κρίσι αὐτά.

Ἐπιπέδου παπᾶς μαζεύτηκε.

Ἐπιπέδου μπέης ἦτανε ὄλο θυμός. Κάθισε στὸ ντιβάνι, ἔπαιξε λίγο τὸ κομπολόι κ' εἶπε στὸν καπταν-Θανασούλη :

— Μὰ λοιπὸν ἐδῶ χαλάει ὁ κόσμος κ' ἐγὼ δὲν ξέρω τίποτα. Σκορπᾶν τὰ μπεηλίδικα μουλάρια, παίρνουν τὸ στάρι, κάνει καθένας ὅ τι θέλει. Ὁ φροντιστὴς ποῦ εἶναι ! Γιατί δὲ μιλάει ;

— Μὲ τὸν ἐρχομὸ στὴ Ζαρνάτα δὲ βρῆκε καιρὸ νὰ γράψῃ τὸ ρεπόρτο του, εἶπε ὁ καπταν-Θανασούλης.

— Μοῦ φαίνεται πὼς θὰ τὸν στείλω πίσω στὸ Τζάντε. Πόσες μέρες εἶναι πού 'γινε αὐτὴ ἡ δουλειά ;

— Ἐξή μέρες, ὑψηλότατε, λέει ὁ παπα Γιάννης.

— Ὅριστε χάλι ! . . . Τέλος πάντων, καπταν Θανασούλη, κάνε καθὼς σοῦ εἶπα.

Ἐπιπέδου καπετάνιος τῶν τζοχαντάρηδων χαιρέτησε καὶ βγῆκε ὄξω.

Ἐπιπέδου μπέης ξαπλώθηκε στὸ ντιβάνι κ' ὁ παπα-Γιάννης μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια του δὲν κόταγε νὰ βγάλῃ οὔτε τιμουδιὰ.

Σὲ λίγο ὁ μπέης τοῦ εἶπε :

— Γιὰ κοίταξε, παπα Γιάννη, τί κάνουν !

Ἐπιπέδου παπᾶς ἔσκυψε ἀπ' τὸ παράθυρο καὶ εἶπε : Σελλώνουν τ' ἄλογο, ὑψηλότατε.

Ἐπιπέδου μπέης βγῆκε στὸ μπαλκόνι καὶ φώναξε τοῦ καπταν-Θανασούλη πού μίλαγε στὸ πρωτοπαλλήκαρό του, ἔτοιμο νὰ καβαλλήσῃ.

— Καπετάνιο !

— Προστάξτε.

— Δὸς του καὶ μιὰ γραφὴ γιὰ ὄλο τὸ Κακοβούνη : «ὄποιος τώρα καὶ 'μπρὸς ρίξῃ τουφέκι, εἶναι ἐχθρὸς μου καὶ ἄς μὲ καρτερῇ. Κ' ἓνα μπουγιουρδι στὸ Μουριτζέα νὰ γκρεμοβολήσῃ νὰ

ῥοθη στὸ Μαραθονήσι τῇ Δευτέρᾳ, νὰ μοῦ δώσῃ λόγο γιὰ τὰ φορτώματα, πού σκορπίσανε οἱ ἄνθρωποι του. Αὐτὸς εἶναι μπέης τῆς Μάνης ἢ ἐγώ ;

Εἶπε καὶ χτύπησε μὲ τὴν χούφτα του τὸ κάγκελλο τοῦ μπαλκονιοῦ, πού πῆγε νὰ τὸ σπάσῃ, κι' ὅσο πῆγαινε θύμονε καὶ χειρότερα !

— Καὶ σεῖς οἱ Πανωγῖτες, παστρικά τσανάκια ! εἶπε τοῦ παπᾶ, ξαναμαίνοντας στὸν ὄντι. Μαθαίνω πὼς ἀρχίσατε καὶ σεῖς τὴν Τσιμοβίτικη τέχνη. Βάνετε χέρι στὰ καράβια, πού πέφτουν ὄξω καὶ μάλιστα δὲν ξεχωρίζετε Χριστιανοὺς καὶ Τούρκους.

Ἐο παπᾶς ἔσκυψε τὸ κεφάλι.

— Δὲν μπορῶ νὰ πῶ ψέμμα, ὑψηλότατε. Τὸ κακὸ ἔγινε μιὰ φορὰ πέρσι. Ἀνήμερα τῇ Λαμπρῇ. Ἕνας Θεὸς μονάχα ξέρεῖ τί ἔκανα γιὰ νὰ μὴ γίνῃ' μὰ δὲν μπόρεσα νὰ τοὺς κρατήσω. Εἶχανε δέκα μέρες νὰ φᾶνε ψωμί. Οὔτε θέλανε πιὰ ν' ἀκούσουνε φρόνιμο λόγο. Τρέχανε οὔλοι κοντιὰ στὸ Χαρχαλέα καὶ τὸν τρελο Πιέρο' κι' ὅ τι τοὺς λέγαν αὐτοί. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἦρθαν μέρες πού ῥοθανε, κι' οἱ γυναῖκες δὲν εἶχανε ἕνα αὐγὸ νὰ κοκκινίσουνε γιὰ τὴν Ἀνάστασι τοῦ Κυρίου. Τὸν ἐπιτάφιο τὸν γυρίσαμε χωρὶς κεριὰ . . . Κυριακὴ πρωτῆ, ἕνα ἱμπεριάλικο ἔχασε τὰ νερά του κι' ἦρθε κι' ἔκατσε στὰ ρηχὰ κι' ἄρχισε νὰ πετιᾶ φορτίο νὰ ξαλαφρώσῃ. Ρύζι καὶ κουτιὰ ρέγγα. Πῆγαν κι' οἱ δικοί μας μὲ τὴ βάρκα. «Βρὲ παιδιὰ, μὴν τὰ ρίχνετε στὴ θάλασσα καὶ πᾶν χαμένα' ρίχτε τα στὴ βάρκα». Ὁ καπετάνιος τράβηξε τὸ πιστόλι. «Ἀρόδο, μπαντίδοι». τοὺς λέει. Τότε κι' οἱ δικοί μας τράβηξαν τὰ γιαταγάνια καὶ γουρούσι ἀπάνω, ἔγινε 'κεινο πού 'γινε.

— Θεοσκοτωμένοι ! . . .

Ἐο μπέης πῆρε ἕνα σουλάτσο κι' ἔπειτα στάθηκε μπροστὰ στὸν παπᾶ.

— Κουκούλι δὲν κάνετε πιὰ στὴν Πανωγή ; ρώτησε.

— Πὼς νὰ κάνωμε ! Ἄς εἶναι καλὰ ὁ Μουριτζέας, ἔβαλε καὶ μᾶς κόψαν ὅλες τὶς μουριές. Ὅλο τὸ σκουλήκι ψύφησε, εἶπε ὁ παπα-Γιάννης καὶ πῆγε νὰ τὸν πάρῃ τὸ παράπονο.

— Ὁρτύκι δὲν πασιώσατε φέτος ;

— Οὔτε φτερούγα. Τὰ Μουριτζακάκια μᾶς μαγαρίσαν ὅλες τὶς γοῦβες τ' ἄλατιοῦ.

— Ἄλλη ἔσοδειά, τίποτα ;

— Ἡ νεροποντὴ μᾶς βούλιαξε ὅλα τὰ πεζούλια. Δὲν μᾶς μείνανε παρὰ οἱ πέτρες γιὰ νὰ φᾶμε.

Ἐμπεύς πῆρε ἄλλη μιὰ βόλτα, παίζοντας τὸ κομπολόι, καὶ ξαναστάθηκε ἔμπρὸς στὸν παπᾶ.

— Γιὰ νὰ σοῦ πῶ, παπα-Γιάννη. Γιατί δὲν πᾶτε στὸ Ἔλος, ποὺ σᾶς ἔδωκα χωράφια νὰ γίνετ' ἀνθρώποι ;

— Μὴν τὸ πῆς, ὑψηλότατε. Ποῦ ν' ἀφήσωμε τὴν Πανωγὴ μας ; κεῖ γεννηθήκαμε, κεῖ θὰ πεθάνωμε !

— Ἔ, τότε ρημάξτε καὶ πλαντάξτε, ξαναθύμωσε ὁ μπέης. Τί θέλετε νὰ σᾶς κάνω ; Δουλειά μου δὲν εἶναι νὰ ταΐζω τοὺς χασομέρηδες !

Πειράχτηκε ὁ παπᾶς καὶ φοβήθηκε κιόλας. Τί θὰ γίνωμε, ἔλεγε μέσα του !

Ἐμπεύς τὸν κατάλαβε καὶ μετάνοιωσε κάπως, ποὺ τοῦ μίλησε ἔτσι τοῦ γέρου τοῦ παπᾶ, ποὺ ἀγαποῦσε τόσο τὸ χωριό του.

— Ἔλα, ἔλα, τοῦπε χαϊδευτικά, ἔτσι στὰ λέω. Δὲ σᾶς ξέρω τὰ Κακαβούλια ; Ἄιντε, παπᾶ, στὴν Πανωγὴ καὶ θὰ σᾶς φροντίσω. Θὰ σᾶς στείλω καινούργια φορτώματα. Μὰ κοιτάξτε καὶ σεῖς τί θὰ γενήτε. Τὸ τί γίνεται σήμερα δὲν μπορεῖ νὰ γίνεταί ὀλοένα... Πόσες ψυχὲς εἴσαστε ;

— Διακόσιοι νομάτοι ἀρσενικοὶ καὶ θηλυκοὶ, μικροὶ καὶ μεγάλοι.

— Διακόσιοι ἄνθρωποι, μὲ τί θέλετε νὰ ζῆτε κεῖ πάνω ; Τέλος πάντων ἡ ὥρα ἡ καλὴ καὶ θὰ σᾶς φροντίσω.

Μὰ δὲ θέλω, παπᾶ, νὰ πᾶς πεζὸς στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς Μάνης.

Ἐδῶκε διαταγὴ νὰ ξεχωρίσιν ἓνα καλὸ μουλάρι, τὸν «Νταῆ» νὰ τὸ φορτώσουν ζαερεὲ καὶ νὰ βάλουν τὸν παπᾶ ἐπάνω, νὰ φύγῃ. Ὁ παπα Γιάννης πῆρε χαρούμενος ἓνα βαθὺ τεμενᾶ καὶ 'κανε νὰ 'βγῇ ἀπὸ τὸν ὄντα. Ὁ μπέης τὸν κράτησε ἀπ' τὸ μπι-νίσι, εἶδε τὸ σελάχι ποὺ 'χε κρυμμένο ἀπὸ κάτω καὶ τοῦ πῆρε τὴν πιστόλα.

— Κύριε ἐλέησον, παπᾶ μου !

— Τί νὰ κάνω, ὑψηλότατε. Πῶς νὰ περάσω ἀπ' τὰ Μουρτζεῖκα ;

— Νά, μὲ τοῦτο !

Καὶ στὴ θέσι τῆς πιστόλας τοῦ 'βόλε στὸ σελάχι ἓναν ὠραῖο σκαλιστὸ σταυρὸ ἀπ' τ' Ἅγιο Ὄρος, ποὺ πῆρε ἀπὸ πάνω ἀπ' τὴ κονσόλα.

— Νά, παπᾶ μου, τ' ἄρματα σου. Ἐχεις δύναμι, πού δὲν τὴν ἔχω.

Μὴ μιλᾶς στὰ Κακαβούλια χωρὶς τὸ σταυρὸ στὸ χέρι. Ἀπὸ σᾶς τοὺς παπάδες περιμένω νὰ κάνετε τὴν ἀγάπη στὸ Κακαβούλι. Οἱ Μανιάτες ὅλοι νὰ 'ναι μονοιοσμένοι, κ' ἡ Μάνη νὰ ζῆ ἀτράνταχτη στὸ μάτι τῶν ἀπίστων, ὅπως ἀτράνταχτος στέκει ὁ Πενταδάχτυλος πὺρ τῆ βασιλείας.

— Πήγαινε, παπᾶ. Ἡ ὥρα ἡ καλή' καὶ τὸ νοῦ σου νὰ μὴ σαλτάρουν πάλι τὰ παιδιὰ σὲ κανένα καράβι καὶ κάνουνε ρεμουλά. Θὰ μοῦ φέρουν τοὺς Φράγκους ἐδῶ, νὰ μᾶς βάλουν χαλκᾶ στὶς μύτες 'σὰν τὶς ἀρκοῦδες. Τὸ θέλετε; Συλλογισθῆτε καλά, πὼς κάθε τέτοια ρεμούλα εἶναι καὶ μιὰ μαχαιριά στὰ στήθια τῆς μάννας μας τῆς Μάνης!

Ἄλλο Μπέης ἐκάθισε καὶ φώναξε τὸν τσιμπουχτοῦ.

— Φέρο' τὸ τσιμπούκι, καὶ ἄντε νὰ πῆς νὰ βάλουν τοῦ παπᾶ νὰ φάη πρὶν καβαλλήση.

Αὐτὸ τὸ ὑστερόγραφο ἦταν σωτήριο γιὰ τὸν παπα-Γιάννη. Δέκα μέρες τώρα, κρατιότανε μονάχα μὲ ξεροκόμματα κριθαρόψωμο. Ὅταν τοῦ 'φεραν τὸ μουλάρι, ἡ μπέησσα πού εἶχε μάθει, πὼς ἦταν κάτω ὁ παπᾶς τῆς φτωχῆς Παναγωγῆς, τοῦ 'στείλε μὲ τὴν βάβω ἓνα ὥραϊο ἀντιμίσιο, ἓνα 'χτωῆχι τυπωμένο στὴ Βενετία, κεριὰ καὶ λιβάνι γιὰ τὴν ἐκκλησία τοῦ μικροῦ χωριοῦ.

Ἄπ' τὴ μιὰ μεριά τὸ καλὸ φαί, κ' ἄπ' τὴν ἄλλη ἡ εὐχαρίστηση ἀναστήσανε τὸν παπᾶ. Πήδησε στὸ σαμάρι σὰν παλληκάρι εἴκοσι χρονῶ. Γιὰ νὰ 'βγῆ ἄπ' τὴν πόρτα τοῦ κάστρου, ἔπρεπε νὰ περάσῃ ἀνάμεσα στ' ἀσκέρι πού 'χε μαζευτῆ νὰ πάη τὸν μπέη στὸ πανηγύρι τοῦ Μυστρᾶ, μὲ τὰ μπαϊράκια μπροστά. Ἀπὸ 'κεῖ θὰ τὸν πηγαῖναν στὸ Μαραθονῆσι στὰ παλιά του κονάκια. Ἦτανε μαζεμένοι κ' ὅλοι οἱ καπετάνιοι τῆς ἀπάνω Μάνης, πού δυὸ μῆνες πρωτύτερα εἶχαν πάρει τὴ Ζαρνάτα ἄπ' τὸν Κουμουνδουράκη κ' ἦρθαν τώρα νὰ χαιρετίσουν τὸν μπέη καὶ νὰ μάθουν γιὰ τοὺς Ἀρβανίτες πού μπῆκαν στὸ Μωριά.

Ἄπ' ὅλες τὶς μεριὲς λάμπαν τ' ἄρματα, οἱ οἰγάτες φέρμελες καὶ τὰ φουντωτὰ τουζλούκια, κ' ἔτσι τοῦ ὀρχότανε ντροπὴ τοῦ παπα-Γιάννη νὰ περνᾶ μέσ' στὴ μέση στὸ φουστάτο καμαρόνοντας σὰν τὸ γύφτικο σκεπάρνι, ἀπάνω στὸ μαῦρο μουλάρι μὲ τὸ κόκκινο κυλίμι καὶ τὸ καινούργιο σαμάρι, αὐτὸς μὲ τὸ ξεθωριασμένο ῥάσο καὶ τὰ χιλιοπαλλωμένα ποδήματα. Μὰ οἱ χρυ-

σοφορμεμένοι τζοχανταραϊοι δὲν τὰ κυττάξαν αὐτά. Τοὺς ἄρρεσε ἢ κορμιοστασιὰ τοῦ παπα-Γιάννη μέσ' σὲ τέτοια γεράματα κι' ὅλοι τοῦ φωνάζανε καθὼς περνοῦσε :

« Ὠρα καλή, παπᾶ ! Τὴν εὐχή σου, παπᾶ ! ».

Ἐσχώρισ' ἄξαφνα μέσ' στ' ἀσκέρι τὸν καπταν Θανασοῦλη.

« Πρέπει νὰ τ' ἀτήσω τίς ὑγιῆς, εἶπε καὶ πῆγε νὰν τοῦ δώση τὸ χέρι.

Κ' ἐκείνος τὸν γύρευε.

— Καλό σου κατευόδιο, παπα Γιάννη, εἶπεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν τζοχαντάρηδων. Τὸ μουλάρι εἶναι δικό σου, ἐρχόμουν νὰ στὸ πῶ.

Δὲν εἶν' ἀνάγκη νὰ τὸ στείλῃς κάτω.

Τὰ μάτια τοῦ παπα Γιάννη βουρκώσανε. Δὲν ἤξερε τί νὰ πῆ γιὰ τίς καλωσύνες τοῦ μπέη. Τὸν ἔπιασε γλωσσοδέτης. Κέντησε τὸν «Νταῖη» καὶ βγῆκε σὰν τὸ βέλος ἀπ' τὴ Ζαρνάτα, σηκώνοντας τέσσερες πῆχες τὴ σκόνη.

*
* *

 Γέροντας ὁ ἥλιος, ὁ παπα-Γιάννης βρισκότανε πὶὰ ἐπάνω στίς κορδέλλες τοῦ Πενταδάχτυλου. Ὁ «Νταῖης», ἀφ' οὗ πέρασε γρήγορα γρήγορα, ραβάνι, τὸν ἴσιο δρόμο ἀνάμεσα στὰ περιβόλια καὶ τίς ἐλιές, λιγότεψε τώρα, σὰ γνωστικὸς ταξιδιάρης, τὸ δρόμο του καὶ κοίταξε ποῦ θὰ βάλῃ πὶὰ σίγουρα τὸ ποδάρι του στίς λακκουβίτσες καὶ στίς χαραγὰς τοῦ σκληροῦ καὶ γλυστεροῦ βράχου, ποῦ ὄλο καὶ ἀνηφόριζε. Βογγοῦσε καμιὰ φορὰ, βροντοῦσε συχνὰ τὰ ρουθούνια του, μὰ πῆγαινε καὶ πῆγαινε ὡς τόσο γραμμῆ, σὰ νὰ πῆγαινε στὸ καλντερίμι τῆς Ζαρνάτας, κι' ὁ παπᾶς τὸν ἄφινε νὰ κἀνῃ, ὅπως ἤθελε. Ἔτσι περνοῦσανε γκερμνοὺς, μονοπάτια, ποῦ δὲν περνάει γίδι, ἄκρη-ἄκρη στὸ χάος, στὰ βάραθρα, στίς χαράδρες καὶ τὰ νεροφαγώματα, ποῦ χάσκαν ἀπὸ κάτω τους, σὰν νὰ περιέμεναν νὰ τοὺς καταπιοῦν, στὴν ἄβυσσο αὐτὴ ποῦ πῆγαινε τὸν κατήφορο, κάτω κάτω, ἴσα μὲ τὸν κόρφο τῆς Κορώνης, ποῦ τρέχαν τ' ἄσπρα κύματα καὶ κυνηγόντουσαν χωρὶς ποτὲ τὸ νὰ νὰ φτάνῃ τ' ἄλλο καὶ ἡ βοή τους ἀνέβαινε ἴσα μὲ τὴ χιονισμένη κορυφὴ τοῦ Προφήτ' Ἡλία. Ὁ παπα-Γιάννης γύρισε δῶθε καὶ κρέμασε καὶ τὰ δυὸ ποδάρια του ἀπ' τὸ ἴδιο μέρος τοῦ σαμαριοῦ, κι' ἔβλεπε, καὶ δὲν ἐχόρταιναν τὰ μάτια του.

— "Αχ, ἄχ, καὶ νὰ σοῦ λέη ὕστερα ὁ μπέης ν' ἀφήσωμε τὸ βουνό μας !

Κ' ἔτσι μὲ σεβντᾶ πῆρ' ὁ παπαῦς ἕνα τιριρέμ, γιὰτ' ἦτανε καὶ καλλίφωνος, κ' ἔπειτα δυνατώτερα τὸ « Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος Ἰσχυρός ».

Πέρασαν κατόπιν ἀπ' τὸ νοῦ του τὰ φορτώματα, οἱ Πανωγίτες, ἡ χαρὰ πού θὰ παίρνανε, τὰ πρῶτα καρβέλια ζεστά ἀπ' τὸ φοῦρνο, πού θὰ βλογοῦσε, κ' εἶπε μὲ μιὰ φωνάρα, πού ἤχολόησαν οἱ βράχοι : « Φάγονται πένητες καὶ ἐμπλησθήσονται καὶ αἰνέσουσι Κύριον οἱ ἐκζητοῦντες αὐτόν ! » Καὶ τὸ μουλάρι πήγαινε καὶ πήγαινε ὀλοένα τὸν ἀτελειώτο δρόμο, πού πάει ἀπ' τὴ Ζαρνάτα στὸ Κακοβούνι καὶ περνάει ἀπὸ πάνω ἀπ' τὴ Σκαρδαμούλα καὶ τὸ Οἴτυλο καὶ τὴν Τσίμοβα καὶ τὶς σπηλιές τοῦ Καβο-Γκρόσο καὶ ἀπ' οὐλὴ τὴν Κάτω Μάνη, τὰ καπετανάτα τῶν φοβερῶν Μαυρομιχαλέων.

Τώρα ὁ « Νταῖη » κ' ὁ παπα-Γιάννης κατεβαίνανε κοντὰ στὴ θάλασσα ποῦσπαζε τὸ κῦμα καὶ τοὺς ράντιζε καὶ τώρα πάλι τὸ μονοπάτι τοὺς ἔφερενε ψηλὰ-ψηλὰ κ' ὁ κόρφος μικραίνει ὅσο ἀνεβαίνανε. Ἄξαφνα τὸ μονοπάτι γύρισε μέσα κατὰ τὰ βράχια καὶ χάσαν τὴ θάλασσα ἀπὸ τὴν ὄψι τους. Σὲ καμπόση ὥρα βγῆκαν στὶς χαρουπιές, μπῆκαν ἔπειτα σ' ἕνα στενό, πού τὰ ποδάρια τοῦ παπαῦ βρῖσκαν στὸ βράχο καὶ τέλος βρεθῆκανε σὲ μιὰ κἀντζα πνιγμένη στὶς ροδοδάφνες. Τὸ νερὸ κρουσταλλένιο ἔτρεχε στὴ μέση μουρμουρίζοντας, ἕνας πλάτανος ἔρριχνε τὸν ἴσκιο του ἀπὸ πάνω. Τὸ μουλάρι στάθηκε. Ὁ παπαῦς πήδησε κάτω καὶ τὸ πῆρε νὰ τὸ ποτίση. Τ' ἄφησε ἔπειτα νὰ βοσκῆσῃ τὸ χορταράκι στὴν ἄκρη τῆς ἀμπολῆς καὶ κάθισε ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸ πλατάνι. Καμάρονε τὸν « Νταῖη » καὶ τὰ δυὸ σακκιὰ παξιμάδι, πούηταν φορτωμένοι.

— Μπρὲ τί ἄνθρωπος ὁ μπέης ! Μεγάλος ἄνθρωπος ὁ Θεὸς νὰ τὸν πολυχρονάη. Ἄν δὲν μᾶς σιάξῃ αὐτός, κανένας δὲ θὰ μᾶς σιάξῃ.

Ὁ παπα Γιάννης ἀκούμπησε τὸ πηγούνι του στὴν παλάμη του καὶ τὸν ἀγκωνά του στὸ γόνα καὶ σιγὰ-σιγὰ βυθίστηκε σὲ μεγάλη σκέψι.

— Γιὰ νὰ δοῦμε πότε θὰ ῥθουν τὰ φορτώματα. Τί θὰ γίνῃ ἴσα μὲ τότε;.. Αἶ, ἔχει ὁ Θεός. Στὰ δεύτερα περάσματα θὰ στήσωμε τὰ δίχτυα, θὰ κάνωμε ὀρτύκι καὶ θὰ κουτσοπεράσωμε...

Μωρ' ἄς ἔλθῃ τ' ἀλεύρι, νά 'χωμε νά περάσωμε τὸ χειμῶνα καὶ τῶρα, πὺ θὰ συχάσῃ ὁ Μουρτζέας, διορθόνομαι τὰ πράγματα. Τὰ παιδιὰ θὰ περάσουν πέρα νά πᾶνε στὶς χαρουπιές μας, θὰ βάλουμε καινούργιες μουριές κ' οἱ γυναῖκες σιγὰ-σιγὰ θὰ ξαναφιᾶξουν τὰ πεζούλια...Κεῖνο πὺ παρακαλῶ μονάχα εἶναι νά 'ρθουν τὰ φορτώματα, πρὶν καθίση κανένα καράβι στὶς ξέρες, γιὰτι δὲ θὰ μπορέσω νά τοὺς κρατήσω οὔτε μὲ σταυρὸ οὔτε μὲ χωρὶς σταυρὸ. Τούτῃ τῇ φορὰ θὰ μὲ σκοτώσουν !...

Ἐὸ «Νταῆς» βόσκοντας ἦρθε κοντὰ στὸν παπᾶ κι' ἄρχισε νά χτυπάῃ τῇ γῆς μὲ τὸ δεξί του μπροστινὸ ποδάρι σὰν νά τοῦ 'λεγε : «εἶναι καιρὸς νά τραβᾶμε». Ἐὸ παπᾶς σηκώθηκε, ἔσκυψε κ' ἦπυε νερὸ μὲ τῇ φούχτα του, ἔβρεξε τὸ γένι του, πῆρε τὸ μουλᾶρι ἀπὸ τὴν καπιστράνα καὶ τράβηξε μπροστὰ πεζός· ὁ δρόμος ἦτανε καλλίτερος. Βγῆκαν πάλι τὸ ἔξω μέρος κι' ἀγνάντεψαν τῇ θάλασσα. Ἐὸ ἥλιος βασίλευε. Φλογίσαν ἀκόμη λίγο οἱ πέντε κορφές τοῦ Πενταδάχτυλου καὶ σβύσαν κατόπι ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη. Τὰ χωριά, κρεμασμένα ἀπὸ πάνω ἀπ' τοὺς γκρεμνοὺς, σκαρφαλωμένα μὲ τίς πεζοῦλες πὺ κρατοῦσαν τίς συκιές καὶ τίς ἐλιές. Ἐὸ ἄγρια καὶ μαυρωπὰ τὰ κάστρα κ' οἱ πύργοι, στὶς ράχες ἀπάνω, φυλάγαν βάρδια, σὰ νά λέγαν : ἐδῶ εἵμαστε κι' ὅποιος θέλει ἄς ἔρθῃ νά δοκιμάσῃ, νά πιτήσῃ, τὴν ἔλευθερία τῆς Μάνης !

Μὰ σὲ λίγο ἄρχισε νά μὴ φαίνεται πιά τίποτε. Ἐὸ ἴσκιος ἀνέβαινε βιαστικός, ἄπλονε πελώριος, σκέπαζε μὲ τὸ μαῦρὸ του μανδύα λόγγους καὶ ράχες καὶ κορφές, καὶ τύλιξε στὰ σκοτάδια ὀλόκληρο τὸ θεόρατο βουνό.

Ἐν' ἀγιάζι κατέβηκε κρυερὸ καὶ πέρασε τὸν παπα-Γιάννη ὡς τὸ κόκκαλο. Περιπάτησαν ἀκόμη μιὰ ὥρα.

— Ἐ, μωρὲ «Νταῆ», καὶ φθάσαμε στὸν πατερ-Ἐὸ ἄκυλα.

Τὸ φῶς τοῦ καλόγερου ἄρχισε νά φαίνεται στὸν ἀνήφορο. Τράβηξαν ἴσια ἀπάνω. Ἐὸ πατερ-Ἐὸ ἄκυλας ποτὲ δὲν ξεχνούσε νά τ' ἀνάψῃ γιὰ τοὺς ὀδοιπόρους, πὺ περνοῦσαν τῇ νύχτα τὸ μονοπάτι. Ἐπρεπε νά πηγαίνουν ἴσια ἀπάνω στὸ φῶς. Δὲν ἦταν νά παραστρατήσουν· τὸ βουνὸ κατεβαίνει σὰ νά 'ναι κομμένο μὲ τὸ μπαλιᾶ, ἴσα μὲ κάτω στῇ θάλασσα.

Τέλος φθάσανε στὴν πόρτα τοῦ μετοchioῦ. Τὰ μανδρόσκυλα πετάχτηκαν νά τοὺς φᾶνε. Μὰ σὰν μυρυστικαν ράσο, πᾶψαν τὸ γυύγισμα, καταλάγιασε ἡ τρίχα τους καὶ γύρισαν στὸν Ἐὸ ἄκυλα
N. Κοντοπούλου—Νεοελληνικὰ Ἐναγν. Δ' τάξεως Γυμνασίου 7

κουνώντας την ουρά. Ὁ καλόγερος ἐρχότανε λαχανιασμένος μὲ τὸ φανάρι.

— Κοπιάστε, κοπιάστε.

Ἦτανε παλιοὶ φίλοι μὲ τὸν παπα-Γιάννη καὶ τὸν περιμένε. Εἶχαν ἴδωθῆ στὸν παγεμό. Τώρα μάθαινε μετὰ χαρᾶς τοῦ τὰ νέα καὶ συμβούλευε τὸν παπα-Γιάννη νὰ περάσῃ σκοτάδι ἀπὸ τὰ Μουρτζεῖκα.

— Κάθισε, ἄγιε ἀδελφέ, ὅλη τὴν ἡμέρα αὔριο ἐδῶ, νὰ ξεκουρασθῆς, καὶ ξεκινᾷς τὸ βράδυ.

— Ὅχι, ὄχι, θὰ πῶ· τὰ παιδιά μὲ περιμένουν ἀπάνω πῶς καὶ πῶς. Ἐπειτα φοβᾶμαι μὴν περάσῃ καὶ κανένα καρᾶβι καὶ μοῦ πιάξῃ καμιὰ δουλειὰ ὁ Χαρχαλέας.

Ἦταν κι' ἀγύριστο κεφάλι· ὅταν ἔλεγε ὄχι, ὄχι.

Μεῖναν λοιπὸν σύμφωνοι νὰ σηκωθῆ ὁ παπᾶς μεσάνυχτα καὶ νὰ τραβήξῃ.

Μὰ τὸ κελλί ἦταν καλό, τὸ στρώμα καλλίτερο κι' ὁ παπα-Γιάννης κουρασμένος. Ὡς που νὰ συγυρίσουν καὶ τὸ μουλάρι, ξεκίνησε ἄργα, κι' ὅταν ζύγωσε στὸν πύργο τοῦ Μουρτζεᾶ, γλυκοχάραξε. Ὅταν ἔπεσε ἀπὸ κάτω, εἶχε πιά φέξει. Ἦταν μιὰ ἡσυχία, νέκρα· τάκα τάκα, μονάχα τὰ ποδαράκια τοῦ μουλαριοῦ ἀκουγόντουσαν. Ὁ πύργος δὲ φαινότανε ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος, μὰ ἀντίκρου, καβάλλα στὸ δρόμο ἀπάνω στὰ βράχια, πίσω σ' ἓνα τοιχαράκι μὲ μασχάλια τοῦ φάνηκε πὼς εἶδε ἓναν ἴσκιο. Τοῦ ἦρθε ἄσχημο νὰ γυρίσῃ πίσω. Τραβήξῃ ἀτάραχα τὸ δρόμο του.

Μπράμ! τρώει μιὰ τουφεκιά. Δὲν τὸν πῆρε. Τὸ μουλάρι ἦρθε βόλτα, πῆγε νὰ τὸν ρίξῃ.

Τὸ καρπούλι ἔροβόλησε κάτω ἀπ' τὰ βράχια, ἔρριξε τὸ ντουφέκι στὸν ὄμο, καὶ γιούργια ἐπάνω, μὲ τὸ χαντζάρι.

Ἦταν ἓνα κοπέλλι τοῦ Μουρτζεᾶ.

— Ποῦ πᾶς, βρὲ παπᾶ! Δὲν εἶπαμε πὼς δὲν περνᾶτε! Βάλ' κάτω τὰ τσουβάλια!

Τοῦ παπα Γιάννη τοῦ ἀνέβηκε τὸ αἷμα στὸ κεφάλι. Χτύπησε τὸ χέρι του στὸ σελάχι νὰ βγάλῃ τὴν πιστόλα. Μὰ ποῦ πιστόλα! Ἡ πιστόλα ἦτανε στὴ Ζαρνάτα. Ὁ παπᾶς ἐκέρωσε.

— Θὰ μὲ σφάξουν σὰν τὸ τραγί. Τό ἄλεγα ὁ κακομοῖρης. Τὸ χέρι του ἔπιασε στὸ σελάχι τὸ σταυρό, τὸν τραβήξῃ, κάρφωσε τὰ μάτια του ἀπάνω καὶ περιμένε τὸ θάνατο.

Ὡς τόσο τὸ κοπέλλι ἦρθε κοντά. Εἶχε δεῖ τὸν παπᾶ νὰ

βάξην τὸ χέρι στὸ σελάχι καὶ νόμιζε πὼς ἀρματώθηκε, πὼς ἤθελε νὰ διαφεντευθῆ. Ἔκανε φυλαχτὰ λοιπὸν νὰ τὸν φέρη βόλτα. Μὰ σὰν τὸν εἶδε ἀκίνητο μὲ τὸ σταυρὸ στὸ χέρι, τοῦ φάνηκε σὰν νὰ 'τανε στὴν ἐκκλησιὰ κι' ὁ παπαῦς στὸ Ἅγιο Βῆμα. Κοντοσιάθηκε κ' ἔβαλε τὸ χαντζάρι στὸ σελάχι του.

— Πέρονα, δέσποτα, τοῦ λέει, κ' ἐγύρισε στὸ μετερίζι του μουρμουρίζοντας :

— Ἄς ἔρθῃ μοναχὸς του ὁ Μουριτζέας νὰ κόψῃ τὸ δρόμο ἐνοῦ παπαῦ, πού πάει μὲ τὸ Χριστὸ στὰ χέρια !

Ἐκείνη τῆ στιγμῇ ἀκουστήκαν τρεῖς τουφεκιές σινιάλο ἀπ' τὸν πύργο νὰ σηκωθοῦν τὰ καρπούλια· ὁ δρόμος ἐλεύθερος. Ὁ τζοχαντάρης τοῦ μπέη εἶχε πάει ἀπάνω κ' εἶχε δώσει τὴν ὀρδί-νια στὸ Μουριτζέα.

Ὅσο νὰ περάσῃ ὁ παπαῦς πέρα ἀπ' τὸ καρπούλι, νά, κατέβαινε ἀπ' τὸν πύργο κι' ὁ τζοχαντάρης καβάλλα στὸ ἄτι του καὶ σταυρώσανε.

— Τῶν Φωτῶν ἔχομε σήμερα καὶ βγῆκες μὲ τὸ σταυρὸ, παπα-Γιάννη ;

Εἶπε μὲ μιὰ συρτή, ψιλὴ φωνὴ τὸ πρωτοπαλλήκαρο τοῦ καπιαν-Θανασοῦλη, κι' ὄλο χαμογελοῦσε.

— Δὲν ἔχομε τῶν Φωτῶν, καπετάνιο, μὰ ἔχομε Ἀνάστασι, ἀφ' οὗ ἔκανες τὸν Μουριτζέα νὰ σηκώσῃ τὰ καρπούλια του !

Εἶπε ὁ παπαῦς κ' ἐχάϊδευε τὰ γένεια του καὶ κείνος χαμογελώντας :

— Ἄν δὲν τὰ σήκονε, θὰ τὸν σήκονε καὶ θὰ τὸν ἔπαιρνε. Ἰσα μὲ ἴδω πάνω θὰ ῥοχότανε ὁ Τζανέτ-μπης. Αὐριο κατηφορίζει γιὰ νὰ φιλήσῃ χέρι. Ἀρνάκι, ἀρνάκι ! Ἔπειτα δὲν ξέρεις, πού πάει καὶ γιὰ πρωτόγερος τ' ἀφεντικό ;

Ἄ, ἄ, γελάσανε, ὅσο μποροῦν νὰ γελάσουν Μανιάτες, βάρεσαν τὰ ζῶα καὶ χωρίσανε, τὸ ἄτι χοροπηδώντας τὸν κατήφορο, κι' ὁ «Νταῆ;» ἀντίθετα, τρέχοντας στὰ τέσσερα, μὲ τεντωμένα μτρὸς τ' αὐτιά, στὸ δρόμο τῆς Πανωγῆς, τὸ ράσο τοῦ παπα-Γιάννη φουσκωμένο θριαμβευτικὰ σὰν πανὶ τρεχαντηριοῦ στὰ πρόμα !

* *

Πότε τὶ μάθανε τὰ νέα στὴν Πανωγῆ ; Πρὶν φανῆ ἀκόμη ὁ παπαῦς, ὅλα τὰ ξέρανεν πὼς ῥίξαν τοῦ παπαῦ, μὰ δὲν τὸν πῆρε·

πὼς πῆγε μπουγιουρδι στὸν Μουρτζέα· πὼς κατέβασε τὰ καρ-
ούλια, πὼς ὁ Ντομπροτσιανάκος θὰ μπῆ στὴν κρῖσι· πὼς θὰ
'ρθουνε καινούργια φορτώματα!

Βγῆκαν μιὰ ὥρα νὰ πάρουν τὸν παπα-Γιάννη. Ὁ ἴδιος ὁ
Χαρχαλέας βαροῦζε τὸ τούμπανο. Ἡ παπαδιά ἔβγαλ' ἀπ' τὴν
κασέλλα ἓνα καινούργιο καλεμεκερί, πού 'χε φυλαγμένα, κ' ἔβαλε
στὸ κεφάλι. Κακομοίρα, κυρα-Ρήνη! Κ' ἡ Φωτεινοῦλά της ἔβαλε
τὸ μονάκριβο τὸ τσίι της, μὰ παπούτσια δὲν εἶχε. Αὐτὸ τὸ μαν-
τήλι κ' αὐτὸ τὸ φουστάνι ἦταν ὅλο τὸ λουῖσο τοῦ χωριοῦ. Βάλ'
ἀκόμα, ἂν θέλῃς, καὶ τὴ φέρμελη τοῦ Χαρχαλέα. Ὅλοι ἦτανε
τυλιγμένοι στὸ κουρέλι. Τὰ μοῦτρά τους εἶχαν γίνει σὰν τὸ χάρο.
Ὅσι καὶ ροῦχα εἶχαν τῆς γῆς τὸ χρώμα. Πολλοὺς τοὺς εἶχε
χτυπήσει κ' ἡ χρυσὴ κ' ἦταν τρομάρα νὰ τοὺς βλέπῃς. Ἀνά-
θεμά σε, Μουρτζέα, πὼς τοὺς κατάντησες! Καὶ ὅμως νὰ τοὺς
ἔβλεπες, θὰ βγαζες τὸ φέσι σου. Μ' ὅλη τὴ δυστυχία τους κρα-
τοῦσαν τὸ κεφάλι ψηλά. Ἐνας δὲν ξεγλύστρησε νὰ πάη στὴν
Καλαμάτα ἢ στὴν Τριπολιτσά νὰ χτυπήσῃ τίς πόρτες, ν' ἀπλώσῃ
τὸ χέρι του, «κάμετ' ἔλεημοσύνη στὸ φτωχό!» Ὅχι, καλλίτερα
ὁ θάνατος! Στείλαν στὸν μπέη τὸν παπᾶ, μὰ ὁ μπέης εἶναι τὸ
γκουβέρνο. Πληρόναν κ' οἱ Πανωγῖτες τὸ μερδικό τους, ὅταν
εἶχανε, καὶ χάσαν δέκα παλληκάρια μὲ τὸν Ψαρὸ στὸν πόλεμο
τῆς Σπάρτης.

Τέλος πάντων, σήμερα δὲν εἶναι πιὸ πικραμένοι καὶ θολω-
μένοι κ' ἔχουν περισσότερο χαρὰ, γιὰ τὸς εἶμησε ὁ μπέης,
παρὰ γιὰ τὸς ἔστειλε ψωμί.

Ὁ Χαρχαλέας χτύπησε τὸ τούμπανο σύναξι καὶ μαζεύτηκαν
ὅλοι γύρω κ' ὁ παπᾶς τοὺς εἶπε μὲ τὸ νῦ καὶ μὲ τὸ σίγμα ὅλα
ὅσα γίνηκαν καὶ ὅσα εἶπε ὁ μπέης. Ἀπὸ κεῖ πῆγαν στὴν ἐκκλη-
σία τὸ ἀντιμίσιο, ἀνάψαν τὰ κεριὰ κ' ὅλοι ἀσπασθήκανε τὸ
σταυρὸ πού γλύτωσε τὸν παπα-Γιάννη, σκουνιῶντας καὶ σπρώ-
χοντας ποιὸς νὰ πρωτοασπασθῇ.

Ὁ παπα-Γιάννης τοὺς μοίρασε τὸ λιγοστὸ παξιμάδι πού 'φερε,
καὶ καθένας τραβήχτηκε στὸ σπίτι του καὶ κείνοι πού 'ξεραν
πῆγαν νὰ καθαρίσουν τοὺς χειρόμυλους, γιὰ ν' ἀλέσουν τὸ σιτάρι,
πού θὰ τοὺς ἔστειλε ὁ μπέης. Πέντ' ἔξη μέρες ὁ παπᾶς εὐχαρι-
στημένος κατέβαινε μὲ τὸ ραβδί του στ' ἀκρογιάλι καμαρόνοντας
κ' ἐπήγαινε καὶ καθότανε ἀντίκρυ στὴ μεγάλη ξέρα πού βούλια-
ζαν τὰ καράβια καὶ τὴ λέγαν οἱ Πανωγῖτες Σκυλόφαρο. Ἐρχό-

τανε ἐκεῖ κι' ὁ Χαρχαλέας καὶ κάνανε τὰ σχέδια, πῶς νὰ πάρῃ ἀπάνω της ἡ Πανωγὴ ἀφ' οὗ ἔρθουν τὰ φορτώματα.

Μὰ οἱ μέρες περνούσανε καὶ τὰ φορτώματα δὲν ἐρχόντουσαν. Ὁ παπα-Γιάννης κλείστηκε στὸ σπίτι του. Ὁ Μουριτζέας, ἔλεγε, κάτω ποῦ πῆγε, θὰ μᾶς μαγέρευε. Εἴμαστε χαμένοι ἄνθρωποι. Πέρασαν κι' ἄλλες μέρες κ' οἱ φτωχοὶ Πανωγιῖτες ἦλθαν στὸ νῦν καὶ ἀεὶ. Φώναξε τοὺς γέροντες καὶ τοὺς ἔδωσε τὸ μούλαρι :

— "Αἴντε, πουλῆστε το καὶ πάρτε ψωμί.

Ἐπέφετε κ' ἐκεῖνο τὸ κακόμοιρο, ποῦ 'ταν ἀλλοιώτικα μαθημένο νὰ τρώῃ τώρα ἀγκάθια στὴν Πανωγὴ. Πῆγαν καὶ τὸ πουλῆσαν ὅσα ὅσα, κ' ἔφεραν κάμποσα σακκιά ἀλεύρι, μὰ πᾶν κ' ἐκεῖνα. Ρίξανε τὶς δυὸ βάρκες τους, κάτι νὰ ψευτοψαρέψουν, πῆγαν νὰ πιγοῦνε. Νοτιάδες καὶ νοτιάδες. Ρήμαξαν πάλι στὴν πεῖνα κι' αὐτὴ ἡ φορὰ ἦτανε χειρότερη ἀπ' τὶς ἄλλες. Τρώγανε καὶ τὶς τσουκνίδες ἀκόμα.

* *
* *

Βρισκόντουσαν στὸ καταχείμωνο. Ἀπάνω, στὸν Πενταδάχτυλο, εἶχε χιονίσει· κάτω ὡς τόσο τὸ πέλαγος τὸ δέροναν οἱ νοτιάδες. Δυνάμοναν καὶ δυνάμοναν ὀλοένα. Καβο Μαλιας, Ματαπάς, καβο Γκρόσο τὰ τύλιξε ἡ καταχνιά· τὸ Τσιρίγο δὲν φαινότανε. Τὴν ἄλλη μέρα, ὀλοένα ἄστραφτε κ' ἔπειτα ἦρθαν ψυχάλες, στὸ τέλος παλέψαν οἱ καιροὶ, ἀπὸ τὴν ὄστρια τὸ 'φερε στὸ γαρμπῆ, καὶ κάπου κάπου ἐρχότανε μιὰ ψευτοτραμουντάνα καὶ τοὺς ἔκοβε· ἀλλὰ τότε ἀχρίεψε ὁ γαρμπῆς, γιὰ ἦτανε ἡ σειρὰ του, κ' ἦρθε ἕνας ἀέρας τρομερός, ποῦ 'λεγε κ' ἤθελε νὰ συνεπάρῃ τὴν οἰκουμένη. Ἐσφύριζε μέσ' στὶς τρύπες στὰ χαλάσματα, στὶς ραγές τοῦ βουνοῦ, σὰν χιλιάδες ὄχεντρος μαζί. Ἐνα φοβερὸ μουγκρητὸ τὴν νύχτα ἀνέβαινε ἀπὸ τὶς σπηλιές τοῦ καβο-Γκρόσο. Ἐσεῖνε τὴν κακομοῖρα τὴν Πανωγὴ, λές κ' ἤθελε νὰ τὴν ξεκολλήσῃ. Τὰ σπῖτια της, ὁ Θεὸς νὰ τὰ κάνη σπῖτια, βαστάγανε ὡς τόσο, γερά, χαμηλά, βαρεῖες κοτρῶνες κρατοῦσαν τὶς σκεπές. Τὰ παντζούρια ξεθιλήκωσαν κ' ἐπήγαιναν κ' ἐρχόντουσαν. Μπράφ ! μιὰ παλιόπορτα στὸ γειτονικὸ τοῦ παπα-Γιάννη βρόντηξε στὸν τοῖχο καὶ τὸν ἐξύπνησε.

— Χριστὲ καὶ Παναγία, τί κακό ν' τοῦτο ! ὅσο χρονῶ εἶμαι, δὲν τὸ θυμᾶμαι τέτοιο πράμμα. Ἄν δὲν πάρῃ τὰ σπῖτια !

"Ανασηκώθηκε κι' ἄκουγε.

— Λὲς κ' ἡ θάλασσα θέλει νά 'βγη ὄξω νά μᾶς φάη. 'Αμ' τὸ δύστυχα τὰ καράβια στὸ πέλαγο ; Πῶ, πῶ, κ' ἂν σπρώξῃ κανένα στὸ Σκυλόψαρο ! Νὰ μὴ τὸ δώσῃ ὁ Θεός, γιατί καθὼς εἶναι τὰ παιδιά, θὰ τὴν κάνουν τὴν ἁμαρτία.

Μ' αὐτὴ τὴ σκέψι, τόσο τὸν πῆρε ἡ ἀνησυχία, πὺς τυλίχτηκε στὴν παλιοκάπα του καὶ πῆγε στὸ παράθυρο καὶ κύτταξε ἀπ' τὴ χαραμάδα γιατί πὺς ν' ἀνοίξῃ, —κατὰ τὸ πέλαγο. Μὰ ἦτανε πίσσα σκοτάδι, καὶ πῆγε πόλι νά πέσῃ· μὰ ὁ ὕπνος δὲν τὸν ἔπαιρνε, ξανασηκώθηκε καὶ μ' ὅλη τὴν ἀγριάδα τοῦ καιροῦ τοῦ φάνηκε πὺς οἱ Παιωγῖτες βγῆκαν ὀπὸ τὰ σπίτια τους κ' ἄκουγε πατήματα καὶ φωνές. Πῆγε στὴν πόρτα καὶ ἀφηγκράστηκε.

— Θὰ γελιέμαι.

'Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὺς ἀπὸ μέρες ἦτανε σούσουρο στὸ χωριό. Ἄρχιζαν νὰ τὸν φεύγουνε τὸν παπᾶ, κ' ὄλο πῆγαιναν στοῦ Χαρχαλέα. Ἄν τοὺς ἔλεγε ὁ παπᾶς καὶ κανένα λόγο, γιὰ μισὸ μερικὸ δὲν τὸν πιάνανε. Μπροστὰ του σχεδιάζανε ν' ἀρματώσουν τίς βάρκες, νὰ πᾶν νὰ περιμένουν στίς σπηλιές, κ' ὅποιον καράβι περάσῃ.

— Μωρ' ὄχι, μωρὲς παιδιά, νὰ 'χετε τὴν εὐχή μου !

— Δὸς μας λοιπὸν νὰ φᾶμε ! τοῦ ἀποκρίνονταν ἄγρια.

Ἦτανε σωστὴ ἐπανάσταση. Ὁ παπα-Γιάννης ἀπελπίστηκε.

Σουρπόνοντας, τὴ βραδυὰ τῆς μεγάλης φουρτούνας, ξεκολλήσανε ἔτσι σὺν τὸν παπᾶ γιὰ ὅσα τραβοῦσαν, ἀπ' τὸν αὐλόγυρό του τὴν ξυλόπορτα, τὴν κομματιάσανε, τὴν πῆγαν στοῦ Χαρχαλέα, ἀνάψαν φωτιά, καθίσαν τριγύρω, βρῖσαν καὶ τὸν παπᾶ καὶ τὸν μπέη καὶ ξαναρχίσαν τὰ σχέδια.

— Παραεῖναι τοῦτος ὁ καιρός, εἶπε ὁ Χαρχαλέας. Εἶναι περισσότερο ἀπὸ κεῖνο πὺς χρειάζεται. Ὅλα τὰ καράβια ποδίσανε. Ποιὸς τρελὸς ταξιδεύει !

Ἦτανε ὡς τόσο ταξίδευε.

Ἦτανε ἓνα μπάρο, δυνατὸ καράβι, χτισμένον στὴ Τζένοβα. Εἶχε σιῆθος, ἀνίβαινε καὶ κατέβαινε εὐκόλα στὸ κῦμα, μὰ τί νὰ σοῦ κάνῃ μὲ τέτοια θάλασσα ! Ἄγριος ὁ ἀέρας τοὺς ἔφερε τοὺς Ἰταλιάνους στὸν κόρφο τῆς Κολοκυθιάς μὲ δώδεκα μίλια δρόμο. Φοβόντουσαν τοὺς κάβους τοῦ Μωριᾶ καὶ κυβερνοῦσαν ὄλο κ' ἀνοιχτά. Μὰ ἡ θάλασσα λύσσαξε τότε καὶ

τοὺς ἔσπασε τὸ τιμόνι. Σὲ λίγο εἶδανε τὴ στεριά κοντὰ καὶ τοὺς ἔπιασε τρομάρα. Πολεμήσανε νὰ κατεβάσουν τὴν σκαμπαβία, τοὺς τὴν πῆρε κι' αὐτήν. Περίμεναν πότε θὰ τοὺς ρίξῃ στοὺς βράχους, νὰ τοὺς κἀνῃ κομμάτια. Νύχτωσε. Μέσ' στὸ σκοτάδι βλέπανε τοὺς κάβους νὰ μαυρίζουν πότε κοντὰ, πότε πιὸ μακρυνά. Ἀπάνω στὶς ράχες βλέπανε ἴδω κ' ἕκαὶ κανένα φῶς. Οἱ ὄρες περνούσανε, ἡ θάλασσα χόρευε τὸν «Βιτσέντζο», μὰ δὲν ἀποφάσιζε νὰ τὸν ρίξῃ ὄξω· ὁ ἀέρας ὡς τόσο, ὕστερα ἀπὸ ἕνα ἡμερὸνυχτο, ἄρχισε νὰ λιγοστεύῃ, ἀλλὰ ὅλο καὶ τοὺς ἔσπρωχνε κατὰ τὴ στεριά Ὁ καπετάνιος εἶχε ἀκουστά γιὰ τὰ Κακαβούλια· μὰ εἶπε : χαμένοι καὶ χαμένοι εἴμαστε, θὰ ρίξω μιὰ κανονιὰ νὰ ζητήσω βοήθεια, μπορεῖ νὰ 'ναι κανέν' ἄλλο καράβι κοντὰ...

Στοῦ Χαρχαλέα, ἡ θράκα σιγὰ-σιγὰ εἶχε σβύσει. Ἕνας-ἕνας εἶχε πάει στὸ σπῖτι του. Ὁ παπᾶς στὸ δικό του εἶχε ἡσυχάσει κ' εἶχε πέσει κι' αὐτὸς στὰ ροῦχά του.

— Δόξα σοι ὁ Θεός, εἶπε· ὁ καιρὸς ἄρχισε νὰ μαλακόνῃ.

Τὸν πῆρε ὁ ὕπνος.

Τὸ κανόνι τοὺς ἔκανε ὅλους νὰ τιναχτοῦν ὄξω. Ἀκόμη δὲν εἶχε χαράξει.

— Ὠχ! ἔκανε ὁ παπα-Γιάννης σὰν τ' ἄκουσε. Ντύθηκε, βγῆκε καὶ προχώρησε στὸ σκοτάδι. Τοὺς εἶδε ὅλους νὰ μαζεύονται στοῦ Χαρχαλέα, μὰ τί νὰ τοὺς πῆ! Ὅλα τὰ εἶχε πεῖ καὶ πῆγαν στὰ κούφια. Περάσανε σὰν τοὺς ἴσκιους μπροστά του καὶ πῆραν τὸν κατήφορο, ὅλοι μαζί ἕνα μπουλούκι, καὶ πᾶν στ' ἀερογάλι, ἔτρεξε κι' αὐτὸς κοντὰ, λὲς καὶ τὸν τραβοῦσαν. Πήγαιναν ὅλοι βῆμα, ἀποφασιστικά, μὲ τὰ γιαταγάνια στὰ χέρια. Φθάσανε στὶς βάρκες, μὰ ἦταν σκοτάδι ἀκόμα· δὲν βλέπανε φῶς στὸ πέλαγο· τὸ κύμα ἦταν μεγάλο γιὰ νὰ τὶς ρίξουν στὴ θάλασσα. Καθίσανε καὶ περιμένανε νὰ χαράξῃ καλά.

Τὸ καράβι εἶχε καθίσει, πρὶν κατέβουν τὰ Κακαβούλια στὸ γιολό. Ὁ ἄνεμος εἶχε κόψει, καθὼς τὸ λέγαμε· μὰ τὸ κύμα εἶχε ἀρκετὴ δύναμι ἀκόμη νὰ φέρῃ ὄξω τὸν «Βιτσέντζο» καὶ νὰ τὸν ρίξῃ στὸ Σκυλόφαρο. Τὰ Κακαβούλια ἦταν μακρυνά καὶ δὲν ἀκούσανε τὸ βρόντο πού 'σουρε στὴν ξέρα, καὶ τὶς τρομαχτικὲς φωνὲς τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι τώρα οὔτε βλέπανε οὔτε ἀκούγανε τίποτε, κι' ἄρχισαν νὰ βαρυγκωμᾶνε.

— Φτοῦ π' ἀνάθεμά με ! ἔλεγε ὁ Χαρχαλέας. Μωρ' ἐμεῖς

εἴμαστε χρουσούζηδες, δὲν εἶναι νὰ 'δοῦμε προκοπή. Πάει, μᾶς ἔφυγε !

Μὰ ἕνας μικρός, ποῦβλεπε σὰν τὴν κουκουβάγια μέσ' στὸ σκοτάδι, φωνάζει ἄξαφνα :

— Νά το, νά το ! δὲν τὸ βλέπετε ; Εἶναι στὸ Σκυλόψαρο !

Ἦταν χάραξε, φάνηκε τὸ καράβι σφηνωμένο στὶς ξέρες. Ἡ πλώρη ψηλὰ εἶχε καβαλλήσει τὸ βράχο, καὶ ἡ πρύμνη κάτω λὲς καὶ βουτοῦσε στὸ νερό· τὸ κορμὶ τοῦ καραβιοῦ γερμένο δῶθε φαινότανε πὼς θ' ἀναποδογυρίση.

Τὸ Σκυλόψαρο εἶναι καμιὰ διακοσαριὰ ὄργυιές ἀπὸ τὸ περιγιάλι. Τὰ Κακαβούλια γενῆκαν δυὸ σωροὶ γύρω στὶς δυὸ βαρεῖες καὶ κακοφτιασμένες βάρκες τῆς Παναγῆς καὶ τὶς ἔρριξαν στὸ γιαλὸ σὰν νὰ τανε πούπουλο. Μπῆκαν στὴ θάλασσα ὡς τὸ γόνα καὶ σαλτάρησαν μέσα. Μονάχα οἱ γυναῖκες μείναν στὴν ἄμμουδιὰ καὶ περίμεναν νὰ κουβαλήσουν.

Ὁ παπα-Γιάννης σήκωσε κι' αὐτὸς τὸ μπινίσι του καὶ πήδησε μαζί μὲ τοὺς ἄλλους στὴ βάρκα, κι' αὐτὸς δὲν ἤξερε γιατί. Νὰ τοὺς ἐμποδίση ; Εἶχαν πάρεϊ τέτοια φόρα, πὸν θὰ τὸν οἶχνανε στὴ θάλασσα.

— Καλὰ ἔκανες κ' ἦρθες, τοῦ λέει ὁ Χαρχαλέας· ὅποιος δὲν ἔρθη, μερικὸ δὲν ἔχει.

Τοῦ πέρασε ἡ ἰδέα πὼς κι' ὁ παπᾶς πιά φρονίμεψε κ' ἐρχότανε νὰ ξεκολλήση κανένα μαδέρι, νὰ πάρη κανένα ροῦχο γιὰ τὸ σπίτι του. Μὰ δὲν εἶχε καὶ πολὺ καιρὸ νὰ χάνη μὲ τὸν παπᾶ. Γύρισε στοὺς ἄλλους κ' ἦτανε ὅλο διαταγές.

— Ἔλα, σβέλτα ! Τοὺς σκαρμούς, τὰ κουπιά.

Ὅλοι τὸν κοιτάζανε στὰ μάτια. Ὁ τι πρόσταξε, γινότανε. Αὐτὸς ἦτανε τώρα ἀρχηγός. Ὁ παπα-Γιάννης στὴν ἄκρη εἶχε χάσει τὴν ἐξουσία. Ὁ τρελο-Πιέρος πῆρε τὸ ἀγκουρέτο καὶ πῆγε στὴν πλώρη ἔτοιμος, σὰ φθάνανε, νὰ τὸ οἶξη στὰ παραξάρτια, νὰ κολλήσουν τοῦ καραβιοῦ.

Λάμνανε σὰν δαιμονισμένοι· οἱ βάρκες πῆραν δρόμο.

— Τὸ νοῦ σας, παιδιὰ, λέει ὁ Χαρχαλέας, μὴ μᾶς οἶξουν. Νὰ περάσουν στὴν πλώρη ὅσοι ἔχουν πιστόλες, καὶ φωτιὰ στὴ φωτιά.

Ζυγώσανε, μὰ κανεὶς δὲν τοὺς ἔρριξε. Ζυγῶσαν ἀκόμα. Πενήντα νομάτοι, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιὰ, ἀφ' οὗ παλέψαν τρεῖς μέρες μὲ τὴ φουρτοῦνα, ἦτανε τώρα κολλημένοι σ' ὅλη τὴν κου-

βέβαια τοῦ καραβιοῦ, γυρμένη σάν τις πλευρὲς τοῦ Πενταδάχτυλου, καὶ παλέβανε μὲ τὸ χάρο. Κρατιόντουσαν μὲ τὰ νύχια νὰ μὴ γλυστρήσουν στὴ θάλασσα. Μὰ πολλοὶ εἶχανε κυλήσει ἴσα μὲ τὴν κουπαστή, εἶχανε χτυπήσει κ' ἦσαν σωριασμένοι μὲ σπασμένα κεφάλια, σχισμένα μούτρα, βουτηγμένοι στὸ αἷμα. Ἄλλοι δὲν μπορούσαν νὰ βγουν ἄπάνω καὶ ἄπ' τὸ ἄμπάρι καὶ ἄπ' τὶς κάμαρες. Ἐνα κλάμα, ἓνα βογγητό, ἔβγαινε ἀπ' οὐλο τὸ καράβι. Ὁ «Βιτσέντζος» εἶχε καβαλλήσει τὴν ξέρα, μὰ δὲν εἶχε σφηνώσει καλά. Πήγαινε κ' ἐρχότανε καὶ κάθε λίγο κυλοῦσε κανέννας καὶ λαβονότανε ἢ ξεκολλοῦσε κανέννας κ' ἔπεφτε στὴ θάλασσα κ' ἐπῆγαινε καλιὰ του.

— Μωρέ, λέει ὁ Χαρχαλέας, τούτη εἶναι συμφορὰ χειρότερη ἀπ' τὴ δική μας.

Οἱ Πανωγιτες ἀφήσανε τὰ κουπιά, σηκωθῆκαν ὀλόρθοι μὲς' στὶς βάρκες, κοιτάζανε σὰ χαζοὶ καὶ ξεχάσανε πὼς εἶχαν ἔρθει γιὰ πλιάτσικο. Ὡς τόσο μιὰ μάννα, ἀντίκρου τους, μὲ τὸ παιδί της ἀγκαλιά, πού κρατιότανε ἀπὸ ἓνα μακαρόν μὲ τὸ 'να χέρι μονάχα, κουράστηκε, ἔμπηξε μιὰ φωνὴ καὶ ἀνοιξε τὸ χέρι. Γλυστρώντας χτύπησε σὲ μιὰ γούμμενα, τῆς ἔφυγε τὸ παιδί κ' ἔπεσε στὴ θάλασσα. Πέφτει κ' ἐκεῖνη ἀπὸ κοντὰ καὶ βουλιᾶνε καὶ οἱ δύο. Αἶ, τότε δυὸ Πανωγιτάκια δεκαπέντε χρονῶ πού ἦτανε στὴν πλῆρη τῆς μεγάλης βάρκας, δὲν κρατήσανε πιά. Μπλούμ, μπλούμ, βουτᾶνε καὶ τοὺς βγάζουν. Οἱ Πανωγιτες φοβηθήκανε γιὰ τὰ παιδιὰ τους, ζυγώσανε τὶς βάρκες, δῶσαν χέρι καὶ τοὺς πῆραν καὶ τοὺς τέσσερες ἐπάνω.

— Ἄφεριμ, ἄφεριμ, παιδιὰ μου, φωνάζει ὁ παπα-Γιάννης. Νὰ 'χετε τὴν εὐχὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας! φερθήκατε σάν ἀληθινοὶ Μανιάτες!

Πέσαν κ' ἄλλοι ἀπ' τὸ καράβι. ἄλλα Πανωγιτάκια βουτήξανε, οἱ βάρκες πάλι ζυγώσανε, ὅλοι ξεχάσανε πὼς εἶχαν ξεκινήσει γιὰ τὴ ρεμούλα κ' ὁ παπα-Γιάννης ὅλο φώναζε: ἄφεριμ! Στὸ τέλος σηκώνεται μ' ὅλο του τὸ μπόϊ μὲς' στὴ βάρκα.

— Παιδιά, πῶμ' ἄπάνω νὰ γλυτώσωμε καὶ τοὺς ἄλλους!

Ὁ Χαρχαλέας δὲν μίλησε. Ὁ τρολο-Πιέρρος ρίχνει τ' ἀγκουρέτο. Κολλῆσαν στὸ πλευρὸ τοῦ καραβιοῦ, σκαρφαλῶσαν σάν καλικαντζάρου ἐπάνω, πῆραν γερούς καὶ λαβωμένους ὅλους μισαποθαμένους καὶ τοὺς βγάλαν στὸ Σκυλόψαρο, πού πετοῦσε τὴ ράχη του ὄξω ἀπ' τὰ κύματα.

Όταν κρεμάσαν τὴ σκάλι στὸ πλευρὸ τοῦ караβιου, κράτησε ὁ τρελο-Πιέρρος τὸν παπᾶ καὶ βγήκε κι' αὐτὸς ἀπάνω. Σκύφτει ὁ παπα-Γιάννης καὶ παίρνει μιὰ πλάκα — τὸ φορτίο ἦτανε ξύλα τοῦ Γαλαζιου καὶ τηνιακὲς πλάκες — καὶ τὴ ρίχνει στὴ θάλασσα.

— Αἴντε, βρὲ παιδιά, λέει, μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, νὰ ξελαφρώσωμε τὸ καράβι νὰ ξεκολλήσουν. Χριστιανοί ναι κι' αὐτοὶ κ' ἔχουν τὴν ἴδια Παναγιὰ καὶ τὸν Ἀϊ-Νικόλα.

Πρῶτος βάνει χέρι ὁ τρελο-Πιέρρος. Σφουντουρίζει τίς πλάκες στὸν ἀέρα, σὰν νὰ ἔτανε πορτοκάλια. Οἱ μικροὶ ἀπὸ κοντὰ κ' ἔπειτα κ' ἰοὶ μεγάλοι. Οἱ πλάκες στριφογυρίζουν στὸν ἀέρα καὶ πέφτουν στὴ θάλασσα ἢ μιὰ πίσω τὴν ἄλλη μὲ τέτοια φόρα, πού πῆγαν νὰ σκοτώσουν τὸν Χαρχαλέα, πού ἔχε μείνει μονάχος στίς βάρκες καὶ πολεμοῦσε νὰ τίς ἀβαράρη μουρμουρίζοντας :

— Αἴντε, μωρέ, τρελαθήκατε, φουκαριασμένοι Πανωγῖτες !

Τὸ καράβι ξαλάφρωσε, σηκώθηκε, ἴσιασε, δὲν ἀκουμποῦσε πιά παρὰ μιὰ ἀκρίτσα τῆς πλώρης. Δέσανε τὴ μιὰ βάρκα πίσω τὴν ἄλλην καὶ στὴν πρύμνη του, καὶ συναλλάζοντας δυὸ σὲ κάθε κουπί, τὸ τραβήξανε πισοκολλητὰ καὶ σιγὰ-σιγὰ τὸ ξεκολλήσανε. Τὸ καράβι ἀνάσανε, πῆγε παραπέρα, δὲν εἶχε τίποτα καὶ ξαναφέραν τοὺς ἀνθρώπους μέσα.

. . . Τὰ Κακαβούλια γυρίσαν πίσω στὴν ἄμμο, τραβήξαν τίς βάρκες ὄξω καὶ πῆραν ἀμίλητοι τὸν ἀνήφορο. Οἱ γυναϊκὲς τους, πού τοὺς περιμένανε, σταυρώσανε τὰ χέρια τους καὶ πῆγαν κι' αὐτὲς ἀπὸ κοντὰ, χωρὶς νὰ βγαίνουνε λόγο ἀπὸ τὸ στόμα τους. Κουρασμένοι, βρεμμένοι, νηστικοὶ τρεῖς χειρότεροι ἀπὸ πρῶτα, πηγαῖναν σβαρνῶντας τὰ ποδάρια τους. Οἱ μικροὶ μονάχα πού τραβοῦσαν μπροστά, ἦταν ἀλλέγροι καὶ κουβεντιάζανε. Λέγαν τίς παλληκαριές τους : Ἐγὼ βούτηξα πρῶτος· ἐγὼ ἔρριξα σαράντα πλάκες στὴ θάλασσα· ἐγὼ ἔκανα τοῦτο, ἐγὼ ἔκανα κεῖνο.

Ὁ Χαρχαλέας πῆγαινε μονάχος.

— Καλά, μουρμούριζε πικροχαμογελῶντας, τρίψτε τώρα τὴν κοιλιὰ σας μὲ μιὰ τηνιακιὰ πλάκα.

Μὰ κείνη τὴ στιγμή φρερ ! ἔρχεται δρομὴ ὁ μικρὸς πού ἔχε τὰ μάτια τῆς κουκουβάγιας, χωρὶς νὰ τὸν κάνουνε νὰ μὴ βλέπη καὶ τὴν ἡμέρα καλλίτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

— Μωρὲ παιδιά, ἤρθαν τὰ φορτώματα !

— Σῶπα, μωρέ !

— Μωρέ, ἤρθανε ! Μὰ τὸ Θεό, τὰ εἶδα, λέει χτυλῶντας μὲ τὸ χέρι του τὸ γόνατο.

Τρέχει μπρὸς ὄλη ἢ μαρίδα· σὲ λίγο ξαναγουρῖζουν, φωνάζουν σὰν τρελοί :

— Τὰ φορτώματα, τὰ φορτώματα !

— Μωρέ, μιλάτε καλὴ, μωρὲ παιδιά ! λέει ὁ Χαρχαλέας.

"Ανδρες, γυναῖκες, παιδιά τρέχουν ὄλοι μοζί, ἕνας σωρός, σηκόνοντας πῆχες τὸν μπουχό, ἀνεβαίνουν στὴ γάχη.

— Νά τα, νά τα !

ἽΟ παπᾶς ἀνέβαινε τελευταῖος.

— Τό 'λεγα, τό 'λεγα. ἽΟ Θεὸς θὰ μᾶς τὸ πλέρωνε αὐτό, ποὺ κάναμε σήμερα.

. . . Ὅγδόντα μουλάρια καλὰ φορτωμένα στεκόντουσαν καταραχιάς στὴ γραμμὴ μὲ τοὺς ἀγωγιάτες, τοὺς τσοχανταραῖους, τὸ γραμματικὸ τοῦ φροντιστῆ μπροστά. Εἶχαν ἀργήσει νὰ ἴθουν, μὰ δὲν μποροῦσαν νὰ ἴθουν καὶ πρωτύτερα. Μόλις ὁ παπα-Γιάννης εἶχε βγῆ ἀπ' τὴ Ζαρνάτα, κ' ἤρθε καὶ τὸ μαντάτο πὼς οἱ Ἀρβανῖτες φανήκανε παντοῦ στὸ Μωριᾶ, βάλαν φωτιὰ στὰ Τρίκορφα, στὸ Βαλτέτσι καὶ στὸ Βερτοσοβᾶ, ἤρθαν ἴσα μὲ τὰ Βρέστενα καὶ ἴσα μὲ τὸ Λεοντάρι. ἽΟ μπέης τῆς Μάνης σήκωσε τότε τὴν παντιέρα. Τρεῖς χιλιάδες τουφέκια πού 'ταν μαζεμένα στὴ Ζαρνάτα τὰ 'στειλε νὰ πιάσουν τοὺς δρόμους μὴν πάη καὶ πατηθῆ ἡ Μάνη. Καθένας καταλαβαίνει ὅτι ὁ φροντιστῆς εἶχε πρῶτα νὰ κουμαντάρη τ' ἀσκέρι κ' ἔπειτα τοὺς Πανωγῖτες. Εἶχε μαζέψει ὄλα τὰ μουλάρια στὰ Λεβέτσοβα, νὰ πᾶνε τὴν κουμπάνια στοὺς καπεταναλοὺς καὶ δὲν περίσσευαν γιὰ νὰ στείλῃ ἀπάνω. ἽΕτο' ἀργήσανε.

"Ὀπ, ὦπ ! πρῶτος σαλτάρισε ἀπάνω ὁ Χαρχαλέας. Στάθηκε στὸ 'να ποδάρι σὰν τὸν κόκκορα, ἔβγαλε τὸ σκουφί του κ' ἴδωσε τὸ χέρι του στὸ γραμματικὸ :— Καλῶς ὠρίσατε, κύριε Γραμματικέ !

"Ὀλοι μαζεύτηκαν γύρω.

— Βρέ, ποῦ εἴσασιτε, Κακαβούλια, τοὺς λέει γελῶντας.

ἽΑφήσατε τὸ χωριό σας, νὰ πᾶτε νὰ κουρσέψετε τὰ καράβια ;

— "Ὀχι, ὄχι, παιδί μου, φώναξε ὁ παπα-Γιάννης πού 'ρχότανε λαχανιασμένος· ὄχι, παιδί μου. Μονάχα ἤμαστε κάτω, γιὰ νὰ γλυτώσωμε ἕνα καράβι πού 'χε καθίσει στὰ ρηχά.

ἽΟ γραμματικὸς τοὺς κοιτάει καλὰ, γουρλόνει τὰ μάτια του καὶ δὲν καταλαβαίνει πιά τίποτα.

Ὡς τόσο χύθηκαν ὄλοι στὰ μουλάρια καὶ ξεφορτόνουν, κουβαλᾶνε. Ἡ δουλειὰ τέλειωσε ὡς πού νὰ πῆς κύμινο.

Ὅταν ξεπερδεψε τὴν παράδοσι ὁ γραμματικός, πῆγε στὴ ράχη καὶ κοίταζε τὴ θάλασσα. Εἶδε τὸ καράβι πού μ' ὄλη τὴν ἡσυχία του ἔκανε πανιὰ γιὰ νὰ φύγῃ. Ἐκανε τὸ σταυρό του κ' ἐγύρισε κ' εἶδε τοὺς τζοχανταραίους σὰν νὰ τοὺς ρωτοῦσε τί λένε γιὰ τοῦτα τὰ καινούργια φερόματα τῶν Κακαβουλιῶν. Ἐνας τζοχαντάρης σήκωσε τοὺς ὤμους καὶ εἶπε :

— 'Αμ', τί θαρρεῖς ! Ἐέπεςαν κ' αὐτοί.

Καβαλλῆσαν καὶ φύγανε. Οἱ Παναγῖτες φέραν τὸ τούμπανο καὶ χορεῦαν ὄλο τὸ δαιινό, ὁ Χαρχαλέας μπροστά. Ὅταν ἔφθασε μπρὸς στὸν παπᾶ, πῆρε μιὰ τοῦμπα, σηκώθηκε στό 'να ποδάρι, ἔβγαλε τὸ σκουφί του καὶ φώναξε μὲ μιὰ φωνάρα πού τὸν ἄκουσαν ὡς τὰ Μουρτζέικα :

— Ζήτω ὁ παπα Γιάννης τῆς Παναγῆς !

1916

Κ. ΣΚΟΚΟΥ

5. Η ΚΑΡΥΔΙΑ

Τὸν ἤξευρα ξετρελαμένον πάντα μὲ τὰ θέλητρα τῆς ἐξοχῆς. Σπανίως μοῦ ἔτυχε νὰ συναντήσω τόσον ἐνθουσιώδη φυσιολόγην. Ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸ ὕπαιθρον, τὸν ἀνοικτὸν ἀέρα, τὶς ἐμμορφίαις τῶν ἀγρῶν, δὲν εἶχεν ὄρια. Ἐνα πατρογονικόν του κτῆμα, ἔξω τῆς ζώνης τῶν Ἀθηνῶν, ἀπὸ δέκα-δώδεκα στρέμματα, τὸ εἶχε μεταβάλει εἰς μικρὸν παράδεισον. Καὶ κάτι πλεόν ! εἰς ναόν, πού τὸν καθηγίαζε ἡ ποιητικὴ ψυχὴ του, ἱερουργὸς τῆς μοναξιάς καὶ τῆς γαλήνης. Ἡ κοινωνικὴ ἀτμοσφαῖρα μὲ τοὺς φαρισαῖσμούς της, καὶ τὰς ἠλιθιότητας τοῦ ἔφερεν ἀσφυξίαν. Ἐχανε, μοῦ ἔλεγε συχνά, τὸν ἐκυτόν του μέσα εἰς τὴν τύρβην, καὶ τὸν ἐπανεύρισκε μόνον ὅταν ἀπεσύρετο εἰς τὸ ἐξοχικόν του ἄσυλον. Ἡ πόλις τοῦ ἐφαίνετο ὡς μία ἀπέραντος εἰρκτή. Καὶ ὁσάκις κοσμικαὶ ἀνάγκαι τὸν ἀπέσπων καὶ τὸν ἐστροβίλιζαν εἰς τὴν παραζάλην τοῦ πλήθους, δὲν ἔβλεπε τὴν ὄραν πότε νὰ ἐπιστρέψῃ, περισσότερον ἐρωτευμένος καὶ εὐτυχῆς, εἰς τὸ ἐρημικόν του καταφύγιον.

Ἐπήγαινα καὶ τὸν ἔβλεπα ἐνίοτε. Ἡ συναναστροφή του μὲ ἔθελεγε. Μὲ εἶχε προσηλυτίσει ἄλλως τε εἰς τὴν ὠραίαν του θρησκείαν, τὴν θρησκείαν τῆς μονώσεως, ἡ ὁποία μᾶς φέρνει πλησιέστερον πρὸς τὰ εὐγενικά δῶρα τῆς φύσεως, τὰ φυγαδευμένα ἀπὸ τὰς ἀσχημίας τῆς ἀστικῆς βιοπάλης.

* *
*

Τὸ σπιτάκι του, διώροφον, κάτασπρον, μὲ τὴν ἐρυθρωπὴν του στέγην καὶ τὰ πράσινα παραθυρόφυλλα, ἀγκυλισμένον ἀπὸ μπανάνες καὶ αἰγοκλήματα, ἐδέχετο πανταχόθεν τὸ φῶς, τὸν ἀέρα καὶ τὴν χαρὰν τῶν βουνῶν τῆς χλόης.

Μία εὐρωστος λεύκα, εἰς τὴν ἀνατολικὴν του πλευρᾶν, καὶ μία μεγάλη καρυδιὰ εἰς τὴν μεσημβρινήν, τοῦ ἐχάριζαν σκιὰν καὶ δρόσον κατὰ τὸ θέρος, καὶ ἄφηναν τὸ χειμερινὸν θάλλπος τοῦ ἡλίου νὰ εἰσέρχεται χαρμόσυνον. Εἰς τὸ κάτω διαμέρισμα, δίπλα εἰς τὴν τραπεζαρίαν, εὐρίσκετο τὸ γραφεῖόν του μὲ τὴν ἀπαραίτητον βιβλιοθήκην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἔλειπαν οἱ ὑμνηταὶ τῶν φυσικῶν καλλονῶν, πού τὸν ἐσυντρόφευαν καὶ τοῦ ὠμιλοῦσαν κατὰ τὰς μακρὰς ἐσπέρας τοῦ χειμῶνος.

— Ἄλλὰ τί μοῦ χρειάζονται ἐδῶ τὰ βιβλία ; μοῦ ἔλεγε κάποτε. Τὰς ὑψηλότερας ἰδέας μου τὰς ἐκφράζουν ὅλα αὐτὰ τὰ χαριτωμένα καὶ εὐγενικά τριγύρω μου πλάσματα. Ἡ μικρὴ ἐκεῖ κάτω λαγκαδιὰ μὲ τὴν μυστηριώδη σιωπὴν τῆς τὸ βουνὸν παραπέρα μὲ τὶς μενεξεδένιες πλαγιές του, τὸ νερὸ πού κελαρύζει ὑπὸ τὰ βρῦσα, τὰ κρίνα καὶ τὰ γιασεμιά πού μοσχοβολοῦν τὸν ἀέρα· οἱ ἀχνόφεγγες πεταλοῦδες πού φιλοῦν, σασιτισμένες, τρελὲς ἀπὸ χαρὰν, τὰ βελουδένια πέταλα τῶν ρόδων· τὰ πουλιὰ μὲ τὸ χαρωπὸν τους ἐγερτήριον κάθε αὐγῆ· τὸ βέλασμα τῶν ἀμῶν ἐκεῖ κάτω στὸ λιβάδι, τὸ τρίξιμο τοῦ μαγγανοπήγαδου· ὁ ἄνεμος πού λικνίζει τὰ ἀσημόφυλλα τῆς λεύκας, ὅλα, σοῦ δοκίζομαι, κάθε ἤχος, κάθε γραμμὴ, κάθε χρῶμα, μοῦ εἶναι καὶ μιὰ βαθειὰ φιλοσοφία... Νά, κοίταξε ! φιλοξενῶ καὶ πάλι τὰ διαβατικά, τὰ ταξιδιαρικά χελιδόνια, πού μ' ἐπισκέπτονται κάθε Μάρτη, κτίζουν κοντὰ μου τὶς φωλίτσες τους, καὶ μοῦ ἐμπιστεύονται τὰ μυστικὰ τῆς εὐτυχίας των. Κ' ἐκεῖ κάτω, στὰ βύθη τοῦ κισσοῦ, πού σκαρφάζει στὸν τοῖχο, περιμένω νὰ ῥθῃ, αὔριο-μεθαῦριο, τὸ ἀη-

δόνι, νά μου ξαναπῆ τὰ εἰδύλλια τοῦ Μόσχου καὶ τὸ Ἄσμα Ἄσμάτων τοῦ Σολομώντος...

* *

Ἄλλὰ ἡ ξεχωριστὴ του ἀδυναμία ἦτο ἡ μεγάλη καὶ πλατύ-κορμος καρδιά, πὺν κάθε καλοκαίρι τοῦ ἐξεδίπλωνε τὸ μεταξω-τόν της φύλλωμα καὶ τοῦ ἐσχεδίαζε, κάτω εἰς τὸ ἐρυθρόλευκον πλακόστρωτον, φανταστικὰς δαντέλλας ἀπὸ γάζες ἀκίντων καὶ σκιάς.

— Εἶναι τὸ πλέον ἀγαπημένον μου δένδρον αὐτὴ ἡ καρδιά. Μιλεῖ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μου χίλια-δυὸ ὥραϊα πράγματα ἀπὸ τὸ μακρινὸν παρελθόν. Κάτω ὑπὸ τὴν σκιάν της μ' ἀγκάλιαζε μ' ἐφιλοῦσε καὶ μ' ἐνανούριζε στὰ γόνατά της ἡ ἀκριβὴ μου μαννούλα. Ἐδῶ ἐμεγάλωσα κ' ἐνοιωσα τὰς πρώτας συγκινήσεις τῆς ζωῆς. Ἐδῶ, θυμᾶμαι, μ' ἔμαθε νὰ συλλαβίσω ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας μου. Τὴν εἶχε φυτεῦσει, μικρὸ παιδί, ὁ ἴδιος μὲ τὰ χέρια του. Μᾶς τὸ διηγεῖτο κ' ἐδάκρυζε. Καὶ τὴν ἀγαποῦσε μὲ πόνο. Ἐδῶ ἔπαιζα μὲ τὴν συχωρεμένη τὴν ἀδελφοῦλα μου, ἐπαίρναμε τὸ πρωϊνὸ μας γάλα, ἐκάναμε κούνιες, περνούσαμε ἡμέρες ἀλησμόνητες... Καὶ ἀπὸ τὸ παράθυρο αὐτό, κοίτα, σὰν ξεψυχοῦσε ἡ ἀγαπημένη μου μητέρα ἔφταναν κ' ἔμπαιναν θλιμμένοι οἱ κλώνοί της καὶ τῆς παρᾶστεκαν, λές, πονετικά...

Τὰ ἔλεγε, καὶ ἡ φωνὴ του ἐρραγίζετο καὶ τὰ μάτια του ἐβούρ-κοναν.

Ἄν καὶ εἶχε πολλὰς γνωριμίας εἰς τὴν πόλιν, δὲν ἐδέχετο σχεδὸν κανένα.

— Ἄς μου λείπη ἐδῶ αὐτὴ ἡ πολυτέλεια, μου ἐξήγησε κάποτε. Δὲν μου χρειάζεται. Προτιμῶ νὰ συντροφεύω ἐγὼ μόνος τὸν ἑαυτὸν μου... Ἐπειτα, οἱ φίλοι—μου ἐπρόσθεσε χαμογελῶν εἰρωνικῶς—πιθανὸν νὰ μᾶς εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν κοσμικὴν ζωὴν. Εἶναι ἴσως τὸ πλαίσιον τῆς κοινωνικῆς μας παραστάσεως.

Ἄλλὰ ἐδῶ, ὅπου ἀποσύρομαι μόνος μὲ τὸν ἑαυτὸν μου, μου εἶναι περιττοί...

— Καὶ φορτικοί, ἐνίοτε! ..τὸν διέκοψα.

— Ὅχι πάντοτε, μου ἀπήντησε μὲ προφανῆ φιλοφροσύνην...

* *

Εἶχα πολὺν καιρὸν νὰ τὸν ἴδω. Μὲ τὰς ἀδιακόπους κακοκαι-

ρίας του χειμῶνος δὲν κατώρθωσα νὰ μεταβῶ εἰς τὸ ἐξωκκλησιάκι του, ὅπως μοῦ τὸ ἔλεγε 'Ἄλλ' οὔτε καὶ αὐτός, παραδόξως, εἶχε φανῆ διόλου κατὰ τὸ διάστημα αὐτό "Ἄλλοτε ὅταν κατέβαινε εἰς τὴν πόλιν, ὑπέκλεπτε ὀλίγας στιγμὰς κ' ἐπερνοῦσε νὰ μὲ ἰδῆ.

Πρὸ ἡμερῶν, μὲ τὰς πρώτας γλυκείας ὑποσχέσεις τοῦ 'Ἀπριλίου, ἐποφεληθεὶς μιᾶς ἡλιολούστου ἡμέρας, ἐξεκίνησα διὰ τὸ προσηφιλὲς ἐρημικὸν προσκύνημα.

Μετ' ὀλίγην ὥραν εὐρισκόμην εἰς τὸ 'Ἐξωκκλησιάκι τῆς μοναξιάς...

"Ὅταν ἐπλησίασα, παρ' ὀλίγον νὰ μὴν ἐπανεύρω τὴν γνώριμον τοποθεσίαν. Μοῦ ἐφάνη ὅτι ἀπεπλανήθην κάπου ἄλλοῦ. Τὰ παράθυρα ὅλα σφαλιστά. Προχωρῶ. Ἡ σκηνογραφία ἔχει ἀλλάξει ἐντελῶς. Πῶς νὰ τὴν ἀναγνωρίσω; Ἀπὸ τὸ βάθος λείπουν τὰ μεγάλα ὑψητὴν κυπαρίσσια, πὸν διεγράφοντο ἄλλοτε ταλαντευόμενα φιλαρέσκως εἰς τὸ κυανοῦν. Δὲν βλέπω οὔτε μεγάλα ἐλαιόδενδρα. Οἱ ἀκακίαι εἶναι ἀκλάδευτες. Τὰ σφαιροειδῆ παρτέρια, τὰ κεντημένα τέτοια ἐποχὴ μὲ γεράνια καὶ λεβαντίνια, μαδημένα τώρα καὶ πλημμυρισμένα ἀπὸ ἀγριόχορτα. Οἱ ἀλιάνες ξερῆς. Τὰ αὐλάκια διψασμένα. Βουβὸ τὸ μαγγανοπήγαδο. Οἱ γλάστρες, ἐπὶ τῶν ξυλίνων ἰκρίων των, χωρὶς ἄνθη, ρημαγμένες, ἀπότιστες, θλιβερές...

Καὶ ἡ καρυδιά; Τὸ ἱερὸν, τὸ ἀγαπητόν, τὸ καθηγιασμένον δένδρον; Λεῖπει καὶ αὐτή! Πλησιάζω. Εἰς τὸ μέρος ὅπου ὑψοῦτο ἕως χθὲς χαίνει τώρα βαθὺς λάκκος, βαθὺς ὡς τάφος ἀνοιγμένος. Καὶ δίπλα του κατάκειται ξερριζωμένος ὁ πλατὺς κορμός, ὡς πτώμα ἄψυχον. Δύο τρεῖς ἐργάται-μοῦ ἐφάνησαν στυγνοὶ καὶ ἀπαίσιοι ὡς νεκροθάπται—κατεγίνοντο νὰ ἀποχωρίζουν τὰς ρίζας τῆς καὶ νὰ προιόνιζον τοὺς εὐρώστους τῆς κλάδους.

— Τί τρέχει ἐδῶ, βρὲ παιδιὰ; τοὺς ἠρώτησα.

— Τί νὰ τρέχη! Νά, τὸ ἀφεντικὸ πούλησε ὅλα τὰ δένδρα ἔτσι ὅπως ἦταν, ζωντανά, σ' ἓνα ξυλέμπορο... Ἡῦρε, βλέπεις, μιὰ τιμὴ ἀνέλπιστη... Τώρα βρίσκειται ὀλοένα στὴν 'Ἀθήνα καὶ παζαρεύει καὶ τὸ χεῖμα... Θὰ τὸ ἀκριβοπουλήσῃ κ' αὐτό... Παράς, ἀφεντικὸ!... Χωρατεύεις;

— Καὶ δὲν μένει ἐδῶ τώρα;

— "Ὁχι..." Ἄν τὸν θές, τὸν βρίσκεις στὴν 'Ἀθήνα, στοῦ κυρ-Παροῦ... Ἐνόησα πλέον.

Εἶχε περάσει καὶ ἀπὸ τὸ ἔξωκλήσι ἐκεῖνο τῆς ψυχῆς, ὀλέ-

θριος ὁ δαίμων τῆς ἐποχῆς, ἐβεβήλωσε τὴν ἱεροτελεστίαν καὶ ἐξερορίζωσε, μαζὶ μὲ τὴν καρυδιάν, κ' ἓνα ὠραῖον ψυχικὸν κόσμον.

Ὅταν ἔφευγα, μοῦ ἐφάνη ὅτι ἡ λεῦκα μὲ τὸ πρῶτον πυκνὸν τῆς φύλλωμα, πού τὸ ἔδερνεν ὁ σιρόκος, μοῦ ἐφάνη σὰν νὰ βογγοῦσε κ' ἔκλαιε τὸν θάνατον τῆς παλαιᾶς τῆς συντροφου μαζὶ μὲ τὴν ἄλλην καταστροφὴν. Καὶ ἐσυλλογιζόμεν : πόσον δύσκολον πράγματι εἶναι νὰ σταθῇ ὁ ταλαίπωρος ἄνθρωπος εἰς τὸ ὕψος πού τὸν ἀναβιβάζει ἐνίοτε ἡ ἰδία του ψυχὴ !.

1919

Β'. ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

Α') ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

1. ΡΟΔΙΝΑ ΑΚΡΟΓΙΑΔΙΑ

Α'.

...Ἀκόμη δὲν ἤνοιξαν αἱ πύλαι τῆς Ἀνατολῆς νὰ εἰσέλθῃ παμβασιλεὺς ὁ ἥλιος, κ' ὁ γερω-Γατζίνος ἐσηκώθη, ἤνοιξε τὸ καφενεδάκι, καὶ ὑπηρετεῖ τοὺς πρωῒνους πελάτας. Πῶς νὰ χορτάσῃ τις τὸν ὕπνον ἐκεῖ, εἰς τὰ ὠραῖα λυκαυγῆ, εἰς τὰς γλυκειὰς ἡοὺς τοῦ φθινοπώρου ;...Ἐξύπνησα τρεῖς ὥρας πρὶν φέξῃ. ἔξῃλθα, καὶ κάμψας ἓνα δρομίσκον, ἔφθασα εἰς τὸν αἰγιαλόν,

Ὁ αὐγερινὸς τώρα εἶχεν ἀνατείλει. Ἀνήρχετο ὑψηλά-ὑψηλά, ἀκολουθούμενος ἀπὸ ἓν ἀστεράκι, τὸ ὁποῖον ἔτρεχεν ὡς μαγευμένον κοντὰ του. Ἐπάνω στὴ ράχη, ἀντικρὺ, ἄνωθεν τοῦ σκοτεινοῦ ἄλσους, ἐχόρευον δύο ἄλλα ἄστρα· φλοῖστος καὶ ἦχος ἐπληττε τὴν ἀκτὴν· πρὸς τὰ βορειοανατολικά ἐστρώνετο ρηχὸν τὸ κῦμα, καὶ οἱ βράχοι ἀριστερὰ μὲ τὰς λευκὰς οἰκίας, ὡς φωλεὰς βράχων χυτὰς, κτισμένας ἐπάνω των, ἐδέχοντο εἰς τοὺς πόδας τὸ προσκύνημα τῶν θωπευτικῶν κυμάτων.

Ὁ γερω-Γατζίνος μοῦ ἔκαμε καφὲν χωρὶς νὰ τοῦ παραγγείλω. Δὲν ἦτο ἡ ὥρα τώρα δι' ὀμιλίαν.

Εἰς τὰς ὥρας τοῦ ροδίνου λυκαυγοῦς κανὲν τοιοῦτον δὲν ἔχει τὸν τόπον του.

᾽Ω αὐγή, γλυκεῖα αὐγή, πού ἀνθεῖς καὶ ῥοδίξεις ἐκεῖ εἰς τὸ ὕψος, ἀλλὰ καὶ τόσον χαμηλὰ ἐπάνω ἀπὸ ἐκείνην τὴν ράχην τὴν ἀντικρυνὴν τῆς ἀκτῆς πού κλείει τὸν λιμένα. Εὐτυχή τ' ἀρνάκια τὰ βόσκοντα ἐκεῖ στὰ πλάγια τοῦ βουνοῦ πού φθάνουν ἕως τὴν κορυφὴ τῆς ράχης, καὶ πηδοῦν καὶ χορεύουν, καὶ σὲ ἀπολαύουν ἐγγύθεν, καὶ μεθύουν, ὃ αὐγή, ἀπὸ τ' ἀρώματά σου. Πλέον εὐτυχή τὰ πουλάκια, πού πετοῦν ἀπὸ κλῶνα εἰς κλῶνα, καὶ σκιροῦν καὶ ἀναγαλλιάζουν εἰς τὴν θεῖαν ἐπαφήν σου... Εὐτυχῆς κι' ὁ βοσκὸς πού τὸν ἐξύπνησες τώρα ναρκωμένον ἀπὸ τὴν δροσιά σου, καὶ πετᾷ τὴν κάπαν του, κι' ἀρπάζει τὴν μαγκούρα του καὶ τρέχει νὰ σαλαγήσῃ τὰ πρόβατα νὰ ἐνεργήσῃ τὸν πρωῖνὸν ἀμολγόν, σφυρίζων καὶ ἄφροντις, καὶ τόσον πολὺ εὐτυχῆς, ὥστε οὔτε τὸ ὑποπτεύει...

Δὲν ἐνόησα πῶς εὐρέθην μέσα στὴν βάρκαν. Ἐκκινοῦμεν. Εἰς βράχος μισοφαγωμένος ἀπὸ τὸ κῦμα καὶ ἀπὸ τὰ πατήματα τῶν πρὸ αἰῶνων λεμβούχων καὶ ναυτῶν, καὶ δύο δοκίδες, ἀπὸ σκληρὸν ξύλον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐσάπισεν ἀκόμη ὕστερον ἀπὸ γενεὰς καὶ γενεὰς, ἐπέχουν θέσιν προκυμαίας.

᾽Ολος ὁ γιαλὸς ῥοδίξει γύρω. Τὰ κύματα φρικιοῦν ἠρέμα, καὶ τὸ φασφόρισμά των ἀνταυγάζει ἀποχρώσεις ἐρυθροῦ γαρυφαλλοῦ.

᾽Ολίγους ἀκόμη βράχους παραπλέομεν, ὅπου δὲν ἔχουν κτίσει ἀκόμη ἐπάνω εἰς τὰ φανταστικά οἰκόπεδα.

Πλέομεν καὶ φθάνομεν πρὸς τὰ ῥηγά, εἰς τὴν ἀμμουδιά πέραν.

Τὸ λυκανγῆς ἀραιὸν αἰθριοῦται. Τὰ ῥόδα τὰ ἐρυθρὰ γίνονται βαθμηδὸν λευκά. Ἡ μεγάλη Μορμῶ φεύγει, ὑπάγει νὰ βυθισθῇ προσκαίρως εἰς τ' ἀνήλια ἄντρα της. Ἡ γλυκεῖα Μορμῶ ἐπιφαίνεται κι' ἀπλώνει τὴν πλουμιστὴν ὀθόνην της, τὸν πέπλον τὸν διαφανῆ, πέρα πέρα εἰς ὅλην τὴν πλάσιν.

Β'.

...Ἀφοῦ μ' ἐπῆραν τὰ ὄσυματα κ' ἐνυκτώθην—εἶχε κατέλθει ἀμφιλύκη κι' ἐρροδίξε πάλιν εἰς τὴν δύσιν τ' οὐρανοῦ τὰ θεμέλια, ὑψηλὰ ἀπὸ τὰ ἰόχροα ἀκρογιάλια τ' ἀντικρυνά—, με ὄθησε τ' ἀπόγειο ἔξω ἀπὸ τὸν ὄρμον τοῦ κόλπου, μακρὰν ἀπὸ τὸν κάβον, πρὸς τὰ κράτη τῆς δύσεως καὶ τοῦ ζόφου τοῦ δνοφεροῦ. Ἀποκαμωμένος εἶχα ἔξαπλωθῆ εἰς τὸ πλάτος τῆς πρύμνης κι' ἄφησα τὴν σκάφην νὰ πλῆθῃ ὅπου θὰ τὴν ὠδήγει ἢ αὔρα ἢ νυκτερινή,

Ν. Κοντοπούλου—Νεοελληνικὰ Ἀναγν. Δ' τάξεως Γυμνασίου 8

ἢ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς πνέουσα... Εἶχα δοκιμάσει νὰ μασήσω τρεῖς βουκιᾶς ἀπὸ τὴν κριθαρόπητταν, τὴν ὁποῖαν μοῦ εἶχε δώσει τὸ πρῶτὸ ὁ ἄκακος Κώστας, ἀλλὰ δὲν κατέβαινε κάτω, καὶ δὲν εἶχα νερὸν νὰ δροσίσω τὸ στόμα μου. Τὸ φλασκί, τὸ ὁποῖον μοῦ εἶχε δώσει ὁ ἴδιος, εἶχε μεταβληθῆ εἰς πρόχειρον ἀντλήμα, ραγιαμένον καὶ τρύπιον, διὰ νὰ βγάξω τὰ νερά. Ὁ οὐρανίσκος εἶχε στεγνώσει, καὶ θὰ ἐπνιγόμην, πρὶν βυθισθῶ εἰς τὰ κύματα, ἂν ἐπροσεπάθουν νὰ καταπίω τοὺς ψωμοὺς τοῦ κριθίνου ἄρτου. Ἐκτὸς ἀδυναμίας καὶ κόπωσης δὲν ἠδυνάμην νὰ σταθῶ ἐπὶ τῶν ποδῶν μου. Ὑπτιος ἐρρέμβριζα πρὸς τ' ἀνατέλλοντα ἄστρα καὶ εἶδα τὸν χλωμὸν τῆς σελήνης δίσκον τεσσάρων ἡμερῶν δρέπανον, κυανωπὸν, νὰ χαμηλώσῃ καὶ νὰ δύσῃ ὀπισθεν τῆς κορυφῆς, πόρρω, εἰς τὰς σκιεράς δενδράδας τοῦ Πηλίου. Εἶδα τὴν πούλια νὰ προκύψῃ καὶ ν' ἀνέλθῃ ἡρέμα—ἡρέμα εἰς ὕψος τ' οὐρανοῦ, κλῶσσα φωτοειδῆς, ἣτις ὠδήγει νὰ βοσκήσουν εἰς τὸν ἀχνὸν καὶ εἰς τὴν αἴθρην τὰ λευκὰ λαμπερὰ πουλάκια της. Εἶδα τ' ἄστρα τὰ πίπτοντα νὰ διασχίζον ἐν ἀκαρεῖ τὸ στερέωμα, μ' ἔκπαγλον ἀστραπήν, καὶ νὰ γίνωνται ἄφαντα εἰς τὸν βαθὺν γνόφον. Τὸ τελευταῖον, ἔξ ὅσων ἔβλεπα μοῦ ἐφάνη, δὲν εἰξεύρω διατί, μᾶλλον ἀξιοσημείωτον.

Τέλος, δὲν ἐνθυμοῦμαι τίποτε. Φαίνεται ὅτι εἶχα κλείσει τὰ ὄμματα κι' ἔπεσα εἰς βύθον, εἰς λήθαργον. Ἐκοιμώμην ἄρα ; ἦτο ἴσως τὸ πρῶτον στάδιον τοῦ θανάτου. Δὲν ἔβλεπα πλέον ἄστρα, οὔτε ὄνειρα.

Αἴφνης ἠλεκτρίσθην καὶ ἀνετινάχθην. Ἐμάθισα πάλιν στὸ κοιλί ! Ποῦ ἦνρα τόσην δύναμιν ; Ἐκοπηλάτησα ἐπ' ὀλίγα λεπτά τῆς ὥρας συντόμως... Ἰδρωσα. Ἀπεμακρύνθην πολὺ, γιὰ λόγῳ, γιὰ λόγῳ ἀπὸ τὸν κάβον τοῦ λιμένος, παραπλέων τὴν ἔρημον ἀκτὴν... Εἶχα μεγάλην κούρασιν. Τέλος, καὶ αὐτὸ ἦτο ὁ μεγαλεῖτερος παραλογισμὸς τὸν ὁποῖον ἔπραξα ἀπὸ τὸ πρῶτὸ τῆς ἡμέρας ταύτης, αἴφνης ἀπεφάσισα νὰ πέσω εἰς τὴν θάλασσαν νὰ κολυμβήσω.

Εἶπα, ἂς κάμω τέλος ἐν λουτρὸν, ἂν καὶ προσέβῃ ἤδη τὸ φθινόπωρον, καὶ πρέπει νὰ εἶναι κρύα ἢ θάλασσα. Ἐγυμνώθην καὶ ἐπήδησα εἰς τὰ κύματα. Ἀφοῦ ἐπ' ὀλίγον ἐκολύμβησα, ἤσθάνθην τόσην νάρκην, ὥστε δὲν εἶχα πλέον δύναμιν ν' ἀνέλθω εἰς τὴν βάρκαν νὰ ἐνδυσθῶ καὶ νὰ σωφρονήσω. Εἶπα. « Ἄς κάμω τ' ἀνάσκελα » κι' ἔκαμα ὅπως ὅταν εἴμεθα παιδιὰ, ὁπότε,

δραστεύοντες ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ἐκολυμβούσαμεν διαρκῶς ὀκτὼ ἢ δέκα φορές τὴν ἡμέραν... Καθὼς ἤμην πλαγιασμένος, ἐλαφρὸς εἰς τὸ κῆμα, τί ἔπαθα ; ἀπεκοιμήθην τάχα ; Ἐξαπλωμένος εἰς τὰ μαλακά, εἰς τὰ πούπουλα ἠσθανόμην ἀπόλαυσιν καὶ τρυφήν Συβαρίτου. Ρόδον διπλωμένον δὲν ὑπῆρχεν ὑπὸ τὴν ῥάχιν, κ' αἱ εὐωδίαὶ ὄλων τῶν ῥόδων τῆς ἀκρογιαλιᾶς, τῶν κήπων, τῆς ἀμφιλύκης καὶ τῆς αὐγῆς, ἤρχοντο εἰς τὰς αἰσθήσεις μου καὶ μ' ἐμέθυσκον. Ὅλη ἡ αἴσθησις, ἡ συνείδησις κ' ἡ ὑποξίς μου εἶχον μεταβληθῆ εἰς μίαν ἀπόλαυσιν ἀπειροῦ εὐωδίας...

A. ΜΩΡΑΪΤΙΔΟΥ

2. ΚΑΜΑΡΑ (¹)

...Παρήλθεν ἡ μεσημβρία. Τότε εἶχε καθαρισθῆ πλέον καὶ ἡ ἀγοράδα καὶ αἱ τρεῖς γυναῖκες κατάκοποι ἐκάθησαν ὑπὸ τὴν καρυδέαν, εἰς τὸν δροσερὸν ἴσιον τῆς νὰ ξεκουρασθῶσι καὶ νὰ φάγωσι τὸ λιτὸν γεῦμά των, ἄρτον, τυρὸν καὶ μοσχοβολοῦντα πλατοκούκκια ἀριδρεπῆ στάζοντα δρόσον ἀκόμη. Εἰς τὸ ἀντικρυνὸν χωράφιον ἐβούιζεν ἡ χαρὰ καὶ ἡ φαιδρότης τῶν εὐθυμούντων. Φωναὶ παιδίων, ἄσματα νεανίδων, καγχασμοὶ γυναικῶν, διαταγαὶ ἀνδρῶν, προπόσεις πυκναὶ καὶ γελαστικαί, κᾶπου κᾶπου κλαυθμὸς ὀξὺς κανενὸς νηπίου ἀπετέλουν πολύφωνον συναυλίαν συμποτικοῦ γεύματος, ὅπερ εἶχε στρωθῆ ὑπὸ πυκνόφυλλον ὑψηλὴν δρυῖν, ἐν μέσῳ τοῦ χωραφίου κειμένην. Αὐτὰ εἶνε τῆς ἐξοχῆς τὰ ἡδέα καὶ ἀπλά.

Ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖ ἀφίνει τὸ αἴσθημά του ἐλεύθερον νὰ πετᾷ νὰ πηδᾷ, νὰ χορεύῃ, νὰ τραγουδῇ, ὡς πετῶσι καὶ πηδῶσι καὶ χορεύουσι καὶ τραγουδοῦσι τὰ ἐλεύθερα πουλιὰ κυνηγούμενα μεταξὺ των μίαν ὠραίαν πρῶταν ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον.

(¹) Ἡ γραῖα Ζωΐτσα μετὰ τῶν δύο θυγατέρων τῆς τὴν 1 Μαΐου ἐν τῷ ἀμπελώνι τῆς μετὰ τὴν ἐργασίαν ἀναπαύεται... ὑπὸ τὴν καρυδέαν, ἐν ᾧ εἰς τὸ ἀντικρυνὸν χωράφιον διασκεδάζουσι πανηγυρισταὶ τῆς ἡμέρας....

Ὁ θόρυβος τῶν συνευθυμούντων ὡς βοή, βοή χειμάρρου ἔφθανε μέχρι τῆς καρυδέας, ὅπου αἱ τρεῖς γυναῖκες ἠσύχως καὶ ἠρέμα ἔτρωγον τὸ λιτὸν γεῦμά των, συντροφεύμεναι ὑπὸ δύο κοσούφων, εἴτινες εἰς τὰ ὑψηλότερα κλωνάρια τοῦ ὠραίου δένδρου συνεκρότησαν ἀγῶνα ἄσματος ἐπίμονον καὶ φίλεριν, πρὸς ἐρημικὴν ἀηδονία ἐπὶ ἄλλου καθημένην κλώνου ἄλλου δένδρου καὶ κατακηλοῦσαν ἠδέως τοῦ θνητοῦ τὴν καρδίαν. Ἐτελείωνον οἱ κόσσυφοι καὶ ἤρχιζεν ἡ ἀηδών.

— Νά! χορεύουν τὴν καμάρα, ἐπετάχθη πρώτη ἡ γραῖα, ἐνωπισθεῖσα τοῦ ὠραίου ἄσματος, τὸ ὁποῖον τσακίς εἶχε τραγουδήσει εἰς τὰ νειάτα της.

Αἱ δύο θυγατέρες ἀκροασθεῖσαι καὶ αὐταὶ ἠγέρθησαν ὡς νὰ ἐπρόκειτο νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὸν χορὸν. Ἄγνωστος δύναμις τὰς εἶχεν ἐξεγείρει αἴφνης, ὡς ὅταν ἀναινιάσεται τις εἰς τὸν ὕπνον του.

Ἀληθῶς, μετὰ τὸ πλουσιώτατον γεῦμα, εἶχεν ἀρχίσει κατὰ τὸ σύνηθες ὁ χορὸς καὶ ἤδη διὰ μέσου τῶν φυλλοφόρων βλαστῶν τῆς ἀμπέλου ἔφθανον σαφῶς μέχρι τῆς καρυδέας αἱ λέξεις τοῦ ἄσματος τῆς καμάρας :

Καμάρα χτὶ Καμάρα χτὶ-
Καμάρα χτίζω 'ς τὸ γιαλὸ (δίς)
Καμάρα δὲ στεργιόνει
νὰ ζῆτε λέει τ' ἀηδόνι. (δίς) ...

Αἱ δύο παρθέναι θελγόμεναι προσεπάθουν νὰ διανοίξωσι χῶρον διὰ μέσου τῶν κλημάτων, ἵνα ἴδωσι τὸν πομπικὸν τοῦ Πάσχα χορὸν. Ἐπήγαινον ἐδῶ, ἔβλεπον ἐκεῖ, πλὴν δὲν κατώρθωνον νὰ εὔρωσι μέρος ἐκ τοῦ ὁποίου νὰ βλέπουν χωρὶς νὰ βλέπωνται.

— Ἀναβῆτε ἀπάν' σ' τὴν καρυά! ἀνεφώνησεν αἴφνης ἡ μήτηρ, ἥς οἱ ὀφθαλμοὶ ἔλαμπον ἐξ ἀπάτου χαρᾶς, ὡς νὰ ἔσυρεν αὐτὴ τὴν καμάραν.

Πάραυτα ἀπὸ μυστικοῦ πόθου κινούμεναι αἱ δύο θυγατέρες τῆς θεῖα—Ζωῖτσας, ἀνῆλθον μετὰ προσοχῆς βαίνουσαι ἐπὶ τῶν λείων καὶ ὀλισθηρῶν κλάδων τοῦ δένδρου συνηθισμένοι, διὸ ἀνέβαινον καὶ ἐσύναζον τὰ κάρυα. Καὶ σταθεῖσαι εἰς μέρος ὑψηλὸν ἐθεώρουν διὰ μέσου τῶν φύλλων τὸν μεγαλοπρεπῆ χορὸν

ὅστις ἐν εὐρεῖ κύκλῳ ἔχορεύετο ἐν μέσῳ τοῦ γειτονικοῦ ἀγροῦ ὑπὸ φαιδροῦ ὀμίλου νέων καὶ νεανίδων καὶ γυναικῶν, ὧν οἱ συρόμενοι μετὰ τέχνης καὶ χάριτος πόδες κατεπάτουν θλιβερῶς καὶ ἀσπλάγχχνος τὰ ὄρατα ἀγριολούλουδα.

Πόσον ἐπαγωγῶς θεαματικὸν εἶνε νὰ βλέπῃ τις τὸν χορὸν τοῦτον. Οἱ χορεύοντες σχηματίζονται εἰς σφιγκτῶς συνδεδεμένην ἄλυσιν, τοῦ πρώτου δίδοντος τὴν δεξιὰν εἰς τὴν δεξιὰν τοῦ δευτέρου καὶ τὴν ἀριστερὰν εἰς τὴν δεξιὰν τοῦ τρίτου, ἐνῶ τοῦ δευτέρου ἢ ἀριστερὰ προτείνεται εἰς τὴν δεξιὰν τοῦ τετάρτου, ὥστε νὰ σχηματίζονται χιαστοὶ σταυροὶ ρομβοειδῶς συμπεπλεγμένοι. Καὶ ἴσως δι' αὐτὸ ὁ χορὸς εἶνε καθιερωμένος εἰς τὰς κοσμικὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα. Οἱ χρωματισμοὶ τῶν ποικίλων ἐνδυμασιῶν τῶν γυναικῶν ἀπετέλουν εὐμορφον ἄρμονίαν πρὸς τὸν ὑπὸ τῶν ποικίλων ἀνθέων χρωματισμὸν τοῦ ἀγροῦ, τὰ λευκότετα πάλιν κολόβια τῶν νεονύμφων ἅνα ἐπὶ τούτῳ εἶχον λευκανθῆ τὸν Μάρτιον εἰς τὸν χαλικόστρωτον αἰγιαλὸν τοῦ Κάστρου ἦταν εἰς εὐάρεστον ἄρμονίαν ἐγγὺς τῶν ἐρυθρῶν φουστανίων παιδικῶν τινων, ἐν ᾧ τὰ χρυσᾶ κεντήματα τοῦ διὰ κρεμῆζης βεβαμμένου χιτῶνος ἐπὶ τοῦ στήθους φαιινῶς ἠκτινοβόλουν κατέναντι τῶν ἀκτίων τοῦ λαμπροῦ ἡλίου.

Καὶ ὁ ἰστάμενος θεατὴς εὐφραίνεται βλέπων τοὺς χορευτὰς καὶ τὰς χορευτριάς ἐν θρησκευτικῇ προσοχῇ περιφερομένους κύκλῳ συνεκδοχικῶς. Σεμνὸν θέαμα! Κύκλος καμαρωτὸς μὲ ὄρατα λάμποντα μάτια βαίνων ἀργῶς βῆμα πρὸς βῆμα, ὥστε νὰ ὑποραίνηται ἠδέως ἢ χρυσόγραμμα κοντοῦρα, μὲ χαριεστάτην ἔλαφρὰν κίνησιν τοῦ κορμοῦ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, συμφώνως πρὸς τοὺς ἰάμβους τοῦ ᾄματος, ὡς κινεῖται λέμβος ἠδυπαθῶς ἐν γαλήνῃ, ὥστε ὁ χορεύων νὰ μὴ αἰσθάνηται κόπον ταράσσοντα. Καὶ αὐτὸ τὸ πῆδημα κατὰ τὸν δεύτερον στίχον νὰ εἶναι τόσον ἔλαφρόν, ὥστε νὰ νομίξῃ τις ὅτι ἐποχεῖται ἐπὶ ἀπαλοῦ καὶ δροσεροῦ κύματος συρόμενος ἀπαλὰ μὲ τὸ κῆμα.

Ἡ γραῖα καταπεποιημένη—ἤθελε νὰ κοιμᾶται ὀλίγον πάντοτε τὴν μεσημβρίαν—ἐπακκουμβήσασα παρὰ τὴν ρίζαν τοῦ γηραιοῦ δένδρου παρηκολούθει σιγὰ-σιγὰ, πλὴν ἠδέως, τοὺς ἰαμβικούς τοῦ ᾄματος στίχους, ὑποτονθορίζουσα αὐτοὺς συμφώνως πρὸς τὸν ἀναδιπλούμενον ρυθμὸν τοῦ σεμνοῦ χοροῦ ἐπιλέγουσα ἐκάστοτε καὶ τὴν ἐπαλλάσσουσαν ἐπωδὸν :

Καμάρα χτίζω 'ς τὸ γυαλό,
Καμίρα δὲ στεργιόνει.

Ἕνας κοντὸς κοντούτσικος,
Κοντὸς καὶ μ' ἕνα χέρι.

Τὰ μάρμαρα πελέκαε,
τῆς πέτρης πελεκοῦσε...

Καὶ ἀντήχει καλλικέλαδος ἡ ἡγὼ ἀνὰ τοὺς ἐγγυὺς λόφους
ἐπαναλαμβάνουσα :

Καμάρα δὲ στεργιόνει,
νὰ ζῆτε λέει τ' ἀηδόνι...

1891

A. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ

3. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ

... Ἡ Σμάλιω ἤδη εἶχε φθάσει εἰς τὴν ὄφρὸν τῆς λοφοσειραῖς, ὁπόθεν ἡ πεδιάς ἠπλοῦτο περίξ μ' ἔλαφρους κυματισμοὺς μέχρι τῆς θαλάσσης. Ὁ ἥλιος εἶχεν ὑψωθῆ ἄρκετὰ εἰς τὸν ὀρίζοντα κολυμβῶν μέσῳ ἀργυροῦ αἰθέρος πυκνοτάτου καὶ περιέλουε τοὺς θερισμένους ἀγρούς, τὰς πρασίνας σταφιδαμπέλους, τοὺς βυσινίζοντας βουνούς τοῦ Χελωνάτα καὶ τὰ περίξ ὄλα δι' ἀφθόνου φωτός· τὰ χωρία κατέκαιντο ἐδῶ κ' ἐκεῖ, μὲ τὰς ὑπομαύρους στέγας καὶ τοὺς λευκοκιτρίνους τοίχους τῶν οἰκίσκων, ἐν ἀμόρφῳ ὄγκῳ, ὡς χορταριασμένα ἐρείπια· ποίμνια ἔβροσκον παντοῦ καὶ βοῶν ἀγέλαι καὶ ἵππων ἐν ἀδελφικῇ συμβιώσει, ἐνῶ ὠρθοῦντο πλησίον αἱ σκιαῖδες τῶν φυλάκων, μὲ τὴν ἐπιμήκη ἐκ ξηρῶν χόρτων στέγην καὶ τοὺς λεπτοὺς καὶ στρεβλοὺς στύλους των, ὡς μεγάλα καφαλά πτηνά, ὀρθοῦμενα ἐπὶ τῶν καιίσκων ποδῶν των. Ἀπὸ πολλὰ μέρη ἀνέβαινον λευκοὶ καπνοί, ταχέως ἐξαφανιζόμενοι καὶ ὑπεφαίνοντο κάποτε γλαῦσαι φλογῶν, ἐνῶ ἀντήχει ὁ τριγμὸς τοῦ ξηροῦ χόρτου, καιομένου ἐπὶ τῶν ἀλώνων. Τὰ βουνὰ πρὸς ἀνατολὰς ἐκρύπτοντο μέσῳ

πυκνῆς δμίχλης καὶ μόνον τ' ἀκροβούνια ἀσθενῶς διεγράφοντο εἰς τὸν ὀρίζοντα, ὡς κομμένα χάριτα συμπλέγματα ὀπισθεν γαλανῆς ὑάλου. Κ' ἐν τῇ νεκρικῇ ἐκείνῃ τῆς πεδιάδος ἠουχία μόνον τὰ ξηρὰ χόρτα καὶ τὰ φύλλα ἐπιθύριζον κινούμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὅστις ἔπνεεν ἀπὸ τῆς θαλάσσης δροσερὸς δροσερός.

* *
*

Ἡ Σμάλτω ἔφερε τὸ βλέμμα πέριξ, ἤσυχον. Εἶτα κατέβη τὸν δρομίσκον πρὸς τοὺς ἀγροὺς κρατοῦσα μακρὸν καλάμι εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα, διὰ τοῦ ὁποίου περιώριζε τὰ γαλιὰ νὰ μὴ διασπείρονται καὶ διὰ φωνῆς σιγηλῆς καὶ διανογῶς ἀνακράζουσα εἰς ἤχον τραγουδιοῦ :

— Πίκιο, πίκιο· τὸ γαλί, γαλί, γαλιό!..., πίκιο, πίκιο· τὸ γαλί, γαλί, γαλιό!...

Τὰ γαλιὰ ἐπορεύοντο βάδην ἔμπρός, προτείνοντα τὸ στῆθος καὶ ἀνατείνοντα τὴν κεφαλὴν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐκυμαίνεται τὸ λειρίον κατακόκκινον, ὡς δράγματα κερασίῳν. Προεπορεύοντο ὀλίγα, σχηματίζοντα γωνίαν ἔμπρός εἰς ἓνα, εἶποντο ἄλλα εἰς τὰ πλάγια τοῦ δρόμου ραμφίζοντα ἐδῶ κ' ἐκεῖ τὰς θαμνώδεις ὀνακάνθας καὶ τοὺς αὔλακας· ἄλλα ἐπλατάγουν τὰ πτερά των κ' ἐκυνηγοῦντο αἴφνης ἄνευ αἰτίας καὶ ἄλλα ἵπταντο μετὰ θορύβου ἄνω τῆς κεφαλῆς τῶν λοιπῶν ἐρχόμενα ἐκ τῶν ὀπισθεν πρὸς τὰ ἔμπρός καὶ τὰνάπαλιν. Ὅλα δὲ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, παρακινούμενα ὑπὸ τῆς φωνῆς τῆς γυναικός, ἀπῆνταν διὰ γλουγλουκισμοῦ διατόρου καὶ παρατεταμένον.

Ἡ Σμάλτω μετὰ τῶν γαλιῶν ἔφθασε μετ' ὀλίγον εἰς τὸν ἀγρὸν τῆς. Ἦτο δὲ οὗτος θερισμένος ὅλος, κεκαλυμμένος ὑπὸ χρυσίζουσης σιλπνῆς καλαμιᾶς, μέσῳ τῆς ὁποίας ἀνέκυπτον κάπου μαρασμώδη τινὰ πρασινίζοντα φυτὰ· πέριξ, εἰς τὰς ἄκρας ἢ ἐπὶ τῆς τάφρου καὶ εἰς τοὺς αὔλακας, ὠρθοῦντο ἀκόμη στάχυες διαφυγόντες τὸ δρέπανον τῶν θεριστῶν κ' ἐκίνουν τὰς ἀποξηραμμένας κεφαλὰς των, εἰς τὸ ἐλαφρὸν φύσημα τοῦ ἀνέμου. Εἰς τ' ἀριστερά, μικρὸς δρομίσκος, λευκοκίτρινος ἐχώριζε τὸν ἀγρὸν ἀπὸ ἄλλον, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ μέσον ὠρθοῦτο σκιάς ἀγροτικῆ καὶ ὑπὸ θαμνώδεις ἀφροξυλιάς ἤχουν, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, κωδωνισμοὶ ποιμνίου.

Ταῦτοχρόνως ἠκούσθη ἠδυπαθῆς συριγμὸς φλογέρας, ἀνερ-

χόμενος εἰς τὸν γαλανὸν αἰθέρα. Ἦτο ἀπαλός, δροσερός δύναται κανεῖς νὰ εἶπη, ὅπως τὸ ψιθύρισμα μιᾶς λεύκης, ὅταν σιγαλά-σιγαλά φυσᾷ εἰς τὰ φύλλα τῆς τὸ πρῶτον ἀεράκι τῆς αὐγῆς.

Ὁ συριγμὸς τῆς φλογέρας ἠκούετο μακρὰν, εὐδιάκριτος ὑπὸ τὸ δροσερὸν φύσημα τοῦ ἀνέμου. Καὶ ἦτο τώρα περιπαθὴς καὶ φλογερός· ἀπετελεῖτο ἐξ ὅλων τῶν τόνων, ὅσοι ἐνυπάρχουν εἰς τὴν φύσιν, καὶ ἠρμήνευεν ὅλα τὰ αἰσθήματα, ὅσα ἐμφωλεύουν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν. Εἰς ἕκαστον τοῦ συριγμοῦ παλμὸν διέκρινέ τις τὸν ψίθυρον τῶν σταχύων, τὸν τριγμὸν τοῦ ἱταμένου πτηνοῦ, τὸν κελαρυσμὸν τοῦ ρύακος, τὸ βέλασμα τοῦ προβάτου, τὸ βογγητὸν τοῦ δάσους. Εἰς ἕκαστην τοῦ τόνου στροφὴν ἐκρύπτετο καὶ μία ἔκφρασις παραπόνου, εὐθυμίας καὶ ὀργῆς, γέλωτος καὶ δακρύων. Καὶ ἦτο ὀλόκληρος ὁ συριγμὸς μία κλιμαξ, ἣτις μετέφερε τὸν ἀνθρωπὸν ἀπὸ τῆς γῆς πρὸς τὸν οὐρανόν. Πόθεν δὲ προήρχετο οὗτος, ἦτο ἄγνωστον. Παντοῦ τὸν εὔρισκέ τις, ἄνω καὶ κάτω, εἰς τὰ χωρία πέραν, εἰς τοῦ βουνοῦ τὰς κλιτύας, ὑπὸ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας καὶ εἰς τὸν ψίθυρον τῶν φύλλων. Τὸν ἤκουε παντοῦ καὶ πουθενά ὀρισμένως, ὡσεὶ ἡ φύσις ὀλόκληρος ἔψαλλε..

1892

A. ΜΩΡΑΪΤΙΔΗ

4. ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΜΥΡΝΗΝ

Δὲν γνωρίζω διατι τόσην ἀπέχθειαν νὰ αισθάνωμαι πρὸς τὴν λευκὴν μου πόλιν, τὰς ὡραίας μου, τὰς χιονοφεγγοφώτους μου Ἀθήνας, κατὰ τὸ θέρος. Μόλις περατωθῆ ἡ ἄχαρις ἐργασία μου, ἦν ὡσπερ βαρὺ σαμάριον ἔρριψεν ἐπ' ἐμοῦ ἡ τύχη, καί... ἐδῶ πάνε οἱ ἄλλοι· οὔτε ἐν βλέμμα ἀποχαιρετισμοῦ πρὸς τὴν λευκὴν τροφόν μου. Ἐπιβιβάζομαι τοῦ πρώτου ἀποπλέοντος ἀτμοπλοίου, καὶ φεύγω μακρὰν· φεύγω σὰν νὰ με κυνηγοῦν. Εἶναι ὁ καύσων τάχα ὁ αἷτιος; Ἡ ξενιτεὶά εἶναι πλέον καυστική. Εἶναι ἡ κόνις ἴσως; Ἡ ἀπλυσιὰ καὶ ἀκοιμησιὰ τῆς ξένης εἶναι πλέον ρυπαρά. Βεβαίως ὅμως αἰτία εἶναι ἡ χαρά, ἦν αἰσθάνεται καὶ ὄνος ἀπολυόμενος αἴφνης εἰς τὰ λιβάδια τὰ χλοερά,

ὅστις τρέφει ἀληθῶς δεινὴν ἀπέχθειαν πρὸς τὴν φάτιν του, ἐλευθερὸς πλέον τῶν δεσμῶν τῆς τυπικῆς ἐργασίας του, νὰ τὸν φορτόνουν κάθε πρωτὶ τὶς κόφες μὲ τὰ κηπουρικὰ καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα. Κάθε πρωτὶ τὶς ἴδιες κόφες μὲ τὸ ἴδιον φορτίον.

Φορτόνομαι τὴν βαλίτσα μου καὶ εἰς Πειραιᾷ πάραυτα. Οὔτε ἐν βλέμμα ἀποχαιρετισμοῦ πρὸς τὰς παλλεύκους Ἀθήνας μου ! Βρὲ ἄμάν, γιὰ τὸ Θεό ! Τί σοῦ ἔκαμαν ;—Τίποτε. Ἔτσι... Ξεύρω κ' ἐγώ... σὰν νὰ μοῦ ἔκλεψαν κάτι τι. Καὶ αὐτὸ τὸ κάτι τι ἤξιζε τὸ πᾶν. Ὅλον τὸ ἔχειν μου, τὴν ἐλευθερίαν μου. Ξεύρεις τί θὰ πῆ ἐπὶ δέκα μῆνας κάθε πρωτὶ, τὴν ἴδια πάντοτε ὥρα, εἴτε ἔχεις ὄρεξιν εἴτε ὄχι, νὰ σὲ φορτόνουν τὶς ἴδιες κόφες, κάθε πρωτὶ, τὴν ἴδια ὥρα, μὲ τὰ ἴδια προϊόντα ; Πῶς δὲν ἐπήξε τὸ μυαλό μου ὡς τώρα... (καὶ θαρρῶ πῶς ἐπήξε μ' αὐτὰ πού τώρα γράφω).

Ὁ Πειραιεύς, ὁ πρῶτος καταναγκαστικὸς σταθμὸς μου, πάντοτε ὁ ἴδιος, στὴν πόρτα, σὰν ὑπάλληλος σιδηροδρόμου πού τρυπᾷ τὸ εἰσιτήριόν σου γιὰ νὰ περάσης. Μοῦ ἐφάνη ὅμως πολὺ ὠραῖος. Ὡς γαμβρὸς ξυραφισμένος. Σὰν νὰ τὸν ἔβλεπα πρώτη φορά. Νά πόλις μιὰ φορά ! Ὅχι σὰν τὴν Παλιοαθήνα !—βρὲ ἄμάν, γιὰ τὸ Θεό !—Μὲ πλατεῖες δενδροφυτευμένες, λουλουδοσπαρμένες. Μὲ δρόμους καταβρεγμένους, ἔστω καὶ μὲ θάλασσαν. Μὲ λιμένα, μὲ καράβια, πού εἶναι τὰ κατάρτια τῶν πυκνὰ σὰν ἄγριοι καλαμώνες· μὲ ἀτμόπλοια νὰ σὲ πάγουν ὅπου θέλεις. Ἄνοιγα τὸ στόμα μου ν' ἀναπνεύσω ἄερα. Ἐξεκούμβονα τὸ γελέκο μου. Ὁ ὄνος εἶχε ρίψει πλέον καὶ τὸ σαμάριόν του. Κινητῶν τὸ ραβδάκι μου εἰς τὶς πλάκες τῆς ἀποβάθρας ἑκαμάρονα τὸν ἑαυτόν μου, καὶ σὰν νὰ μοῦ ἔλεγαν οἱ πλάκες: τί εὐτυχῆς πού φεύγεις ! Ἐν ᾧ κανένα ἀπὸ τὰ σκονόδενδρα τοῦ Κολωνακίου δὲν ἄκουσα καμιά νύχτα νὰ μοῦ μιλήσῃ, ὅταν μὲ τὴν δροσιά, τὸ βράδυ, ἔπινα ἐκεῖ τὸν καφέ μου, μέσα εἰς τὰ σκότη τῆς μοναξιᾶς. Νὰ μοῦ πῆ κι' αὐτὸ μία νύχτα : τί εὐτυχῆς πού εἶσαι !

— Γιὰ ποῦ ἀφέντη ;

— Γιὰ τὴν Σμύρνη, δοῦλε !

Καὶ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγες κουμποτραβηξιές — μὲ τὰ κουπιὰ δηλαδή, ὄχι μὲ τὶς κοῦπες τοῦ Ξηροτάγαρου, νὰ ἴχωμε καὶ τὸν νοῦ μας· ἔκπληκτος ἀκούω νὰ μοῦ λέγῃ ὁ βαρκάρης μου :

— Αὐτὴ εἶναι ἡ Σμύρνη !

— Βρὲ 'μίλα καλά ;

— Δὲν μοῦ περ, γιὰ τὴν Σμύρνη : Νὰ ἡ Σμύρνη. Εἶχε δίκαιον. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ ὠραία θαλαμηγὸς τοῦ Πανταλέοντος, ἡ ὁποία εἶχε προορισθῆ νὰ μὲ φέρῃ εἰς τὸν κυριώτερον σταθμὸν τοῦ ταξιδίου μου, εἰς τὴν ὁμώνυμόν της Σμύρνην.

« Ὅπου ὁ Μέλης λαμπρὸς μαρμαίρει, ὡς πλάξ ἀργύρου ».

Μικρὰ θαλαμηγὸς καὶ κομπὴ καὶ ὠραία· καὶ τῆς ἀρέσουν πολὺ τὰ κουνήματα. Εἰς τὸν Καβδόρο ἐπαλάβωσε σωστά μὲ τὸν κουνητόν, εἶδος θαλασσινοῦ χοροῦ, εἰς ὃν ἐπιτυγχάνει θαυμάσια, ἀναδεικνύουσα ὅλα τὰ κάλλη της μεθυστικώτατα. Καμιά φορὰ τὸ 'φερε καὶ εἰς τὸν πηδηκτόν· καὶ τότε ἄκουες ὑπερβολοφώνους ἀλαλαγμοὺς τῶν ἐπιβατῶν, ἐπιδοκιμαζόντων, φαίνεται, διότι ὅλοι ἦσαν μὲ τὰς κεφαλὰς κάτω καὶ ὠρύνοντο εὐφημοῦντες ἐκ τῆς χαρᾶς, τόσον ὑπερβολικῆς, τόσον τρελῆς, ὥστε νὰ προξενῆ ναυτίαν. Ἐν ᾧ ταυτοχρόνως κρη ντίν-ντούπ-ντάγκ, συνώδεσον τὰς εὐφημίας τὰ ἐπιτραπέζια σκευή, συγκρουόμενα εἰς ὑγείαν τῆς τρελῆς χορευτρίας. Αἱ κρημνώδεις ἀκταὶ τοῦ Καφηρέως φαίνονται ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ λευκώλενος Ἄνδρος ἐξ ἄλλου νὰ ἀμιλλῶνται τίς νὰ ἐλκύσῃ πρὸς τὸ μέρος του τὴν κομπὴν χορευτριάν μας, ἥτις κάμνει πότε πὼς θέλει καὶ πότε πὼς δὲν θέλει· καὶ οὕτω πότε προσεγγίζει πρὸς τὸ ἓν μέρος καὶ πότε πρὸς τὸ ἄλλο. Ἀκκίζεται, καμαρώνει, σείει τὴν πρύμνην, τινάζσει τὸ στήθος, σιμόνει, ἀλαργεύει, κατακάθεται σὰν παπίτσα, ὑψοῦται ὡς κύκνος, τινάζει τὴν θαλασσοδαρμένην κόμην της, πιλαβώνει ἀπὸ ἀλαζονείαν, ἀφροστολισμένη· τώρα δειλιᾷ ὡς λαγὼς, τώρα ἀγριεύει ὡς ἀετός. Μεθᾷ ἀπὸ χαρὰν καὶ μεθύει καὶ ἄλλους· λιγόνεται ἀπὸ ἡδονὴν καὶ λιγόνονται καὶ οἱ ἄλλοι. Ἄ ! καὶ θὰ τὴν ἀδράξῃ ὁ γερο Καβδόρος· καὶ τρέχουν τὰ σάλια του ἀφρός. Ἄ ! καὶ θὰ τὴν ἀρπάξῃ φοβερὰ Λάμια, ἡ Ἄνδρος—καὶ εἶναι μεσάνυχτα. Φοβερὰ στιγμὴ... Βαθιά κάτω, μαυρίζει μία σκιὰ μέσα εἰς τῆς νυκτὸς τὴν ἀστροφεγγιά. Εἶναι ἡ Ἱερὰ Τῆνος, ὅπου τῆς Παναγίας τὸ ἐπίγειον Παλάτι. Κάμνω τὸν σταυρόν μου ζητῶν τὸ κατευόδιον. Ὅταν ἐξημέρωσεν, εἴμεθα ἀραγμένοι εἰς Χίον.

Καλημέρα, φαλακροκέφαλος νῆσος ! Καλημέρα, καταπρασινοκάμπος κόρη ! Καλημέρα, μαστιχοτρόφος παρθένος ! Εἰς τὰ Μέθανά σου παρουσιάζουν μούσμουλα. Εἰς τὴν Χίον σου ξαπλό-

νον κομποδεμένους ξανθοὺς κόκκους, χρυσοῦς κόκκους, ἄτλωσε-
ροῦς κόκκους, μαστίχης. Ἄνθια, λεμονάκια, νεραντζάκια, φου-
γλυκά. Τρώγεις τὰ μούσμουλα τῶν Μεθάνων, καὶ σουφρόνεις τὰ
χείλη σου, ὡς ἄπραγος δικηγόρος· τρώγεις τὰ μαστιχοφόρα γλυκὰ
τῆς Χίου, καὶ ἀνοίγεις καὶ στόμα καὶ καρδίαν, περιμένων καὶ
ἄλλο, πλέον γλυκό, σὰν τὸ χελιδονάκι.

— Ἐβγάστενε, κύριοι, νὰ σεργιανίστενε !

Ἦρατος ὁ λιθόκτιστος, ὁ ἀσφαλέστατος λιμὴν τῆς, μὲ τοὺς
δύο βωμοὺς ἐμπρὸς διὰ τοὺς φανούς, δύο βωμοὺς Ποσειδῶνος
καὶ Ἀμφιτρίτης—βρὲ κακὸ ποὺ παθάμενε !

— Ἦραϊα τὰ κρηπιδώματά τῆς, ὦραϊα καὶ ἡ ἀποβάθρα τῆς
μὲ τοὺς φύλακας τοὺς φυλάσσοντας, ὦραϊος καὶ ὁ οἶκος τῆς
ἐταιρείας τοῦ λιμένος. Ὅλα καινούργια, ὅλα καθαρά, ὅλα σιλ-
πνά, θαρρεῖς καὶ τὰ φόρσεν ἡ Χίος σήμερον γιὰ μένα.

Τρόντι ἡ Σμύρνη πρώτη, καθὼς μανθάνω, πρώτην φορὰν
σήμερον εἰσέπλευσεν ἐντὸς εἰς τὸν καινουργῆ λιμένα, ὅπου ἡ
βυθοκόρος ἀκόμη ἐργάζεται. Καὶ νά την...μικρὸν ρυμουλκὸν
σύρει μασούναν πλήρη ἄμμου, καθαριζομένου τοῦ βυθοῦ. Μετὰ
τοὺς σεισμοὺς ἡ πόλις ἀνεκτίσθη μὲ ὁδοὺς καλὰς, μὲ σπίτια
εὖμορφα. Ἀπὸ τὸ ἐν μέρος τὸ φρούριον, παμπάλαιον τεῖχος,
σὰν μάνδρα τράγων ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ ὦραϊα Μητρόπολις μὲ τὸν
θόλον τῆς καὶ τὰ δύο κωδωνοστάσια. Τὰ παιδιὰ περιμένουν ἔξω
ἀπὸ τὰ σχολεῖα διὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐξετάσεων· ὅλα μικρά,
ζωηρὰ Χιωτάκια. Ἡ πλατεῖα δροσόλουστος μὲ τοὺς πλατάνους
τῆς καὶ τὸ τουρκικὸν καφενεῖον, ὅπου συγχάζουν οἱ Ὀθωμανοί.

Ἡ Ἀπλωταριά, σὰν νὰ λέγωμεν ἡ ὁδὸς Ἐρμού, ὄνομα καὶ
πρᾶγμα πλέον Ἀπλωταριά μετὰ τοὺς σεισμούς· μὲ τὰ ἐμπορικά
τῆς, τὰ πανιοπωλεῖά τῆς, τὰ ζαχαροπλαστεῖα καὶ τὰ καφνεῖα
τῆς. Ὅλα εὐώδη, ὅλα γλυκά, ὅλα ἀποπνέοντα μαστίχαν. Πάστες,
λουκούμια, ἀμύγδαλα λεπτόφλοια καὶ λευκόφλοια, φρούτα, ροδά-
κινα, ἀχλάδια, ὅλα βουτηγμένα εἰς τὴν μαστίχαν. Καὶ οἱ πω-
λοῦντες τόσον προσηνεῖς, τόσον γλυκεῖς, μὲ ὀμιλίαν τόσον θέλ-
γουςαν, θαρρεῖς καὶ μασσοῦν μαστίχην, ὅταν ὀμιλοῦν. Εἰς τὴν
ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ, ἐντὸς αὐτῆς μεγάρου, μέσα εἰς τὰ λουλούδια
καὶ τὰς εὐώδεις σκιὰς, ὁ ναῖσκος τοῦ Ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ ἐν
Χίῳ· μικρὸς, κομψός, πεποικιλμένος ὡς ρόδον εὐῶδες. Βοήθεια
εἰς τὸν εὐσεβῆ καὶ φιλόκαλον ἰδιοκτῆτην. Καὶ ἡ βιβλιοθηκίτσα
παρέκει τοῦ Κοραῆ· κομψή, νεόκτιστος, καθαρά, μὲ μίαν τρά-

πεξαν ἐν μέσῳ εἰς τὴν μόνην αἵθουσάν της, μὲ τὰς θήκας τῶν βιβλίων περίξ (17.000 τόμοι) καὶ μὲ τὸ γραφεῖον τοῦ βιβλιοφύλακος παρὰ τὴν εἴσοδον, εἶδος θυρωρείου. Ὑψηλὰ ἡ εἰκὼν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπαγχονισθέντος ἀοιδίμου ἀρχιερέως, τοῦ Πρωτοῦ, καὶ δίπλα ἡ μίτρα του ἐν θήκῃ, ἀποσταλεῖσα ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ νῦν Οἰκουμενικοῦ. Ἡ προτομὴ τοῦ Κοραῆ μαρμαρίνη, καὶ δύο ἄλλαι ἀκόμη εἰκόνες, ἐν αἷς μία ἡ τοῦ Δρομοκαΐτη.

Ἦθελα νὰ μείνω περισσότερο, ὠραία νῆσος, πλὴν τὰ κύματα τοῦ Βοριᾶ, ἄκαμπτα, ἀλλεπάλληλα, δροσερά, μὲ παρασύρουν μὲ τὰ πτερά των, νὰ μὲ φέρουν ἄλλοῦ, παρακάτω εἰς τὴν Ἰωνίαν, «ὄπου ὁ Μέλης, λαμπρός, μαρμαίρει, ὡς πλάξ ἀργύρου». Ἡ «Σμύρνη» μὲ καλεῖ. Ἀκούεις; Σφυρίζει.

1898.

A. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ

5. ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΩΝ ΣΦΟΥΓΓΑΡΑΔΩΝ

Α'. Ὁ Δύτης.

— Ἐλα, Ραφαλιά, ἐτοιμάσου· λέει ὁ καπετάνιος.

Ἄν δὲ βγάλῃς καὶ τώρα τὸ δίχτυ γεμᾶτο, καλὰ θὰ κάμῃς νὰ ταχτῆς καλόγερος. Μὴ ντροπιάζῃς ἄδικα τ' ὄνομά σου.

Ἐκεῖνος δὲν εἶπε τίποτα. Δὲν ἤθελε πιά συμβουλές. Τὸ πῆρε ἀπόφαση· δὲ θὰ καταντήσῃ ἀνάμπαιγμα στοὺς σφουγγαράδες!... Ὡς τόσο τὸν ἔντυναν οἱ ἄλλοι σὰν γαμπρό. Σὰ γαμπρὸ καὶ μαζί σὰ λείψανο. Ζωντανὸς ἔμπαινε· μὰ ποιὸς ξέρει ἂν θάβγαινε ζωντανός; Ὁ βουτηχτῆς παίζει τὴ ζωὴ του. Τὸ γνωρίζουν ὅλοι· τὸ καλογνωρίζει πρῶτος αὐτός. Γιὰ τοῦτο μεταλαβαίνουν πρὶν φύγουν ἀπὸ τὸ νησί· γιὰ τοῦτο οἱ καπετάνιοι παίρνουν σάβανα, κερὰ καὶ λιβάνι μαζί μὲ τὴ γαλέτα καὶ τ' ἄλλα χρειαζούμενα. Τέλος τὸν ἔντυσαν τὸ λάστιχο, τοῦ φόρῃσαν τὴν αἰσαλένια περικεφαλαία, τοῦ ἔζωσαν τὴ ζώνη μὲ τὰ γαιζούδια, κρέμασαν τὰ μολύβια στὴν τραχηλιά· λαστιχένια βραχιόλια στὰ χέρια, παπούτσια μολυβοπάτωτα στὰ πόδια. Μόλις κατόρθωνε νὰ κινηθῆ ἀπὸ τὸ βάρος. Πάτησε τέλος στὴ σκάλα, κλεί-

σανε καλά τὸ φεγγίτη κι' ὁ Πέτρος Ραφαλιᾶς ἀγνώριστος, ἄτλωσε ἀπάνω στὰ νερὰ σὰν ν' ἄπλωνε στὰ βαμπάκια. Ἀμέσως φουσκες πρασινόγλαυκες πήδησαν μία κατόπιν τῆς ἄλλης, λὲς καὶ νεράϊδα κάτω ἔπαιζε χρυσταλλένια πεντόβολα. Τέλος δεντρί ψήλωσε σὰν κυπαρίσσι λυγρὸ, συμμαζωχτό, μὲ συντεφένες χάντρες κινούμενες ἀπὸ τὴ ρίζα ὡς τὴν κορφή. Ὁ Ραφαλιᾶς στάθηκε στὸν πάτο σὰν νὰ μπῆκε σπίτι του. Γύρισε τὰ μάτια ζερβόδεξα κι' ἀναγάλλιασε. Ὁ γεωργὸς ἔτσι δὲ χαίρεται πού βλέπει πολὺκαρπο τὸ χωράφι του. Τώρα συλλογιέται, θὰ ψαρέψω γιὰ καλά. Ὅχι τὸ δίχτυ μου, μὰ κι' ἀκόμη θὰ γεμίσω! Καὶ ἀρχίζει τὸ θέρισμα.

Β. Θαλάσσιος κόσμος.

Ἀπάνω, μαῦρο σύγγεφο τοῦ καϊκιοῦ ἢ καρίνα. Ὁλόγυρα τὸ νερὸ πηχτό, σταχτοπράσινο σὰν θαμπὸ κρυστάλλο, τὸν ψηλαφοῦσε ἀπὸ παντοῦ, τὸν ἔδενε σὲ μεταξένια βρόχια καὶ σύγκαιρα τοῦ ἔδειχνε χιλιόμορφο κόσμο. Ἀγέλες τὰ ψάρια χρυσοφτερά, ἀσημωμένα, διάβαιναν ὀλόγυρά του μὲ φουσκομένα τὰ λαιμά, τὰ σπάραχνα κατακόκκινα, ψιλὸ μαργαριτάρι τὰ δόντια στὶς δυνατὲς σαγωνίτσες τους, τιμόνι τὴν ψαλιδοτὴ οὐρά τους. Πολλὰ ἔπεφταν ἀπάνω του, τυφλὰ προσόχτιζαν σὰν ἀκυβέρνητα ξύλα στὴν περικεφαλαία του· ἄλλα διάβαιναν σαγῖτες ἀργυρὲς ἀπὸ τὰ σκέλια του.

Κάτω φυκοστρωμένος ὁ βυθὸς, ἄνοιγε πλατὺς καὶ μαλακὸς σὰ βελούδο. Ἐδῶ ἀκαλίφες βαθυγάλαξες ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν ἀμμουδιά· ἄλλες ἀνοιχτὲς σὰν κοῦπες καὶ σὰν ἀρχαῖα κύπελλα, μερικὲς σὰν κρίνα μεγάλα Παρέκει τερηδόνες ντυμένες στὸ καστανὸ χροῦδί τους, ἀνάδευαν ἀνυπόμονες νὰ κολλήσουν στὸ πλεούμενο. Ἄλλου τῆς Ἀφροδίτης ὁ κεστὸς μακρὺς, κλωθογύριστος, ὀλομέταξος ἄπλωνε τὶς κορδέλες του. Καὶ παντοῦ περιγυρα ξανθοπράσινα μαυρούλια, τρανὰ χρυσομήλα, χαμόκλαδα τριχοφορωμένα, μούσκλια σγουρά, φυτὰ χιλιόπλουμα κι' αἰσθαντικὰ ἔκαναν κῆπο ὄνειροφάνταστο. Καὶ κόσμος μυστικὸς, ὀστρακοφόρος καὶ λεπιδοντυμένος καὶ ἀγκαθόφραχτος γύριζε ἀπάνω κάτω, μέγας καὶ ἀρειμάνιος σὰν Γολιάθ καὶ ἄλλος ταπεινός, φοβιτσαρῆς, τροφὴ ὁ ἓνας τ' ἄλλου. Κάπου ἄνοιγε τὰ πόδια του κ' ἔτρεχε νὰ συλλάβῃ τὴ σουπιὰ ὁ ἀστακὸς, πνιγμένος στὸ

μελάni της. Κάπου μιὰ καβουρομάνα ἔπαιζε λόγγες τὰ πόδια της, ἀνασκελομένη γιὰ νὰ προφυλάξη τ' αὐγὰ της. Καὶ πέρα— δῶθε βράχοι καὶ ἄβυσσοι, λαγκαδιές καὶ ὄρη μὲ κάλλη μύρια, μὲ θησαυροὺς ἀμάλαγους, μὲ κατοίκους μὲ πετρώματα ἄγνωστα. Ἄλλὰ γιὰ κεῖνα δὲ φρόντιζε ὁ Πέτρος Ραφαλιᾶς. Ὁ σπόγγος ἦταν ἔμπρός του κ' ἔρριχνε ἀδιάκοπα στὸ δίχτυ του.

Ἄξαφνα σηκώνει γύρω τὰ μάτια του καὶ βλέπει μακριὰ του ἓνα βράχο ψηλό, μὲ δυὸ δεντράκια μονόκλαδα στὴν κορφή. Φάνταζε μέσα στὸ νερὸ σὰν δράκος μὲ ἀνοιχτὰ χέρια. Καὶ κοντὰ στὴ ρίζα του, ἀπάνω στὴν ξανθὴ ἀμμουδιὰ εἶδε μιὰ τούφα μελάτι διαλεχτὸ. Δὲ χάνει καιρὸ καὶ τρέχει νὰ τὸ ἀδράξη, Δὲν ἤθελε παρὰ δυὸ δρασκελιὲς ἀκόμη.

Γ'. Καρχαρίας.

Ἐσκυψε σύνταχα κι' ἄρχισε νὰ ξεριζώνη τὸ σφουγγάρι. Δὲν ἦταν καὶ μικρὸ πρᾶγμα. Ὅλο τὸ γάλα του νὰ ἔστυβες, νὰ ἔβγαζες ὄλη του τὴν πέτσα, πάλι θὰ ζύγιζε τίς δυὸ ὀκάδες. Δὲν πρόφτασε ὅμως νὰ τὸ ξεριζώσῃ καὶ σηκώθηκε ὀρθός, σὰν νὰ τὸν κέντησε δράκαινα. Ἀπόμακρα ἐρχόταν ὄγκος θεότρομος μαῦρος καὶ γυαλιστερός. Τὸ σκυλόψαρο! Σὰν πλῶρη караβιουῦ ἀναποδογουρισμένη σφίνωνε ἢ σαγῶνά του κι' ἀποκάτω ἔχασκε κατακόκκινος ὁ φάρυγγάς του καὶ τὰ τριγωνικὰ δόντια του ἄσπριζαν φοβερὰ. Στὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ πέντε γραμμὲς μεγάλες, κατὰμαυρες, χόχλαζαν τὸ νερὸ σὰν σιφοῦνοι ἀδιάκοπα. Καὶ πίσω τὸ κορμί, μελαψό, μὲ τὰ φτερούγια του ἀνοιχτὰ πέρα—δῶθε, μὲ τὴν οὐρὰ γοργογύριστη σὰν ἔλικας βαποριοῦ, ἔφευγε μπρὸς κι' ἀφροκοποῦσαν τὰ νερὰ δαρτὰ καὶ σκοτωμένα στὸ διάβα του. Τὰ ψάρια ἔτρεχαν κοπάδι, μὲ τρελλὸ πηδήματα, γιὰτι εἴνοιωθαν τὸν κίνδυνο. Ὅσα ὅμως τύχαιναν κοντὰ του πηγαινάν ἴσα στὸ ἀχόρταγο στομάχι του.

Ὅταν τὸ κῆτος εἶδε τὸν Ραφαλιᾶ, ἡ παράξενη φορεσιά του φαίνεται πὼς τὸ τρώμαξε· στάθηκε δίβουλο. Ποιὸς ξέρει γιὰτι τὸν πῆρε; Τὰ μάτια του στυλώθηκαν ἀπάνω του ἀκίνητα. Ἐπει' ἄρχισε νὰ φέρνῃ βόλτες γύρω του, νὰ θέλῃ μία νὰ πλησιάσῃ καὶ πάλι νὰπισοδρομῇ. Ὁ δικὸς μας σκυφτὸς στὰ νύχια ἀκολουθοῦσε τὰ κλωθογουρισμάτα του, γύριζε σὰν ξόανο στὴ θέση του, ἀπάνω στὸ μελάτι καὶ τὸ κοίταζε κατὰματα.

ΥΟΙ! Αποπάνω τσιμποῦσαν τὸ σχοινὶ κάθε λίγο.

— Ἔλα! τί κάνεις τόση ὥρα; καιρὸς νὰ βγῆς· ἔτοιμος;

— Περιμένετε! τοὺς τσιμποῦσε κείνος.

Ποῦ νὰ βγῆ; Μόλις ἔκανε νὰ τριβήξῃ ἀπάνω, θὰ τὸν ἔκοβε στὰ διό.

Τέλος σὰν νὰ κουράσθηκε τὸ θηρίο, ἀργὰ πῆγε, πλάγιασε στὸ βράχο καὶ ἄρχισε νὰ ξυτάει. Ἐξῆς τὴν κοιλιὰ γιὰ νὰ κοιμήσῃ τὴν πεῖνα του Ὁ βράχος μὲ τὰ δεντροάκια ἔτρεμε συθέμελα, σὰν νὰ τὸν ἔπιασε σύγκρουο.

— Τώρα κακὰ τὰ μπλέξαμε! σκέφτηκε. Ἐδῶ θὰ μᾶς πάρῃ ἢ νύχτα.

Ἄλλὰ μὲ τὸ σκοτάδι θὰ κινδύνευε περισσότερο. Πῆρε θάρρος κ' ἀποφάσισε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸ διώξῃ ἀπὸ κοντὰ του.

— Τὸ ψάρι κοντὰ μου· τσιμπάει ἀπάνω. Ἐτοιμοι;

— Ἐτοιμοι.

Τραβᾷ τότε καταπάνω του μὲ τὸ καμάκι ψηλά, μὲ τὴν ξανθοκόκκινη περικεφαλαία του θυσανοσκεπάστη ἀπὸ τὸ χοχλαστὸ νερὸ τῆς βαλβίδας. Τὸ μολυβοφορετωμένο στήθος του ἀστράφτει· τὰ γαιζούδια τῆς πλατειᾶς ζώνης τρεμολάμπουν ἀπάνω στὸ σκοτεινὸ του λάστιχο. Τὸ θηρίο σάστισε· μωρὲ τ' εἶναι τοῦτο! κουτοσυλλογίσθηκε. Ἐκαμε δυὸ—τρεῖς φορὲς νὰ σταθῆ καὶ ν' ἀντικρῦσῃ τὸν ἐχθρὸ του· μὰ δὲν τὸ κατάφερε.

Μιὰ ἔδωσε μὲ τὴν οὐρά του ἀφροκοτώντας τὰ νερὰ καὶ χάθηκε πίσω τους. Ὁ δικός μας ἔμεινε στὴ θέση ὡς που καθάρισαν τὰ νερά. Τότε ψαχούλεψε τὸ βράχο· εἶδε πέρα—δῶθε νὰ μὴ λούφαζε πουθενὰ τὸ ψάρι. Τίποτε. Γ' ἀπονέρια του ἔδειχναν ἀκόμη τὸ διάβα του.

— Πάει στὸν ἄνεμο τὸ κουτόπρωμα· συλλογίσθηκε γελῶντας μὲ τὸ φόβο του.

Ἄδραξε εὐθύς τὸ μελάτι, μιὰ στὸ σχοινὶ κ' ἔφτασε ἀπάνω. Βρόντοι, φωνές, σφουρίγματα, πέτρες καὶ ξύλα πλαταγιστὰ στὴ θάλασσα δέχτηκαν τὸ βουτηχτὴ, σὰν νὰ τὸν χαιρετοῦσαν γιὰ τὸ σφουγγάρι πού ἔφερε. Δὲν ἦταν γιὰ τὸ σφουγγάρι. Ἦθελαν νὰ τρομάξουν τὸν καρχαρία, γιὰ νὰ φθάσῃ στὸ καίκι ἄβλαβος ὁ Ραφαλιᾶς. Τέλος τὸν ἀρπαξάν τὰ παιδιὰ, τοῦ βγάλανε τὴν περικεφαλαία, τὸν ξάπλωσαν στὸ κατάστρωμα κ' ἄρχισαν νὰ τοῦ γδύνουν τὸ λάστιχο.

Σελήνη 1938

6. ΠΑΛΙΟΚΑΣΤΡΙΤΣΑ (1)

Σήμερα κάναμε μίαν εκδρομή ἀπὸ τὴ μίαν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη τοῦ νησιοῦ, στὸ πλάτος ἴσα μὲ τὴ δυτικὴ ἄκτὴ ὅπου βρῖσκειται ἓνα παμπάλαιο μοναστήρι. Εἶναι χτισμένο σχεδὸν μέσῃ στὴ θάλασσα, ἀπάνω σ' ἓναν ὀρθόβραχο κάβο πού δὲ βαστάει μὲ τὴν ξηρὰ παρ' ἀπὸ μιὰ στενὴ λουρίδα πέτρινη. «Παλιοκαστρίτσα» λὲν τ' ὄνομά του, ἴσως ἀντὶς γιὰ Παναγιὰ ἢ Παλιοκαστρίτση, ἐπειδὴ ψηλὰ σὲ μιὰ γρανιτένια κορυφῇ, πίσω ἀπ' τὸν κάβο τοῦ μοναστηριοῦ καὶ σκιαζοντάς τον ὅλον μαυρολογοῦν τὰ χαλάσματα ἑνὸς παλιοῦ κάστρου τῶν βυζαντινῶν Δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου, τῶν Ἀγγέλων, — τοῦ «Ἀγγελόκαστρου». Σὰν ἀπελπισμένα κρέμονται πάνω στὴ θάλασσα αὐτὰ τὰ ἐρείπια καὶ θαρρεῖ κανεὶς πὼς στέκουνε στὸν ἀέρα καὶ πὼς ἀγγέλοι τὰ ἔχουνε χτίσει ἐκεῖ πού ἀνθρώπου πόδι δὲν πατάει.

Καὶ νὰ πάλι πού ξαναμπήκαμε στὸν ἐλαιῶνα. Μόλις ἀφήση κανεὶς τὸ δημόσιο δρόμο, ἀμέσως βρῖσκεται μέσα σ' αὐτὲς τὶς ἱερὲς ἐλιές πού πιάνουν ὅλο τὸ νησί· ὅλη ἡ Κέρκυρα δὲν εἶναι παρὰ ἓνας μεγάλος ἄγριος ἐλαιῶνας πού φυτρώνει μονάχος του ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια τώρα, πάντα στὰ ἴδια τ' ἀγαπημένα χῶματα, πάντα στὴ γειτονιὰ τῆς θάλασσας τῆς γλυκειᾶς πού ἀνασαίνει. Καὶ βαδίζαμε ἔτσι γιὰ πολὺ-μίαν ὥρα; τέσσαρες ὥρες; -σ' αὐτοὺς τοὺς περιπάτους δὲν ἔχω ποτὲ τὴν παραμικρὸτερη συναίσθησι τοῦ καιροῦ πού περνᾷ. Κ' ἔχει ἓνα θῆλυτρο ἀνέκφραστο νὰ πλανιέται κανεὶς ἔτσι δὰ μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἀπαλό-θερμο καὶ ὀλότρεμο σύθαμπο, ἀνάμεσ' ἀπὸ τοὺς κορμούς τῶν δένδρων τῶν σιωπηλῶν σὰ νὰ σκέπτονται, τοὺς κορμούς πού 'ναι γεσμένοι καὶ στριμμένοι καὶ ταραγμένοι σὰν ἀπὸ κάποιον ψυχικὸ αἴσθημα, πάνω στὴ χλόη τὴ μυριόσπαρτη μὲ μαργαρίτες πού στέκουν ὅλες μαζί κάνοντας νησάκια ἀπ' ἀναγαλλιάσματα νεανικά

(1) Ἀπόσπασμα ἐκ «τοῦ βιβλίου τῆς αὐτοκρατείας Ἑλισάβετ».

μέσα στὸ σκιερὸ χορταροπέλαγος τῆς ζωῆς, ὅπου κάθε τόσο πέφτει τ' ἀνάσκελα σὲ μεγάλες κίτρινες ἄπλες ἕνα γέλιο, ξεφωνητὸ λιακάδας ξανθομμάτας. Αὐτὸ τὸ αἰσθημα, νὰ ἔχῃς πάντα κοντά σου τὸν ἥλιο, γιατί ποτὲ δὲν κρύβεσαι ἀπ' τὶς ματιές του ὅσο καὶ βαθειὰ στὴν πιδ κρυερὴ σκιά τοῦ δάσους νὰ βρίσκεσαι, γεμίζει τὴν ψυχὴ μ' εὐτυχία !

Περνοῦσαν κάθε τόσο ἀπὸ μπρὸς μας ἴδια πνοὲς ὀρηκτικῆς ὀλόκληρα σύννεφα ἀπὸ πεταλοῦδες ἄσπρες καὶ γλαυκῆς καὶ κίτρινοχρῶσες καὶ κόκκινες σὰ φτερωτὲς φλόγες, πὺν φτεροκοπούσαν σὲ στροβιλισματα βουβὰ καὶ παράφορα, στὸ μεθύσι μιᾶς ἀβάσταχτης χαρᾶς, γιὰ κάποιον ἄλλο ἀνθινὸ νησί πὺν τὶς περιμένε σὲ μακάριαν ἔκστασι. Καὶ παντοῦ αὐτὰ τὰ πρόβατα πὺν ἔβροσκαν καὶ οἱ βοσκοί ! Οἱ γυναῖκες πὺν μάζοναν τὶς ἐλιές, ἄσπροφορεμένες καὶ ἀναζωστὲς σὰν τὶς ὀρηκτικῆς γυναῖκες μὲ λευκὰ φιλοφασμένα πέπλα γύρω στὸ κεφάλι, καὶ τὶς μαῦρες κόμης περίτεχνα πλεγμένες σὲ στεφάνια καὶ διαδήματα ! Σωριάζουν τὶς πεσμένες μαυροξανθὲς ἐλιές σὲ σωροὺς μεγάλους κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα κ' ἡ καθεμιὰ ἔχει καὶ γιὰ μάτια δύο μαῦρες ἐλιές γιαιστερές.

Καὶ μὲ μιᾶς ἀρχίζουν ὅλες μαζί νὰ τραγουδοῦν, ἡ καθεμιὰ ἀπ' τὸ δένδρον τῆς πὺν βρίσκεται ἀποκάτω, κ' οἱ φωνές τους σμίγουν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη σὰν τὸ τρεχούμενον νερὸ στὶς ἀμπόλες καὶ σὰ μιὰ λίμνη κάνουν ἀπὸ ἤχους φωτεινοὺς. Τόσο παλιὸ εἶν' αὐτὸ τὸ μονότονον τραγούδι καὶ τόσο βαθιὰ λυπητερὸ σὰν τὴν πρώτην χλωμάδα τῆς αὐγῆς. Τὰ δένδρα φαίνονται νὰ τὸ ἔχουνε συνηθίσει ἀπὸ τοὺς καιροὺς πὺν ζοῦσε ὁ Μέγας Πάν, ὅταν τὰ ἔκουγαν ἀπ' τὸ στόμα τῶν νυμφῶν.

Ὅταν οἱ γυναῖκες ἔπαναν τὸ τραγούδι τους, ἀκούγονταν τὰ κοτσύφια καὶ τὰ ψαρόνια νὰ σφυρίζουν καὶ τὰ σφυρίγματα τους, γλυκόλαλα σὰν τῆς ἀρχαίας σύριγγος, ἀπηχούσανε βαθιὰ στὸ δάσος.

1907.

7. ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ (1)

‘*Ἡμέρα...*’ Ἐκανε τώρα κάτι μέρες χαρὰ Θεοῦ! Ὁ κουτσο-Φλέβαρος στήν Ἀθήνα, ὅταν θέλη, ξέρει καί γίνεται ἀπ’ ὄλους τοὺς μῆνες ὁ πιὸ ὄμορφος-μάλιστα τὶς τελευταῖές του ‘μέρες: λὲς καὶ τὸ κάνει ἐπὶ τοῦτο γιὰ νὰ δείξῃ πὼς ἂν δὲν τοῦ ‘λειπε λιγάκι μπόι, θά ‘τον ὁ Μάϊος τῶν Μαΐων!... Τί γλύκα ἦτον ἐκεῖνη στὸν ἀέρα! Τί χρυσάφι ἀπαλὸ χυμένο σ’ ὄλες τὶς μάντρες, στοὺς βράχους τοῦ Φιλοπάππου καὶ τῶν λατομείων παρακάτω μὲ τὶς ἐπιγραφὰς ἀπὸ ἀσβέστη, στὰ ὄρθα ξεροκότσανα τῶν γαῖ-δουράγκαθων, ποὺ μπουμπουκιάζαν! Πῶς μύριζαν οἱ πέτρες καὶ τὸ χῶμα χαρούμενο στὸν ἥλιο!

Κ’ ἡ θάλασσα ἀπ’ ἀλάργα σὰν ὄνειρο γλαυκὸ μέσα σὲ ρόδι-νον ἀχνὸ λαχτάρας ἔστειλε τὴν ἄγια τῆς πνοῆ στήν παλιά τῆς φιλενάδα στήν Ἀθήνα-ὅπως ἔδῳ καὶ τόσες χιλιάδες χρόνια, ποὺ ἀπὸ μακριὰ κοιτάζονται μὲ πόθο.... Οἱ λόφοι κ’ οἱ κάμποι σὰ χυμένοι ὀλόγυρα καὶ σὰ νὰ βόσκουν ἀσάλευτοι στὰ πόδια τοῦ Παρθενῶνος—ποῦ ‘ν τὸ ἠλιόκαλο παιδί, καθισμένο σ’ ἓνα βράχο, τοῦ γεροτσοπάνη τοῦ «Τρελοῦ» τοῦ ὑπναρᾶ μὲ τὶς πλάτες ὀλοένα γυρισμένες—εἶναι τόσο ἀπέραντα πράσινοι, τόσο δροσερὰ χλοῖσμένοι, ποὺ γλυκαίνονται τὰ μάτια νὰ τοὺς βλέπουν καὶ φουσκόνουν τὰ στήθη ἀπ’ τὸν πόθο τῆς ζωῆς, ποὺ ἔχει ἀπομεί-νει ἀκόμα μέσα μας, βαθιά, ἀπ’ τὰ παραμυθένια χρόνια...

* *
*

Βράδυ. Ὁ ἥλιος εἶχε βασιλέψει. Μιὰ βαθυκόκκινη πένθιμη ἀντιφεγγιὰ καὶ κάτι μακρόσυρτοι μαῦροι ἀχνοὶ σὰ σχισμένα κρέ-πια, κρεμαστὰ ἀπὸ ψηλά, ἄπλωναν πίσω ἀπ’ τὸ λόφο τῆς Καστέ-λας κ’ ἀπ’ τὰ βουνὰ τοῦ Δαφνιοῦ ποῦ ‘χαν τώρα γίνει ἀπόμα-κρα, μουντά, μολυβόμαβια. Ἀπάνω στοῦ Ὑμηττοῦ τὴν ἠσκιογά-λαζη κάπα εἶχε ρίξει ἡ βραδυνὴ θλίψη τὸ μενεξεδένιο πέπλο τῆς... Μονάχα ὁ Παρθενῶν, προβάλλοντας πίσω ἀπ’ τὸ λόφο τοῦ

(1) Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν «Κερένιαν Κούκλαν».

Φιλοπάππου γλυκοπύρρονε μὲ τῆ θύμηση τῶν φιλιῶν τοῦ ἡλιου
σάν ἀπολιθωμένος....

Ἔκανε ψύχρα τώρα. Ἐνας ἄνεμος βραδυνὸς πλάγιαζε τὸ
χορτάρι ποῦ ἔπαιρνε κάτι γλυκάδες σταχτοκόκκινες καὶ κερασο-
γάλαζες ἀπ' τὰ χρώματα τῆς μαγεμένης σούρπας, τῆς γλυκό-
θλιβη-. Τὰ λουλούδια κρούοναν κ' ἔκρουβαν τὰ κεφαλάρια τους
μέσα στὰ χόρτα... ἄλλα καμπανίζανε λυγώντας ἀπάνω στὰ ψηλά
κλωνιά τους, ξέχρωμα κ' ἠσκιερὰ μὲς τὸ περίχυτο ἀσήμι τοῦ
μουχρώματος....

Καὶ τὸ φεγγάρι στρογγυλοπρόσωπο, ἄσπρο σάν τὸ γάλα, ὄλο-
ένα ἀνέβαινε πιδὸ ἀψηλὰ καὶ ξεδίπλωνε τὴν ἀχιδιένια κόμη του
ποῦ ὀλόγουρα σιτὸ πρόσωπό του ἦτον σάν κόκκινο χρυσάφι, μὰ
καθὼς ἀνοίγε κ' ἔπεφτε πιδὸ ἀνάγια κι' ἀπὸ πιδὸ ψηλά, γινόταν
ἕνα πέπλο, μυριοξέδιπλο, ὑφασμένο ἀπ' ἀσημένια σιγαλιὰ καὶ
θλίψη γλυκεῖα γλαυκὴ, ποῦ τύλιγε ὄλον τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ
μαζὶ σ' ἕνα σβύσιμο εὐτυχίας ἀλάλητο....

A ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗ

8. Τ Ο Σ Α Γ Ρ Α Δ Ο (1)

Κανεὶς χωρικός, ὅσο καὶ ἂν εἶναι γενναῖος, δὲν περνάει νύ-
χτα ἀπὸ τὸ σαγράδο χωρὶς μεγάλη ἀνάγκη καὶ χωρὶς κάποια
βαθεῖα ἀνατριχίλα καὶ πιάσιμο τῆς ἀναπνοῆς, γιατί ἔχει ἀλήθεια
φρικτὴ ἱστορία καὶ τὸ σαγράδο αὐτό.

Στὸν καιρὸ τῆς βαθειᾶς καὶ περισσότεχνης Βενετικῆς σκλα-
βιᾶς κατοικοῦσε ὁ κόντης, ὁ τιμαριοῦχος, ποῦ ὠριζε ὄλον τὸν
τόπον ἀπὸ τὴν ἄκρη τῆς Βατωनिᾶς ἕως τὴν Μπούκα. Ὅπως καὶ
ἄλλοι πολλοὶ τιμαριοῦχοι ποῦ εἶχαν προσφέρει στὴ γαληνοτάτη
δημοκρατία ὑψηροσείες ὑποπτες καὶ κάποτε καθαρὰ προδοτικὲς
γιὰ τὸ ἔθνος των, εἶχε καὶ ὁ ἄρχοντας τοῦ Μεγαχωριοῦ τὸ προ-
νόμιο τῆς ἀσυλίας (Sacratio) ὅποιος δηλ. ἔνοχος ἢ ἀθῶος,
καταδιωγμένος ἀπὸ τὴν ἐξουσία, πρόφθανε νὰ ἔμπη στὸ παλάτι

(1) Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν «Κρουσταλλένια».

ἦ και νὰ πιάση μοναχὰ τὸ πόμολο τῆς πόρτας του βρίσκονταν ἀμέσως ἀσφαλισμένος ἀπὸ πᾶτα καταδιωξι.

Ἡ θύρα ἀνοίγει και ὁ καταδιωγμένος ἔμπαινε στὸ ἀπαρβίαστο σαγράδο. Ἀλλὰ και δὲν ἔβγαине πιά ἀπὸ κεῖ οὔτε ζωντανὸς οὔτε πεθαμένος. Μὲ τὴν βία ἦ με τὴν πονηριά, με τὰ ἀφθονα και τὰ ἀκατανίκητα μέσα πού ἔχει ὁ ἀσπλαχνος δυνατὸς γιὰ τὸν ἀπηλπισμένο του ὑποχείριο, κατώρθονε πάντα ὁ προστάτης νὰ πάρη με ὄλα τὰ νόμιμα προσχήματα μίαν ὑπογραφή τοῦ προστατευομένου του ἦταν ἡ ὑπογραφή πού ὁ ἄθλιος χωρικός ἔβανε στη διαθήκη του, μιὰ διαθήκη γραμμένη με ὄλους τοὺς τύπους ἀπὸ τὸ συμβολαιογράφο τοῦ κόντε, ὑποταχτικὸν κι' αὐτὸν ἐκφαυλισμένον. Καὶ ἔλεγε με τὴ διαθήκη του αὐτὴ ὁ προστατευόμενος πὼς κάνει γενικό του κληρονόμο τὸν προστάτη του, γιὰ νὰ ξεπληρώση τὸ ἀξεπλήρωτο πάντα εὐεργέτημα τῆς σωτηρίας του.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν ὑπογραφή αὐτὴ τὸν ἄφηναν μόνο σὲ μιὰ πλουσία και πρόσχαρη κάμαρα τοῦ παλατιοῦ και τοῦ ἔστελναν νὰ φάη και νὰ πιῇ ἀφθονα και ὄρεκτικά, ὅπως κάνουν στοὺς καταδικους. Καὶ ὅταν ἔτελείονε τὸ φαγοπότι του και ἡ ψυχὴ του ἐγέμιζεν ἀπὸ εὐγνωμοσύνη γιὰ τὸν πονετικό του προστάτη, τὸ πάτωμα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του ἀνοίγει και σὲ λίγο ξανακλειοῦσε.

Στὸ χονδρὸν τοῖχο τοῦ παλατιοῦ ἦτανε κατασκευασμένος ὁ τάφος τῶν ζωντανῶν και ὁ τεχνίτης πού τὸν εἶχε κατασκευάσει ὁ Θεὸς ξέρει πότε, εἶχε, λένε, θαφτῆ πρώτος σ' αὐτὸν γιὰ νὰ μὴ μαρτυρήση σὲ κανέναν τὸ μυστικό. Τὶ εὔρισκε μέσα σ' ἐκεῖνον τὸν τάφο ὁ νεοθαμμένος τὸ μαρτυροῦν τὰ μεγάλα σκουληκοφαγωμένα κόκκαλα πού βρίσκουν ἀκόμα σήμερα οἱ χωρικοί, ὅταν σὲ κεῖνο τὸ μέρος ἀνοίγουν τὴ γῆ με τὸ τσαπὶ ἦ με τ' ἄλέτρι, ἢ ξεθάβουν τὸ χειμῶνα οὐρλιάζοντας τὰ πεινασμένα τσακάλια, πού κατεβαίνουν ἀπὸ τὴ Σκοτεινή.

Και ὅταν τὲς βαρεῖες χειμωνιάτικες νύχτες φρενιασμένος φουσομανάη ὁ βοριάς ταράζοντας και τοὺς τάφους ἀκόμα, τὸ προσεκτικό και συνηθισμένο αὐτὶ τοῦ χωρικοῦ διακρίνει μέσα στοῦ βοριά τὸ μούγκρισμα και μίαν ἀνθρωπινὴ φωνή, λεπτὴ, θλιβερή, σπαρακτική. Δὲν εἶναι ἡ φωνὴ τῶν ἀδικοσκοτωμένων χωρικῶν αὐτοὶ ἀθῶοι ἢ ἔνοχοι ἐξέπλυναν με τὸν ἀδικο θάνατό τους κάθε τους ἁμαρτία και κοιμῶνται, αἰῶνες τώρα, τὸν ἕανο τῆς λησμονιάς και τῆς εἰρήνης εἶναι κάποιου ἁμαρτωλοῦ κόντε ἦ

ψυχή, σταλμένη ἀπὸ τὸ δικαιοκρίτη, νὰ ἰδῇ τὰ κρίματά της γιὰ νὰ τιμωρηθῇ περισσότερον ἀπὸ ὅσο θὰ τιμωρῆται στὴν αἰωνία κόλασι τοῦ κάτω κόσμου.

Κ. ΧΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

9. ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ—ΣΥΝΝΕΦΑ

Α'. Φθινόπωρο.

Ἐπειτα ἦρθε τὸ φθινόπωρο· ἕνα ἡμερο φθινόπωρο μὲ μέρες στὴ σειρά ἀσυννέφιαστες, χλιαρὲς καὶ ἀπάνεμες. Οἱ λόφοι ἀπλωναν βιολέτινοι μὲ τ' ἀνθισμένα ρεῖκια στὶς πλαγιές, πέρα οἱ γυαλοὶ ἄλλοῦ μενεξεδένιοι, ἄλλοῦ τριανταφυλλοί, οἱ βράχοι σὲ σχήματα πὺν ἀλλάζαν παράξενα κάθε στιγμὴ κρεμιόνταν σὰν ἀνάεροι στὰ νερά, οἱ ἀμμουδιὲς χρυσοφέγγιζαν κάτω σὰν παραδαλὰ πανιὰ ἀπλωμένα σὺν ἀκρογιάλι. Ἐνα φῶς ἀπαλὸ καὶ διάφανο, πὺν ἔμοιαζε σὰ νὰ ἦταν καθρέφτισμα κατιτὶ αὔλον, ἔτρεμε στὸν ἀέρα καὶ στὴ γῆ

. . . . Ἀπάνω τὸ γλαυκὸ καὶ γύρω τὸ χρυσὸ φῶς καὶ κάτω οἱ ἀνεμῶνες πὺν ἔσκαζαν πλήθη πολλὰ στὴ γῆ πλούμιζαν μὲ τόνους ὠχρορόδινοὺς τὸ σκοῦρο χῶμα. Τόνοι νεκροί, κιτρινωποί, χαλκοὶ γλιστροῦσαν ἐδῶ καὶ κεῖ στοὺς πράσινοὺς ἀκόμα θάμνοὺς καὶ στὰ κλαδιὰ, ὅπου κοκκινίζαν ζωηρὰ τὰ κούμαρα . . .

Σταματοῦσαν κι' ἄκουαν τοὺς σπίνους πὺν λαλοῦσαν τὸ σιγαλὸ σκοπὸ τους στὰ κλαδιὰ, τοὺς μικροὺς σπουργίτες πὺν ψιθύριζαν στὰ θάμνα, τοὺς μακρινούς, κομμένους ἤχους πὺν φτάνουν πάντα ἀόριστοι καὶ μελαγχολικοὶ ἀπὸ τὴν ἐρημιὰ καὶ γεμίζουν τὴ σιγὴ μὲ κάποια ἀνησυχία.

Σταματοῦσαν καὶ τοὺς ἄκουαν καὶ σῶπαιναν.

Κάποιοι ἀργοπορημένοι βᾶτοι πρόβαλαν λευκοανθισμένοι, χλομοκόκκινοι· καὶ δλόγυρα στοὺς λόφους καὶ ἀντίκρου στὸ ὄρθόβραχο βουνὸ καὶ ἀπάνω στὸ γλαυκὸ καὶ κάτω στὴ ροδισμένη θάλασσα ἀπλωνε τὴ χλιαρὴ γαλήνη του τὸ ἀργὸ καὶ φωτεινὸ φθινόπωρο.

Β'. Συννεφιά.

... Ἐξω δὲν ἔβρεχε, μὰ ὁ οὐρανὸς ἦταν βαρὺς καὶ σταχτερός, καὶ ἡ κορυφή τοῦ ἀντικρινοῦ βουνοῦ μέσα στὰ σωριασμένα σύννεφα φαινόταν σὰν κρατῆρας πού σκόρπιζε καπνό. Ἐπειτα ὁ ἀέρας ἀνέμιζε τὰ σύννεφα καὶ ἐκεῖνα ἔπαιον σχήματα παράξενα· φούντωναν σὲ δάσος μὲ στριμωχτὰ πυκνὰ τεράστια δέντρα, γίνονταν μολυβόμαυρα ψηλὰ βουνά, πελώριοι ὄγκοι πάγων μουντόλευκων πού ἔπλεαν σὲ σταχτερή, μελανὴ θάλασσα κ' ἔσπαζαν ἀπάνω στὰ βουνὰ κ' ἔσμιγαν μὲ τὴ θάλασσα καὶ γίνονταν καὶ κεῖνα θάλασσα κ' ἔπειτα ὑψώνονταν καὶ πάλι σὲ βουνὰ κάτασπρα σὰ χιονοσκέπαστα ὅσο πού πάλι ξανάπλωναν σὲ θάλασσα—μιὰ θάλασσα τώρα λευκὴ σὰν παγωμένη. . .

Μιὰ φάνταζαν σὰ χῶρες ἄγνωστες καὶ μαγικές, καὶ μιὰ θύμιζαν κόσμους πού γνώρισε κανεὶς τόπους πού τοῦ φαινόταν πὼς τοὺς εἶδε ἢ πὼς τοὺς ὠνειρεύτηκε σ' ἓνα μακρινὸ ταξίδι, πού ἡ θύμησή του τὸ κρατοῦσε σὰν ὄραμα φανταστικὸ ὅπου ἔσμιγαν σὲ μιὰν ἀπέραντη λευκὴ ἔκταση χωρὶς οὔτε ἓνα στίγμα μελανὸ στεριῆς, νησιᾶ, οὐρανὸς καὶ θάλασσα. . . 1919

Σ. Μ Ε Λ Α

10. ΤΟ ΕΥΠΝΗΜΑ

Εἰς τὸ ἐρημοκκλησάκι, ὅπου εἶχεν ἐγκατασταθῆ τὸ στρατηγεῖον τῆς τετάρτης Μεραρχίας, γαλήνη ἀπόλυτος ἐβασίλευεν ὀλίγον πρὶν φέξη. Γλυκὺς ὕπνος τοὺς εἶχε κερδίσει σχεδὸν ὅλους, ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ τὴν καρδίαν, τοῦ ὁποίου ἐπλάκονεν ἀναμφιβόλως τὸ βάρος τῆς εὐθύνης, μέχρι τοῦ στρατιώτου, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ ἐπέτα γοργῇ πρὸς κάποιον γραφικὸν χωρίον τῆς Ἑλλάδος, ὅπου τὴν ἐκάλει μία θερμὴ μητρικὴ καρδιά ἢ τρυφερὸν εἰδύλλιον. Οἱ ἀγρυπνοῦντες ἦσαν ἐλάχιστοι, τὰ ξύλα τῆς φωτιᾶς εἶχαν καῖ καὶ ἡ ὀλίγη ἀνθρακιά εἶχε ταφῆ κάτω ἀπὸ παχὺ στρώμα στάχτης. Ἡ φύσις εἶχε παραδοθῆ καὶ αὐτὴ πλέον εἰς τὴν γλυκεῖαν νάρκην τῶν θαμβῶν ὥρων, τῶν πρὸ τῆς αὐγῆς. Ὁ ἄνεμος δὲν ἐσφύριζεν εἰς τὰ δένδρα, τῶν ὁποίων οἱ κλάδοι, ἀραιωμένοι ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς νυκτός, ἀνεπαύοντο τώρα εἰς

τὴν στάσιν ἐκείνην τῆς μακαριότητος καὶ τῆς αὐταρχείας, τῆς τότε χαρακτηριστικῆς εἰς τὸ βασιλείον των. Κάποτε, ἀπὸ τὴν χαρμαμάδα τῆς μικρᾶς θύρας τοῦ ἐρημοκκλησιοῦ ἐγλύστρησε λεπτὴ φωτεινὴ κλωστή, ἐν ᾗ ταυτοχρόνως σὰν κάπου ἀπὸ μακριὰ ὑψώθη κ' ἔφθασεν εἰς τ' αὐτιά μας ἄρμονία γλυκυτάτη, τρυφερὰ καὶ ἀπλῆ, μία στοιχειώδης καὶ ἀφελῆς πλοκὴ πολλῶν μαζί πρωτογόνων μελῳδιῶν, μία σύγχρονος ἐπανάληψις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μονοτόνου ἀλλὰ μολαταῦτα ἐκτάκτως θελκτικοῦ ἄσματος ἀπὸ διανγεῖς λεπτὰς μεταλλίνους καὶ συγγενεῖς φωνάς, κουρδισμένες εἰς χιλιάδας ὑποδιαρέσεις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τόνου. Ἦτο κάτι ἐκτάκτως κατανυκτικόν, τοῦ ὁποῖου τίποτε δὲν θὰ μπορούσε νὰ δώσῃ μίαν ἰδέαν, ἔστω καὶ μακρινήν. Ἀπὸ τὴν ἀμφίβρολον κατάστασιν εἰς τὴν ὁποῖαν εὕρισκόμενη περιήλθον εἰς ἔκστασιν.

— Ἄκου τίς πέρδικες ! μοῦ εἶπεν ὁ διπλανός μου ὄρεσίβιος ἱππεύς, συνοδεύων τὴν πληροφορίαν μ' ἓνα δυνατὸν σκούνημα. Τίς ἀθεόφοβες, πῶς τὸ πλέκουν ! Ἔλα, σήκω, φώτισε ! . . .

Ὁ στρατηγὸς καὶ μαζί του οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐπιτελείου, εὐρέθησαν ὡς ἐκ συνθήματος ἐπὶ ποδός. Ἐτάνυσαν τὰ χέρια των, ἐκτύπησαν τὰ ποδάρια των διὰ νὰ ξεμουδιάσουν, ἐβγήκαν ἔξω. Τὸ γλυκύτατον ὑποκίανον φῶς τῆς πρώτης αὐγῆς ἐπότιζε τὴν πυκνὴν πάχνην, ἣ ὁποῖα ἦτο χυμένη παντοῦ, κ' ἐχάριζεν ἓνα φαντασμαγορικὸν ἄερα ὄνειρου καὶ εἰς τὰ πλεόν χονδρὰ καὶ κοινὰ πράγματα τοῦ τοπέιου. Ὅλες οἱ πλαγιὲς τῶν βουνῶν τραγουδοῦσαν, γεμάτες πέρδικες.

Καὶ ὁ γηραιὸς πλάτανος, μὲ τὸ τιτανικὸν ἀνάστημα διεγράφετο μέσα εἰς τὴν ὀμίχλην κοντὰ εἰς τὸ ἐρημοκκλησι, ὡς νὰ εἶχε γείρει διὰ ν' ἀκούσῃ καλλίτερα τὸ τραγοῦδι, τὸ ὁποῖον δὲν ἐχόρτασεν ἀπὸ αἰῶνος.

1912

Π. NIPBANA

11. ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΙΩΝΑ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ

Σὲ λίγο τὸ σκοτάδι ἄρχισε νὰ γλυκαίνη ἀπὸ τὰ πρώτα χαμόγελα τῆς αὐγῆς. Ἐνα χαρούμενο προαίσθημα φωτὸς εἶχε χυθῆ στοὺς λόφους, ὀλόγυρα, στὴ θάλασσα, στὴν πόλιν ἀπάνω ποῦ

Ξυπνοῦσε κι' ἄρχιζε νὰ σαλεύη μὲ μαχμουρλίκι Ἀνατολίτη. Ἡ ὠραία αὐγὴ εἶχε γλυστρήσει ὡς τὰ βάθη καὶ εἶχε σκορπίσει ὅλες τὶς σκιές . . .

Καθὼς ἀνέβαιναν, μπροστά τους ὑψώνονταν ὁ ἕνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλον, οἱ ἀνατολικοὶ λόφοι τοῦ νησιοῦ καὶ στὸ βάθος ξεχώριζε, λεῖος καὶ γαλανὸς μέσα στὴ δροσερότητα τοῦ πρωῖνοῦ φωτός, ὁ Αἶνος, τρυπώντας μὲ τὴν κορφὴ του μιὰ τούφφα ἀπὸ τριανταφυλλένια σύννεφα. Ὁ ἄμαξωτὸς δρόμος, κρεμασμένος ἀπάνω σὲ μιὰ ἀβυσσαλέα χαράδρα, ἀνέβαινε στὰ πλευρὰ τοῦ λόφου, καλόστρωτος, πλατύς, ἀσφαλισμένος μὲ ψηλὰ διαζώματα. Ἡ πρώτη ρόδινη ἀεροπλημμύρα ἀπλωνότανε τώρα ἀπὸ τὸν αἰθέρα στίς ψηλὲς κορφὲς καὶ ἀπὸ τὶς κορφὲς κυλοῦσε, σὰ φωτεινὸς καταρράκτης, ὡς τὸν κάμπο κάτω. Οἱ βράχοι οἱ γυμνοὶ καὶ σουβλεροί, οἱ πράσινες λουρίδες τῆς ἀμπελόφυτης γῆς, ἀπλωμένες σὰν καινούργια μπαλλώματα σὲ παλιὸ ροῦχο, καὶ οἱ χλοερές, οἱ κατάφυτες κοιλάδες ἄρχισαν νὰ ξυπνοῦν μὲς' ἀπ' τὴ ρόδινη ὀμίχλη ἑνὸς μακάριου ὕπνου.

Σὲ λίγο, τινάζοντας ἀπὸ πάνω τους τὴ γλυκαῖά τους νάρκη, ξυπνήσανε ὅλα τὰ ἀνήσυχα, τὰ χαρούμενα καὶ τὰ μελαγχολικὰ χρώματα. Τὸ γαλάζιο, βαθὺ ἀκόμα στὸ κέντρο τοῦ οὐρανοῦ, σκοτεινὸ στὸν ὀρίζοντα τῆς Δύσης, γλαυκὸ στὴν Ἀνατολή. Τὸ πράσινο μὲ ὅλους τοὺς τόνους του, ἀπὸ τὸ βαθὺ μελανωπὸ τῶν πριναριῶν καὶ τῶν χαμόδεντρων, ὡς τὸ ἱλαρὸ ἀνοιχτοπράσινο τῶν ἐλαιῶνων. Καὶ ὕστερα τὸ ἄσπρο, τὸ κάτασπρο τῶν ἀπότομων βράχων, καὶ τὸ κασιανὸ τῆς γῆς πλαί μὲ τὸ σταχτὴ ἀργιλωδῶν λουρίδων, ὅλα τὰ χρώματα τὰ χωρὶς ὄνομα, ραντισμένα στὸ ξύπνημά τους, ἀπ' τὴν αὐγινὴ δροσιά.

— Χαρὰ Θεοῦ ! . . .

Παρακάτω ἡ πολιτεία, ποὺ εἶχαν ἀφήσει πίσω τους, ἄσπρο-λογοῦσε στὴν πράσινη πεδιάδα, καὶ τὸ λιμάνι, ποὺ μίκραινε ὀλοένα, φαινότανε σὰ μιὰ λιμνούλα ἀτάραχη, ποὺ σιγὰ-σιγὰ χάθηκε ἀπὸ τὰ μάτια τους. Κι' ἀνέβαιναν ὀλοένα τὴν πλατεῖά, λευκὴ λουρίδα τοῦ ἄμαξωτοῦ δρόμου, ποὺ ξετυλιγότανε στὰ πλευρὰ τῶν πέτρινων λόφων, ἀνάμεσα σ' ἐλιές καὶ πρινάρια, ἀπάνω ἀπὸ κοιλάδες κατάσπαρτες, ποὺ ἀγκάλιαζαν λευκά, εἰρηνικὰ σπιτάκια, κατοικίες εὐτυχισμένων ἀνθρώπων. Καὶ τὰ ὄροπέδια, καθὼς προχωροῦσαν, ἐχάνοντο, τὸ ἕνα κάτω ἀπὸ τὸ ἄλλο, σὲ κάθε στροφή τοῦ δρόμου, ποὺ ἄρχιζε νὰ ζωντανεύη τώρα ἀπὸ

τῆ ζωῆ τῆς ἐργατικῆς ἡμέρας, ἀπὸ τὰ ζῶα, πού κατέβαιναν ἀπὸ τὸ βουνό, φορτωμένα καυσόξυλα, κορμούς ἐλάτων, σακκιά μὲ χιόνι, σκεπασμένα μὲ κλαδιά καὶ φύλλα, ἀτέλειωτη λιτανεία ὑποζυγίων καὶ ἀνθρώπων πού ἔφερναν τὸ βουνὸ κάτω στὴ λαίμαργη καταλύτρα, τὴν πολιτεία . . .

* *

. . . Ἀνέβαιναν τώρα τὶς ξερές, τὶς ἄδεντρες ὑπώρειες τοῦ βουνοῦ.

Ἡ κορδέλλα τοῦ ἀνηφορικοῦ δρόμου ξετυλιγότανε μπροστὰ σὲ ἀτέλειωτους μαιάνδρους. Καί, σὲ κάθε βῆμα τοῦ ζώου, ὅσο ψήλωναν στὰ πλευρὰ τοῦ βουνοῦ ὁ ὀρίζοντας ἀπλώνονταν ἐλεύθερος γύρω καὶ ἡ θάλασσα κάτω λαμπύριζε ἀπὸ τὰ θερμὰ φιλήματα τοῦ ἥλιου. Στὰ γαλανὰ τῆς ὀλόστρωτα νερὰ βαθυκοιμῶνταν τὰ μακρονὰ νησιά, κάτω ἀπὸ ἕναν ἀέρινο πέπλο ρόδινης καταχνιάς.

...Εἶχανε φτάσει πιά στὴν κορυφή. Ἦτανε ἡ τελευταία καμπὴ τοῦ ἀτέλειωτου μαιάνδρου. Καὶ στὴν πρώτη στροφῆ, σὰν ξαφνικὸ πανόραμα, φανερώθηκε μπροστὰ τους, μαῦρος ἀκόμα ὄγκος, μὲ βαθυπράσινες νότες, ὅσο προχωροῦσαν, ὁ μεγάλος δρυμός. Ὁ ἥλιος ἔκαιγε τώρα δυνατὰ καὶ φλόγιζε ἀνθρώπους καὶ ζῶα. Ὁ Γκράφ πῆγαινε πάντα μπροστὰ, μὲ τὴ γλῶσσα κρεμασμένη ἀπ' τὸ λαχάνιασμα, καὶ τὸ ἀγαθὸ μουλάρι, μὲ τεντωμένα τὰ ρουθούνια ἀπὸ τὴν ἀγωνία, προχωροῦσε μὲ κόπο.

Ἄξαφνα μιά πράσινη ἀκτινοβολία χύθηκε στὴν ἀτμοσφαῖρα καὶ κάτω ἀπὸ ἕνα χλοερὸ θόλο ἀποκαλύφθηκε τὸ μονοπάτι τοῦ δάσους. Προχωροῦσανε τώρα σὲ μιὰ σκιὰ παραδεισιακῆ, πού ἀνάπαυε τὰ μάτια τους, τὰ κουρασμένα ἀπὸ τὴν τραχειὰν ἀντηλιά τῶν γυμνῶν βράχων. Τὸ δυστυχημένο ζῶο, πού ἀνάσαινε τώρα βαθιά, σὰ νᾶθελε νὰ ρουφήσῃ μέσα στὰ σπλάγγνα του ὅλη τὴ δροσιά τοῦ λόγγου, προχωροῦσε τώρα μὲ χαρούμενο καλπασμέ, ἐνῶ ὁ κρότος τῶν ὀπλῶν του σβυνότανε γλυκὰ στὸ πλούσιο χαλί τοῦ βρύου. Ὁ Γκράφ δὲ λαχάνιαζε πιά. Προχωροῦσε, ξαναγύριζε, γαύγιζε χαρούμενα, σὰ νὰ ἤθελε νὰ πῆ τὴν εὐχαρίστησή του καὶ ἴσως—γιατί ὄχι ;—καὶ τὸ θαυμασμό του γιὰ τὶς ὀμορφιές τοῦ δάσους. Καὶ προχωροῦσαν τώρα, κάτω ἀπὸ τὸ μαγικὸ θόλο, πού τὸν ἔπλεκαν τὰ γραφικὰ κλαδιά τῶν ἐλάτων,

τὸ ἓνα ἀπάνω ἀπὸ τὸ ἄλλο, σὰν ἄπειρα κινέζικα ριπίδια, ἀπλωμένα ἐκεῖ ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Θεὸ γιὰ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους.

Μιά συμφωνία πρασίνου ! Πράσινη ἢ βλάστηση, πράσινη ἢ δροσιά, πράσινο τὸ μουρμούρισμα τῶν φύλλων, πράσινο τῆς αὔρας τὸ ἐλαφρόπνοο φύσημα, πράσινα τὰ κελαϊδήματα τῶν πουλιῶν. Ἐνα πανηγύρι πρασινάδας, μιὰ θάλασσα πρασινάδας, πὺ μέσα τῆς ἔνοιωθε ν' ἀργοπλέη, σὰ βαρκούλα μ' ἓνα λευκὸ πανάκι, ἢ ψυχὴ.

1924

Γ' ΛΥΡΙΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

Α') ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΑΓ. ΤΑΝΑΓΡΑ

1. ΕΠΙΤΑΦΙΑ ΑΝΘΗ

Ἐκεῖ κάτω, μακριὰ ἀπὸ ὅσους ἀγαποῦν, μακριὰ ἀπὸ τοὺς τόπους πὺ εἶδαν τὰ ἀνθηρά των νιᾶτα, κοιμοῦνται οἱ νεκροὶ τοῦ διπλοῦ ἔπους...ὁ πλατὺς στυλοβάτης πὺ ἐστήθη ἡ Μεγάλη Ἑλλάς !

Ἐπάνω, ὁ κύκλος τῶν μηνῶν σκορπίζει γαλήνιος τὰ πολυχρωμα κάλλη του.

Δροσερὰ ἀγριολούλουδα καὶ παχειὰν γλόην, φουντωτοὺς θάμνους καὶ ἄγρους μεστωμένους πὺ ἀπλόνει κύματα ἀπὸ χρυσάφι. τὸ γυρμένο κεφάλι τῶν σταχυῶν...

* * *

Μόλις ὀλίγαί σπιθαμαὶ χώματος σκεπάζουν τὸ σῶμά των...— πὺ καιρὸς τότε διὰ βαθεῖς τάφους !...—καὶ τ' ἀγριολούλουδα χώνουν τὰς ρίζας των μέσα εἰς τὰ νεανικὰ στήθη, βλαστάνουν σχεδὸν ἐπάνω εἰς τὸ μουσκευμένον χαλί...

* * *

Ἦρεμοι, λησμονημένοι, γαλήνιοι, κοιμοῦνται εἰς τοὺς τόπους πὺ ἔβρεξαν μὲ τὸ εὐγενικὸν αἷμά των...

Εἰς τὴν σειράν των καὶ αὐτοί, εἰς τὴν μεγάλην σελίδα ποῦ ἔγραψεν ἡ Ἑλλάς εἰς τὰς ἡμέρας μας, ἔπεσαν «περὶ ὧν πατρῷδι μαρνάμενοι» βράφοντες ἀκόμη ζωηροτέραν μὲ τὸ αἷμά των τὴν πορφύραν της, προσθέτοντες ἐν ἀκόμῃ δαφνόφυλλον εἰς τὸν στέφανόν της...

Τώρα κοιμούνται γαλήνιοι, ἔπειτα ἀπὸ τὴν θυσίαν των...

Τὸ ἔργον ἐτέλεσαν... τὴν πίστιν ἐτήρησαν! Ἄνθη εἰς τὴν ἀνάμνησίν των.

* *
*

Καὶ ἐπάνω εἰς τοὺς ἀγνώστους τάφους των οἱ πεταλοῦδες ἔρχονται νὰ πτερυγίσουν τρελλαμένες ἀπὸ μύρα καὶ χρώματα, αἱ μέλισσαι μεταφέρουν ἀκούραστοι τὴν γονιμοποιὸν γῆριν, τὰ χελιδόνια γεμίζουν τὸν ἀέρα μὲ τρελλοὺς λαρυγγισμούς...

* *
*

Κάτι ἄλλο ὁμως πλανᾶται ἐπάνω μαζὶ μὲ τὸ φῶς, τὰ μύρα, τὰ χρώματα...

*Ονειρα ποῦ μόλις ἐπρόφθασαν εἰς τὴν σύντομον ζωὴν των νὰ ὑψάνουν τοὺς ἀχνοὺς πέπλους των, εἰδύλλια ποῦ ἐκόπησαν τόσον ἀπότομα ἀπὸ τὸ πέρασμα μιᾶς σφαίρας, σιγαλοὶ θρήνων πόθων χαμένων, μοιρολόγια μητέρων, συζύγων, παιδιῶν ..

* *
*

Καὶ τὸ βράδυ, ὅταν ἀπλόνεται εἰς τὴν φύσιν ὁ κάματος καὶ ὁ ὕπνος, ὅταν τὰ ἄστρα σιγοσταλίζουν μέσα εἰς τὸ σκότος τὸ ἄῤῥυλον χρυσάφι των, ἀπὸ τὸν κάλυκα κάθε ἄνθους προβάλλουν κομποὶ ἀξιοματικοὶ μὲ λαμπερὰ ξίφη, αἱματομένοι στρατιῶται καὶ εὐζωνοὶ, καὶ αἱ λευκαὶ σκιαὶ των πετοῦν μακρὰ εἰς τὰ πατρικά των σπίτια, ἐπάνω εἰς τὸν ὕπνον ἐκείνων ποῦ ἀγαποῦν.

Ἄγαπημένα ἄσπρα κεφάλια μητέρων ποῦ ἔσκαψεν ὁ πόνος, χλωμὰ πρόσωπα ὅπου δὲν θὰ στερέψη πὰ ἡ πικρὴ βρουσοῦλα τῶν ματιῶν, ἡ ἐλαφρὰ ἐκείνη πνοὴ ποῦ χαϊδεύει τὸ μέτωπόν σας εἶναι τὸ τελευταῖον φιλὶ τῶν ἀγαπημένων σας...

Ἐκεῖ κάτω, μακριὰ ἀπ' ὄσους ἀγαποῦν, μακριὰ ἀπὸ τοὺς τόπους ποῦ εἶδαν τὰ ἀνθηρὰ νῆατα των, κοιμούνται οἱ νεκροὶ τοῦ διπλοῦ μας ἔπους... ὁ πλατὺς στυλοβάτης ποῦ ἐστήθη ἡ Μεγάλη Ἑλλάς...

Ἐπέθαναν γὰρ τὴν Ἑλλάδα των...καὶ θεία ἦτο ἡ δάφνη!...
Διαβάται ὅσοι περνᾶτε τώρα τὸ ἐλεύθερον χῶμα, χαιρετᾶτε
τοὺς τάφους των...

«Τῆδε κείνται τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι!»

Δάφνη ἃς εἶναι ἡ ἀνάμνησις των!

1912

B) ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ

M. ΜΗΤΣΑΚΗ

1. ΕΙΣ ΤΟΙΧΟΣ

Ἐκ τῶν τεσσάρων τοίχων τοῦ παλαιοῦ πύργου μόνος αὐτὸς ἀπέμεινεν ὀρθός, ἐκεῖ ἐπάνω ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κωνοειδοῦς λόφου, τοῦ ὑπερκειμένου τῆς λίμνης, αὐτὸς μόνος, ὁ ὀπίσθιος. Τὸν εἶχε κτίσει, ὡς λέγεται, τὸν γηραιὸν πύργον τῶν Κομνηνῶν τις ἄλλοτε πρὸ αἰῶνων ὄλων, πολὺ πρὶν νὰ ὑπάρξῃ Νέα Ἑλλάς κατὰ τοὺς ζοφεροὺς βυζαντινοὺς καιροὺς, φιλοδοξήσας ν' ἀποχωρισθῇ τοῦ λοιποῦ κράτους, καὶ νὰ ἰδρῦσῃ ἐδῶ, ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ, ἴδιον δεσποτάτον. Καὶ ἐν αὐτῇ ἔστησε τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὴν ἑδρὰν καὶ τὸ ὄνομά του ἔδωκεν εἰς τὸ κάστρον τοῦτο, ὅπερ οὗτος ᾧ ἰσοδόμησεν, ὀχυρὸν πανταχόθεν καὶ περίοπτον, καὶ εἰς αὐτὸ ἔμενεν αὐθέντης κυρίαρχος τῆς πέριξ χώρας. Ἐπειτα ἐν τῇ αἵματηρᾷ δίνῃ τοῦ μεσαιῶνος, καθ' ἣν τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος ὡς ἵνα τὴν λιπάνουν μὲ τὴν σάρκα τῶν ἀλείρων πιωματίων ἄνινα ἐσκόρπιζον ἐπ' αὐτῆς καὶ τὴν ζωογονήσουν διὰ τὸν ἀμητόν τοῦ ἐλευθέρου μέλλοντος διήλαυνον μυρία φύλα καὶ γένη ἐρχόμενα καὶ παρερχόμενα ὡς νὰ παρεφέροντο ἀσυνειδήτως ὑπὸ τῆς ἀοράτου πέτρυγος πεπρωμένης τρικυμίας, ἀλληλοδιαδόχως ἐστέγασε καὶ τῶν Ἀλβανῶν τὴν ὁρμὴν καὶ τῶν Σέρβων τὴν βίαν καὶ τῶν Φράγκων τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ τῶν Τούρκων τὴν ὀμότητα καὶ τὴν ὑπεροψίαν τῶν Βενετῶν. Κατόπιν ὅταν ὁ κοίμωμος δοῦλος ἤρχισε ν' ἀνασηκόνῃ τὴν πλάκα τῆς τυραννίας, ἀρματωλῶν καταφύγιον κ' ἐνδιαίτημα συχνὸν ἢ Ἐπανάστασις

τὸν εὖρος. Καὶ ὕστερον ὁ Χρόνος, ὁ Χρόνος ὁ τελευταῖος τῶν κατακτητῶν καὶ ὁ ἰσχυρότερος τῶν ἐπιδρομέων, ὁ Χρόνος δι' ὃν ἐργάζονται, νομίζεις, ὅλοι οἱ ἄλλοι, τὸν παρέλαβεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του, τὸν ὑπέταξεν εἰς τὴν κυριαρχίαν του. Μόλις τῶν περιστάσεων ἢ φορὰ ἢ ἡ μεταλλαγή τῶν ἐποχῶν ἀπεδιώξεν ἐξ αὐτοῦ καὶ τὸν ἔσχατον τῶν κυρίων του, μόλις εἶδεν αὐτὸν ἀπομείναντα ἔρημον ὡς νὰ ἐκαιροφυλάκται τὴν στιγμήν, ἔσπευσεν αὐτὸς νὰ ὀρμήσῃ ἐπ' αὐτοῦ ὡς ἐπὶ λείας πολυτίμου καὶ ἀόρατος οἰκίτωρ, ἀφανῆς ἐχθρὸς ἐγκαθίδρυσεν ἐν αὐτῷ τὸ κράτος του. Ὅχι ὅμως διὰ νὰ δεσπόσῃ ἐπ' αὐτοῦ τῆς ἄλλης χώρας, νὰ τὸν μεταχειρισθῇ ὡς ὄργανον ἀπειλῆς ἢ καταστροφῆς ἐναντίον της, νὰ φυλαχθῇ ὑπὸ τὴν ἐρυμνότητά του καὶ νὰ ἀρθῇ ἐπὶ τοῦ ὕψους του διὰ νὰ εἶναι φοβερώτερος πρὸς ἐκείνην. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς πάντας τοὺς ἄλλους, αὐτὸς ἐπ' αὐτοῦ ἐννοεῖ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν δύναμίν του, κατ' αὐτοῦ ἐννοεῖ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἰσχύν του. Ὡς ὁ ἀπηνέστερος καὶ ἐπιτηδειότερος τῶν πολιορκητῶν ἤρχισεν ἅμα ἐγκαταστάς βαθμηδὸν νὰ τὸν ὑπονομεύῃ, νὰ τὸν ἀδυνατίξῃ, νὰ τὸν διασεύῃ. Ἐν τῇ ὑπομονητικῇ βραδύτητι, ἐν τῇ ἀσφαλεῖ νοχελείᾳ, ἣν δίδει ἡ βεβαιότης τῆς νίκης, ἀφήρσεσεν κατὰ μικρὸν πᾶν ὃ τι παρεῖχεν αὐτῷ τὴν ἀλκὴν καὶ τὴν ρώμην τὴν ἄλλοτε. Χωρὶς στρατῶν κίνησιν καὶ μαχῶν ἰαχὴν, ἡρέμα καὶ ἀθορύβως κατέρριψεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ τεῖχος, οὔτινος ἔχνη μόλις τινὰ σφύζονται. Τοὺς προμαχῶνας, οἵτινες περιέσπεφον τὴν ὄφρυν τοῦ λόφου, κατέλαβε τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον. Μίαν μικρὰν ἐκκλησίαν, ἣτις παρέκειτο αὐτῷ, μετεποίησεν εἰς σφρόν λίθων ἠπλωμένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἄμορφον τύμβον μαρμάρων. Καὶ ἔπειτα ἤρχισεν λυμαινόμενος καὶ αὐτὸν τὸν βαρὺν ὄγκον τοῦ πύργου, ὑπέσκαψε τὰς ρίζας, κατέφαγε τὰς γωνίας, ἤνοιξε ρήγματα, ἔτριψεν, ἔξεσεν, ἐξέδαρεν, ἐγύμνωσεν, ἀφείλε τὸ χῶμα, ἀφείλε τὴν ἀσβεστον, μετεκίνησε τοὺς λίθους, εἰνάξε τὴν σκέπην χαμαί, συνεμάχησε μὲ τὴν βροχὴν καὶ τὸν ἀέρα, ἐκρήμνισε τὸν ἕνα τοῖχον, ἐκρήμνισε τὸν δεύτερον, ἐκρήμνισε καὶ τὸν τρίτον, τοὺς ἐσώρρευσε κατὰ γῆς ὡς ἀθλητάς, ὧν ἄγνωστος χεῖρ καὶ κρυφὴ νόσος κόπτει τὰ γόνατα καὶ λύει τὰ γυῖα, καὶ μόνον ἀφήκεν αὐτὸν τὸν ὀπίσθιον. Ἄρα γε ἐξ ἀδήλου καὶ παραδόξου ἐλέους ἢ διότι ἔχει εἰσέτι τὸ δέον σθένος, τὸ σθένος ὅπερ ἔλειψε ταχύτερον ἀπὸ τῶν ἄλλων νὰ ἀντιτάσσεται ἀκόμη εἰς τὸν ἀθέατον, τὸν ἐπίβουλον ἐπιδρομέα; Τίς οἶδεν; Ἄλλὰ

τοῦτο ἄγραι μᾶλλον νὰ ὑποθέσης, βλέπων αὐτὸν πὼς ἐπικάθηται τόσον στερεῶς ἀκόμη τῆς βάσεώς του.

Ἐσχάτος μάρτυς τοῦ τί ὑπῆρχεν ἐκεῖ, φαίνεται ὡς νὰ συνεκέντρωσεν εἰς ἑαυτὸν ὅλην τὴν δύναμιν τῶν πεπτωκότων ἀδελφῶν του, ὡς νὰ κατέφυγεν εἰς αὐτὸν ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ παλαιοῦ ἔργου. Στενὸς καὶ ὑψηλός, πανύψηλος, ἐγείρει ἐπιβλητικὸν τὸ γιγαντῶδες αὐτοῦ ἀνάστημα, καὶ ἐν ᾧ ὁ ἐχθρὸς ἐκνευρίζει καὶ αὐτὸν καθημέραν, καὶ ἐν ᾧ οἱ λίθοι του ἀποσπῶνται ἐπίσης κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῶν γωνιῶν, καὶ ἐν ᾧ ἡ φθορὰ ἐπέθεσε κ' ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἀπαισίαν σφραγιδά της, βασιλικὴν ἔχει ἀκόμη τὴν παράστασιν καὶ παρ' ὅλην τὴν γυμνότητα καὶ τὴν μόνωσιν του θαρρεῖς ὅτι ὁ λόφος εἶναι ἀκόμη θρόνος δι' αὐτόν. Νομίζεις σχεδὸν θεωρῶν πὼς ἴσταται ἐπὶ τῶν εὐρέων θεμελιῶν του ὅτι ἐπίτηδες ἐκαλοκάθισεν ἐπ' αὐτῶν, ὡς διὰ νὰ πέσῃ ποτὲ μεγαλοπρεπέστερον. Καὶ ὑψοῦται ἐκεῖ, σκυθρωπὸς τὴν μορφήν, σιγηλός, σχεδὸν ἄγριος, ὡς βεβυθισμένος εἰς ἀλλόκοτον ὄνειρον, μὲ τὰς βωβὰς πολεμιστρᾶς του χαινούσας καὶ τὸν παρηκμακότα του λιπόσαρκον κορμόν, τὸν πελιδνὸν τὴν χροιάν καὶ ὁμοιάζοντα πρὸς ὀστεώδη σκελετὸν περιέργου τέρατος. Πολεμιστῆς, θὰ ἔλεγες, στυγνός, τραυματίας καὶ μόνος περισωθεὶς στρατεύματος, γενεᾶς, ἐποχῆς ὅλης. Ἐπὶ τῆς ἐντεῦθεν πλευρᾶς αὐτοῦ, ἐπάνω εἰς τὸ ἀέτωμα, ἐπιγραφὴ τις διακρίνεται, ἡμιεξηλειμμένη, δυσανάγνωστος, εἰς ποῖον ἴσως λέγουσα ἀνῆκε, τίς τὸν ἔκτισε. Κ' ἐπὶ τῆς κορυφῆς του, ἑναέριος, σπόρος ριφθεὶς ἀπὸ τρελὴν βέβαια πνοὴν καὶ πὼς ριζώσας εἰς τὸν λίθον ἄδηλον, μία ἀγρία ἀπιδιὰ ἔφυσε τοὺς χλωροὺς κλάδους της. Ἄλλὰ καὶ ἐκείνη καὶ αὐτὴ, προσθέτουν, νομίζεις, εἰς τὴν σιγαλὴν κατῆφειάν του, τὴν καθιστοῦν αἰσθητοτέραν. Τὴν ἐπιγραφὴν ἐκλαμβάνεις ἀκουσίως ἐπιτύμβιον, ὅπερ ἐχαράχθη ἐπ' αὐτοῦ ἐπίτηδες ὡσεὶ ἐν γνώσει καὶ προαγγελίᾳ τῆς ἀφεύκτου τύχης ἥτις τὸν ἀναμένει. Καὶ τὸ φυτὸν σοῦ ἐνθυμίζει πόρρωθεν, τόσον παράδοξον τόπον ἐκλέξαν νὰ ἀναφυῇ, τοὺς στεφάνους, οἵτινες ἐπιτίθενται εἰς τοὺς νεκρούς. Κ' ἐν τούτοις, παρ' ὅλην τὴν σκυθρωπότητα καὶ τὴν σιγὴν του, λαλεῖ, νομίζεις, λαλεῖ ὁ γηραιὸς τοῖχος, δι' ὅλων τῶν πόρων του, διὰ τῶν λίθων του τῶν καταρρεόντων, διὰ τῶν πολεμιστρῶν του τῶν χαινουσῶν, διὰ τῶν ὀπῶν, ἃς ἤνοιξεν ὁ καιρὸς εἰς τὰ διερχώμενα του πλευρά, ἀφ' ὧν ἐκφεύγει κατ' ὀλίγον ἡ ζωὴ του. Ἐν γλώσση ἀφράστῳ, ἀλλὰ πόσον εὐλήπτῳ, διηγεῖται

πρὸς πάντα δυνάμενον νὰ τὸν ἐννοήσῃ ἱστορίαν ὄλην, τὴν ἱστορίαν τοῦ πολυκυμάντου βίου του, τὰς καταγίδας ἃς ὑπέστη, ἢ τοὺς ἀγῶνας οὓς ἤγαγε, τοὺς λαίλαπας οὓς προσέκαλεσεν ἢ τῶν λαῶν τὰς συγκρούσεις εἰς ἃς παρέστη, τὰς θυέλλας ἃς εἶδε, στοιχείων πολέμους, ἀνθρώπων θυέλλας, ὧν ὑπῆρξεν ἥρωας ἢ θεατῆς. Λέγει τὴν δύναμιν ἣν ἔσχε καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν ἣν ἐνέκλεισε. Λέγει τὰ θαυμαστὰ γεγονότα τοῦ παρελθόντος, καὶ τὴν βάσιν τῶν ἐνιαυτῶν τῶν μεμακρυσμένων ἀπηχεῖ, καὶ μνημονεύει τῶν θορύβων τῶν ἄλλοτε, καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἀποχομένην μαρτυρεῖ. Καὶ ὕστερον λέγει τὴν βιθυμαίαν ἐγκατάλειψιν, καὶ τῶν καιρῶν τὴν μεταβολήν, καὶ τὴν ματαίαν κατὰ τοῦ χρόνου, εἰς ὃν οὐδὲν δύναται ν' ἀντιστῆ, πάλην, καὶ τὸ γῆρας τὸ βραχὺ ἀλλ' ἀδυσώπητον, καὶ τὴν κατὰ τῆς ἀνηλεοῦς Εἰμαρμένης ἄσκοπον ἀνίδρασιν. Καὶ ἀφ' οὗ διηγηθῆ πάντα ταῦτα, θρηνεῖ τὴν σημερινήν του μόνωσιν, καὶ τῶν ἀδελφῶν του τὴν πτώσιν, καὶ τὴν ἀφευκτον καὶ τυφλὴν μοῖραν, ἣτις μεταλλάσσει τῶν πραγμάτων τὴν ὄψιν, καὶ ἀφαιρεῖ τὴν ρώμην καὶ τὴν ὑπαρξιν, καὶ μεταστρέφει τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀνθρωπότητος τὴν ρέουσιν φύσιν, καὶ πότε ἐξαίρει τῶν ἔργων καὶ τῶν ἰδρυμάτων τοῦ Πολέμου τὴν ἀξίαν καὶ τὴν εὐκλειαν, καὶ πότε τῶν ἔργων καὶ τῶν ἰδρυμάτων τῆς Εἰρήνης ἀναδεικνύει τὴν χρῆσιν, μελαγχολικὸν ἐρείπιον, πρόγονος ἐνδοξοῦ ἐπιθανάτιος, ἀνωφελῆς ἀπόμαχος καὶ ἄχρηστος, βλέπει πέραν τὸν κάμπον, τὴν Αἰτωλίαν πᾶσαν, ἣς ἐπὶ τοσοῦτον ἄλλοτε ἐδέσποζε, τοὺς δρυμοὺς αὐτῆς καὶ τὰς λίμνας, καὶ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς καμποφυτείας καὶ τὴν ἄλλην καλλιεργημένην γῆν καὶ τὸν ἀριτίτευκτον σιδηρόδρομον διερχόμενον ἐν τάχει καὶ συρρίζοντα ὡς νὰ σαλπίζῃ ὀξέως τὸ ἐγεγῆριον νέας ἐποχῆς, καὶ μυστικὴ ὀργὴ ἐξογκῶνει βεβαίως τὰ ἄψυχα στήθη του, καὶ συναισθάνεται ἴσως καὶ αὐτὸς ὅτι εἶναι ξένος πλὴν πρὸς τὴν ὑπ' αὐτὸν χώραν, κ' εὐρίσκει πιθανῶς καὶ ὁ ἴδιος ὅτι ἀρκετὰ ἔζησε, καὶ ὅτι ἀργεῖ νὰ φουσήσῃ ὁ ἄνεμος ὅστις θὰ τὸν ρίψῃ καμίαν νύκτα ἐν πατάγῳ πετρῶν κυλιομένων, κάτω τοῦ ὑψηλοῦ θρόνου του 1888

2. ΑΝΟΙΞΗ

Τί εἶν' αὐτὸ πού μᾶς προμηνάει τὴν ἀνοιξη ; Εἶναι κάποιο πουλί πού μᾶς τὴν κελαϊδάει, εἶναι τὰ φυτά, ἢ ἀνθηση πού προετοιμάζεται σὰν κάποια νυφοῦλα γιὰ τὸ γάμο της στὰ γῆινα καὶ ὑγρά δώματά της, εἶναι ὁ ἥλιος πού καίει μ' ἓναν ἀλλοιώτικο τρόπο, ἄσυνήθιστον ὡς τὰ χτές, εἶναι κάποιο ἀγεράκι τερπνὸ πού τὸ νοιώθουμε σὰν ξυπνητήρι τῆς φύσης, σὰ διάνα γλυκεῖα κι' ἀπαλόφωνη πού μᾶς προσκαλεῖ νὰ ξυπνήσουμε ἀπὸ τὴ νάρκη τοῦ χειμῶνα ; Δὲν ξέρω. Ξέρω ὅμως πὼς ὁ καθένας μας τὰ ἔνοιωσεν ὅλ' αὐτὰ τρυφερά, εὐεργετικά, χαρμόσυνα νὰ ξεχύνονται καὶ νὰ σκορπίζονται ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς πλάσης· καὶ νὰ τοῦ λένε μὲ μιὰ μυστικὴ φωνή :

Εὐύπνα, ξύπνα, θνητέ ! Εὐύπνα ἀπὸ τὸ βάθος τῆς μελαγχολίας σου κι' ἀπὸ τὸ χειμωνιάτικο ὄνειρό σου τῶν τόσων μηνῶν. Ἔβγα ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν θλιβερῶν σου στοχασμῶν καὶ τίναξε ἀπὸ πάνω ὅλα τὰ σύννεφα τῆς λύπης. Ὁ τι σ' ἔκαμε νὰ λυπᾶσαι χτές, σήμερα γίνεται ἀφορμὴ τῆς χαρᾶς σου. Τὸ δέντρο βιάζεται νὰ γεμίση ἀπὸ πράσινα φύλλα καὶ νὰ σκεπάσῃ ἀπὸ τὰ βέβηλα μάτια τὴν ἐγκαταλειμμένη φωλίτσα, πού ἔρχεται νὰ ξαναύρη ξενιτεμένο πουλί. Ἡ στάλα τοῦ νεροῦ πού πέφτει θ' ἀντηχήσῃ ἀλλοιώτικα στὴν ψυχὴ σου κ' οἱ μορφές καὶ τὰ πράγματα ὅλα, πού εἶχες βαρεθῆ νὰ βλέπης, θὰ ἰδῆς νὰ σὲ σαίρουν κοντὰ τους ἀγαπημένα. Οἱ θυμοὶ σου ἀλλάζουν σὲ ἤρεμα τραγούδια τώρα καὶ τὸ μῖσός σου κελαϊδεῖ μέσα σου σὰν κορυδαλλός.

Κοιτάξου στὸν καθρέφτη ἄφοβα πιά καὶ θὰ ἰδῆς πὼς ἔφυγεν ἡ ρυτίδα τῆς κακίας πού σ' ἀσκήμιζε τόσο πολύ. Μίλησε δυνατὰ καὶ θ' ἀκούσης μ' ἐκπληξὴ σὰν ξένη τὴν ἴδια σου τὴ φωνή. Ἡ ἀνάμνηση τῶν περασμένων, πού ἔτρεμες ὅταν ἐρχόταν νὰ βροῖ τὴ μοναξιά σου, γιὰ τὴν τώρα σοῦ εἶναι τόσον ἐπιθυμητὴ καὶ τὴν ἐπικαλεῖσαι μ' ἐπιμονή ; Γιὰ τὴν ὁ νοῦς σου τρέχει ἐλεύθερος στὰ πράσινα περιβόλια τῆς νιότης σου ;

Τίποτε δὲ βρίσκεις μονότονο πιά κι' ἀνοίγεις πρῶτ' πρῶτ' ἡδονικὰ τὸ παράθυρό σου γιὰ ν' ἀφήσης νὰ σοῦ ἔρθῃ ὁ μαγικὸς ἀντίλαλος τῆς ἀλλαγῆς πού συντελεῖται βαθιὰ στὴ γῆ. Κι' ὅλο

κάτι σὲ σπρώχνει πρὸς τὸ ἄνοιγμα, θνητέ ! Ὅ,τι εἶχες ἐρμητικὰ κλεισμένο ὡς τὰ τῶρα βιάζεσαι νὰ τὸ ἀνοίξης. Τὸ σπῖτι σου, τὰ παράθυρά του, τὶς πόρτες του, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς σου τὰ μάτια κι' ὅλα σου τὰ αἰσθητήρια ὄργανα κι' ὅλους τοὺς πόρους τοῦ κορμιοῦ σου. Ποιό περιμένεις νὰ γυρίση τάχα, λατρεμένο σου πρόσωπο, ἀπὸ τὸ μακρινό του ταξίδι ; Τὴν ἐλπίδα, πὺ ξαναγεννιέται μέσα σου μὲ τὴν νέαν εὐωδιὰ τῆς πλάσης, τὴν αὔρα τῆς θάλασσας καὶ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς ; Κι' ὅπου καὶ νὰ σταθῆς, σὲ ἀκρογιάλι θαρρεῖς πὼς βοίσκεσαι, ἀπ' ὅπου καρτερεῖς νὰ ρθῆ ν' ἀράξη ἓνα караβάκι μὲ ὀλόλευκα πανιά.

Ἐπάρχει ἄρα γε κανείς, πὺ νὰ μὴν κἀνη τέτοιους συλλογισμούς, ἢ καὶ καλλίτερος ἀκόμα, τὶς ἡμέρες αὐτές, πὺ ἀπὸ παντοῦ προμηνᾶται ὁ γυρισμὸς τῆς νύφης μὲ τὰ πράσινα μαλλιά καὶ τὰ γαλάζια μάτια, τῆς βασιλοπούλας τῆς Ἄνοιξης, πὺ μᾶς φέρνει τὰ λουλούδια καὶ τὰ πουλιά ;

Σὲ τέτοια διάθεση θὰ βρισκόμουν ἐξάπαντος ὅταν, ἐδῶ καὶ δεκαπέντε χρόνια, ἔγραφα τοὺς παρακάτω στίχους :

Μέσα στὰ ἐρείπια τοῦ χειμῶνα,
δίχως βοή καὶ κορνιαχτό,
μιὰ κρινομέτωπη νυφοῦλα,
χιτίζει παλάτι πυργωτό.

Δουλεύουν μύριοι μαστοράδες
πρῶτοι στὴν τέχνη καὶ στὸ νοῦ,
τ' ἀγέρι, ὁ ἥλιος, τὸ φεγγάρι
κι' ὅλα τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ.

Φτιάνουν τὸ θόλο γαλαζένιο,
ὅλη τὴ γῆ χρυσὴ φωλιά
καὶ τῆς σωριάζουν γιὰ στολίδια
ἄνθη καὶ δέντρα καὶ πουλιά.

Καὶ τὸ ψηλότερο βουνάκι,
τὸ φτιάνουν γυάλινο θρονί,
κ' ἐκεῖ βασίλισσα θροιάζου
τὴν ἄνοιξη τὴ γιλανή.

1914

Δ'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

1. Η ΕΙΚΟΝΑ

Στὴν αὐλή τοῦ σπιτιοῦ του εἶχε στήσει τὸν καφενέ του ὁ Ζώης ὁ Ἀζώηρος. Αὐτὸς ἐσερβίριζε τοὺς μουστερηδες καὶ ἡ ἀδερφή του, ἡ Κυρὰ Τσεβούλα, ἔβραζε τοὺς καφέδες. Παλιὸς χαμηλὸς τοῖχος ἀπὸ ξερολίθι ἐκλείγε ὀλόγουρα τὸ κτήμα τοῦτο τ' Ἀζώηρου, ποὺ τὸν μισὸ τόπο ἔπιανε τὸ σπίτι μὲ τὴν αὐλή καὶ τὸν ἄλλο μισὸ ὁ κῆπος μὲ τὲς φυτεῖες καὶ μὲ τὰ δένδρα του, καλοσκαμμένος καὶ καλοφυτεμένος, καὶ φραγμένος μὲ ψηλὴ καλαμωτή. Ἐλαμπε ἀπὸ πάστρα ἡ αὐλή του. Οἱ βασιλικοὶ μὲ τοὺς χλιοχρώματους μενεξέδες, ποὺ στόλιζαν ἀραδαριὰ τὲς ἀλτάνες καὶ τὰ πεζούλια της, ἐμοσχοβόλιζαν τὸν ἀέρα, καὶ τὸ βουνάκι τῆς Καραβατιᾶς, ἀπὸ πάνω κατέβαζε μιὰ δροσιὰ παραδείσια τὴν αὐγὴ καὶ τ' ἀπόσπερνο.

Ὅλ' αὐτὰ τὰ καλά, καὶ μὲ τοὺς ἀμόλευτους καφέδες τοῦ Ζώη, σύναζαν στὸν καφενέ του τοὺς γέρους τῆς γειτονιᾶς. Εἶχενε καὶ πηγάδι μὲ σπάνιο νερὸ ὁ Ἀζώηρος, ὅπου δὲν ἄργησαν νὰ τὸ μυριστοῦν κι' ἄλλοι καὶ ποὺ κατάντησεν ἀπὸ στόμα οὐδὲ στόμα νὰ διαλαληθῇ σ' ὅλους ἐκείνους τοὺς ἀπάνω μαχαλάδες ὁ καφενὲς καὶ νὰ συχνάξουν σ' αὐτὸν ὄχι μονάχα οἱ γερόντιοι, μὰ κι' ἄλλοι πολλοί. Κ' ἔβγαιναν στὸν ἀνήφορο ἐκεῖνο καὶ ἀπὸ τὰ χαμηλότερα σπίτια, γιὰ ν' ἀπολάψουν τὴ δροσιὰ τοῦ βουνοῦ καὶ τ' ἀθάνατο νερὸ τ' Ἀζώηρου, ποὺ ἦτον κατάκρυο καὶ καλοχώνευτο κι' ὅπ' ἔβρισκαν συχνὰ μέσα του χλωρὰ φύλλα πεύκου κι' ὄξυᾶς καὶ πουρναριοῦ τῶν ψηλωμάτων τοῦ Πίνδου.

Οἱ δραγάτες οἱ ἀρβανῖτες καὶ οἱ φυλαχτιάδες τῶν μπέηδων καὶ τῶν ἀγάδων τῆς Καραβατιᾶς, ὅλοι ἐκεῖ συναπαντιῶνταν κ' ἔλεγαν τὰ σκηπετέρικά τους. Ἄσε τὴν Πρωτομαγιά καὶ τέτοιες ἄλλες χρονιάρικες μέρες, ὅπου δὲν εἶχε ποῦ νὰ βάλῃ τὸν κόσμον νὰ κάτση στὸν καφενέ του ὁ Ἀζώηρος. Ἐκόντευαν κάποτε νὰ ξυπνήσουν μέσα του καὶ νὰ ξανάψουν τὰ παλιὰ ὄνειρα κ' οἱ σβυσμένοι πόθοι γιὰ ν' ἀρχοντέψῃ καὶ μὲ τὸν καφενέ. Ὅμως τὸν ἐκρατοῦσαν σφιχτὰ δεμένο στὴν τιμιότη τῆς τέχνης του τὰ λόγια

του «μπαμπά», όπως τον έλεγε τον τουρκο προβατάρη γείτονα του, που του θυμούσαν τα περασμένα παθήματά του.

Πολλές φορές γύριζα και γώ από το γάλα στον καφενέ τ' Αζώηρου, τ' άνοιξιάτικα αυγερινά, που ανέβαινα στο βουνό χαράματα. Έτύχαινε όμως να διαβαίνω από εκεί και τες σκόλες κανέν' άπόβραδο. Οί συχνότεροι γερόντοι, πάβρισκα στον καφανε τ' Αζώηρου, ήταν ο γέρο-Καλαμένιος, αγαπημένος μου, που τον είχα γνωρίσει άπ' άλλου και είχα μάθει τόσα παλαιά κι' άξιότιμα πράματ' άπ' αυτόν, ο Πάνος ο Γερακάρης, ο Λυγδάς ο Λιονταρής, ο Θωμάς ο Γοργόλης, ο Μάνθος ο Μπαλιούλιας κι' ο Διαμαντής ο Βάδας. "Ολοι κηράδες κι' άνυφαντήδες και χροσοκεντιστάδες στα νιάτα τους, και τώρα άπόμαχοί όλοι. Έμαζευόνταν εκεί με τα δεκανίκια και με τα τσιμπούκια τους κ' έστρωναν άδιάκοπες και μακρυνές κουβέντες, όλο για πράματα του περασμένου καιρού τους. Κ' έγώ, στη μέση τους, χόρταινα στορίες και σοφά λόγια.

Τ' άπόγιομα εκείνο, μόλις προσπέρασι το κατώφλι τής αλλόπορτας που Ζώη τ' Αζώηρου κ' ηΐρα τους συνηθισμένους μουστερηδες του, τους γερόντους κι' άρβανιτάδες, συμμαζωγμένους σ' ένα μπάγκο άπανωτούς, με καρφωμένα και μάτια και νοΐν άπάνω σε μιαν εικόνα, που βαστούσε καταμεσής ο Ζώης στα χέρια του. Ούτε μ' ένοιωσαν όταν εμπήκα. Τους έσίμωσα κ' ετήραξα κ' έγώ την εικόνα. Η εικόνα εΐτανε παλιά κι' άξιόπεριεργη. Παράσταινε καβαλλάρη παλληκαρά με γιγάντιο άνάστημα και με πανώρια μορφή. Εΐχε άσπροκόκκινο το πρόσωπο και περίσσια έμμορφο και καλωσυνάτο κ' ευγενικό, πρόσωπο βασιλικό καθαρό. Γρουπή τή μύτη, το μέτωπο καθαριο και πλατύ, το γένειο μακρό και γυρμένο κατά εμπρός λίγο και κομμένο τον τσαμπά. Έφαινετο σαν να του χάρισε η φύση σ' όλο του το κορμί άσύγκριτην επιδεξιότη και ξεχωριστή δύναμι. Έφόρσιε μεγάλη σκούφια στο κεφάλι του, στολισμένη με ώραια φτερά, και μακρό μεταξοπράσινο δουλαμά, περιπλουμισμένο με χρυσά σειρίτια, που φάνταζε θαυμάσια, καμωμένος με πολλή μαστοριά και με τέτοια τέχνη ντυμένος, όπου σα σκέπαζαν από τη μέση και κάτω τ' άρματα φείνονταν και τ' άρματα κ' φείνονταν κι' αυτός.

Άπό τ' άλόγου το τρεχιό κυματίζονταν ο δουλαμάς κι' άφινε να λάμπη στα στήθια του χρυσή άλυσίδα του βασιλικού παρασήμου του κ' ένας διαμαντοκολλημένος σταυρός, όπου φείνονταν

σάν νά τόν φύλαε στὸν κόρφο του δίπλα γκόλφι μὲ βαθύτατη εὐλάβεια. Μὲ τὸν κυματισμὸ τοῦ δουλαμᾶ πρόβαλαν στὸ φῶς καὶ τὰ μεγάλα κίτρινα ποδήματά του. Δαμασι σπαθὶ κρέμονταν μὲ χρυσᾶ λουριὰ ἀπὸ τῆ ζώνη του κατὰ τὸ ξερβὸ πλευρὸ καὶ πίσω ἀπὸ τὸ γόνατό του κρύβονταν τὸ κρηνένιο ἀπελατίκι του. Κι' ἀπάνω σ' ὄλ' αὐτὰ ἡ λαμπράδα τῶν ὀμματιῶν του καὶ τοῦ κορμοῦ του ἡ λεβεντιά ἔδειχναν ὅτ' ἦτον στὴν καρδιά δράκος τοῦτος καὶ λιοντόρι στὴ δύναμη. Ἀρχοντιά κι' ὠμορφιά καὶ στόλος στὸ ἀνάστημά του ὅλο. Μὲ τὸ ξερβὸ χέρι βάστας τὸ χαλινάρια τ' ἀλόγου καὶ μὲ τὸ δεξιὸ τῆ μακρὰ λάνιζα, εἶδος κονταριοῦ μὲ σιδερένιο στόκο σιὴν κορφή καὶ μὲ μικρὸ νόκκινο φλάμπουρο μὲ τὸν ἀητὸ τὸ δικέφαλο μέσ' στὴ μέση.

Τ' ἄλογό του ἦτον μαῦρο καὶ κατὰ τὸ μέτωπο μοναχὰ λίγο μπάλλιο, ντυμένο κι' αὐτὸ μὲ χρυσάργυρη σέλλα κοὶ μὲ φαντὰ φάλαρα. Εἶχε περήφανα σηκωμένο κατ' ἀπάνω τὸ κεφάλι του κ' ἡ πλούσια καὶ γυαλιστερὴ χιούτη του χύνονταν σάν κῆμα τρικυμιστὴ σιὰ στήθη τοῦ ἀνοβάτη. Σπιθοβολοῦσαν τὰ μεγάλα τὰ μάτια του κι' ἄφριζαν τὰ διάπλατα τὰ ρουθούνια κ' ἐσπαρτίριζαν, ὡσάν νά 'χυναν κατὰ πέρα γλημίντρισμα ἡχερό. Ἐλύγας σάν τὴν ὀχιά τὸ κορμί του κ' ἐσήκωνε τὴ μαλλιαρὴ οὐρὰ πίσω ὅπ' ἔπεφτε ἀνεμισμένη κι' ἀστραφτερή, σάν καταρράχτης λαγκαδιᾶς, μέσα σὲ σκοταδερὴ νύχτα, ὅπ' ἀναλάμπει στὴν ἀριὰν ἀστροφεγγιά. Τὰ πόδια τ' ἀνεμόφτερα δὲν ἐπατοῦσαν ὀλότελα γῆ, κ' ἐλαμποκοποῦσαν καὶ τὰ τέσσερ' ἀσημοπέταλά του.

Κι' ἀποκάτου ἔφερεν τὴν ἐπιγραφὴ τῆς φράγκικα χαραγμένη καὶ πλουμερῆ, ὁπώδειχνε τ' ὄνομα τοῦ παλληκαρᾶ κοβαλλάρη καὶ τὸν τόπο ὅπου ἱστορήθη, τὴν ξακουσμένη Φλωρέντια.

Οἱ γέροι κ' οἱ ἄρβανῖτες, ποὺ τὴν τηροῦσαν καταπλακωμένοι, δὲν ἐγνώριζαν νὰ ξεδιαλέξουν τὰ φράγκικα καὶ πλουμερὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς, κ' ἔπασχαν ἀπὸ τὴ μορφή κ' ἀπὸ τ' ἄρματα τοῦ κοβαλλάρη νὰ τὸν πεικάσουν. Κι' ἄλλος τὸν ἔλεγε Ἀϊ-Γιῶργη κι' ἄλλος Ἀϊ-Δημήτηρ, ἄλλος ἀρχαῖον Ἑλληνα κι' ἄλλος στρατιώτη παλιὸ τῆς Φραγκιάς καὶ τῆς Φλάντρας. Ἀφ' οὗ διάβασα τὴν ἐπιγραφὴ τῆς ἐγῶ, τὴν ἐξανακοίταξα μιά φορὰ πάλι καλλίτερα τὴν εἰκόνα καὶ ρώτησα τὸν καφειτζῆ τὸν Ἀζώηρο, ποῦ τὴν εἶχε βρεῖ. Πρὶν ὅμως μ' ἀπολογηθῆ τοῦτος, ὁ γερο—Καλαμένιος, ὁ φίλος μου, ἔστρεψε κατὰ πάνω μου τὰ δυὸ ματογυᾶλια του, —σὰ νὰ μοῦ γνώρισε τὴ φωνὴ κ' ἐγύρευε.

νά ιδῆ ἂν εἶμαι ὁ ἴδιος, —καὶ σὰ μὲ εἶδε κοντά του, γύρισε κατὰ τοὺς ἄλλους καὶ εἶπε :

— Σταθῆτε καὶ τὸ δασκαλόπουλο θὰ μᾶς τὸ δεῖξη τί φανερόν, ἢ κόνα, μωρὲ παιδιὰ. Τὸ γνωρίζω γώ, ξέρει πολλὰ πράματα' αὐτὸ καὶ θάν' τὸ ξηγήσῃ.

'Εχαμογέλασα μὲ τ' ἀγαθὰ λόγια τοῦ γέρου, γλυκοκοιτάζοντας τον, κ' εἶπα :

— Δὲν τὸν γνωρίζετε τὸ βασιλιά μας :

Βουβαμάρα χύθηκε γιὰ λίγην ὥρα στὴ μέση μας μὲ τὰ λόγια μου αὐτά, καὶ μ' ὀλάνοιχτα βλέφαρα καὶ μὲ σφιγμένα χεῖλη, κατὰματα μ' ἐκοίταζαν ὅλοι, σὰ νά 'θελαν μὲ τὴ δύναμη τῆς ματιᾶς των νὰ ξεθάσουν ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια μου τὸ μυστικὸ τ' ὄνομα τοῦ βασιλιᾶ τούτου

Καὶ σὰ δὲν ἔκρυνα ἐγὼ ἀκόμα, ἄρχεψαν νὰ ξανατηρᾶν τὴν εἰκόνα αὐτοὶ καὶ νὰ λέν :

— 'Ο Γεώργιος ; οἱ γερόντοι.

— Σουλτάνι (ὁ Σουλτᾶνος ;) οἱ ἀρβανῖτες.

— Τί Γεώργιος καὶ τί Σουλτᾶνος μοῦ λέτε.... 'Ο βασιλιάς τῶν 'Ηπειρωτῶν εἶναι τοῦτος.

Οἱ ἀρβανῖτες οὔτε μίλησαν τότες. 'Εμούδιασαν κ' οἱ γερόντοι. Κι' αὐτὸς ὁ Ζώης ὁ 'Αζώηρος, ὁ καφειζής, ὅπ' οὔτε αὐτὸς ἤξερε τί ἀξέτιμητον εἰκόνα εἶχε τόσα χρόνια μέσα στὸ σπίτι του. Μοναχὰ ὁ γερο-Καλαμένιος γύρισε πάλι κατ' ἐμένα τὰ ματογιάλια του καὶ μ' ἐρώτησε ἀγάλια-ἀγάλια :

— 'Ο Πύρρος, παιδί μου ;

— Μπύρ', μωρ' μπύρ'. Χλαλόησαν παρευτὺς τὰ στόματα τῶν ἀρβανιτᾶδων.

— 'Ο Σκεντέρμπεης....

Δὲν ἐπρόφθακα ν' ἀποσώσω τ' ὄνομα, μωρὲς παιδιὰ, κ' ἀστραποβόλησαν μὲ μιᾶς ὅλων τὰ μάτια ὀλόγυρα καὶ χούμισαν ἀπανωτοὶ κ' ἐσκέπασαν τὴν εἰκόνα μὲ χίλια φιλήματα.

1893

Ε΄ ΔΙΑΛΟΓΟΙ

Δ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

1. Η ΜΕΤΡΙΟΦΡΟΣΥΝΗ

Π Ρ Ο Σ Ω Π Α

Πηνελόπη, Χαρίδημος, Στίλπων.

Ἡ σκηνὴ ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς Πηνελόπης

ΣΚΗΝΗ Α΄.

Δωμάτιον ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς Πηνελόπης· ἀριστερὰ κλειδοκύμβαλον·
ἐν τῷ μέσῳ τράπεζα μὲ διάφορα βιβλία, ἐν οἷς καὶ ποιήσεις
φέρουσαι τίτλον «Ἡ Γλυκεῖα φλόξ».

Πηνελόπη-Χαρίδημος

Ὁ Χαρίδημος μετὰ τῆς Πηνελόπης διαλέγονται. Ἡ Πηνελόπη ἔπειθε
τὸν Στίλπωνα. Ὁ Χαρίδημος παραπονεῖται δηκτικῶς διὰ τοῦτο.

Χαρίδ.—Σεῖς αἱ γυναῖκες ἀγαπᾶτε τὰς ὥραιας φράσεις,
ἔστω καὶ ἄνευ ἐννοίας· ἐπιθυμεῖτε τὸ στίλβον καὶ ἀδιαφορεῖτε
περὶ τῆς ἀξίας.

Πηνελ.—Ἀπατάσαι, Χαρίδημε, ὅπως πάντοτε· ἀγαπῶμεν
καὶ τὰς ὥραιας πράξεις.

Χαρίδ.—Πιθανόν.

Πηνελ.—Ἔσωσες ποτὲ ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ θανάτου;

Χαρίδ.—Πρὸς τί ἢ ἐρώτησις αὕτη! ἔχει τι κοινὸν μὲ τὴν
ψυχρότητα σου;

Πηνελ.—Πρὸ ὀλίγου ἔλεγες ὅτι ὁ Στίλπων εἶναι γενναῖος.

Χαρίδ.—Δηλαδὴ σὺ τὸ ἔλεγες.

Πηνελ.—Ἔστω· εἰν ἐγνώριζες τὴν εὐγενῆ πράξιν, ἣν ἐσχά-
τως ἐξετέλεσε μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἥθελες τὸν ἀγαπήσει-

Χαρίδ.—(Κατ' ἰδίαν). Ἄν ἤμην περιαντολόγος, ἠδυνάμην
νὰ διηγηθῶ ἐν κατορθωμά μου. (Πρὸς τὴν Πηνελόπην). Ποίαν
πράξιν;

Πηνελ.—Ἔσωσεν ἄνθρωπον ἀπὸ ἀφεύκτου θανάτου με κίνδυνον τῆς ζωῆς του.

Χαρίδ.—(Κατ' ἰδίαν) Περιεργον καὶ εἰς ἐμὲ τὸ αὐτὸ συνάβη.

Πηνελ.—Ἐνθυμεῖσαι οὐ προχθὲς ἀφηγίασαν οἱ ἵπποι ἀμάξης καὶ διέτρεχον τυρλοὶ ἐκ τῆς λύσσης τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηναίων.

Χαρίδ.—(Κατ' ἰδίαν). Φαίνεται ὅτι δις συνέβη τοῦτο, διότι οὕτως εἶχε καὶ πρὸς ἐμέ.

Πηνελ.—Δὲν ἀπαντᾷς; δικαίως; δὲν ἐπιθυμεῖς ν' ἀκούης ὑμνούμενον ἄλλον.

Χαρίδ.—ὦ! Πηνελόπη, ἀπατᾶσαι ὄσας περισσοτέρας ἐναγρέτους πρίξεις ἀκούω, τόσον περισσότερον εὐχαριστοῦμαι. Ἐὰν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶναι εὐγενής, τόσον καλλίτερον, διότι καὶ ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος καὶ μετέχω τῆς εὐγενείας ταύτης.

Πηνελ.—Εὐτυχεῖς οἱ μετέχοντες ἀμέσως. Ἐνθυμεῖσαι λοιπὸν ὅτι ἀφηγίασαν οἱ ἵπποι ἀμάξης ὅτι ἀφ' οὗ διέτρεξαν τὰς ὁδοὺς Αἰόλου καὶ Ἑρμοῦ, ὥρμησαν εἰς τὴν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἄγουσαν. Καθ' ὁδὸν γέρων τυφλός... (Ὁ Χαρίδημος ῥίπτει χαμαὶ ἐν βιβλίον). Ἀλλὰ ἐξεσχίσθη τὸ β.βλίον· μήπως θορυβεῖς διὰ νὰ διακόψω τὴν ἱστορίαν;

Χαρίδ.—Ὅχι, ὄχι· κατὰ λάθος ἔπασεν ἡ «Γλυκεῖα φλόξ» μικρὰ ζημίᾳ (Κατ' ἰδίαν). Διάβολε! πῶς ἡ ἱστορία αὕτη ὁμοιάζει τὴν ἰδικήν μου.

Πηνελ.—Καθ' ὁδὸν γέρων τυφλὸς ἐκεῖτο ἀκριβῶς εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐπρόκειτο νὰ διέλθῃ ἡ ἄμαξι· ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐφαίνετο ἀφρευκτός· οἱ ἵπποι ἔτρεχον ἀκατάσχετοι. Ὁ Στίλπων ἦτο ἀπέναντι· ὥρμησεν, ἤρπασεν αὐτόν, τὸν ἔσυρεν ὀλίγον ἀπώτερω, αὐτὴν ἐκείνην τὴν στιγμήν καθ' ἣν ἡ ἄμαξα διερχομένη ἐπάτησε τὸν μανδύαν τοῦ Στίλπωνος.

Χαρίδ.—(Καυχᾶζων). Λαμπρά, ἐξαίσια· χὰ! χὰ! ἀλλ' εἶναι ἥρωϊκωτάτη πράξις αὕτη; χὰ! χὰ! καὶ ἐκινδύνευσεν νὰ φονευθῆ αἶ; καὶ τοῦτο διὰ νὰ σώσῃ ἕνα τυφλόν, χὰ! χὰ!

Πηνελ. Γελᾷς, γελᾷς; δὲν ἐννοεῖς κἄν τὸ μέγεθος τῆς γενναιότητος καὶ τῆς θυσίας. Γελᾷς καὶ ἔπειτα ἀπορεῖς διατί εἶμαι ψυχρά, διατί θαυμάζω τὸν Στίλπωνα, διατί...

Χαρίδ. Ἀρκεῖ, ἀφ' οὗ ἀγαπᾷς τὰς γενναίας πράξεις, ἰδοὺ καὶ ἐγὼ πράττω μίαν. (Σχίζει τὴν «Γλυκεῖαν φλόγα»).

Πηνελ. Παραφρόνησες;

Χαρίδ. Ὁ Στίλπων ἔσωσε τὴν ζωὴν ἐνὸς τυφλοῦ, ἐγὼ σώζω

τήν διάνοιαν καὶ τὴν ὑπόληψιν ἑνὸς ἀνθρώπου, δηλαδὴ προτιμότερόν τι.

Πηνελ. Εἴσαι ἀκατανόητος ἀπόψε. Παίξεις αἰωνίως καὶ μετὰ εὐγενέστερα τῶν αἰσθημάτων καὶ μετὰ αὐτὸν τὸν ἐνθουσιασμόν μου πρὸς τὰς γενναίας πράξεις. "Α! ποῦ εἶναι ὁ Στίλπων" νά... (Κροῦεται ἢ θύρα). Εἴσελθε.

ΣΚΗΝΗ Β'.

Πηνελόπη, Χαρίδημος, Στίλπων.

(Στίλπων εἰσέρχεται ἀρειμανίως)

Στίλπων.—Χαίρετε· χαῖρε, φιλιτάτη Πηνελόπη, Πηνελόπη ἄνευ Ὀδυσσέως. Χαῖρε, φίλιτατε Χαρίδημε.

Πηνελ.—Ὁ Χαρίδημος ἐγήρασε πλέον, ἐγήρασεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε αἱ εὐγενέστεραι πράξεις δὲν συγκινοῦσιν αὐτόν.

Στίλ.—Ὁ Χαρίδημος εἶναι μετριόφρων· ἐννοεῖ ὅτι ἡ κορωνὶς τῶν ἀρετῶν εἶναι ἡ μετριοφροσύνη καὶ ὅτι τὰ γενναῖα αἰσθητά καὶ αἱ γενναῖαι πράξεις χάνουσιν ἐντελῶς τὴν ἀξίαν αὐτῶν λεγόμεναι, καὶ κάλλιον νὰ μὴ ἐγίνοντο.

Χαρίδ.—(Ἐγειρόμενος). Ἐὰν ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι ἀληθής, διατί δὲν τὴν ἀκολουθεῖς;

Στίλ.—Ἐγώ; ποτὲ δὲν ἐπαναλαμβάνω ὅ,τι πράττω ἡδυνάμην νὰ γράψω ὀλόκληρον βιβλίον, καὶ ὅμως σιγῶ.

Χαρίδ.—Καὶ ὅμως πρὸ ὀλίγου ἡ Πηνελόπη μοὶ διηγήθη ἕξοχον πράξιν σου.

Στίλ.—(Ἐντρομος πρὸς τὴν Πηνελόπην). Τί; μὴ τὸ ἐπανέλαβες;

Πηνελ.—(Ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν Στίλπωνα). Βεβαίως· ἤθελον νὰ ταπεινώσω αὐτόν.

Στίλπ.—(Ἰδιαιτέρως πρὸς τὴν Πηνελόπην). Ἄλλὰ σὲ παρεκάλεσα ἀλλά... καὶ τί σὰς εἶπεν;

Πηνελ.—(Πρὸς τὸν Στίλπωνα). Ἐγέλασεν ὁ λίθος· ἐγέλασεν ἀντὶ νὰ συγκινηθῇ καὶ νὰ θαυμάσῃ.

Στίλπ.—Ὁρθῶς λέγεις· εἶναι λίθος.

Χαρίδ.—Ἴδου λοιπὸν ὅτι δὲν ἀκολουθεῖς τὰ ἀξιώματά σου.

Στίλπ.—Ἄν ἔπταισα ἐγώ, τοῦτο δὲν ἐλέγχει ψευδὲς τὸ ἀξιῶμά μου.

Χαρίδ.—Καὶ ὅμως ἐγώ, ὅστις μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ὑπελάμβανον ἀληθῆ ἀρετὴν τὴν μετριοφροσύνην, ἤδη ἥλλαξα γνώμην.

Στίλπ.—Κακῶς, κάκιστα ἢ πρῶττε καὶ μὴ λέγε ἢ κάλλιον μὴ πρῶττε ποσῶς.

Πηγελ.—(Κατανεύουσα μετὰ χάριτος). Εὖγε, Στίλπων.

Στίλ.—'Εγὼ λατρεύω τὴν μετριοφροσύνην.

Χαρίδ.—Τὸ ἀκούω, ἀλλὰ δὲν τὸ βλέπω.

Στίλπ.—Πάλιν ἀπορεῖς διατὶ δὲν ἀκολουθῶ τοὺς κανόνας οὓς παραδέχομαι ὡς ὀρθοῦς. 'Αλλὰ τί σημαίνει τοῦτο; 'Ο Παγανίνης ἦτο ἄριστος μουσικὸς καὶ παῖζων συνεχίνει μέχρι δακρύων καὶ ὅμως ἦτο ἄσπλαγχνος ἄνθρωπος· τίς ἐσκέφθη νὰ μὴ θαυμάζη τὴν μουσικὴν αὐτοῦ διότι ἦτο κακός; 'Ο Πλάτων διετύπωσε τὰς ἀρίστας τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ ὅμως δὲν ἦτο ὁ ἐναρετώτερος τῶν ἀνθρώπων· πάντες ἐν τούτοις θαυμάζουσι τὸν Γοργίαν, τὸν Φαίδωνα καὶ τὰ ἐπίλοιπα αὐτοῦ ἔργα.

Χαρίδ.—Εὐφρεστάτη ἀπολογία, ἣτις ἐν τούτοις δὲν μ' ἐμποδίζει νὰ μεταβάλω γνώμην, καὶ νὰ διακηρῶξω ὅτι ἡ μετριοφροσύνη εἶναι ἀναμφισβητήτως ἐφεύρεσις τῶν μετρίων, τῶν φθονερῶν καὶ τῶν ἀνικάνων ἀνθρώπων.

Στίλπ.—(Πρὸς τὴν Πηγελόπην) 'Επίτρεψον ν' ἀπέλθω τὰ νεῦρά μου ταράσσονται· δὲν ἠμπορῶ ν' ἀκούω τὰς βδελυρὰς αὐτὰς θεωρίας.

Πηγελ.—(Πρὸς τὸν Στίλπωνα). Μεῖνε, μεῖνε νὰ πολεμήσης αὐτάς.

Χαρίδ.—Γνωρίζεις, κύριε Στίλπωνα, ποῖοι ἐφεῦρον τὴν μετριοφροσύνην; 'Εκείνοι οἵτινες εἶναι βέβαιοι ὅτι οὐδέποτε θὰ πράξωσι καλὸν ἢ γενναῖον ἔργον· ἐκεῖνοι οἵτινες εἶναι βέβαιοι ὅτι οὐδέποτε θὰ γράψωσιν ὄραϊον σύγγραμμα· οἱ φθονεροὶ καὶ οἱ φίλαυτοι, οἵτινες, μηδενικὰ ὄντες, ἐπιθυμοῦσι νὰ μὴ φαίνεται τοῦλάχιστον ἡ ἀρετὴ τῶν ἄλλων, οἱ ψεῦσται καὶ οἱ κακοήθεις, οἵτινες οἰκειοποιοῦνται τὰς ἀλλοτρίας πράξεις.

Στίλπ.—(Πρὸς τὴν Πηγελόπην). Θ' ἀναχωρήσω, φιλάτη, πάσχω, σὲ βεβαίῳ.

Πηγελ.—(Πρὸς τὸν Στίλπωνα). Μεῖνε· τίς λοιπὸν θὰ ταπεινώσῃ τὴν ὑπεροφίαν αὐτοῦ; 'Ακούεις τί λέγει; ἐκδικήσου διηγούμενος τὸ κατόρθωμά σου ἄνευ μετριοφροσύνης.

Στίλπ.—(Πρὸς τὴν Πηγελόπην). Αὐτὸ τὸ τέρας εἶναι ἄξιον

νά οικειοποιηθῆ τὸ τόλμημα. Γνωρίζεις τί καταχθόνιος ἄνθρωπος εἶναι ;

Χαρίδ. — Ἡ νύξ καλύπτει τὰ ἐγκλήματα καὶ ὁ κρύφιος διάλογος τὴν κακολογίαν. Διατί δὲν ὀμιλεῖς γεγωνίᾳ τῇ φωνῇ, Στίλπων ;

Στίλπ. — Μὴ λησμόνει ὅτι τὸ φωνητικώτερον τῶν ζῴων εἶναι... ἐννοεῖς ἐξακολούθει τὴν θεωρίαν.

Χαρίδ. — Γνωρίζεις, κυρία Πηνελόπη, ποῖαι τῶν γυναικῶν ἐφεύρον τὸ κάλυμμα τοῦ προσώπου ; Αἱ ἄσχημοι. Ἡ ἠθικὴ ἄσχημία ἐφεύρε τὸ κάλυμμα τῆς μετριοφροσύνης. Οἱ φθονεροί, οἱ ἀνίκανοι, οἱ ψεῦσαι συνῆλθον καὶ ἐσκέφθησαν ὅτι, ἀφ' οὗ εἶναι ἀδύνατον νὰ πράξωσι καλόν τι, πρέπει νὰ ἐξαφανισθῶσιν οἱ ἐναρτέοι· ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ λάβωσιν αὐτοὺς τούτους τοὺς ἐναρτέους συμμάχους. Καὶ τότε ἔπεισαν αὐτοὺς ὅτι καλλίτερον νὰ μὴ δίδωσιν εἰς τὸν πτωχὸν ἄρτον ἢ νὰ δίδωσιν αὐτὸν καταφανῶς· ὅτι ὁ βλέπων ἀπαθῶς ἄνθρωπον πνιγόμενον ἐνώπιον αὐτοῦ εἶναι μυριάκις ἀνώτερος ἐκείνου ὅστις σφίξει αὐτόν, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ κρύψῃ τὸ ἔργον, ὅπως κρύπτεται τὸ ἐγκλημα· ὅτι, ἐὰν ἀνακοινώσω τὴν πράξιν, οὐ μόνον καταστρέφω τὴν ἀξίαν αὐτῆς, ἀλλὰ γίνομαι καὶ γελοῖος. Οἱ ἐργοκλόποι ἔπεισαν τὸν κόσμον ὅτι πάσης ἀρετῆς ἀνωτέρα ἢ μετριοφροσύνη.

Πηνελ. — (Πρὸς τὸν Στίλπωνα). Τώρα διηγῆσου.

Στίλπ. — (Πρὸς τὴν Πηνελόπην). Σιωπᾷ δὲν θέλω νὰ μιμηθῶ τὸ ἀποτρόπαιον τοῦτο ὄν.

Χαρίδ. — Χθὲς σὺ, Στίλπων, νομίζω, μ' ἔλεγες ὅτι ἡ ἱστορία εἶναι ἀληθὴς τῆς ἠθικῆς μάστιξ, διότι παραδίδουσα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὰ ὀνόματα τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν προσβάλλει τὴν μετριοφροσύνην. Καὶ προσέθεσα ἐγὼ ὅτι, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἱστορία, πολλοὶ ἐξ ἡμῶν ἠθέλον οικειοποιηθῆ ἂν ὅχι τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς, βεβαίως ὁμῶς τὸν αἰθῶν, τὸν ἠλεκτρισμὸν καὶ τὰς λοιπὰς ἀνακαλύψεις.

Στίλπ. — Τί ἐννοεῖς διὰ τούτων ;

Χαρίδ. — (Ἐγειρόμενος μετὰ πολλῆς ζωηρότητος). Ἄ! θέλετε τὴν μετριοφροσύνην· αἶ ; διότι τότε εἶναι ἴσοι ὁ χρηστὸς καὶ ὁ ἄσπλαγχνος. Θέλετε τὴν μετριοφροσύνην, διότι δύνασθε ἀτιμωρητὶ νὰ κλέπτητε ἀλλοτρίους στεφάνους. Καὶ ἂν αἴφνης ὁ ἄλλος ἐκεῖνος ἀνεγερθῆ καὶ σᾶς εἴπῃ· Κύριε, ἐγὼ ἔσωσα τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον καὶ ὅχι σὺ, ὅστις οικειοποιεῖσαι ἔργον μου, τότε

ἀνεγείρεσθε ἀναιδεῖς καὶ θρασεῖς καὶ ἐπιφωνεῖτε· ὁ χρηστός εἶ-
ναι μετριόφρων, οὐ εἶσαι περιαιτολόγος, φαρισαῖος καὶ γελοῖος.

Πηγελ.—'Ἄλλ' ἐπὶ τέλος δὲν ἐννοῶ πρὸς τί ὁ πυρετός αὐ-
τός τοῦ λόγου, ἀφ' οὗ σὲ βλάπτει;

Στίλπ.— Πηγελόπη, χαῖρε· ἀναχωρῶ.

Χαρίδ. "Ὅχι· στάσου ν' ἀκούσης καὶ τὸν ἐπίλογον. "Ἔσω-
σες ἄνθρωπον προχθές;

Στίλπ.— Δὲν ἀπαντῶ εἰς φιλαύτους.

Χαρίδ.— Δὲν ἀπαντιᾷς βεβαίως· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ὃν ἔσωσες
ἀγνοεῖ τὸν σωτήρᾶ του καὶ κατὰ λάθος, φαίνεται, ἐδημοσίευσε
πρὸς ἐμὲ εὐχαριστήριον.

Πηγελ.— (Κατ' ἰδίαν). Θεέ μου! Ὁ Στίλπων εἶναι ἀγύρτης;
Πῶς ἠπατήθην!

Στίλπ.— (Πρὸς τὴν Πηγελόπην). Πηγελόπη, καλὴν νύκτα·
ἄλλοτε θὰ προσπαθῆσω νὰ μὴν ἔρχωμαι ἐδῶ, ὅταν εὐρίσκειται ὁ
αὐθάδης αὐτός.

Πηγελ. (Κατ' ἰδίαν). Καὶ δὲν ἀπαντιᾷ! ὦ τῆς ἀναισχυντίας!
καὶ ὀλίγον ἔλαψε... (Πρὸς τὸν Στίλπωνα). Σὲ εἰδοποιῶ ὅτι ὁ
Χαρίδημος εὐρίσκειται συνήθως ἐδῶ.

Χαρίδ.—'Ἀποῖσσαι· οὐδέποτε θὰ ἔλθω εἰς τὸ μέλλον.

(Ὁ Στίλπων ἐξέρχεται).

Πηγελ.— Χαρίδημε!

Χαρίδ.— Κυρία μου.

Πηγελ.— "Ἄν ἡ μετριοφροσύνη δὲν εἶναι ἀρετή, ἡ ἐπισείκεια
ὅμως εἶναι· ἠπατήθην πρὸς στιγμὴν· σύγγνωθι.

1870

Π. NIPBANA

2. ΤΟ ΑΙΜΑ

Ὁ *Μαθητής*.—Τὸ αἷμα χύνεται ποτάμῳ...

Ὁ κ. *Ἄσφοτος*.—Διψᾷ ἡ Γῆ. Ἡ γῆ ἡ μητέρα, γὰρ νὰ
δώσῃ τοὺς πλούσιους καρπούς, ποὺ τρέφουν τὰ πλάσματά της,
διψᾷ τὸ νερὸ τοῦ Οὐρανοῦ. Γιὰ νὰ δώσῃ τοὺς ὀρειότερους
καὶ σπάνιους καρπούς, ποὺ τρέφουν τὴ μεγάλη κ' αἰώνια ψυχὴ
τῆς Ἀνθρωπότητος, διψᾷ τὴν κόκκινη βροχὴ τοῦ αἵματος.
"Ἔτσι κάθε τόσο βουρκώνουν καὶ συννεφιάζουν οἱ οὐρανοὶ γιὰ
νὰ χύσουν ἀπάνω της τὴ θεία δροσιά.

Ἄσσοφ. — Ὅμως τραγικὴ εἶναι ἢ πορφυρὴ νεροποντὴ τοῦ αἵματος.

Ὁ κ. Ἄσσοφ. — Τραγικὴ μὰ ὦραία. Γιατὶ ἀπ' αὐτὴν φυτρῶνουν τὰ σπάνια λουλούδια τῆς Ἐλευθερίας, στὸ μεγάλο περιβόλι τῆς ζωῆς, ποὺ θὰ δώσουν ἀργότερα τοὺς εὐχυμοὺς καρποὺς τοῦ Πολιτισμοῦ. Αὐτὸς εἶναι ὁ σκληρὸς Νόμος.

Ὁ Μασθ. — Ὅμως τὸ αἷμα τῶν ἀθῶν, τὸ δυστυχισμένο αἷμα...

Ὁ κ. Ἄσσοφ. — Τὸ αἷμα τῶν γέρον, τῶν παρθένων, τῶν παιδιῶν. Ἀλλοίμονο !

Μασθ. — Τὸ οἶμα ποὺ χύνει, ὄχι τὸ σπαθὶ τοῦ πολεμιστῆ, μὰ τὰ δόντια τοῦ θηρίου.

Ὁ κ. Ἄσσοφ. — Τὰ δόντια τοῦ θηρίου, ἀλήθεια, καὶ τὰ νύχια του. Ὅμως δὲν πάει ἄδικα χαμένο κ' αὐτό, στὴ μεγάλη θυσία. Πίστευσέ με ! Θυμᾶσαι τί λέει ἡ παλιὰ παραδοσι ; Τὸ ἀδικόχυμένο αἷμα, τὸ αἷμα τοῦ ἀθῶν, ὅσο βαθεῖα καὶ νὰ τὸ ρουφήξῃ ἡ γῆ, γιὰ χρόνια καὶ καιροὺς βογγάει, γυρεύοντας ἐκδίκησι. Καὶ δὲν σωπαίνουν τ' ἄγρια βογγητά του, ποὺ γερμίζουνε μὲ φρίκη τίς νύχτες, παρὰ ὅταν φτάσῃ ἡ ὦρα τῆς ἐκδικήσεως. Κ' ἡ ἐκδίκησις αὐτὴ τὴ φορὰ φτάνει γρήγορα, ἔφτασε, τὴ βλέπεις ! Γιατὶ πολὺ ἦταν τὸ αἷμα, ποὺ χύθηκε, ποτάμι πότισε τὴ μαύρη γῆ...

Ἐπειτα, δὲν νομίζεις, πὼς κάποια εἰμαρμένη, ἄγρια πάντα μὰ ὑψηλὴ, διακοσμεῖ τὴν ὑπερούσια τραγωδία, ποὺ περνάει μπροστὰ μας, μὲ κάποιες σκληρές, μὰ πνευματικώτατες ὠμορφιές ;

Ὁ Μασθ. — Θὰ μπορούσε τάχα νὰ πῆ κανεὶς : ὠμορφιές, μιλῶντας γιὰ τόση φρίκη ;

Ὁ κ. Ἄσσοφ. — Καὶ στὰ βάθη τῆς πιὸ μαύρης φρίκης μορεῖ νὰ βρῆ κανεὶς τὸ ρόδινο ἠθικὸ κοχύλι τῆς ὠμορφιάς. Γιὰ σκέψου μιὰ στιγμή ! Γέροι, γυναῖκες, παιδιά, τὰ πλάσματα τὰ ἄμαχα, τὰ ἀθῶα, τὰ συρμένα σὰ ναυάγια ὄξω ἀπ' τὴ φουρτουνιασμένη θάλασσα τῆς ζωῆς, τ' ἀφτερουγιάστα πουλιά, ποὺ δὲ γνωρίζανε ἀκόμη τὸν παλμὸ τῆς φτερούγας τους, κ' ἔπειτα ἡ μάννα, ποὺ εἶναι ἡ εἰρηνικὴ πηγὴ τῆς ζωῆς, κ' ἔπειτα ἡ γυναῖκα, ἡ εὐλογία τοῦ σπιτιοῦ, ὅλες οἱ ψυχές, ποὺ ἡ Μοῖρα ἢ ὁ Νόμος τῆς ζωῆς ἢ ἡ Ἀνάγκη τίς ἔταξε ὄξω ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας καὶ τίς φουρτουῖνας, ἰέρισσες τῆς Αἰώνιας Εἰρήνης, ὅλα τὰ πλάσματα αὐτὰ ἔγιναν ἕνα μπροστὰ στὸν βωμὸ τῆς Πατρίδος καὶ σμίξανε

τὸ αἷμά τους μὲ τὸ αἷμα τῶν πολεμιστῶν, γιὰ νὰ ποτίσουν τις
δοξασμένες ρίζες τοῦ δέντρου τῆς Ἐλευθερίας. Δὲν σὲ συγκινεῖ
τὸ μεγάλο θέαμα ;

Ἄσσοφ. Περὶσσια μὲ συγκινεῖ. Μὰ ἡ ἀδικία μου σφίγγει
τὴν καρδιά...

Ἄσσοφ. Ἡ ἀδικία πέφτει, ἔπεσε, στὸ κεφάλι τοῦ ἀδι-
κητοῦ. Ἡ ὠμορφιὰ μένει. Ὁ γέρος, ὁ ἀπελπισμένος νὰ χύρη
πιὰ τις λίγες σταλαγματιὲς τοῦ αἵματός του γιὰ τὴν Πατρίδα
καὶ πού, παράμερα συρμένος, ἀποθυμοῦσε τὰ ἥρωϊκά του νιάτα,
στὴ μεγάλη στιγμή, ἔγινε ἥρωας κ' αὐτὸς καὶ κατεβαίνει ἀνέλ-
πιστα στὸν Ἄδη, μὲ τ' ἄσπρα του μαλλιά στεφανωμέν' ἀπὸ
δάφνη. Ἡ γυναῖκα, τὸ παιδί, τὸ βυζασταροῦδι, στὰ στήθια τῆς
μάννας του, ἦρωες ὅλοι. Κοιμοῦνται ξωμάχοι ἀπάνω στὴ μύρση
γῆ γιὰ νὰ ξυπνήσουν ἥρωες μέσα στὸ φῶς τῶν Ἥλυσιῶν.

Ἄσσοφ. Καὶ τὸ δέντρο τῆς ἐλευθερίας ψηλόνει, θεριεύει,
φουντόνει γεμάτο «σκιὲς καὶ μύσκους» στὸν ἄερα.

Ἄσσοφ. Ποτισμένο ἀπὸ τὸ αἷμα, ὅλης τῆς φυλῆς.
«αἷμα ἠρώων καὶ μαρτύρων !» 1912

Π. NIPBANA

3. ΗΡΩΪΣΜΟΣ

Ἄσσοφ. Ἐδῶ καὶ λίγους μῆνες, γράφοντάς σου
ἀπὸ τὸ χωριό, δὲν θὰ τό 'λεγα ποτὲ πῶς στὸ γυρισμό μου θὰ
μὲ δέχονταν στὴν Ἀθήνα οἱ ἠρωϊκὲς πνοὲς τοῦ βουνοῦ, πού
ἄφωνα νοσταλγικὰ πίσω μου. Οὔτε πῶς θὰ σ' εὔρισκα, καλέ μου,
πληγωμένον σ' ἓνα κρεβίτι πολεμικοῦ νοσοκομείου. Νά μιὰ
ἠρωϊκὴ ἔκπληξις ἀλήθεια!

Ἄσσοφ. Τὴ δοκίμασα πρῶτος. Ἦμουν τὸ κοιμισμένο
νερὸ τοῦ βάλτου, πού τὸ συντάραξε μιὰ δυνατὴ πνοὴ καὶ τό'καμε
νὰ κυματῆσῃ σὰ θάλασσα. Καὶ συλλογίζομαι πῶς πιὸ περὶφανα
τώρα θὰ μπορέσω νὰ καθρεφτίσω τ' ἄστρα. Τ' ἄστρα ! Τί πε-
ρηφάνεια στὸ καθαρὸ νερὸ πού τὰ καθρεφτίζει.

Ἄσσοφ. Κ' ἐγὼ ἔρχομαι νὰ μοιραθῶ τὴν περηφάνεια
σου. Δὲν εἶναι παράξενον ; Ὅλοι μοιραζόμαστε τὴν περηφάνεια

τῶν ἡρώων· γι' αὐτὸ τοὺς θαυμάζομε τόσο ἀνυπόκριτα καὶ τοὺς ἀγαποῦμε. Μᾶς δίνουν καί ἀπ' τῆ δόξα τους. Διαφορετικά, ὑποθέτω, πὼς θὰ τοὺς φθονοῦσαμε καὶ ἴσως θὰ τοὺς μισοῦσαμε στὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας.

Ἐν **Μαθ.** Ἐνα πλεονέκτημα κι' αὐτὸ τοῦ ἡρωϊσμοῦ, μπροστὰ στὶς ἄλλες εὐτυχίες. Τὸ βλέπω στὸν ἑαυτό μου. Ὅλοι μὲ κοιτάζουν μὲ ἀγάπη σὰν νὰ μοῦ λένε : Εἶναι ἓνας ἥρωας ! Κ' ἐγὼ τὸ μαθαίνω μόλις τώρα. Ἄλλο παράξενο αὐτό. Στὴ στιγμή τοῦ ἡρωϊσμοῦ, στὴ στιγμή ποὺ ὀρθίος ἀπάνω στὸ κανόνι δέχτηκα τὴ σφαῖρα τοῦ ἐχθροῦ κατὰστηθα, δὲν ἔλαβα καμιά συναίσθησι τοῦ ἡρωϊσμοῦ μου, δὲν ἀπόλαυσα καμίαν ἀποκάλυψι μεγαλείου, κανένα ἐξαιρετικὸν κλονισμό, ὅξω ἀπ' τὸν φυσικὸ κλονισμό, ποὺ μὲ τίναξε στὸ χῶμα. Ἴσως γιὰ τοῦτο μὲ λείψε τὸ θέαμα τοῦ ἑαυτοῦ μου, ποιὸς ξέρει !

Ἐν **κ.** Ἄσοφ. Ἴσως. Ἀπαράλλακτα ἢ τρικυμία δὲν μπορεῖ νὰ καμαρώσῃ τὸ μεγαλεῖό της. Γιὰ κάθε ἐνατένισι, γιὰ κάθε καμάρωμα τοῦ μέσα μας κόσμου, πρέπει νὰ βρεθοῦμε ὅξω ἀπ' τὸν ἑαυτό μας. Καὶ στὶς ὥρες τῶν ἡρωϊσμῶν ἢ ζωῆς μας εἶναι παραπολὺ συγκεντρωμένη στὸν ἑαυτό της, ὥστε ν' ἀντικρύσῃ τὸ ἴδιο τῆς θέαμα. Τῆς λείπει ἢ ἀπόστασις, τῆς λείπει ἢ προοπτικὴ...

Ἐν **Μαθ.** Τώρα κ' ἐγὼ, τώρα μόλις τὴ βρίσκω τὴν ἀπόστασι αὐτῆ. Καὶ δὲν τὸ κρύβω, πὼς τὸ θέαμα μὲ μαγεύει. Κοίταξε τοὺς πληγωμένους, ποὺ κοίτονται ἀραδιασμένοι κοντὰ μου. Ἡ ἔκφρασις τοὺς δείχνει πὼς κι' αὐτοί, καθέννας μὲ τὴ σειρὰ του, ἀρχίζουν νὰ γίνωνται θεαταὶ τοῦ ἑαυτοῦ τους. Καὶ βυθίζονται στὸ ὠραῖο καὶ μοναδικὸ θέαμα. Ὅμως γιὰ μερικοὺς δὲν ἀνοίξε ἀκόμα ἢ μαγικὴ αὐλαία. Τὰ μάτια τους εἶναι σὰ σβυσμένα.

Ἐν **κ.** Ἄσοφ. Εἶναι ὅσοι πονοῦν ἀκόμα καὶ κινδυνεύουν. Αὐτοὶ εἶναι, ὑποθέτω.

Ἐν **Μαθ.** Αὐτοὶ σωστά. Αὐτοὶ ποὺ τοὺς λείπει ἢ ἀπόστασις.

Ἐν **κ.** Ἄσοφ. Ὁ φυσικὸς πόνος συγκεντρώνει παραπολὺ τὸν ἄνθρωπο στὸν ἑαυτό του.

Ἡ χειρότερη συνθήκη καὶ γιὰ τὴ δρεᾶσί του καὶ γιὰ τὴν ἀπόλαυσί της. Ἐνας ἄνθρωπος μὲ δυνατὸ πονόδοστο δὲν θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ κάμῃ μιὰ ἡρωϊκὴ πράξι, μὰ οὔτε καὶ νὰ αἰσθανθῆ τὸ μεγαλεῖό της. Ὁ φυσικὸς πόνος εἶναι γιὰ τὸ καθεὶ ὀλέθριος σύμβουλος. Γι' αὐτὸ ἴσως οἱ γέροι καὶ παθιασμένοι εἶναι τόσο κακοὶ ἀγωγοὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ γι' αὐτὸ ἔχουν τὴ

μεγάλη ἀγάπη τῆς ζωῆς, πού εἶναι μιά ἀγάπη ἀντιηρωϊκή. Καί ὅμως ἡ ζωὴ ποτὲ δὲν εἶναι ὠραιότερη, ὅσο τῇ στιγμῇ αὐτῇ καὶ πέρα. Καὶ τότε ἀξίζει νὰ τὴν ἀγαπήσωμε καὶ νὰ τὴν γιορτάσωμε Μέσα στὴ σάλα τούτη τοῦ νοσοκομείου ἡ ζωὴ κάνει τώρα τὴν ὠραιότερὴ τῆς γιορτῆ, πανηγυρίζει τὸν ἑαυτό της. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς οἱ γιατροὶ πρέπει νὰ διώξουν, ὅσο μποροῦν γρηγορότερα, ἀπὸ κάθε γωνίᾳ τὸν φυσικὸ πόνον καὶ νὰ χαρίσουν στοὺς ἥρωας τὸ συναίσθημα τοῦ ἡρωϊσμοῦ τους, τὴ συναίσθησι πού τὴ μουδιάζει ὁ μέγας αὐτὸς ἐχθρὸς τοῦ ἰδανικοῦ.

Ὁ **Μαθ.** Εἴσαστε ὁ ἀδιόρθωτος ἠδονιστής.

Ὁ κ. **Ἄσοφ.** Διεκδικῶ γιὰ τοὺς ἥρωας τὴν ἀπόλυτη ἠδονὴ τοῦ ἡρωϊσμοῦ των. Ἀπὸ κάθε λουλούδι ἢ ψυχὴ μας πρέπει νὰ τρυγᾷ τὸ μέλι, πού τὴ θρέφει. Κι' ὁ ἡρωϊσμός εἶναι τὸ ὠμορφότερο λουλούδι τῆς ζωῆς, τὸ λουλούδι πού πλήθια ἐφύρτωσε γύρω μας τὴν ὥρα τούτη.

1912

ΣΤ: ΡΗΤΟΡΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

ΗΛ. ΜΗΝΙΑΤΗ

1. ΛΟΓΟΣ ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΤΗ ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΕΙΣ ΤΟ ΣΩΤΗΡΙΟΝ ΠΑΘΟΣ

Πῶς ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ πῶς ἔκαμεν ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεόν! Ὁ Θεὸς μέσα εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τῆς γῆς, τὸ ἔπλασε μὲ τὰς χεῖράς του, τὸ ἐμπύχωσε μὲ τὴν πνοὴν σου, τὸ εἰμίμησε μὲ τὴν εἰκόνα του, καὶ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον. Ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος τοῦ Γολγοθᾶ ἐκατάστησε τὸν Θεὸν χωρὶς μορφὴν, χωρὶς πνοὴν, ὅλον αἷμα, ὅλον πληγὰς, προσηλωμένον εἰς ἓνα ξύλον. Βλέπω ἔκει ἓνα Ἀδάμ, καθὼς τὸν ἔπλασεν ὁ Θεός, ἔμψυχον εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἔστεφανωμένον δόξῃ καὶ τιμῇ, αὐτεξούσιον βασιλέα πάντων τῶν ὑπὸ σελήνην κτισμάτων, εἰς τὴν ἀπόλαυσιν ὅλης τῆς ἐπιγείου μακαριότητος. Βλέπω ἐδῶ ἓνα Ἰησοῦν Χριστόν, καθὼς τὸν ἐκατέστησεν ὁ ἄνθρωπος, χωρὶς κάλλος, χωρὶς εἶδος ἀνθρώπου, ἔστεφανωμένον μὲ ἀκάνθας, κατάδικον, αἰτιμον ἐν μέσφ δύο ληστῶν, εἰς τὴν ἀγωνίαν τοῦ πλέον ἐπωδύνου θανάτου. Συγκρίνω τὴν μίαν μὲ τὴν ἄλλην εἰκόνα, τοῦ Ἀδάμ εἰς τὸν παράδεισον, τοῦ Χριστοῦ

εἰς τὸν σταυρόν, καὶ στοχάζομαι τί ὥρατον πλάσμα ἔκαμαν τὸν ἄνθρωπον τὰ πλουσιόδωρα χέρια τοῦ Θεοῦ, καὶ τί ἔλειπον θέαμα ἔκαμαν τὸν Θεὸν τὰ παράνομα χέρια τῶν ἀνθρώπων! Γνωρίζω ἐκεῖ εἰς τὴν πλάσιν τοῦ ἀνθρώπου ἓνα ἔργον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐστεφάνωσε ὅλα του τὰ ἔργα ὁ Θεός, καὶ γνωρίζω ἐδῶ εἰς τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ μίαν ἀνομίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπλήρωσεν ὅλας του τὰς ἀνομίας ὁ ἄνθρωπος. Ξανοίγω ἐκεῖ μίαν ἀπειρον ἀχαριστίαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν· καὶ δὲν εἰξεύρω ἢ τί περισσότερον νὰ θαυμάσω ἢ τί περισσότερον νὰ ἐλέγξω· τοῦτο ἡξεύρω, πὼς ἐξίσου πρέπει νὰ κλαύσω καὶ τὸν Θεὸν ὅπου τόσα ἔπαθε καὶ τὸν ἄνθρωπον ὅπου τόσα ἐτόλμησεν. Ἐγὼ δὲν ξεχωρίζω τὸν ἓνα ἀπὸ τὸν ἄλλον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν δακρῶν μου. Διατί, ὅταν θρηνῶ τὰ πάθη, ἐγὼ ἀπεικάζω τὴν ἀφορμὴν τῶν παθῶν. Ὅταν μετρῶ τὰς πληγὰς ἐγὼ εὗρισκω τὰ χέρια ὅπου τὰς ἀνοίξαν· ὅταν θεωρῶ ἐκεῖνον ὅπου ἐσταυρώθη θεωρῶ καὶ ἐκεῖνον ὅπου τὸν ἐσταύρωσε· καὶ εἰς τὸν θάνατον ἐνὸς ἀδικοφονευμένου Θεοῦ ἐγὼ ξανοίγω ἄνθρωπον φονέα.

Τοῦτο εἶναι ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα τὸ μεγαλύτερον πάθος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο εἶναι ὅπου τοῦ πλήττει τὴν κεφαλὴν περισσότερον ἀπὸ ἀκάνθινον στέφανον. Τοῦτο περισσότερον ἀπὸ τὴν λόγχην. Τοῦτο ὅπου τὸν βασανίζει περισσότερον ἀπὸ τὴν προσήλωσιν. Τοῦτο ὅπου τοῦ πικραίνει τὰ χεῖλη περισσότερον ἀπὸ τὴν χολήν. Τοῦτο ὅπου βαρύνει περισσότερον ἀπὸ τὸν σταυρόν. Τοῦτο ὅπου τὸν νεκρώνει γληγορώτερον ἀπὸ τὸν θάνατον· νὰ βλέπη αἰτίαν τοῦ πάθους του καὶ τοῦ θανάτου του ἓνα ἄνθρωπον, τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν του. Καὶ τοῦτο ἔπρεπε νὰ εἶναι ὅλη ἡ ἀφορμὴ τῶν δακρῶν μας, πὼς ἡμεῖς ἐσταυρώσαμεν, ἡμεῖς ἐθανατώσαμεν τὸν Θεὸν μας. Ἄνίσως καὶ τοιοῦτου πάθους ἄλλος ἤθελ' ἦτον ἡ ἀφορμὴ, ἡμεῖς μ' ὅλον τοῦτο ἔπρεπε πολλὰ νὰ πονέσωμεν, διότι ἄλλος τόσα δὲν ἔπαθεν· ἀλλὰ νὰ εἴμασθην ἡμεῖς ἡ ἀφορμὴ, πρέπει καὶ νὰ πονέσωμεν καὶ νὰ ἐντραποῦμεν, πρέπει νὰ κλαύσωμεν καὶ τὸ πάθος του καὶ τὴν ἀχαριστίαν μας· πρέπει νὰ χύσωμεν διπλὰ δάκρυα, διὰ νὰ εἶναι δάκρυα καὶ συμπαθείας καὶ συντριβῆς, καὶ τέτοιας λογῆς νὰ θρηνήσωμεν καὶ τὸν Χριστὸν καὶ τὸν ἑαυτὸν μας. Ὅμως ἐγὼ δὲν ἀνέβηκα σήμερον μὲ τοιοῦτον σκοπὸν ἐπάνω εἰς τοῦτον τὸν ἱερόν ἄμβωνα. Ἐγὼ ξεύρω πὼς οἱ χριστιανοὶ ὅπου τὴν ὥρα κλαίουσι τὰ πάθη, ἀναμένουσι μ' ὅλον τοῦτο πότε ν' ἀναστηθῇ ὁ

ἑσταυρωμένος, διὰ νὰ τὸν βάλοι πάλιν εἰς τὸν Σταυρόν· καὶ διὰ τοῦτο ἐγὼ δὲν ἤλθα νὰ παρακινήσω εἰς θρῆνον τοὺς χριστιανούς. Ἐγὼ δὲν ψηφῶ δάκρυα προσωρινὰ ὅπου δὲν γεννῶνται ἀπὸ τὴν καρδίαν, ὅπου δὲν εἶναι τέκνα τῆς κατανύξεως· ὡς κρατοῦσι τὰ δάκρυά τους οἱ Χριστιανοὶ διὰ νὰ κλαίωσιν ἢ τὴν ζημίαν τοῦ πράγματος ἢ τὸν θάνατον τῶν συγγενῶν, ἢ τὸ καλὸν τοῦ πλησίον· δὲν χρειάζεται ἀπὸ τέτοια δάκρυα ὁ Ἰησοῦς μου. εἶναι καὶ ἄλλοι ὅπου τὸν λυποῦνται, ἂν δὲν τὸν λυποῦνται οἱ χριστιανοὶ· τὸν λυπεῖται ὁ οὐρανὸς καὶ σκεπάζει μὲ βαθυτάτον σκότος τὸ γαληνόμορφον πρόσωπον· τὸν λυπεῖται ὁ ἥλιος, καὶ κρύπτει εἰς ἐκλειψιν τὰς ἀκτῖνας· τὸν λυπεῖται ἡ γῆ, καὶ σείσται ἀπὸ τὸν κλόνον, καὶ ἀνοίγει τὰ μνημεῖα, καὶ σχίζει ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ· τὸν λυποῦνται καὶ αὐτοὶ ὅπου τὸν ἑσταύρωσαν· ὅθεν στρέφονται τύπτοντες ἑαυτῶν τὰ στήθη. Ἐγὼ ἤλθα ὄχι διὰ τὰ σὰς κἄμω νὰ κλαύσετε, ἤλθα διὰ νὰ σὰς κἄμω ἀπλῶς νὰ καταλάβετε, τί εἶναι τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, εἰς ταῦτα τὰ τρία κεφάλαια. Πρῶτον, τίς εἶναι ἐκεῖνος ὅπου ἔπαθε· δεύτερον τί ἔπαθε· καὶ τρίτον διὰ ποῖον ἔπαθε. Θέλετε ἀκούσει εἰς ἐκεῖνον ὅπου ἔπαθε μίαν ἄκραν συγκατάβασιν, εἰς ἐκεῖνα ὅπου ἔπαθε μίαν ἄκραν ὑπομονὴν καὶ δι' ἐκεῖνα ὅπου ἔπαθε μίαν ἄκραν ἀγάπην. Καὶ ἀνίσως εἰς τόσῃν συγκατάβασιν δὲν θέλετε θαυμάσει, εἰς τόσῃν ὑπομονὴν δὲν θέλετε συμπονέσει, εἰς τόσῃν ἀγάπην δὲν θέλετε εὐχαριστήσει, τότε καὶ θέλω εἰπεῖ πὼς ἡ καρδία σας εἶναι πέτρα σκληροτέρα ἀπὸ ἐκείνας, ὅπου ἐσχίσθησαν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ.

Δεῦτε λοιπὸν ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος Κυρίου, ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Γολγοθᾶ, εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ φοικώδους θεάματος καὶ εἰς τόσον σκότος ὅπου σκεπάζει τῆς οἰκουμένης τὸ πρόσωπον ὡς προβάλλῃ, διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ὁδόν, τοῦ ζωοδόχου Σταυροῦ τὸ σεβάσιμον ξύλον. Ποῦ εἶσαι; πρόβαλε, ξύλον θεομακάριστον, ὅπου ποιησμένον μὲ τὸ ζωηρὸν αἷμα ἐνὸς Θεοῦ ἑσταυρωμένου μᾶς ἐβλάστησεν τὴν ζωὴν. Τράπεζα πολύτιμη, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποῖαν ἐπληρώθη σήμερον ἡ ἔξαγορά τῆς ἀνθρωπίνου σωτηρίας· θρόνος ὑπέριμνη, ὅπου ἐκάθισεν καὶ ἐβασίλευσεν κατὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ νέος βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Κλίμαξ ἐπουράνιη, ὅθεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν μᾶς ἔδειξε τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν παράδεισον. Στύλε φωτοειδέστατε, ὅπου ὀδηγαῖς τὸν περιούσιον λαὸν εἰς τὴν μακαρίαν γῆν τῆς θείας ἐπαγγελίας.

Ν. Κοντοπούλου—Νεοελληνικὰ Ἀναγν. Δ' τάξεως Γυμνασίου 11

Σταυρὲ ἀγιώτατε, τῆς ἐκκλησίας μας τὸ στήριγμα· τῆς πίστεώς μας τὸ καύχημα ! μίαν φορὰν ξύλον ἀτιμίας καὶ θανάτου, τώρα ξύλον δόξης καὶ ζωῆς ! ὄργανον βασιανιστικὸν τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος καὶ ὄργανον τρισόβλιον τῆς σωτηρίας μας ! Γένοιτο εἰς τὴν σημερινὴν θλιβερὰν διήγησιν ὅπου ἔχω νὰ κάμω, καθὼς ὄλος ἐπροσηλώθη εἰς ἐσὲ ὁ Ἰησοῦς μας, ἔτσι ὄλη νὰ προσηλωθῇ εἰς ἐσὲ ἡ καρδιά μας.

Σ. ΤΡΙΚΟΥΠΗ

2. ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΟΡΔΟΝ ΝΟΕΛ ΜΠΑΪΡΩΝ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν Μεθολογίῳ τὴν 10 Ἀπριλίου 1824.

Τί ἀνέλπιστον συμβεβηκός ! τί ἀξιοθρήνητον δυστύχημα ! ὀλίγος καιρὸς εἶναι ἀφ' οὗ ὁ λαὸς τῆς πολυπαθῆς Ἑλλάδος, ὄλος χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις, ἐδέχθηκεν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ τὸν ἐπίσημον τοῦτον ἄνδρα, καὶ σήμερον ὄλος θλίψις καὶ κατήφεια, καταβρέχει τὸ νεκρικὸν του κρεββάτι μὲ πικρότατα δάκρυα καὶ ὀδύρεται ἀπαρηγόρητα.

Ὁ γλυκύτατος χαιρετισμὸς Χριστὸς Ἀνέστη ἔγινεν ἄχαρις τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα εἰς τὰ χεῖλη τοῦ κάθε Ἑλλήνος χριστιανοῦ, καὶ ἀπαντῶντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, πρὶν τοῦ εὐχηθῆναι ταις καλαῖς ἐορταῖς, ἐρωτοῦσε « Πῶς εἶναι ὁ Μυλόρδος ; » Χιλιάδες ἄνθρωποι, συναγμένοι νὰ δώσουν μεταξύ τους τὸ θεῖον φίλημα τῆς ἀγάπης εἰς τὴν εὐρύχωρον πεδιάδα ἔξω ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς πόλεώς μας, ἐφαίνονταν ὅτι ἐσυνάχθησαν μόνον καὶ μόνον νὰ παρακαλέσουν τὸν ἐλευθερωτὴν τοῦ παντὸς διὰ τὴν ὑγίαν τοῦ συναγωνιστοῦ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους μας.

Καὶ πῶς ἦτον δυνατὸν νὰ μὴ συντριβῇ ἡ καρδιά ὄλων ; νὰ μὴ καταπακρανθοῦν ὄλων τὰ χεῖλη ; εὐρέθηκεν ἄλλην φορὰν τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἑλλάδος εἰς περισσότερην χρεῖαν καὶ ἀνάγκην παρὰ εἰς τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν ὁποίαν ὁ πολυθρήνητος Μυλόρδ Μπαΐρων ἐπέρασε μὲ κίνδυνον καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς του εἰς τὸ Μεσολόγγι ; καὶ τότε, καὶ εἰς ὅσον καιρὸν συνέζησε μαζί μας, δὲν ἐθεράπευε τὸ πλουσιοπάροχόν του χέρι ταις δεινόταταις χρεῖαις μας, χρεῖαις ὅπου ἡ πτωχεῖα μας ἀφινεν ἀδιόρθωται ; πόσα ἄλλα καλά, πολὺ ἀκόμη μεγαλύτερα, ἐλπίζαμεν ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄνδρα ; καὶ σήμερον, ἀλλοίμονον ! σήμερον ὁ πικρὸς τάφος καταπίνει καὶ αὐτὸν καὶ ταις ἐλπίδαις μας !

Ἄλλὰ δὲν ἠμποροῦσε τάχα καθήμενος καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀναπαυόμενος καὶ χαιρόμενος τὰ καλὰ τῆς Εὐρώπης, νὰ τρέξῃ μὲ μόνην τὴν μεγαλοδοξίαν τῆς καρδίας του εἰς βοήθειάν μας ; Τοῦτο ἀρκοῦσε διὰ ἡμᾶς, ἐπειδὴ ἡ δοκιμασμένη φρόνησις καὶ βαθεῖα ἐμπειρία τοῦ Προέδρου τῆς βουλῆς καὶ διοικητοῦ μας θὰ ἐξοικονομοῦσε μὲ μόνα τὰ μέσα αὐτὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν μερῶν τούτων. Ἄλλὰ ἂν ἀρκοῦσε τοῦτο δι' ἡμᾶς, δὲν ἀρκοῦσε, ὄχι, δι' αὐτόν· πλασμένος ἀπὸ τὴν φύσιν, διὰ νὰ ὑπερασπίζεται πάντοτε τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου ὅπου καὶ ἂν τὰ ἔβλεπε καταπατημένα, γεννημένος εἰς ἐλεύθερον καὶ πάνσοφον ἔθνος, θρεμμένος ἀπὸ μικρὸς μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀθανάτων προγόνων μας, τὰ ὁποῖα διδάσκουν ὅσους ἠξεύρουν νὰ διαβάσουν, ὄχι μόνον τί εἶναι, ἀλλὰ καὶ τί πρέπει νὰ εἶναι καὶ τί ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ὁ ἀνθρώπος, εἶδε τὸν ἐξαχρειωμένον, τὸν ἀλυσοδεμένον ἀνθρώπον τῆς Ἑλλάδος νὰ ἀποφασίσῃ καὶ νὰ ἐπιχειρηθῇ νὰ συντριψῇ ταῖς φρικταῖς ἀλυσαῖς του καὶ τὰ συντριμματα τῶν ἀλύσεων του νὰ κάμῃ κοφτερὰ σπαθιά διὰ νὰ ξαναποκτήσῃ μὲ τὴν βίαν ὅ τι τοῦ ἀρπαξεν ἡ βία· εἶδε καὶ ἄφησεν ὄλαις ταῖς πνευματικαῖς καὶ σωματικαῖς ἀπόλαυσαις τῆς Εὐρώπης καὶ ἤλθε νὰ κακοπαθήσῃ καὶ νὰ ταλαιπωρηθῇ μοζὶ μας, συναγωνιζόμενος ὄχι μόνον μὲ τὸν πλοῦτόν του, τὸν ὁποῖον δὲν ἐλυπήθηκεν, ὄχι μόνον μὲ τὴν γνῶσίν του, τῆς ὁποίας μᾶς ἔδωκε τόσα σωτηριώδη σημεῖα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σπαθὶ τοῦ ἀκονισμένον ἐναντίον τῆς τυραννίας καὶ τῆς βαρβαρότητος, ἤλθεν εἰς ἓνα λόγον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν οἰκιακῶν του, μὲ ἀπόφασιν νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν Ἑλλάδα. Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ συντριβῇ ὅλων μας ἡ καρδιά διὰ τὴν στέρησιν ἑνὸς τοιούτου ἀνδρός ; πῶς νὰ μὴ κλαύσωμεν τὴν στέρησιν του ὡς γενικὴν στέρησιν ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ;

Ἄλλὰ ἔως αὐτοῦ, ἀδελφοί, εἶδατε τὸν φιλελεύθερον, τὸν πλούσιον, τὸν ἀνδρεῖον ἀνθρώπον, τὸν ἀληθινὸν φιλέλληνα, εἶδατε τὸν εὐεργέτην· τοῦτο φθάνει βέβαια διὰ νὰ μᾶς κινήσῃ τὰ δάκρυα, δὲν φθάνει ὅμως, δὲν φθάνει, διὰ τὴν ὑπόληψίν του καὶ διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἐνδόξου ἐπιχειρήματός του. Αὐτός, τοῦ ὁποίου κλαίωμεν τὸν θάνατον ἀπαρηγόρητα, εἶναι ἀνθρώπος ὁ ὁποῖος εἰς τὸ εἶδός του ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὸν αἰῶνά μας. Ἡ εὐρυχωρία τοῦ πνεύματός του καὶ τὸ ὕψος τῆς φαντασίας του δὲν τὸν ἄφησαν νὰ πατήσῃ τὰ λαμπρὰ πλὴν κοινὰ ἔχνη τῆς φι-

λογικῆς τῶν παλαιῶν δόξας ἔπιασε νέον δρόμον, δρόμον τὸν ὁποῖον ἡ γεροντικὴ πρόληψις ἐπροσπάθησε καὶ προσπαθεῖ ἀκόμη νὰ κλεισῇ εἰς τὴν σοφὴν Εὐρώπην· ἀλλὰ ὅσφ ζοῦν τὰ συγγράμματά του, καὶ θὰ ζοῦν ὅσφ ζῆ ὁ κόσμος, θὰ μείνῃ πάντοτε ὁ δρόμος αὐτὸς ἀνοιχτός, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς καθὼς καὶ ὁ ἄλλος εἶναι δρόμος ἀληθινῆς δόξας. Ἐδῶ παρατρέχω ὅσα μὲ βιάζει νὰ σᾶς κοινοποιήσω τὸ βαθὺ σέβας καὶ ὁ μέγας ἐνθουσιασμός, ὅπου πάντοτε ἔμπνευσεν εἰς τὴν καρδίαν μου ἡ ἀνάγνωσις τῶν συγγραμμάτων του καὶ τὸν ὁποῖον αἰσθάνομαι τώρα σφοδρότερον ἀπὸ ἄλλην φορὰν. Ἐγκωμιάσει καὶ ἐγκωμιάζει τὸν ποιητὴν τοῦ αἰῶνός μας ὅλη ἡ σοφὴ Εὐρώπη καὶ θὰ τὸν ἐγκωμιάσουν ὅλοι οἱ αἰῶνες, ἐπειδὴ ἐγεννήθηκε διὰ ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ δι' ὅλους τοὺς αἰῶνας.

Ἐνας ἄλλος συλλογισμὸς μοῦ ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν, συλλογισμὸς τόσον ὀρθὸς καὶ ἀληθινός, ὅσον προσαρμοσμένος εἰς τὴν περιστάσιν τῆς πατρίδος μας· ἀκούσατε, Ἕλληνες, μὲ προσοχὴν αὐτὸν τὸν συλλογισμόν, ἐπειδὴ θέλω νὰ γενῆ καὶ συλλογισμὸς ἐδικὸς σας καὶ συλλογισμὸς παντοτεινός.

Πολλὰ ἐστάθησαν τὰ λαμπρὰ ἔθνη εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ ὀλιγώταται αἱ ἐποχαὶ τῆς ἀληθινῆς τῶν λαμπρότητος ἕνα ὅμως φαινόμενον, στοχάζομαι, λείπει ἀπὸ τὰ χρονικὰ ὄλου τοῦ λαμπροῦ κόσμου, φαινόμενον τὸ ὁποῖον ἐδίσταζεν, ἂν ποτε ἤμπορῆ νὰ φανῆ, καὶ αὐτὸς ὁ παρατηρητικὸς νοῦς τῆς φιλοσοφίας. Ὅλα σχεδὸν τὰ ἔθνη τῆς γῆς ἔπεσαν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἑνὸς εἰς τὰ χέρια ἄλλου αὐθέντου. Κάποτε ἐκαλλιτέρευσαν, κάποτε ἐχειροτέρευσαν· πουθενὰ ὅμως τὸ μάτι τοῦ ἱστορικοῦ δὲν εἶδε κανένα ἔθνος κατασκληρωμένον ἀπὸ βαρβάρους καὶ μάλιστα βαρβάρους ριζωμένους ἀπὸ αἰῶνας εἰς αὐτὸ τὸ ἔθνος, δὲν τὸ εἶδε, λέγω, νὰ ξεσκληρωθῆ ἀφ' ἑαυτοῦ του· ἰδοὺ τὸ φαινόμενον· τοῦτο σήμερον παρουσιάζεται κατὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν κόσμον καὶ φαίνεται εἰς μοναχὴν τὴν Ἑλλάδα· καὶ εἰς μοναχὴν τὴν Ἑλλάδα φαίνεται. Τὸ βλέπει μακρόθεν ὁ φιλόσοφος καὶ χάνει τὸν δισταγμὸν του, τὸ βλέπει ὁ ἱστορικὸς καὶ ἐτοιμάζεται νὰ τὸ διηγηθῆ ὡς νέαν ἀνακάλυψιν τῆς τύχης τῶν ἐθνῶν, τὸ βλέπει ὁ πολιτικὸς καὶ γίνεται σκεπτικώτερος καὶ προφυλακτικώτερος· τόσον παράδοξος εἶναι ὁ καιρὸς εἰς τὸν ὁποῖον ζοῦμεν, ἀγαπητοί μου Ἕλληνες! ἡ ἐπανástasis τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι ἐποχὴ τοῦ ἔθνους μας μόνον, εἶναι ἐποχὴ ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅλων τῶν αἰώ-

νων, ἐπειδὴ, καθὼς σᾶς εἶπα, εἶναι φαινόμενον μοναδικὸν εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῶν ἔθνων.

Αὐτὸ τὸ μοναδικὸν φαινόμενον ἐπαρτήρησεν ὁ μέγας νοῦς τοῦ μεγαλόφρονος, τοῦ πολυθρηγῆτου Μπαίρων, καὶ ἠθέλησε νὰ ἐνώσῃ τὴν ἀθάνατὴν του δόξαν μὲ τὴν δόξαν σας καὶ νὰ ἐμβάσῃ τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν λαμπρῶν σας κατορθωμάτων.

Δὲν ἔγιναν καὶ ἄλλαι ἐπανάστασαι ἐν ταῖς ἡμέραις του ; καμμίαν ὅμως δὲν ἀκολούθησε, καμμίαν δὲν ὑπερασπίσθη, ἐπειδὴ ἦτον πολλὰ διαφορετικὸς ὁ χαρακτήρ καὶ πολλὰ διαφορετικὴ ἡ φύσις τους. Ἡ μοναχὴ δόξα τῆς Ἑλλάδος ἦτον ἀξία δόξα δι' ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον δοξολογοῦν ὅλα τὰ σοφὰ στόματα. Βλέπετε, Ἕλληνες, βλέπετε εἰς τί καιρὸν ζῆτε, εἰς τί ἀγῶνα ἐμβήκατε ; βλέπετε ὅτι μὲ τὴν δόξαν σας δὲν ἔμπορεῖ νὰ συγκριθῇ καμμία δόξα περασμένη ; Οἱ φιλελεύθεροι, οἱ φιλόσοφοι, οἱ φιλόσοφοι ὅλων τῶν ἔθνων, καὶ μάλιστα τῆς μεγαλόδοξης Ἀγγλίας, σᾶς χαιρετοῦν, ὅλοι μακρόθεν σᾶς συγχαίρονται, ὅλοι σᾶς ἐμψυχό-νουν, καὶ ὁ ποιητὴς τῶν καιρῶν μας, ἀγκαλὰ καὶ στεφανωμένος ἀθανασίαν, ἐζήλευσε τὴν δόξον σας, καὶ ἦλθε προσωπικῶς νὰ ξεπλύνῃ μαζί σας μὲ τὸ αἷμά του τὰ μολυσμένα ἀπὸ τὴν τυραννίαν χώματά μας.

Γεννημένος εἰς τὴν λαμπρότατην μητρόπολιν τῆς Λόνδρας, εὐγενέστατος καὶ ἀπὸ πατέρα καὶ μητέρα, πόσῃν χαρὰν αἰσθάνθηκεν ἡ φιλελληνικὴ του καρδιά, ὅταν ἡ πτωχὴ μας πόλις εἰς σημεῖον εὐγνωμοσύνης τὸν ἐπολιτόγραφεν ;

Εἰς αὐτὸν τὸν ἀγῶνα τοῦ θανάτου του, ἤγουν εἰς τὴν στιγμήν, ὅταν κρυμμένη ἡ αἰωνιότης δείχεται εἰς τὸν ἄνθρωπον εὐρισκό-μενον εἰς τὰ ὅρια τῆς θνητῆς καὶ τῆς ἀθάνατης ζωῆς, ὅταν, λέγω, ὅλος ὁ ὄρατος κόσμος φαίνεται ἕνα μόνον σημεῖον ὡς πρὸς τὰ λαμπρὰ ἔργα τῆς θείας παντοδυναμίας, εἰς ἐκείνην τὴν φοβερὴν στιγμήν ὁ πολυένδοξος τοῦτος νεκρὸς ἀφίνοντας τὸν κόσμον ὅλον ἐβάσταξεν εἰς τὸ στόμα του μονάχα δύο ὀνόματα, τῆς μονάρχου-βης καὶ πολυαγαπημένης του κόρης καὶ τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὰ τὰ δύο ὀνόματα, βαθιὰ ὀξωμένα εἰς τὰ σπλάχνα του, μήτε ἡ στιγμή τοῦ θανάτου δὲν ἠπόρεσε νὰ τὰ ἐξαλείψῃ. Κόρη μου, εἶπεν, Ἑλλάς, εἶπε, καὶ ἡ φωνὴ του ἔλειψε ! ! ποία Ἑλληνικὴ καρδιά νὰ μὴ συνκρίβεται ὅσαι φοραὶ ἐνθυμεῖται αὐτὴν τὴν περίστασιν ;

Δεκτὰ βέβαια, ἀγαπητοί μου Ἕλληνες, πολὺ δεκτὰ εἶναι εἰς τὴν σκιάν του τὰ δάκρυά μας, ἐπειδὴ εἶναι δάκρυα εἰλικρινῆ,

δάκρυα τῶν κληρονόμων τῆς ἀγάπης του, ἀλλὰ πολὺ δεκτότερα δι' αὐτὸν θὰ εἶναι τὰ ἔργα μας διὰ τὴν πατρίδα, τὰ ὁποῖα καὶ χωρισμένος ἀπὸ ἡμᾶς θὰ παρατηρῆ ἐπάνωθεν ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, τοὺς ὁποίους τοῦ ἄνοιξεν ἡ ἀρετὴ του. Αὐτὴν καὶ μοναχὴν τὴν εὐγνωμοσύνην γυρεύει ἀπὸ ἡμᾶς εἰς ταῖς εὐεργεσίαις του, αὐτὴν τὴν ἀνταμοιβὴν εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην του, αὐτὴν τὴν ἐλάφρωσιν εἰς ταῖς ταλαιπωρίας του, αὐτὴν τὴν πληρωμὴν διὰ τὸν χαμὸν τῆς πολύτιμης ζωῆς του. Ὅταν, ἀγαπητοί μου Ἕλληνες, ἡ δύναμίς σας κατορθώσῃ νὰ ἀποσυνηρτίψῃ τὰ χέρια ὁποῦ μᾶς ἀλυσοδέσταν, τὰ χέρια ὁποῦ μᾶς ἄρπαζαν ἀπὸ ταῖς ἀγκάλας μας τοὺς ἀδελφούς, τὰ τέκνα, τὴν κατάστασίν μας, τότε θὰ χαρῆ ἢ σκιά του, τότε θὰ ἀγαλλιασθῆ ἢ κόνις του ναί' εἰς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ὥραν τοῦ εὐτυχισμένου τέλους τῶν ἀγώνων σας ὁ ἀρχιερεὺς θ' ἀτλόνη τὴν ἱεράν του καὶ ἐλευθέρην δεξιάν καὶ θὰ εὐλογῆ καὶ ἀγιάξῃ τὸν πολυένδοξον τάφον του' τὸ παλληκάρι ζωσμένον τὸ σπαθί του ἀπὸ τὰ τυραννικὰ αἵματα βαμμένον θὰ τὸν στολίξῃ μὲ δάφναις, ὁ πολιτικὸς μὲ ἐγκώμια, ὁ ποιητὴς γυρμένος εἰς τὴν ἁρμονικώτατην ταφόπετρὰν του θὰ γίνεταί ποιητικώτερος' τότε ἀνθοστεφανωμέναις αἱ παρθένοι τῆς Ἑλλάδος, τὴν μαγευτικὴν ὠραιότητα τῶν ὁποίων ἔψαλεν ὁ πολυένδοξος συμπολίτης μας Μπαίρων εἰς πολλὰ του ποιήματα, τότε τὰ ὠραία μας τέκνα, χωρὶς πλέον νὰ φοβοῦνται νὰ μολυνθοῦν ἀπὸ τὰ ἀρπακτικὰ χέρια τῶν τυράννων μας, θὰ σταίνουν χοροὺς τριγύρω τοῦ τάφου του, τραγουδοῦντες τὰ κάλλη τῆς γῆς μας, τὰ ὁποῖα μὲ τόσῃ χάριν καὶ ἀλήθειαν ὁ ποιητὴς τοῦ αἰῶνος μας ἔψαλεν.

Ἄλλὰ ποῖα ἰδέα λυπηρὴ μοῦ ἔρχεται τώρα εἰς τὸν νοῦν; μὲ ἐπλάνησεν ἡ φαντασία μου' ἐνόμισα ὅτι βλέπω ὅσα ἡ καρδιά μου ἐπιθυμεῖ ὑπόθεσα εὐλογίαις ἀρχιερέων, δαφνοστεφανώματα, ὕμνους, χοροὺς, τριγύρω τοῦ τάφου τοῦ εὐεργέτου τῆς Ἑλλάδος· ἀλλὰ ὁ τάφος αὐτὸς δὲν θὰ ἔχῃ μέσα του τὰ πολύτιμα λείψανα αὐτοῦ τοῦ εὐεργέτου! ἄδειος θὰ μένη ὁ τάφος! τὸ σῶμά του ὀλίγαις ἡμέραις ἀκόμη μένει εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς μας, τῆς νέας πατρίδος του, δὲν παραδίδεται ἐν ταῖς ἀγκάλας της, μεταφέρεται εἰς τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν ἐτίμησεν ἡ γέννησίς του.

Αἱ ἐδικαῖς σου ἀγκάλας, ἀκριβὴ του καὶ πολυαγαπημένη του κόρη, αἱ ἐδικαῖς σου θὰ τὸ δεχθοῦν, τὰ δάκρυα τὰ ἐδικά σου θὰ πικρηγορήσουν τὸν σωματοφόρον τάφον του, καὶ τὰ δάκρυα τῶν ὀρφανῶν Ἑλλήνων θὰ χύνωνται εἰς τὴν πολύτιμην θήκην τοῦ

πνεύμονός του και εις ὅλην τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ ὅλη ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος εἶναι τάφος του. Καθὼς εἰς αὐταῖς ταῖς ὑστερναῖς στιγμαῖς τῆς ζωῆς του ἐσὲ και τὴν Ἑλλάδα εἶχεν εἰς τὴν καρδίαν του, και εἰς τὰ χεῖλη του, δίκαιον ἦτον και ὑστερα ἀπὸ τὸν θάνατόν του νὰ λάβῃ και αὐτὴ μερίδιον ἀπὸ τὰ μεγαλότιμα λείψανά του. Ἡ πατρίς του, τὸ Μεσολόγγι, σφιγκταγκαλιάζει, ὡς σύμβολον τῆς ἀγάπης του, τὸν πνεύμονά του· δέξαι και οὐ, γλυκύτατε καρπὲ τῆς καρδίας τοῦ ἀποθανόντος, δέξαι τὸ σῶμά του, τὴν καρδίαν του, τὰ ἐντόσθιά του· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ ἡ Ἑλλάς ὅλη μαυροφορεμένη, ὅλη ἀπαρηγόρητη· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ μὲ ὅλην τὴν ἐκκλησιαστικὴν, τὴν πολιτικὴν και στρατιωτικὴν τιμὴν και παράταξιν και μὲ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν συμπολιτῶν του Μεσολογγιτῶν και ὁμογενῶν του Ἑλλήνων· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ στεφανωμένα μὲ τὴν εὐγνωμοσύνην της, παρηγορημένα μὲ τὰ δάκρυά της, συνωδευμένα μὲ ταῖς θεόδεκταις εὐχαῖς και εὐλογίαις τοῦ πανιερωτάτου μας Ἀρχιεπισκόπου, τοῦ ἀληθινοῦ ζηλωτοῦ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους, Κυρίου Πορφυρίου, τοῦ φιλοπάτριδος ἀγίου Ἐπισκόπου, Κυρίου Ἰωσήφ, και ὄλου τοῦ κλήρου. Μάθε, εὐγενέστατη κόρη, μάθε ὅτι στρατηγοὶ τὰ ἐβάσταξαν εἰς τοὺς ὤμους τους και τὰ ἔφεραν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, χιλιάδες Ἑλληνες στρατιῶται ἐσκέπαζαν τὰ δεξιὰ και τὰ ἀριστερὰ μέρη τοῦ δρόμου, ὅθεν τὰ ἐδιάβαιναν, και τὰ στόματα τῶν τουφεκιῶν, ὅπου ἐκατάφαγαν τόσους και τόσους τυράννους, ἦσαν ὅλα γυμμένα κατὰ τὴν γῆν, ὡσάν νὰ ἤθελαν νὰ πολεμήσουν τὴν γῆν, ὅπου τοὺς ἄρπαξε τὸν εἰλικρινῆ φίλον τους. Ὅλα αὐτὰ τὰ πλήθη τῶν στρατιωτῶν μὲ τὸ σπαθὶ αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἰς τὴν μέσην, μὲ τὸ τουφέκι εἰς τὸν ὄμον, και ἔτοιμοι νὰ ἐκστρατεύσουν ἐναντίον τοῦ ἀσπόνδου ἐχθροῦ τοῦ Χριστοῦ και τοῦ ἀνθρώπου περικυκλόνουν τὸ νεκρικόν του κρεββάτι και ὀρκίζονται νὰ μὴ λησμονήσουν ποτὲ ταῖς θυσίαις τοῦ πατρός σου, και ποτὲ νὰ μὴν ἀφήσουν νὰ πατηθῇ ἀπὸ βάρβαρον και τυραννικὸν ποδάρι ὁ τόπος, ὅπου εὐρίσκονται ἀπομεινάριά του. Χιλιάδες στόματα χριστιανικὰ ἀνοίγονται αὐτὴν τὴν στιγμὴν και ὁ ναὸς τοῦ Ὑψίστου ἀντιβοᾷ ὅλος ὕμνους, ὅλος ἱκεσίαις διὰ νὰ κατευοδωθοῦν τὰ σεβάσματα λείψανά του εἰς τὴν πατρικὴν του γῆν, και νὰ ἀναπαυθῇ ἡ ψυχὴ του ὅπου οἱ δίκαιοι ἀναπαύονται.

1824.

3. ΠΡΟΣΛΑΛΙΑ ΣΤΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ ΤΟΥ ΣΑΜΟΚΟΒΟΥ

Μοναχή τὸ δρόμο πήρες
καὶ ξανάρθες μοναχή·
δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες,
ὅταν χρεῖα τὶς κουριταλῆ

* Ἄλλος σοῦ κλαψε στὰ στήθια
ἀλλ' ἀνάσαση καμμιὰ
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια,
καὶ σὲ γέλασε φριχτά.

Αὐτὰ λέγει ὁ ποιητὴς στὴ Λευθεριά, πὺν βγῆκε ὀλοζώντανη, πάνοπλη, ἀπὸ τὴ φωτεινῆ, τὴν ἠλιοστάλαχτη φαντασία του.

Χρόνια καὶ χρόνια κροτάλιζε τὲς ξένες θύρες ἡ Ἑλληνικὴ ἐλευθερία.

Χρόνια καὶ χρόνια ὕστερα ζάρωσε μοναχὴ σὲ μιὰ ἐλεύθερη γωνία, μὲ τὰ μάτια προσηλωμένα στὴ γῆ τὴ σκλάβια πὺν τὴν λαχταροῦσε. Καὶ σὲ κάθε χύσι ἀθώου αἵματος ἀναταράζοταν ὀδυνηρά, σὲ κάθε ταπεινώσει ἐσκυφτε βαθύτερα τὸ ὠχρὸ μέτωπό της.

Καὶ νεκροζοῦσε, κι' ὁ κόσμος τὴν ἔπαιρνε γιὰ νεκρῆ.

' Ἀλλὰ ζοῦσε ἡ περήφανη θεά, ἡ γεννημένη ἀπὸ τὸ αἶμα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, τῆς φυλῆς τῆς εὐγενικῆς καὶ φωτοδότρας, τῆς φυλῆς πὺν χωρὶς αὐτὴν ὁ κόσμος δὲν θὰ εἶχε λόγον ὑπάρξεως. Καὶ ὅταν Ἐκεῖνος πὺν ξέρει, Ἐκεῖνος πὺν δύναται, Ἐκεῖνος πὺν ὀρίζει, ἐσήμανε τὴν κρίσιμη ὥρα, ἐνσαρκώθηκε ἡ Ἀθάνατη καὶ σπάζοντας τὸ στενόχωρο κλουβὶ της, πετάχτηκε ἀκράτητη στὴ γῆ τὴ σκλαβωμένη.

Πατοῦν τὰ πόδια της στὴ Γῆ, καὶ μὲ τὸ κεφάλι της στηρίζει τὸ Στερέωμα καὶ τὰ μάτια της κεραυνοβολοῦν. Στὸ διάβα της λάμπουν οἱ κάμποι κι' ἀστραποβολοῦν τὰ κορφοβούνια. Κι' ὅπου βρεθῆ, κι' ὅπου σταθῆ, σπέρνει κορμιά, γιὰ νὰ φυτρώσουν κρῖνα, γιὰ νὰ καρπίση τῆς λευθεριᾶς τὸ δένδρο τὸ λαμπρόκαρπο.

Καὶ πειτώντας ἀπάνω ἀπὸ τὸ ἱερὸ Παγγαῖον, τὸ Παγγαῖον, πὺν ἓνας βαθυστόχαστος βασιληᾶς τοῦ παληοῦ καιροῦ ἔκαμε καρδιά τῆς Μακεδονίας, στάθηκε γιὰ μιὰ στιγμή ἡ Ἀθάνατη καὶ στὸ χωριὸ αὐτὸ τὸ πανώριο, τὸ δροσόλουστο, τὸ Ἑλληνικό.

Μιὰ στιγμή γιὰτὶ «βιάζεται», γιὰτὶ τὴν περιμένουν κι' ἄλλοι, κι' ἄλλοι τὴ λαχταροῦν.

' Ἀπρίλης ἦταν χαροῦμενος ὁ Ἥλιος ἀσήμαινε τὲς λόγχες τοῦ 20οῦ συντάγματος τῶν ἐλευθερωτῶν καὶ ἡ Γῆ ξεφύτρωνε

τριαντάφυλλα στο βάδισμά τους, και μυροβόλο τ' άγέρι φιλοῦσε τὰ κορμιά τὰ σιδερένια.

'Αλλά μέσα στα τριαντάφυλλα τὸ δολερό σέρονονταν έρπετό και μόλυνε τ' άγέρι με τή γλώσσα του τή φαρμακεύτρα, και βάσκανε και λαίμαργα έστύλωνε τὰ μάτια του στο 'Ελληνικό Παγγαίο, έτοιμο νά σφίξει θανατηφόρα τή νεογέννητη λευθεριά, νά νεκρώση κάθε τής καρδιάς χαρούμενο σκίρτημα.

'Αλλ' ὁ Θεός είναι Θεός τοῦ δικαίου και τής άρετῆς, Θεός τοῦ πολιτισμοῦ και τής 'Ελλάδος.

Στέκετ' εκεί φρουρός άκοίμητος ἡ έβδόμη μεραρχία' και είσαι σύ, στρατηγέ, περήφανε και λατρεψίμενε, προστάτη άγγελε τής άνατολικῆς Μακεδονίας, πού με τή ματιά σου τή σπιθόβολη ξανόγεις κάθε παγίδα, και τὸ χέρι σου τὸ δυνατὸ σφαδάζει στη λαβή τοῦ ξίφους σου, τοῦ ξίφους πού εὐλόγησε ἡ θρησκεία, και σοῦ χάρισε ἡ φυλή έτοιμο νά πλήξει κατάστηθα τὸν έχθρό τὸ δολερό.

Και είστε σεις, λεβέντες μου καμαρωμένοι, σεις πού τώρα περήφανα και στοργικά άγκαλιάζει ἡ γῆ ἡ έλευθερωμένη, ἡ γῆ πού ποτίσατε με τὸ αίμα σας τὸ τριανταφυλλέιο.

'Ω παιδιά μου ζηλεμένα, άνοιξτε τώρα τής ψυχῆς σας τὰ μάτια, νά ιδῆτε τή λατρεία μας, νά ιδῆτε τὰ δάκρυά μας. Νά ὁ στρατηγός, πού με τόση άφοσίωσι και με τόση εὐλάβεια ὑπηρετήσατε σέ δυὸ πολέμους, έρχεται τώρα Αὐτός με τήν ἴδια εὐλάβεια νά καταθέση στὸν τάφο σας τή δάφνη πού σᾶς άξίζει, νά διαλαλήση στὸν κόσμον τήν παλληκαριά σας, νά πῆ στους γέρους τους γονεῖς σας, πού με τήν εὐχή τους σᾶς ξεπροβόδησαν, στες μανούλεις σας πού με δάκρυα σᾶς περιμένανε—μάτια οἰμένα!— νά πῆ πὸς δέν πεθάνατε, αλλά ζῆτε έδῶ μέσα στην καρδιά μας, και θά ζῆτε ὅσο ζῆ ἡ άρετή και ἡ τιμή, ἡ δόξα και ἡ Πατρίδα!

Και άπό τὰ πόδια τοῦ Δυνατοῦ, ὅπου τώρα στέκεσθε τιμημένοι, ὀδηγήστε μας, άλησμόνητοι, ὀδηγήστε τὰδέλφια σας τάγαπημένα, πού σᾶς μακαρίζουν και σᾶς ζηλεύουν, εκεί, εκεί πέρα, στη φωτερή 'Ανατολή, ὅπου κι' άλλοι σκλάβοι λαχταροῦν τή λευθεριά τους, ὅπου ένας θόλος έρὸς νοσταλγεῖ τὸ σταυρό του, ὅπου περιμένει τὸν κληρονόμο του ὁ Μαμαρωμένος βασιληᾶς.

Γιατί και πάλι θάπλώση τὰ γιγάντια φτερά της ἡ Θεά.

Και τότε, ὦ τότε!

Δυστυχία του δυστυχία του
σ' ὅποιον ἤθελε βρεθῆ
εἰς τὴν κόψι του ἀποκάτου
κ' ἤθελε τάντισταθῆ

1913

Ζ'. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΑΔ. ΚΟΡΑΗ

1. ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ Ν. ΒΑΜΒΑΝ ΕΙΣΚΕΡΚΥΡΑΝ

Ἐκ Παρισίων, 6 Νοβρίου 1828

Περιπόθητε φίλε

Πᾶσά σου ἐπιστολή, ὅταν λαμβάνω, γίνεται δι' ἐμὲ ἡμέρα ἔορτῆς καὶ πανηγύρεως· καὶ τοιαύτας ἔορτάς, διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ σου εὐνοίαν δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἤθελες μὲ προξενεῖν συχνότερα, ἂν σὲ τὸ ἐσυγχωροῦσαν οἱ πολλοὶ κοινοφελεῖς σου κόποι. Ἐγὼ δὲ πάλιν, παρὰ τοὺς ὀλίγους κόπους μου, ἔχω εὐλογον ἀπολογίαὶν τῆς σπανιότητος τῶν πρὸς σὲ ἐπιστολῶν μου, τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἡλικίας καὶ τῶν συνοδευουσῶν αὐτὴν ὀδυνηρῶν νόσων. Δὲν σοῦ ἀναφέρω τὰς ψυχικὰς ἀνίας, ἴσως ὄχι μετριωτέρας ὅσων πάσχεις σύ, φίλε, διὰ τὰ μὴ σὲ λυπῶ ματαίως.

Ἄλλ' ὅμως παρηγοροῦμαι, καὶ σὲ συμβουλεύω νὰ παρηγοῇσαι. Ἐνθυμούμενος τοῦ γλυκυτάτου Εὐριπίδου τοὺς γλυκεῖς λόγους·

Δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι·

θνητὸς γὰρ ἔφυς. Κἂν μὴ σὺ θέλης,
τὰ θεῶν οὕτω νενόμισται.

Μὴν ἀμελήσης, νὰ ζήσης, νὰ μὲ φανερώσης τὴν παραλαβὴν τοῦ Ἐπικτήτου καὶ τῶν Ἀτάκτων, καὶ προξένει εἰς τὸν γέροντα φίλον σου ὅσας ἔορτάς σὲ συγχωροῦν οἱ κόποι σου.

Εὐδαιμόνει!

Ὁ φίλος σου Ἀδ. Κοραῆς

Η'. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

1. ΑΙ ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΑΔΕΛΦΑΙ

Ἐκλεισα τὰ μάτια καὶ ἀπεκοιμήθην.

Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγην ὥραν εὐρέθην αἴφνης εἰς τὸν Παράδεισον.

Τέσσαρες Νύμφαι γυμνωμέναι μὲ πτερὰ παμμέγιστα, μὲ

λευκούς διαφανείς πέπλους—ἄγγελοι οὐρανίων παστᾶδων—περιπίπτανται ἄνωθέν μου.

Εἰς τὸ βάθος, ἐν ὀπαλλίνῳ φωτί, ἐφάνη τὸ Πνεῦμα, μὲ ἕνα χρυσορόδινον ἀκτινωτὸν γύρω τοῦ μετώπου του.

Ἐπαρουσιάσθησαν πρὸ Αὐτοῦ—τοῦ Αἰωνίου Πατρὸς—αἱ τέσσαρες ἀδελφαί.

Ἦκουσα τότε τὰς μυστικὰς φωνὰς των ν' ἀπηχοῦν ὡς ἁρμονίαι ἄρπας. Καὶ ἔλεγον :

Δικαιοσύνη. Ἐγὼ εἶμαι ἡ Συνείδησις. Χωρὶς ἐμὲ θὰ ἔβασίλευε τὸ Ἐγκλημα. Ἐγὼ προστατεύω καὶ ὀδηγῶ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν Εὐτυχίαν.

Ἐγὼ εἶμαι ἡ Ἐλπίς τοῦ κόσμου.

Ἐπιστήμη. Ἐγὼ εἶμαι ἡ Ἀλήθεια.

Αἱ ἐφευρέσεις, αἱ ἀνακαλύψεις, αἱ ὁποῖαι εὐηρογέτησαν τὸν ἄνθρωπον, εἶναι τέκνα μου.

Ἐγὼ εἶμαι τὸ Φῶς τοῦ κόσμου.

Μνήμη. Ἐγὼ εἶμαι ἡ Ἀθανασία. Ἐὰν ἔλειπα ἐγὼ, ἡ Δικαιοσύνη καὶ ἡ Ἐπιστήμη δὲν θὰ ὑπῆρχον.

Ἐγὼ εἶμαι ἡ Ζωὴ τοῦ κόσμου.

Τελευταία παρουσιάζεται ἡ μικρότερα, ἡ **Καλωσύνη.** Ἐγὼ δὲν ἀξίζω τίποτε. Ἐρχομαι ταπεινὴ καὶ ζητῶ τὸν οἶκτον. Ὅλους ἀγαπῶ καὶ ὅλοι δι' ἐμὲ εἶναι πλάσματα τοῦ Θεοῦ.

Ἐγὼ τίποτε δὲν ἀξίζω.

Καὶ ἐγονυπέτησε.

Τὸ πνεῦμα, ὁ Πατὴρ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν, ἤνοιξε τὴν ἀγκάλην του καὶ περιεπτύχθη τὴν Καλωσύνην.

Κ. ΣΚΟΚΟΥ

2. Ο ΑΡΡΩΣΤΟΜΑΝΗΣ

Εἶνε διαρκῶς ἄρρωστος. Ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια. Ἀπὸ τί; Δυστυχῶς... ἀπὸ τίποτε. Ἄν ἦταν πραγματικῶς, θὰ εἶχε θεραπευθῆ. Τώρα ὅμως τὸν παραδέρνουν ὅλες οἱ ἀρρώστειες, ὅσες ἀκούει ἢ διαβάζει. Τὶς περνάει ὅμως στὸ πόδι. Δὲν εὐκαιρεῖ νὰ πέση στὸ κρεβάτι. Εἶνε πολυάσχολος. Τρέχει δηλαδὴ ἀδιακόπως διὰ γιατρούς, φάρμακα, ἀναλύσεις, ἠλεκτρισμούς, ἰατρικὰ συμβούλια, μεταλλικὰ νερά, κινίνα, συναπισμούς, καὶ ἰαπεκακουάνα Ὅλη του ἡ ζωὴ συγκεντρώνεται εἰς ἕνα ἀπελπιστικὸν ἀγῶνα

πῶς νὰ γλυτώτη ἀπὸ τὰ δόντια τοῦ Χάρου ! Καὶ αὐτὸς οὔτε κἂν τὸν ἐπρόσεξε καλὰ—καλὰ ἀκόμη. Ἐξακολουθεῖ μόνον νὰ ἀστεί- ζεται σκληρῶς μαζί του ἐπισείων τὸ φοβερόν του δρέπανον !

Ἐν τῷ μεταξύ τρώγει, χωνεύει, πειῶ, ξανατρώγει καὶ κηδεύει συγγενεῖς, συναδέλφους, φίλους, γείτονας. Κοντεύει νὰ τοὺς ξεκάνη ὅλους. Αὐτὸς ὅμως ξεφεύγει κάθε φορὰν. Ἀμύνεται ὀλονέν. Ὁ νοῦς του ἐκεῖ πάντοτε : εἰς τὸν ἐνεδρεύοντα ὑπουλον ἐχθρόν !

Καὶ λαμβάνει δρακόντια μέτρα Ἐξετάζει τακτικὰ τὴν γλῶσ- σάν του εἰς τὸν καθρέπτην. Μετρεῖ διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τοὺς κτύπους τῶν σφυγμῶν του ἐπὶ τῆς ἄλλης. Ζυγίζεται κάθε φορὸν εἰς τὴν πλάσιγγα, διὰ νὰ πεισθῇ ἂν τὸν ἀδυνατίος ἢ τελευταία φανταστικὴ προσβολή. Κατοπιτεύει ἀνησύχως τὸν ὀρίζοντα. Πα- ρακολουθεῖ μὲ ἀνησυχίαν καὶ τὸ τελευταῖον ἀθῶον συννεφάκι. Συμβουλευεται τὸ βαρόμετρον : τί νὰ πάρη ἄρᾳ γε : παστοῦνι ἢ ὀμπρέλλα ; Τίς προάλλες—συνεργία ἀστειῶν φίλων—εἶχε πά- θει ἀποπληξίαν—ὄχι αὐτός, μᾶ ! Θεὸς φιλάξει !—τὸ θεομόμε- τρόν του, σταματήσαν κακεντροχῶς εἰς τοὺς 38 βαθμούς. ὦ, δυστυχία ! Ὁ πυρετὸς τῆς γρίπης βέβαια ! Τί ἄλλο ; Καὶ δὸς του κινίνο ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα ! Ἀλλὰ ἐπρόφθασαν εὐτυχῶς καὶ τοῦ τὸ ἄλλαξαν. Καὶ ἔτσι...τὴ γλύτωσε φθηνά.

Ἐπληροφορήθη σοβαρὰ ὅτι ὁ ὀργανισμὸς, διὰ νὰ ἀντέχη, χρειάζεται ἀδιάκοπον τόνωσιν καὶ ὑπερσιτισμόν. Καὶ τρώγει ὡς θηρίον. Μέχρι δυσπεψίας ἀκόμη ὀπότε καταφεύγει εἰς καθαρτικά. Τρώγει καὶ πειῶ. Εἰς τὸ σπίτι δὲν τὸν προφθάνουν. Ἡ πε- θερά του φοβεῖται μήπως φάη...καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν.

Ἐσχάτως ἐκρεββατώθηκαν ὅλοι στὸ σπίτι : ἡ γυναῖκα του, τὰ παιδιὰ του, ἡ κουνιάδα του. Μόνον ἡ πεθερά του κρατιέται ἀκόμα ! ὦ, Καὶ τώρα ; Ἄν κολλήσῃ κι' αὐτός ; Ποιὸς θὰ τὸν κυττάξῃ τότε ; Ποιὸς θὰ τὸν περιποιηθῇ ; Τρέξατε, πρὸς Θεοῦ ! Λιγὰκι ἀκόμα ἂν ἐξακολουθήσῃ ἢ ἐπιδημία, τετέλεσται ! θὰ πε- θάνῃ...ὅλους γύρω του !

Καὶ τί θὰ γίνῃ ἔπειτα αὐτός, μόνος, κατάμονος, εἰς τὸν τρι- σάθλιον κόσμον, καὶ μάλιστα ἔτσι ἄρρωστος ὅπως εἶνε ;

1921

~~~~~

3. Ο ΑΝΤΙΡΡΗΣΙΑΣ

Ὅ,τι καὶ νὰ τοῦ κάμετε, ὅπως καὶ ἂν τοῦ στρέψετε τὸ ζήτημα — ἴσια, ἀνάποδα, λοξά, πλαγίως, δεξιᾶ, ἀριστερᾶ — τοῦ κάκου! Δὲν θὰ συμφωνήσῃ ποτὲ μαζί σας. Θὰ σᾶς ἀντικρούσῃ. Ἐτελείωσε! Θὰ εὗρῃ πάντοτε μίαν ἀντίρρῃσιν. Ὅχι διότι ἔχει ἰδικήν του γνώμην. Ἄ, μπᾶ! Κάθε ἄλλο. Ἄλλὰ διότι, εἰν συμφωνήσῃ πρὸς στιγμήν μὲ τὴν ἰδικήν σας, ἠμπορεῖ νὰ σκάσῃ ὁ κακομοίρης, νὰ πάθῃ ἀσφυξίαν ὡς ἀπὸ ἔλλειψιν ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ὡς νὰ τοῦ ἐσφίγξαι τὸ λαρύγγι.

Ἀντιλέγει γενικῶς εἰς ὅλα! Καὶ εἰς ὅσα πρὸ ὀλίγου ὑπεστήριξε καὶ εἰς ὅσα θὰ ὑποστηρίξῃ ἐντὸς ὀλίγου. Πρέπει νὰ σᾶς ἀντικρούσῃ εἰς κάθε ζήτημα. Πρέπει, εἶναι φυσιολογικὴ δι' αὐτὸν ἀνάγκη, νὰ εὗρεθῇ ἀντίθετος μὲ τὴν γνώμην σας καὶ πρὶν ἀκόμα τοῦ τὴν ἐκστομίσετε — ἐνίστε δὲ καὶ πρὶν... τὴν διαανοηθῆτε. Ἀδιάφορον. Αὐτὸς τὴν ἀρπάζει ἀπὸ μίαν λέξιν σας τυχαίαν, ἀπὸ μίαν συνοφρῶσίν σας, ἀπὸ ἓν βλέμμα, ἀπὸ ἓνα χάσμημά σας!

— Ἄ α α!... Εὐέρω τί σκέπτεσθε! σᾶς λέγει. Ἡ ἰδέα σας ὅμως δὲν εἶνε σωστή... διότι, φίλε μου...

Καὶ ἀρχίζει νὰ ἀντικρούῃ τὴν γνώμην σας, πού δὲν τοῦ ἐξεφρόσατε.

Καὶ θεομαίνεται, καὶ κοχλάζει, κοκκινίζει, χειρονομεῖ, ἰδρωκοπεῖ, φουσκώνει, φλογίζονται τὰ μάγουλά του, σπινθηρίζουν τὰ μάτια του. Ἐπῆρς εἴκοσι μίλια τὸ δευτερόλεπτον. Ποῦ νὰ τὸν πιάσῃ πλέον!

Ἄν προσποιηθῆς ὅτι συμφωνεῖς μαζί του, τὸν ἐθανάτωσες. Τί νὰ τὴν κάμῃ αὐτὸς τὴν ἀνακαχήν, τὴν εἰρήνην, τὴν σιωπὴν. Αὐτὸς θέλει πόλεμον, συζήτησιν, καυγᾶν! Δὲν συμφωνεῖς μαζί του; Τόσφ τὸ καλλίτερον· σὲ ἀντικρούει. Εἶσαι σύμφωνος; Τόσφ τὸ χειρότερον· καὶ πάλιν σὲ ἀντικρούει!

Ἄν τοῦ πῆς ὅτι σ' ἀρέσει ὁ χειμώνας, θὰ ὑποστηρίξῃ τὰ θέληγτρα τοῦ καλοκαιριοῦ. Ἐφάνης ὅτι σὲ ἔπεισε δῆθεν; ἔξυμνεῖ τὰς συγκινήσεις τοῦ κρύου, τοὺς πάγους, τὰ ξεπαγιάσματα, τὴς χιονίστρας! Ἄλλάζει θέσιν καὶ ὄπλα ἀμέσως. Συζήτησις νὰ γίναται. Σὲ κτυπᾷ μὲ ὅ,τι τὸν ἐκτυποῦντες πρὸ μίᾳς στιγμῆς.

Εἶσαι κρεωφάγος; Σὲ οἰκτεῖρει: — «Πλινᾶσαι, κύριε! τὸ κρέας εἶναι ὁ φορεὺς ὅλων τῶν νόσων...»

Προσχωρεῖς εἰς τὴν φυτοφαγίαν ; Διεφώνησε ἀμέσως :

— «Μωρέ, ὅ,τι ἀξίζει ἓνα μπιφτέκι, δὲν ἀξίζουν ὄλα τὰ χόρτα σου ! «'Ἡμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ὁ κοῦκκος εἶναι τὸ μελωδικότερον τῶν πτηνῶν, φθάνει νὰ τοῦ 'πῆς ὅτι τὸ ἀηδόνι εἶναι λιγύφθογγον !

Τὸ πᾶν εἶναι νὰ μὴν εὐρεθῆτε σύμφωνοι εἰς κανὲν σημεῖον τῆς συζητήσεως, Διότι, ἀλλοίμονον ! Πρὸς ποῖον τότε θὰ ἔξακοντίσῃ τὰς ἀντιρρήσεις του, ὅταν σὺ ὑποχωρεῖς μὲ τὸ ναὶ καὶ μὲ τὸ μάλιστα ; Εἰς τὸ κενόν ; Εἰς τὴν ἠχῶ ; Σᾶς ἀφήνει τότε καὶ φεύγει ἀγανακτῶν. Πηγαίνει νὰ εὕρῃ ἄλλους συζητητὰς ἐναντιοφρονοῦντας, νὰ τοὺς ἀποστομώσῃ ! Ὁχι, παίζομε !

1921

Θ'. ΕΥΘΥΜΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

✕. ANNINOY

1. ΝΟΟΜΑΝΤΕΙΑ

'Από τινος μεγάλην μοῦ ἔχουν προξενήσει αἰσθησιν αἱ νεώτεροι ἀνακαλύψεις τῆς ἐπιστήμης, νυχθημερόν δὲ καταγίνομαι προσπαθῶν νὰ ἐμβαθύνω εἰς αὐτάς. Διότι, δὲν τὸ λέγω διὰ νὰ καυχηθῶ, ἀλλ' εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἶμαι ἄνθρωπος πολὺ φιλομαθῆς καὶ πολὺ περίεργος, δὲν δύναμαι δὲ νὰ εὕρω ἀνάπαυσιν, ἐὰν δὲν ἀνακαλύψω πρότερον τὴν ἐξήγησιν φαινομένου τινὸς ἐλκύνοντος τὴν προσοχὴν μου. Παρηκολούθησα ἐπισταμένως πάντας τοὺς μέχρι τοῦδε ἀναφανέντας ἐπιστημονικοὺς συρμούς. Ὅτε π. χ. πρὸ δύο ἐτῶν ὑπῆρχεν ἡ μανία τῶν κινουμένων τραπεζῶν, κατέβαλον ἀγρύτους κόπους περιερχόμενος τὰς ἐνταῦθα Τραπεζὰς ὅπως συνάψω μικρὸν τι δάνειον, ὀφείλω δὲ νὰ ὁμολογήσω ὅτι οἱ κόποι μου ἀπέβησαν μάταιοι, ἐπειδὴ καμμία Τράπεζα δὲν ἐκινήθη. . .εἰς οἶκτον ὑπὲρ ἐμοῦ. Ἐπειτα ἦλθε τὸ ζήτημα τοῦ Ὑπνωτισμοῦ καὶ τόσον ἐπεδόθη εἰς αὐτό, μετὰ τόσου ζήλου ἐπελήφθη τῆς ἐξετάσεώς του, ὥστε κατήντησε νὰ κοιμῶμαι 22 ὥρας τὸ ἡμερονύκτιον ἀναγινώσκων τὰς περὶ αὐτοῦ γραφομένας διαφόρους πραγματείας. Τώρα δὲ μετὰ τὴν ἀθρόαν ἀφιξιν τῶν νοομάντεων, ὅτε ὁ Σασσανίων καταδιώκει τὸν Μπίσοπ καὶ ὁ Μπίσοπ καταδιώκει τοὺς θεατὰς, τὸ πνεῦμά μου ἀδιακόπως καταδιώκει καὶ αὐτὸ μίαν ἰδέαν, δηλαδὴ τίνι τρόπῳ νὰ γίνω κ' ἐγὼ νοομάντις.

Τὰ πάντα κατορθοῦνται διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἐπιμονῆς, χάρις δὲ εἰς τοὺς πολλοὺς κόπους καὶ τὴν ἐπιμονὴν μου κατώρθωσα τῷ ὄντι νὰ φθάσω εἰς εὐάρεστα ἀποτελέσματα, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἐξῆς πειραμάτων, ἅτινα λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσω εἰς τοὺς εὐμενεῖς ἀναγνώστας μου.

Καὶ ἐν τούτοις ἠδυνήθην ν' ἀνεύρω ἀντικείμενον, καὶ μάλιστα βελόνην, κρυμμένην, Κύριος οἶδε, πρὸ πόσου χρόνου εἰς μέρος ὅπου οὐδὲ κατὰ διάνοιαν ὑπώπτευν.

Ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς μῆνας, μόλις κατεκλινόμην, ἠσθανόμην ὀδυνηρὸν νυγμὸν εἰς τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματός μου· τὴν ἐνενηκοστὴν πρώτην ἡμέραν ἀπεφάσισα ἀνάψας τὸ κηρίον νὰ ἐξετάσω τὴν κλίνην καὶ μετὰ λεπτομερῆ ἔρευναν κατώρθωσα ν' ἀνακαλύψω βελόνην ἐμπηγμένην ἐντὸς τοῦ στρώματος.

Δεύτερον πείραμα σπουδαιότερον. Ἀνεύρεσις ἀγνώστου ἡμερομηνίας. Πρὸ τινος καιροῦ εἰσηλθε προΐαν τινὰ εἰς τὸ δωμάτιόν μου ἡ ἀξιότιμος κυρα Ζαφείρω, ἡ οἰκοδέσποινά μου, ἧς τὴν περιγραφὴν ἀναβάλλω, λέγων μόνον ὅτι, ἂν ἐξηγητᾶτο ἀπὸ τὸ θέλημά της, ὁ βίος μου θὰ συνετέμετο κατὰ τὰ εἰκοσιεννέα αὐτοῦ τριακοστά· τόσον φλογερὰν ἐπιθυμίαν ἔχει ν' ἀνατέλλῃ καθ' ἑκάστην, εἰ δυνατόν, ἡ πρώτη τοῦ μηνός.

— Εἴρετε τί ἡμέρα ἔχομε σήμερα; μοῦ εἶπε μὲ ὕφος βλοσυρόν.

Δὲν ἐγίνωσκον ποσῶς. Σημειωτέον ὅτι ἔχω τὴν συνήθειαν ἐντὸς τοῦωματίου μου νὰ μὴν ἀφίνω οὔτε ἡμερολόγια οὔτε ἡμεροδείκτας οὔτε ἄλλα παρόμοια ἐνοχλητικὰ ἀντικείμενα ὑπενθυμίζοντα ἀνεπληρώτους ὑποχρεώσεις. Ἄλλ' ἐκ τοῦ τρόπου της ἐμάντευσα ἀμέσως τὴν ἡμερομηνίαν:

— Ἐχομεν πρώτην τοῦ μηνός, τῆς εἶπον ἀδιστακτως.

— Καλλίτερα ὁποῦ τὸ γνωρίζεις, ἀλήνησε καὶ ἀπῆλθεν ὑπερηφάνως.

Ἄλλὰ θαυμασιώτατον πάντων ἦτο τὸ τρίτον πείραμα.

Ἐκεῖ παρὰ τὴν νέαν ἀγορὰν συνήνησα λίαν πρῶτ' ἓνα γείτονά μου, μεθ' οὗ πρὸ ἡμερῶν συνεζήτητον, ἐκμυστηρευόμενος εἰς αὐτὸν τὰς εἰς τὴν νοομαντείαν καθημερινὰς προόδους μου. Ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρά του τεμάχιον εὐμέγεθες χονδροῦ ἰχθύος καὶ δέσμην σκόρδων. Χωρὶς νὰ χάσω καιρὸν ἤρχισα μετ' αὐτοῦ τὴν συνήθη συνομιλίαν καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς προέβαλλε μερικὸς δισταγμοὺς καὶ ἀντιρροήσεις τοῦ εἶπα ἀλαζονικῶς:

— Πολὺ καλὰ ! διὰ νὰ σὲ πείσω ἰδοῦ, δύναμαι νὰ σοῦ εἶπω τώρα, αὐτὴν τὴν στιγμήν, τί διανοεῖσαι νὰ πράξεις σήμερον.

— Λέγε μου, ἀπήντησεν ἐκεῖνος προκλητικῶς.

Λαμβάνων τότε ἐγὼ ἐπίσημον καὶ ἐμπνευσμένον ὕψος τοῦ εἶπα :

— Διανοεῖσαι νὰ φάγῃς ψάρι μαγιάτικο σκορδαλιά !

Τόσῃν ἐκπληξιν ἐνεποίησεν εἰς αὐτὸν ἡ μαντεία μου, ὥστε ἀφ' οὗ ἔμεινεν ἀκίνητος ἐπὶ ἀρκετὰς στιγμᾶς, ἐξέτεινε τοὺς βραχίονας καὶ μὲ ἐνηγκαλίσθη, ἠσθάνθη δὲ ἐπὶ τῆς μιᾶς μου παρειαῖς τὴν ἐπαφὴν τοῦ ἰχθύος καὶ ἐπὶ τῆς ἐτέρας τὴν ἐπαφὴν τῶν σκόρδων.

— Εἶσαι μέγας, ἀνέκραξε ! καὶ ἐγράπη ἀμέσως εἰς φυγὴν.

Ἐνθαρρυνθεὶς μετὰ τοὺς τοιοῦτους θριάμβους ἀπεφάσισα νὰ μεταβῶ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν κ. Μπίσοπ, διὰ νὰ πεισθῶ κατὰ πόσον εἶναι αὐτὸς ὑπέρτερος κατὰ τὴν τέχνην ταύτην.

— Κύριε, τοῦ εἶπα ἅμα εἰσελθὼν, ἤκουσα ὅτι εἶσθε ἱκανὸς ν' ἀνευρίσκαι πράγματα κρυμμένα ἢ χαμένα. Ἐχασα χθὲς τὸ ἐσπέρας μίαν παρτίδα σκαμπίλι εἰς τὸ Καφενεῖον. Ἐμπορεῖτε νὰ τὴν ἀνεύρετε ;

Ἐκ. Μπίσοπ μὲ ἠτένισεν ἀπορῶν.

— Ἐξεύρω τί διανοεῖσθε, ἐξηκολούθησα ἀταράχως, διότι καὶ ἐγὼ εἶμαι νοομάντις· διανοεῖσθε νὰ ἀνεύρετε αὐτὸ τὸ σκαμπίλι καὶ νὰ μοῦ τὸ δώσετε κατὰ πρόσωπον· ἀλλὰ προσέξατε νὰ μὴν τὸ πράξετε, διότι θὰ σᾶς κάμω νὰ φύγετε ἀπὸ τὴν μπίσοπ.. πόρτα !

— Κύριε, μοῦ ἀπήντησεν ὀργίλως ὁ Βρετανὸς νοομάντις, ἔχασα πλέον τὴν ὑπομονὴν μου..

— Προσπαθήσατε ν' ἀνεύρετε καὶ αὐτὴν, τοῦ εἶπα ψυχρῶς· κάπου ἔδω μέσα θὰ εἶναι..

Ἐκ. Μπίσοπ ἠρσύνησε τῷ ὄντι ἐντὸς τῆς αἰθούσης, ἀλλ' ἀντὶ τῆς ὑπομονῆς εὔρε χονδρὰν ράβδον εἰς μίαν γωνίαν.

— Ράβδος ἐν γωνίᾳ, ἄρα θὰ μοῦ τίς βρέξῃ !..ἐσέφθη.

Καὶ οὕτω χάρις εἰς τὴν μαντικὴν μου δύναμιν ἐννοήσας τὸν σκοπὸν τοῦ κατῆλθον κατεσπυεσμένως τὴν κλίμακα καὶ ἐξῆλθον σῶος.

1886

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Α΄. ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Α΄) ΜΕΓΑΛΑ ΕΠΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

Β. ΚΟΡΝΑΡΟΥ

1. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ

Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΣΩΖΕΙ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΗΡΑΚΛΗΝ

Πᾶν τὰ μαντάτα τὰ πικρὰ εἰς τοῦ Ρηγὸς τὴν χώρα,
Ἐφέντη, βόηθα γλίγωρα, γιατί μᾶς βιάζ᾽ ἡ ὄρα.
Ὁ βασιλιάς ὁπούτονε στὸ στρῶμ' ἀκουμπισμένος,
Πάραυτα ἐσηκώθηκς ὄσ' ἀν ξεπεριωρισμένος.
Σπυδακτικ' ἀρματώνεται, τζ' ἀπομονάρους κράζει,
Ν' ἀρματωθοῦν νὰ τ' ἀκλουθοῦν, στὸν πόλεμον τοὺς βιάζει.
Γέρου καρδιὰ δὲν ἔδειξε, μὰ νιότη κοπελάρη,
Καὶ δὲν δειλιᾷ τὸν θάνατον, ὄντε κι' ἂν τότε πάρη.
Βγαίν' ἀπ' τὴν χώραν κι' ἀκλουθοῦν ὅλοι ἀρματωμένοι,
Πᾶσιν ἐκεῖ πού ὁ θάνατος κι' ὁ Χάρος τζ' ἀναμένει.
Ἐνακατόνετ' ὁ λαὸς καὶ τὰ φουσατά σμίγουν,
Μᾶτον ἀκόμη σκοτεινὰ καὶ δὲν καλοξανοίγουν.
Δίδουν ἀναπνοιά στὰ βούκινα, τὲς σάλπιγγες φυσοῦσι,
Πάγ' ἡ λαλιὰ στὸν οὐρανόν, τὰ νέφ' ἀντιλαλοῦσι.
Μὲ τὴ βαβοῦρα τὴν πολλὴν καὶ κτύπους τῶν ἀρμάτων,
Ἐγροίκησ' ὁ Ρωτόκριτος, γιατί δὲν ἐκοιμᾶτον.
Ἄλλο μαντάτο νὰ τοῦ ποῦν, δὲν στέκει ν' ἀναμένη,
Μὲ σποῦδα καβαλλίκεψε, στὸν κάμπον κατεβαίνει.
Σὰν ὅταν εἶν' καλοκαιριά, ἔμερα σιγανεμένη,
Κι' ἀξάφνου ἀνεμοστρόβιλος ἀπὸ τὴν γῆν ἐβγαίνει,
Μὲ βροντισμὸν καὶ ταραχὴν τὴν σκόν' ἀνασηκώση,
Καὶ πάγει τὴν τόσον ψηλά, ὅπου στὰ νέφη σώση.

Ν. Κομποπούλου—Νεοελληνικὰ Ἀναγν. Δ' τάξεως Γυμνασίου 12

Ἔτζι κι' ὅταν ἐκίνησε, μὲ τέτοια ἀνδρειὰ περπάτει,
 Ὅπου βροντῆς καὶ σκονισμοὺς κάνει στὸ μονοπάτι.
 Μ' ἔτοια μεγάλη μάνιτα ἔσωσε στὸ φουσατό,
 Ὅπ' ὄποιος κι' ἂν ἐγλύτωσε μὲ φόβον τὸ δηγᾶτο.
 Εἰς σὲ καιρὸν ὁ Ρώοκριτος ἔσωσε στὸν λειμῶνα,
 Ποὺ οἱ Ἀθηναῖοι φεύγασι κ' οἱ Βλάχοι τοὺς ζυγόνα.
 Μὲ φόβον ἐγλακούσανε, βοήθειαν δὲν βροῖσαν
 Κ' οἱ ἐχθροὶ τοὺς τοὺς ἐδιώχασι κι' ἀλύπητα βαροῖσαν.
 Κι' ὡσὰν λιοντᾶρ' ὄντε πεινᾶ κι' ἀπὸ μακρὰ γροικήση,
 Κ' ἔρχεται βρῶμα, ὁπούπασχε νὰ βρῆ νὰ κυνηγήση.
 Κ' εἰς τὴν καρδιὰν κινᾶ, ὡς δῆ, ἡ πιθυμιὰ τὴν μάχη,
 Τρέχει ζημιὸν ἐπάνω του κι' ἀγριεύει, σὰν τοῦ λάχη,
 Φωτιὰ πυρὴ στὰ μάτια του ἀνεβοκατεβαίνει,
 Καπνὸς ἀπ' τὰ ρουθούνια του μαῦρος ζεστός ἐβγαίνει.
 Ἀφροκοπᾶ τὸ στόμα του, τὸ κοῦφός του μουγκρίζει,
 Ἀνασηκόνει τὴν οὐρὰν, τὸν κόσμον φοβερίζει.
 Κατακτυποῦν τὰ δόντια του, καὶ τὸ κορμὶ σπαράσσει,
 Ἀναχεντρούουν τὰ μαλλιά καὶ τρέχει νὰ τὸ πιάση.
 Ἐδέτζ' ἔξαγριεύθηκε γιὰ τὰ κακὰ μαντάτα,
 Κι' ὡσὰν ἀετὸς ἐπέταξε κ' ἐμπῆκε στὰ φουσατά.
 Βλάχοι κακὸν τὸ πάθατε, εἰς τὰ σᾶς ἡῦρ' αἰφνιδια,
 Ἐδάλθασι τ' ἀπαρθηνὰ κ' ἐπάψαν τὰ παιγνίδια.
 Ὅπουλαχε νὰ δῆ ποτὲ σύγκλυσιν νὰ φουσκώση,
 Νὰ πνίξ' ἀνθρώπους καὶ θεριά, δεινὰ νὰ ξεροζιῶση,
 Καὶ νὰ μουγκρίζουν ποταμοί, κι' ὁ κόσμος ν' ἀγριέψη,
 Κι' ἀστροπελέκια ὁ οὐρανὸς χαμαὶ στὴν γῆν νὰ πέμψη,
 Νὰ τρέμουν ὅσοι τὸ θωροῦν, τὸ πνεῦμά τους νὰ χάνουν,
 Νὰ ξεφυκοῦν ἀπ' τόνε φόβον τους πρὶν ν' ἀποθάνουν.
 Ἐδέτζι κι' ὁ Ρωτόκριτος κάνει τὴν ὥρα κείνη,
 Πολλὰ μεγάλη σύγχυσις εἰς τὸ φουσατό γίνη
 Τίνος τὸν πόδα ἔκοφτε, τίνος τὴν χέρα οἰκτεῖ,
 Τίνος ἐκόπ' ἡ κεφαλὴ, τίνος τὸ σῆθ' ἀνοίκτη.
 Ποιὸν ἀπ' τὴν μέσ' ἐχώριζε, τίνος κοιλιὰν ἐτρύπα,
 Πάντα κἀν' αἷμα ἢ κοπανιὰ ἐκεῖ ὅπου τὴν κτύπα.
 Σὰν κἀν' ὁ λύκος εἰς τὰ ἀρνιά, ὄντε πεινᾶ καὶ ράσσει,
 Καὶ πνίγει τ' ὅπου κι' ἂν τὰ βρῆ, καὶ φτάνει ὅπου πᾶσι,
 Ἔτζ' ἔκανε ὁ Ρωτόκριτος ξετρέχοντας τὸ νῆκος,
 Οἱ Βλάχοι τρέμουν σὰν τ' ἀρνιά, κ' ἐκεῖνος εἶναι λύκος.

Ζερβά, δεξιὰ τοὺς πολεμᾶ, ἀλύπητα σκοτόνει
Καὶ σὰν θεριὸ τζ' ἀπογλακᾶ, σὰν δράκος τοὺς ζυγόνει.
Ἐκοβε μέσες καὶ μεριά, κορμιὰ ἄπο ἄν ὡς κάτω,
Ἐκλαιγ' ἐκεῖνος ὁ λαὸς κ' ἔτρεμε τὸ φουσάτο.
Πέφτ' ἀπ' τὴν χέρα τὸ σπαθί, χάνουν τὸ χαλινάρι,
Τὸ θέλαν ἴδῃ ἀπὸ μακρὰ τοῦτο τὸ παλληκάρι.
Ἀποκουαῖναν οἱ καρδιές, τὴν ἀνδρειὰν ἔχάναν,
Ἐφεύγαν κ' ἐγλακούσανε, τὰ μονοπάτια πιάναν.
Ἐπαιρνε ψυχὴ καὶ δύναμι τζ' Ἀθήνας τὸ φουσάτο,
Ποὺ τὸ ἔβρεν ὀλοσκόρπιστον κ' ἐγλάκα πάνω κάτω.
Τὸ πρόσωπο γυρίζασι, τοῦ δείχνασι τὴν ῥάχη,
Κι' ὅσον ματόνουν τὰ σπαθιά, τόσον πληθαίν' ἡ μάχη.
Τις πέφτει καὶ ψυχομαχεῖ, τις πέφτ' ἀποθαμένος.
Καὶ τὶς ὀλίγα, τὶς πολλὰ βρίσκειται λαβωμένος.
Κοίτεται τ' ἄλογο, ψοφᾶ στ' ἀφέντη του τὸ πλάγι,
Στρέφετ' ὁ φίλος καὶ θωρεῖ τὸν φίλον πὼς ἐσφάγη.
Σύντροφος μὲ τὸν σύντροφο νὰ ξεψυχοῦν ὁμάδι,
Τὸ αἶμα εἶν' ἡ κλίνη τους, κ' ἡ γῆ προσκεφαλάδι.
Τὰ αἵματα κινούσανε, κ' ἐβρέχαν σὰν ποτάμι,
Τῶν σκοτωμένων τὰ κορμιὰ, ποὺ κοίτουνταν ἀντάμι,
Τάφρους ἔχάναν καὶ βουνά, κ' ὁ Ρώκριτος στὴ μέση,
Ἀλύπητα τοὺς πολεμᾶ, καὶ πάσχει νὰ κερδαίση.
Κι' ὅπου κ' ἂν ἐπερπάτησεν ἐκείνην τὴν ἡμέρα,
Ἦτονε χάρος τὸ σπαθί, καὶ θάνατος ἡ χέρα.
Ἦ γῆ ὀποῦτον πράσινη, μὲ χόρτα στολισμένη,
Ἐγίνη ὀλοκόκκινη, μὲ αἵματα βαμμένη.
Ὁ πόλεμος ἐπλήθαινε μὲ ταραχὴ μεγάλη,
Κι' ὄρες ἐνὶκ' ἡ μιὰ μεριά, κ' ὄρες ἐνὶκ' ἡ ἄλλη.
Σὰν τοῦ γιαλοῦ τὰ κύματα σ' καιροῦ ἀνακατωμένου,
Ὅπου οἱ ἄνεμοι τὰ φυσοῦν καὶ πρὸς τὴν γῆν τὰ πηαίνου,
Κι' ὄρες ἀφρίζουν καὶ σκορποῦν ἔξω στὸ περιγιάλι,
Κι' ὄρες στὸ βάθος τοῦ γιαλοῦ ξαναγιαγέρονουν πάλι,
Ἐτζί καὶ τὰ φουσάτ' αὐτὰ τ' ἄγρια, τὰ θυμωμένα,
Ὁρες ὀπίσω ἐσύρουνταν κ' ὄρες ἐμπρὸς πηαίνα.

*
* *

Σὲ τούτους τζ' ἀνακατωμοὺς εἰκοσιδύο ἀνδρειωμένοι,
Ἐῖχαν ἀπ' τὸν Βλαντίστρατον μιὰν ὄρδινιὰ παρμένη,

Νὰ βροῦν τὸν ἄλλον βασιλιά, νὰ τότε πολεμήσουν,
Κι' ἂν δὲν τὸν πιάσουν ζωντανόν, νεκρὸν νὰ τὸν ἀφήσουν.
Καὶ συντροφιάζει τους κι' αὐτός, κι' ὁμάδι συνοδεύαν,
Κ' ἐπάνω κάτω ὅσων θεοιὰ τὸν Ρήγαν ἐγυροῦσαν.
Εὐρήκασι τὸν γέροντα κι' ὡς λιόντας ἐπολέμα,
Κ' εἶν' τὸ σπαθὶ ὀλοκόκκινον ἀπὸ τὸ τόσον αἶμα.
Ἐκ' ἦτο ὁ Πολύδωρος, στὴν συντροφίαν του κι' ἄλλοι,
Τὸν Ρήγα παραβλέπασιν εἰς ἔτοια χρειά μεγάλη.
Ὡς ἔσωσ' ὁ Βλαντίστρατος, ὡσάν λιοντάρι τρέχει
Ἐπάνω του μὲ τ' ἄλογο, κ' ὑπομονὴ δὲν ἔχει.
Κι' ὀπίσω τ' ἄλλ' εἰκοσιδυό, κι' ὡς δράκοντες ἐράσσαν,
Κι' ὀκτὼ κοντάρια τοῦ Ρηγὸς τὸ κούτελον ἐσπάσαν.
Ἐπεσεν ἀπὸ τὸ ἄλογο ὁ Ἡράκλης κ' ἐξάλισθη,
Χαμαὶ στὴν γῆν ἐξάπλωσε, στὰ αἵματα κυλίσθη.
Πεζὸς εἶν' κι' ὁ Πολύδωρος, μὰ ἄκαμ' ὡσάν λιοντάρι,
Ἐβλεπε τὸν ἀφέντην του κανεὶς νὰ μὴν τὸν πάρη.
Ἐξεζάλισθη ὁ βασιλιάς, κι' ὀγλίγωρα σηκώθη,
Κ' ἔκραξε τὸν Πολύδωρον, σ' ἐκείνον παρεδόθη.
Μὲ τὸ σπαθὶ στὴν χεῖρα τους ὡσάν λιόντες πολεμοῦσι
Καὶ ἀπὸ τοὺς Βλάχους ζωντανοὶ δὲν θέλει νὰ πιασθοῦσι.
Μάσανε τόσοι οἱ ἐχθροί, ὅπου τοὺς τριγυρίζουν,
Ὅπου κανένα γλυτωμὸν γιὰ τότε δὲν ἐλπίζουν,
Μὲ δυὸ κακὲς λαβωματιῆς στὴν κεφαλὴν, στὴν χεῖρα,
Εὐρίσκειτ' ὁ Πολύδωρος ἐκείνην τὴν ἡμέρα.
Ὅ ἀφέντης μὲ τὸν δουλευτὴν τὸν θάνατον γνωρίζαν,
Ὅντε φωνὴν καὶ ταραχὴν παλληκαριοῦ γροικίσαν.
Τούτ' ἢ φωνὴ κ' ἢ ταραχὴ, τῆς μάχης τὸ σημάδι,
Ἦτονε τοῦ Ρωτόκριτου, π' ὡς εἶδε κ' εἶναι ὁμάδι,
Ὅ ἀφέντης μὲ τὸν φίλον του σὲ κίνδυνον θανάτου,
Τὲς σκάλες ἀντιπάτησε, καὶ σφίγγει τ' ἄρματά του.
Ὅ πρῶτος πού τ' ἀπάντησε, ἦτον διχὸς τοῦ Ρήγα
Τοῦ Βλάχου, καὶ καθημερὸν σὲ μιὰν βουλήν ἐσιμίγα.
Καὶ δίδει του μιὰ κονταριὰ καὶ τὸ κοντάρι μῆκτει,
Εἰς τὸν λαιμὸ ποκατωθιό, καὶ χάμαι τότε οἰκτει,
Κρυόν, νεκρὸν, κι' ἀσάλευτον καὶ καταματωμένον.
Τὰ μαθημένα τ' ἔκαμε τὸ χεῖρι τ' ἀνδρειωμένον.
Σκοτόνει καὶ τὸν δεύτερον, τὸν τρίτον ξεσελλώνει
Καὶ τὸ κοντάρι τζάκισε, μὲ τὸ σπαθὶ σιμόνει.

Κ' ἔκαμε πράγματα φοριτὰ, καμώματα μεγάλα,
Θάνατον τὸν ἔλεγασι, Χάρο ὄνομα τοῦ βγάλα.
Τόσους νὰ ᾄῃ νὰ πολεμοῦν τὸν φίλον καὶ τὸν Ρήγα,
ᾠσὰν γεράκι χύθηκε κι' ὠσὰν πουλιὰ τοῦ φύγα.
Γλυτόνει, ξεγκουσεύει τους, ἄλογα τοὺς γυρεύει,
Εὐρίσκει τους καὶ δίδει τους κι' ὁ Ρήγας καρβαλκεύει.
Καὶ τῆς Βλαχιάς ὁ βασιλιάς θωροῶντας εἶντα κάνει,
Φεύγ' ἀπεκεῖ, γιατί θωρεῖ, πὼς ἔχει ν' ἀποθάνη.
Δὲν θέλει πλι' ὁ Ρωτόκριτος τ' ἀφέντη νὰ μακρύνη,
Πάντα κοντά του πολεμᾷ καὶ σπλαγχνικὸς ἐγίνη.
Ἐμίσειψ' ὁ Πολύδωρος, δὲν στέκει ν' ἀναμένη,
Γιατ' εἶχε δυὸ πληγὲς κακὲς, καὶ μέσ' στὴν χώρα μπαίνει,
Βαρεῖα πολλὰ γροικᾷ τονε, λαβωματιὰ μεγάλη
Εἶχε σιμὰ στὸ κούτελο κ' ἐμπρὸς στὸ στήθος ἄλλη.
ᾠλημερις ὁ πόλεμος πολλοὺς θανάτους κάνει,
Κ' ἐκεῖνος ὁποὺ κέρδαινε τὴν μιάν, τὴν ἄλλην χάνει.
Ἐβράδυνασε κ' οἱ σάλπιγγες ἐπαίξαν νὰ σχολάσουν,
Οἱ σκοτωμοὶ νὰ πάψουσι, γιὰ τότε νὰ περάσουν.
Κάθε φουσατό σύρηθηε στὰ μέρη τὰ δικά του,
Κάθ' ἕνας στέκ' ὀλονυκτις ζωσμένος τ' ἄρματα του.
Σὰν ἐσχολάσε ὁ σκοτωμὸς καὶ γιὰ τὴν ὥρα ᾠκείνη,
Καὶ τὸν ἐχθρόν του κάθε εἰς σ' ἀνάπαψιν ἀφίνει,
Ἐκραξε τὸν Ρωτόκριτο ὁ Ρήγας, καὶ σιμόνει,
Καὶ σπλαγχνικὰ τοῦ μίλησε, μιλῶντ' ἀναδακρύνει.

ΡΗΓΑΣ

Λέγει του, σὺ μ' ἐγλύτωσες, ποὺ πεθαμένος ἦμου,
Καὶ σὺ μοῦ τὴν ἐχάρισες σήμερον τὴν ζωὴ μου.
Κ' ἐπεὶ ἔτοιο πράμμα ἀπὸ σέ, ἔτοιο καλὸ γνωρίζω.
Θέλω καὶ νὰ μοιράσωμεν τὲς χῶρες ὅπ' ὀρίζω.
Καὶ νὰ ᾠσαι πάντα μετὰ μέ, κι' ἀπῆτις ξεψυχήσω,
Τέκνον καὶ κληρονόμον μου εἰς ὅλα νὰ σ' ἀφήσω.

ΠΟΙΗΤΗΣ

ᾠς ἦκουσ' ὁ Ρωτόκριτος μὲ τάξιν γονατίζει,
Καὶ γνωστικὰ καὶ φρόνιμα ἔταιας λογιῆς ἀρχίζει.

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

ἘΑφέντη, τὰ Ρηγάτα σου κράτει τα μετὰ σένα,
Καὶ χρέος κανένα σήμερον δὲν ἔχεις μετὰ μένα.
Ἄν ἦλθα κ' ἐπολέμησα γιὰ σὲ καὶ γιὰ τὴν χώρα,
Τὸ ἄκαμα γιὰ τὸ δίκιο σου, ὄχι νὰ θέλω δῶρα,
Ὅποταν ἀνατράφηκα κ' ἐπίασα τὸ κοντάρι,
Πάντα τὸ δίκαιον ἀγαπῶ καὶ μὴ μοῦ τό' χεις χάρι,
Καὶ τ' ἄδικο τοῦ βασιλιᾶ τῶν Βλάχων εἶναι τόσο,
Ὅπ' ἂν μπορέσω θάνατον ξετρέχω νὰ τοῦ δώσω.
Καὶ τὴν ζωὴν προθυμερὸς στὴν ζυγαριὰν τὴν βάζω,
Χαιράμενος κάθε καιρὸν στὸ δίκιο νὰ ποθάνω.

Γ. ΜΑΡΚΟΡΑ

2. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΡΚΟΝ

Α'. Ἐπιστροφή

Μέσ' στὸ γοργὸ πλεούμενο, πού τὰ νερά σου τρέχει,
τώρα πού ἡ ξάστερη βραδεὶά καμιὰ πνοή δὲν ἔχει
νὰ ἔξερε θάλασσα καλή, μὲ πόση τρικυμία
χιτυπάει ψυχὲς ἀδύνατες νύχτα τυφλὴ καὶ κρούα !
Γυρνοῦν τὰ γυναικόπαιδα στὰ ματωμένα μέρη,
ὅπου ὁ Σταυρὸς νικῆθηκε τοῦ Τούρκου ἀπὸ τ' ἀσκέρι·
στὰ κακορζίκια - γιὰ ἰδὲς - παρηγοριά δὲ δίνει
μήτε οὐρανοῦ χαμόμελο, μήτε πελάου γαλήνη·
ἔχουν ἀκίνητα στεγνά, σ' ὅλη τὴ φύση ξένα,
στὴν ἄβυσσο τς ἀπελπισιᾶς τὰ μάτια βυθισμένα,
καὶ σὰν ἀπάνου σὶ ἄπειρο κ' ἔρμο στοιχειὸ θωροῦνε,
τὴ μαύρη μοῖρά τους ἀργὰ λὲς καὶ σ' αὐτὸ μετροῦνε.
Φοβᾶται ὁ ναύκληρος νὰ πῆ, πὼς αὔριο τὸ καρᾶβι,
θ' ἀράξει στὴν πατρίδα τους. Κ' ἔχουν πατρίδα οἱ σκλάβοι !
Ἐλπίδα θεία, πού ξέμακρα, σὲ βάσανα, σὲ πόνους
ἔκαμες πλάσματα ὡς αὐτὰ ν' ἀντισταθοῦν τρεῖς χρόνους,
γύρισε πάλε, ὦ ! γύρισε ! Στοῦ καρᾶβιοῦ τὴν πλώρη
ἔλα, ἡ γυναῖκα νὰ σὲ ἰδῆ, τ' ἀνήλικο κ' ἡ κόρη.
ὡς, μ' ἓνα πράσινο κλαρί, ξανοίξανε μιὰ μέρα
τῆς κιβωτὸς οἱ κάτοικοι τὴν ἄσπρη περιστέρα !

Ἔλα! Στὸν ἴσκιό σου ἄς διαβοῦν τὸ νέο τῆς τύχης ρέμμα,
ψηλὰ-ψηλὰ κοιτάζοντας μὲ θαρρομένο βλέμμα.
βάλε τὸ χέρι σου γλυκὰ στὰ πονεμένα στήθια,
ποὺ δὲ γυρεύουνε τῆς γῆς ἢ τοῦρανοῦ βοήθεια,
κι' ἀπὸ τὸν κόρφο τῆς μητρὸς μέσ' τοῦ παιδιοῦ τὸ στόμα,
Ἐλπίδα θεία, τὸ γάλα σου κάμε νὰ τρέξῃ ἀκόμα!

Πλέει τὸ καράβι ἀδιάκοπα κ' ἡ Πούλια ὥστόσο δείχνει
στὸν οὐρανὸ ἀρμενίζοντας πὸς εἶναι μεσονύχτι.

Ἦλα σιγοῦν. Στὴ θάλασσα γλυκοκοιμοῦντ' οἱ ἀνέμοι,
καὶ κάθε ἀστέρι ποὺ ψηλὰ φεγγοβολᾷ καὶ τρέμει,
φαίνεται ἀγγέλου σπλαχνικοῦ προσηλωμένο βλέμμα
στὸν κόσμον ποὺ ποτίζεται πάντα μὲ δάκρυα καὶ αἶμα.
Κάποιο, στὰ βάθη τῆς νυχτὸς. Πνεῦμα καλὸ καὶ θεῖο,
μ' ἐλεημοσύνη θὰ ἔγυρε τὰ μάτια καὶ τὸ πλοῖο,
σὰν ἓνα κούρασμα γλυκὸ κ' ὕπνος ἀγάλια ἐχύθη
σὲ τόσα ἐκεῖ, ποὺ λάχτιζαν, ἀπελπισμένα στήθη.

Β'. Ἡ Κρήτη.

... Ἡ Κρήτη! Δὲν ἐχύθηκε τέτοια φωνὴ τρογύρου,
δὲν εἶναι ἀπάτη λογισμοῦ, δὲν εἶναι πλάσμα ὀνείρου·
ἀκόμα, νά! τῆς Εὐδοκίᾳς ἀχνολογᾷ τὸ στόμα,
ὁ μαγεμένος ἦχος του δὲν ἀποσβέστη ἀκόμα!
Ἦ! πὼς χουμᾶνε γιὰ νὰ ἰδοῦν τ' ἀγαπημένα μέρη
ποὺ σημαδεύει ἀκίνητο τῆς κορασιᾶς τὸ χέρι!
Μὲ τί φωνὴ ξανοίγοντας μακρὰ τὸν Ψηλορείτη
χίλιες φορὲς νὰ ξαναποῦν «Ἡ Κρήτη-ἀκοῦς-Ἡ Κρήτη!»
Λὲς ὅτι ἡ φλόγα τῆς αὐγῆς, ποὺ φέγγει ἀπὸ τὴν Ἰδα
τὰ στήθη αὐτὰ ξεπάγωσε μὲ μιὰ της μόνῃ ἀχίδα
καὶ τόσα κλάῦματα χαρᾶς ἐκεῖθε μέσα βγαίνουν,
ὅπου τὰ πρῶτα αἰσθήματα σὰ χόρτο ἀναχλωραίνουν.
Χαίρονται οἱ δύστηχες! Καὶ τί στὸν κόσμον θὰ νὰ ἐλπίσουν!
Ἄχ! γιὰ τὴν ἔρημους χαρὰ κ' οἱ ἀγγέλοι θὰ δακρῶσουν!
Στὴ γῆ ποὺ πλῆθος ἔπεσαν, σὰν ἀερισμένο στάρι,
ἴσως κανένα θὰ ἔβρουνε τ' ὀλέθρου ἀπομεινάρι
ἢ μιὰ, χωρὶς τὰ τέκνα της, τὸν ἄκληρο ἀσπρομάλλη,
ἓνα της μόνο ἀδελφό, κάποιον παιδί της ἄλλη.

Στὸ χῶμα ἐκεῖνο ποῦ ἔβρηκαν τόσοι γενναῖοι τὸ μνήμα,
νὰ κλάψουνε θὰ δυνηθοῦν, ὡς τὸ κομμένο κλῆμα.

Μιά μέρα ἐκεῖ τὰ κόκκαλα θέλει κι' αὐτὲς ἀφήσουν,
ἄχ ! γιὰ τὴν ἔρημη τους χαρὰ κ' οἱ ἀγγέλοι θὰ δακρῦσουν.

Γ'. Ὕπνος.

Εἶχε νυχτώσει· τ' οὐρανοῦ βαθύτατη μαυρίλα
τῇ γλῶθι τοῦ κάμπου ἐσκέπαζε καὶ τοῦ βουνοῦ τὰ φύλλα,
μαυρολογοῦσαν τὰ νερὰ κ' οἱ βράχοι τῆς θαλάσσης·
ἄστρο γλωμὸ δὲν ἔφεγγε στὴν ἔρημιὰ τῆς πλάσης,
καὶ μόνον ἔκανε, κρυφὰ περὼντας, τὸ φεγγάρι,
μιὰν ἄκρη ἀπὸ τὰ σύγνεφα λάμψη ἀργυρῆ νὰ πάρη.
Φωνὴ δὲν ἄκουες, πούπετα δὲν ἔβλεπες διαβάτη,
εἶχε τὸν ὕπνο ἀποδεχτῆ καλύβι καὶ παλάτι.

Δὲν ἐσπαρνοῦσαν τὰ πουλιά, πὸν σύσκοτα εἶχαν βάλει
σκέπη θεομὴ τὴν ἴδια τους φτεροῦγα στὸ κεφάλι.

*Ἦτον τὸ χόρτο, τὸ κλαρί, κι' ὁ ἀνθὸς τὴν ὥρα ἐκεῖνη
τοῦ μαμουδιοῦ προσκέφαλο, τῆς πεταλούδας κλίνη·
τ' ἀρνὶ στὴ μάντρα ἐπλάγιαζε, τ' ἀγρίμι στὴ μονιά του·
ἴλα τὰ πλάσματα, Θεέ, στὸν ἴσκιό σου ἀπὸ κάτου !

Δ'. Πυρπόλησις Ἀρκαδίου.

... Σὲ τόση ἀντροῦλα ταραχῆς ἀκούω σὰν τ' ὄνομά μου
στρωνάω καταπῶς ἤμουνα γονατισμένος χάμου,
καὶ τὸν Ἠγούμενο θωρῶ ! Δαυλὶ ἀναμμένο ἐκράτει,
ποῦ τόσο δὲν ξεσπίθιζε σὰν τοῦ γενναίου τὸ μάτι,
γιατὶ τὸν εὔρηκε πικρό, φαρμακωμένο βόλι,
κι' ἀπὸ τὴν ὄψι του ἡ ζωὴ σ' ἐκεῖνο ἐπῆγεν ὅλη.
Χλωμός, χλωμός ἐτρέκλιζε κ' ἤθελε πέσει κάτου,
ἀνίσως καὶ δὲν ἔτρεχα σὰν ἀστραπὴ κοντά του,
τὸν ἀνασήκωσα, κ' εὐθὺς τὸν ὄμο αὐτὸς μοῦ ἀδράχτει,
καὶ δείχνοντας τὸν ἀνοιχτὸ τοῦ πάτου καταρράχτη,

«Προτοῦ, μοῦ λέει, σὸ σῶμα μου ν' ἀδειάση κάθε φλέβα,
βοήθα τ' ἀδύνατο πλευρό, μαζί μου ἐκεῖ κατέβα».

Μέσ' σὸ χαμόι σὰν ἔφτασα κι' ὡς μοῦ ἔχε παραγγεῖλει,
τ' ἅγιο κορμί του ἀπόδωκα σὲ μαρμαρένια στήλη,
ἔμειν' ἀκίνητος, βουβός, μὲ μιὰ μεγάλη φοίκη,
ἀργὰ τὰ μάτια ἐγύρισα στὴ μαύρην ἀποθήκη.

Ἄχ, μὲ πλακόνανε βαρειά τοῦ τόπου τὰ σκοτάδια,
κι' ὁ νοῦς μου ἀποχαιρέτουμε πέλαο, βουνά, λαγκάδια,
ὄλα τὰ ἐλεύθερα πουλιά, στ' ἀέρι σκορπισμένα,
τὶς αὔρες ὅλες τοῦρανοῦ, τὸ φῶς τοῦ ἡλίου κ' ἔσένα !
Γιὰ μιὰ στιγμή πού διάβηκε σὰν ἀστραπῆς ἀχτίδα,
τὰ χρυσωμένα ὄνειράτα τῆς εὐτυχιάς μας εἶδα,
καὶ νὰ προφέρω ἤμουν σιμά, στοῦ νοῦ μου τὴν ἀντάρα,
γι' αὐτοὺς πού μοῦ τὰ σβύσανε μιὰ τρομερὴ κατάρα·
πλὴν στὸν Ἡγούμενο μὲ μιᾶς γυρίζοντας τὸ βλέμμα
ἐκεῖ πού ὀρθὸς βασιτότουμε κ' ἦτον γιομάτος αἷμα,
ἐκεῖ πού ὡς Μάρτυρας ψηλά κατὰ τὰ θεῖα λημέρια, —
τὸ λογισμό του ἀσήκωνε, τὰ μάτια, καὶ τὰ χέρια, —
τὴ γῆ ξαστόχησα γοργὰ καὶ κάθε της ἀγῶνα,
μὲ συντριβὴ λυγίζοντας, ὁ ἀμαρτωλὸς τὸ γόνα.

Στὸ θεῖο χλωμό του πρόσωπο δίχως νὰ πνέω τηροῦσα,
κ' ἐν ᾧ στὰ βάθη τῆς ψυχῆς τὸν οὐρανὸ ἀγροικοῦσα,
χουμοῦν ἀπάνου οἱ δαίμονες, τὰ πάντα πλημμυρίζουν,
σφαγὴ ἀρχινοῦν ἀλύπητη, καὶ σὰν θεοῖα μουγκρίζουν.

Ἔ! δὲν τοὺς ἄκουσα πολὺ! — Τὸ εὐλογημένο χέρι
στὴν κεφαλὴ μου ὁ Σεβαστὸς δὲν ἄργησε νὰ φέρῃ.
Καί, σὰν μ' εὐχήθη, τ' ἄλλο του, πού τὸ δαυλὶ φουχτόνει,
στὴ μαύρη εὐθὺς κατέβηκε θανατηφόρα σκόνη.

Σύγνεφο μέγα, φλογερὸ κι' ἀπὸ βροντὲς γιομάτο
σὲ ἀνοιγοσφάλισμα ὀφθαλμοῦ μᾶς ἀρπάξε ἀπὸ κάτω,
κ' ἐδῶ γοργὰ ξανάπεσε κάθε ζεστὸ λιθάρι,
ὀποῦ μ' ἐμᾶς τὸ σκάσιμο τοῦ λαγουμοῦ εἶχε πάρει.

Ἄλλὰ βαθειά, πολὺ βαθειά, μὲ τὴν ὀρμὴ τὴν ἴδια,
μαῦρες τῶν Τούρκων οἱ ψυχὲς ὡσὰν τὰ ἀποκαΐδια,
σ' ἄγριο σκοτάδι ἀκούσαμε νὰ βυθιστοῦν, καὶ ἀκόμα
θυμοῦ βλαστήμιες εἶχανε σὸ κολασμένο στόμα.

Σὰν ἡ φωτιά, πού μέσα της μᾶς εἶχε ξάφνου ἀρπάξει,
γύρου ἐλαγάρισε ἀπ' αὐτοὺς, τ' ἀψήλου ἐπῆε ν' ἀράξει,

κ' ἐκεῖ καταπὼς ἀνοίξαν ὅλα τὰ οὐράνια βάθη,
μὲ βιά στή μάννα τοῦ φωτός μᾶς ἔρριξε κ' ἐχάθη !

1875

A. ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ

3. ΦΩΤΕΙΝΟΣ

ΑΣΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΦΩΤΕΙΝΟΣ Ο ΖΕΥΓΟΛΑΤΗΣ

Πάρῳ ἓνα σβῶλο, Μῆτρο,
καὶ διῶξ' ἐκεῖνα τὰ σκυλιά, πού μοῦ χαλοῦν τὸ φύτρο.
Ὁ χερουλάτης ἔφαγε τ' ἄχαρα δάχτυλά μου
καὶ στήν ἀλετροπόδα μου ἔλυώσαν τὰ ἥπατά μου.
Δυὸ μῆνες ἔρρεψα ἔδεδῶ, ἔσάπησα στή νόπη
μ' ἀρρώστια, μὲ γεράματα ! Βάσανα, νήστεια, κόποι,
γι' αὐτὸ τὸ ἔρμο τὸ ψωμί. Καὶ τώρα πού προβαίνει
σγουρό, χολᾶτο ἀπὸ τῆ γῆ, πού πρὶν τὸ φᾶν χορταίνει
τὰ λιμασμένα μου παιδιά, νὰ τὸ πατοῦν ἔμπρός μου,
μὲ τόση ἀπίστευτη ἀπονιὰ οἱ δυνατοὶ τοῦ κόσμου !...
Ἐξέχασες καὶ δὲ μ' ἀκοῦς ;...ἔσένα κολᾶζω, Μῆτρο,
διῶξε, σοῦ λέγω, τὰ σκυλιά, πού μᾶς χαλοῦν τὸ φύτρο...
—Εἶναι τοῦ Ρήγα, δὲν κοτῶ...Γιὰ κοίταξ' ἐκεῖ πέρα
νὰ ἰδῆς τί θρὸς πού γίνεται, τί χλαλοή, πατέρα !
—Τί Ρήγας, τί Ρηγόπουλα ! Εἶν' ὁ καινούριος κύρης,
πού πλάκωσε μὲ ξένο βιὸ νὰ γένη νοικοκύρης,
Παληόφραγκοι, πού πέφτουνε σὰν ὄρνια στὰ ψοφίμια,
ἐκεῖνοι πάντα κυνηγοὶ καὶ πάντα ἔμεῖς ἀγρίμια.
Καὶ σὺ τοὺς τρέμεις, βούβαλε ! Παιδὶ μέσ' στή φωτιά σου,
πού τρίβεις στουρναρόπετρα μ' αὐτὰ τὰ δάχτυλά σου,
πῶχαις τετραδίπλα νεφρὰ καὶ ριζιμιὸ τὰ στήθια,
τοὺς βλέπεις καὶ σὲ σκιάζουνε ! Ὁ δοῦλος εἶν' ἀλήθεια,
λίπο ποτάζει μαναχά, ψυχὴ κ' αἷμα δὲν ἔχει.

Κ' ὁ γέροντας μ' ἀπίδρομο σὰν παλληκάρι τρέχει,
κι' ἀρπάζει τὴν σφεντόνα του. Ἐχει χολὴ στὰ μάτια.

Μὲ τὸ σφυρί του ἕνα γουλι τὸ σπᾶ σὲ δυὸ κομμάτια,
καὶ τὸ σταφνίζει στὸ κανί. Γοργὰ τὴν ἀνεμίζει,
καὶ τήνε σκάει μὲ δύναμι. Ἄνοίγει τὸ λιθάρι,
καὶ θυμωμένο ἕνα σκυλι πληγώνει στὸ ποδάρι,
κ' ἐν ἄλλο χτυπáει στὸ κούτελο καὶ τὸ ξαπλόνει χάμου.

—Βλέπεις ἐγὼ δὲν τοὺς ψηφῶ, μὲ τὰ γεράματά μου

—Πατέρα, τ' εἶναι πῶκαμες !

—Περίδρομος, κεφάλα,

μὴ βλαστημήσω τὸ βυζί, πού σῶδωκε τὸ γάλα.

Δὲ νοιώθεις πὼς τοὺς σχαίνομαι ! Ὅλην αὐτὴν τὴν ψώρα

ὀπῶρχεται κάθε φορὰ καὶ μᾶς δαγκάει τὴ χώρα,

ὅπως εἶν' ἕνας ὁ Θεὸς κ' ἐγῶμαι Λευκαδίτης,

τὴν ἔπαιρνα ὅλη ἐπάνω μου κ' ἐπνίγομουν μαζί της.

Καὶ σύ, τοῦ γέρου Φωτεινοῦ μονάκριβο βλαστάρι,

τοῦ λύκου τ' ἀνυπόταχτου, ἀγγόνι τοῦ Θιοχάρη,

π' ἄλλη τροφή δὲν ἔλαβες νὰ φᾶς καὶ νὰ χορτάσης

γιὰ νὰ σοῦ βιάψη τὴν κορδιά καὶ νὰ ριζοδοντιάσης

παρὰ τὴν ἔχτρα τὴν παλιά, ποῦ ἔναι θεμελιωμένη

σκληρή, πατροπαράδοτη, ἀφθαρτη, στοιχειωμένη,

γιὰ κάθε ξένην ἀφεντιὰ βαθειὰ μέσ' στὴ γενιά μας,

ἔσύ, θελέσι, στέκεσαι καὶ βλέπεις τὴ σπορά μας

νὰ τὴν πατοῦν οἱ ἀλλόφυλοι καὶ χάσκεις σὰ λουρίτης...

Οὐ ! νὰ χαθῆς ! Μ' ἐντροπιάσες, δὲν εἶσαι Λευκαδίτης.

—Μὴ μὲ προπαίρνεις ἄδικα, πατέρα μου, εἶναι τόσοι !

Περνοῦν σὰν μαῦρος σίφουνας σφιχτὰ μᾶς ἔχουν ζῶσει..

Ἐπιάσαν ἄλλοι τὰ ριζὰ κι' ἄλλοι χτυποῦν τὴ λάκκα

ξεθεμελιόνουν σχοιναριές, δὲν ἄφησαν ἀσφάκα,

φωνές καὶ χλημητίσματα, ἀλαλαγμὸς καὶ χτύποι.

Πᾶνε τοῦ γέρου Δημουλᾶ οἱ παινεμένοι κῆποι,

πᾶνε καὶ φράχτες καὶ λιθιές ! Σὰν νὰ ἔταν λυσσασμένοι

μὲ τ' ἄλογά τους τοῦ ριχτοῦ ὠρμήσαν μανιωμένοι

νὰ φθάσουν ἕνα δύστυχο, πατέρα, μισολάγι,

πού τό ἔφεραν κυνηγητὰ οἱ σκύλοι ἀπὸ τὸ πλάγι.

Λὲς κ' εἶναι ἀνεμοστροβίλος ! Ἐμπρός...ἐμπρός ἀπ' ὅλους

ἐν' ἄλογο σιδέρικο σκορπᾶ λιθάρια, σβώλους

καὶ στὴ χρυσῆ τὴ σέλλα του βαστᾶ ἕνα καβαλλάρη

ὄπου πετᾶ σὰν αἰτὸς καὶ πὺν κρατεῖ κοντάρι...
Πῶ ! πῶ ! πατέρα, χαλασμός γιὰ μιὰ νεροχελώνα·
δὲν εἶναι μεγαλύτερο... πῆρε τὸν ψιλιθρόνα
καὶ τὸ ᾠχασαν τὸ πάτημα... Ὀλόγυρα ἀλωνίζουν
ἀμέτροτα λαγωνικά κι' ἀναποδογυρίζουν
τ' ἀμπελοφύτια τοῦ Χιενᾶ, τοῦ Κούρη τὰ λινάρια.
Πῆραν ξελάκου μιὰ κοπὴ καὶ σφάζουν τὰ κριάρια
οἱ σκύλοι τους, πὺν ἐμάνιωσαν....

—Κι' ἀκόμα δὲν τοὺς τροῶμε !

Τὸ βλέπεις ἂν εἶμ' ἄδικος ὅταν τοὺς καταριῶμαι.
Πατέρα μου, ἔσταμάτησαν... ὦ δυστυχία μου ! Ἐφθάσαν
καὶ τὰ σκυλιὰ πὺν ἐλάβωσες ! Οἱ κυνηγοὶ τὰ πιάσαν
καὶ τὰ ᾠφεραν στὸν ἀρχηγό... Μᾶς εἶδανε, πατέρα.
Ἐχούμησαν ἐπάνω μας... ἤρθ' ἡ στερνὴ μας μέρα...
—Νὰ μὴ σαλέψης ἀπ' ἐδῶ, μὴν ἀνασάνης λέξι,
νὰ ἰδοῦμε αὐτὸς ὁ πόταμος ὡς πόσο θὰ νὰ τρέξῃ.
Πιάσε τὰ βόιδια μὴ σκιαχοῦν... Ἄ Μητρο, χέρι, χέρι...
Μόχτα, μωρέ, κ' ἐπλάκωσαν... Πρόσεχε τὸ Λευτέρη.
Ἐὸλόρηος μένει ὁ γέροντας, θολὸς στὸ πάτημά του,
καὶ καρτερεῖ τὸ σίφουνα, πὺν μούγκριζ' ἐμπροστά του.
Κάτασπρο τὸ κεφάλι του, πυκνὸ, μακρὸ τὸ γένι
στὰ λιοκαμμένα στήθια του ἀφράτο κατεβαίνει
σὰν ἀνθισμένη ἀγρόμπελη, πὺν πέφτει ἀπὸ κοτρῶνι·
τοῦ χρόνου τᾶσπλαχο γενὶ καὶ τῆς σκλαβιάς οἱ πόνοι
τὸ μέτωπό του αὐλάκωσαν πὺν τὸ χαν κατακόφει.
Ἐὸ ἥλιος τοῦ φθινόπωρου τοῦ ρόδιζε τὴν ὄψι
ἐτύλλονε τὴ φλέβα του, τοῦ πύρονε τὰ χεῖλη
σὰν κάποιος νὰ ξεφτύλιζε, ν' ἀναβε τὸ καντήλι
τῆς συντριμμένης του ζωῆς κ' ἔρριχνε στὴν καρδιά του
τῆς νιότης ὄλον τὸ θυμὸ καὶ τὰ παλιὰ ὄνειρά του.

Τὸν ἔξωσαν τὰ κύματα κ' ἔβραζε γύρα-γύρα
μελανωμένη, ἀκράτητη ἢ ἀνθρώπινη πλημμύρα
σὰν νάθε νὰ τὸν καταπιῇ. Ἄπάνου του ἔχτυποῦσαν
φοβέρες καὶ περιέγελα... Ἐγρούξανε, ἀλχητοῦσαν
οἱ σκύλοι μέσ' στὰ πόδια του κ' αἱμάτοναν τὸ δόντι
εἰς τὴ σκληρὴ τὴ σάρκα του. Καὶ συριγμοὶ καὶ βρόντοι

σὰν νὰ ἴβραν ἀγριογούρουνο, πὸν μέσ' ἀπ' τὴ μονιά του
δὲν ἤθελε νὰ πεταχθῆ. Τ' ἄχαρο φόρεμά του
ρεύει κομμάτια κατὰ γῆς. Τ' ἄλογα χλημιτοῦσαν
κ' ἀπάνου στ' ἄσπρα του μαλλιά βραστοὺς ἀφροὺς σκορποῦσαν.
κ' ἔδεραν μὲ τὴ γλῶσσά τους τὸ χαλινὸ στὸ στόμα
κ' ἐφρὺ μαζαν κ' ἐσκάφτανε τοῦ χωραφιοῦ τὸ χῶμα.
Ἔμεν' ὁ γέροντας βουβός. Τὸ φλογερό του μάτι
ἔγινε μόνο τῆς ψυχῆς ἀπόκρυφο παλάτι
κ' ἐκεῖθ' ἀστράφει ὄλ' ἡ φωτιά, πὸν καίει τὰ σωθικά του.
Λὲς κ' ἔβλεπε τὸ Γένος του μ' ὄλη τὴ δυστυχία του,
τὴ φτώχεια, τὰ γεράματα τὴν καταφρόνησίν του
ὀλόρθο ν' ἀντρειεύεται καὶ μὲ τὴ δύναμή του
τὴ μαγική, τὴν ἄμετρη, γυμνὸ, κατακομμένο
νὰ δείχνῃ πάντ' ἀνίκητο τὸ μέτωπο στὸν Ξένο.

Μ' αὐτὸν τὸν ἥλιον ἔλαμπε κ' αὐτὸς ὁ ἑβδομηντάρης !

Μέσ' ἀπ' τὴ μάθη καταχνιά βγαίνει ἓνας καβαλλάρης
καὶ τ' ἄλογό του σταματᾷ ἐμπρὸς στὸ ζευγολάτη...

— Ἐσὺ μοῦ πετροβόλησες, παλιόγερε, χωριάτη,
τὰ δύο μου τὰ λαγωνικά ;

— Μόνος ἐγὼ κ' ὄχι ἄλλοι.

— Μίλει μου ταπεινότερα... Λύγισε τὸ κεφάλι,
προσκύνα τὸν ἀφέντη σου, ξέσκλιαρη, διακονιάρη !

— Κ' ἐγνώριζες ὅτ' ἦτανε κεῖνα σκυλιὰ δικὰ μου ;

— Τὰ γνῶριζα καὶ τὰ ἴδιωξα μέσ' ἀπὸ τὴ σπορά μου.

— Ποῦθε κατάγεσαι, μωρέ ;

— Ἐδῶθε... Σφαμισᾶνος.

— Κ' ἐγὼ σκυλήκι ἀγνώριστο, ὁ Τζώρτζης ὁ Γρατζιᾶνος,

ἀφέντης σου παντοτεινός, τύραγνος, ἄρχοντάς σου.

Αὐτὸ τὸ χῶμα πὸν πατῶ, οἱ πέτρες, τὰ νερά σου,

ἡμερο κ' ἄγριο κλαρί, τ' ἀγέρι σου, ἡ ψυχὴ σου,

τὰ ζωντανά σου, τὰ παιδιὰ, τὸ αἷμά σου, ἡ τιμὴ σου,

ὄλα δικὰ μου, μόντε το. Βουνοῦ καὶ λόγγου ἀγρίμι

εἴτ' ἔχει τρίχα, εἴτε φτερό, σιχαμερὸ ψοφῆμι,
τὸ διαβατάριχο πουλί σὲ μὲ μονάχ' ἀνήκει
κι' ἀξίζει τὸ κεφάλι σου λαγόπουλο ἢ περδίκι.
Γι' αὐτ' ὅθε θέλω θὰ περνῶ κ' ἐγὼ καὶ τὰ σκυλιά μου,
τίποτε δὲν ὀρίζετε κ' εἶναι κι' αὐτὴ σπορά μου.
κι' οὐτ' ἄλλη τύχη ἀξίζετε. Γενιὰ καταραμένη,
δειλή, κακογεράματη, στὸν κόσμο ἀκόμα μένει
γιὰ νὰ πομπεύη τὸνομα καὶ τὴν κληρονομιά της !

Καὶ στὰ στερονὰ τὰ λόγια του ἔννοιωσε ὁ ζευγολάτης
ὅτι ἓνα δάκρυ ἐνότιζε τ' ἀσπράδι τοῦ ματιοῦ του
κι' ὀλόρηθες ἀναδεύονται οἱ τρίχες τοῦ κορμιοῦ του.

— Ἄν ἐξεράθη τὸ κλαρί, πάντα χλωρὴ εἶν' ἡ ρίζα
καὶ μένει πάντα ζωντανὸ ἢ ρόδι φάγ' ἢ βρίζα
αὐτὸ τὸ βόιδι τὸ μανό, π' ὅσο βαθιὰ ρουχνίζει
τόσο εὐκόλα μυγιάζεται κι' ἀνεμοστροβιλίζει
καὶ πού τὸ κοάζουνε Λαό. Θὰ σπάση τὸ καρίκι
καὶ θὰ προβάλλη μὲ φτερὰ μιὰ μέρα τὸ σκουλήκι.
Τότε, πουλί τὸ σερπετὸ ποιὸς ξέρει ποῦ θὰ φτάση !
— Δεῖξέ μου αὐτὸ τὸ λείψανο, πού θὰ βρुकολακιάση.
Ἐγὼ... ὁ φτωχὸς ὁ Φωτεινός, ὁ γέρος ὁ ξεσκληιάρης,
πού ρίχνω ἐδῶ τὸ σπόρο μου γιὰ νὰ μοῦ τότε πάρης,
ἐγὼ, πού μὲ τὸν ἴδρωτα τὰ χώματα ζυμόνω
γιὰ νὰ τρώγῃ ἄλλος τὸ ψωμί, πού τρέχω καὶ κεντρούνω
τὴν ἀγριλίδα τοῦ βουνοῦ καὶ πού δὲν ἔχω λάδι
ν' ἀνάπτω τὸ καντήλι μου καὶ ζῶ μέσα στὸν ἄδη·
ἐγὼ, πού μὲ τὰ νύχια μου ἀναποδογυρίζω
τὸ λόγγο καὶ τὰ ριζιμιὰ γιὰ νὰ σᾶς τὰ στολίζω
μὲ κλήματα, πού δὲν τρυγῶ καὶ πού ποτὲ δὲν ἔχω
λίγο κρασί κεφαλιακὸ τῆ γλῶσσά μου νὰ βρέχω·
ἐγ' ὁ φτωχὸς ὁ μυλωνᾶς, πού ζῶ σ' αἰώνια ζάλη,
καὶ παίρνω κέρδο, πληρωμὴ, προσφάγι τὴν πασπάλη,
πού δὲν ὀρίζω τὸ παιδί, πού πάντα ζῶ μὲ τρόμο,
καὶ πού δὲ βρίζω ἐδῶ στὴ γῆ γιὰ νὰ μὲ κρίνη νόμο,
αὐτός, αὐτὸς εἶν' ὁ Λαός. Τ' ἄψυχο τὸ κουφάρι,

αὐτό 'ναι τὸ καματερό, τὸ ψόφιο τὸ κριαίρι.
Μὴ ρίξης ἄλλο φόρωμα στὴν ἔριμὴ του τὴν πλάτη...

— Συμμαζώξε τὴ γλῶσσά σου, τὴ φιδινή, χωριάτη,
μὴ μοῦ ξανάφτης τὴ χολή. Γονάτισε ἔμπροστά μου
καὶ ζήτησε συχώρεση γιὰ τὰ λαγωνικά μου...
Δὲ θές, ἀντάρτη, δὲν ἀκοῦς...

— Καλλίτερα τὸ βρόχο

παρὰ τὰ γόνατα στὴ γῆ... Ἔρα κατάρα τὸ 'χω...
Θάφιναν λάκωμα βαθὺ καὶ θάταν μέγα κοῦμα,
τιμὴ νὰ θάψω κι' ὄνομα μέσα σ' αὐτὸ τὸ μνημα.
— Τώρα θὰ ἰδῆς, παλληκαρά... Ἀκοῦστε με, συντροφοί,
καὶ μὴ θυμῶστε ἀν λυπηθῶ αὐτὸν τὸν ἄγριο ὄφι...
Νὰ μᾶς πλερώση τὰ σκυλιὰ μὲ τὰ καματερά του,
καὶ γιὰ τὴν τόλμη, πῶλαβαν τὰ πέντε δάχτυλά του
νὰ σφεντονίσουν κατ' ἐμᾶς, ἐκεῖ στὸ χερουλάτη
νὰ συντριφτοῦν μὲ τὸ σφυρί... Σ' ἀρέσει, ζευγολάτη ;

Καὶ δυὸ σκιάδες πάραυτα ὠρμήσανε κι' ἀρπάξαν
τὰ βόϊδια, ποῦταν στὸ ζυγὸ. Δυὸ ἄλλοι τὸν ἀδράξαν
κ' ἐδέσανε τὸ χέρι του στὸ φοβερὸ χερουλί
μὲ τὴ σφεντόνα ποῦ 'βρανε. Ὑστερα μὲ τὴ σκούλη
ἀρχίσαν τοῦ κοντόσπαθου ἀργὰ νὰ πελεκᾶνε
τ' ἀντρειωμένα δάχτυλα καὶ νὰ περιγελάνε.
Ὅλο τ' ἀλέτρι ἐβάφηκε, τὸ μαῦρο τὸ παιδί του
στὸ χῶμα δίπλα ἐμούγκριζε σὰν νὰ 'βγαине ἡ ψυχὴ του
Κ' ἐκειὸς ὁ γερο-δράκοντας χωρὶς οὔτε ν' ἀχίση
ἐκοίταζε τὸ αἷμά του, ποῦ πότιζε σὰ βρύση
τὴ γῆ του τὴν ταλαίπωρη, καὶ μέσα στὴν καρδιά του
μὲ μιᾶς ἀστράψαν τὰ παλιὰ τ' ἀνδραγαθιήματά του,
κ' ἐσπινθοβόλησε στὸ νοῦ χρυσόφτερ' ἢ ἐλπίδα
μὲ τὴ δική του ἐκδίκηση νὰ σώση τὴν πατρίδα.

Τὸ Φραγκολόγι ἐσκόρπισε βουβὸ κ' ἐντροπιασμένο
κι' ἀφίνει ἐκεῖ τὸ Φωτεινὸ στ' ἀλέτρι του δεμένο.

- Παιδί μου, Μῆτρο, ἀπέθανες ; Πῶς σέρνεσαι στὸ χῶμα ;...
— Πατέρα οἱ λύκοι ἐφύγανε... καὶ ζῆς, καὶ ζῆς ἀκόμα ;
— Σίγα καὶ λῦσέ με ἀπ' ἐδῶ... Μὴν κλαῖς, ἦταν γραμμένο.

Καὶ τὸ παιδί τὸ δύστυχο, παράλυτο, σκιασμένο
ξεδένει τὸν ἀφέντη του, φιλεῖ τὰ δάχτυλά του
καὶ τὸ δεξιὸ χέρι του κρεμᾷ στὴν τραχηλιά του
μὲ τὴ σφεντόνα, πῶσταζεν αἱματοποιημένη.

- Μῆτρο, τὸ βλέπεις ; Τίποτε, τίποτε δὲ μᾶς μένει,
οὔτε ζευγάρι, οὔτε σπορά. Κρέμονται στὰ λουλούδια
πὸν παραστέκουν μαρτυριά, τὰ νύχια, τὰ μελούδια,
τὸ αἷμα τοῦ πατέρα σου. Καὶ στὰ γεράματά μου
εὐρέθη χέρι ἀνθρώπινο νὰ δείρη τὰ μαλλιά μου...
Νοιώθεις βαθεῖα στὰ σωθικά τ' ἄσπλαχν' αὐτὰ περόνια ;...
— Δὲ θὰ σβυστοῦν ἀπ' τὴν καρδιά, καὶ ἂν ζήσω χίλια χρόνια.
— Τ' ὀρκίζεις μ' ὅλην τὴν ψυχὴ ;... Μοῦ τάζεις τὴ σφεντόνα,
πὸν βράχηκε στὸ αἷμά μου νὰ τὴ φορῆς εἰκόνα
καὶ φυλαχτὸ παντοτεινὸ γιὰ νὰ κρατῆ ἀναμμένο
τὸ πάθος μου τ' ἀκοίμητο, πῶχω γιὰ κάθε ξένο ;...
— Τὸ τάζω... Σοῦ τ' ὀρκίζομαι.

— Σοῦ δίνω τὴν εὐχὴ μου
δεμένη μὲ τὴν ἔχτρα μου... Πᾶμε ἀπ' ἐδῶ, παιδί μου.
Ἐροῖξε ὁ Μῆτρος τ' ὀρφανὸ τ' ἀλέτρι του στὸν ὄμο
σὰν νὰ ἔταν κούφια καλαμιὰ, καὶ τοῦ χωριοῦ τὸ δρόμο
παίρνει μὲ πάτημα ἑλαφρὸ καὶ μὲ βαρεῖα τὴ φρένα.
Ἀκολουθοῦσε ὁ Φωτεινός. Μὲ μάτια θερμοασμένα
κοιτάζει γύρω τὰ βουνὰ καὶ λὲς πὸν ξεθυμαίνει
θροῶντας τὴν Ἐλάτη του, ἢ πύρη πὸν τὸν ψένει.

Πόσο ἐμεγάλωσε μὲ μιᾶς ! Περνᾷ μὲ τὴ βουκέντρα,
καὶ φαίνεται ψηλότερος ὅτ' εἶναι ἀπὸ τὰ δέντρα.

4. ΓΙΓΑΝΤΟΜΑΧΙΑ (1)

Κι' ὁ Ἄδης ἀμίλητος ζηλεύει πὸν τὴν βλέπει
καὶ μέσ' στὰ μαῦρα τάρταρα γοργὰ γεννοβολαίει
κι' ἀπὸ τὰ τάρταρα γοργὰ στὸν κόσμον ξεπεταίει
τοὺς Γίγαντες, κακὰ στοιχειὰ τὸν κόσμον ν' ἀφανίσουν
νυχτώνει χώρα ὀλόκληρη τοῦ καθενὸς ὁ ἴσκιος
καὶ τὰ θεόρατα βουνὰ μοιάζουν παιδάκια ἔμπρὸς του
ἔχουν κεφάλια ἀμέτρητα καὶ κατοστάδες χέρια,
κι' ὅταν τὰ μύρια στόματα τ' ἀνοίγουν καὶ μουγκρίζουν
θαρρεῖς χιλιάδες δράκοντες, ταῦροι, λιοντάρια, λύκοι
μὲ μύριες κράζουνε φωνές καὶ μιὰ φοβέρ' ἀφήνουν.
Ποτέ τους δὲ σκορπίσανε στὸ νεῦμα τοῦ θεοῦ τους
μέσ' στὸ βαθὺν ὠκεανὸ τέτοια φορτούνα οἱ ἀνέμοι,
σὰν τέτοιο μαῦρο σίφουνα, σὰν τέτοια ἀνεμοζάλη.
Καὶ τὰ θεριὰ κουρνιαζουνε δειλὰ σὰν περιστέρια
κερώνουν ἀπ' τὸν τρόμον τους καὶ οἱ ἄδολες Νεραΐδες·
σὰ νὰ τὰ πάτησε βαρὺ ποδάρι ἀντρειωμένου,
χορτάρια κι' ἄνθη γέρονουνε ξερά· καὶ τᾶστρα ἀκόμα
μισσοσβυσμένα λαχταροῦν σὰ λύχνοι δίχως λάδι.
Σεισμὸς ξεσπάει, τὰ πέλαγα χωρίζονται καὶ φεύγουν,
ἄβυσσοι ἀνοίγονται, στεριᾶς πετιοῦνται φλογισμένες
κι' ὀλόκληρη ἡ ζωὴ, φωτιά, νερὸ καὶ γῆ κι' ἀέρας,
ἴσα μὲ τότε χωριστά, σοφὰ συγυρισμένα
ἀπὸ τὰ χέρια τῶν θεῶν στὸν τόπον του καθένα,
πάλι ἀνταμώνονται μαζὶ καὶ τυφλωμένα σμίγουν,
πάλι τὸ χάος ἀπλαστο κι' ἀπάντεχο προβάλλει!
Ἔοση λαμπράδα ἡ Ἄθηνᾶ σκορπᾷ ψηλὰ στὰ οὐράνια
τόση μαυρίλα οἱ Γίγαντες βαθιὰ στὴ χτίση ἀπλώνουν.
Στὸν Ὀλύμπο μὲ μάνητα τὰ μάτια τους ὑψώνουν
καὶ λυσσασμένοι χύνονται νὰ φτάσουν τὴν κορφή του.
Θαρρεῖς ἡ νύχτα βάλθηκε νὰ σβύσῃ τὴν ἡμέρα!
Τᾶμετρα πλήθη τῶν θεῶν καὶ τοῦ Ὀλύμπου ἀκόμα
νοιώθουν γιὰ πρώτη καὶ στερνὴ φορὰ τὸν κροῦ τὸ Φόβον.

(1) Ἐκπόσπασμα ἀπὸ τὸν ὕμνον τῆς Ἄθηνᾶς.

Κι' ὅση ζωὴ κι' ἂν ἔμεινε, βαθιά, σκιαχτὰ κρουμένη
τὸ ἀνάσασμά της τὸ κρατᾷ νὰ ἰδῆ τὴ θ' ἀπογένη.
Κουνιέται ὁ μέγας Ὀλυμπος σὰ δέντρο καρπισμένο
ποὺ γιὰ νὰ ρίξῃ τὸν καρπὸ τὸ σειοῦν ἀπ' τὸν κορμὸ του.
Καὶ σὰν αὐτοὺς ποὺ θέλουνε κάτι ψηλὰ νὰ φτάσουν
καὶ πέρνουν καὶ σωριάζονε πέτρες τῆ μιὰ στήν ἄλλη,
ἔτσι κ' οἱ Γίγαντες βουνὰ στὰ χέρια τους ἀδράχνουν,
τὸ ἓνα στὸ ἄλλο ὀρηκτικὰ σωριάζον, ἀνυψώνουν
ἄσωστη σκάλα, ἀλύγιστη πρωτακουσμένη σκάλα
νᾶνέβουνε στὸν Ὀλυμπον, ὀπώχει τῆ Ροδόπη,
τὸν Πίνδο καὶ τὸ Πήλιο γιὰ σκαλοπάτι του ἔχει.
Τοῦ κάκου ὁ Παντοδύναμος ἀστροπελέκια ρίχνει
καὶ ντύνονται οἱ ἀθάνατοι γιὰ νὰ τοὺς πολεμήσουν
μ' ὅλην τους τὴν ἀρματωσιά καὶ μ' ὅλη τους τὴ δόξα.
Σὰν τὸ χαλάζ' οἱ κερανοὶ πέφτουν, ξεσποῦν κ' ἐκεῖνοι
χουμᾶνε φοβερῶτεροι στῶν κερανῶν τῆ λάμψη...

1889

Κ. ΠΑΛΑΜΑ

5. ΝΙΟΒΗ

Κἂν ἄφησέ μου μία . . .
Ὁβίδιος

Ἐφτὰ λεβέντες κ' ἕξι παρθένες ! Τὰ κορμιά των
γοργὰ τὸ ἓνα μὲ τᾷλλο κυλοῦνε στὰ χορτάρια,
κυνηγητὰ, σβυσμένα κι' ἀπὸ τῶν δυὸ Ἀθανάτων
τᾶλάθευτα δοξάρια.

Ἀνάμεσα στὸν κάμπον ἐκεῖνο τοῦ θανάτου,
ποτάμι αἱματωμένο γεννήθηκε καὶ πάει,
τὰ δεκατρία τᾶδέρφια μὲ τὸ μουρμούρισμά του
θαρρεῖς θρηνολογαί.

Ναὶ δὲν τολμάει κανένας πρὸς τὰ οὐράνια πλάτη
τὰ μάτια νὰ σηκώσῃ στὸ μανιωμένο ταῖρι,
γιατὶ τῶν Ἀθανάτων σκοτώνει καὶ τὸ μάτι,
ὅπως χτυπαίει τὸ χέρι.

Καὶ μιὰ πηχτὴ μαυροῖλᾶ ποὺ ἀστροπελέκια κρούβει
τῆς δοξασιμένης χώρας γεμίζει τὸν ἀέρα,

καὶ στὸ παλάτι τρέμουν, τρέμουν καὶ στὸ καλύβι
τὴ θεϊκὴ φοβέρα.

Τέτοια νυχτιὰ καὶ ἠρώων τὸ αἶμα στὶς φλέβες κόβει...

Παντοῦ φυγὴ καὶ τρόμος καὶ συμφορὰ καὶ ζάλη

μονάχα μιὰ δὲ φεύγει, μονάχα μιὰ ἡ Νιόβη,

Βασίλισσα ἡ μεγάλη !

Ἐκεῖ μπροστά της νοιώθει χυτὰ καὶ παγωμένα

τὰ σπλάγχνα τὰ δικά της· ἀλλὰ γιὰ ἰδές, τῆς μένει

ἀκόμα ἓνα παιδί της, ἡ τελευταία γέννα

κ' ἡ πλέον χαϊδεμένη.

Βασίλισσα ἡ Νιόβη ποῦ δὲ τὴ δευτερώνει

Θεὰ στὴν περηφάνεια, γυναῖκα στὸ καμάρι,

νά ! σὰν καλάμι γέρνει, καὶ σὰ λαμπάδα λυώνει

καὶ σπαρταράει σὰν ψάρι.

Βασίλισσα ἡ Νιόβη, ποῦ τῶν Τιτάνων ῥέει

μέσα της πύρινο αἶμα, νά ! γονατάει κεῖ πέρα

καὶ σκύβει καὶ ξεσπάει σὲ δέηση καὶ λέει

καὶ δέρνεται ἡ μητέρα :

«Ἐσὺ τῶν Ἀθανάτων μητέρα ἐσὺ μεγάλη,

πρόσπεσε στῶν παιδιῶν σου τὴν παντοδυναμία,

κάμε νὰ τὴν ἀφήσουν στὴν ἔρημὴ μου ἀγκάλη

τὴν ὑστερνὴ, τὴ μία !

Κι ἄλλα ζητᾶς ; Δὲν ἔχεις χορτάσει ἀκόμα ; Στάσου !

Ἐχεις τὰ δεκατρία κλώνάρια μου κομμένα,

κι ἔμὲ ξεφυλλιασμένη, γονατιστὴ μπροστά σου.

Θεά, τᾶκούς ; ἔμένα !

Σκλάβα σου πλέον, σ' ἔσένα κάθε μ' ἐλπίδα βάνω.

Κ' ἐκεῖ ποῦ μὲ λαχτάρα καὶ σὰν τρολλὴ προσμένει

νά ! καὶ ἡ στερνὴ της πέφτει στὸν κόρφο της ἐπάνω

αἱματοκυλισμένη.

Πάει τὸ στερνὸ παιδί της καὶ πάει τὸ καρδιοχτύπι

μαζὶ καὶ τὸ στερνὸ της· τίποτε δὲν τὴ δίνει

μὲ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου...τὴν πέτρωσεν ἡ λύπη

καὶ πέτρα πάντα μένει.

—Ἡ Πέτρα ἐσὺ τῆς λύπης, ποῦ δὲ γνωρίζεις, ταῖρι,

γιατὶ δουλειὰ δὲν εἶσαι περαστικοῦ τεχνίτη,

καὶ σῆπλασεν ὁ πόνος, ὅχι μάνθρωπου χέρι,

μπροστά σου ὁ νοῦς μου φρίττει.

Ὅ,τι γιὰ σὲ ἔχει γράφει δὲν τὸ ξεγράφῃ ἢ Μοῖρα,
καμιὰ δύναμη πλέον, καμιὰ δὲ σὲ ξυπνάει,
ἀκόμα κι ἂν ἀκούσης τάντροός σου ἢ θεία λύρα
νὰ σοῦ χτυπᾷ στὸ πλάι.

Τάντροός σου ἢ θεία λύρα ἔκαμε νὰ ξυπνήση
τῆ θεία ψυχὴ πού μέσα βαστοῦν καὶ τὰ λιθάρια
πού κρύβεται ἢ ἀστράφτει σ' ὀλόκληρη τῆ φύση
ἀπ' τᾶστρο ὡς τὰ χορτάρια.

Ἄλλὰ ἡ δική σου ἢ νέκρα τέτοια προβάλλει ἔμπρός μου
πού λέω : Δέ σ' ἀνασταίνει κανεῖς· μιὰ δημαγμένη
μητέρα, σὰν ἐσένα, μέσ' στὴν ψυχὴ τοῦ κόσμου
μόνη ἄψυχη ἀπομένει.

1892

Β' ΜΙΚΡΑ ΕΠΗ

Α') ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

1. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

Ὁ Διγενὴς ψυχομαεῖ κ' ἡ γῆ τότε τρομάσσει.
Βροντᾷ κι' ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς καὶ σειεῖτ' ὁ ἄπάνω κόσμος.
κι' ὁ κάτω κόσμος ἄνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια,
κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾷ πῶς θὰ τότε σκεπάση,
πῶς θὰ σκεπάση τὸν αἰτὸ τσῆ γῆς τὸν ἀντρειωμένο.
Σπίτι δὲν τὸν ἐσκέπαζε, σπήλιο δὲν τὸν ἐχῶρει,
τὰ ὄρη τὰ διασκέλιζε, βουνοῦ κορφὸς ἐπῆδα,
χαράκι' ἀμαδολόγαγε καὶ ριζιμιὰ ξεκούνει,
Στὸ βίτσιμά πιανε πουλιά, στὸ πέταμα γεράκια,
στὸ γλάκιο καὶ στὸ πῆδημα τὰ λάφια καὶ τὰ γρίμια.

Ζηλεύγει ὁ Χάρος μὲ χωσιά, μακρὰ τότε βιγλίζει,
κ' ἐλάβωσέ του τὴν καρδιά καὶ τὴν ψυχὴ του πῆρε.

2. ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ

“Ο Κωνσταντίνος ὁ μικρὸς κι’ ὁ Ἀλέξης ὁ ἀντρειωμένος,
καὶ τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο, ὁ καστροπολεμίτης
ἀντάμα τῶν καὶ πίνουνε καὶ γλυκοκουβεντιάζουν,
κι’ ἀντάμα ἔχουν τοὺς μαύρους τῶν στὸν πλάτανο δεμένους.
Τοῦ Κώστα τρῶει τὰ σίδερα τ’ Ἀλέξη τὰ λιθάρια,
καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τὰ δέντρα ξερορίζνει.
Κ’ ἐκεῖ πού τρῶγαν κ’ ἔπιναν καὶ πού χαροκοποῦσαν,
πουλάκι πῆγε κ’ ἔκατσε δεξιὰ μεριὰ στὴν τάβλα.
Δὲν κελαιδοῦσε σὰν πουλί, δὲν ἔλεε σὰν ἀηδόνι,
μόν’ ἐλαλοῦσε κ’ ἔλεγε νάνθρωπινὴ κουβέντα·
«Ἐσεῖς τρῶτε καὶ πίνετε καὶ λιανοτραγουδάτε,
καὶ πίσω σὰς κουρσεύουνε Σαρακηνοὶ κουρσάροι.
Πῆραν τ’ Ἀλέξη τὰ παιδιά, τοῦ Κώστα τὴ γυναῖκα,
καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τὴν ἀρραβωνιασμένη»
“Ὡστε νὰ στρώσῃ ὁ Κωνσταντῆς καὶ νὰ σελλώσῃ ὁ Ἀλέξης,
εὐρέθη τὸ Βλαχόπουλο στὸ μαῦρο καβαλλάρης.
«Γιὰ σῦρε σύ, Βλαχόπουλο, στὴ βίγλα νὰ βιγλίσης·
κι’ ἂν εἶν’ πενήντα κ’ ἕκατὸ χύσου μακέλλεψέ τους,
κι’ ἂν εἶναι περισσότεροι, γύρισε μίλησέ μας».
Ἐπῆγε τὸ Βλαχόπουλο στὴ βίγλα νὰ βιγλίση.
Βλέπει Τουρκιὰ Σαρακηνοὺς κι’ Ἀράπηδες κουρσάρους·
οἱ κάμποι ἐπρασινίζανε, τὰ πλάγια κοκκινίζαν·
ἄρχισε νὰ τοὺς διαμετροῆ, διαμετροημοὺς δὲν εἶχαν.
Νὰ πάη πίσω ντρέπεται, νὰ πάη ἔμπρὸς φοβᾶται.
Σκύβει φιλεῖ τὸ μαῦρό του, στέκει καὶ τὸν ρωτᾷ·
«Δύνεσαι, μαῦρε μ’, δύνεσαι στὸ γαῖμα γιὰ νὰ πλέξης ;
Δύνομαι, ἀφέντη, δύνομαι στὸ γαῖμα γιὰ νὰ πλέξω,
κι’ ὅσους θὰ κόψῃ τὸ σπαθὶ τόσοις θενὰ πατήσω.
Μόν’ δέσε τὸ κεφάλι σου μ’ ἓνα χρυσὸ μαντήλι,
μὴν τύχη λάκκος καὶ ριχτῶ καὶ πέσης ἀπ’ τὴ ζάλη.
— Σαῖττες μου ἀλεξαντριανές, καμιὰ νὰ μὴ λυγίσῃ,
καὶ σὺ σπαθὶ μου διμισκί, νὰ μὴν ἀποστομώσης.

Βοήθα μ' εὐχὴ τῆς μάννας μου καὶ τοῦ γονιοῦ μου βλόγια,
εὐχὴ τοῦ πρώτου μ' ἀδερφοῦ, εὐχὴ καὶ τοῦ στερονοῦ μου.
Μαῦρέ μου, ἄντε νά μπουμε, κι' ὅπου ὁ Θεὸς τὰ βγάλη !»
Στὰ ἔμπα του μπῆκε σὰν αἰτός, στὰ ξέβγα σὰν πετρίτης·
στὰ ἔμπα του χίλιους ἔκοψε, στὰ ξέβγα δυὸ χιλιάδες,
καὶ στὸ καλὸ τὸ γύρισμα κανένα δὲν ἀφήνει.
Πῆρε τ' Ἀλέξη τὰ παιδιὰ, τοῦ Κώστα τὴ γυναῖκα,
καὶ τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο, τὴν ἀρραβωνιασμένη.
Προσγονατίζει ὁ μαῦρός του καὶ πίσω του τοὺς παίρνει.
Στὸ δρόμο νόποῦ πήγαινε σέρνει φωνὴ περίσσα·
«Ποῦ εἶσαι, ἀδερφέ μου Κωσταντᾶ κι' Ἀλέξη ἀντρωιωμένε ;
ἂν εἴστε ἐμπρός μου φύγετε κι' ὀπίσω μου κρυφτήτε,
τὶ θόλωσαν τὰ μάτια μου, μπροστά μου δὲ σᾶς βλέπω,
καὶ τὸ σπαθὶ μου ἐρράγισε, κόβοντας τὰ κεφάλια,
κι' ὁ μαῦρος λιγοκάρδισε πατώντας τὰ κουφάρια».

Β' ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

1. ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ

Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά σου γιουὺς καὶ μὲ τὴ μιὰ σου κόρη,
τὴν κόρη τὴν μονάκριβη τὴν πολυαγαπημένη,
τὴν εἶχες δώδεκα χρονῶ κ' ἥλιος δὲ σοῦ τὴν εἶδε !
Στὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζε, στ' ἀφεγγα τὴ χτενίζει,
στ' ἄστρῳ καὶ τὸν αὐγερινὸ ἔπλεκε τὰ μαλλιά της.
Προξενητάδες ἦρθαν ἀπὸ τὴ Βαβυλῶνα,
νὰ πάρουνε τὴν Ἀρετὴ πολὺ μακριὰ στὰ ξένα.
Οἱ ὄχιτῶ ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε κι' ὁ Κωνσταντῖνος θέλει,
«Μάννα μου, κι' ἄς τὴ δώσωμε τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα,
στὰ ξένα κεὶ πὺν περπατῶ, στὰ ξένα πὺν πηγαίνω,
ἂν πάμ' ἔμεῖς στὴν ξενιτειά, ξένοι νὰ μὴν περνοῦμε».
«Φρόνιμος εἶσαι, Κωσταντή, μ' ἄσκημα ἀπιλογήτης.
Κι' ἄ μόρτη, γιέ μου, θάνατος, κι' ἄ μῶρτη, γιέ μου, ἀρρώστια,
κι' ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρὰ ποιὸς πάει νὰ μοῦ τὴ φέρη» :

—Βάλλω τὸν οὐρανὸ κριτὴ καὶ τοὺς ἁγιοὺς μαρτύρους,
ἂν τύχη κ' ἔρτη θάνατος, ἂν τύχη κ' ἔρτη ἀρρώστια,
ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρά, ἐγὼ νὰ σοῦ τὴ φέρω».
Καὶ σὰν τὴν ἐπαντρέψανε τὴν Ἀρετὴ σὰ ξένα,
κ' ἐμπῆκε ὁ χρόνος δίσεχτος καὶ μῆνες ὠρογισμένοι,
κ' ἔπεσε τὸ θανατικὸ, κ' οἱ ἐννιὰ ἀδερφοὶ πεθάναν,
βρέθηκε ἡ μάννα μοναχὴ, σὰν καλαμιὰ στὸν κάμπο.
Σ' ὅλα τὰ μνήματα ἔκλαιγε, ὅλα μοιρολογιόταν,
στοῦ Κωνσταντίνου τὸ μνημεῖο ἀνέσπα τὰ μαλλιά της·
«Ἀνάθεμά σε, Κωνσταντή, καὶ μυριανάθεμά σε,
ὅπου μοῦ τὴν ἐξώριζες τὴν Ἀρετὴ σὰ ξένα !
τὸ τάξιμο πού μοῦ ταξες πότε θὰ μοῦ τὸ κάμης ;
Τὸν οὐρανὸ βαλες κριτὴ καὶ τοὺς ἁγιοὺς μαρτύρους,
ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρὰ νὰ πᾶς νὰ μοῦ τὴ φέρης».
Ἀπὸ τὸ μυριανάθεμα καὶ τὴ βαρεῖα κατάρρα,
ἡ γῆς ἀναταράχτηκε κ' ὁ Κωνσταντῆς ἐβῆγῃκε.
Κάνει τὸ σύγνεφο ἄλογο καὶ τᾶστρο χαλινάρι,
καὶ τὸ φεγγάρι συντροφιά καὶ πάει νὰ τῆς τὴ φέρη.
Παίρνει τὰ ὄρη πίσω του καὶ τὰ βουνὰ μπροστά του,
Βοίσκει τὴν κ' ἐχτενίζονται ὄξου στὸ φεγγαράκι.
Ἀπὸ μακριὰ τὴ χαιρετᾷ κ' ἀπὸ κοντὰ τῆς λέγει·
«Ἄιντε, ἀδερφή, νὰ φύγωμε στὴ μάννα μας νὰ πάμε».
—Ἀλίμονο, ἀδερφάκι μου, καὶ τί εἶναι τούτη ἡ ὥρα ;
Ἄν ἴσως κ' εἶναι γιὰ χαρὰ, νὰ στολιστῶ καὶ νὰ ρθῶ
κ' ἂν εἶναι πίκρα, πές μου το, νὰ βάλω μαῦρα νὰ ρθῶ.
—Ἐλα, Ἀρετῆ, στὸ σπίτι μας, κ' ἄς εἶσαι ὅπως καὶ ἂν εἶσαι
Κοντολυγίζει τᾶλογο καὶ πίσω τὴν καθίζει·
Στὴ στράτα πού διαβαίνανε πουλάκια κिलाϊδοῦσαν,
δὲν κिलाϊδοῦσαν σὰν πουλιά, μήτε σὰ χελιδόνια,
μόν' κिलाϊδοῦσαν κ' ἔλεγαν ἀνθρωπινὴ ὁμιλία·
«Ποιὸς εἶδε κόρην ὁμορφη νὰ σέρνη ὁ πεθαμένος !
Ἄκουσες, Κωνσταντῆνε μου, τί λένε τὰ πουλάκια ;
—Πουλάκια εἶναι κ' ἄς κελαϊδοῦν, πουλάκια εἶναι κ' ἄς λένε...
Καὶ παρεκὲ πού πηγαιναν κ' ἄλλα πουλιά τοὺς λένε·
«Δὲν εἶναι κοῖμα κ' ἄδικο, παράδοξο μεγάλο,
νὰ περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους ;»
—Ἄκουσες, Κωνσταντῆνε μου, τί λένε τὰ πουλάκια,
πὼς περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους.

- ³Απρίλης εἶναι καὶ λαλοῦν καὶ Μάης καὶ φωλεύουν.
—Φοβοῦμαι σ', ἀδερφάκι μου, καὶ λιβανιὲς μυρίζεις.
—³Ἐχτὲς βραδὺς ἐπήγαμε πέρα στὸν ἄη-Γιάννη,
κ' ἐθύμισέ μας ὁ παπᾶς μὲ περισσὸ λιβάνι».
Καὶ παρεμπρὸς ποὺ πήγαινε, κι' ἄλλα πουλιὰ τοὺς λένε·
«Γιὰ ἰδὲς θᾶμα κι' ἀντίθαμα ποὺ γίνεται στὸν κόσμον,
τέτοια πανώρια λυγερῇ νὰ σέρονῃ ὁ πεθαμένος!»
Τάκουσε πάλι ἡ Ἄρετὴ κ' ἐρράγισε ἡ καρδιά της.
«³Ἀκουσες, Κωνσταντάκη μου, τί λένε τὰ πουλάκια ;
—³Ἀφήσ', Ἄρετῶ, τὰ πουλιὰ κι' ὅ τι κι' ἄ θέν' ἄς λέγουν.
—Πές μου ποῦ εἶν' τὰ κάλλη σου, καὶ ποῦ εἶν' ἡ λεβεντιά σου,
καὶ τὰ ξανθὰ σου τὰ μαλλιὰ καὶ τῶμορφο μουστάκι ;
—³Ἐχω καιρὸ π' ἀρρώστησα καὶ πέσαν τὰ μαλλιὰ μου·
Αὐτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντὰ τὴν ἐκκλησιὰ προφτάνουν.
Βαριὰ χτυπᾷ τᾶλόγου του κι' ἀπ' ἐμπροστά της χάθη.
Κι' ἀκούει τὴν πλάκα καὶ βροντᾷ, τὸ χῶμα καὶ βοῖζει.
Κινάει καὶ πάει ἡ Ἄρετὴ στὸ σπιτί μοναχὴ της.
Βλέπει τοὺς κήπους της γυμνοὺς, τὰ δέντρα μαρομμένα,
βλέπει τὸν μάλσαμο ξερό, τὸ καρνοφύλλι μαῦρο,
βλέπει μπροστὰ στὴν πόρτα της χορτάρια φυτρωμένα.
Βρῖσκει τὴν πόρτα σφαλιστὴ καὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα,
καὶ τὰ σπιτοπαράθυρα σφιχτὰ μανταλωμένα.
Κτυπᾷ τὴν πόρτα δυνατὰ, τὰ παραθύρια τρίζουν.
«³Ἄν εἶσαι φίλος διάβαινε, κι' ἂν εἶσαι ἐχτὸς μου φύγε,
κι' ἂν εἶσαι ὁ Πικροχάρωντας, ἄλλα παιδιὰ δὲν ἔχω,
κ' ἡ δόλια ἡ Ἄρετοῦλα μου λείπει μακριὰ στὰ ξένα.
—Σήκω, μαννοῦλα μου ἄνοιξε, σήκω γλυκειά μου μάννα.
—Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποὺ μοῦ χτυπάει καὶ μὲ φωνάζει μάννα :
—³Ἄνοιξε, μάννα μου, ἄνοιξε κ' ἐγὼ εἶμαι ἡ Ἄρετὴ σου.
Κατέβηκε, ἀγκαλιάστηκαν κι' ἀπέθαναν κ' οἱ δύο.

Γ. ΑΘΑΝΑ

2. Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΡΑΜΜΑΤΗΣ

- Εἶναι ὁ καλὸς μας στὸ στρατὸ καὶ τόσους μῆνες λείπει !
Στὸ μάγουλό της ἀνθίσε κίτρινο ρόδο ἢ λύπη.
³Ἄπ' τὸ βουβὸ παράπονο κι' ἀπ' τὸ κρυφὸ τὸ κλάμμα.
Κι' ἂν σήμερα γαμογελᾷ κρατεῖ στὸ χέρι γράμμα !

Αὐτὴ δὲν ξέρει γράμματα, μὰ τρέμοντας τὸ ἀνοίγει
Ἐπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὸ κυττᾶ καὶ στὰ φιλιὰ τὸ πνίγει.
Στὰ γόνατά της τὸ ἀκουμπᾶ, τὸ παίζει, τὸ χαϊδεύει,
Αὐτὴ δὲν ξέρει γράμματα κι' ἀπόξω τὸ μαντεύει !

Τρέχει τὸν γέροντα Παπᾶ στὴν ἐκκλησιὰ νὰ φτάση,
Θὰ κάτση στὸ πεζούλι της καὶ θὰ τῆς τὸ διαβάση.
Κι' ὅταν διαβάση τὰ γλυκὰ λογάκια, τὰ μελένια,
Τί νόστιμα πού θὰ γελᾷ κάτω ἀπὸ τ' ἄσπρα γένεια !...

Καὶ στὰ δικά της μάγουλα τί ὄμορφα θὰ βγαίνουν
Τ' ἄλικα ρόδα τῆς ντροπῆς, πού θὰ τὴν ὀμορφαίνουν,
Καὶ θὰ σκορποῦν βαρειά-βαρειά τῆς Παρθενιάς τὰ μύρα
Λιβάνι-μοσκολίβανο στῆς ἐκκλησιᾶς τὴ θύρα !...

Δειλὰ τὸν ἄσπρο φάκελο θὰ δώση τοῦ παππούλη
Νὰ γράψῃ τὸ πανώγραμμο γιὰ τὸν καλὸν ἀντρούλη.
Αὐτὴ δὲν ξέρει γράμματα μὰ τί θὰ τοῦ ἀπαντήσῃ ;
— Ἐνα κλωνὶ βασιλικὸ στὸ φάκελο θὰ κλείσῃ !

1922

Γ' ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

1. ΤΟ ΚΕΝΤΗΜΑ ΤΟΥ ΜΑΝΤΗΛΙΟΥ

Στὴν ἄκρη τοῦ γιालοῦ ξανθὴ κάθεται κόρη
καὶ ὠριόπλομο λευκὸ χρυσοκεντάει μαντήλι,
μαντήλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου της κανόνι,
τὴ θάλασσα κεντάει μὲ τὰ νησιά της ὅλα.
Κεντάει τὸν οὐρανὸ μὲ τὰ λαμπρὰ του ἀστέρια,
τὴ γῆ μὲ τὰ πολλὰ καὶ μὲ τὰ ὠραῖα λουλούδια·
κεντάει κ' ἓνα βουνὸ ψηλὸ-ψηλὸ καὶ μέγα,
τὸ χάραμα γλυκὸ προβάλλει στὴν κορφή του
καὶ βάφεται ἢ κορφή καὶ τοῦρανοῦ ἢ λουρίδα
ροδόλευκη. Νερὰ καθάρια κι' ἀσημένια
τὰ διάπλατα πλευρὰ ξετροχέουν κι' αὐλακόνουν·

χιλιόχρονα παλιά, βαθιά, ίσκιωμένα ὄρμνια,
κεντάει στὲς λαγκαδιὲς μὲ πράσινο μετάξι
στοὺς ὄχτους, στὰ ριζά, κοπάδια ἀσπρολογᾶνε
καὶ φαίνονται βοσκοί, καὶ στ' ὄμορφο κεντίδι
φλογέρες λὲς κι' ἀκούς, λὲς καὶ γροικᾶς τραγούδια
βελάσματα βραχνὰ καὶ ἀχούς ἀπὸ τροσκάνια.

Στὰ πόδια τοῦ βουνοῦ κεντάει γαλάζια λίμνη
μὲ καλαμιὲς χουσές. Ἐνας ψαρῶς στὴν ἄκρη
πεζόβολον κρατεῖ καὶ δόλωμα ἐτοιμάζει.

Κάμπον πλατὺν-πλατὺν μὲ σμαραγδένιο νῆμα
ὀλόγυρα κεντάει. Στὴ μέση ἀπὸ τὸν κάμπο
ποτάμι σιγαλὸ καὶ φιδωτὸ ξομπλιάζει
μὲ δάφνες, μὲ μυρτιὲς καὶ μὲ δασιὰ πλατάνια,
μ' ἀηδόνια, μὲ φωλιές· καὶ στὸ πανώριο ξόμπλι
τὸ φλοῖσβο τοῦ νεροῦ θαρρεῖς κι' ἀκούς τῆς δάφνης
τὸ μύρο, τῆς μυρτιᾶς θαρρεῖς ὅτι ἀνασαίνεις,
πὼς τὸν κελαιδισμό τῶν ἀηδονιῶν ξανοίγεις,
πὼς νοιώθεις τ' ἀπαλὸ τῆς φυλλουριᾶς μουρομούρι,
Στὴν ἀχροποταμιὰν ἀλάφι ζωγραφίζει
ποὺ σκύφτει τὰ νερὰ νὰ πιῇ τὰ κρυσταλλένια,
καὶ ξάφνου σαΐτια στὴν πλάτη τὸ λαβόνει,
στρέφετ' αὐτό, κοιτάει μὲ πόνο τὴν πληγὴ του,
πάσχει ν' ἀπαλλαχτῆ, δὲ δύνεται τὸ μαῦρο
κι' ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κι' ἀπὸ τὰ δένδρα γύρα,
βοήθεια, λὲς, ζητάει.

Ὀλοῖσα ἀπ' τὸν κάμπο

πληθὸς μικρὰ χωριὰ κεντάει, χωράφια ἄλλοῦθε,
μ' ὀλόχουσα σπαρτά, μὲ θημωνιές, μὲ ἀλώνια·
πράσιν' ἀμπέλια ἄλλοῦ μὲ κίτρινα σταφύλια,
κίτρινα σὰν φλουριά, κ' ἔμμορφα κοπελλούδια
ποὺ μπαίνουν μὲ πλεχτὰ καλάθια καὶ τρουγᾶνε.

Γάμον ἀρχοντικὸ σ' ἓνα χωριὸ πλουμίζει
μὲ νύφη, μὲ γαμπρό, μὲ φλάμπουρα, μὲ ψίκι·
δράκουσ ἀλλοῦ κεντάει καὶ λάμιες καὶ νεράιδες,
κεντάει κ' ἓναν γιαιλὸ μὲ ζαφειρόνια πλάτια·

στην ἄκρη τοῦ γυαλοῦ τὴν ἴδια τὴ θωριά της
δλόφαντη ἱστορεῖ ἀπὸ ἐμμορφιά καὶ νιότη
καὶ πλοῦτον κι' ἀρχοντιά, καὶ στὰ λευκά της χέρια
τ' ἀργόχειρα κρατεῖ, τὸ ὠριόπλουμο μαντήλι,
μαντήλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου της κανίσκι,
ἀνάγια τὸ κεντάει κι' ὄλο τοῦ λέει τραγούδια...

1893

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗ

2. ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Στὸ ρημαγμένο παρακλήσι
τῆς Ἀνοιξης τὸ θεῖο κοντύλι
εἰκόνας ἔχει ζωγραφίσει
μὲ τ' ἀγριολούλουδα τ' Ἀπρίλη.

Ὁ ἥλιος γέροντας στὴ δύση,
μπροστὰ στοῦ Ἱεροῦ τὴν πύλη
μπαίνει δειλὰ νὰ προσκυνήση
κι' ἀνάφτει ὑπέρολαμπρο καντήλι.
Σκορπάει γλυκειὰ μοσκοβολιὰ
δάφνη στὸν τοῖχο ριζωμένη
—Θυμίαμα ποὺ καίει ἡ Πίστις—

Καὶ μιὰ χελιδονοφωλιὰ
ψηλὰ στὸν Νάρθηκα χτισμένη
ψάλλει τὸ Δόξα ἐν Ὑψίστοις.

1902

Β ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Α' ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ

Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑ

1. Η ΑΓΙΟΓΔΥΤΡΑ

Νύχτα βαθεία και κρύο μὲς τὸ ρημάδι.
Μὲ πλάκωσε, μὲ πνίγει τὸ σκοτάδι.
Δυὸ καρβουνάκια σβουῶνε στὴ γωνιά,
"Οξω βοριάς και παγωνιά.

Και κλαῖνε δυὸ πεντάμορφα, πεινᾶνε,
Κι' ὄλο ρωτᾶνε : Μάννα, σὰν ποῦ νὰ ᾖναι
Τέτοια νυχτιὰ ὁ πατέρας μας ἀπόψε ;
Μάννα, λίγο ψωμάκι κόψε.

—Ματόνει και σπαράζει' ἡ καρδιά μου.
Και ποῦ νὰ τό ᾗρω τὸ ψωμί, παιδιὰ μου ;
Βγαίνω στὸ δρόμο, παίρνω τὸ στρατί,
Μὰ ἡ κάθε πόρτα σφαιλιστή.

Τρόμει ἕνα φῶς μακριά' μοῦ τὸ ᾗχει στείλει
Τῆς Μαυρομαντηλοῦς τ' ἀχνὸ καντήλι,
Αὔριο γιορτή. Μεγάλῃ της ἡ χάρη,
Σ' ἐμέ, τὴ Χίρα τοῦ Κλησάρη.

Μπαίνω σκυφτή' μπροστὰ στὴν ᾗγια Πύλη.
Λαμποκοπάει τ' ἀσημωτὸ καντήλι,
Και γύρου ἀφιερῶματα και τάματα,
Στῆς Μαντηλοῦς τὰ θάματα.

Μονάχη, ὀλόγουρά μου ἄλλος κανένας.
ᾗγὸ και τὰ δυὸ μάτια τῆς Παρθένας,
Θεϊκά, γλυκά, ἀπαλά, καθὼς κοιτάει,
Σὰ χαραυγὴ τοῦ Μάη.

Τὰ μάτια μου, δεξὰ ξερβὰ ὅπως τὰ ᾗπαιζα,
Σταθῆχαν καρφωτὰ στὴν ᾗγια Τράπεζα.
Τ' ἀνάβλεμμα ἀγτίκρυσε κ' ἐθῶρει
Λίγο ψωμάκι στ' ἀροτόρι.

Κρασι στὸ πλάϊ κοκκινωπὸ σὰν αἷμα.
Κ' ἡ Μεγαλόχαρη μ' ἕνα της γνέμα,
Τοῦ Γυιοῦ μου Σῶμα κ' Αἷμα, λέει, δικά σου!
Πάρτ' τα γιὰ τὰ παιδιὰ σου !

Λυγὰν τὰ πόδια· στὴν καρδιά μου τρόμος,
Κ' εἶναι βαρὺς ὁ ἀνθρώπινος ὁ νόμος.
Μὰ καὶ ποιὸς νόμος δυνατὸς σὰν κείνο,
Τῆς Παναγιᾶς τὸ κρίνο ;

Τὰ πῆρα καὶ τὰ πῆγα στὸ ρημάδι...
᾽Οἴω βοριάς· μέσα βαθὺ σκοτάδι,
Μὰ ξάφνου ἀνάλαμπ' ἕνα φῶς, καὶ νά !
Σωπάνε τὰ δύο ὄρφανά.

Κι' ὅ τι δὲν βοῆκα κρούοντας τὰ παλάτια,
Τό ᾽βρα στῆς Μαντηλοῦς τὰ δυὸ τὰ μάτια
Θεϊκά, γλυκά, ἀπαλά, σὰν ἀπ' ἀτλάζι,
Σὰν τὴ δροσιὰ π' ἀργοσταλάζει.

1921

Β'. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

1. ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ ΤΟ ΚΙΒΟΥΡΙ

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε κι' ὁ Δῆμος παραγγέλλει
Σύρτε, παιδιὰ μου, στὸ νερό, ψωμί, νὰ φάτ' ἀπόψε,
καὶ σὺ Λαμπράκη μ' ἀνιπιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
νὰ σοῦ χαρίσω τ' ἄρματα, νὰ γένης καπετᾶνος.

Παιδιὰ μου, μὴ μ' ἀφήνετε στὸν ἔρημο τὸν τόπο·
γιὰ πᾶρτε με καὶ σύρτε με ψηλὰ στὴν κρούα βρούση
ποῦ ἔναι τὰ δέντρα τὰ δασιά, τὰ πυκναραδιασμένα.
Κόψτε κλαδιὰ καὶ στρωῶστε μου καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
καὶ φέрте τὸν πνευματικὸ νὰ με ἑομολογήση,
γιὰ νὰ τοῦ πῶ τὰ κρίματα, ὅσα χω καμωμένα
δώδεκα χρόνια ἄρματαλός, σαράντα χρόνια κλέφτης.
Καὶ βγάλτε τὰ χαντζάρια σας, φκειάστε μ' ὄριὸ κιβούρι,
νά ναι πλατὺ γιὰ τᾶρματα, μακρὸ γιὰ τὸ κοντάρι.
Καὶ στὴ δεξιὰ μου τὴ μεριά ν' ἀφήστε παραθύρι,
νὰ μπαίνη ὁ ἥλιος τὸ πρωτὶ καὶ τὸ δροσὸ τὸ βράδυ,
νὰ μπαινοβγαίνουν τὰ πουλιά, τῆς ἄνοιξης τ' ἀηδόνια.

2. ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΕΡΟΝ ΛΟΧΟΝ

Ἄς μὴ βρέξη ποτὲ
Τὸ σύννεφον, καὶ ὁ ἄνεμος
Σκληρὸς ἄς μὴ σκορπίσῃ
Τὸ χῶμα τὸ μακάριον
Ποῦ σᾶς σκεπάζει.

Ἄς τὸ δροσίῳ πάντοτε
Μὲ τ' ἀργυρᾷ της δάκρυα
Ἡ ροδόπεπλος κόρη·
Καὶ αὐτοῦ ἄς ξεφυτρῶνουν
Αἰῶνια τ' ἄνθη.

Ἦ γνήσια τῆς Ἑλλάδος
Τέκνα· ψυχαὶ ποῦ ἐπέσατε
Εἰς τὸν ἀγῶνα ἀνδρείως,
Τάγμα ἐκλεκτῶν Ἡρώων,
Καύχημα νέον.

Σᾶς ἄρπαξεν ἡ τύχη
Τὴν νικητήριον δάφνην,
Καὶ ἀπὸ μυρτιά σᾶς ἐπλεξε
Καὶ πένθιμον κυπαρίσσοῦ
Στέφανον ἄλλον.

Ἄλλ' ὅτε πλησιάσῃ
Τὴν γῆν ὅπου σᾶς ἔχει,
Θέλει ἀλλάξειν τὸν δρόμον του
Ἦ Χρόνος, τὸ θαυμάσιον
Χῶμα σεβάζων.

Ἄλλ' ἂν τις ἀπεθάνῃ
Διὰ τὴν πατρίδα, ἡ μύθος
Εἶναι φύλλον ἀτίμητον,
Καὶ καλὰ τὰ κλαδιὰ
Τῆς κυπαρίσσου.

Ἕλληνες τῆς πατρίδος
Καὶ τῶν προγόνων ἄξιοι·
Ἕλληνες σεῖς πῶς ἤθελεν
Ἄπὸ σᾶς προκριθεῖν
Ἄδοξος τάφος.

Ὁ Γέρον φθονερός,
Καὶ τῶν ἔργων ἐχθρός,
Καὶ πάσης μνήμης, ἔρχεται.
Περιτρέχει τὴν θάλασσαν
Καὶ τὴν γῆν ὅλην.

Ἄπὸ τὴν στάμναν χύνει
Τὰ ρεῦματα τῆς λήθης,
Καὶ τὰ πάντα ἀφανίζει.
Χάνονται ἢ πόλεις χάνονται
Βασίλεια κ' ἔθνη.

Αὐτοῦ ἀφ' οὗ τὴν ἀρχαίαν
Πορφυρίδα, καὶ σκῆπτρον,
Δώσωμεν τῆς Ἑλλάδος,
Θέλει φέρειν τὰ τέκνα της
Πᾶσα μητέρα.

Καὶ δακρυχέουσα θέλει
Τὴν ἱερὰν φιλήσειν
Κόνιν, καὶ εἰπεῖν : τὸν ἔνδοξον
Λόχον, τέκνα, μιμήσατε
Λόχον Ἡρώων.

1824

Μακαρίου. Ἐπιπέπασα
τῆν 5 Μαΐου 1933.

Δ. ΣΟΛΩΜΟΥ

3. ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΤΟΥ ΛΟΡΔΟΥ ΜΠΑΪΡΟΝ

(Ἀπόσπασμα)

1

Λευθεριά, γιά λίγο πάψε
νά χτυπᾶς μέ τὸ σπαθί·
τόρα σίμωσε καὶ κλάψε
εἰς τοῦ Μπαΐρον τὸ κορμί.

2

Καὶ κατόπιν ἄς ἀκλουθοῦνε
ὅσοι ἐπράξανε λαμπρὰ
ἀποπάνου του ἄς χτυποῦνε
μόνον στήθια ἡρωϊκά.

3

Πρῶτοι ἄς ἔλθουν οἱ Σουλιῶτες
καὶ ἀπ' τὸ λείψανο αὐτὸ
ἄς μακραίνουν οἱ προδότες,
κι' ἀπ' τὰ λόγια πὺν θά πῶ.

4

Φλάμπουρα, ὅπλα τιμημένα,
ἄς γυρθοῦν κατὰ τὴ γῆ,
καθὼς ἦτανε γυρμένα
εἰς τοῦ Μάρκου τὴ θανά.

5

Πὺν βαστοῦσε τὸ μαχαίρι,
ὅταν τοῦλειψε ἡ ζωή,
μέσ στ' ἀνδρόφονό του χέρι
καὶ δὲν τ' ἄφηγε νά βγῆ...

6

Ὅταν στῆς νυχτὸς τὰ βάθη
τὰ πάντα ὅλα σιωποῦν,
κι' εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ πάθη,
ποῦναι ἀνίκητα, ἀγρυπνοῦν.

7

Καὶ γυρμένοι στὸ πλευρό τους
οἱ στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ
μύρια βλέπουν στ' ὄνειρό τους
ἔσφρηχίσματα τοῦ ἐχθροῦ.

8

Αὐτὸς ἄγρυπνος στεναίνει
κι' εἰς τὴν πλάκα τὴν πικρή,
πὺν τοῦ Μπότσαρη σκεπάζει
γιὰ πολλὴ ὥρα ἀργοπορεῖ.

9

Ἔχει πλάγιασμα θανάτου
κι' ἄλλος ἄντρας φοβεροῦς
εἰς τὰ πόδια του ἀποκάτου,
κι' εἶναι ἀντίκου του ὁ ναός.

10

Ἄκριβὸ σὰν τὴν ἐλπίδα
π' ἔχει πάντοτε ὁ θνητός,
γλυκοφέγγει ἀπ' τὴ θυρίδα
τὸ Ἅγιας Τράπεζας τὸ φῶς.

11

Μέσαθε ἔπαιρνε ὁ ἀέρας
μὲ δροσόβολη πνοή
τὸ λιβάνι τῆς ἡμέρας
καὶ τοῦ τόφρου ὡς ἐκεῖ.

12

Δὲν ἀκοῦς γύρου πατήματα
μόν' τὸν ἴσκιό του θωρεῖς,
ὅπου ἀπλώνεται στὰ μνήματα,
ἔρμος, ἄσειστος, μακρός.

13

Καθὼς βλέπεις καὶ μαυρίζει
ἴσκιος νέου κυπαρισσιοῦ,
ἂν τὴν ἄκρη του δὲ ᾔγιζνη
αὖρα ξέφυρου λεπτοῦ.

14

Πές μου, ἀνδρεῖε, τί μελετοῦνε
οἱ γεναῖοί σου στοχασμοί,
πὺ πολλὴ ὥρα ἀργοποροῦνε
εἰς τοῦ Μάρκου τὴν ταφή ;

15

Σκιαῖzesαι ἴσως μὴ χουμήσουν
ξόφνου οἱ Τοῦρκοι τὸ πρωῖ
καὶ τὸ στράτευμα νικήσουν
πῶ ἔχει ἀνίκητην ὁρμή ;

16

Ἦ σοῦ λέει στὰ σπλάχνα ἡ
μῆνα κίνημα κρυφό : [φύσει
— «Τὴν Ἑλλάδα θεῖ ν' ἀφήσης,
» γιὰ νὰ πᾶς στὸν οὐρανό ;»

17

Βγαίνει μάγεμα ἀπ' τὴ στάχτη
τῶν ἡρώων καὶ τὸν βαστᾷ
καὶ τὴ θέληση τοῦ ἀδράχτη
τότε αἰσθάνεται μὲ μιά,

18

Τὴν ἀράθυμη ψυχὴ του,
πὺ μὲ φλόγα ἀναζητεῖ
νὰ τοῦ σύρη τὸ κορμί του
σὲ φωτιὰ πολεμική...

1824

A. ΜΑΒΙΛΗ

4. ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

Πατρίδα, σὰν τὸν ἥλιο σου ἥλιος ἄλλοῦ δὲ λάμπει·
Πῶς εἰς τὸ φῶς σου λαχταροῦν ἡ θάλασσα κ' οἱ κάμποι,
Πῶς λουλουδίζουν τὰ βουνά, τὰ δάσ', οἱ λαγκαδιές
Στέλνοντάς σου θυμίαμα μυριάδες μυρωδιές !
Ἐφρολογοῦν οἱ ρεματιές καὶ λαχταρίζ' ἡ λίμνη,
Χίλιες πουλιῶν λαλιές ἤχοῦν, τῆς ὠμορφιάς σου ὕμνοι,
Σ' ἄπειρ' ἀστράφτου χρώματα παντοῦ λογιῆς-λογιῆς
Τ' ἀγέρι, τὰ πετούμενα, τὰ σεραπετὰ τῆς γῆς.
Κι' αὐτὸς σηκόνει τ' ἀλαφρὸ τῆς καταχνιάς μαγνάδι,
Κ' ἡ κάθε στάλ' ἀπὸ δροσιὰ γυαλίζει σὰν πετράδι,
Ἦ κάθε ἀχτίδα του σκορπᾷ μὲ τὴν ἀναλαμπὴ
Χαρά, ζωὴ καὶ δύναμι κ' ἐλπίδα ὅπου κι' ἂν μῆ.

Φαντάzεις σὰν τὸν ἥλιο σου ἐσύ, καλὴ πατρίδα,
Καὶ μάγια σὰν τὰ μάγια σου στὸν κόσμον ἄλλοῦ δὲν εἶδα.
Ἦ γῆ σου εἶναι παράδεισος, κ' αἰῶνια γαλανὸς
Γύρω σου καθρεφτίζεται στὸ πέλαγ' ὁ οὐρανός.

Κ' οἱ νύχτες σου μὲ τ' ἄστροι τους, μὲ τὴ γαλαξία πάστρα,
Μὲ τ' ἀηδονολαλήματα, τρεμάμενα σὰν τ' ἄστροι,
Μὲ τὸ φεγγάρι, πὺ περνᾷ σὰν ὄνειρο εὐτυχιᾶς,
Στὴ μέση τῆς ἀπέραντης οὐράνιας ἡσυχιᾶς
Οἱ νύχτες σου δροσοβολοῦν χιλιόπλουμα λουλούδια
Καὶ στῶν παιδιῶν σου τὲς καρδιὲς ἀμάραντα τραγούδια
Σταλάζουν εἰς τὰ σπλάχνα τους θεράπειο λησμονιᾶς,
Ἐλευτεριᾶς ἀγάλλιασι καὶ μῖσος τυραννιᾶς.

Μάγεμ' ἀσημοῦφαντο, φῶς μαργαριταρένιο
Λυόνονται σ' ἓνα χάραμα ξανθό, μαλαματένιο.
Γιομάτος μόσχους καὶ δροσιᾶς ὁ Ζέφυρος τερπνὰ
Μέσ' ἀπ' ἀγάπης φαντασιᾶς τὰ πλάσματα ξυπνᾷ.
Κι' ἀνάμεσα στὰ χρώματ' ἀπὸ χίλια οὐράνια τόξα,
Προβαίνει πάλ' ὁ ἥλιος σου εἰς ὅλη του τὴ δόξα,
Καί, σὰν τοῦ μεγαλείου σου σύμβολο φωτεινό,
Ἐως στὸ χρυσὸ βασίλειμα λάμπει στὸν οὐρανό.
Ἐλλάς, τὸ μεγαλεῖό σου βασίλειμα δὲν ἔχει
Καὶ δίχως γνέφια τοὺς καιροὺς ἡ δόξα σου διατρέχει.
Ὅσες φορὲς ὁ ἥλιος σου νὰ σὲ φωτίσῃ ἐρθῆ
Θὲ νὰ σ' εὐρῶ πεντάμορφη, στεφανωμένη, ὀρθῆ.

Γ') ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝ. ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Δ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΟΥ

1. ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΟΥ

Εἶδα τὴν θέσιν τὴν κενὴν ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος,
ὅπου ὑψοῦτο ἡ Παλλάς, ἡ κόρη τοῦ Φειδίου.
Παρέσυρε τὸ ἀγαλμα ὁ διαρρέων χρόνος,
καὶ τίποτε δὲν σώζεται, οὐδ' ἔχνος τοῦ μνημείου.

Καλλίτερον· δὲν ἀγαπῶ ρυτίδας εἰς τὸ κάλλος,
δὲν ἀγαπῶ ἐρείπια καὶ ὄγκον συντριμμάτων
γλυκύτερος ὁ θάνατος ἢ τῶν ἐτῶν ὁ σάλος
ἀργὰ ροφῶν τὴν ὑπαρξιν καὶ ράκη ἀναπλάττων,

Ν. Κοντοπούλου—Νεοελληνικὰ Ἐργα. Δ' τάξεως Γυμνασίου 14

Ἐξετελείζει τῶν ἐτῶν ἡ σαρακώδης πάλη,
παραμορφοῦσα, φθείρουσα ἀθάνατα μνημεῖα.
δὲν εἶναι πλέον ἄγαλμα τοῦ λίθου ἢ σκυτάλη
καὶ νικημένη φαίνεται ἡ μεγαλοφυΐα.

Τί ἔγινε τὸ ἄγαλμα ; οὐδεὶς γνωρίζει πλέον,
οὐδεὶς τὸ εἶδεν ἄμορφον, παλαιὸν πρὸς τὸν χρόνον·
ἄκμαῖον τὸ ἀπῆλυσαν, τὸ ἔχασαν ἀκμαῖον·
καὶ μένει ζῶσα ἡ εἰκὼν τῆς καλλονῆς του μόνον.

1866

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗ

2. ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ

Τὴν κεφαλὴ σου μόνον ὁ χρόνος ἔχει πάρει,
δὲν μπόρεσε νὰ πάρῃ καὶ τὴ ζωὴ μαζί·
ζωῆς μαρμαρωμένης αἰώνιο ἀπομεινάρι
τ' ἀκέφαλο κορμί σου στηλόνεται καὶ ζῆ.

Ζωντανεμένη ἡ πέτρα δὲν σέρονται στὸ χῶμα·
τὴν κάνει φῶς, ἄερα, ἡ τέχνη ἢ φτερωτή·
Ζητώντας σκαλοπάτι γιὰ νὰ ψηλώσῃ ἀκόμα
ξεψυχισμένον κύκνο τὸ πόδι σου πατεῖ.

Εἶσαι θεά, νεράϊδα, μητέρα ἢ παρθένα ;
πατρίδα ἔχεις τ' ἀγέρι, τὸ χῶμα, τὸ νερό ;
Δὲν θέλω νὰ τὸ μάθω, τὸ βλέπω—εἶσαι γιὰ μένα
ὅ τι ἀγαπῶ, πιστεύω, λατρεύω, λαχταρῶ.

Τὴν κεφαλὴ σου, ὁ χρόνος ἂν ἴσως ἔχει κόψει,
μὲ τὴ δική του γνώμη καὶ τὴν ἐπιθυμίαν
καθέννας σοῦ χαρίζει καὶ μιὰ καινούργιαν ὄψιν·
ἀλλάζεις χίλιες ὄψεις καὶ μένεις πάντα μιὰ.

ᾠ ! σὲ γνωρίζω ! Εἶσαι Ἐμορφιὰ αἰώνια
κι' ὁ ἄψυχος ὁ κύκνος ποὺ ἐμπρὸς ἐκεῖ πατεῖς
μὲ τόση περηφάνεια, μὲ τόση καταφρόνια
ὁ κύκνος-τὸν γνωρίζω ποιὸς εἶναι : ὁ ποιητής.

1891

3. ΑΡΧΑΙΑ ΠΗΓΗ

Ἐπόψε ἀρχαία πηγὴ ποθῶ μαζί σου ἓνα ξενύχτι,
πλαῖ στοῦ κισσοῦ τὸ φύλλωμα.
Νὰ μᾶς τυλίγη ἡ Ἄρτεμις, σ' ἓνα ἀσημένιο δίχτυ
στοῦ βράχου ἐκεῖ τὸ κοίλωμα.

Ν' ἀκούω μέσ' τῆ γλυκεῖα νυχτιά τὸ φλοῖσβο σου νὰ πέφτη
σὲ χίλια ἄσμάτων ἄσματα.

Καὶ ν' ἀντικρούξη ἡ ὄψη μου στὸ μάγο σου καθρέφτη
τοῦ χρόνου τὰ περάσματα.

Δ') ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

1. ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

Α'.

Ἐγὼ γιὰ τὸ χατίρι σου τρεῖς βάρδιαις εἶχα βάλῃ.
Εἶχα τὸν ἥλιο ἔς τὰ βουνά, καὶ τὸν αἰτό ἔς τοὺς κάμπους,
καὶ τὸ βοριά τὸ δροσερὸ τὸν εἶχα ἔς τὰ καράβια.
Μὰ ὁ ἥλιος ἐβασίλευσε, κι' ὁ αἰτὸς ἀποκοιμήθη,
καὶ τὸ βοριά τὸ δροσερὸ τὸν πῆραν τὰ καράβια.
Κ' ἔτσι τοῦ δόθηκε καιρὸς τοῦ Χάρου καὶ σὲ πῆρε.

Β'.

Τῆρα μὴ μοιάσης τοῦ λαγοῦ, ὅπου γεννάει κι' ἀρνεῖται.
Μοιάσε τῆς πετροπέρικας, τῆς ἀηδονολαλούσας,
ποῦ κάνει δεκαχτὼ πουλιά, κανένα δὲν ἀρνεῖται
κι' ἂν πέση αἰτὸς νὰ πάρῃ ἓνα, ἔν' ἀπὸ τὰ πουλιά της,
κάνει καιροὺς νὰ πιῇ νερό, καιροὺς νὰ κελαϊδήσῃ
κι' ὀπῶβρη ξάστερο νερό, θολώνει καὶ τὸ πίνει,
κι' ὀπῶβρη μαύρη καφαλιά, θὰ κάτση νὰ βοσκήσῃ,
κι' ὀπῶβρη μαῦρο κούτσορο, θὰ κάτση νὰ λαλήσῃ.

---

2. Η ΛΥΓΕΡΗ ΣΤΟΝ ΑΔΗ

Καλὰ τό χουνε τὰ βουνά, καλόμοιρ³ εἶν³ οἱ κάμποι,
ποῦ Χάρο δὲν παντέχουνε, Χάρο δὲν καρτεροῦνε,
τὸ καλοκαῖρι πρόβατα καὶ τὸ χειμῶνα χιόνια.

Τρεῖς ἀντρειωμένοι βούλονται νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸν Ἄδη.

Ὁ ἕνας νὰ βγῆ τὴν ἀνοιξη, κι³ ὁ ἄλλος τὸ καλοκαῖρι,
κι³ ὁ τρίτος τὸ χινόπωρο, ὁποῦ εἶναι τὰ σταφύλια.

Μιὰ κόρη τοὺς παρακαλεῖ, τὰ χέρια σταυρωμένα.

«Γιὰ πάрте με, λεβέντες μου, γιὰ τὸν Ἀπάνου κόσμο,
— Δὲν ἤμποροῦμε, λυγερή, δὲν ἤμποροῦμε, κόρη.

Βροντομαχοῦν τὰ ῥοῦχά σου κι³ ἀστράφτουν τὰ μαλλιά σου,
χτυπάει τὸ φελλοκάλιγο καὶ μᾶς ἀκούει ὁ Χάρος.

— Μὰ γὰ τὰ ῥοῦχα βγάλω τα καὶ δένω τὰ μαλλιά μου,
κι³ αὐτὸ τὸ φελλοκάλιγο μέσ³ ς τὴ φωτιά τὸ θήνω.

Πάρτε με ἀντρειωμένοι μου, νὰ βγῶ ς τὸν Πάνω κόσμο,
νὰ πάω νὰ ἰδῶ τὴ μάννα μου πῶς χλίβεται γιὰ μένα.

— Κόρη μου ἐσένα ἢ μάννα σου ς τὴ ῥοῦγα κουβεντιάζει

— Νὰ ἰδῶ καὶ τὸν πατέρα μου πῶς χλίβεται γιὰ μένα

— Κόρη μου, κι³ ὁ πατέρας σου ς τὸ καπελειὸ εἶν³ καὶ πίνει.

— Νὰ πάω νὰ ἰδῶ τ³ ἀδέρφια μου πῶς χλίβονται γιὰ μένα.

— Κόρη μου ἐσέν³ τ³ ἀδέρφια σου ῥίχνουνε τὸ λιθάρι

— Νὰ ἰδῶ καὶ τὰ ξαδέρφια μου πῶς χλίβονται γιὰ μένα.

— Κόρη μου, τὰ ξαδέρφια σου μέσ³ ς τὸ χορὸ χορεύουν.

Κ³ ἢ κόρη νᾶναστέναξε βαθιά ς τὸν Κάτω κόσμο,

κι³ ἀνάψανε τὰ καπελειά, κ³ ἐκάησαν οἱ ῥοῦγες,

ἐκάη καὶ τὸ λιθόρεμα, πῶροχταν τὸ λιθάρι,

ἐκάη κ³ ἢ δίπλη τοῦ χοροῦ, π³ ἐχόρευε ἢ γενιά της.

3. ΕΙΣ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

Χαρά τῆς πρώτης μου ζωῆς. Φεγγάρι ἀγαπημένο,
Σὺ δὲν πονεῖς ἐγὼ πονῶ·
Γιατί ψηλὰ στὸν οὐρανὸ
Κρεμιέσαι λυπημένο ;

Ἐσὺ ποὺ χρούσωνες τὴ γῆ καὶ ἐμάγευες τὸ κῦμα,
Γιατί μοῦ ὀίχνεις φῶς πικρὸ,
Σὰ νὰ φωτῆς ἓνα νεκρὸ
Ποῦ κοίτεται στὸ μνήμα ;

Φεγγάρι ! στὸ βασίλειό σου μὴ κατοικοῦν ἀγγέλοι
Καὶ ὁ ἄγγελός μου κατοικεῖ ;
Μὴ, φίλημα πικρὸ ἀπὸ κεῖ,
Τὴν ἄλαμψι σου μοῦ στέλλει ;

Τὸ φῶς ἂν ἦναι φίλημα, μυστήριον χυμένο
Ἐκ τοῦ γυιοῦ μου τὴν ψυχὴ,
Ἦναι, ἀκουσέ μου μιὰν εὐχὴ,
Φεγγάρι ἀγαπημένο !

Ἦναι, λάβε αὐτὸν τὸν στεναγμὸ καὶ πέ του, δὲν φοβάται
Ἦναι ἢ ὁ νοῦς μου συμφορὰ—
Κάθε μου πόθος καὶ χαρὰ
Στὸ χῶμά του κοιμᾶται.

Αὐτὰ, Φεγγάρι, σοῦ ζητῶ καὶ πέ του ἂν σ' ἐρωτήσῃ
Πότε θὰ παύσουν οἱ καῦμοί,
Ἦναι μιὰ ἀχτίδα σου χλωμὴ
Τὴν πλάκα μου φωτίσῃ.

4. ΕΠΙ ΤΗΣ ΝΕΚΡΙΚΗΣ ΚΛΙΝΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΜΕΣΣΑΛΑ
ΜΟΛΙΣ ΕΦΗΒΟΥ

ᾠρῶνε ὁ Χάρος, ᾠρῶνε τὴ γῆ, ποῦ τότε τρέμει.
Ταῦτάκια του εἶναι μνήματα, ὁ σπόρος του φαράκι...
ᾠρῶνε ὁ Χάρος ᾠρῶνε ! Τὰ μαῦρα του τὰ βόδια
φυσομανοῦν στὸ κέντημα τῆς ἄσπλαχνης βουκέντρας.
Ὅθε περάση τὸ γενί, ξαναγυρίζει δέντρα,
ξεθεμελιώνει ριζιμιὰ καὶ συνεπαίρνει κόσμους.
Καὶ σύ, βλαστάρι τρυφερό, στὸ δρόμο του τί θέλεις ;...
Στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάννας σου, στὸν κόρφο τοῦ πατέρα·
νὰ σὲ ποτίζη τὸ φιλί, νὰ σ' ἀνατρέφῃ ἡ ἀγάπη,
παιδί, γιατί δὲν ἔμενες ; ... Σοῦ φάνηκε ποῦ εἶναι
γλυκὸς ὁ ὕπνος μὲς στὴ γῆ, παιδί, καὶ δὲ γνωρίζεις
πὼς θέλει ὁ τάφος συντροφιά καὶ σὺ στὴ σκοτεινιά σου
θὰ μείνης ἔρσο κι' ὄρφανό. Ἐκεῖ ποῦ κατεβαίνεις
δέ θαῦρης τοῦ πατέρα σου τὰ κόκκαλα στρωμένα,
θὰ πέσης ὀλομόναχο... Παιδί, γιατί νὰ φύγῃς ;...

Καὶ κείνο ποῦ μᾶς ἄκουσε τὴν ὥρα ποῦ χιλιάδες
κόσμοι κι' ὄνειρατα χρυσᾶ ὀλόγυρά του ἐλάμπαν,
ἔχαμογέλασε γλυκά, σὰν νᾶλεγε·—«Πατέρα,
δὲν εἶν' ὁ τάφος ἔρημιὰ, εἶναι ζωὴ κι' ἀγάπη».

ᾠρῶνε ὁ Χάρος, ᾠρῶνε. Τὸν κάματο δὲν παύει,
μέρα καὶ νύχτα ἀκοίμητο τᾶλέτρι του δουλεύει.
Ἐσυνεπῆρε τὸ βλαστό, τὸν ἔγειρε στὸ χῶμα
καὶ δίχως σάλαγο βουβὸς περνᾷ καὶ διβολίζει.

Πατέρα, μάννα, ἐπέταξε. Ἐκλείστηκε τὸ μνήμα,
φρηθῆτε τὸ παιδάκι σας. Στὸ μακρυνὸ ταξεῖδι
μὲ τὸ στερνὸ σας τὸ φιλί, μὲ τὸ πικρὸ σας δάκρυ
θὰ ν' ἀρμενίσῃ σὰν πουλί... ᾠχ ! νᾶμουνα μαζί του,
νᾶβλεπ' ἀκόμη μιὰ φορὰ κ' ἐγὼ τὴ θυγατέρα !...

5. ΚΟΜΜΑΤΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ “ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΥΣ,”

Ξύπνα, ξύπνα !

Ξύπνα, δροσιά τῆς αὐγῆς καὶ φεγγάρι
 Ξύπνα τῆς νύχτας, ὁ Ἀπορίλης κι' ὁ Μάης
 Μ' ὄλα τὰ ρόδα καὶ μ' ὄλη τὴ χλόρη.
 Σὲ καρτερᾶν, κ' οἱ χειμῶνες οἱ γέροι
 Σὲ καρτερᾶν ἠλιοστόλιστοι, ξύπνα !
 Στὸ λιμανάκι τὰπάνεμον, ὅπου
 Τὰσπροδερὸ περιγιάλι τῶν βράχων,
 Τὸ περιγιάλι τῶν κήπων ξανοίγει
 Πράσινο ἀγνάντια, ἓνα σπίτι
 Σὲ καρτερεῖ μιὰ βαροκοῦλα στὸ μῶλο.
 Σφιχτοδετὴ καρτερεῖ σε κ' ἐκεῖνη
 Ἕνα χιονᾶτο ἀλογάκι παρέχει
 Σὲ καρτερεῖ, θὰ σὲ φέρῃ ἢ βαροκοῦλα
 Στὸ ἐρημικὸ τὰκροτόπι νὰ μάσης
 Τὰκρογιαλιοῦ τὰ κοχύλια, τὰ κρίνα
 Τῆς ἀμμουδιᾶς. Θὰ σὲ πάη τὰλογάκι
 Στὸ μονοπάτι ποὺ στρήβει σὰ φίδι
 Πρὸς τὸ πολὺκαρπο κλῆμα νὰ κόψης
 Τὶς ροδοκόκκινες ρῶγες, ὦ ξύπνα !
 Σὲ καρτερᾶν μιὰ παιδοῦλα, ἔν' ἀγόρι.
 Σὲ καρτερᾶν στὴ γωνίτσα ποὺ ξέρεῖς
 Τριανταφυλλιᾶς τρεῖς σὲ τρεῖς μέσα γάστρες.
 Ἡ μιὰ στ'ἀγόρι τὰ ρόδα της δίνει,
 Καὶ στὴν παιδοῦλα ἡ ἄλλη τὰ δίνει,
 Ὅμως ἡ τρίτη ζηλιάρα τὰ κρύβει
 Κι' ὄλο στοὺς κλώνους της μάχετ' ἀπάνω
 Νὰ τὰ κρατήσῃ, καὶ λέει τῆς δροσοῦλας :
 «Φύγε, δροσιά !» καὶ τὴ μέλισσα διώχνει
 Καὶ τῆς χρουστῆς πεταλούδας δὲ θέλει
 Τ' ἀεροφίλημα. Κάποιο χερᾶκι
 Μέρες καὶ νύχτες προσμένει, κ' ἐκεῖνο
 Μῆτε ποὺ φαίνεται, μῆτε γυρίζει,
 Καὶ τὰ τριαντάφυλλα ρεύουν...”Ω ! ξύπνα

Σὲ καρτεροῦνε τρελότερ' ἀπ' ὅλα
Καὶ δυὸ καρδιές· ποιές καρδιές ; τις γνωρίζεις·
Μή μου ζητᾷς νὰ τις πῶ...Κάποιους πόνους
Δὲν τοὺς χωράει κι' ὁ πλατύτερος θρόνος. 1904

Λ. ΠΟΡΦΥΡΑ

6. LACRIMÆ RERUM

Ἄμοιρη ! Τό σπιτάκι μας ἐστοίχειωσεν
Ἄπὸ τὴν ὁμορφιά σου τὴ θλιμμένη,
Στοὺς τοίχους, στὸν καθρέπτη, στὰ εἰκονίσματα,
Ἄπὸ τὴν ὁμορφιά σου κάτι μένει.

Κάτι σὰ μόσκου μυρωδιά, κι' ἀπλόνεται,
Καὶ τὸ φτωχὸ σπιτάκι πλημμυρίζει,
Κάτι σὰ φάντασμα, θολὸ κι' ἀνέγγιχτο,
Κι' ὅπου περνᾷ σιγὰ τὸ κάθε ἀγγίζει.

Ἄξω, βαρὺ, μονότονο ψυχάλισμα
Δέρνει στὴ στέγη μας· καὶ τότε ἀντάμα
Τὰ πράγματα ποὺ ἀγίασανε τὰ χέρια σου
Ἄρχίζουν ἓνα κλάμα...κ' ἓνα κλάμα...

Κι' ἀπ' τὴ γωνιά, ὁ καλὸς τῆς Λήθης σύντροφος,
Τ' ἀγαπημένο μας παλιὸ ρολοῖ.
Τραγουδιστῆς τοῦ χρόνου, κι' αὐτὸς κλαίοντας,
Ρυθμίζει ἀργά, φριχτά, τὸ μοιρολόϊ... 1920

Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑ

7. Ο ΟΔΥΣΣΕΥΣ

Μέτρα, σφυρί μου, τὸν παλμὸ στὰ στήθη, ποὺ δὲν παύει,
σ' ἓναν καρδιόχτυπο τρελό.
Ἦ πόσο ἀργεῖς στὰ χέρια μου ν' ἀρματωθῆς καράβι
καὶ νὰ σὲ ρίξω στὸ γιालό !

Πνεύματα, μάγια, όνειρατα, κόσμοι, άνθισμένοι τόποι,
μεριάσετε όλοι οί πειρασμοί :

Φτάνει ώς έδω και του άργαλειού σου ό ήχος, ό Πηνελόπη,
και τής καρδιάς σου οί στεναγμοί.

Χτύπα με, Νότε, παγωνιά, Βοριά, κάψε με, λίβα !

ώ Ποσειδάνα, ό Καλυψώ

Κι' ό Ναυσικᾶ : Λίγο καπνò στην πατρικιὰ καλύβα
νά ιδω' νά βγαίνη, πώς διψώ !

Ε'. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ

Γ. ΒΙΖΥΗΝΟΥ

1. Η ΕΠΑΙΤΙΣ ΤΗΣ ΒΙΖΥΗΣ

Τῆς Θοράκης τὰ χωριά πολλά,
σάν την Βιζώ, κανένα,
μέ γειτονιά στὰ χαμηλά,
πού Πλάτσα τήνε λένα.

Στῆς Πλάτσας τὴν ἀγελαριά
μιὰ πέτρα, 'να κοτρώνι
δίπλα στὴν πέτρα μιὰ γριά
τὴν φούχτα τῆς ἀπλόνει :

—'Ω, δῶστε μ'εὐσπλαγῆ καρδιά —
έν' ἄσπρο καὶ σ' ἔμένα,
νά μνημονέψω τὰ παιδιά,
πού μ' ἔχουν σκοτωμένα !

'Ανεμοζάλες τὴν χτυποῦν,
φουροτοῦνες τήνε δέρονουν
καὶ τὰ φακιόλια τῆς ἀροποῦν
καὶ τὰ μαλλιά τῆς σέρονουν.
Μὰ σάν τὴν πέτρο' αὐτὴ στεριὰ,
δὲν σειέται, δὲν σαλεύει,
μόνο θλιμμένα καὶ βαριά
τὰ χεῖλη γαργαλεύει.....

'Η θλίψη ἔσκαψε πολλὰ
στὴν ὄψη τῆς αὐλάκια,
πού τῆς ἔρρεῦσαν τὰ θολὰ
ποτάμι' ἀπ' τὰ ματάκια.

'Εχάλασε, κ' ἔχει σταθῆ
τοῦ νοῦ τῆς τ' ὥρολόγι.
Στὸ καύκαλό του τὸ βαθὺ
γυρνοῦν μόνον οἱ λόγοι :

—'Ω, δῶστε μ'εὐσπλαγῆ καρδιά
έν' ἄσπρο καὶ σ' ἔμένα,
νά μνημονέψω τὰ παιδιά,
πού μ' ἔχουν σκοτωμένα !

Σάν λυσσασμένα τὰ σκυλιὰ
'χμησανε, 'προφθάξαν !
Σάν'φίδια 'μπῆκαν στὴ φωλιά
καὶ μοῦ τὴν ἐρημάξαν !
Σάν κουκουβάγια μοναχὴ
πού μέσ'στὸν κάμπο κλαίει,
μ' ἀφῆκαν 'μένα τὴν φτωχὴ
χωρὶς φωμὶ καὶ στέγη !....

Ἐμπρός μου εἶδα ἡ ὄρφανὴ
τό'νά μου παλληκάρη,
πῶς σπαρταροῦσε, σὰν ἄρονι
μπροστὰ στὸν μακελλάρη !
Τ' ἄλλο τοὺς Τούρκους κυνηγεῖ,
σὰν θαρρετὸ ξαφτερί . . .
Μιά σφαῖρα τῶρουψε στὴν γῆ
μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ! . . . .

Χωρὶς θυμιάμα καὶ κερί,
χωρὶς παπᾶ καὶ διάκο,
ἔσκαψα μόν' ἡ θλιβερῆ
στὸν κῆπό μ' ἓνα λάκκο...
Δυὸ μ' ἔσκοτῶσαν τὰ σκυλιά,
τὰ δυὸ μου τ' ἀγοράκια·
μὰ τρία ἠθάψαν ἀγκαλιὰ
τὰ χέρια μ' ἀδελφάκια !
— ὦ δῶστε μ' εὐσπλαγχνὴ καρδιά
ἓν ἄσπρο καὶ σ' ἔμένα,
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ,
ποὺ μ' ἔχουν σκοτωμένα !

Τὴν κόρη ἠθέλαν μοναχῆ
γερῆ νὰ τὴν ἀρπάξουν·
νὰ τῆς μολέψουν τὴν ψυχῆ,
τὴν πίστη τῆς ν' ἀλλάξουν !
Ποιανοῦ βαστᾶ ποτὲ καρδιά,
ποιὰ μάννα τὸ πομένει,
νὰ διῆ σφαγμένα δυὸ παιδιὰ,
μιὰ κόρη τουρκεμένη....

Βοήθεια ἡ κόρη μὲ ζητᾶ,
βοήθεια μὲ γυρεύει !
Μὲ τὸ θεριὸ ποὺ τὴν κρατᾶ
τοῦ κάκου πιὰ παλεύει !
« ὦ, μάννα ! Τρέξε στὴν στιγμῆ
καὶ γλύτωσ' μ' ἀπ' τὸ κοῖμα !
Παρὰ γερῆ χωρὶς τιμῆ,
κάλλιο μ' αὐτὴ στὸ μῆμα »...
Σὰν μαχαιριῆς οἱ λόγ' αὐτοὶ
τὰ σπλάχνα μοῦ σπαράζουν.
Οἱ σπαραγμοὶ μ' οἱ δυνατοὶ
τὰ σίδερά μου σπάζουν.
Ὁ νοῦς μου μ' ἔχει ἠταλωθῆ
γαῖμα παντοῦ ἔξανοίγω...
Τοῦ γυιοῦ μ' ἀρπάζω τὸ σπαθὶ
στὰ στήθη τῆς τὸ μῆγω !...

Ἐδῶ, τῆς πνίγει τὴν φωνὴ
τῆς λύπης τὸ ποτάμι.
καὶ μιὰ τρεμοῦλα τὴν κλονεῖ,
σὰν ξέβαθο καλάμι !
Κι' ὥρα πολλὴ μὲν' ἡ γοιὰ
μὲ κρεμαστὸ κεφάλι
καὶ μὲ νεκρόχλωμη θωριά,
καὶ δὲν τολμᾶ νὰ ψάλῃ !
— ὦ δῶστε μ' εὐσπλαγχνὴ καρδιά
ἓν ἄσπρο καὶ σὲ μένα,
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ,
ποὺ μ' ἔχουν σκοτωμένα.
1884

Λ. ΜΑΒΙΛΗ

2 ΕΛΙΑ

Στὴν κουφάλα σου ἐφώλιασεν μελίσι,
Γέρικη, ἐλιά, ποὺ γέρνεις μὲ τὴ λίγη
Πρασινάδα ποὺ ἀκόμα σὲ τυλίγει
Σὰ νὰ ἠθελε νὰ σὲ νεκροστολίση.

Καὶ τὸ κάθε πουλάκι στὸ μεθύσι
Τῆς ἀγάπης, πιπίζοντας ἀνοίγει
Στὸ κλαρί σου ἐρωτάρικο κυνήγι,
Στὸ κλαρί σου ποὺ δὲ θὰ ξανανθήση·
Ὡ πόσο στὴ θανὴ θὰ σὲ γλυκάνουν
Μὲ τὴ μαγευτικὰ βοή ποὺ κάνουν,
Ὅλοζώντανης νιότης ὁμορφάδες
Ποὺ σὰ θύμησες μέσα σου πληθαίνουν.
Ὡ νὰ μπορούσαν ἔτσι νὰ πεθαίνουν
Καὶ ἄλλες ψυχές, τῆς ψυχῆς σου ἀδερφάδες.

1889

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗ

3. ΣΥΝΤΡΙΜΜΑΤΑ

Τὸ δάσος ποὺ λαχτάριζες
Ὅς ποὺ νὰν τὸ περάσῃς
Τώρα νὰν τὸ ξεχάσῃς
Διαβάτη ἀποσπερνέ,
Μιὰν ἀγνὴν τὸ κούρσεισαν
Ἐνὶ δρόμοι, λοτόμοι,
Κ' ἐκεῖ εἶναι τώρα δρόμοι,
Διαβάτη ἀποσπερνέ.
Τὸ τρίσβαθο ἀναστέναγμα
Ποὺ ἄγγιξε τὴν καρδιά σου,
Κι' ἔσπασε τὰ γόνατά σου,
Δὲν θὰν τ' ἀκούσῃς πλιά.
Κ' ἡ ἄρπα μὲ τὸν ἦχο της
Ποὺ σὲ γλυκομεθοῦσε
Μὰ κρύφια σοῦ χτυποῦσε
Θανάτου μουσικὴ,
Χάθηκε μὲ τὴν ἄγγιχτη
Ποὺ τὴν κρατοῦσε κόρη,
Στὰ πέλαγα στὰ ὄρη,
Νὰ μὴν ξανακουστῇ.

Τὸ πήρανε στὰ διάπλατα
Περίτρομα φτερά τους
Καὶ τὸ ἴκαμον λαλιά τους.
Τὰ νύχτια πουλιά.

Τὸ σιγαλὸ τραγούδισμα
Ποὺ σ' ἔφερνε διαβάτη,
Σὲ μαγικὸ παλάτι,
Δίχως ἐλπὶδα ἀγῆς,

Τὸ πήρανε-γιὰ κοίταξε
Στεροὴν ἀνατριχίλα,
Τὰ πεθαμένα φύλλα,
Ποὺ ἀπόμειναν στὴ γῆς.

Τὸ δάσος ποὺ λαχτάριζες,
Ὅς ποὺ νὰ τὸ περάσῃς
Γιὰ πάντα θὰ ξεχάσῃς
Διαβάτη ἀποσπερνέ,

Γενῆκαν νεκροκρέββατα
Τᾶγρια δεντρά του τώρα
Καὶ θὰ τὰ βρῆς στὴ χώρα
Διαβάτη ἀποσπερνέ.

1899

4 ΡΗΜΑΔΙΑ

Μέσ' στοῦ πύργου τὸ ρημάδι,
στά συντροίμια τὰ παληά,
ἔμεινε ζωῆς σημάδι
μιὰ χελιδονοφωλιά.

Μέσ' στοῦ πύργου τὸ ρημάδι,
στά συντροίμια τὰ παληά,
ἔμεινε ζωῆς σημάδι
μιὰ χελιδονοφωλιά.

Κ' ἔρωτοῦν τὰ χελιδόνια :
—Ποῦν' ἢ πρόσγελη κυρὰ
ποῦ σὲ περασμένα χρόνια
ἔσκορποῦσε τὴ χαρά ;

Καὶ πετοῦν τὰ χελιδόνια,
κ' ἡ φωνὴ των ἢ συρτή
ἀπ' τὰ περασμένα χρόνια
κάποιο ἀντίλαλο ζητεῖ.

Κι' ἀπαντοῦν τοῦ πύργου οἱ θόλοι: Τὸ φθινόπωρο προβάλλει,
—Γύρω στὴν καμάρα αὐτὴ
κάποτε ἦταν περιβόλι,
κρίνοι ἀνθοῦσαν ζηλευτοί.

Τὸ φθινόπωρο προβάλλει,
νέφη ἀδιάκοπα περνοῦν,
καὶ τὰ χελιδόνια πάλι
γιὰ ταξεῖδι ξεκινοῦν.

Τώρα χέροσo ἔχει ἀπομείνει
μὲ τ' ἀγκάθια τὰ ξερά...
Ὅπου μίσειψαν οἱ κρίνοι,
ἐκεῖ πῆγε κ' ἡ κυρὰ.

Καὶ στὴν ἐρημιὰν ἐκείνη,
μέσ' στ' ἀγκάθια τὰ ξερά,
τίποτε δὲν θ' ἀπομείνη
νὰ ρωτᾷ γιὰ τὴν κυρὰ.

1905

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗ

5. ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ

Τοῦ Γενάρη ἡλιοβασίλεμα
γαλανό, καθάριο λάμπει,
στολισμένο μὲ τὰ χρώματα
μιᾶς μαγιάτικης αὐγῆς.

Πρώιμη Ἄνοιξη γιορτάζουνε
σ' ἄλλους κόσμους ἄλλοι κάμποι·
τ' οὐρανοῦ τὰ ρόδα ἀνθίσανε
πρὶν ἀνθίσουνε τῆς γῆς.

1914

6. Η ΦΩΤΙΑ

Ἐπὶ τὸ δάσος βαθιὰ φλόγες χύθησαν
κι ὅλα φεύγουν, γοργά, δειλιασμένα,
πτερωτά, σερπετὰ στὸ συνάραγμα
μιᾶς ἀκράτητης κι ἄγριας ὀρμῆς.

Καὶ τὰ δέντρα εἶπαν : «Μόνα στὸν ὄλεθρο
θ' ἀπομείνωμ' ἔμεῖς σκλαβωμένα ;».

Κι οἱ φωλιὲς τῶν πουλιῶν ἀποκρίθηκαν :

«Ὅχι μόνα· μαζί σας κι' ἔμεῖς !».

1914

Α. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΥ

7. Ο ΑΣΠΡΟΣ ΠΥΡΓΟΣ

Στέκεις ἀκόμα μισογκρεμισμένος
καὶ φαίνεσαι σὰν βυθισμένος
σ' ὄνειρο χρόνων ἀπωτάτων.
Ἐπλώνουνε στὰ πόδια σου τὴν ὁμορφιά των
πέλαγα νησοσόλιστα καὶ λόγγοι καὶ λαγκάδια.
Ἐκεῖ μὲ τῶν ζεφύρων τῶν θαλασσινῶν
καὶ τῶν πνοῶν τῶν στεριανῶν
τὰ ζωπάροχα τὰ χάδια,
χαρούμενες φουντώνουν
καὶ τὴν ὀλόδροσή των στέγη ἀπλώνουν
ἐλιές, συκές, κληματαριές
καὶ ροδοδάφνες καὶ μυρόπνοες λυγαριές.
Μέσ' στὴ σιγὴ καὶ μέσ' στὴν ἐρημία
τὸ πνεῦμα τῆς γαλήνης σου λαλεῖ σιγά,
κι' ἄγρια γύρω σου μυρολογᾷ
τῶν θαλασσῶν ἡ τρικυμία.
Ἄλλοτε τὸ κυκλώπειο κορμί σου
ὑψώνετο μὲ περηφάνεια
καὶ καθρεφτίζετο στῆς γαλανῆς ἀβύσσου
τὴν λάμπουσα ἐπιφάνεια.

Καὶ μέσα στοὺς κινδύνους σκοτεινῶν αἰώνων,
αἰώνων ἀρπαγῆς, σκλαβιᾶς καὶ φόνων,
στεκόσουν, Ἄσπρε Πύργε, σύ,
σὰν γίγαντας προστάτης στὸ νησί.

Μέσα στὰ μαρμαρένια,
στὰ δυνατά σου τείχη
ὄπλων κλαγγὴ νύκτα καὶ μέρ' ἀντήχει.
Καὶ φύλακες μ' ἀνησυχία κ' ἔννοια
κατασκοπεύανε μ' ἄγρυπνο μάτι
ἀπὸ τὸ δῶμά σου τῆς θάλασσας τὰ πλάτη.
Διατὶ ἔξαφνα ἀπ' τὰ μάκρη πέρα
οἱ ἄγριοι πλάκωναν κορσάροι, σὰν ἀντάρα,
τῶν νησιωτῶν φοβέρα,
τῶν νησιωτῶν τρομάρα.

Ἄλλ' ἔπειτ' ἀπ' τοὺς χρόνους τοὺς βαρβάρους,
ὅταν τὸ κῦμα ἐλευθερώθη ἀπ' τοὺς κορσάρους,
ἔγινες, Ἄσπρε Πύργε, εἰρήνης στέγη.

Ὁ ἀρχαιογνώστης ἔτσι λέγει,
ποῦ κτίρια ξεχώνει γκρεμισμένα
καὶ μελετᾷ στοὺς λίθους των τὰ περασμένα.

Ἦξι, ὄχι πλέον ὄπλ' ἀκονισμένα
γιὰ τὸν ληστή καὶ τὸ φονιά,
ἀλλ' ἄροτρα γερμένα στῆ γωνιά,
ὄργανα εἰρήνης βλογημένα.

Ὁπλίτες ὄχι πλέον, ἀλλὰ γεωργοὶ
μὲ ξέννοιαστη, ἥμερη καρδιά
σὲ κατοικοῦσαν. Τὰ εὔρωστά των τὰ παιδιά,
ποῦ δούλευαν γερὰ τῆ γῆ,
θρεμμένα ἀπ' τοῦ βουνοῦ τὸ μύρο,
ἔστόλιζαν τὸ φτωχικὸ τραπέζι γύρω.

Ἀπὸ τὸ σῶμά σου, ποῦ τῶν φρουρῶν τὸ μάτι
ἀνερευνοῦσε τὰ πελάγη τ' ἀχανῆ,
ἢ κόρη ἢ λυγερὴ τοῦ ζευγολάτη
ἐκύτταζε πότε θ' ἀσπρίση τὸ πανὶ
τοῦ καρabiοῦ, ποῦ τὸν καλό της φέρνει.

Ἦλα ὁ καιρὸς τὰ συνεπαίρνει.

Σωριάστηκες στῆ σιγαλιά.

Ὁ σκῖνος ὁ μυριόκλωνος ριζώνει

μέσα στὰ ἐρείπια καὶ τὰ ζῶνει
σὲ πράσινη ἀγκαλιά.

Καὶ ἡ φαντασία ἢ μυθολάστορα,
ποῦ σιγοπλέκει μέσ' στὰ γκρεμισμένα κάστρα,
στολίζει τώρα μὲ τὰ μαγικά της πλάσματα,
ὦ Πύργε, τὰ ἱερά σου τὰ χαλάσματα.

1916

Α. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΥ

8. ΑΣΠΡΗ ΓΑΛΗΝΗ

Ἄσπρη γαλήνη. Σιγαλιά.

Τὸ κῦμα μόλις ἀνασαίνει
στὴν ἀκρογιαλιά.

Ἡ θάλασσα μαρμαρωμένη
ἀπλώνεται σὰν ὄπτασία ὀνείρου
ἕως στ' ἀγέρινα θεμέλια τοῦ Ἀπείρου.

Σιγοῦν τ' ἀνήσυχα ἀκρωτήρια.

Ὅλα τοῦ βάρους τὰ μυστήρια
λάμπουνε κάτω καθαρά.

Βαθιά στῶν βράχων τὰ πλευρά
δροσόλουστα σαλεύουν φύκια.

Σμικτὰ σμικτὰ καὶ ταιριαστά,
πολύχρωμα καὶ γυαλιστά,

στρώνονται κάτω τὰ χαλίκια.

Μιά γέννα μικροσκοπική,

κομφά, χαριτωμένα ψάρια,

γυροῦν, γλυστροῦν ἐδῶ κ' ἐκεῖ

ἀπάνω στὰ λιθάρια.

1916

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗ

9 ΣΥΝΝΕΦΑ

ΠΛΑΣΜΑΤΑ ἀέρινα, σύννεφα ἑσείς,

Ἄρχίζετε ἀπὸ κεῖ,

Ποῦ τῶν φθαρτῶν πλασμάτων ἡ ζωὴ

Τελειώνει.

Κάποτε στὶς βουνοκορφὲς ἀσάλευτα,
Γεφύρια στήνετε ἀπ' τ' ἀπόκορφα
Πρὸς τ' ἄφθαστα.

Μὰ πλειότερο,
Ψηλάρομενα καράβια
Μὲ στοιχειωμένες πλώρες, ταξιδεύετε.

Κατάρα κ' εὐλογία τὸ πέρασμά σας !

Μ' ἓνα ἀστραπόβολο
Σωριάζει στάχτη τὸ ψηλόκορμο ἔλατο,
Καὶ καρπερὸ μεστώνει τὸ σιτάρι
Μὲ τὸ δροσόλουσμά σας.

Στοῦ λογισμοῦ τὰ δίχτυα ἄπιαστα ἔσεῖς,
Καὶ στῶν ματιῶν τὸ κύτταγμα ἀσαΐτευτα,
Φεύγοντας παίρνετε μαζί σας
Σὰν κάτι ἀπ' ὅσα ἐχάσαμε,
Καὶ τίποτε ἀπ' τοὺς πόθους μας
Δὲ φέρνετε
Σὸν ἔρχομό σας.

Σ' ἐσᾶς ἀνθοῦν ἀθέριστα μαγιάπριλα
Τῆ χαραυγῆ,
Καὶ χρυσοφέγγουν, Βενετιᾶς ἀγέραστες,
Τὰ βασιλέματα.

1917

Σ' ΣΧΕΤΙΚΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΠΟΙΗΤΩΝ

Κ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

1. ΑΣ' ΤΗ ΒΑΡΚΑ

Ἄσ' τὴ βάρκα στὸ κῦμα, ὅπου θέλει νὰ τρέχῃ,
ἄς ὀρίζῃ τὸ ἀέρι τιμόνι, πανί,
τὰ φτερὰ ἀπλωσε πλέρια, ἄκρη ὁ κόσμος δὲν ἔχει,
εἶναι πῶ ὄμορφοι οἱ ἄγνωστοι πάντα γιαιοί,
ἢ ζωὴ μιὰ δροσιὰ-εἶναι, ἓνα κῦμα' ἄς τὸ φέρῃ,
ὅπου θέλει τὸ ἀέρι, ὅπου ξέρει τὸ ἀέρι.

Ἄς ἀλλάξουν λιβάδια μὲ βράχους καὶ δάση,
γύρω ἅς φεύγουν πὸν πύργου, πὸν καλύβας καπνός·
εἴτε εἰδύλλιο γελούμενο ἀπλόνεται ἢ πλάση,
εἴτε ἀντάρες καὶ μπόρες κρεμᾶ ὁ οὐρανός,
μὴ θαρρεῖς τὸ πανί σου μπορεῖς νὰ βαστάξης,
ὅπου θέλει τὸ κῆμα μαζί του θ' ἀράξης.

Τί γυρεύεις, τί θέλεις μὴ καὶ σὺ τὸ γνωρίζεις ;
κ' ἔχεις πιάσει ποτέ σου τὸ τί κυνηγᾷς ;
μὴ ὅπου σπέρνεις καλὸ τὸ κακὸ δὲ θερίζεις
δὲ σκοντάβεις σὲ ρώτημα σ' ὅτι ρωτᾷς ;
Κι' ὅτι σ' ἔχει μαγέψει κι' ὅτι σοῦ ἔχει γελάσει
τὸ ἔχεις μόνος κερδίσει, μοναχὸς ἐτοιμάσει ;

Ἄσε τὸ κῆμα, ὅπου θέλει νὰ σπάξῃ,
ἄσ' τὶς ζάλες νὰ σέρνουν τυφλὰ τὴν καρδιά,
κι ἂν τριγύρω βογκᾷ, κι ἂν ψηλὰ συννεφιάξῃ,
κάπου ὁ ἥλιος σὲ κάποιον γιαλὸ θὰ γελᾷ,
κι ἂν πικρὸ τὴν ψυχὴ σου τὸ δάκρυ τὴ ραίνῃ,
πάντα κάπου κρυφὴ μιὰ χαρὰ τὴν προσμένει.

Γ' ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Θ. ΟΡΦΑΝΙΔΗ

1. Ο ΣΚΥΛΟΣ

Ὡσὰν σκύλος, κατὰ τύχην ἐπροχθὲς πὸν τριγυροῦσα,
Ἄπ' ἑνὸς πολλὰ μεγάλου τὴν οἰκίαν ἀπερνοῦσα,
Καὶ σταθεὶς μὲ τὴν ἐλπίδα, καὶ χαράν, πολλὰ πλησίον
Στὸ καλόν του μαγειρεῖον,
Ἄρχισα διὰ νὰ κραζῶ,
Νὰ κουνάω τὴν οὐρά μου, καὶ γαυγύζω νὰ φωνάζω :
« Λυπηθῆτέ με λιγάκι,
« Δόστε με ἕνα κοκκαλάκι,
« Δόσετέ μου νὰ τὸ γλύψω,
« Καὶ σᾶς τάξω δὲν θὰ λείψω

«Γιὰ σᾶς πάντα νὰ φωνάζω,
«Κι' ὄλο νὰ σᾶς ἐκθειάζω».

Μ' ἀπεκρίθη τότε ἕνας. Ἐκουσε, καλὸν σκυλάκι

«Ἐὰν θέλῃς κοκκαλάκι,

«Πρέπει πρῶτον νὰ ἀρχίσῃς

Λίγο νὰ μᾶς θυμιατίσῃς

Γιατὶ ἔτσι εἶν' ἡ τάξις . . . .»

«Μάλιστα! τὸν προλαμβάνω, φθάνει μόνον νὰ προστάξῃς».

Κ' ἐπαναλαμβάνω πάλιν

Μὲ ὑπόκλισιν μεγάλην :

«Εὐσπλαγγίσου με λιγάκι,

«Δόσε μ' ἕνα κοκκαλάκι,

«Δόσε μου γιὰ νὰ τὸ γλύψω,

«Καὶ σοῦ τάζω δὲν θὰ λείψω

«Καθ' ἡμέραν νὰ φωνάζω,

«Κι' ὄλο νὰ σὲ ἐκθειάζω».

— «Στὴν Ἑλλάδα ἔτσι εἶναι συρμός τώρα, μ' ἀπεκρίθη,

«Καὶ χρωστᾶς κ' ἐσὺ νὰ κάμῃς τὰ συνήθεια συνήθη

«Ἄν δὲν κολακεύσῃς πρῶτον, στὸν αἰῶνα μὴν ἐλπίσῃς

«Δραχμῶν δέκα μίαν θέσιν καὶ ἐσὺ νὰ ἀποκτήσῃς,

«Καὶ ἄς ἔχασες γιὰ ἑκείνην τοὺς γονεῖς καὶ τὰ καλά σου,

«Καὶ ἔξακουστός ἄς εἶσαι εἰς τὴν ἀξιότητά σου . .

— «Ναί! σὺ κύριε . . . φωνάζω μὲ κατάνυξιν μεγάλην»,

Κ' ἐπαναλαμβάνω πάλιν :

«Εὐσπλαγγίσου με λιγάκι,

«Δόσε μ' ἕνα κοκκαλάκι,

«Δόσε μου γιὰ νὰ τὸ γλύψω,

«Καὶ σοῦ τάζω δὲν θὰ λείψω

«Γιὰ σὲ πάντα νὰ φωνάζω,

«Κι' ὄλο νὰ σὲ ἐκθειάζω».

Ἐξακολουθεῖ νὰ λέγῃ : «Σύμβουλος εἰς Γραμματεία

» Ἐὰν θέλῃς γιὰ τὴν γένῃς, ἰδοὺ τώρα εὐκαιρία!

Εὐκόλα τὸ κατορθώνεις!

» Στολὴν εὐμορφὴν θὰ ἔχῃς, καὶ μισθὸν θὲ νὰ σουφρώῃς.

» Ἀλλὰ . . . πρέπει κ' ἐσὺ πρῶτον . . . ὡς καθὼς καὶ τόσο ἄλλοι,

» Διὰ νὰ μὲ θυμιατίσῃς μὲ εὐλάβεια μεγάλη.

— «ὦ !... τὸ χρέος μου γνωρίζω,

» Ἀλλὰ στὸν θεὸν σ' ὀρκίζω,

» Εὐσπλαχνίσου με λιγάκι

» Δόσε μ' ἓνα κοκκαλάκι,

» Δόσε μου γιὰ νὰ τὸ γλύψω,

«Καὶ σοῦ τάζω δὲν θὰ λείψω

«Γιὰ σὲ πάντα νὰ φωνάζω,

«Κι' ὄλο νὰ σὲ ἐκθειάζω».

— «Ἐὰν θέλῃς ν' ἀπολαύσῃς τώρα τὸ ποθούμενόν σου,

«Καὶ τὸν εὐγενῆ σκοπὸν σου,

«Πρόπει δίχως νὰ ἀργήσῃς

«Μιὰ μικροὴν ἑφημερίδα ἰδικήν σου νὰ συστήσῃς

«Καὶ μ' αὐτὸν τότε τὸν τρόπον

«Τὰ στραβὰ νὰ κάνῃς ἴσια εἰς τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων».

«Τότ' εὐρίσκομεν καὶ θέσι

«Ποῦ καὶ σένα νὰ χωρέσῃ».

— «Ὅ τι θέλεις γιὰ σὲ κάμνω ! φθάνει μόνον νὰ σ' ἀρέσω,

» Πρόσταξε, θέλεις νὰ πάγω εἰς τὴν θάλασσαν νὰ πέσω ;

» Ἀλλά... (Νὰ μὲ συγχωρήσῃς, ἂν πολὺ καὶ σὲ σκοτίζω).

«Πάλιν σοῦ ὑπενθυμίζω

«Νὰ μ' εὐσπλαχνισθῆς λιγάκι,

«Καὶ σ' ὀρκίζω στὸ θεό σου,

«Κ' εἰς ἑμένα τὸν πιστό σου».

1838

Γ. ΣΟΥΡΗ

2. ΕΙΣ ΤΟΝ ΧΩΡΟΝ ΤΩΝ ΜΕΤΗΜΦΙΕΣΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Μὲ χαρὰ μου βλέπω πάλι πῶς μαζεύτηκαν ἔδῳ
μασκαράδες τοῦ διαβόλου, ποῦ ἔχα χρόνον νὰ τοὺς δῶ.

Τσαμπατζῆδες μασκαράδες,

γιὰ σᾶς θρίαμβος καὶ νίκη

ποὺ χωρὶς ψωροπαράδες

θέλετε μασκαραλήκι.

Τί τραβήξαμε κι' ἐφέτος γιὰ νὰ γίνῃ κομιτάτο !
τί φωναῖς, τί παρακάλια, τί τρεχάλαις, ἄνω κάτω.
Μὰ δὲν ἤθελε κανένας νὰ πληρώσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ
γιὰ νὰ μὴν γελάσουν ἄλλοι στὴν καμποῦρα τοῦ κουτοῦ,
Φαίνονται κουτὰ καὶ κλούβια τὰ Ρωμαῖκα τὰ κεφάλια,
ποῦ γιὰ κάθε τι πληρόνουν, μάλιστα τὰ Καρναβάλια.

Τί κουτὸ τὸ καρναβάλι
σὰν ξοδεύεται παρῶς,
καὶ καθέννας ἄς προβάλλῃ
Τζαμπατζῆς καὶ μασκαρῶς.

Κάνετε μας δωρεὰν λίγο νὰ γελάσωμε,
κάνετε μας δωρεὰν κόσμο νὰ χαλάσωμε.
Μπάρμπα, μέσα στὸ χορὸ τζάμπα πάρε με κι' ἐμένα,
ὅπου νὰ συχωρεθοῦν ὅλα σου τὰ πεθαμένα.

Ἡ καινούρια Ρωμιοσύνη τζάμπα καὶ τὸ κομιτάτο

Τῆς μασκαρωσύνης θέλει
νὰ ᾄναι τὸ σκυλὶ χορτάτο,
μὰ κι' ἀκέριο τὸ καρβέλι.

Τζάμπα θέλει νὰ φυτρώσουν καὶ καράβια καὶ στρατός,
τζάμπα θέλει νὰ τῆς δώσουν ὅ,τι σήμερα ζητεῖ,

Τζάμπα πίνετε καὶ τρῶτε
μασκαράδες πατριῶται.

Τζάμπα κι' ὁ χορὸς ἄς γίνῃ,
τζάμπα φέρτε τὰ βιολιά,
κι' ὅλ' ἡ νέα Ρωμιοσύνη
τζάμπα ζῆ μὲ τὰ παληά.

1904

Κ. ΣΚΟΚΟΥ

3. ΕΙΣ ΘΕΑΤΡΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Μὴν ἀκοῦς τί φλυαροῦνε !
μήπως ξέρουνε τί λένε ;
Γράφεις δράματα—γελοῦνε,
γράφεις κωμωδίες—κλαῖνε.

1921

Δ' ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Δ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ

1. ΜΕΡΟΠΗ

(Τραγωδία εἰς πράξεις πέντε)

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

Σκηνὴ τρίτη.

Πρόσωπα : Αἰΰτος, Πολυφόντης, Μερόπη, Εὐρυμέδην

- Πολυφόντης.** Χαῖρε, Ἄνασσα.
- Μερόπη.** Χαῖρε καὶ σύ, ὦ βασιλεῦ, καθὼς ἐγώ.
- Αἰΰτος.** (ἄνευ τῆς ἰκετηρίας δραμῶν πρὸς τὴν Μερόπην)
ὦ τῆς Μεσσηνίας ἡ κλεινὴ βασίλισσα
καὶ ἄνασσα Μερόπη!
- Πολυφόντης.** (πρὸς ἑαυτόν). Ποῖον τόλμημα
- Αἰΰτος.** ὦ μητέρα παμφιλιάτη τοῦ Αἰΰτου σύ!
- Μερόπη.** Θεοί, τί βλέπω!
(πρὸς τὴν Εὐρυμέδην, ἀλλὰ χωρὶς νὰ στραφῆ πρὸς αὐτὴν ὡς προσηλωμένη πρὸς τὸν Αἰΰτον, ἀποτεينوμένη δὲ πρὸς αὐτὴν μόνον διὰ τῆς ἐτέρας χειρός).
Εὐρυμέδην!
- Αἰΰτος.** Πότνια,
ὦ μητέρα τοῦ Αἰΰτου, εἰς τοὺς πόδας σου
γονυκλινῆς προσπίπτων ἄφες ν' ἀσπασθῶ
καὶ μὲ θεομὰ νὰ καταβρέξω δάκρυα
τὴν σεβασμίαν ταύτην δεξιάν.
(Πράττει ὅ,τι λέγει).
- Πολυφόντης.** (καθ' ἑαυτόν). Ἴδὲ
ὁ μιὰρὸς τί δόλον ἐπενόησε!
- Μερόπη.** (ἔχουσα ἤδη καὶ μέχρι τέλους τῆς σκηνῆς ταύτης ἀναποσπάστως προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμούς της εἰς τὸν Αἰΰτον).
Τίς εἶσαι, νέε σύ, ὁ τὴν καρδίαν μου
ταράττων μέχρι τῶν ἐσχάτων της μυχῶν,
καὶ διὰ τῆς μορφῆς σου τῆς ἀπατηλῆς
τὰς φρένας καὶ τὴν ὄρασιν τῆς δυστυχοῦς
μητρὸς ἀποπλανῶν; Δὲν ἀποκρίνεσαι;
Τίς εἶσαι, σ' ἐρωτῶ, πῶς ὀνομάζεσαι;

Αἴπυτος. Ἐξ Αἰτωλίας εἶμαι ξένος νέηλος,
καὶ Τηλεφόντης λέγομαι.

Μερόπη. Ποία φωνή !

τί πόνος, ποία συμπαθητικὴ μορφή !

(Πρὸς τὴν Εὐρυμέδην)

Τὸν ἤκουσας, τὸν βλέπεις, Εὐρυμέδη μου ;

Ἴδέ, οἱ χαρακτηῆρες τοῦ προσώπου του

εἰς σὲ δὲν ἐνθυμίζουσι τὸν Κροεφόντην ;

Τὸ βλέμμα του πρὸ πάντων !

Εὐρυμέδη.

Ποία πλάνη φεῦ !

Μερόπη.

Ναί, ποία πλάνη ! ποῖον ὄνειρον ψευδές,

ἀπατηλόν, ὦ Εὐρυμέδη, πλὴν τερπνόν !

(Πρὸς τὸν Αἴπυτον)

— Ἐχεις μητέρα, ξένη ;

Ἐχω, ἄνασσα.

Αἴπυτος.

Καὶ ζῆ ἀκόμ' ἢ μήτηρ σου ;

Ζῆ, ἄνασσα.

Μερόπη.

Αἴπυτος.

Μερόπη.

Αἴπυτος.

Εἰπέ μοι, ξένη, σ' ἀγαπᾷ, τὴν ἀγαπᾷς ;

Ναί, μ' ἀγαπᾷ, τὸ βλέπω, τὸ αἰσθάνομαι.

Κ' ἐγώ—ὦ ! ἂν ἐγώ, θεά, τὴν ἀγαπῶ !

Διὰ τοὺς ὀφθαλμούς μου προσφιλέστερον

ὄν τῆς μητρὸς μου ταύτης καὶ γλυκύτερον

ὁ ἥλιος ἀκόμη δὲν ἐφώτισεν

ἐπὶ τοῦ κόσμου, ἄνασσα. Ἡ θεά της

τόσον γλυκεῖα μ' εἶναι, τόσον προσφιλῆς,

ὥστε πρὸς πάντα, ἐὰν ἔμελλον τυφλὸς

νὰ γίνω, ἵνα βλέπω τὴν μητέρα μου,

τυφλὸς νὰ εἶμαι ἐδεχόμεν πάντοτε

καὶ πρὸς τὸν κόσμον ὅλον τὸν ἐπίλοιπον

καὶ ὀφθαλμούς νὰ ἔχω μόνον διὰ τὴν

μητέρα μου !

Μερόπη.

Εὐδαίμων μητὲρ !

Εὐρυμέδη.

ὦ θεοί !

Μερόπη.

Κ' ἐγώ—μὲ βλέπεις, ξένη ;—Εἶχα καὶ ἐγὼ

υἱόν, ὅπως σύ, τῆς ἡλικίας σου,

ἀλλ' ὄρφανὸν καὶ μόνον—ξένη, μ' ἐννοεῖς ;

ναί, ὄρφανὸν καὶ μόνον, ξένον, ἔρημον.

Εὐρυμέδη.

ὦ ἄνασσα Μερόπη !

Μερόπη.

Εἶχον, ναί, κ' ἐγὼ

υιόν. Ἄλλ' εἰς ἀκόμη νέος, ξένε, σὺ,
οὐδ' ἔμαθες ἀκόμη τί σημαίνουσιν
αἱ λέξεις αὐται. Ὅχι, σὺ οὐδέποτε,
οὐδέποτε οἱ ἄνδρες σεῖς θὰ μάθητε
οὐδὲ θὰ αἰσθανθῆτε ποίαν ἔννοιαν
καὶ σημασίαν διὰ τὴν καρδίαν τῆς
μητρὸς ἢ λέξις αὕτη ἔχει ἡ ἀπλῆ :
υἱός.— Πλὴν σὺ δακρῦεις, σὺ μὲ ἔννοεῖς.
Καὶ ὅμως σὺ δὲν εἶσαι μήτηρ, ὡς ἐγώ.

Πολυφόντης.

Εὐρυμέδη.

Μερόπη.

Ταλαίπωρε Μερόπη !

Σύνελθ', ἄνασσα.

Διὰ νὰ μ' ἐννοήσης, ξένε, κάλλιον,
—διότι μ' ἐννοεῖς, διότ' ἡ θεά σου,
διότι ἡ ὥραία σου καὶ ἄδολος
αὐτὴ μορφή ἐλκύει τὴν καρδίαν μου
καθὼς τοῦ κοιμωμένου Ἐνδυμίωνος
ἡ ὄψις, τῆς Σελήνης τ' ὄμμα τ' ἄγρουπνον—
ναί, ἵνα μ' ἐννοήσης, ξένε, ἄκουσον.
Δὲν εἶχον ἓνα μόνον υἱόν, εἶχον τρεῖς υἱούς·
ἀλλὰ τοὺς δύο, παῖδας ἔτι νεαρούς,
μοὶ τοὺς ἐφόνευσαν. Κ' ἤλθον ἐδῶ ἐγώ,
καὶ εἶδον κείμενα ἐδῶ χαμαί,
εἰς ταῦτα τῆς Μεσσηνίας τὰ ἀνάκτορα,
τὰ νεαρά των σώματα ἀγνώριστα,
κρουρογνημένα, αἱματόφυρτα, ἐγώ,
ὦ ξένε, μ' ἐννοεῖς ; Ἐγὼ ἡ μήτηρ των !
Τὸν τρίτον μου υἱόν, παιδίον νήπιον,
ψελλίζον μόλις, χεῖρες εὐσπλαγχνοὶ μακρὰν
κ' ἐκτὸς τῆς Μεσσηνίας τὸν διέσωσαν.
Ὁ ὄρφανὸς υἱός μου οὗτος καὶ φυγὰς,
τὸ μόνον ἦτο τέκνον μου, μὲ ἐννοεῖς ;
ἦτο τὸ πᾶν, ὁ κόσμος ὅλος δι' ἐμέ.
Ἐγώ, μὲ βλέπεις ; εἶμαι ἡ βασίλισσα
ἐδῶ τῆς Μεσσηνίας. Τὴν βασιλικὴν
πλὴν ἀλουργίδα ταύτης, τὸ διάδημα,
τὸν θρόνον τῆς Μεσσηνίας, σύμπαντας ὁμοῦ
τοὺς θρόνους καὶ τὰς χώρας τῶν Ἡρακλειδῶν
ἤθελον δώσει, ξένε, εἰς ἀντάλλαγμα

μᾶς ἡμέρας τοῦ υἱοῦ μου. Μ' ἐννοεῖς ;
Πλὴν τὸν υἱόν μου τοῦτον, πλὴν τὸ τέκνον μου
τὸ μόνον τοῦτο, ξένε, τὸ ἐφόνευσαν.
Τί ; τρέμεις ἐκ τῆς φρίκης'

Αἴπυτος.

Παῦσον, πρὸς θεῶν,

βασιλίσσα.

Μερόπη.

Ναί, τρέμε ἐκ τῆς φρίκης σύ,
παιδίον. Σὺ δὲν εἶσαι μήτηρ. Ἄλλ' ἐγώ—
Ἐγὼ δὲν τρέμω. Μ' ἔλειπεν ἡ δύναμις
τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης.

Αἴπυτος.

Παῦσον, ἄνασσα.

Μερόπη.

Ἄλλ' ὄχι, καὶ εἰς σὲ θὰ λείψ' ἡ δύναμις
τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης καὶ τῆς νέας σου
ζωῆς θὰ σταματήσῃ ἡ ἐνέργεια,
ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι τὸν ἀνόσιον
καὶ μιαιτὸν κακοῦργον, τὸν ἀπάνθρωπον
φονέα τοῦ υἱοῦ μου,

(ὁ Αἴπ. ὑποχωρεῖ ἐντρομος πρὸς τὸν βωμόν).

Εἰς τὸν οἶκόν του

φιλοξενεῖ, γνωρίζεις τίς ; ὦ ! μάντευσον !

Ὁ σύζυγός μου.

Πολυφόντης.

Ἄνασσα !

Μερόπη.

Ὁ βασιλεὺς

ὁ Πολυφόντης.

Πολυφόντης.

Ὅχι, δὲν φιλοξενεῖ

ὁ οἶκος τοῦ συζύγου σου καὶ ἄνακτος
τὸν δολοφόνον τοῦ υἱοῦ σου, ἄνασσα,
ἀλλὰ τοῦ ἱεσίου τῶν Ἑρακλειδῶν
Διὸς ὁ γῶρος οὗτος καὶ ὁ ἱερὸς
ἐδῶ βωμός, εἰς ὃν ἱκέτης ὁ φονεὺς
κατέφυγε, παρέχει σκέπην, ἄσυλον
καὶ προστασίαν.

Μερόπη.

Ποῦ ; Ἐδῶ ; Τίς εἶναι ; Τίς ;

Πολυφόντης.

Ὁ ξένος οὗτος.

Μερόπη.

Εὐρυμέδη ;

Εὐρυμέδη.

Ναί, αὐτὸς

ὁ Αἰτωλός.

Μερόπη.

ὦ ! ποία, θεοί, τύφλωσις !

Ὁ ξένος οὗτος ἡ ἀσπίς, ἡ ἔχιδνα ;

(ὄρμᾳ καὶ θέλει ν' ἀρπάσῃ τὸ ξίφος τοῦ Πολυφ., ὅστις ἐμποδίζει αὐτήν. Ὁρμᾶ ἔπειτα πρὸς τὸν βωμόν, ὃν ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐναγκαλισθῆ ὁ Αἰπυτος. Ἀλλ' ὁ Πολυφόντης ἔρχεται κ' ἐκεῖ καὶ τὴν ἐμποδίζει).

Πολυφόντης.

Τί μελετᾷς, παράφρον ; Ποῦ, ὦ πάντολμε,
ποῦ προχωρεῖς ἐνταῦθα ; Εἶναι ὁ βωμὸς
Διὸς τοῦ ἱεσίου καὶ ξενίου τῶν
Ἑρακλειδῶν, διὰ τοὺς ξένους ἄσυλον
καὶ τοὺς ἰκέτας. Εἶναι, γύναι, ἱερὰ
ἢ κεφαλὴ τοῦ ξένου καὶ ἰκέτου μου.
Ὅπισ' ὀπίσω, βέβηλε ! Φρουροί, ἐδῶ
ταχθῆτε πέριξ.

(οἱ δορυφόροι περικυκλοῦσι τὸν βωμόν)

ὦ θεοὶ αἰώνιοι !

Μερόπη.

τί βλέπω ; τί δὲν εἶναι τῶν αἰσθήσεων
ἀπάτη τοῦτο ; ὦ, ποῖος ἀνόσιος,
αἰσχρὸς τῶν θείων νόμων ἐμπαιγμός ! Ἴδου
λοιπόν, τὸ προσωπεῖον πλέον ἔπεσε,
καὶ τοῦ υἱοῦ μου τὸν φονεὺ ἀναφανδὸν
ὁ τῆς Μεσσήνης προστατεύει βασιλεὺς
καὶ τρυφερὸς καὶ φίλτατός μου σύζυγος.
Ἀλλ' ὄχι, Πολυφόντα, ὄχι, πρόμαχε
τῆς εὐσεβείας κ' ὑπουργὲ τῆς Θέμιδος !
Ἐὰν δι' Ἑρακλείδην εἶναι ἱερὰ
ἢ κεφαλὴ τοῦ ξένου καὶ ἰκέτου του,
πολὺ ἱερωτέρα εἶναι δι' ἐμὲ
ἢ κεφαλὴ ἐκείνου, ὅστις ἔβαψε
τὰς χεῖράς του εἰς αἷμα Ἑρακλείδου, εἰς
τὸ αἷμα τοῦ υἱοῦ μου. Ναί, τὴν κεφαλὴν
τοῦ μαροῦ κακούργου ἀφιέρωσα
εἰς τὰς θεὰς τοῦ σκότους, αἵτινες γοργαί
καὶ παρὰ πόδας τοὺς φονεῖς διώκουσαι,
τὸ αἷμα ἐκδικοῦνται. Κ' ἐκ τοῦ Ἄδου ἄν
αἱ Ἑρινύες καὶ τῆς γῆς ἐξέλειπον,
διὰ τὸν δολοφόνον τοῦ Αἰπύτου μου
θὰ εὗρεθῆ, ὦ Πολυφόντα, Ἑρινύς.
(Ἐξέρχεται καὶ μετ' αὐτῆς ἡ Εὐρουμέδη).

Σκηνὴ ἐβδόμη.

Πρόσωπα: ΑΪΠΥΤΟΣ, ΜΕΡΟΠΗ, ΕΥΡΥΜΕΔΗ, ΛΥΚΟΡΤΑΣ
(Ὁ Αἴπυτος κοιμᾶται εἰς τὸ κρηπίδωμα τοῦ βωμοῦ).

(*Μερόπη* καὶ κατόπιν κρυφίως *Εὐρυμέδη* καὶ *Λυκόρτας*).
Μερόπη (ἔλθοῦσα καὶ κατασκοπεύσασα τὸν Αἴπυτον).

Ἐδῶ κοιμᾶται—μόνος.

(Περιβλέπουσα)

Εἰς τὴν αἴθουσαν

οὐδεὶς φυλάττει πλέον. Σπεύσωμεν' καιρός.

(Ἐλθοῦσα πρὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διός).

—ὦ ἱκετήσιε καὶ ξένιε σὺ Ζεῦ,

τὴν θεῖαν ἐπικαλοῦμαι ἀρωγὴν,

ἢ τοὺς θεσμούς σου, ἔὰν παραβαίνω νῦν,

τὸ αἷμα ἐκδικοῦσα τοῦ υἱοῦ μου, ὦ!

ὁ κεραυνός σου ἄς μὲ κατακαύσῃ, Ζεῦ,

πλὴν τὴν γλυκεῖαν ἄφες με ἐκδίκησιν

νὰ ἀπολαύσω ταύτην.

(Καταβάσα εἰς τὸ προσκήνιον)

—Σεῖς δέ, ὦ σεμνὰ

ὀνόματα τοῦ σκότους, καταχθόνια

θεαί, ὦ Ἐρινύες, σεῖς τὴν χεῖρά μου,

σᾶς ἱκετεύω, σεῖς καθοδηγήσατε.

(Ἐλθοῦσα ὑπεράνω τοῦ Αἰπύτου καὶ ὑψώσασα

ἐπ' αὐτὸν τὸ ἐγχειρίδιον)

Σκιὰ παρωργισμένη τοῦ Αἰπύτου μου,

τὸ θῦμα δέξαι τὸ ἐκδικητήριον

Λυκόρτας.

(δραμὸν καὶ παρεμβὰς μεταξὺ τοῦ Αἰπύτου
καὶ τῆς Μερόπης)

Μερόπη, στάσου.

Μερόπη.

Γέρον, τί ἀποτολμᾶς;

Ὅπισω!

(Ὁ Αἴπυτος ἐγείρεται ἔντρομος).

Λυκόρτας.

Μῆτερ τάλαινα, τί ἔμελλες

ἔδῶ νὰ πράξῃς;

Μερόπη.

Τὸν υἱόν μου ἔμελλον

νὰ ἐκδικήσω.

Λυκόρτας.

Νὰ φονεύσῃς ἔμελλες!

Αἴπυτος.

(Παρατηρήσας τὸν *Λυκόρταν*). Πάτερ μου!

(Παρατηρήσας τὴν *Μερόπην*) Θεοί!

- Δυκόρτας.** Ἡ μήτηρ σου Μερόπη, εἶναι, Αἴλυτε.
(Ἐκ τῆς χειρὸς τῆς Μερόπης ἐκλείπει τὸ ἔγχει ρίδιον·
Μερόπη. Σκληροῦ ὄνειρου ὄπτασία δὲν πλανᾷ
τὴν ὄρασίν μου, ὦ θεοὶ αἰώνιοι !
Δυκόρτας. Τοὺς ὀφθαλμοὺς σου ὄνειρον, μὰ τοὺς θεοὺς
τοὺς ἀθανάτους, ἀνασσα, δὲν ἀπατᾷ.
Εἶν' ὁ υἱὸς σου, οὗτος, εἶν' ὁ Αἴλυτος.
Μερόπη. Ἡ μάντις μου καρδία δὲν ἐψεύδετο
λοιπόν ! *Ω τρισολβία τῆς μητρὸς στιγμῆ !
*Ω τέκνον, ὦ υἱέ μου !
Αἴλυτος. Μῆτερ, μῆτέρ μου !
(οἱ πτόνται εἰς τὰς ἀγκάλας ἀλλήλων).

1893.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΛΕΞΕΩΝ, ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ Κ.Λ.Π.

Α

ἀβαράρω = ἀπωθῶ

Ἀγαρηνοί = ἀπὸ τῆς Ἄγαρ. τὴν ὁποίαν προμήτορα θεωροῦσιν οἱ Ἰσσηλίται Ἄραβες. Ἄγαρ προσέτι καλοῦνται οἱ Μωαμεθανοὶ τὴν θρησκείαν ἀνεξαρτήτως ἐθνότητος

ἀγᾶς = τίτλος τῶν κοινῶν καὶ ἀγγραμμάτων Τούρκων

Ἄγγελοι = ἐν Ἡπίερω τὸν 12 αἰῶνα πρὸς τὸν 13

ἀγελαριά = πεδιάς ὅπου βόσκουν ἀγέλαι

Ἄγία Ἐλένη, ἀρχ. ἐν Σκιάθῳ

ἀγιάζι = παγερός ἄνεμος

Ἄγ. Γεώργιος, νεκροταφεῖον ἐν Σύρῳ

Ἄγ. Κων)τίνος, κορυφή βουνοῦ ἐν Σκιάθῳ

Ἄγιον Ὄρος = ἡ ἀνατ. γλῶσσα τῆς Χαλκιδικῆς, ἐν ἣ αἱ περιφημοὶ μοναὶ καὶ σκῆται ἀπὸ τῶν Βυζαντ. χρόνων

Ἄγ. Σώστης, παρεκκλήσιον ἐν Σκιάθῳ ἐπὶ σκοπέλου

ἀγκουρέτο = μικρὰ ἄγκυρα

ἀγναντεύω = θεῶμαι, παρατηρῶ μακρόθεν

ἀγοῦρι = καὶ γοῦρι, τύχη καλὴ

ἀγρίμια = ἄγρια αἶγες, αἶγαροι

[*ἀ*] *γροικῶ* = αἰσθάνομαι, ἀκούω

ἀδελφοποιητὸς = ὁ διὰ θρησκευτικῆς πράξεως γινόμενος ἀδελφὸς

ἀδράχνω = καὶ ἀδράχτω, ἀρπάζω, λαμβάνω σταθερῶς

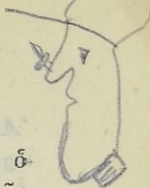
Ἄθως = ὄρα Ἄγιον Ὄρος

Αἴπυτος = νεώτατος υἱὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Μεσσηνίας Κρυσφόντου καὶ τῆς Μερόπης σωθεὶς τῆς σφαγῆς εἰς Αἰτωλίαν παρὰ τινα φίλον.

ἀκροτόπι = ὕψωμα

Ἀλγερίνοι = ἐξ Ἀλγερίου τῆς Β. Ἀφρικῆς

- ἀλ(λ)έγρος**=ἀνοικτός, μεταφ. εὐδιάθετος
ἀλετροπόδα=τὸ μέρος τοῦ ἀρότρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου πατεῖ ὁ γεωργὸς γιὰ νὰ βυθίζεται τοῦτο βαθύτερον ἐντὸς τῆς γῆς.
ἄλικος=ἀνοικτός κόκκινος
Ἄλλάχ=τὸ ἀραβικὸν ὄνομα τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου Θεοῦ
ἀμοδολόγανε=ἔπαιζαν ἀμάδας, δίσκον
ἀμόλευτος=ἀμόλυντος, γνήσιος
ἀμπάρι=κύτος
ἀμπολή=ἀμπουλας, πηγὴ
Ἄμφιγίτη=θεὰ τῆς θαλάσσης καὶ σύζυγος τοῦ Ποσειδῶνος
Ἀνάγυρον, ὄρος ἐν Σκιαθῶ.
ἀναισχυντῶ=ὄνειδίζω, μὲ τὴν σημασίαν αὐτὴν εὐρίσκεται καὶ εἰς τὰ μεσαιωνικά μας τραγούδια
ἀνασαινω=ἀναπνέω, μεταφ. ἀναπαύομαι
ἀναχεντρόνω=ἀμετ. φρίσσουν αἱ τρίχες ἐξ ὀργῆς ἢ βιαίου πάθους
Ἀνδροῦτσος Γεώργιος=ὁ Σπετσιώτης ναύαρχος τῆς ἐπαναστάσεως
ἀντάρα=ὀμίχλη
ἀντιμήσιο=ὑφασμα μὲ ἱερὰ λείψανα ἐρραμμένα ἐπ' αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἐν ἀνάγκῃ μεταχειρ. οἱ ἱερεῖς ἀντὶ Ἁγίας Τραπέζης.
ἀντράλα=ζάλη
ἀπάντεχο=χωρὶς ν' ἀναμένεται
ἀπανωτός=ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἄλλου
ἀπαρθηνός=ἀληθινός
(ἀ)πεικάζω=ἐννοῶ, εὐρίσκω
ἀπελάται=οἱ φέροντες ἀπελάτην, λησται ἢ καὶ στρατιῶται τοῦ Βυζ. κράτους ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς φρουροῦντες καὶ τὴν ἐχθρικήν γῆν ληστεύοντες.
ἀπελατίκι=τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄπλον τῶν ἀπελατῶν (συνήθως ῥάβδος σιδηρᾶ, ἀκανθωτή)
ἀπῆτις=ἀφ' οὗ
ἀπίδρομος=ὅταν ὀπισθοχωρῇ κανεὶς διὰ νὰ ὀρμήσῃ ἢ πηδήσῃ.
ἀπογλακῶ=μεταβ. καταδιώκω, ἀποδιώκω, ζυγόνω.
ἀπόθηκα=ἀπέθεσα
ἀποκοτῶ=τολμῶ ὑπερβάλλον τὰς δυνάμεις μου
ἀπομονάρις καὶ πληθ. ἀπομονάροι=λοιπὸς (πολεκράδι)
ἀπόσπερνο=μετὰ τὸ νύκτωμα

- Ἀποστόλης**=ναύαρχος Ψαριανὸς
ἀράθυμος=δξύθυμος
ἀράσσω και ράσσω=έφορμῶ ἐπὶ πλοίου, εἰσορμίζομαι
ἀργαστήρια=μαγαζεῖα
ἀργέστης=ΒΔ ἄνεμος
ἀρ(ρ)ίζικος=χωρὶς ριζικό, τύχην
Ἀρκάδιον=ἡ περίφημος μονὴ ἐν Κρήτῃ, ἡ ἀνατιναχθεῖσα ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων Κρητῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866
ἀρμενίζω=πλέω, μεταφρ. πηγαίνω
ἀρόδο μπαντίδοι=μακρὰν πειρατὰι
Ἀρχοντόπουλος=ὄπλαρχηγὸς (Σπαθ.)
Ἀσέληνος, ὄρομος ἐν Σκιάθῳ
ἀσκέρι=στρατὸς
ἀσλάνι=λέων
† **Ἄσμα ἀσμάτων**=ποιητικὸν βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης, τοῦ ὁποίου οἱ πλεῖστοι ἐρμηνευτὰι παραδέχονται ὡς συγγραφέα τὸν Σολομῶντα
ἀσπίς, εἶδος φαρμακεροῦ ὄφεως.
Ἄτακτα= σύγγραμμα Κοραῆ, τοῦ ὁποίου ἀντίτυπον ἔστειλε ὁ Κ. πρὸς τὸν Ν. Βάμβαν εἰς Κέρκυραν
ἀφέντης=πατὴρ
ἄφεριμ=εὐγε
ἄφη(οι)γκράζομαι=ἀχροῶμαι

B

- βάβω**=γερόντισσα
Βαράσοβα=Χαλκὶς ὄρος Α τοῦ Μεσολογίου
Βαρβαρέζοι=ἐκ Βαρβερίας τῆς Β. Ἀφρικῆς (Τρίπολις, Τύνις, Ἀλγέριον, Μαρόκον)
βαβοῦρα=βόμβος, θόρυβος
βάρδια=φρουρά, σκοπὸς, φρούρησις
βαρειὲς κοτρῶνες κρατοῦσαν τις σκεπές=Εἰς πολλὰ μέρη ὄρεινὰ ἀντὶ κεράμων μεταχειρίζονται οἱ χωρικοὶ πλάκας διὰ νὰ στεγάσουν τὰς οἰκίας των
βαρυνκωμάω=φέρω βαρέως
βασκετίζω=βαρύνομαι, παραιτοῦμαι
Βάσος=ὄπλαρχηγὸς (Σπαθ.)

- Βείκος**=όπλασχηγός (Σπαθ.)
Βενετιές=συνεκδοχή, ώραία ζωγραφίαι.
Βενετική σκλαβιά=ή δημοκρατία τῆς Ἐνετίας ἀπὸ τῶν σταυροφοριῶν καὶ ἀκολούθως ἐκυρίαρχησε ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὀλοκλήρου τῆς Μεσογείου καὶ ἐπομένως καὶ πλείστων ἑλληνικῶν χωρῶν (Ἴόνιοι νῆσοι, Μωριάς, Κρήτη κλπ).
Βενετοί=ἐξ Ἐνετίας τῆς ἰταλικῆς
Βερτσοβά=ἐν Λακωνικῇ χωρίον
βίγλα-ίξω=σκοπία, παρατηρῶ ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς, φρουρῶ
Βιζῶ=Βιζύη πόλις τῆς Θράκης, εἰς γραφικωτάτην θέσιν τοῦ μικροῦ Αἴμου
βίσεκτος=καὶ δίσεκτος μεταφορ. κακός, ἄσχημος, δυστυχισμένος
βίτσιμα=τίναγμα τοῦ σώματος
Βλαντίστρατος=τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως τῶν Βλάχων (Ἐρωτ.)
Βλαχάβας ἢ Μπλαχάβας Εὐθύμιος=ἱερεὺς ἀρωματωλὸς ἐκ Χασίων, πολεμήσας κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν τοὺς Τούρκους τοὺς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως χρόνους
βολετὸ=δυνατὸν
βούκινα=βυκάνη, σάλπιγξ
βοῦλλος=τεναγώδης τόπος
βουρνούζια=ρασοειδῆ φορέματα
Βράχοι Φιλοπάππου=βρ. τοῦ λόφου Φιλ. ἔναντι καὶ Ν. Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ μνημείου τοῦ Φιλ. ἀνεγερθέντος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων τὸ 119 μ. Χ. εἰς μνήμην τοῦ Γαίου Ἰουλίου Ἀντιόχου Φιλοπάππου ἡγεμόνος ἐκ Συρίας, ρωμαίου δὲ πατρικίου παντοιοτρόπως εὐεργετήσαντος τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν
Βρέσταινα=ἐν Λακωνικῇ χωρίον
Βροντάδο=χωρίον τῆς Χίου 40' ἀνατ. αὐτῆς
βρόχος=ἀγχόνη.

Γ

- Γάγγης**=ποταμὸς τῶν Ἰνδιῶν
Γαλάξι=πόλις τῆς Ρουμανίας
γαλάρα=τὸ θηλυκὸν ζῶον, ὅταν ἔχη γάλα, τὸ μὴ ἔχον, στέρφα
γαλέττα=δίπυρος ἄρτος
γαληνοτάτη δημοκρατία=Ἐνετία

γαντζούδια=πόρκαι, αλύσεις

γαργαλεύω=ἀνακινῶ

γαρμπῆς=νοτιοδυτικός ἄνεμος

γιαγέρνω=ἐπανέρχομαι, γυρίζω

Γιάννης Σταθᾶς=γενικός ναύαρχος τοῦ πειρατικοῦ στόλου κατὰ τῶν Τούρκων, ὁ δὲ Νικοτσάρας, ὑποναύαρχος. (Ἐν τῷ στόλῳ τούτῳ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη γαλανόλευκος)

γιαταγάρι=εἶδος σπάθης καμπυλωτῆς

Γιγαντομαχία=μυθ. μάχη μεταξύ θεῶν καὶ Γιγάντων τέκνων τῆς Γῆς καὶ τ' Οὐρανοῦ διὰ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ὀλύμπου.

Τούτους κατεκεράυνωσε ὁ Ζεὺς τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἀθηνᾶς

γιούργια=ἐπίθεσις, ἐμπρὸς

γιουροῦσι=ἐπίθεσις, ἔφοδος

Γιουσούφ=πασᾶς τῶν Πατρῶν

Γκέκιδες=ἀλβανικὸν φύλον

γκόλφι=καμάρι

γλάκιο=τρέξιμον, ἀγὼν δρόμου

γλακῶ=τρέχω

γλίνα=ἀργιλώδης τόπος

γλιτήρι=τυλιγάδι, εἰλιτήριον

γλουγλουκισμός=ὄνομασμοποιΐα

Γοργίας=διάλογος τοῦ Πλάτωνος

γούβα=λάκκος

γουλι=λίθος μικρὸς σφαιροειδῆς

γούμενα=πολὺ χονδρὸν σχοινίον τῶν πλοίων

(α)γρικῶ=ἀκούω, αἰσθάνομαι, λαμβάνω ὑπ' ὄψει, μέσον συνεννοοῦμαι

γρόσι=τουρκ. νόμισμα, ὄνομ. ἀξία μὲν $\frac{1}{100}$ τῆς Τουρκ. λίρας, πράγματι δὲ ἴσον μὲ 40 παράδες, τὸ $\frac{1}{5}$ περίπου τῆς δραχμῆς

γρούζω=κάνω γροῦν-γρού, ὄνομασμοποιΐα

Δ

Δαμασκι σπαθί=σπαθί κατασκευῆς Δαμασκοῦ, φημιζομένης διὰ τὴν βιομηχανίαν τῆς τῶν χαλυβδίων ἐλασμάτων

δεκανίκια=ραβδιά

δὲν τὰ βγάξω στὸ κεφάλι=φράσις σημαίνουσα δὲν εἶμαι ἰκανὸς νὰ τὰ βγάλω πέρα

διάνα—σάλπιγξ

διαφεντεύομαι—ὑπερασπίζομαι

Διγενής—ὄρα Ἄκριτικὸν ἔπος

διπλοῦν ἔπος—πόλεμος πρὸς τοὺς Τούρκους 1912-1913 καὶ πόλεμος πρὸς τοὺς Βουλγάρους 1913

δίσεκτος—ἴδε βίσεκτος

δουλαμᾶς—ἐπενδύτης φουστανελλάδων

δραγάτης—φύλαξ, ἀγροφύλαξ

δράκος—κατὰ τὴν μυθολογίαν τοῦ λαοῦ ὄφιοειδὲς τέρας, συνήθως φύλαξ θησαυρῶν, τὸ βλέμμα ἔχον φοβερόν, τὴν πνοὴν θανατηφόρον, οὐχὶ δὲ σπανίως πολυκέφαλον· φέρεται ἐπίσης εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ ὅτι ἀντικατέστησε τὰς δευτερευούσας τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς θεότητας, Κενταύρους, Γίγαντας, Ἑκατόγχειρας, Κύκλωπας.

Δρομοκαΐτης—Χῖος τὸ γένος, διακριθεὶς διὰ τὰ φιλογενῆ καὶ φιλανθρωπικὰ αἰσθήματά του

δρασκελιὰ—βῆμα μεγάλο

δύο βωμόνς—τοὺς εἰς τοὺς μώλους πυργίσκους τῶν φανῶν

Ε

ἐδέτζι—οὔτως

Ἐδιρνὲ-Καπουσοῦ—ἡ πύλη τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐν Κων]πόλει μεταξύ Ἑπταπυργίου καὶ Βλαχερνῶν

εἴτε ἔχει τρίχα εἴτε φτερὸ—εἶναι ἡ τιμαριωτικὴ φράσις *poil ou plumé*

ἐκλικμίζω—λιχνάω

Ἐλάτη—ὄρος τῆς Λευκάδος

ἐλόγια—εὐλογία

Ἐλος—ἐν Λακωνικῇ

ἔμπα—εἴσοδος

Ἐνδυμίων—ἡγεμὼν τῆς Ἥλιδος ἢ κατ' ἄλλους ποιμὴν ὠραιότατος. Τοῦτον ἢ Ἀφροδίτη ἢ κατ' ἄλλους ἡ Σελήνη καταμαγευθεῖσα μετέφερεν εἰς τὸ ἄντρον τοῦ ὄρους Λάτμου τῆς Καρίας, ὅπου καθ' ἑκάστην νύκτα ἤρχετο νὰ τὸν θαυμάζη κοιμώμενον

ἔπασχαν—ἐπάσχιζαν

Ἐπίκτητος—σύγγραμμα Κοραῆ, τοῦ ὁποίου ἀντίτυπον ἔστειλε ὁ Κ. πρὸς τὸν Ν. Βάμβαν εἰς Κέρκυραν

Ν. Κομποπούλου—Νεοελληνικὰ Ἀναγν. Δ' τάξεως Γυμνασίου 16

Ἐρωτόκριτος—ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ αὐλικοῦ συμβούλου Πεζοστράτου τοῦ Ρήγα τῶν Ἀθηνῶν

ἔσπαρνοῦσαν—σπαρταροῦσαν, ἐκινουῦντο

Εὐδοκιά—κόρη τῆς Κρήτης ἐκ τῶν ἐπιστρεφόντων, μνηστή τοῦ φονευθέντος ἐν Ἀρκαδίῳ Μάνθου

Εὐρυμέδη—τροφὸς Μερόπης

Z

ζαερεὶς—τρόφιμα

Ζαρνάτα—φρούριον φραγκικὸν ἐν τῷ δήμῳ Ἀβίας τῆς Λακωνικῆς, τὸ λεγόμενον φρούριον τοῦ Κουμουνοῦρου

ζαρόνω—πτύσσω

ζερβί—ζερβίος, ἀριστερόν, ἀριστερὸς

ζημνὸ ἢ ζημιδ—εὐθύς, τότε λοιπὸν

Ζυγὸς—Ἀράκυνθος, ὄρος Β. Μεσολογγίου

Θ

θὰ μᾶς φέρουν τοὺς Φράγκους—ὁ Μπέης τῆς Μάνης Γρηγοράκης ἐγνώριζε ὅτι μία βιαιοπραγία τῶν Μανιατῶν κατὰ ξένων ὑπηκόων θὰ εἶχεν ὡς ἐπακολούθημα ἐπεμβάσεις ἐξωτερικὰς (Κακαβούλια)

Θειοχάρης—πενθερὸς Φωτεινοῦ

θελέσι—τερατώδες κτῆνος, μεταφρ. ἀνόητος

θόλος ἱερὸς—Ἁγία Σοφία

θολούρα—θόλωμα, ἀμαύρωμα

θρὸς—θόρυβος

I

Ἰδρωνε (δὲν) τὸ μάτι του—(ἀντὶ τοῦ ἀλλαγῆ αὐτῆς του) φράσις δηλοῦσα ἀφοβίαν

Ἰερὰ Τῆνος—διὰ τὸν ναὸν τῆς Εὐαγγελιστορίας, ὅστις δις τοῦ ἔτους γίνεται πανελλήνιον προσκύνημα

ἱμάμης—(ἄραβιστὶ προεστὼς ἢ διδάσκαλος), οἱ ἀποτελοῦντες παρὰ τοῖς μωαμεθανοῖς τὸν τρίτον καὶ κατώτατον τοῦ κλήρου βαθμὸν· ἀποτελοῦσι τὸ προσωπικὸν τῶν τεμενῶν καὶ εἶναι ὁ ἱμάμης, ὁ χόντζας ἢ διδάσκαλος καὶ ὁ μουεζίνης ὁ καλῶν εἰς προσευχὴν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ μινὰρὲ τοὺς πιστοὺς

ἄμπεριάλικο = αὐτοκρατορικὸν
ἴσκος = ὄπλαρχηγὸς (Σπαθόγιαννος)
ἱστοροῶ = ζωγραφίζω

Κ

Κάβο-Γκρόσο = ἄκρωτ. ἐν Λακωνικῇ
Καβοδόρος = Καφηρεύς, τὸ Ν Α. ἄκρωτήριον τῆς Εὐβοίας
κάβος = ἄκρωτήριον
Κακαβούλια = καλοῦνται συνήθως οἱ κατοικοῦντες περὶ τὸ Ταίναρον Λάκωνες, τ. ἔ. τὴν Μέσα Μάνην, οἱ ὁποῖοι διὰ τὴν τραχύτητα καὶ ξηρότητα τοῦ τόπου οὐδὲν παράγοντες, ἐφημίζοντο ὡς ἄρπαγες, κακοποιοὶ καὶ πειραταὶ
Καλαμάτα-Καλάμαι = ἐν Μεσσηνίᾳ
καλαμωτῆ = φράκτης ἐκ καλαμῶν πλεκτός
καλεμκερὶ = μανδήλι τῆς κεφαλῆς, σκέπη
κάλενος = ὁ ἔχων μαῦρον κύκλον περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς
καλιβόνω ἢ καλιγόνω = πεταλόνω
καλντερίμι = λιθόστρωτος δρόμος
καλωσινᾶτος = πλήρης καλωσύνης
καματερό = ἄροτροῦν κτήνος
καμπανίζω = κύπτω ἐν εἴδει κώδωνος (καμπάνας)
κανίσκι = δῶρον
κάντζα = ρεματιὰ
κάπα = ἐπενδύτης μάλλινος τῶν χωρικῶν
καπιστράνα = χαλινός
Καραβατιὰ = συνοικία ἐν Ἰωαννίνοις
καρδάρα = ξύλινον δοχεῖον διὰ γάλα
καραοῦλι = φρουρός, φρουρὰ
Καρατάσος = ὄπλαρχηγὸς (Σπαθόγιαννος)
καρίκι = σκληρὸν ἐξώφλοιον, ἐδῶ τὸ ἐξωτ. περίβλημα τοῦ βόμβυκος τοῦ μεταξοσκώληκος
καρίνα = τροπίς
καριοφίλι = ἐμπροσθογεμὲς ὄπλον τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως, ὀνομασθὲν οὕτω ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιον ποὺ τὰ κατεσκεύαζε Κάρολο-ἐ-φίλιο (Κάρολος καὶ υἱὸς) καὶ ἐπομένως καριοφίλι
καρυοφύλλι = ἀρωματικὴ βοτάνη

καρπός—ὁ ἐλαιόκαρπος, ὡς κύριον προϊόν τῆς νήσου Κερκύρας (κ.λ.)

Κασσάνδρα—ἡ δυτικώτερα γλῶσσα ἐκ τῶν 3 τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου

Καστριώτης Γεώργιος—ἡ Σκενδέρμπεης, 1404—1468 ἀναγνωρισθεὶς ἀρχηγὸς τῶν Ἑπειρωτῶν ἐπολέμησε μέχρι τοῦ θανάτου του τοὺς Τούρκους καὶ πολλάκις κατενίκησεν αὐτούς

Κάστρον—ὄρμος ἐν Σκιάθῳ

καστροπολεμίτης—ὁ διακρινόμενος εἰς πολιορκίαν κάστρων

καταλαγιάζω—ἤσυχάζω, καταβαίνω

κατάμερον—περιοχή, ἔνθα βόσκουν τὰ ἴδια πρόβατα οἱ βοσκοί, τοποθεσία

καταπόδι—κατόπιν

καταρραχιᾶς—εἰς τὴν ράχιν

κατάστημα—τὸ ἐνεχειροδανειστήριον

καταχνιά—ὀμίχλη

Κατοῦνα—πρωτεύουσα τοῦ δήμου Ἐχίνου τῆς Ἀκαρνανίας

καύκαλο—σκελετὸς κεφαλῆς, συνεκδ. κεφαλή

κανκί—τὸ μέσον τῆς σφενδόνης, ὅπου τίθεται ὁ λίθος

καπαλιά—μέρος ἀποτεφρωθὲν ἐκ πυρκαϊᾶς

καπαλός—μελαψός, μαῦρος

κείνων ρήμασι πειθόμενοι—ἐκ τοῦ Σιμωνιδείου ἐπιγράμματος τῶν πεσόντων ἐν Θερμοπύλαις 300 μετὰ τοῦ Λεωνίδα

κελλάρι—ἀποθήκη

κερόνω—κιτρινίζω ὡς κηρός, μένω ἀναίσθητος, λυόνω

κηλίμι—ἀπλάδι μάλλινον

κιβοῦρι—τάφος, φέρετρον

κινούμεναι τράπεζαι—τὸ γνωστὸν μέσον τῶν πνευματιστῶν

Κιουτάγιας—Κιουταχῆς (Μεχμέτ-Ρεσίτ πασᾶς) διάσημος τούρκος στρατάρχης διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν σερασκέρης τῆς Ρούμελης ἐπολιόρκησε τὸ Μεσολόγγιον

κολλήγας—ἐπίμορτος καλλιεργητής, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἰδιοκτήτης

Κόνιαροι-ιδες—οἱ ὑπὸ τοῦ σουлт. Ἀμουράτ τοῦ Α΄ ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΕ΄ ἐξ Ἰκονίου εἰς Θεσσαλίαν ἀποικισθέντες ὀθωμανοὶ

κονσόλα—εἶδος ἐπίπλου, ἐφ' οὗ τοποθετεῖται ὁ καθρέπτης

κόντες—τίτλος εὐγενείας

Κοντογιάννης—ὀπλαρχηγὸς (Σπαθ.)

- κοντούρα**=εἶδος ἐμβάδος
κοντράκι=(κοντροῖ) βράχος, πέτρα
κοπανιστή=τυρὸς τριμμένος φυλασσόμενος εἰς πίθους
κοπελλ(ι)άρης=νεανίας
κοπή=ποίμνιον, ἀγέλη
κορσάροι ἢ κουρσάροι=πειραταὶ
κόρφος=βορρῶς
κόρφος τῆς Κολοκυνθιάς=ἐν Λακωνικῇ (Κακαβούλια)
κοτάω=τολμῶ
κουβέρτα=κατάστρομα
κουμαντάρω=φροντίζω, διευθύνω
κουμπάνια=ἐφόδια
κου(μ)παστή=κωπητήρ
κοῦπες τοῦ Ξηροτάγαρου=ποτήρια τοῦ οἴνοπωλείου Ξηρο-
τάγαρου
κουρσεύω=ληηλατῶ, ληστεύω
κούτελο=τὸ μέτωπον
κρανέιο=ἐκ ξύλου κραναίας
κρεμεζι=βύσσινον χροῶμα
Κρεῦξερ=Βαβαρὸς ζωγράφος
κροταλίζω=κρούω
κύρης=πατήρ, πάππος
κυχή σου=τὸ εἶναι σου

Λ

- λαγοῦμι**=φωλεὰ λαγοῦ, μεταφορικῶς ὑπόγειον
λάκα=τὰ πεδινὰ μέρη
Λάμια=ἀρχ. Λαμία, φανταστικὸν τέρας φόβητρον τῶν παιδίων.
Κατὰ τὸν ἀρχαῖον μῦθον ἦτο περικαλλῆς νεάνις, ἧς ἠρά-
σθη ὁ Ζεὺς, ἡ δὲ Ἥρα διὰ τοῦτο ἐστέρησεν αὐτὴν τῶν
τέκνων τῆς, ἐκ τούτου παρεμορφώθη τερατωδῶς καὶ φθο-
νοῦσα ἤρπαξε καὶ ἐφόνευε τὰ τέκνα τῶν ἄλλων γυναικῶν
λάμνω=κωπηλατῶ
λάντζα=κοντάρι
λάχτιζαν=ἀλυκτοῦσαν, μεταφ. ἐδέροντο
Δεβέτσοβα=χωρίον ἐν Λακωνικῇ
Δένα=λέγουν
Λεοντάρι=ἐν Ἀρκαδίᾳ

Διακατᾶς=ὄπλαρχηγός (Σπαθ.)

Διάπιδες=ἄλβανικὸν φύλον

λιθιές=μάνδρα

λίτρα=μέτρον βάρους μικρότερον τῆς ὀκάς

Λόνδρα=Λονδίνον

λουρίτης=ὄφις ἐκ τῶν μεγαλυτέρων, ἀλλ' ἄβλαβής, ὅστις καταστρέφει συνήθως τὰ φᾶ τῶν ὀρνίθων, ἔπειτα δὲ χάσκει εἰς τὸν ἥλιον

λουφάζω=κρύπτομαι

Λύτρας=Ἑλλην ζωγράφος ὀνομαστός

Μ

μαδιά=χουσᾶ βενέτικα νομίσματα

μακαρᾶς=καροῦλι, τροχαλία

μακελλάρης=σφαγεὺς

Μακρῆς=ὄπλαρχηγός (Σπαθ.)

Μαλιᾶς=ἀκρ. ἐν Λακωνικῇ

μαμοῦδι=ζωῦφιον, ζουδάκι

Μάνθος=μνηστήρ τῆς Εὐδοκιᾶς φονευθεὶς ἐν Ἀρκαδίῳ (ὄρκος)

μάνιτα=δργή, θυμὸς

μανὸς=χαῦνος, ἀδρανής

Μαραθονῆσι=Γύθειον

Μαργαρίτη=πολίχνη τῆς Ἡπείρου 4 ὥρ. Β Α τῆς Πάφου

Μαρμάρινος βασιληᾶς=Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος

Μαρμῶ=θῆλυς δαίμων, φόβητρον παίδων

μασχάλια=τυφεκίστρες

Ματαπᾶς=ἐν Λακωνικῇ (Κακαβούλια)

μαχαλὰς=συνοικία, γειτονιά

μάχη Σαμοκόβου=ἐν Παγγαίῳ κατὰ Ἑλληνο-Βουλγαρικὸν πόλεμον 1913

μαχμουρλίκι=χαυνότης μετ' ὀκηρίας

Μέθανα=τὰ γνωστὰ ἱαματικά λουτρά ἐπ. Τροϊζηνίας

μελάτι=σπόγγος ἀρίστης ποιότητος

Μέλης=ποταμίσκος τῆς Μ. Ἀσίας διαρρέων τὴν Σμύρνην παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ὁποίου μυθολογεῖται ὅτι ἐγεννήθη ὁ Ὅμηρος, ἐξ οὗ καὶ μελησιγενὴς ἐκαλεῖτο

μεντέρι=καναπές, στρώματα καναπέ

μεράκι=ὄρεξις, ἐπιθυμία

- Μερόπη**=θυγάτηρ τοῦ βασιλ. τῆς Ἀρκαδίας Κυψέλου, σύζυγος τοῦ δολοφονηθέντος βασιλέως τῆς Μεσσηνίας Κρεσφόντου. Συζευχθεῖσα ἔπειτα τὸν Πολ. φονέα τοῦ συζύγου της, ἡ ἰδία βραδύτερον τὸν ἐφόνευσεν, ἵνα σώσῃ τὸν υἱὸν της
- μετερίζι**=πρόχωμα, προκάλυμμα
- Μήδεια**=πόλις τῆς Θυράκης
- μητέρα τῶν ἀθανάτων**=Λητώ
- Μισισιπῆς**=ποταμὸς τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς
- μισολάγι**=μισός, νέος λαγὸς ἀλλαχοῦ, ἀρμιλάγι
- μολέβω**=μολύνω
- μολυβόμαβια**=μολυβοκόκκινα, ὑπόφαια
- μολώθηκε**=ἔγινε μόλος
- μοναχὴ τὸ δρόμο πῆρες**=ἐκ τοῦ ὕμνου πρὸς τὴν ἑλευθερίαν τοῦ Σολωμοῦ
- μονιὰ**=μοναξιά, σπηλιά, ἐρημία
- μονιασμένοι**=ὀμονοημένοι
- Μόσχος**=βουκολικὸς ποιητὴς ἀκμάσας περὶ τὸ 100 μ. Χ.
- μονγκρίζω**=μυκῶμαι
- μονδιάω**=μεταφρ. σιωπῶ
- μουντὸς**=σκοτεινόχρωμος
- μουστέρης**=πελάτης
- μούχτης**=ἄεργος, τεμπέλης
- μόχτα**=σπεῦσον, μόχθησον
- μπαϊράκι**=σημαία
- μπάλλιο**=μὲ στίγματα λευκὰ
- μπάλσαμο**=ἀρωματικὴ βοτάνη
- μπαλτᾶς**=πέλεκυς
- μπαντιέρα**=σημαία
- μπαξάνες**=εἶδος ἀνθους καὶ ἀρωματικοῦ δενδρυλλίου
- Μπάρακα-μπέστια**=ζίστιον ἱστιοφόρον ταχῶς
- μπεϊλίδικα**=ἀνήκοντα εἰς τὸν μπέην
- μπινίσι**=ρασοειδὲς φόρεμα ἐσωτερικὸν τῶν ἱερέων
- Μπίσοπ**=νοομάντις κατὰ τὸ 1886 ἐν Ἀθήναις
- μπόλια**=μανδήλα
- μπουγιουρδι**=διαταγὴ
- μπουλοῦκι**=πλήθος
- μπουχὸς**=σκόνη, κονιορτὸς
- μυγιάζεται**=οἰστροηλατεῖται

N

νά βλεπα κι' ἐγὼ τὴν θυγατέρα = θυγατέρα τοῦ ποιητοῦ
θανοῦσαν

Ναυσικᾶ = ἡ κόρη τοῦ βασιλέως τῶν Φαιάκων Ἀλκινόου, ἣτις
εὐροῦσα ναυαγὸν τὸν Ὀδυσ. τὸν περιποιήθη καὶ τοῦ ὑπέ-
δειξε νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ πατρὸς της

νεκατωμένος = ἀνακατωμένος, ἀναμεμιγμένος

**Μεταξὺ τῶν ὠραιότερων δημοτικῶν μας τραγουδιῶν
συγκαταλέγεται καὶ «τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ ἢ Βρυκόλακα».**

Τοῦτο ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τὴν Λεονώραν τοῦ Γερμανοῦ
ποιητοῦ Burger (1747—1794), τῆς ὁποίας ὠραίαν μετάφρασιν
ἐφιλοτέχνησεν ὁ Μαβίλης καὶ ἣς παραθέτομεν στροφάς τινες :

Μέσα ἀπ' ὄνειράτα βαρῦνὰ ἔς τῆς χαραυγῆς τὴν ὥρα

Τινάχτηκ' ἡ Λεονώρα.

«Μ' ἀρνήθηκες ἢ πέθανες ; Ἄχ ! πόσο θὲ ν' ἀργήσης,

Γουλιέλμε νὰ γυρίσης ; »

Ἐστὴν Πράγα ἐκεῖ πού πολεμοῦν τ' ἀσκέρια τ' ἀνδρειωμένα

Τοῦ Φρειδερίκου, αὐτὸς

Πῆγε κι' ἂν βγῆκε ζωντανὸς

Δὲν τό γραψε εἰς κανένα . . .

Καὶ ἄκου, ἄκου ἀπ' ἔξω ! τράπ, τράπ, σὰν ἄλογα ἀντηχάει
πού ταῖς ὀμπλαῖς χτυπάει.

Καὶ καβαλλάρης πέξενσε μὲ βρόντημ' ἀπὸ τ' ἄτι

Κοντὰ στὸ σκαλοπάτι.

Κι' ἀγροίκ' ἀγροίκα τὸ χαλκᾶ τῆς θύρας πῶς σημαίνει.

Γκλίν, γλίν ! σιγά, σιγά.

Νά ! μιὰ φωνὴ μέσα περνᾶ

Ποῦ τέτοια λόγια κρένει.

«Εἶσ' ἔξυπν' ἢ κοιμήθηκες ; Ἔλα ν' ἀνοίξης, ἔλα !

Ἀγαπητὴ κοπέλλα !

Πές μου γελᾶς ἢ μύρεσαι ; τί λέν' οἱ στοχασμοί σου.

Γιὰ μὲ τὸν ἔραστή σου ; »

«Ἄχ ! σὺ Γουλιέλμε ; ... τόσο ἀργά... Δίχως νὰ κλείσω μάτι.

Ἐκλαῖα πικρὰ γιὰ σέ'

Ποῦθ' ἔρχεσαι μὲ τ' ἄτι ; »

Μόνο πρὸς τὰ μεσάνυχτα ἔχουμ' ἐμεῖς ζακόνι

Καθεῖς μας νὰ σελόνῃ

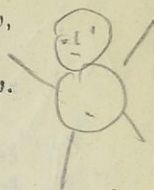
Φτάνω μακρυνάθε, ἀπ' τὴ Βοημιά, καὶ βούλομαι ψυχὴ μου,
Νὰ πάρω ἐσὲ μαζί μου.»

Γουλιέλμε, ἄκου ᾽ς τὸν πάλιουρο τὸ σφουρίγμα τοῦ ἀνέμου.

Ἔμπα, ἔμπα, μέσα εὐθύς !

Ἔστὸν κόρφο μου νὰ ξεσταθῆς.

— Ἄχ ! ἔλα, ποθητὴ μου ! . . .

. . . Ἡ ἀγαπημένη λιγερὴ μ' ἀσποῦδα, εὐθύς ἐντύθη

Καὶ στὰ καπούλια ἐχύθη·

᾽Ὡσὰν τὰ κρίνα κάτασπρα τὰ δυό της χέρι' ἀπλόνει

Καὶ ἀγκαλιαστὰ τὸν ζώνει·

Κ' ἐμπρός, ἐμπρός, φεύγουν χῶπ, χῶπ ! ὁ περασμὸς βρονταεῖ,

Κ' ἐκεῖ πὸν πιλαλοῦν,

Τ' ἄτι κ' αὐτοὶ λεχομανοῦν,

Χῶμα, φωτιά, ξεσπάει . . . . .

Νεραΐδες—παρθενικαὶ θεότητες τῆς φύσεως κατοικοῦσαι εἰς ὑγρὰ σπήλαια (νεραϊδόσπηλα) ὄρη, ἐρήμους τόπους, πηγὰς. Εἶναι ὡραιόταται, λούονται τὰ μεσάνυχτα εἰς τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς πλησιάζει τότε, μετὰ δὲ τὸ πέρας τοῦ λουτροῦ καλλωπίζονται παρὰ τὰ σπήλαια ἢ τὰς πηγὰς ἢ ρυακὰς ἢ καὶ τὰ σταυροδρόμια. Χορεύουν τὴν νύκτα, οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὰς καταλαμβάνονται ὑπὸ ἐπιληψίας. Τὴν ἐπιβλαβῆ ὅμως ἰσχύν των πρὸ παντὸς ἀσκοῦν τὴν μεσημβριάν, ὁπότε «λαβόνουν» τοὺς διερχομένους ἀπὸ τὸν τόπον τῆς διαμονῆς των

Νικοτσάρας—εἷς τῶν γενναιοτάτων κλεφτῶν κατὰ τοὺς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως χρόνου 1774-1810

Νιόβη—θυγάτηρ τοῦ Ταντάλου καὶ σύζυγος τοῦ Ἀμφίονος ἢ Ν. καυχηθεῖσα πρὸς τὴν Λ. μητέρα τοῦ Ἀπόλ. καὶ τῆς Ἀρτέμ. διὰ τὴν εὐτεκνίαν της εἶδε πάντα τὰ τέκνα της κατατοξευθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀπόλ. καὶ Ἀρτ. ἐν τέλει δὲ καὶ αὐτὴ ἐλέφ τοῦ Διὸς ἀπελιθώθη ὡς μὴ δυναμένη νὰ φέρῃ τὴν λύπην

νομᾶτοι—ἄτομα

νταλόνομαι—σταματῶ, σκοτεινιάζω, δὲν γνωρίζω

ντιβάνι—ἀνάκλιτρον

ντουλαμαῖς—ἴδε δουλαμαῖς

Νύμφαι—(μυθολ.) παρθενικαὶ θεότητες τῆς φύσεως, διαιτώμεναι ἐντὸς ἢ παρὰ τὰς πηγὰς, ρυακὰς, κρήνας (Ναϊάδες)

κοιλιάδας και λειμώνας (Ναπαϊαι), ἐπὶ Ὀρέων (Ὀρειάδες),
εἰς ἄλση, δένδρα και δάση (Δρυάδες και Ἀμαδρυάδες)
νώπη=ὕγρασία

Π

ξανασαίνω=ξεκουράζομαι, ἀναπνέω
ξανοίγω=ἐννοῶ, ἀκούω
ξαστοχῶ=λησμονῶ
ξαπτέρι και ξεπτέρι=ἰέραξ
ξέβγα=ἔξοδος
ξεγκουσεύ(γ)ω=ἀπολυτρώνω, ἀπαλλάττω ἐκ τῆς στενοχωρίας
ξελάκου=σύρριζα, ἐκ βαθέω
ξεπροβοδῶ=κατευοδώνω
ξέρα=στερεά
ξεσκλιάρης=ξεσχισμένος
ξετρέχω=διώκω, ἐπιδιώκω, θηρεύω
ξηρολίθι=τοῖχος χωρὶς πηλόν
ξόβεργα=ἔξόβεργα
ξομπλιάζω=κεντῶ

Ο

Ὀδρύσαι=ἀρχαῖος λαὸς θρακικὸς
ὄϊ=ἐπιφώνημα δι' οὗ προτρέπουν τὰ κτήνη
ὄντας=ὄταν
ὄντας=δωμάτιον ὑποδοχῆς, αἴθουσα
ὄντε=ὄταν
Ὅπου ὁ Μέλης λαμπρὸς-μαρμαίρει-ὡς πλάξ ἀργύρου...Ι. Καρα-
σούτσας
ὀρδινιά=τάξις, ἐτοιμασία, διαταγή, παραγγελία
ὀρμάνιαι και ρομάνια=παρθένα δάση
ὄστρια=νότιος ἄνεμος
ὄχεντρα=και ὀχιά, ἔχιδνα, ὄφρις
ὀχιά=ἔχιδνα

Π

Παγγαῖον=ὄρος Ν. Α. Μακεδονίας
παγεμὸς=τὸ ἀντίθετον τοῦ ἐρχομὸς
παλάγκο=τροχαλία σύνθετος, πολύσπαστον
Παλιοκαστρίτσα=γραφικὸν μοναστήριον ἐν Κερκύρα
Πᾶν=Θεὸς τῶν ἀρχαίων ἑλλ. τῶν δρυμῶν και τῶν δασῶν.

προστάτης τῶν ποιμένων καὶ ποιμνίων καὶ ἐφευρέτης τῆς
ποιμενικῆς σύριγγος, συνέπαιξε δὲ μετὰ τῶν Νυμφῶν

παντζούρια= παραθυρόφυλλα

Πανταλέων= ναυτικὸν γραφεῖον ἐν Πειραιεῖ

Πανωγή= χωρ. ἐν Λακωνικῇ

παραξάρτια= σιδηροῦν ἔρεισμα διὰ νὰ δένωνται τὰ ξάρτια

παραστρατάω= παραπαίω, ὀλισθαίνω

παρδαλὸς= ποικιλόχρωμος

πασπάλη= παιπάλη, ἢ κατὰ τὸ ἄλεσμα ἐκτινασσομένη κόνις

πάστρα= καθαριότης

πατερημὰ= προσευχὴ

πάτερο= δοκὸς

πατόκορφα= ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην κορυφὴν

πάτος= πυθμὴν

πεξόβολος= ἀλιευτικὸν ὄργανον

πεξοῦλι= μάνδρα, ἔνθα ἀφιππεύουν, λιθότοιχος

πελαγόνω= εἰσέρχομαι εἰς τὴν θάλασσαν, πέλαγος, μεταφορ.

τὰ χάνω

Πενταδάκτυλος Ταῦγετος= ὄρος ἐν Λακωνικῇ

περιπλουμισμένος= πολυποίκιλος, κατάστικτος

πῆδος= πήδημα

πισελι= ξακέτα γυναικεία χρυσοκέντητος, πολύτιμος

παστρικὰ τσανάκια= καθαρὰ πινάκια, ἐδῶ μεταφορικῶς

πλαντάζω= σκάζω

πλατοκούκι= κύαμος

πλέρια= πλήρη

πλουμερὸς= πλουμιστὸς

πλουμίζω= ποικίλλω, κεντῶ

Πολύδωρος= ὁ φίλος τοῦ Ἑρωτοκρίτου

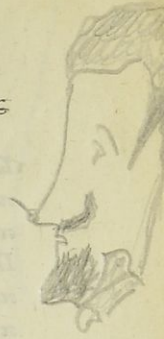
Πολυφόντης= εἷς τῶν Ἡρακλειδῶν, φονεύσας τὸν Κρεσφόντην
καὶ ἀρπάσας τὸν θρόνον του

ποκατωθιῶ= ὑπὸ κάτω

πομπεύω= καταισχύνω, διακωμῶδῶ «κάθεται ἡ πομπὴ στὸ
δρόμο κι' ἀναμπαίξει τοὺς διαβάταις, παροίμ.»

πορτάρης= φύλαξ τῆς πύλης

Πορφύριος= ἀρχιεπίσκοπος, ἐκ Κων)πόλεως καταγόμενος, κατήλ-
θε πρὸς βοήθειαν τῶν Μεσολογγιτῶν, τὰ μέγιστα ἐργασθεῖς

χάριν τοῦ ἀγῶνος ἐν Ἀκαρνανία, μέλος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως καὶ βουλευτῆς

Πόσι, μανδήλιον δι' οὗ ἐδένετο τὸ φέσι ἢ ἡ σκούφια

πούπετα—οὐδαμοῦ

πράγματα—κτήνη

Πρεγάδι—ἀκρωτήριο, ἐν τῇ νήσῳ Σκιαθῶ

πρίμα—ἐν οὐρίῳ ἀνέμῳ

προάλλαις—πρὸ τινος

προθύμερος—πρόθυμος, παχύς, μὲ πολλὴν ὄρεξιν

προϊάρι—μικρόπλοιο ἀνευ τροπίδος

πύρη—καῦμα

P

ραβάνι—διπόδι

ραγαίς—σχισματιαίς

Ραζικότσικας—ὀπλαρχηγὸς (Σπαθ.)

ραϊ—ὑποταγή, ὑποτάσσομαι

Ραιδεστός—πόλις Θράκης

Ράχοβον—χωρ. Μακεδ. παρὰ τὰ Σέρβια (ἀριστερά). Ἡ σκηνὴ εἰς ἐν ἐρημοκλησάκι κείμενον εἰς τὸ ἐντεῦθεν τοῦ Ράχ. ὕψωμα πρὸ τῆς μάχης τῆς Σιδερένιας Πόρτας, ἔνθα εἶχεν ἐγκατασταθῆ τὸ ἐπιτελεῖον τῆς VI Μεραρχίας (Ὁ]βριος 1912)

ρείκι—ἐρείκη, θάμνος

ρεμοῦλα—διαρπαγή

ρεπεθέμεθα—ἐρειπωμένα θεμέλια

ρεπόρτο—ἐκθεσις, ἀναφορὰ

Ρήγας-Ἡρακλῆς—μικρὸς μόνος ὑπαινεγμὸς δυνατὸν νὰ γίνεται διὰ τοῦ ὀνόματος Ἡρακλῆς εἰς τὴν γενναιότητα τοῦ γέροντος βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν, τὴν ἐγκωμιαζομένην ἐν Δ' 999-γέρου καρδιὰ δὲν ἔδειξε, μὰ νιότη κοπελλάρη καὶ ἐν 1131-εὐθῆκασι τὸν γέροντα καὶ ὡς λιόντας ἐπολέμα

ρηχὸς—ἀβαθὺς

ριζά—ριζώματα, πρόποδες

ριζιμιὰ—ὄγκολιθοὶ ἐντὸς χώματος

ριχτοῦ—μὲ ὄρμη

Ροδανὸς—ποταμὸς τῆς Γαλλίας

ρόδι καὶ ρόβη—εἶδος ὀσπρίου, τὸ ὁποῖον χρῆσιμεῖ εἰδικῶς ὡς τροφή τῶν βοῶν, ὡς καὶ ἡ βρίζα

ρόκα=ήλακάτη
ροῦγα=πλατεῖα, ὁδός, γειτονιά

Σ

σαῖτα=βέλος
σάλαγος=βοή
σαλιάρω=πηδῶ (σάλτος—πήδημα)
σαμάρι=σάγμα
σαράϊ=ἀνάκτορον

Σασσανιῶν=νοομάντις κατὰ τὸ 1886 ἐν Ἀθήναις
σβαρνώντας=σύρων
σβέλτος=ταχύς, ἐπιτήδειος
σβῶλος=βῶλος χώματος
σεβντάς=ἔρωσ, μεράκι, ἐπιθυμία
σελάχι=δερματίνη ζώνη μὲ θήκας εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος διὰ
πιστόλας, μαχαίρας κλπ.

σερβέτα=μανδήλιον, δι' οὗ καλύπτουσι τὴν κεφαλὴν
σεργιανίστενε, περιπατῶ,-ησαν

σερμαγιά=πρῶτον κεφάλαιον, ἐφόδιον, ἀφετηρία

Σηλυμβρία=πόλις τῆς Θράκης

σιάζω=ἰσιάζω, διορθῶ

σίδερο στη μέση του=φράσις δηλοῦσα ὑγιάν, ἢ εὐχὴν δι' ὑγιάν

σιμόνω=πλησιάζω

σιμοτινή=ἡ πλησίον, σιμὰ

σινιάλο=σημεῖον

Σκαλικαντζάρου=δαιμόνια κακοποιὰ παρενοχλοῦντα κατὰ τὴν
λαϊκὴν μυθολογίαν τοὺς ἀνθρώπους τὸ δωδεκάημερον,
Χριστούγεννα-Φῶτα

σκαμπαβία=μεγάλῃ βάρκα μὲ ἓνα ἴστον καὶ ἓνα φλόκον

σκαμπίλι=εἶδος παιγνιδίου

σκαπουλάρω, ξεφεύγω, φεύγω

Σκαρδαμποῦλα-Καρδαμύλη=πολ. ἐν Λακωνικῇ

Σκεντέρμπεης=ἴδε Καστριώτης

σκηπιτάρικα=ἀρβανίτικα (τῶν σκηπιταρέων)

σκιάδες=βάνασοι ἄνθρωποι

σκόλη=ἀργία, ἀνάπαυσις

Σκυλόψαρο=ἐν Λακωνικῇ

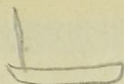
σιντιφένιες=ἔξ ἔλεφαντοστοῦ

- σουλάτσο* = περίπατος
(α)σποῦδα = σπουδή
στιανικῶς = διὰ τῆς βίας
σταφνίζω = τοποθετῶ μετὰ προσοχῆς
στερνός = νεώτατος
στόκος = αἰχμή
στόλοι = στόλισμα
Στουρνάρας = ὄπλαρχηγός (Σπαθ.)
στηρνάω = πίπτω χαμαί.
Συβαρίτης = ἀπὸ τὴν Σύβαριν τῆς κάτω Ἰταλίας, ἧς οἱ κάτοικοι ἐφημίζοντο ὡς τρυφηλοὶ
σύγκλυσσι = συγκλυσμός, πλήμμυρα
σύνταχα = ταχέως
Σφακισιανός = ἐκ τοῦ χωρίου Σφακιωτῶν τῆς Λευκάδος

T

- τάβλα* = τράπεζα
ταϊφᾶς = σῶμα
ταμποῦρι = πρόχωμα
ταμπουρουλούκια = καλύμματα τῆς κεφαλῆς
ταξειδερός = ξενιτεμένος
τάπιστομα = προηγηδὸν
τεζιάχιον = τράπεζα τῶν ραπτῶν, πάγκος
τερτικιά = τρυγοκόφινά, κάλαθοι μεγάλοι
τζάνουμ = ψυχὴ μου, μεταφ. παρακαλῶ
Τζάντε = Ζάκυνθος
τζελάτης = σφαγεύς, δήμιος
Τζένοβα = Γένουα, Ἰταλικὴ πόλις ἀκμάσασα τὸν μεσαίωνα
τζοχανιάρης = ἀρχηγός, ἀκόλουθος στρατιώτης
τιριρέμ = ὀνοματοποιία, ἦχος βυζαντινῆς μουσικῆς
Τόσκιδες = ἄλβανικὸν φῦλον
τουζλούκια = κνημῆδες
τοῦμβα = ὕψωμα
τοῦφα = δέσμη, πύκνωμα
τρεχανιῆρι = ἴστιοφόρον μὲ δύο ἴστους πολὺ ταχὺ
Τριέστι = Τεργέστη
Τρίκορφα = ἐν Ἀρκαδίᾳ
Τρελός = κοινὸν ὄνομα τοῦ Ὑμηττοῦ, ὄρους τῆς Ἀττικῆς

τρικλίζω=παραιαίω

Τριπολιτσά=Τρίπολις

τρουκάνια=κώδωνες

Τσάμιδες=άλβανικόν φύλον

τσαμπᾶς=μαλλιὰ μακρά, κοτσίδα, πλεξούδα

τσαπράζια=(κιουστέκι, χαϊμαλί, παλάσκαις, φυσεκλίγια, θήκη).

τοκάδες ἢ γαιζούδια=ἀπήρτιζον τὰ τσαπράζια, ἔξαοτήματα τῆς ἐνδυμασίας τῶν ἀνδρῶν τῆς Ἐπαναστάσεως· τὰ τσαπράζια ἦσαν ἀργυρᾶ σαβατλίδικα τ. ἔ. μὲ παραστάσεις ἀπὸ σαβάτι, εἶδος σμάλτου.

τσατισμένο=ἀποφασισμένον

Τσιμοβίτικη τέχνη=διότι οἱ Τσιμοβίται ἦσαν γνωστοὶ ἄρπαγες

τσιμουδιά=ὀμιλία, λέξις, ἄχνα

τσιμπουχισῆς=ὁ φροντίζων τὰ τῆς καπνοσύριγγος ἢ ναογυλέ.

Τσιρῖγο=Κύθηρα

Τσοῦ=ἐπιφώνημα δι' οὗ προτρέπουν τὰ κτήνη

τσουβάλια=σάκκοι

τσουκνίδα=κνίδη

τσουρέκι=ἄροτος πολυτελείας

Φ

φάγονται πένητες καὶ ἐμπλησθήσονται=ἐκ τῶν ψαλμῶν τοῦ

Δαβίδ, λεγόμενος πρὸ τοῦ φαγητοῦ ἐκάστην ἐσπέραν

φακιόλια=μανδήλια κεφαλῆς

φαλαρίδα=εἶδος πτηνοῦ

φамиλιάρης=οἰκογενειάρχης

φαντὰ=ὑφαντὰ

φελοκάλιγο=ἐλαφρὸν ὑπόδημα μὲ πάτους ἐκ φελοῦ

φερμάνι=αὐτοκρατορικὴ διαταγὴ

φέμελι=γυλέκο πολυτελὲς τῆς ἐνδυμασίας τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐπαναστάσεως

φλάμπουρα=σήματα, σημαῖαι

Φλάντρα=ἄλλοτε κομητεία περιλαμβάνουσα μέρη τοῦ Βελγίου, Ὁλλανδίας καὶ Γαλλίας· ἐν Φ. τὸν Ιζ ! καὶ ΙΖ ! αἰῶνα ἀνεπύχθη μεγάλως ἢ ζωγραφικὴ εἰς φυσικωτέρας παραστάσεις.

φλασκί=δοχεῖον ὕδατος ἢ οἴνου ἐκ κολοκύνθης

Φλωρεντία=Ἰταλικὴ πόλις ἐπὶ τοῦ Ἄρνου

φουσαῖτο=στρατός, πλῆθος

X

χάλι = ἄθλια κατάστασις

χαμόϊ = ἰσόγειον, ὑπόγειον

Χαντζηπέτρος = ὀπλαρχηγός (Σπαθ.)

χαράκι = ὀγκώδεις λίθοι, βράχοι

χαραμάδα = σχηματιὰ

χαρμπι = μικρὸν ἐγχειρίδιον μετὰ λεπτῆς λεπίδος καὶ ἀργυρᾶς λαβῆς, φερόμενον συνήθως ὑπὸ τῶν παλληκαρίων.

χατζάρι = εἶδος μαχαίρας

χαιῆρι = πρὸς χάριν

Χελωνάτας ἀρχ. Ἡλείας, Κυλλήνη

χέρι — *χέρι* = ὅπως — ὅπως, γρήγορα

χερουλάτης = τὸ διὰ τῆς χειρὸς τοῦ γεωργοῦ κρατούμενον μέρος τοῦ ἄροτρου, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ γεωργὸς ὀδηγεῖ τὸ ἄροτρον.

χλαλοῶ = φωνάζω, δυνατά, προξενῶ ὄχλοβοήν

χολᾶτος = με χρῶμα χολῆς, πράσινος

χουμάω — ἴζω, καὶ χυμάω = ὀρμῶ, ἐπιτίθεμαι

χρουσούζης = ὁ μεθ' ἑαυτοῦ σύρων κακὴν τύχην

χτωῆχι = ὀκτώηχος

χωσιὰ = ἐνέδρα

Ψ

ψευτοτρεμουνιὰνα = βορρᾶς σιγαλὸς

ψηλάρμενος = με ὑψηλὰ ἄρμενα, ἰστούς, ἰστία

Ψηλορείτης = Ἴδη, ὄρος τῆς Κρήτης

ψίκι = συνοδία γάμου

ψιλλιθρήνας = μέρος εἰς ὃ φύονται ψίλλιθρα (πτέρις)

Ω

ὡς πού νὰ πῆς κύμινο = παροιμιώδης φράσις σημαίνουσα, με-
γάλην ταχύτητα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄.

ΣΥΝΤΟΜΟΙ ΠΑΡΗΦΟΡΙΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΕΞ ΩΝ ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ
ΤΑ ΤΕΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Ἄθανας Γεώργιος. Φιλολογ. ψευδώνυμον τοῦ Γ. Ἄθανασιάδου· ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1893. Ἐσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν ποίησιν μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας καταλεγόμενος μετὰ τῶν δοκιμοτέρων νέων ποιητῶν. Ἔργα του : ποιητικαὶ συλλογαί : πρῶτὸν ἑξέκνημα, ἀγάπη στὸν Ἑλαχτο, καιρὸς πολέμου τυχοῦσα τοῦ πρώτου φιλαδελφείου βραβείου, τὸ ἠθογραφικὸν μυθιστόρημα, τὸ καπέλλο κ. ἄ.

Ἄννινος Χαράλαμπος. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀργοστόλιον τὸ 1852· δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης. Ἔργα του : Λυκαυγές—ποιητικὴ συλλογὴ. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ, Ἡ νίκη τοῦ Λεωνίδα, Νίκαι κατὰ βαρβάρων (κωμῳδία), Οἰκογένεια τοῦ Παραδαρμένου, Ἀττικαὶ ἡμέραι—πλεῖστα εὐθυμογραφήματα καὶ χρονογραφήματα μὲ θέματα ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν, ἐν οἷς διαλάμπει ἡ ὀξυτάτη αὐτοῦ παρατήρησις καὶ ἡ λεπτὴ σάτυρα καὶ εἰρωνεία. Μετὰ τῶν : Τσοκοπούλου καὶ Δημητρακοπούλου συνειργάσθη εἰς τὴν συγγραφὴν θεατρικῶν σατυρικῶν ἐπιθεωρήσεων· μετέφρασεν ἐπίσης πολλὰ ἔργα ξένης φιλολογίας καὶ ἐδημοσίευσεν διαφόρους μελέτας.

Βαλαωρίτης Ἀριστοτέλης. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1824 ἐξ οἰκογενείας εἰς τὰς φλέβας τῆς ὁποίας ἔρρεεν ἄφθονον ἀρματωλικὸν αἷμα καὶ ἀπέθανε τὸ 1879. Μετὰ τὰς πρώτας σπουδὰς του ἐν Λευκάδι καὶ Κερκύρα μετέβη εἰς Γενεὴν καὶ Παρισίους ἔνθα ἠκολούθησε νομικά, χωρὶς καὶ νὰ ἐξασκήσῃ ἐπάγγελμα μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὴν γενέτειραν. Ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἧς ὕμνησε τοὺς ἀγῶνας μὲ τὴν ποίησιν του ὡς δημιουργὸς ἠρωϊκοῦ ἔσματος ἀντλῶν ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τὴν ἐνθουσιώδη ἔμπνευσίν του. Μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἰονίων μετὰ τῆς μητρὸς ἀντεπροσώπευσεν τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα ὡς βουλευτῆς. Ἔργα του. Στιχορογῆματα, Μνημόσυνα, Κυρὰ Φροσύνη, Ἀθανάσης Διάκος, Ἀστραπόγιαννος, Φωτεινός, τὸ καὶ ἀριτύπωτον ἀπὸ φιλολογ. ἀπόψεως, ἀν καὶ ἔμεινε ἡμιτελὲς λόγῳ τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ· ἐν αὐτοῖς ἐναλλάσσονται εἰκόνες ἠρωϊ-

Ν. Κοντοπούλου—Νεοελληνικά Ἄναγν. Δ' τάξεως Γυμνασίου 17

καί, σκληραί, φοικιαστικάί, ρωμαντικάί ἀλλά καί φίλτρον συμπλαθείας καί ἔρωτος.

Βερναρδάκης Δημήτριος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀγία Μαρίνῃ τῆς Λέσβου τὸ 1834 καὶ ἀπέθανεν ἐν Μυτιλήνῃ τὸ 1907. Ἔσπούδασεν ἐν Μυτιλήνῃ, Ἀθήναις καὶ Γερμανίᾳ ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας ἐν Βερολίῳ. Ἄμα τῇ ἐπανάδῳ του εἰς Ἀθήνας διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς γενικῆς ἱστορίας καὶ φιλολογίας τὸ 1861, ἀπὸ δὲ τοῦ 1865 τακτικός. Παραιτηθεὶς ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου τὸ 1869 ἐπανεδιωρίσθη τὸ 1882· παραιτηθεὶς καὶ πάλιν μετὰ τινος μῆνας ὀριστικῶς ἰδιώτευσεν εἰς Μυτιλήνῃν μέχρι τοῦ θανάτου του ἀσχοληθεὶς εἰς παντοίας μελέτας. Ἔργα του : δράματα : Μαρία Δοξαπατρῆ, Οἱ Κυψελίδαι, ἡ Μερόπη, Εὐφροσύνη, Φαῦστα, Ἀντιόπη, Νικηφόρος Φωκᾶς ἀνέκδοτος· ποιήματα : Πινδαρική Ὀδὴ κ. ἄ. ἐπιστημονικά : Ἑλληνικὴ γραμματικὴ, Γενικὴ ἱστορία, Ἱερὰ ἱστορία, Ἐλεγχος ψευδαττικισμοῦ, ἐσχολίασε δὲ καὶ ἔξεδωκε τοῦ Ἐὐριπίδου : Φοίνισσαι, Ἐκάβη, Ἴπλόλυτος, Μήδεια.

Βιζυηνὸς Γεώργιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Βιζύην τῆς Θράκης τὸ 1852 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1896 ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας του εἰς τὸ Φρονοκομεῖον. Σπουδαστὴς ὦν εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῆς Χάλκης ἐποδηγετήθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ καὶ ποιητοῦ Ἡλ. Τανταλίδου, δαπάναις δὲ τοῦ ὁμογενοῦς Ζαρίφη Γεωργίου ἠκολούθησε μαθήματα εἰς τὴν φιλοσ. σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ κατόπιν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γοτίγγης ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας. Ποιητὴς δοκιμώτατος καὶ ὁ πρῶτος Ἑλλῆν διηγηματογράφος ἀντλῶν τὰ θέματά του ἐκ τῆς ζωῆς τῆς πατρίδος του μετὰ βαθυτάτης ψυχολογικῆς ἐρεῦνης τῶν χαρακτήρων. Ἔργα του : ποιητικά : Κόδρος, ἄραις μάραις κοινουάραϊς, ἀτθίδες αἴραι, ἡ μητέρα τῶν ἐπτὰ, βασιλικός, Σοφιστὸς κ. ἄ. Πεζά : διηγήματα : τὸ ἀμάραντα τῆς μητρὸς μου, τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον, Μοσχῶν Σελίμ, ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου κ. ἄ. ἐπιστημονικά : περὶ καλοῦ, λογικῆ καὶ ψυχολογία, κ. ἄ. ἀφῆκε δὲ ἀνέκδοτα : οὐθμικὴν καὶ δραματολογίαν.

Δροσίνης Γεώργιος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1859 καὶ εἶναι ἀνώτατος ὑπάλληλος τοῦ Ὑπ. Παιδείας· ποιητὴς καὶ λογοτέχνης. Ἔργα του : Α' ποιητικαὶ συλλογαί : ἱστοὶ ἀράχνης, σταλακτῖται, εἰδύλλια, ἀμάραντα, γαλήνη, φωτερὰ σκοτάδια, κλειστὰ βλέφαρα, θὰ βραδυᾶξῃ, πυρίνη ρομφαία, ἀλκωνοίδες, Β' Πεζά : ἀγροτικαὶ ἐπιστολαί, διηγήματα καὶ ἀναμνήσεις, Ἀμαρυλλίς, διηγήματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς πόλεως, Ἔρση, κ. ἄ. Τὰ ἔργα του διακρίνει λατρεία πρὸς τὴν φύσιν καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν, εἰς τοὺς κόλπους τῶν ὁποίων εὐρίσκει τὴν εὐδαιμονίαν.

Ἐρωτόκριτος. (ἴδε Κορνάρος).

Ζαλοκώστας Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Συρράκῳ τῆς Ἠπεί-

φου τὸ 1805 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1858. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν εἰς Ἰταλίαν, ἐπολέμησε εἰς τὸ Μεσολόγγι μετασχὼν καὶ τῆς ἑξόδου, μετὰ δὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος διετέλεσεν ἀνώτερος ὑπάλληλος. Ἔργα του διάφορα λυρικά ποιήματα : Ὁ βοριάς πού τ' ἀρνάκια παγώνει, ἡ χαροκαμένη, ἡ Πέροδικα κ.λ.π. ἐπικολυρικά, τὸ χάνι τῆς Γραβιάς, ἀρματωλοὶ καὶ κλέφτες, ὁ Φώτης καὶ ἡ Φρόσω, τὸ στόμιον τῆς Πρεβέζης κ. ἄ. ὕμνοι πρὸς τὴν ἐποποιίαν τοῦ 21, ὡς καὶ ἄλλα ἄλλοτρίου θέματος ποιήματα.

Κάλβος Ἀνδρέας. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1792 ἐκ μητρὸς ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον καὶ πατρὸς ἀπὸ τὴν Κέρκυραν. Μετὰ τὰς πρώτας σπουδὰς του ἐν Ζακύνθῳ ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ἑλβετίαν καὶ Ἀγγλίαν μετὰ τοῦ μεγάλου προστάτου του καὶ ποιητοῦ Φωσκόλου, ἔνθα καὶ ἐνυμφεύθη νεαρὰν ἀγγλίδα. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα, μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ εὔρη πλησίον τῆς Κυβερνήσεως θέσιν τῆς ἀρμοδιότητός του ἀπῆλθεν εἰς Ἑλβετίαν, ἔνθα ἐξέδωκε τὰς δέκα πρώτας ᾠδὰς τὸ 1824 καὶ κατόπιν εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐξέδωκε καὶ τὰς ἄλλας δέκα τὸ 1826. Τὸ ἴδιον ἔτος ἐπέστρεψεν εἰς Κέρκυραν, ἔνθα ἔγινε γυμνασιάρχης καὶ ἔπειτα καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου διδάξας ἐπ' ἀρκετόν. Τὸ 1859 ἀπῆλθε πάλιν εἰς Λονδίνον παραιτηθεὶς, ἔνθα διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του τὸ 1867. Ἔργα του, πλεῖσται φιλοσοφικά, φιλολογικά καὶ θρησκευτικά πραγματεῖαι καὶ ἡ Λύρα—ἡ συλλογὴ τῶν εἰκοσι ᾠδῶν του, αἱ ὁποῖαι μετεφράσθησαν καὶ εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ γαλλικὴν. Ἡ μουσα τοῦ ποιητοῦ ἀφιερωμένη εἰς τὴν πατρίδα εἶναι πρωτότυπος εἰς ἔμπνευσιν καὶ δύναμι μετὰ σπανίαν ὑποβλητικότητά· εἶναι ἀληθινὰ ὠραία καὶ μεγαλοπρεπῆς, ἀρχαιοπρεπῆς εἰς εἰκόνας, ἀρμονικὴ παρὰ τὸ προσωπικὸν ὕφος (Style) τῆς γλώσσης καὶ τοῦ μέτρου. **Μέτρον.** Οἱ στίχοι τοῦ Κάλβου ἐκ συνιζήσεων καὶ τόνων εἶναι ἑπτασύλλαβοι μὲ πρόσθεσιν εἰς τὸ τέλος ἐκάστης στροφῆς πεντασύλλαβου. Ὅταν ἡ τελευταία λέξις ἐνὸς ἑπτασύλλαβου εἶναι προπαροξύτονος, ἡ τονιζομένη συλλαβὴ λέγεται ἔκτη, αἱ δὲ δύο ἀκολουθοῦσαι λογίζονται ὡς μία π.χ. πολὺ/δεν'δρα. Ὅταν ὁμοῦς ἡ τελευταία λέξις τονίζεται εἰς τὴν λήγουσαν ὁ στίχος τελειώνει μὲ τὴν ἔκτην. Ὁ τελικὸς πεντασύλλαβος τῆς στροφῆς τονίζεται πάντοτε εἰς τὴν παραλήγουσαν.

Καλογερόπουλος Δημήτριος. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1868 καὶ ἐσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὰ γράμματα. Ἔργα του, Διηγήματα, Ἐντυπώσεις τῆς ζωῆς, Χρυσάνθεμα, Σάτυροι, Φωτοσκιάσεις, Σελίδες, Ἀνάγλυφα, Τί σκέπτομαι κ. ἄ. Ἰδρυσεν τὰ περιοδικά, Πινακοθήκη, Σάλπιγξ καὶ τὸ σατυρικὸν ἄψε—σβύσε.

Καρκαβίτσας Ἀνδρέας. Ἐγεννήθη εἰς Λεχαινὰ τῆς Ἡλείας

τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀμαρούσιον τὸ 1922· ἰατρὸς τὸ ἐπάγγελμα, κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἔπειτα δὲ ὡς στρατιωτικὸς ἰατρὸς μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀλλ' ἦτο μᾶλλον λογοτέχνης καὶ κατ' ἔξοχὴν διηγηματογράφος ἐπικός. Ἔργα του : Διάφορα μικρὰ καὶ μεγάλα διηγήματα. : Ἡ λυγερή, ὁ ζητιάνος, ὁ ἀρχαιολόγος, λόγια τῆς πλώρης, Σπαθόγιαννος, φλογέρα, ἀφορεσμένοι, τὸ καὶ ἄριστον θεωρούμενον, τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον ἐκδοθέντα παληὰς ἀγάπες κ. ἄ. Χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ξένας γλώσσας, εἶναι προῖον τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Εἶναι ὁ μάγος ποῦ μᾶς ἀπεκάλυψεν ὀλόκληρον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον, πραγματιστὴς ἅμα καὶ ἰδανιστὴς· πραγματιστὴς, διότι τὰ διηγήματά του εἶναι λαός, καὶ ἰδανιστὴς, διότι πολλὰκις οἱ ἥρωές του μεγαλύνονται καὶ καθολικεύονται γινόμενοι τύποι ὑψηλοῦ. Εἶναι ἐπικός ψάλτης : εἰς τὴν πατριδα, τὸν Σπαθόγιαννον, τὴν θυσίαν, τὰ καρτέρια, εἰς τοὺς νέους θεοὺς, εἰς τὰ λόγια τῆς πλώρης· πραγματιστὴς μὲ ὦμόν νατουραλισμόν : εἰς τὸν ζητιάνον, τὸν ἀφορεσμένον, τὴν θάλασσαν. Εἶναι ἔθνικὸς παιδαγωγὸς σαλπίσας τὸν ἡρωισμόν καὶ τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους.

Κορνάρος-Ἐρωτόκριτος. Εἰς τὴν λογοτεχνίαν τῆς Κρήτης τὴν πρὸ τῆς καταλύσεως τῆς Ἑνετικῆς κυριαρχίας ἀνήκει ἡ ἐρωτικὴ ἐποποιία Ἐρωτόκριτος, τῆς ὁποίας ποιητὴς φέρεται ὁ Κορνάρος Βιτσέντζος. Μεταξὺ ὅμως τῶν νεοελληνιστῶν κριτικῶν καὶ φιλολόγων ἀμφεσβητήθη ὄχι μόνον ἂν συγγραφεὺς τοῦ Ἐρωτοκρίτου εἶναι ὁ Κορνάρος, ἀλλὰ καὶ ἂν ἐποιήθη ἐν Κρήτῃ καθὼς ὑποστηρίζει καὶ ὁ μεσαιωνοδίφης Σάββας. Κατὰ Ξανθοῦ-δίδην, ὅστις ἐξέδωκεν ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τὸ 1915 ἱστορικὴν τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἔκδοσιν, οὗτος ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ ἐκ Σητείας Κρήτης Κορνάρου μεταξὺ τοῦ 1550 καὶ 1669. Ὁ Ἐρωτόκριτος παρὰ τὸ μῆκος ἐνίοτε λόγων ἢ θρηνῶν ἢ διηγήσεων, εἶναι πλήρης ἔθνικου ἐνθουσιασμοῦ, ποικιλίας χαρακτήρων, ποιητικῶν εἰκόνων καὶ μεταφορῶν καὶ δραματικῆς συγκινήσεως, θεωρεῖται δὲ ὡς ἀπαρχὴ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας.

Κροστάλης Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Συροκόκον τῆς Ἠλείου τοῦ 1869 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Ἄρταν τὸ 1894. Μαθητὴς ὢν ἐν Ἰωαννίνοις εἰς στίχους, σκιαὶ ἄδου, περιέλαβεν ἐν συντόμῳ παρωχημένας τῆς πατριδος ἡμέρας ἀγωνίας, ἔνεκα τῶν ὁποίων κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καταφυγὼν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἀπέζη ὡς στοιχειοθέτης τυπογραφείου. Ἐκεῖ μεταξὺ μυρίων στερησέων ἐκ τῆς ἀγρίας βιοπάλης ἔγραψε τὸν Καλόγηρον, τὸν Τραγουδιστὴν τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης καὶ τὰ ἀγροτικά ὡς καὶ τὰ πεζὰ, τὰ μάρμαρα, στὰ χαλάσματα, ἡ Εἰκόνα, τὸ πανηγύρι τῆς Καστρίτσας, ἡ δασκάλα κ. ἄ. ὢν τινα εἰσέτι εἶναι ἐγκατεσπαρμένα εἰς διάφορα φύλλα μὴ περισυλλεγένη ἀκόμη. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἑλληνικότητα, πρωτοτυπίαν καὶ ἐμπνευσίν των, καθαυτὸ ἔθνικὰ καλλιτεχνήματα.

Μαβίλης Λορέντζος. Ἐγεννήθη εἰς Ἰθάκην τὸ 1860 ἐκ Κερκύρας καταγόμενος καὶ ἐφρονεύθη εἰς Δρίσκον τῆς Ἡπείρου τὸ 1912 γενναίως μαχόμενος ὡς λοχαγὸς τῶν Ἑλλήνων ἐρυνθροχιτώνων. Μετὰ τὰς πρώτας σπουδὰς του ἐν Κερκύρα, ἐνεγράφη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, μετὰ βραχεῖαν δὲ φοίτησιν ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν, Erlengeu, ἔνθα ἐγένετο διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας. Ἔργα του, ποικίλα πρωτότυπα ποιήματα, ὡς καὶ 50 καὶ πλέον сонέττα, πλείσται μεταφράσεις ἐκ τῆς ξένης κλασσικῆς φιλολογίας Μπράουνινγκ, Σέλλεϋ, Σίλλερ, Γκαίτε, Τένυσσον, Δάντη, Οὕγου Φωσκόλου, Λεοπάρδη, Βύργερ κ. ἄ., καθ' ὅσον ἐτύγγανεν ἐγκρατῆς ἐκτὸς τῆς μητρικῆς γλώσσης, τῆς ἀγγλικῆς, τῆς γερμανικῆς, τῆς γαλλικῆς, τῆς ἰσπανικῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς. Εἰς τὰ сонέττα του τὸν διακρίνει ἀπαισιοδοξία φιλοσοφικὴ καὶ βαθεῖα μελαγχολία καὶ ἐνδιαφέρεται περισσότερον διὰ τοὺς νεκροὺς ἢ διὰ τοὺς ζωντανούς, εἰς τὰ ἄλλα του ὅμως ποιήματα ὡς ζωογόνος αἶθρα πνέει ἢ πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπη, πού τῆς ἔδωκε καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του.

Μαλακάσης Μιλτιάδης. Ἐγεννήθη εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1870· δικηγόρος, ποιητής, λογοτέχνης. Ἔργα του, ποιητικαὶ συλλογαί: Συντρίμματα, Ὁρεσ—συλλογὴ 30 καὶ πλέον λυρικῶν ποιημάτων καὶ μεταφράσεων τῶν κλασσικῶν ποιητῶν τῆς Εὐρώπης, Τὰ πεπορωμένα, καὶ ἐσχάτως—1922—Ἀσφόδελοι· διηγήματα: Ὁ Μπαταριάς, Τάκης Πλούμας, Μπαῦρον, δράματα: Ἡ κυρὰ τοῦ Πύργου.

Μαρκοῦς Γεράσιμος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ἐκ Κερκυραϊκῆς οἰκογενείας τὸ 1826 καὶ ἀπέθανε τὸ 1911 ἐν Κερκύρα· διδάκτωρ τῆς νομικῆς· διετέλεσεν ἀνώτατος ὑπάλληλος ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου βουλευτῆς Κερκύρας. Ἐσχολήθη μετὰ πολλοῦ ἔρωτος εἰς τὴν ποίησιν ἀνίκων εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Σολωμοῦ μετὰ τῶν συμπατριωτῶν Μαβίλη καὶ Πολυλά. Ἡ μούσα τοῦ ποιητοῦ ἀνακαινίζει τὰ παλαιὰ θέματα, ζωντανεὺει τὰ ἀήρυχα, παραλαμβάνει τὸ ἀπόσταγμα καὶ ἀπορρίπτει τὰ περιττά, ἀποδίδουσα οὕτω τύπους ὑπεράνω τοῦ πραγματικοῦ μὲ μορφήν καὶ λάμψιν ὠραίου καὶ ὑψηλοῦ. Ἔργα του: Ὁ ὄρκος, ἐπικολυρικόν, θεωρούμενον ἀριστούργημα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας (ἄσμα ἁσμάτων τοῦ συγχρόνου ἠρωϊσμοῦ. Κ. Παλαμᾶς πρῶτα κριτικά), ἔμμετρα διηγήματα, τὰ πρῶτα λιανοτρογάουδα, μικρὰ ταξειδία, βασιλικὸς ὕμνος κ. ἄ.

Μελαῖς Σπύρος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1883. Δημοσιογράφος, ποιητής, δραματικὸς συγγραφεὺς. Ἔργα του: διηγήματα: ἠθογραφίαι, χρονογραφήματα, ὁδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις, τύποι καὶ χαρακτῆρες ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Μυθιστορήματα: Ἀγνή (λαϊκόν), Μαῦροι ἄνθρωποι (σοσιαλιστικόν), Γυροντοκόρη (κοινωνικόν). Δράματα: ὁ γυιὸς τοῦ ἴσκιου, τὸ κ

κίνο πουνκάμισο, τὸ χαλασμένο σπίτι, τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο, μιὰ νύχτα-μιὰ ζωὴ καὶ πολεμικαὶ σελίδες, ἦτοι ἐντυπώσεις καὶ περιγραφαὶ ἐκ τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1912. Ὁ Μελάς θεωρεῖται ὡς εἷς τῶν πρώτων χρονογράφων καὶ θεατρ. συγγραφέων τῆς ἐποχῆς μας.

Μηνιάτης Ἡλίας. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ληξούριον τὸ 1669 καὶ ἀπέθανεν εἰς Πάτρας τὸ 1714 ὡς ἐπίσκοπος. Ἔργα του: αἱ ἀπὸ ἄμβωνος διδαχαὶ του.

Μητσάκης Μιχαήλ. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Μέγαρα τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1916 ἐν Ἀθήναις ἐκ φρενικοῦ νοσήματος. Διηγηματογράφος, κοινωνιολόγος καὶ ρεαλιστῆς ἠθογράφος. Ἔργα του : διηγήματα, ἠθογραφίαι καὶ ποιητικαὶ ἐν τῷ πεζῷ εἰκόνες : Ἀθηναϊκαὶ σελίδες, ταξιδιωτικαὶ σημειώσεις, τὸ φίλημα, μεταφρασθὲν καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν, Παναγία ἡ Μεγαλομμάτα, τὸ παράπονο τοῦ Μαρμάρου, τὸ γιατί, εἰς τοῖχος κ. ἄ. Τῶν ἀπάντων του ἐξεδόθησαν δύο τόμοι ὑπὸ τῆς ἐταιρείας Τύπος. Τὰ διηγήματά του ἐνέχουν ἐνότητα συλλήψεως, μεγάλην δύναμιν ἐκφράσεως καὶ παραστατικότητά νατουραλιστικὴν.

Μωραϊτίδης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σκιάθου τῷ 1850· καθηγητῆς, συγγραφεὺς καὶ διηγηματογράφος, ὁ ἕτερος ἀσθερῆ τῆς Σκιαθικῆς δυνάδος. Ὁ κόσμος τῶν γραμμάτων θεωρεῖ διδυμα τέκνα τῆς Σκιάθου τὸν Παπαδιαμάντην καὶ τὸν Μωραϊτίδην ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς ὁποίας ἀντιοῦν ἀμφοτέρω τὰ θέματά των, κοινὰ θέματα ὅλης τῆς ἀγροτικῆς, μικροαστικῆς καὶ ναυτικῆς τάξεως τῆς πατρίδος μας. Ὁρθοσκεία καὶ οἰκογένεια εἶναι οἱ δύο πόλοι περὶ τοὺς ὁποίους στρέφεται τὸ διήγημά των, εἶναι αἱ ἀστεϊρευτοὶ πηγαὶ ἐξ ὧν ζωγραφίζουσι τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα, τὴν χαρὰν καὶ τὸν πόνον, τὰς κακίας καὶ ἀρετάς, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα, τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὰς ἡθικὰς ἀρχὰς τῆς οἰκογενείας. Ἔργα του : α' δράματα : καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν, Βάρδας Καλλέργης, β' τὸ ἐπικολυρικὸν Δημήτριος ὁ Πολιορκητῆς, γ' διάφορα ἠθογραφικὰ διηγήματα ἐκδοθέντα εἰς 5 τόμους, μὲ τοῦ βοριά τὰ κύματα, ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις καὶ περιγραφαὶ. Ἀπέθανεν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1929 εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὡς μοναχός.

Νιρβάνας Παῦλος. Φιλολογ. ψευδώνυμον τοῦ ἀρχιάτρου τοῦ πολεμ. ναυτικοῦ Ἀποστολίδου Πέτρου. Ἐγεννήθη εἰς Μαριανούπολιν τῆς Ρωσσίας τὸ 1866. Ἔργα του : δράματα : ἀρχιτέκτων Μάρθας, τὸ χελιδόνι, ὅταν σπάσῃ τὰ δεσμά του, ἐλιξήριον τῆς νεότητος, Μαρία ἡ Πενταγιώτισσα· διηγήματα : νησιωτικὰ διηγήματα : τὸ συναξάρι τοῦ παπᾶ-Παρθένη, ὁ τρακοσάρης, ἀντρογόγνυνο, κ. ἄ. Ἐξέδωκεν ἐπίσης : Τσερναγόρα, φιλοσοφία τοῦ Νίτσε, ἡ βοσκοπούλα μὲ τὰ μαργαριτάρια, τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀσόφου, γύρω ἀπὸ τὸν ἔρωτα, βίβλος τῶν γυναικῶν, παγὰ λαλέουσα (ποιητικὴ συλλογὴ) ἐκλεκταὶ σελίδες κ. ἄ. μυθιστορήματα : ἀγριολούλουδο. Ὡς καθημερινὸς χρονογράφος ἐφι-

λοτέχνησε ὑπὸ τύπον χρονογραφήματος εἰκόνας, ἐντυπώσεις, χαρρακτῆρας, τύπους ψυχολογικούς κ.λ.π. με ἀπλότητα ὕφους καὶ χάριν καὶ εἰρωνεῖαν θεωρούμενος ὡς εἰς τῶν ἀρίστων χρονογράφων ἔδημοσίευσε προσέτι ἐπιστημονικᾶς μελέτας ψυχιατρικᾶς ὑπὸ τὸ πραγματικὸν του ὄνομα.

Ὅρφανίδης Θεόδωρος. Ἐγεννήθη εἰς Σμύρνην τὸ 1817 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1886. Ἐσπούδασε βοτανικὴν εἰς Γαλλίαν καὶ διωρίσθη καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τὸ 1849, ἠσχολήθη ὁμοίως εἰς τὴν ποίησιν, ἣτις ὑπῆρξε πολὺ δημοτικὴ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς. Ἔργα του : Ἐπιστημονικά, Flora creta exsiccata, γενόμενος διὰ τοῦ ἔργου του τούτου γνωστὸς εἰς τὸν διεθνή ἐπιστημονικὸν κόσμον, Γεωπονικά, Σατυρικά ποιήματα : Μένιπλος, ὁ Ἰώτας, Τίρι—λίρι, τὸ λυρικὸν ἄπατρις καὶ τὰ ἐπικολυρικὰ : Ἄννα καὶ Φλώρος, Ἅγιος Μηνᾶς κ. ἄ.

Παλαμᾶς Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη εἰς Πάτρας τὸ 1859 ἀπὸ οἰκογένειαν ἐκ Μεσολογγίου καταγομένην. Εἶναι νῦν πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἔγραψε ποιήματα, διηγήματα, δράματα, ἄρθρα κοινωνικὰ καὶ φιλολογικὰ, κριτικὰς μελέτας κ. ἄ. θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος τῶν συγχρόνων ποιητῶν μας ἐπιδράσας ἐπὶ τῆς ποιητικῆς κατευθύνσεως τοῦ ἔθνους. Ἔργα του : ποιήματα : τραγούδια τῆς πατρίδος, ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου, ἱαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι, ὁ τάφος, οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Ἡλιογέννητης, ἡ ἀσάλευτη ζωὴ, ὁ δωδεκάλογος τοῦ γύφτου, ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ, ἡ πολιτεία καὶ ἡ μοναξιά, οἱ καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσης, βωμοί, τὰ παράκαιρα κριτικά : τὸ ἔργον τοῦ Κρυστάλλη, Σολωμός, Γράμματα τόμοι 2, ἠρωϊκὰ πρόσωπα καὶ κείμενα, τὰ πρῶτα κριτικά, Ἄρ. Βαλαωρίτης, ὁ Βιζυηνὸς καὶ ὁ Κρυστάλλης, Ἰούλιος Τυπάδος, πῶς τραγουδοῦν τὸ θάνατον τῆς κόρης διηγήματα : θάνατος παλληκαριοῦ, διηγήματα : δράματα : Τρισεύγενι μεταφρασμένα : Ἡ Ἐλένη τῆς Σπάρτης τοῦ Βερύκη.

Παπαδιαμάντης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη εἰς Σχιάθον τὸ 1851 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1911 κατ' ἐξοχὴν διηγηματογράφος προσφιλεστάτη δι' αὐτὸν ἀσχολία ἦτο ἡ περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ σπουδὴ ἢ μυστικοπαθὴς αὐτοῦ ψυχὴ εὗρισκεν ἄρρητον ἠδονὴν εἰς τὸν λίβανον καὶ τὰ ἔξωκκλήσια. Μετὰ τοῦ Μωραϊτίδη μᾶς ἔδειξεν εἰς θαυμασίους νησιωτικὸς πίνακας τὰς καλλονὰς καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως, τὴν λαϊκὴν ψυχὴν με σπανίαν λιτότητα ὕφους, με ζηλευτὸν θέλητρον ἀφηγήσεως καὶ παραστατικωτάτην περιγραφὴν. Οἱ πίνακες τῶν εἶναι τόσον ποικίλοι εἰς θέματα, τόσον ζωηροὶ εἰς χρωματισμόν, τόσον καλοὶ εἰς ἔμπνευσιν καὶ σύνθεσιν, ὥστε ὄχι μόνον δὲν κουράζουσι, ἀλλὰ καὶ προκαλοῦν πολυμερὲς τὸ ἐνδιαφέρον. Καὶ παρελαύνουσι οὕτως ἐναλλάξ βοσκοὶ καὶ ψαράδες, ἀγρόται καὶ ναυτίλοι, ἄνθρωποι τοῦ καφενεῖου καὶ τῆς ἐργασίας, ξενιτεμένοι καὶ μητέρες τῶν προσ-

δοκῶσαι, ἀρραβωνιαστικάι ἀναμένουσαι καὶ χῆραι κλαίουσαι, οἰκοκυραὶ καὶ μάγισσαι, ἱερεῖς καὶ ἐπίτροποι, ἐστιάδες καὶ πανηγυρισταί, νύμφαι καὶ πενθεραί, Σκαλικάντζαροι καὶ Νεράιδες, καλλοναὶ γελώσης φύσεως καὶ μεγαλειώδεις καταγιγίδες μὲ λεπτοτάτην καὶ ὀξύτατην παρατήρησιν, ὥστε νὰ αἴρωνται καὶ αἱ ἐσώταται πτυχαὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Διαφέρουν δὲ παρὰ τὴν τόσῃν ὁμοιότητά των οἱ δίδυμοι ἀδελφοί· ὁ μὲν Μωραϊτίδης εἶναι ἀπλοῦς καὶ ἤσυχος, ὁ δὲ Παπαδιαμάντης εὐρύτερος, εἶρων καὶ εἰδυλλιακός. Ἔργα του : μυθιστορήματα : οἱ ἔμποροι τῶν ἐθνῶν, ἡ γυφτοπούλα. Διάφορα διηγήματα ἐκδοθέντα μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τοὺς τίτλους : Χριστουγεννιάτικα, Πρωτοχρονιάτικα, Πασχαλινὰ διηγήματα, ἡ φόνισσα, οἱ μάγισσες, ρόδινα ἀκρογιάλια, ἡ νοσταλγὸς κ. ἄ.

Παπαροηγόπουλος Δημήτριος. Υἱὸς τοῦ Κωνστ. Παπαρ. ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1843 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1873 χωρὶς νὰ προφθάσῃ νὰ ἐξελιχθῇ ἢ μοῦσά του. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἐδικηγόρησε θεραπείων ἅμα καὶ τὰς Μούσας. Ἔργα του : Ποιήσεις—ἀπὸ τὰ καλλίτερα τῆς νεοελλ. φιλολογίας. Χαρακτήρες ἔμμετροι καὶ πεζοί, μὲ πολλὴν χάριν, πολὺν αἰσθημα καὶ πολλὴν εὐφυΐαν, Στόνοι, Χελιδόνες, Συζύγου ἐκλογὴ—πολιτικὴ κωμωδία, Ἄσμα ἡσμάτων κατὰ μίμησιν τοῦ Σολομῶντος. Ἄγορά—κωμωδία κ. ἄ. Ὑπῆρξε συνεργάτης πλείστων περιοδικῶν καὶ ἡμερησίων τῆς ἐποχῆς του καὶ ἐκ τῶν εἰσηγητῶν τοῦ κοινωτικοῦ χρονογραφήματος. Ἐγραψεν ἐπίσης σύνοψιν τῆς ἱστορίας τῆς ἑλλην. Ἐπαναστάσεως ἐπανειλημμένως ἐκδοθεῖσαν,

Πετιμεζᾶς Νικόλαος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1873· ὕλη-ρότησεν ὡς ἀξιωματικὸς μέχρι τοῦ 1917, ὁπότε παρητήθη μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ διετέλεσε ἔπειτα νομάρχου Κυκλάδων, Εὐβοίας, Κερκύρας Ἀττικῆς. Ὑπερβὰς τὴν μέσῃν ἡλικίαν ἤρχισε νὰ γράφῃ ἀπὸ τοῦ 1910 καὶ ἔπειτα, διηγήματα, χρονογραφήματα, ὁδοιπορικὰς ἀναμνήσεις, πολεμικὰς ἀναμνήσεις (1912), ποιήματα. Τούτων ἐξεδόθησαν δύο τόμοι, ἀπλᾶ λόγια καὶ ἐγκόλπια. Τὰ ποιήματά του διακρίνει ἀπλότης, σαφήνεια, ἑλληνικὸς χρωματισμὸς μὲ ἐλαφρὰν μελαγχολίαν.

Πολέμης Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1862, καὶ ἀπέθανεν τὸ 1924· ποιητὴς καὶ λογοτέχνης. Ἡ ποίησις του εἶναι ἀπλῆ καὶ καθαρὰ ἀποφύγουσα τὸν συμβολισμόν. Ἔργα του : ποικίλαι ποιητικαὶ συλλογαί : ποιήματα, χειμῶνανθοί, ἀλφαστρα, κειμήλια, ἔξωτικά, πάλῃ βιολί, σπασμένα μάρμαρα, εἰρηνικά, ἐσπερινός· δράματα : Βελισσάριος, βασιληᾶς ἀνήλιαγος, γυναῖκα, στὴν ἄκρῃ τοῦ κρηνοῦ, τὸ μαγεμένο ποτήρι, ὁ πτωχοπρόδρομος, μιὰ φορὰ κ' ἔναν καιρὸ κ. ἄ.

Πολυλάς Ἰάκωβος. Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρα ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας τὸ 1826 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1896· διετέλεσε βιβλιοφύλαξ

τῆς βιβλιοθήκης Κερκύρας, ἀρχισυντάκτης τῆς Ἀναγεννήσεως ἐν ἣ ὑπεστήριξε ἐνθέρμως τὴν ἔνωσιν τῶν Ἰονίων μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, ἰδρυτῆς τῆς Ἐφημερίδος, Ρήγας Φεραῖος, ὄργάνου τοῦ ὁμώνυμου συλλόγου καὶ τῆς σατυρικῆς Κώδιον. Μετὰ τὴν ἔνωσιν ἐχορημάτισεν ἐπανελημμένως βουλευτῆς Κερκύρας μέχρι τοῦ 1879, ὁπότε ἀφωσιώθη ὅλος εἰς τὰ γράμματα. Θερμὸς φίλος τοῦ Σολωμοῦ καὶ ὁπαδὸς του ἐξέδωκε μετὰ τὸν θάνατόν του τὰ ἅπαντα, θερμὸς ὑπερασπιστῆς τῆς ζωντανῆς δημοτικῆς γλώσσης, βαθυνούστατος κριτικὸς καὶ διηγηματογράφος ἀποδόσας μὲ τὰ τρία φλωριά, ὀλόκληρον τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν ὡς καὶ μετὰ : Ἐνα μικρὸν λάθος καὶ Συγχώρεσι. Μετέφρασε ἐπίσης τὴν Ὀδύσειαν εἰς δημοτικὴν καὶ τὴν Τρικυμίαν καὶ τὸν Ἀμλέτον τοῦ Σαικσπέρου.

Πορφύρας Δάμπρος. Ψευδώνυμον τοῦ Συσώμου Δημητρίου. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ τὸ 1879 καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀθήναις. Ποιητῆς γράφας ὀλίγα μὲν ἀλλ' ἐκλεκτὰ λυρικά ποιήματα ἐκδοθέντα ὑπὸ τὸν τίτλον Σκιᾶς. Ἡ μουσά του εἶναι ἀριονικὴ, περιπαθῆς, ἤρεμος καὶ σιγῆλὴ πλέουσα εἰς ποιητικὸν ἡμίφως.

Προβελέγγιος Ἀριστομένης. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σίφον τὸ 1850. Ἐσπούδασεν εἰς Γερμανίαν ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλολογίας. Διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου, βουλευτῆς καὶ πρό τινος ἐπροστάθη διὰ τὴν ἔδραν τῆς νεωτέρας φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἔργα του : ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα, Θησεύς, τὸ μῆλον τῆς ἔριδος, ποιήματα, δράματα. Ἡ κόρη τῆς Δήμου, Νικηφόρος Φωκᾶς, Ρήγας κ. ἄ. Μετέφρασε τὸν Φάουστ τοῦ Γκαίτε καὶ τὸν Λαοκόοντα τοῦ Λέσιγγ.

Ράδος Κωνσταντῖνος. Ἐξ Ἠλείου καταγόμενος ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις σπουδᾶσας κατ' ἀρχὰς νομικὰ ἐπεδόθη ἔπειτα εἰς ἱστορικὰς μελέτας· ἀπ' οὗ δὲ ἰδιαιτέρως ἐνέκλυψε εἰς αὐτὰς ἐν Παρισίοις ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων· ἦδη εἶναι καθηγητῆς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ Καποδιστριακῷ Πανεπιστημίῳ. Ἔργα του : πλεῖστα ἱστορικὰ μελέται : Μηδικοὶ πόλεμοι, οἱ Ἕλληνες τοῦ Ναπολέοντος, οἱ ἀρματωλοὶ καὶ οἱ Σουλιῶται, Ἀστιγξ, μελέται περὶ τοῦ ναυτικοῦ τῶν Βυζαντινῶν, περὶ τῆς ἀγγλικῆς θαλασσοκρατίας· μετέφρασεν ἐπίσης τὴν ἱστορίαν περὶ τοῦ ναυτικοῦ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τοῦ Jourien de la Gravière, ἱστορικὰ καὶ ναυτικὰ διηγήματα διάφορα διακρινόμενα δι' ἀλήθειαν καὶ ζωὴν, εἰκόνας καὶ περιγραφάς, χαρακτῆρας καὶ ἦθη μετὰ λεπτοτάτης διακρίσεως ἐποχῶν, τόπου, γλωσσικοῦ ἰδιώματος καὶ ψυχογραφιῶν.

Ροῦδης Ἐμμανουήλ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σύρον τὸ 1835 καὶ ἀπέθανε τὸ 1904. Παρηκολούθησε φιλολογικὰς σπουδὰς ἐν Γερμανίᾳ καὶ διετέλεσε πολλάκις διευθυντῆς τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης. Ἔργα του : Συριανὰ Διηγήματα, Κριτικαὶ μελέται, Εἶδωλα (γλωσσικὴ μελέτη), Μελέται, Πάρεργα καὶ παραλειπό-

μενα, τὸ πνεῦμα τοῦ Ροΐδου, ἡ Πάπισσα Ἰωάννα. Διακρίνεται διὰ τὴν δύναμίν του τὴν ἐπιγραμματικὴν, τὴν καυστικωτάτην σάτυρόν του καὶ τὴν φιλοσκωμοσύνην του.

Σκίπης Σωτήριος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1881 ἐκ Σουλωτικῆς οἰκογενείας, ποιητῆς καὶ λογοτέχνης, Ἔργα του πλεόντων εἴκοσι τόμων πεζῶν καὶ ἐμμέτρων τραγούδια τῆς ὄρφανῆς, σερενάτα τῶν λουλουδιῶν *silenti dissolutio*, ἡ μεγάλη αὔρα, ἁγία Βαρθάρα, ἡ νύκτα τῆς πρωτομαγιάς, ὁ ἀπέθαντος, τροπαια στὴν τρικυμία, θέατρο καὶ πρόζα, ὁ γῦρος τῶν ὥρων, ἔργα καὶ ἡμέραι Ἡσιόδου, στροφές τοῦ Μορέας, *les petites Hellades et Hellenisme*, δίχως φτερά, Ἀνθολογία 1899—1919 βραβευθεῖσα ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ Αἰολικὴ ἄρπα, κάποια διηγήματα, κ. ἄ. Τὰ δράματα. Χριστὸς ἀνέστη· μετέφρασε δὲ καὶ τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Ὅμηρ Καγιάμ τὰ καλλίτερα Ρομπαγιατί. Ἡ ποίησίς του ἐμπνέεται ἀπὸ τὰ μεγάλα θέματα, τὴν χαρὰν καὶ τὴν λύπην, τὴν φύσιν, τὴν πατρίδα, τὴν ἀρχαιότητα, τὴν σημερινὴν ἑλληνικὴν ζωὴν καὶ ἀφήνει ἓνα πόνον διὰ τὴν περασμένην δόξαν τῆς πατρίδος.

Σκόκος Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1854. Ἐσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἔργα του : Ποιητικαὶ συλλογαί : Ἔρα, Ἀκτῖνες καὶ Μύρα, ἡ ἀρχαία ἠθογραφία : Ἐταῖροι παρ' ἀρχαίοις, κοινωνιολογία : διατὶ δὲν εἴμεθα εὐτυχεῖς. Ἐπίσης ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ποιήματα, διηγήματα, ἐπιγράμματα, χρονογραφήματα, μελέτας κοινωνικάς, τύπους, χαρακτῆρας, κ. ἄ. ἐν οἷς διαλάμπει ὀξυτάτη παρατήρησις καὶ λεπτοτάτη εἰρωνεία. Διηύθυνεν ἐπὶ 30 καὶ πλεόν ἔτη τὸ ἔθν. ἡμερολόγιον καὶ ἐξέδωκεν ἀνθολογίαν διηγηματογραφῶν καὶ ποιητῶν.

Σολωμὸς Διονύσιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798 ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας, καὶ ἀπέθανε τὸ 1857· μετὰ τὰς πρώτας σπουδὰς ἐν Ζακύνθῳ τὸ 1808 μετέβη εἰς Ἰταλίαν ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τοῦ δικαίου, ἐπιστρέψας δὲ τὸ 1818 εἰς Ζάκυνθον διέμεινε αὐτόθι μέχρι τοῦ 1828, ὅποτε μετέβη εἰς Κέρκυραν, ὅπου καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ ἔθνικὸς ποιητῆς τῆς Νέας Ἑλλάδος, καίτοι ὀψιμαθῆς εἰς τὴν πάτριον γλῶσσαν καὶ ὡς ἐκ τούτου συναντῶν πλείστα ἐμπόδια, ὑπῆρξε διαπρῶσιος αὐτῆς κήρυξ καὶ ἐμπνευστῆς, κατορθώσας νὰ θέσῃ τὰ θεμέλια τῆς ζωντανῆς δημοτικῆς εἰς τὴν ποίησιν, ὅπου καὶ ἐκυριαρχήσεν. Ἡ ποίησίς του μετὰ τὸν Ὑμνον εἰς τὴν ἑλευθερίαν, τοὺς Ἐλευθεροὺς πολιορκημένους, τὸν Κρητικόν, τὴν Φαρμακωμῆν, τὴν μάναν, τὰ δύο ἀδελφία, τὸ ἐπίγραμμα τῶν Ψαρῶν, εἶναι δεῖγμα συμμετρικῆς καὶ λεπτοτάτης καλλιτεχνικῆς μορφῆς, ἐν ἣ γοητεῖται ἡ ἁρμονία τῶν ἤχων. Ἐτραγούδησε τὴν ἑλευθερίαν καὶ τὴν Πατρίδα καὶ ἐνέπνευσεν ἡ ποίησίς του ὑψηλὰ αἰσθήματα περὶ θαναγκάσασα ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην νὰ προσέξῃ

τὴν «ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένην τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά» Ἐλευθερίαν. Ὁ ὕμνος του εἰς τὴν Ἐλευθερίαν μελοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ φίλου του συνθέτου Μαντζάρου, ὅστις καὶ τὸν καθωδήγησεν εἰς τὰ μυστήρια τῆς μουσικῆς, εἶναι ὁ ἐθνικός μας ὕμνος. Τὰ ἄπαντά του ἐξεδόθησαν ἐν Κερκύρα, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαρσάλῃ, ἐπιμελεία τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, μεθ' ἑπιμελείαν αὐτοῦ κριτικὴν μελέτην περὶ Σολωμοῦ, ὡς καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Ἐλευθερουδάκη.

Σουρῆς Γεώργιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σῦρον τὸ 1853 Χίος τὴν καταγωγὴν καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1919· ἠκολούθησε φιλολογικὰ μαθήματα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀλλ' ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ποίησιν σατυρικὴν καὶ λυρικήν. Ἀπὸ τοῦ 1884 ἴδρυσεν καὶ διηύθυνεν τὸν Ῥωμῆόν, ἔμμετρον καθ' ἑβδομάδα φύλλον εἰς τὸν ὁποῖον ἐγκατέσπειρε τὸ σατυρικὸν αὐτοῦ πνεῦμα. Ἡ ποίησις του εἶναι πλουσιωτάτη στιχογραφία μεθ' παραδειγματικὴν καὶ ἀπαράμιλλον ἐκφραστικὴν δύναμιν δι' ἧς ἀπέδιδε ὡς ἐν πιστοτάτῳ κατόπτρῳ σαραταριστὴν τὴν ἐποχὴν του εἰς συναισθήματα, ἰδανικά, ἥθη, ἀσχημίας. Ἡ σάτυρά του, ὅσον καυστικὴ καὶ ἂν ἦτο, εἶχε τὸ προτέρημα νὰ μὴ προκαλῆ μῖσος καὶ ἐκδίκησιν. Τῶν ποιημάτων του ἐξεδόθησαν 6 τόμοι, ὧν οἱ δύο εἶναι ὁ Φασουλῆς φιλόσοφος. Πλὴν τούτων μετέφρασεν ἐμμέτρως τὰς Νεφέλας τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐπιτυχέστατα.

Τανάγρας Ἄγγελος. Ἀρχίατρος τοῦ πολ. Ναυτικοῦ, λογοτέχνης. Ἔργα του : Μακεδονικαὶ ραφιδίαι, ζωντανὴ εἰκὼν τῆς τραγικῆς καὶ ἀγρίας πάλης τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Ἄγγελος ἐξολοθρευτῆς, σειρὰ πολεμικῶν διηγημάτων ἐμπνευσμένων ἐκ τῶν πολέμων 1912 — 1913, ὧν ὁ Μοῦτσος ἐβραβεύθη ὑπὸ τοῦ συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἡ μεγαλόφωνος, σπογγαλιεὶς τοῦ Αἰγαίου μεθ' ἑπιμελείαν περιγραφικὴν δύναμιν καὶ ρεαλισμὸν ἐκ τῆς τραγικῆς βιοπάλης τῶν Ἑλλήνων σπογγαλιέων κ. ἄ. πολλὰ τούτων μετεφράσθησαν καὶ εἰς ξένας γλώσσας.

Τραυλιαντώνης Ἀντώνιος. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1868. Ἐσπούδασεν φιλολογίαν, ὑπηρετήσεν ὡς καθηγητῆς, ἐπιθεωρητῆς καὶ Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος. Ἔργα του : διηγήματα : Ἐξαδέλφη, τὸ πρῶτόν του διήγημα, δι' οὗ ἐνεφανίσθη ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ Ἀστεως, Κοψοπόδαρος, Ὀλυμπία, ἡ ἀδελφὴ Καταφυγὴ, τὰ μικρόβια, τὰ Χριστούγεννα τοῦ Ἀμερικάνου, ἡ Κρουσταλένια, ἡ Ἡλιοστάλαχτη, ἀπολογία μισανθρώπου, κ.ἄ. ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις : διετὴς θητεία, ὁ Γυφτοδόσκαλος καὶ τὸ ἔτοιμον πρὸς τύπωσιν ἐπιθεωρητῆς. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἀπλότητα ὕφους, τὸ εὐθυμον πνεῦμα, τὴν ζωηρότητα τῶν εἰκόνων, τὴν βαθεῖαν ψυχογραφίαν, τὸ θερμὸν καὶ λεπτὸν πάθος καὶ τὸ ἠθικὸν ὕψος ὡς μᾶς τὸ φανερόνει εἰς τὴν σειρὰν : δούλων ψυχῆς (Ἡλιοστάλαχτη).

Τρικούπης Σπυρίδων. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1788 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1873. Μετὰ τὰς πρώτας σπουδὰς του ἐν Μεσ. καὶ Πάτραις μετέβη εἰς Ρώμην καὶ Παρισίους, ἐνθα ἠκολούθησε φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν τῇ προτροπῇ τοῦ λόγδου Guilford φίλου τοῦ πατρὸς του. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐγένετο Βουλευτής, μέλος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, μετὰ δὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν πρωθυπουργός, Ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν, πρεσβευτής, ἐργασθεὶς ἀόκνως παρὰ τῇ Ἀγγλικῇ Κυβερνήσει διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν Ἰονίων. Διεκρίθη ὡς εὐγλωττος ῥήτωρ, ἐν μέρει ὡς ποιητής, πρὸ παντὸς δὲ ὡς ἱστοριογράφος γράψας τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως.

Χαιζόπουλος Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀγρινίῳ τὸ 1868 καὶ ἀπέθανε τὸ 1921. Ἐξέδωκε τὰς ἐξῆς συλλογὰς λυρικῶν ποιημάτων : Τραγοῦδια τῆς ἐρημίας, ἔλεγεια καὶ εἰδύλλια, ἅπλοϊ τροποὶ, βραδυνοὶ θροῦλοι, ὡς καὶ τὰ ἠθογραφικὰ διηγήματα : ἀγάπη στὸ χωριό, ὁ Πύργος τοῦ Ἀκροπόταμου, Τάσω στὸ σκοτάδι καὶ ἄλλα διηγήματα καὶ τὸ λυρικὸν μυθιστόρημα Φθινόπωρον· μετέφρασε χάριν τοῦ Βασιλ. Θεάτρου ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ τὸν Φάουστ τοῦ Γκαίτε, τὴν Ἰφιγένειαν ἐν Ταύροις κ. ἄ.

Χρηστομᾶνος Κωνσταντῖνος. Υἱὸς τοῦ καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου Ἀναστασίου Χ. ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις. Ἠσχολήθη μετὰ ζήλου εἰς βελτίωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ Θεάτρου καὶ ἴδρυσεν πρὸς τοῦτο τὴν νέαν Σκηνὴν κατορθώσας νὰ δώσῃ νέον δρόμον καὶ ζωὴν εἰς αὐτό. Ἔργα του : Τριὰ φιλιὰ, Κερένια Κρούκλα, τὸ βιβλίον τῆς αὐτοκρατείας Ἐλισάβετ, κ. ἄ.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΣΥΣΤΗΜΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Α΄. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

α΄. Σχετικὰ μετὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν πατρίδα.

1 Φτωχὸς Ἅγιος.— <i>Α. Παπαδιαμάντη</i>	Σελ. 3
2 Σπαθόγιαννος.— <i>Α. Καρκαβίτσα</i>	» 20
3 Παλιοὶ καιροί.— <i>Κ. Παλαμᾶ</i>	» 37

β΄. Ἠθογραφικὰ καὶ ἄλλα διηγήματα.

1 Ἐνα μικρὸ λάθος.— <i>Ἰακ. Πολυλά</i>	» 44
2 Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον.— <i>Γ. Βιζυηνοῦ</i>	» 58
3 Ἱστορία ἐνὸς ἀλόγου.— <i>Ἐμ. Ροῖδου</i>	» 83
4 Τὰ Κακαβούλια.— <i>Κων. Ράδου</i>	» 89
5 Ἡ Καρδιά.— <i>Κων. Σκόκου</i>	» 108

Β΄. ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

α΄. Σχετικαὶ μετὰ τὴν ἐλληνικὴν ζωὴν καὶ τὴν φύσιν.

1 Ρόδινα ἀκρογιάλια.— <i>Ἄλ. Παπαδιαμάντη</i>	» 112
2 Καμάρα.— <i>Ἄλεξ. Μωραϊτίδου</i>	» 115
3 Ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν φύσιν.— <i>Ἀνδ. Καρκαβίτσα</i>	» 118
4 Πρὸς τὴν Σμύρνην.— <i>Ἄλεξ. Μωραϊτίδου</i>	» 120
5 Σφουγγαράδες.— <i>Ἀνδ. Καρκαβίτσα</i>	» 124
6 Παλαιοκαστροῖτσα.— <i>Κων. Χρηστομάνου</i>	» 128
7 Ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν φύσιν.— <i>Κ. Χρηστομάνου</i>	» 130
8 Σαγρόδο.— <i>Ἀντ. Τραυλιαντώνη</i>	» 131
9 Φθινόπωρο-σύννεφα.— <i>Κων. Χατζοπούλου</i>	» 133
10 Εὐπνημα.— <i>Σπ. Μελᾶ</i>	» 134
11 Πρὸς τὸν Αἶνον.— <i>Παύλ. Νιρβάνα</i>	» 135

Γ΄. ΛΥΡΙΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

α΄. Σχετικαὶ μετὰ τὴν πατρίδα.

1 Ἐπιτάφια ἄνθη.— <i>Ἀγ. Τανάγρα</i>	» 138

β'. Σχετικά με τὴν ἑλλ.ν. ζωὴν καὶ τὴν φύσιν.

- 1 Εἰς τοῖχος.—*Μιχ. Μητσάκη* . . . . . Σελ. 140
2 Ἄνοιξη.—*Σωτ. Σκίπη* . . . . . » 144

Δ'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

- 1 Ἡ εἰκόνα.—*Κ. Κρυστάλλη* . . . . . » 146

Ε'. ΔΙΑΛΟΓΟΙ

- 1 Μετριοφροσύνη.—*Δ. Παπαρρηγοπούλου* . . . . . » 150
2 Τὸ αἷμα.—*Παύλ. Νιοβάνα* . . . . . » 155
3 Ἡρωϊσμός.—*Παύλ. Νιοβάνα* . . . . . » 157

ΣΤ'. ΡΗΤΟΡΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

- 1 Λόγος εἰς τὸ Σωτήριον πάθος.—*Ἡλ. Μηνιάτη* . . . . . » 159
2 Ἐπικήδειος εἰς Βύρωνα.—*Σπ. Τρικούπη* . . . . . » 162
3 Προσλαλιά.—*Ἄντ. Τραυλαντώνη* . . . . . » 168

Ζ'. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

- 1 Πρὸς τὸν κ. Ν. Βάμβαν.—*Ἄδ. Κοραῆ* . . . . . » 170

Η'. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

- 1 Τέσσαρες ἀδελφαί.—*Δ. Καλογεροπούλου* . . . . . » 170
2 Ὁ ἀρρωστομανής.—*Κων. Σκόκου* . . . . . » 171
3 Ὁ ἀντιρρησίας.—*Κων. Σκόκου* . . . . . » 173

Θ'. ΕΥΘΥΜΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

- 1 Νοομαντεία.—*Χαρ. Ἀννίνου* . . . . . » 174

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Α' ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

α'. Μεγάλα ἔπη σχετικὰ μετὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἰστορίαν.

- 1 Ἀπόσπασμα Ἑρωτοκρίτου.—*Β. Κορνάρου* . . . . . » 177
2 Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν Ὅρκον.—*Γερ. Μαρκοῤᾶ* . . . . . » 182
3 Φωτεινός.—*Ἄριστ. Βαλαωρίτου* . . . . . » 186
4 Γιγαντομαχία.—*Κων. Παλαμᾶ* . . . . . » 193

5 Νιόβη.—*Κωνστ. Παλαμᾶ* . . . . . Σελ. 194

β'. Μικρὰ ἔπη.—α'. ὁχετικά με τὴν πατρίδα
καὶ τὴν ἰστορίαν.

1 Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ.—*Δημοτικόν* . . . . . » 196

2 Τοῦ μικροῦ βλαχόπουλου.—*Δημοτικόν* . . . . . » 197

β'. ὁχετικά με τὴν οἰκογένειαν.

1 Τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ (Βουκόλακα).—*Δημοτικόν* . . . . . » 198

2 Ἡ ἀπάντηση τῆς ἀγραμμάτης.—*Γεωρ. Ἀθάνα* . . . . . » 200

γ'. ὁχετικά με τὴν ἑλλ.ν. ζωὴν καὶ τὴν φύσιν.

1 Τὸ κέντημα τοῦ μαντηλιοῦ.—*Κωνστ. Κρυστάλλη*. . . . . » 201

2 Ἐσπερινός.—*Γ. Δροσίνη* . . . . . » 203

Β'. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

α'. ὁχετικά με τὴν θρησκείαν.

1 Ἀγιογύτρα.—*Ν. Πετιμεξᾶ* . . . . . » 204

β'. ὁχετικά με τὴν πατρίδα.

1 Τοῦ κλέφτη τὸ κιβούρι.—*Δημοτικόν* . . . . . » 205

2 Εἰς τὸν ἱερὸν λόχον.—*Α. Κάλβον*. . . . . » 206

3 Εἰς τὸν λόρδον Μπάϊρον.—*Διον. Σολωμοῦ*. . . . . » 207

4 Γιὰ τὴν πατρίδα.—*Δορ. Μαβίλη*. . . . . » 208

γ'. ὁχετικά με τὴν ἑλλ.ν. ἀρχαιότητα.

1 Τὸ ἄγαλμα τῆς Παρθένου.—*Δ. Παπαρρηγοπούλου*. . . . . » 209

2 Τὸ ἄγαλμα.—*Γεωρ. Δροσίνη* . . . . . » 210

3 Ἀρχαία πηγὴ.—*Ν. Πετιμεξᾶ*. . . . . » 211

δ'. ὁχετικά με τὴν οἰκογένειαν.

1 Μοιρολόγια Α, Β.—*Δημοτικόν*. . . . . » 211

2 Ἡ λυγροὴ στὸν Ἄδην.—*Δημοτικόν*. . . . . » 212

3 Τὸ φεγγάρι.—*Γ. Ζαλοκώστα* . . . . . » 213

4 Ἐπὶ τῆς νεκρικῆς κλίνης.—*Ἀρ. Βαλαωρίτου*. . . . . » 214

5 Κομμάτι ἀπὸ τοὺς Παράδεισους.—*Κωσ. Παλαμᾶ*. . . . . » 215

6 *Lacrimae rerum*.—*Λαμ. Πορφύρα*. . . . . » 216

7 Ὀδυσσεύς.—*Ν. Πετιμεξᾶ* . . . . . » 216

ε'. ὁχετικά με τὴν ἑλλ. ζωὴν καὶ τὴν φύσιν.

1 Ἡ ἐπαῖτις τῆς Βιζύης.—*Γεωρ. Βιζυηνοῦ*. . . . . » 217

2 Ἡ ἐλιά.—*Δορ. Μαβίλη* . . . . . » 218

3 Συντρίμματα.—*Μιλτ. Μαλακάση* . . . . . » 219

4	Ρημάδια.— <i>Ἰω. Πολέμη</i>	Σελ. 220
5	Ἡλιοβασίλευμα.— <i>Γεωρ. Δροσίνη</i>	» 220
6	Ἡ Φωτιά.— <i>Γεωρ. Δροσίνη</i>	» 221
7	Ὁ Ἄσπρος Πύργος.— <i>Ἄρ. Προβελεγγίου</i>	» 221
8	Ἄσπρη γαλήνη.— <i>Ἄρ. Προβελεγγίου</i>	» 223
9	Σύννεφα.— <i>Γεωρ. Δροσίνη</i>	» 223

δτ'. ὄχρετὰ μὲ δυναϊδῆματα ποιητῶν.

1	Ἄσ' τῆ βάρκα.— <i>Κων. Χατζοπούλου</i>	» 224

Γ'. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

1	Ὁ σκύλος.— <i>Θεοδ. Ὀρφανίδου</i>	» 225
2	Εἰς τὸν χορὸν τῶν μετημφιεσμένων.— <i>Γεωρ. Σουρῆ</i>	» 227
3	Εἰς θεατρικὸν συγγραφέα.— <i>Κων, Σκόκου</i>	» 228

Δ'. ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

1	Μερόπη.— <i>Δημ. Βερναρδάκη</i>	» 229

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

	Ἐξήγησις λέξεων πραγμάτων κλπ.	» 236

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

	Σύντομοι πληροφοροίαι περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραφέων ἐξ ὧν ἐλήφθησαν τὰ τεμάχια τῆς ἐκλογῆς.	» 257
	Πίναξ περιεχομένων.	» 269

Ἀριθ. Πρωτ. 33418

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Ἰουνίου 1930

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Πρὸς

τὸν κ. Ἡλίαν Ν. Δικαῖον, βιβλιοεκδότην

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν, ὅτι δι' ἡμετέρας ταῦταρῖθμου καὶ ἀπὸ 6 Ἰουνίου 1930 πράξεως καταχωρισθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. (τῆς 7ης τοῦ αὐτοῦ μηνὸς φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως (Τεῦχος Β') ἐνεκρίθη συμφώνως τῷ νόμῳ 3438 τὸ ὑφ' ὑμῶν ὑποβληθὲν πρὸς κρίσιν διδακτικὸν βιβλίον **Νικολάου Κοντοπούλου «ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ»** τετάρτης τάξεως Γυμνασίου ἀρρένων διὰ τρία σχολικὰ ἔτη, ἤτοι ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1930—31 ἕως τέλους τοῦ 1932—33 ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν αὐτοῦ ἐπενεχθῶσιν αἱ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδειχθεῖσαι τροποποιήσεις.

Ὁ Ὑπουργὸς
Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Ὁ Τμηματάρχης
Κ. Καμπέρης

Ἄρθρον 19ον τοῦ ἀπὸ 26ης Ἰουλίου 1929

Προεδρικοῦ Διατάγματος.

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεώς των ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρα κατὰ 20 % τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθείσης ἄνευ βιβλιοσήμου τιμῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς, τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ἐπὶ τῆς τελευταίας σελίδος τοῦ ἐξωρύλλου ἐκτυποῦται τὸ παρὸν ἄρθρον.

1930

T120

Αριθμ. Πρωτ. 33
Αριθμ. Πρωτ. 33
Αριθμ. Πρωτ. 33

6

Αριθμ. Πρωτ. 33
Αριθμ. Πρωτ. 33
Αριθμ. Πρωτ. 33

J. H. Λοπεριων.
Τοίξω Δ. Π.
Αριθμός Καταλογίου 18.

